

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ В БРАТИСЛАВІ
ПОЗНАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АДАМА МІЦКЕВИЧА
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИ
ІМЕНІ Б. Д. ГАВРИЛИШИНА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЄС У МІСТІ ДНІПРО
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР НАТО У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

МЕТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

05-06 листопада 2021 р.

м. Дніпро 2021

УДК 327:321:339:341

А 98

Редакційна колегія:

Іщенко І. В. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Головко І.К. кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Петров П.Г. кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Рецензенти:

Третьак О.А. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Побочий І.А. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри філософії та політології Українського державного університету науки і технологій

Кривошеїн В.В. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

А 98 Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 05-06 листопада 2021 р., м. Дніпро. / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головко, П.Г. Петров. Дніпро: ПрінтДім, 2021, 384 с.
ISBN 978-617-7371-81-5

У збірнику представлено тези наукових докладів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин». Досліджено актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин, критично осмислено стан та проблеми сучасних міжнародних відносин, визначено дієві заходи і оптимальні шляхи подолання негативних явищ в сфері міжнародних відносин. Матеріал супроводжується необхідними статистичними аналітичними даними, ілюстраціями. Даний збірник доповідей має науково-практичне значення й розраховано на магістрів, аспірантів, викладачів, наукових працівників та менеджерів, які займаються дослідженням актуальних проблем міжнародних відносин.

ISBN 978-617-7371-81-5

© Колектив авторів

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Сергій ОКОВИТИЙ	доктор хімічних наук, професор, в.о. ректора Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна.
Олександр ТОКОВЕНКО	доктор філософських наук, професор, декан факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна.
Ігор ІЩЕНКО	доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро, України.
Людмила ЛПКОВА	доктор наук, професор, заступник декана з наукової роботи та докторантури факультету міжнародних відносин, Університету економіки в Братиславі, Братислава, Словаччина.
Лукаш ДОНАЙ	доктор політичних наук, професор Познанського державного університету імені Адама Міцкевича, Познань, Польща.
Юрій МАКАР	доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна.
Ігор ДАЦКІВ	доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та дипломатії Західноукраїнського національного університету, Тернопіль, Україна.
Олег КУЗЬ	доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, політичних наук і практичної філософії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Харків, Україна.
Наталія КРАВЧУК	доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин та дипломатії Навчально-наукового інституту міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина Західноукраїнського національного університету, Тернопіль, Україна.
Володимир БІЛОЗУБЕНКО	доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, регіональних студій та туризму Університету митної справи та фінансів, Дніпро, Україна.
Сергій ПЕРЕПЬОЛКІН	доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, Дніпро, Україна.

Галина ЩЕДРОВА

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та міжнародних відносин Університету імені Альфреда Нобеля, Дніпро, Україна.

Іван ГОЛОВКО

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна.

Павло ПЕТРОВ

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна.

ПРОМОВА РЕКТОРА

Шановні учасники! Вітаю вас з відкриттям Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин»! Конференція, у підготовці якої, крім Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, взяли участь також інші навчальні заходи не лише з нашої країни, зокрема, Університет економіки в Братиславі та Познанський державний університет імені Адама Міцкевича, має всі шанси стати значною подією в житті нашого регіону. Сьогодні ми торкнемося багатьох актуальних питань політичного та соціально-економічного розвитку:

- глобальні виклики в сучасних міжнародних відносинах;
- трансформація системи політичних відносин міжнародних акторів;
- міжнародне право та міжнародний правопорядок;
- сучасні виклики міжнародній та національній безпеці;
- міжнародні економічні відносини в умовах пандемії COVID-2019;
- соціо-культурні та релігійні трансформації в сучасних міжнародних відносинах;
- діджиталізація сучасного світу та міжнародні відносини;
- Україна в системі міжнародних відносин.

Глобалізація економіки, складні політичні процеси у світі, соціокультурні трансформації – з цим у сучасних умовах ми стикаємося кожного дня, щоразу розуміючи, що без глибокого аналізу цих явищ, без детального розуміння нюансів функціонування сучасної системи міжнародних відносин можна легко звести нанівець всі досягнення фундаментальної науки і новітніх технологій. Навпаки, грамотне застосування інструментів дипломатії, уміння орієнтуватися у надскладних світах геополітики і глобалістики здатне компенсувати навіть певну технологічну відсталість. На жаль, ми спостерігаємо певний брак справжніх фахівців у галузі міжнародних відносин, це не важко помітити, лише просто слідкуючими за поточними новинами. Є, куди зростати... Значні надії можна пов'язувати саме з такими заходами, як ця конференція.

Конференції, у підготовці яких провідну роль відіграє кафедра міжнародних відносин, вже стали традиційними для нашого університету. Тут ми завжди можемо побачити органічний зв'язок навчальної, методичної та наукової роботи кафедр факультету суспільних наук і міжнародних відносин. Якщо подивитися на матеріали минулих конференцій, то можна знайти відповіді на чималу кількість з тих питань, про які було сказано вище. Протягом останніх кількох років в рамках виконання ініціативних науково-дослідних робіт розроблено методологію використання інформаційно-комунікативних технологій для забезпечення національних пріоритетів у зовнішній політиці, проведено аналіз сучасних міжнародних відносин за допомогою технологічного підходу, розроблено емпіричні моделі визначення ефективності міжнародного співробітництва при плануванні регіонального розвитку, детально розглянути можливості використання «нішевої дипломатії». Звісно, мова йде лише про малу частину розробок, які можуть бути фундаментом модернізації нашої з вами держави у зовнішньополітичній сфері. Сподіваюся, сьогодні ми почуємо про них більше!

Упевнений, що робота конференції, як завжди, буде продуктивною, кожен, хто бере сьогодні участь у цьому заході, почерпне сьогодні ідеї для майбутніх розвідок.

Дякую всім за приділену увагу та участь у заході! Щиро зичу всім учасникам плідної роботи, конструктивного діалогу, цікавих наукових знахідок, а можливо, навіть конкретних практичних рекомендацій органам влади та місцевого самоврядування!

Сергій ОКОВИТИЙ

доктор хімічних наук, професор, ректор Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СЕКЦІЯ 1

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

ІЩЕНКО Ігор

*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМА АНАЛІТИКИ С ПОЗИЦІЇ КОНСТРУКТИВІЗМУ

Період 2020-2021 рр. супроводжувався пандемією в світі, що посилює побоювання перед політикою провідних держав. Це загострило попит на ситуаційні аналізи, як віртуальні так і реальні, поставило питання про традиційні методи аналізу. Міжнародні відносини на рівні держави вимагають своєчасного та ефективного прийняття рішень державними інститутами. Наприклад, для України сьогодні, як ніколи актуальне питання енергетичної безпеки держави. Воно потребує системного вирішення. Адже прорахунки у прийнятті внутрішньо і зовнішньополітичних рішень у цій сфері руйнуватимуть і надалі нашу економіку, що неодмінно позначиться на соціальних умовах життя. Це лише один з прикладів гострої необхідності ситуаційного аналізу, а їх можна навести чимало.

У свою чергу, міжнародна комунікація як атрибут міжнародних відносин має суб'єкт суб'єктний характер. Схилити протилежну сторону на нашу користь, мотивувати до прийняття вигідного рішення сьогодні над важливе завдання. Реалії сучасності демонструють деяку втрату актуальності політичної ідеології як перепони для розвитку міжнародних відносин. Особливо це характеризують міжнародні економічні відносини, зокрема в Європі. Економічні інтереси, по суті, викликають позиціонування країн у міжнародному просторі взаємодії. Воно сьогодні багато в чому відбувається у дусі конструктивізму.

У нестабільному, мінливому світі виникає можливість переоцінки, зміни сприйняття держав (ворог-суперник-друг). У цьому процесі ключову роль відіграє зміна позиціонування держав, їх ребрендинг. За останні роки ребрендинг був проведений в таких країнах, як Естонія, Литва, Швеція, Канада, Бутан, і багатьох інших.

Отже, прийняття рішень в міжнародній політиці ототожнюється з деякою технологією послідовних дій, в якій перший етап пов'язаний з ситуаційним аналізом. Вітчизняна зовнішня політика не позбавлена політичної доцільності, котра часто заважає приймати ефективні рішення. Державні законодавчі та виконавчі органи мають у своєму складі аналітичні структури, які відповідають за підготовку рішень.

В силу корпоративного характеру ми не можемо зазірнути у політико-аналітичну «кухню» цих структур, однак, можемо припустити в чому сутність неефективних рішень. Як відомо, ситуаційний аналіз може будуватися на різних наукових підходах. Серед них: кількісний, якісний та змішаний.

Кількісний підхід у чистому вигляді конгруентний позитивізму, у відповідності до якого діють чіткі закони. Позитивісти спрощено ставляться до суспільних відносин, що, враховуючи нелінійний характер самої системи, призводить до системних помилок, краху державної стратегії розвитку, що й трапилось з Радянським Союзом, який несподівано для усіх припинив своє існування.

Можна прокоментувати і якісний підхід до ситуаційного аналізу міжнародних відносин. У ньому експертні дані дуже важливі. Причому, заради об'єктивності, якісний підхід передбачає використання різних форм суб'єктивних оцінок подій та явищ, і

здіяння не одного а декількох експертів. Покажемо на прикладі таблиці 1 принципову відмінність цих двох підходів.

Таблиця 1

Порівняння сутності якісного і кількісного дослідження міжнародних відносин

Критерії	Якісне дослідження	Кількісне дослідження
Мета	Прагне до розуміння явищ (наприклад, поведінки лідерів, культурної, соціальної організації), може бути описовим.	Пошук пояснень, причинно-наслідкових зв'язків
Проблеми, що досліджуються	Часто з'ясовуються питання: Як розгортались події? Чому вони відбувались?	Кількісне дослідження відповідає на питання: Що покладено в основу виміру? Наскільки критичні відносини між країнами, тощо?
Дані досліджень	Можуть складатися зі слів, поведінки, зображень.	Можна маніпулювати числами. Мета - точні, об'єктивні, вимірні дані, які можна аналізувати за допомогою статистичних процедур.
Дизайн	Дослідник часто може знати лише приблизно, що він шукає. Таким чином, дизайн проекту може розвиватися в міру реалізації проекту, щоб забезпечити гнучкість, необхідну для повного розуміння даного явища.	Центральним принципом кількісного дослідження є строго контрольований план дослідження, в якому дослідники заздалегідь чітко вказують, які дані вони будуть вимірювати, і процедуру, яка буде використовуватися для отримання даних.
Інструменти збору даних	Самі дослідники є інструментами для збору даних за допомогою таких методів, як глибинне інтерв'ю або включене спостереження.	Інструменти використовуються для збору числових даних – опитування, анкети або обладнання.
Джерело інформації	Не піддається кількісному або математичного виміру.	Мета полягає в тому, щоб забезпечити репрезентативність вибірки, яка характеризує певні соціальні групи для оцінки стану міжнародних відносин.
Специфіка аналізу	- доволі часто індуктивний - дослідник будує абстракції, концепції, гіпотези і теорії на основі зібраних даних; - іноді ці дані потім включаються в більш великі культурні або соціальні спостереження і аналізи; - часто виникає потреба у складності і множинності думок.	часто дедуктивний: точний вимір, математична формула, перевірка гіпотез тощо.
Результати дослідження	- мета якісного дослідження - зрозуміти власні погляди	Передбачення, узагальненість, причинність.

	учасників, вбудовані в їх соціальний контекст; - ґрунтуються на контексті, а тому їх висновки не строго детерміновані.	

Джерело: What's the difference between qualitative and quantitative research? (2019). "Simply psychology", <https://www.simplypsychology.org/qualitative-quantitative.html>

Як відомо, найкращого результату в дослідженні складних явищ з міжнародних відносин можна досягти шляхом використання змішаного аналізу. Не вдаючись до подробиць цього аналізу, зауважимо, зазвичай науковці мають варіативність у проведенні такого аналізу. Розрізняють послідовний, конвергентний і пояснювальний змішаний аналізи соціальної міжнародної дійсності (Ribar, 2019).

Зважаючи на сьогоднішній стан безпеки держави в сфері енергетики можна констатувати помилку в аналізі ситуації як на рівні експертів, глибинне інтерв'ю з якими або взагалі відсутнє, або рівень цих експертів не відповідає вимогам компетентності та досвіду.

Повернемося до позиціонування країни. Отже, якісне змішане дослідження здатне показати наскільки потрібно змінити зовнішньополітичне позиціонування. І тут варто згадати підхід конструктивізму. Прихильники цієї теорії виходять за рамки матеріальної реальності, включаючи вплив ідей і переконань на світову політику. Це також тягне за собою те, що реальність завжди будується і це відкриває перспективи для змін. Іншими словами, значення не фіксовані, але можуть змінюватися з часом в залежності від ідей і переконань, яких дотримуються актори (Theys, 2018). Конструктивісти стверджують, як пише Саріна Теус, що у держав може бути кілька ідентичностей, які соціально сконструйовані за допомогою взаємодії з іншими акторами. Ідентичності є уявлення актора про те, хто вони є, що в свою чергу сигналізує про їхні інтереси. Вони важливі для конструктивістів, оскільки стверджують, що ідентичність становить інтереси і дії. Наприклад, ідентичність невеликої держави має на увазі набір інтересів, які відрізняються від тих, які має на увазі ідентичність великої держави. Невелика держава, можливо, більше орієнтована на своє виживання, тоді як велика держава стурбована домінуванням у світовій політиці. Однак слід зазначити, що дії держави повинні відповідати її ідентичності. Таким чином, держава не може діяти всупереч своїй ідентичності, тому що це поставить під сумнів дійсність ідентичності, включаючи її переваги.

Важливу роль у конструктивізмі мають соціальні норми. Соціальні норми, як прийнято вважати будуть відповідати ідентичності держави (James G. March, с.10). Прикладом зміни ідентичності у дусі конструктивізму може слугувати маленька держава Бутан. З реалістичної точки зору можна було б стверджувати, що Бутан знаходиться в несприятливому становищі, оскільки йому заважає його географічне положення і він не може конкурувати за владу зі своїми сусідами. Збереження його національного суверенітету, ймовірно, буде залежати від результатів загострення конкуренції між Китаєм і Індією. З іншого боку, конструктивістська точка зору стверджує, що ці структурні умови не обов'язково обмежують здатність Бутану переслідувати свої національні інтереси, оскільки вони не єдині умови, що впливають на поведінку держави: значення, що надається цим структурним умовам, також має значення.

Наприклад, коли Тибет був анексований Китаєм, Бутан відчув загрозу. В результаті він заклав кордон на півночі і повернув до Індії, свого сусіда на півдні. З цього моменту Бутан сприймав Китай як потенційну загрозу, а Індію як друга. На сьогоднішній день Бутан та Індія сприймають один одного як друзів, тоді як Бутан не має офіційних відносин з Китаєм. Ці соціальні відносини являють собою ідеальну структуру, яка виникла зі значення, даного матеріальній структурі. Однак важливо

відзначити, що соціальні відносини можуть змінюватися в залежності від ідей, переконань і дії Бутану, Індії та Китаю. Наприклад, угода про прикордонну суперечку між Китаєм і Бутаном може змінити ставлення обох країн один до одного. Ця зміна може привести до встановлення офіційних відносин, за своєю природою яких дружба, а не ворожнеча. Конструктивіст має всі можливості для виявлення і розуміння цих змін, оскільки його об'єкт дослідження зосереджений на соціальних відносинах між державами.

Висновок

Методи ситуаційного аналізу міжнародних відносин мають гармонічно поєднувати кількісні та якісні методи. Їх ефективність слугує індикатором політичної та інтелектуальної спроможності політичної влади ухвалювати рішення, що здатні сформулювати нові смисли ідентичності у дусі конструктивізму.

Список використаних джерел

1. Ribar M.(2019). *Mixed-Methods in Political Science: How IR Scholars Respond to Benchmark Events*, DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781526490520>
2. Theys S. (2018). *Constructivism*, "E-International Relations", 23.02.2018, <https://www.e-ir.info/2018/02/23/introducing-constructivism-in-international-relations-theory/>
3. James G. March and Johan P. Olsen.(1998). *The Institutional Dynamics of International Political Orders*, http://courses.washington.edu/ppm504/MarchOlson_IO_98.pdf

Nataliia MYKYTCHUK

Candidate of Historical Science

Associate Professor of International Relations

Faculty of Social Sciences and International Relations

Oles Gonchar Dnipro National University

ENERGY FACTOR OF INTERNATIONAL RELATIONS IN CENTRAL ASIA

Energy policy is one of the factors that will determine the direction and content of the development of international relations for at least the next decade. The political strategy, which provides for the control of the energy-exporting country over their production and sale in order to achieve its foreign policy goals, is called "petropolitics" [4]. In 2006, the American journalist T. Friedman, trying to establish links between energy exports and the nature of world politics, formulated a statement that became widely known as the "first law of petropolitics." According to him, in oil-rich countries, the level of development and observance of democratic rights and freedoms is inversely proportional to the price of oil on the world market. The higher the average global crude oil prices, the more freedom of speech, free press, fair elections, an independent judiciary, the rule of law and independent political parties in oil-exporting countries are suppressed, and their leaders pay less attention to how they are treated. the world. Conversely, with lower oil prices, the political systems and societies of oil countries become more transparent, sensitive to opposition views, focused on equality and attracting investment from abroad, and the leaders of oil states in this case are interested in their best. images in the international arena. To the oil states T. Friedman referred to the states in which oil and oil products make up the majority of exports or have a significant share in the structure of gross domestic product, have weak state institutions or openly authoritarian governments [4].

The application of the first law of petropolitics is quite acceptable for the countries of Central Asia. Energy resources in these countries are a significant part of exports, and revenues from their sale have a significant share in the structure of the state budget. Power in most countries of the region is characterized as authoritarian, the term that characterizes a state regime of this type - petro-authoritarianism - has even been introduced into scientific circulation [2]. Control over oil and gas exports over the past decade has allowed authoritarian

regimes in Central Asia to remain in power without changing their nature, despite the rotation of individual politicians.

In Central Asia, according to 2020's info, is 11.7% of the world's natural gas reserves and 1.7% of the world's oil reserves are concentrated. Energy resources are unevenly distributed throughout Central Asia. Oil deposits are located in Kazakhstan (11th place in the world in terms of proven reserves), and natural gas reserves are distributed between Turkmenistan, Kazakhstan and Uzbekistan (9.8%, 1.3% and 0.6% of world reserves, respectively) [6]. Compared to the Middle East or Russia, these are small numbers, but projected oil and gas reserves in Central Asia could contribute to global energy markets and diversify energy supplies. The presence of hydrocarbon deposits makes it possible for Central Asian countries to identify regional and, to some extent, global economic development trends. However, given the high demand for natural resources, these countries are being targeted by powerful but low-income countries.

Russia's monopoly on the distribution pipeline to Europe has long limited Central Asia's direct access to potential consumers in the West. Therefore, the Eastern Energy Network, primarily China, has become an important market for Central Asian energy. Turkmenistan, Kazakhstan and Uzbekistan have been able to take advantage of China's economic penetration into Central Asia in recent years. They managed to significantly diversify the gas supply network to Chinese markets, bypassing Russia, gaining transit independence from it. At the same time, Tajikistan and Kyrgyzstan remain focused on Russian gas imports.

Central Asia is of great strategic value given the large untapped reserves of oil and gas located in Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan. Kyrgyzstan and Tajikistan do not have oil and gas exports, but instead have huge reserves of water and energy resources, which allows them to meet their own electricity needs and export it. With growing global demand for energy, the Central Asian region has the opportunity in the coming decades to become one of the largest suppliers of oil, gas and other energy resources to the world market, and many countries may become heavily dependent on energy supplies from Central Asia in the future. In particular, European and Asian countries, dependent on energy supplies from Russia or the Middle East, are showing a growing interest in Caspian oil and gas to meet the need to diversify energy sources [3].

The region maintains close ties with Russia in the energy sector not only through the use of Russian pipelines to transport Central Asian oil and gas. In parallel with the only energy systems of Russia, the energy system of Kazakhstan operates, which is an element of the United Energy System of Central Asia. The region's unified energy system took shape in the late 1980s, when 83 power plants with a total capacity of 25 GW were located in Soviet Kazakhstan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Tajikistan. These power plants provided the balance of electricity between the power systems, and the control center of this network was located in Tashkent (Uzbekistan).

As a result of the formation of the United Energy Systems of Central Asia, the energy systems of the countries of the region largely retain their physical connection even after the declaration of independence and the formation of their own energy systems. After the collapse of the USSR in 1991, the interests of the independent states of the region in energy began to be mutually exclusive, and the United Energy Systems were threatened with destruction. In particular, as a result of Turkmenistan's (2003) and Uzbekistan's (2009) Unification of Central Asia, Tajikistan was automatically cut off from other countries in the region. According to experts from the UN Economic and Social Commission for the Asia-Pacific region for 2016, the energy systems of Kyrgyzstan and Uzbekistan continued to operate in parallel with the only energy systems of Russia through the energy system of Kazakhstan. Negotiations have been under way for several years to resume the integration of Tajikistan's energy system with the Central Asia Joint Energy System, which should ensure the balanced operation of the network and revive the development of regional electricity trade.

At the present stage, there are huge oil and gas and hydropower resources in the region, as well as opportunities for the development of alternative energy, which allows Central Asian countries to provide not only themselves but also other countries. However, such opportunities often lead to deteriorating relations between the countries of the region. In particular, Bishkek's decision to build two hydroelectric power plants on the Naryn River led to tensions in Uzbekistan's relations with Kyrgyzstan, and the construction of the Rogun HPP in Tajikistan posed problems for Uzbek-Tajik relations. Uzbekistan even resorted to a railway blockade, which worsened the socio-economic situation in Tajikistan, and also began to block all industrial projects initiated by the Tajik side. M. Laruel and S. Peiruz call the main reason for such sharp reactions to Uzbekistan a high probability that Tajikistan will be able to supply electricity to Afghanistan at a lower price than Uzbekistan, and this intensifies intra-regional competition.

In recent decades, countries in the region have begun to develop completely new energy sources that were not in demand before. Among them, in particular, uranium mining, wind and solar energy, thermal power plants. The energy infrastructure of the region, which in 2019 consisted of more than half of the facilities built during the Soviet era, is also being renewed [1]. There is a paradoxical situation when the region of Central Asia, rich in energy raw materials and hydro resources, which attracts the attention of both neighbors and geographically distant countries, has problems of poverty, overpopulation, lack of water and electricity. The development of the energy sector is hampered by the high energy intensity of the leading sectors of the economy, and therefore, the level of energy consumption is not always justified by the economic effect. For example, Kazakhstan and Turkmenistan are the two main producers and consumers of fossil fuels, one of the countries with the world's largest carbon emissions. High emissions reflect the predominant dependence on coal (Kazakhstan) and gas (Turkmenistan) for energy production, as well as the inefficiency of its use.

Turkmenistan is the eighth largest in the world in terms of energy consumption, which indicates its wasteful consumption, given the level of economic development of the country [5].

During the period of independent existence, the countries of Central Asia were only partially affected by globalization, and the energy sector played an important role. The opening of markets and agreements on oil and gas production and export have allowed Central Asian countries to establish themselves in the international arena and become a strategic or potential partner of many countries, including Turkey, Russia, China, India and Iran, European countries. On the other hand, the liberalization of the economy took place without political liberalization, and revenues from oil and gas exports were used by Central Asian leaders to strengthen their power and create tools to prevent uncontrolled changes in the state system. Over the past two decades, funding for the army and law enforcement agencies in Central Asian countries has increased, pressure on opposition movements has increased, and democratic rights and freedoms have been further curtailed. We should expect greater restrictions on democratization, the transition to autocracy, and increased political instability, especially during periods of falling oil prices [3].

Thus, energy is an important tool of foreign policy of the region, which is used by them both at the regional and non-regional levels. The growing demand for energy in the world and the consequent increase in the importance of Central Asia in the process of uninterrupted energy supply determines the dominant role of energy leverage in the international relations of Central Asian countries for the next decade. The energy policy of the region will be influenced by non-regional actors interested in diversifying energy supplies to their economies. In addition to oil and gas, Central Asian countries are developing and using alternative energy sources (wind energy, solar energy), the growth of the share of which in the structure of energy sectors in the region has been declared a strategic goal.

References

1. Акишев У. У. Энергетический потенциал и энергетическая инфраструктура республик Центральной Азии (2019). *Постсоветские исследования*. 2019. Т. 2. № 1. С. 829-844. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/energeticheskiy-potentsial-i-energeticheskaya-infrastruktura-respublik-tsentralnoy-azii/pdf> С. 829
2. Бор А. Туркменистан: Власть, политика и непто-авторитаризм (2016). London: The Royal Institute of International Affairs Chatham House, 2016. 11 с. Retrieved from <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2016-03-08-turkmenistan-bohr-russian-summary.pdf>
3. Jafalian, Annie. Globalization through Oil and Gas: Central Asia's Predicament (2019). *Tla-melaua: Journal of Social Sciences*. 2019. Vol.13, № 47. Retrieved from <http://www.scielo.org.mx/pdf/tla/v13n47/2594-0716-tla-13-47-368.pdf>
4. Petropolitics. Merriam-Webster.com Dictionary. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/petropolitics>
5. Russell M. The EU's new Central Asia strategy (2019). Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI\(2019\)633162_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI(2019)633162_EN.pdf) P. 9
6. Statistical Review of World Energy (2020). 69th edition. Retrieved from <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>

КРУТЕНЬ Христина

*студентка V курсу, кафедра податкової політики,
ННІ економіки, оподаткування та митної справи,
Університет державної фіскальної служби України*

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Швидке поширення нового коронавірусу COVID-19, який походить з КНР, та запровадження карантинних заходів, найперше вплинув на фінансовий сектор світової економіки, що спровокувало обвал торгів на фондових біржах Китаю та Європи. Причиною цьому є високий ступінь стурбованості та невизначеності на фондових ринках, оскільки виникнення коронавірусної хвороби відбулося дуже раптово, а її поширення було настільки швидким, що за 2,5 місяці вона переросла у пандемію світового масштабу.

На основі даних зрушень ринку відбулося падіння попиту, що спровокувало цінову війну на ринку нафти, яка була сформована на основі конфлікту між Саудівською Аравією разом з її союзниками та Росією на тлі переоцінки останньою власного впливу на глобальний ринок енергоресурсів. Відбулося глибоке і швидке падіння ділової активності, що в результаті обумовило світову економічну кризу. Стрімкість цієї кризи, потреба у запровадженні жорсткого карантину у більшості країн світу та різке скорочення економічної діяльності пов'язують з процесами глобалізації – переміщенням великих мас людей, товарів, вільним передаванням інформації. Ці явища ускладнюють систему управління економіками та суспільствами, полегшують здійснення силами окремих держав чи навіть недержавних груп терористичних і підливних акцій [1].

Через різке падіння споживання всіх видів палива, продуктів агропромисловості, скорочення транспортного сполучення інтенсивність бойових дій у світі у період боротьби з пандемією дещо знизилася. Але жоден конфлікт не прийшов до завершального етапу. Тривають обстріли українських позицій російськими найманцями на Донбасі. Продовжуються конфлікти на Близькому Сході, Індійському субконтиненті, Корейському півострові, у Південнокитайському морі. Росія далі мілітаризує Арктичний басейн та провокує НАТО в Європі. Іран погрожує країнам Перської затоки і продовжує збагачувати уран. Конфліктність у світі не зменшується. Спостерігається загострення існуючих протиріч, формуються і нові [2].

Щодо поширення пандемії кожна країна використовує дану ситуацію для власних вигідних пропозицій чи нововведень.

США використовують місце походження вірусу для посилення політичного й економічного тиску на КНР та його союзників. Триває напруження у американсько-російських відносинах. Вашингтон підтвердив, що попри карантин санкції проти РФ, пов'язані з агресією на Сході України, триватимуть до повного виконання Москвою своїх зобов'язань за Мінськими домовленостями, а «кримські» залишатимуться, допоки Росія не поверне Україні повний контроль над півостровом [3].

Складні процеси відбуваються в Європейському Союзі. Попри твердження, що європейська солідарність зруйнована, європейські інституції зуміли прийняти складні спільні бюджетні рішення. Всі спроби менш продуктивних членів спільноти перекласти борги на більш успішніших, є заблокованими. В свою чергу сформований фонд підтримки у 20 млрд. євро для сусідів та найбідніших країн світу (Україна отримає з нього 1,2 млрд. євро на боротьбу проти коронавірусу).

Наслідки пандемії намагається використати Китай для зміцнення позицій у світі, а саме в європейському регіоні. З моменту зниження загрози поширення коронавірусу на власній території, КНР значно збільшила активність на міжнародній арені. Пекін успішно використав факт затухання пандемії на китайській території на тлі стрімкого поширення захворювання в європейських країнах і США, і розпочав активно надавати медичну допомогу іншим державам, у першу чергу Європейському Союзу. Керівництво Китаю прагне забезпечити позитивне сприйняття країни у світі як «рятівника» від пандемії та відволікти увагу світової громадськості від місця походження вірусу, а також недостатньо ефективних заходів з запобігання його поширенню за межі КНР. Китай обумовлює дану ситуацію на основі поліпшення іміджу Китаю, як політичного, так і економічного становища. Компанії Китаю, які надають допомогу іншим країнам у боротьбі з COVID-19 використали цю ситуацію як спосіб розширення власної ділової активності у світі. Крім того, суттєво ослабивши карантин першою, КНР здобула тактичну перевагу в економічній конкуренції з іншими країнами, у тому числі й за рахунок їх глобальної залежності від виробництв, розміщених в Китаї [4].

Китай розширює свій вплив на РФ. Посилене вірусною кризою падіння цін на нафту, яка забезпечує до 40% валютних надходжень Росії, змушують її все тісніше прив'язуватися до єдиного за багатьма позиціями постачальника технологій і великого споживача її енергоресурсів. Це є важливим чинником підтримки Москвою позицій Пекіну у протистоянні з Вашингтоном.

Отже, у найближчому майбутньому глобальні та регіональні потуги продовжуватимуть тактичну боротьбу за вихід з викликаної пандемією кризи на відносно кращих позиціях у порівнянні з конкурентами. Це знизить ефективність міжнародних інститутів та таких узгоджувальних форматів, як «Велика сімка», «Велика двадцятка» у виробленні скоординованої відповіді на виклики глобального характеру. Потужні гравці намагатимуться реалізовувати свої інтереси насамперед на основі двосторонньої взаємодії, яка дозволяє їм нав'язати слабшим партнерам більш сприятливі для себе умови у порівнянні з багатосторонніми форматами. При цьому необхідно пам'ятати, що вплив міжнародних фінансових інституцій на економічний розвиток країн є значним та відіграє вирішальну роль у реалізації економічних реформ у країнах-реципієнтах, даючи можливість залучення пільгових фінансових ресурсів та прямих інвестицій в економіку [5, с.22].

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ділового журналу «Інвест-форсайт». Коронавирус и цены на мировых рынках. URL: <https://www.if24.ru/koronavirus-itseny-na-mirovyh-rynках/>
2. Оцінювання впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік. (2021) «Конкурентоспроможність країни». URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/c8fdc12db96720b9723970e4b02c650b.pdf>
3. Веселовський А. І., Александров О. С., Орлик В. В. (2020) Міжнародні економічні відносини в умовах пандемії COVID-19. Національний інститут стратегічних досліджень. 1- 4.

4. Офіційний сайт «Вікіпедія». Соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціально-економічні_наслідки_пандемії_COVID-19

5. Коляда Т.А., Олексієнко Т.М. (2018) Вплив міжнародних фінансових інституцій на економічний розвиток країн. Інфраструктура ринку. № 25. 19-24. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/6.pdf

Науковий керівник: Коляда Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул Університету державної фіскальної служби України

СЕГЕДА Вікторія

здобувачка вищої освіти I курсу другого магістерського рівня, кафедра податкової політики, Навчально-науковий інститут економіки, оподаткування та митної справи, Університет державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний етап розвитку економічної сфери визначається глобалізацією, активізацією процесів інтеграції національних економік до світового фінансового ринку та поглибленням всесвітнього поділу праці. Враховуючи, що фінансові операції є відображенням тих процесів, які відбуваються у реальному секторі економіки, ступінь інтеграції України в світову економічну систему, в першу визначається її інтеграцією в міжнародні фінансові ринки та участю у фінансовій глобалізації.

Глобалізація світових фінансових ринків забезпечує фінансову та економічну стабільність країни за рахунок ефективного використання реальних інвестиційних потоків, в результаті чого виникають взаємини країн, що призводить до трансформації функціонування фінансових ринків. Ключовою умовою функціонування світової економіки є глобальний фінансовий ринок, так як він забезпечує свободу пересування капіталів та фінансових активів у міжнародному масштабі.

Мета дослідження – узагальнити особливості формування і визначити специфіку управління світовим фінансовим ринком, охарактеризувати позитивні і негативні тенденції на фінансових ринках в умовах глобалізації.

Інтеграційні процеси між державами стають об'єктивною рисою сучасної світової економіки. При цьому на сучасному етапі найбільш динамічно розвивається фінансова складова цих процесів, іменована фінансовою глобалізацією, яка багато в чому визначає напрямки економічного розвитку всіх країн. Актуальні тенденції в світовій економіці створюють умови для радикальних змін фінансової діяльності, появи нових форм інтеграції, призводять до появи потужних міжнародних фінансових інститутів, здатних контролювати величезні обсяги фінансових ресурсів і визначати напрямки розвитку окремих країн [1].

Глобалізація як економічна категорія – це процес інтеграції національних економік і суспільств за рахунок збільшення вільних потоків ідей, людей, товарів, послуг і капіталу, висновки на новий рівень розвитку міжнародних продуктивних сил і виробничих відносин, чинників виробництва. Фінансові ринки в умовах глобалізації є основною умовою функціонування світової економіки, оскільки цей процес забезпечує свободу руху капіталу та інших фінансових об'єктів в глобальному масштабі. Глобалізація фінансових ринків – це природний економічний процес у світовій економіці, який сприяє перетворенню світового господарства в єдиний ринок товарів, послуг, економічних ресурсів, робочої сили та знань [2, с. 229].

Фінансова глобалізація стала складним і розвиненим процесом, який: по-перше, є результатом поглиблення фінансових зв'язків, лібералізації цін та інвестиційних потоків, створення глобальних транснаціональних фінансових груп, а, по-друге, виявляється в інтеграції фінансових інститутів в глобальну фінансову систему, в

поширенні фінансових інновацій, які ведуть до змін в міжнародному бізнесі, в тому числі банківському, в зростанні впливу глобальних валютно-фінансових інститутів на відтворювальні процеси в світовій економіці.

Фундаментальними факторами глобалізації фінансових ринків є: розвиток інформаційних технологій; наявність вільного руху капіталу між країнами; конкуренція за доступ до капіталу та пошук нових можливостей; лібералізація і дерегулювання фінансових ринків; мінливість і нестабільність ринків, особливо в країнах, що розвиваються; стандартизація фінансових продуктів і фінансові інновації.

Провівши аналіз світової практики регулювання фінансових ринків в умовах глобалізації, можна виділити наступні моделі регулювання [3, с.43]:

- державне регулювання здійснюється фінансовими та банківським установами: розвиток фондового ринку підконтрольний банківському сектору, оскільки комерційні банки є основними учасниками ринку цінних паперів (Данія, Німеччина, Бельгія);
- спеціально створені установи здійснюють управління: ключовий орган, що володіє широким колом повноважень, об'єднує представників різних міністерств та відомств (Велика Британія, США, Франція, Італія, Іспанія);
- прямий урядовий контроль: держава безпосередньо регулює функціонування та розвиток фондового ринку (Ірландія, Нідерланди, Португалія).

Дерегулювання ринку капіталу дозволило власникам фінансових активів швидко переводити їх з однієї країни в іншу і, таким чином, діяти по суті в глобальному фінансовому середовищі [4].

Україна поступово інтегрується в міжнародні фінансові ринки і наслідки процесів глобалізації стають все більш відчутними для української фінансової системи і ринку фінансових послуг зокрема. Позитивні або негативні зміни в економіці країни від процесів глобалізації залежать від рівня розвитку економіки країни. Чим стабільніша і ефективніша внутрішня фінансова система і фінансовий ринок, тим ефективніше буде процес глобалізації для економіки [5, с.425].

Глобалізація фінансових ринків залежить від радикальної зміни ролі фінансового сектора в розвитку світової економіки, яка являє собою складну систему, учасники якої мають можливість забезпечувати незалежне звернення фінансових активів незалежно від оборотності реальних фінансових товарів.

Таким чином, глобалізація світових фінансових ринків є ключовою умовою розвитку світової економіки, що призводить до підвищення рівня фінансової взаємозалежності. Зосередження уваги до проблем розвитку цього напрямку і визначення шляхів оптимізації ринку фінансового сектора, сприятиме залученню інвестиційних ресурсів, що призведе до ефективного функціонування національної економіки.

Список використаних джерел

1. Циганов С.А. (2014). Вплив глобалізації світової економіки на розвиток фінансового ринку. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. Вип. 3. URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/3\(74\)/uazt_2014_3_12.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/3(74)/uazt_2014_3_12.pdf).
2. Мамотенко Д.Ю. (2009). Глобалізація міжнародних фінансових ринків. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. Вип. 39. С. 229-237.
3. Любохинець Л.С. (2018). Світові фінансові ринки в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. Мукач. держ. ун-т. Мукачево. Вип. 15. С. 40-45.
4. Приходько Б.В. Фінансові ринки в умовах глобалізації. URL: <http://www.economy.navka.com.ua/?op=1&z=1165>
5. Koliada, T., Muzychenko, G. (2018). Evaluation of the State Intervention to the Country Economy by Global Democratic Markers. *Scientific Development and Achievements*, 1, 421-433.

Науковий керівник: Коляда Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул Університету державної фіскальної служби України

КОРОТКОВ Дмитро

*кандидат політичних наук, доцент кафедри
міжнародних відносин, політичних наук і практичної філософії
Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця*

МИРШАВКА Анастасія

*студентка II курсу
факультету міжнародних відносин і журналістики
Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця*

КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ «М'ЯКОЇ СИЛИ»

На сучасному етапі розвитку системи міжнародних відносин більшість дослідників звертаються до поняття «м'яка сила», що є ефективним інструментом досягнення зовнішньополітичних цілей держави і, за своєю сутністю, є цілком протилежним до поняття «жорстка сила». Засновником концепції «м'якої сили» вважається професор Гарвардського університету Дж. Най, який у 1990 р. ввів у науково-комунікативний простір нове поняття «soft power» або «м'яка сила», тим самим започаткувавши популярний політичний дискурс, який не втратив своєї актуальності і на сучасному етапі становлення міжнародних відносин.

Згадану концепцію було спроектовано в процесі розробки зовнішньополітичної стратегії США, основою котрої стала ідея підтримки позитивного образу держави у світі та пропагування американських культурних цінностей [Nye, 1990, р. 166]. Під «м'якою силою» дослідник розуміє здатність політичної еліти досягати поставлених цілей саме через привабливість (на противагу силовим методам), основними джерелами якої є демократичні цінності, культура та зовнішня політика (дипломатія у найширшому значенні).

Необхідно підкреслити, що, керівництво багатьох держав (у тому числі України) усвідомлює важливість «м'якої сили» в міжнародних відносинах, але, це не означає, що створення та запровадження «м'якої сили» у зовнішньополітичній діяльності держави відбувається без проблем. Багато хто вважає, що як військова, так і економічна сила є «простими». Однак з іншого боку, м'яка сила складніше, оскільки багато з її найважливіших ресурсів знаходяться поза контролем урядів, і їх наслідки в значній мірі залежать від прийняття приймаючими аудиторіями. Крім того, важко досягти м'якої сили, тому що може знадобитися багато часу для розвитку адекватних можливостей м'якої сили.

«М'яку силу» важко виміряти кількісно, і тому важко виміряти її успіх. Жорстка сила, яка сфокусована більше на вимірних ресурсах (грошах, солдатах, патронах), являє собою просту гру з підрахунком, як і результати її додатків. «М'яка сила» спрямована на зміну відношення громадян держави до іншої країни і цьому процесу складно присвоїти кількісні показники. Проте, ефекти м'якої сили відчутні - і їх можна виміряти за допомогою індикаторів.

Успішність реалізації Україною політики «м'якої сили» визначається не лише існуванням розвиненої системи інститутів але і фактичними результатами її функціонування. Аналізом ефективності реалізації «м'якої сили» у різних сферах є показники її індикаторів. На нашу думку, необхідно відокремити кількісні та якісні індикатори «м'якої сили» України. Під кількісними індикаторами (далі КІ) розуміємо показники, що в чисельному виразі відображають (характеризують множинність, розмір і рівень) «м'яку силу» України. У свою чергу, якісні індикатори (далі ЯІ) характеризують рівень та закономірності розвитку «м'якої сили», її якісні особливості і характеристики.

Таким чином, аналіз «м'якої сили» України необхідно здійснювати за допомогою таких індикаторів:

➤ *у внутрішньополітичній сфері:*

- 1) рівень демократії (КІ);
- 2) захист прав людини та громадянина (КІ);
- 3) корумпованість владних структур (КІ);
- 4) зрілість громадянського суспільства (ЯІ);
- 5) стабільність політичної системи (КІ).

Сфера внутрішньої політики або політична «м'яка сила». Головними компонентами якої є стабільне функціонування політичної системи, високий рівень громадянського суспільства та наявність державної ідеології. Стабільність політичної системи визначається збалансованістю діяльності політичних інститутів, високим рівнем керованості соціально-економічними процесами у державі, достатню авторитетність державної влади, відсутність політичних конфліктів або їх мирне врегулювання на основі консенсусу, стійкі політичні цінності та невисокий рівень політичної активності населення (оскільки перше місце серед їх пріоритетів посідають не політичні, а звичайні, буденні потреби).

➤ *у зовнішньополітичній сфері:*

- 1) дотримання принципів та норм міжнародного права (ЯІ);
- 2) миротворчі місії (КІ);
- 3) гуманітарна допомога (КІ);
- 4) протидія сучасним глобальним загрозам (ЯІ);
- 5) участь в міжнародних організаціях (КІ);
- 6) налагодження зв'язків із закордонним українством (ЯІ);
- 7) існування безвізового режиму (ЯІ);
- 8) публічна дипломатія (ЯІ).

Сфера зовнішньої політики або дипломатична «м'яка сила». Дипломатія відіграє суттєву роль у міжнародних відносинах і саме ефективність переговорного процесу дає державам змогу на вирішення військових або економічних конфліктів. Зазначмо, що на думку Дж. Ная, нарощувати потенціал «м'якої сили» сьогодні необхідно саме через публічну дипломатію. Метою публічної дипломатії, перш за все, є просування національних інтересів держави та забезпечення її національної безпеки шляхом вивчення урядами країн іноземної громадської думки, інформування зовнішньої аудиторії про власну політику та впливу на тих, хто дану думку формує. «Ефективна публічна дипломатія - це вулиця з двостороннім рухом, на якій необхідно не тільки слухати, але й говорити. Ми повинні краще розуміти, що відбувається в умах інших людей і які цінності ми поділяємо. Саме тому обміни думками часто більш ефективні, ніж просте мовлення. За визначенням, «м'яка сила» означає змусити інших бажати тих же результатів, що і ви. Результатів, яких хочете ви, а це вимагає розуміння того, як вони чують ваші повідомлення і адаптувати їх відповідним чином. Дуже важливо розуміти цільову аудиторію» [Ное, 2008].

➤ *у сфері культури:*

- 1) рівень освіти в Україні (КІ);
- 2) міжнародне співробітництво у сфері освіти та науки (КІ);
- 3) популяризація національного культурного надбання, мови тощо (ЯІ).

Сфера культури або культурно-гуманітарна «м'яка сила». Мова йде стосовно закладів культури та інформаційно-культурних проєктів, які формують імідж держави і за допомогою яких держава впливає на образ та менталітет нації за кордоном. Треба звернути увагу, що м'яка сила – це привабливість через спокусу, зваблення, тобто через апелювання до ірраціональної сфери свідомості.).

➤ *в економічній сфері:*

- 1) обсяг інвестицій з України в економіку іноземних держав (КІ);
- 2) популярність вітчизняного продукту (КІ);
- 3) привабливість інвестиційного клімату України (КІ).

Економічна «м'яка сила» - це інвестиційна та фінансова привабливість держави. Варто зазначити, що економічні інструменти впливу (зокрема підкуп, блокада, санкції (як приклад, американські та європейські санкції стосовно проекту «Північний потік 2»)) здавна використовувались державою задля досягнення власних політичних цілей, проте, в межах реалізації «жорсткої сили». Втім, посилення з другій половині ХХ ст. глобалізаційних процесів докорінно змінили характер застосування економічних важелів впливу, надавши їм «м'якого» забарвлення. Так, на перший план виходять такі інструменти економічного впливу, як-от інвестування в економіку інших держав та популяризація власної продукції/бренду.

➤ *в інформаційній сфері:*

1) присутність України в глобальному інформаційному просторі (ЯІ);

2) протидія інформаційно-пропагандистським впливам з боку інших країн (ЯІ).

Інформаційна сфера або інформаційна «м'яка сила». Позаяк глобалізація та інформаційна революція є діалектично взаємопов'язаними процесами, котрі визначають тенденції розвитку сучасного світу, зростає і значущість інформаційного аспекту в політичному процесі. Зокрема ця значущість посилюється і в умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства, в якому інформація визначається основною цінністю, джерелом сили держави.

Під час однієї з дискусій Дж. Най зазначив, що багатьох людей, не тільки у США, але й у цілому світі, Україна приваблює тим, що рухається до демократії та поважає права людини. Тому, на його переконання, саме у розвитку та підтриманні демократичних ідеалів полягає «м'яка сила» України [Най, 2011]. Відтак, привабливість України для переважної більшості світового співтовариства пояснюється, головне, в її політичних цінностях, в основу яких закладено природні права людини, демократію та верховенство права. Зазначимо, що цілісну картину ефективності використання «м'якої сили» дає системний аналіз її кількісних та якісних індикаторів.

Список використаних джерел

1. Nye J. S. (1990) *Soft Power (draws from book Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. Foreign Policy. Twentieth Anniversary, 80, 153-171.*
2. Най Дж. (2011) *Якщо у сусідів України різне бачення політики, досить важко підібрати шлях, який зацікавить всі. Взято з зі сторінки сайту Інституту світової політики. <http://iwp.org.ua/ukr/public/340.html>.*
3. Nye J. S. (2008) *Public Diplomacy and Soft Power. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 616 (1) (March 1) Retrived from: <https://courses.helsinki.fi/sites/default/files/course-material/4506639/Nye.pdf>*

ЯРУШИН Євгеній

студент I курсу магістратури, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СКРИПНИК Наталія

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ

Сектор послуг перетворився в найбільший сегмент економіки більшості країн світу, що вносить зростаючу частку в ВВП, торгівлю і зайнятість, та став головною рушійною силою світової економіки. Розвиток сфери послуг, вносить значний вклад в зростання економіки в цілому, оскільки ринок послуг складає фундаментальну основу будь-якої економіки і забезпечує необхідні ресурси для виробництва іншої продукції і послуг [1, с. 116–117].

Ефективні та конкурентоспроможні послуги є каталізатором розширення глобальних ланцюжків створення вартості. Торгівля послугами перетворилася в динамічний компонент світової торгівлі. Низка країн, що розвиваються, отримали істотні вигоди, використовуючи традиційні і нові області в сфері торгівлі послугами, включаючи сучасні експортні бізнес-послуги та тимчасове переміщення фізичних осіб для надання послуг. Сектор послуг став найбільшим постачальником існуючих робочих місць, оскільки виробничі ланцюжки передані на аутсорсинг постачальникам послуг і оскільки кінцевий споживчий попит на послуги збільшується зі зростанням рівня доходів [2, с. 2].

Частка послуг у світовій економіці поступово збільшується. Сучасні науковці відокремлюють декілька факторів як основні рушійні сили цієї тенденції:

- зростаюча частка послуг в споживчому попиті в міру зростання доходу на душу населення;
- технологічні зміни та зниження транспортних витрат і торгових бар'єрів, які дозволяють розподіляти виробництво і збільшувати попит на послуги спеціалізованих фірм;
- демографічні зміни і нижче зростання продуктивності в сфері послуг в порівнянні з промисловістю.

Вже неможливо уявити стійке економічне зростання і розвиток без урахування змін в секторі послуг. З огляду на його вагу в національній економіці і високу місцеву частку, розвиток сектора послуг сприяє змінам в економіці, реструктуризації та модернізації в напрямку більш інклюзивного та збалансованого зростання. Сільськогосподарський та виробничий сектори також все більше взаємопов'язані з сектором послуг. Наприклад, фінанси, транспорт, дизайн і роздрібна торгівля є важливими доповненнями до робочої сили, безпосередньо зайнятої в сільському господарстві та виробництві. Більш того, деякі послуги, які виконують важливі соціальні функції, залишаються незамінними для досягнення цілей сталого розвитку.

Однак залишаються проблеми з реалізацією таких досягнень у всіх країнах, особливо в країнах, що розвиваються. Хоча сектор послуг в провідних країнах світу є досить розвиненим, його розвиток все ще залишається глобальним викликом для країн, що розвиваються, де відсутність виробничого потенціалу і конкурентоспроможності, а також недостатній регуляторний та інституціональний потенціал є стримуючим фактором для їх потенціалу зростання. Усунення цих елементів дає країнам, що розвиваються можливість більш активно долучатися до торгівлі у сфері послуг [2, с. 28].

Головним викликом сучасності у сфері міжнародної торгівлі послугами став спалах пандемії COVID-19 на початку 2020 року. Сектор послуг є одним з тих, що постраждав найбільше від пандемії. Це пов'язано з тим, що уряди країн вводили так звані «локдауни», що дуже сильно обмежували діяльність як малого, так і великого бізнесу в сфері послуг.

Спалах пандемії призвів до того, що обсяг торгівлі послугами у світі в 2020 році склав на 19,9 % менше, ніж у 2019 році [5]. Схематично світову торгівлю послугами зображено на рис. 1.1.

Отже, торгівля послугами є важливою, оскільки забезпечує ключові фактори виробництва і торгівлі всіма продуктами, відіграючи важливу роль в глобальних ланцюжках створення вартості і економічного розвитку, але залишається проблема розвитку торгівлі послугами у країнах, що розвиваються, а також розповсюдження пандемії COVID-19. В свою чергу, це стає одним з глобальних викликів на шляху подолання бідності, що є однією з головних цілей сталого розвитку ООН.

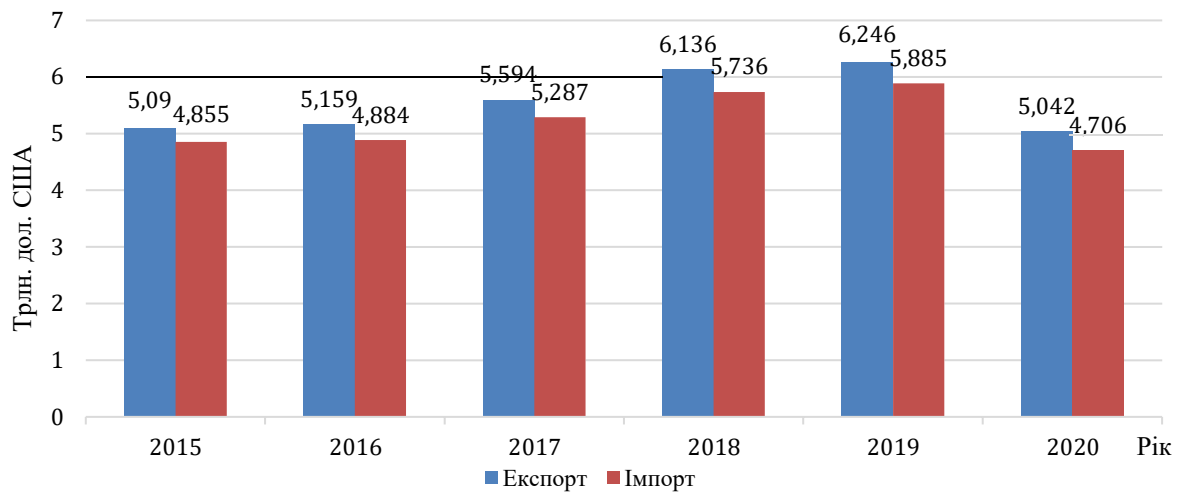

Рис. 1.1 Світова торгівля послугами у 2015–2020 рр.*

*складено автором за даними [3, 4]

Список використаних джерел

1. Мельничук О. (2020). Міжнародна торгівля послугами. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 4. С. 115–128.
2. Trade in services and employment (2018). UNCTAD publications. pp. 1–2, 27–28. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctncd2018d1_en.pdf (Дата звернення: 18.10.2021).
3. Service exports (current US\$). World Bank data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.NFSV.CD> (Дата звернення: 18.10.2021).
4. Service imports (current US\$). World Bank data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.NFSV.CD> (Дата звернення: 18.10.2021).
5. Total trade in services 2020. UNCTAD data. URL: <https://stats.unctad.org/handbook/Services/Total.html> (Дата звернення: 18.10.2021).

ЗАВАЛІЙ Богдан

студент I курсу магістратури, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СКРИПНИК Наталія

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЛІБЕРАЛЬНА (АМЕРИКАНСЬКА) МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У світі умовно виділяють три основні моделі розвитку національних економік:

- неоліберальну економіку англосаксонського типу, або ліберальну (американську) модель;
- модель соціально-орієнтованої економіки (німецька модель);
- східно-азійську (японську) модель

Ліберальна модель розвитку національної економіки характерна для англосаксонських країн – США, Великої Британії, Нідерландів, Ірландії та Нової Зеландії. Дана модель являє собою ліберальну ринкову модель, яка була оголошена у 1990-х роках. Саме в цей період США зайняла лідируючі місця в економічному зростанні. Вона заснована на принципах, що активно сприяють підприємницькій діяльності, стимулюванню розвитку технологічного сектору, найбільш перспективних і

ефективних компаній. У свою чергу також відбувається розширення інформаційного та комунального секторів, ріст внутрішнього попиту перевищує ріст ВВП, та спостерігається збільшення обсягу інвестицій.

Важливою особливістю економічної моделі є те, що вона обов'язково має суб'єктивний характер, оскільки не існує об'єктивних показників економічних результатів.

Існує два широкі класи економічних моделей — теоретичні та емпіричні [1,с. 2]. Теоретичні моделі прагнуть отримати перевірені наслідки щодо економічної поведінки за припущення, що агенти максимізують конкретні цілі за умови обмежень, які чітко визначені в моделі (наприклад, бюджет тієї чи іншої країни). Вони дають відповіді на конкретні питання, такі як наслідки асиметричної інформації (коли одна сторона транзакції знає більше, ніж інша) або як найкраще впоратися з регулюванням внутрішніх ринків.

У ліберальній моделі розвитку національної економіки спостерігається високий рівень продуктивності праці та важливість досягнення особистого успіху. Подібним чином економічні моделі пропонують спосіб отримати повне уявлення або картину економічної ситуації та зрозуміти, як економічні фактори поєднуються [2].

Ліберальну економічну модель можна описати наступною діаграмою (рис. 1.1) [3]. Така діаграма вказує на те, що економіка складається з двох груп-домогосподарств та фірм, які взаємодіють на двох ринках: ринку товарів та послуг, на якому фірми продають, а домогосподарства купують, та ринку праці, в яких домогосподарства продають робочу силу комерційним фірмам або іншим працівникам.

На діаграмі фірми виробляють товари та послуги, які вони продають домогосподарствам в обмін на платежі. Зовнішнє кільце представляє дві сторони ринку товарів (який надає товари та послуги), на якому домогосподарства попитують, а фірми пропонують. Крім того, домогосподарства (як працівники) продають свою працю фірмам в обмін на заробітну плату, зарплату та пільги.

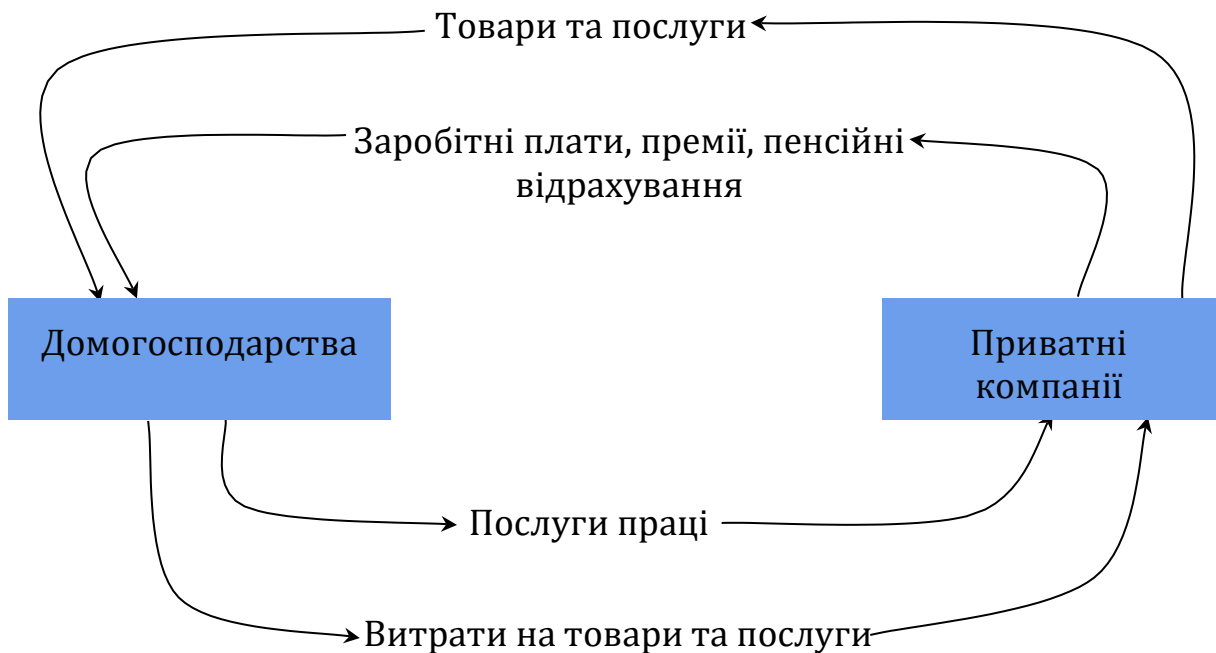

Рис. 1.1 Діаграма циркуляції ресурсів у групах ліберально моделі розвитку національної економіки*

*складено автором за даними [3]

Це показано у внутрішньому колі, яке представляє дві сторони ринку праці, в якому домогосподарства пропонують, а фірми - попит. Ця версія моделі кругового потоку зведена до основних, але вона має достатньо функцій, щоб пояснити, як ринки продуктів і праці працюють в ліберальній моделі розвитку національної економіки.

Отже, ліберальна модель розвитку національної економіки – є однією з найбільш ефективних та емпірично розвинених моделей серед названих на початку статті. Основними критеріями даної моделі можна вважати всебічне заохочування підприємницької діяльності, підтримання високого рівня продуктивності праці та орієнтування на досягнення успіх кожного громадянина. На даний час, в умовах посиленої міжнародної кооперації, спостерігається значне зближення ліберальної, європейської та японської моделей управління.

Список використаних джерел

1. *Economic Models* (2011). IMF publications. pp. 1-2, vol. 48. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2011/06/basics.htm> (Дата звернення: 20.10.2021).
2. Василенко Ю.В. (2018). *Economic development model*. Lamber Academic Publishing. P. 299.
3. *Economic Models. Microeconomic. Module 1*. URL: <https://courses.lumenlearning.com/wm-microeconomics/chapter/economic-models/> (Дата звернення: 21.10.2021).

ГОРБАЧОВА Анна

*студентка V курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Інформаційні технології використовуються у системі міжнародних відносин задля відстоювання інтересів певної держави, збереження чи здобуття додаткових ресурсів для своєї країни, встановлення співробітництва держав, глобального розвитку.

У ХХІ ст. інформація набуває більш нової ролі у житті суспільства, коли її відсутність, нестаток або ж взагалі наявність дезінформації перешкоджає нормальному функціонуванню як окремих осіб, так і держав. Наявність точної інформації, її популярність та надважлива роль у суспільстві, визначили можливість використання інформаційних технологій у становленні та розвитку міжнародних відносин.

Наразі сучасні та традиційні види інформаційних технологій у даному контексті доповнюються інтелектуальною складовою, що відіграє важливу роль у розробці винайдення правильної стратегії розвитку міжнародних відносин.

ХХІ століття – століття інформації, саме в цей час поняття «інформаційні технології» стало бурхливо модернізовуватись та застосовуватись у становленні взаємовигідних відносин між державами, завдяки чому країни можуть підтримувати мир, активно забезпечувати національну безпеку та розвивати своє співробітництво.

Дослідження особливостей таких технологій на сучасному етапі та тенденцій їх розвитку в системі міжнародних відносин, сприяє розумінню формування та трансформації даних процесів, надають можливість простежити їх вплив на розвиток міжнародних відносин.

Перш за все необхідно зазначити, що інформаційні технології – це використання як комп'ютерних технологій, так і телекомунікації задля проведення різноманітних маніпуляцій із інформацією, та її використання у цілях держави, в тому числі задля встановлення та розвитку міжнародних відносин; технології, які покликані допомагати у становленні та розвитку відносин між країнами світу. Задля цього необхідно використовувати лише якісну інформацію та ліквідовувати її дефіцит. Крім того,

інформаційні технології передбачають вміння вправно працювати з інформацією та обчислювальною технікою [6].

Такі технології здатні змінити не тільки вектор внутрішньої політики різних країн світу, а й привносять зміни у відносини між державами, змінюючи роль, яку відіграють у рамках світової системи різноманітні міжнародні організації, суспільні рухи тощо [7].

На сучасному етапі інформаційні технології призвели до того, що утворився великий інформаційний простір, який змушує спільноту та фактично кожну державу швидко орієнтуватися та адаптуватися у сучасних інформаційних реаліях задля провадження якісної політики.

Слід зазначити, що тема інформаційних технологій на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин стала однією з найважливіших тем сьогодення. Все через те, що інформаційні системи та інформаційні технології є основою для формування інформаційного середовища, в яких практично немає державних кордонів, обмеження на різноманітні інформаційні впливи, а також поширення та отримання інформації.

На початку ХХІ століття інформаційні технології, що активно застосовувались у сфері політики та інших не менш важливих сферах життєдіяльності світової спільноти, переходячи у площину міжнародних відносин, стали особливим інструментом формування громадської думки на міжнародному рівні стосовно суб'єктів міжнародної взаємодії. У цей же час сфера зовнішніх відносин не тільки ускладнює інформаційні технології, а й наділяє їх певними характеристиками, зокрема значення, при цьому можуть відігравати багатоаспектні міжнародні відносини.

Такий інформаційний курс міжнародної спільноти зорієнтований на забезпечення зовнішньої та внутрішньої політики, економічного курсу країн, національної безпеки, на розвиток сталих міжнародних зв'язків і ефективної роботи міжнародних організацій та інституцій [7].

У багатьох країнах світу існує певна концепція державної інформаційної політики, в якій визначаються різні аспекти інформаційного забезпечення міжнародних відносин. Як приклад, федеральна політика США спрямована на забезпечення доступу до інформації для кожного індивіда. А в той же час інформаційна політика України спрямована на захист власного інформаційного простору, збереження інформаційного суверенітету і забезпечення інформаційної безпеки держави. [1]

Поруч із всіма перевагами використання інформаційних технологій у даному аспекті можна дослідити й недоліки їх використання у міжнародних відносинах. Причина всьому те, що розвиток процесу інформатизації став причиною виникнення негативних геополітичних наслідків.

Інформаційна революція стала поштовхом для створення суспільства, в якому державний суверенітет зазнає все більшого перегляду. Саме тому конфліктна ситуація між країнами та недержавними об'єднаннями може статись у будь-який момент так само, як і конфлікт між двома державами.

Такий стан веде до прискорення поляризації світу, стає базисом нестабільності, основою для виникнення та розвитку реальних і потенційних конфліктних ситуацій, у тому числі тих, які можуть набути загальносвітового характеру [2]. Саме так виникає поняття «Інформаційне протиборство». Під інформаційним протиборством можемо розуміти сильнішу форму інформаційних конфліктів на міжнародному рівні. Існує декілька визначень цього терміну: 1) інформаційне протиборство (у широкому розумінні) – це форма боротьби, що становить сукупність спеціальних (політичних, економічних, дипломатичних, технологічних, військових та інших) методів, способів і засобів вигідного впливу на інформаційну сферу об'єкта зацікавленості та захисту власної інформаційної сфери в інтересах досягнення поставлених цілей [3]; 2) інформаційне протиборство (у вузькому розумінні – у військовій та оборонній сферах) – це комплекс заходів інформаційного характеру, здійснюваних з метою захоплення й утримання стратегічної ініціативи, досягнення інформаційної переваги над противником

і створення сприятливого пропагандистського підґрунтя при підготовці й веденні бойової та іншої діяльності збройних сил [3].

У понятті «інформаційне протиборство» саме інформація стає стратегічним активом. Інформаційне протиборство може проводитись урядом проти незаконних груп або ж організацій, що залучені до тероризму, розповсюдження зброї масового ураження або транспортування наркотичних засобів. Або ж, навпаки, протиборство може вестись проти політичних діячів конкретного уряду прихильниками груп і рухів, що пов'язані з конкретною сферою питань.

У даному контексті, інформаційні технології виступають тим «великим зрівнювачем» для більшості держав, як в мирний час, так і під час активних військових дій. Така технологія не має на своєму шляху за перешкоду державні кордони, а, навпаки, активно розповсюджується по всьому світу. [5]

Отже, коли ми досліджуємо вплив новітніх інформаційних технологій на процеси сучасних міжнародних відносин, слід звернути свою увагу на наступне: поява інформаційних технологій у сучасних міжнародних відносинах призводить до змін в рамках фундаментальних досліджень – змінюється предмет міжнародних відносин, так як роль самої держави змінюється, з появою нових випробувань держави розробляють нові концепції безпеки, крім того переглядаються старі моделі суверенітету.

Такі зміни призвели до того, що в першу чергу, необхідно усвідомити вплив новітніх інформаційних технологій саме на сучасні міжнародні відносини, в тому числі зміну ролі держави у міжнародних відносинах та у сучасних типах міжнародних конфліктів. Більше того, вкрай необхідно бути підготовленим до зміни процесів дослідження міжнародних відносин, що вносять інформаційні технології.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що на сьогоднішній день сама інформація стала тією потужністю, завдяки якій країни займають позиції впливових держав на міжнародній арені. Інформація – це важливий компонент розвитку держави на міжнародному рівні (а саме становлення зовнішніх відносин держави з іншими країнами), а також важливий компонент для побудови іміджа країни на міжнародному рівні та просування своєї національної політики, від чого залежить розвиток міжнародних відносин з іншими країнами світу. А інформаційні технології є досить актуальними на сьогоднішній день, так як наше суспільство є інформаційним. Більше того ці технології є базисом здійснення роботи усієї інфраструктури держави, тому їх значення та важливість зростає – інформаційні технології, як сектор економіки країни, є прибутковими, адже інформація – це важливий стратегічний ресурс держави.

Список використаних джерел:

1. Журнал «Інформаційні технології. Аналітичні матеріали». Електронний ресурс [Режим доступу] – <http://it.ridne.net/>
2. Внедрение информационного общества. Електронний ресурс [Режим доступу] – http://www.isu.org.ua/infoobshestvoukraini/236_vnedrenieinformacionnogo-obschestva.html.
3. Діка О. Інформаційна війна // Сучасні тенденції веб-комунікації. URL: <http://webstyletalk.net/node/97>
4. Міжнародне право: підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. –К.: Знання, 2012. –631с.
5. Мишенин А.І. Теория экономических и информационных систем: учеб. для вузов / А.И. Мишенин. – изд. 4-е, доп. и перераб.– М. : Финансы и статистика. – 2005. – 239 с.
6. Столяр Р. Інформаційні технології в сучасному світі. URL: http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_7_2013_12_19_20/informacijni_tekhnologii_v_suchasnomu_svi ti/49-1-0-863
7. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция. М.: Международные отношения, 2009. – 400с.

Науковий керівник: Петров П.Г, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ГУСЬКОВА Анна

*магістрантка 2 курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ КОСМІЧНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Незалежно від того, де ми живемо, сьогодні кожен аспект людського життя пов'язаний із космічними технологіями: від телефонного зв'язку, навігаційної системи GPS, до військової розвідки, метеорологічних та наукових досліджень. Контроль над космічним простором є ключовим елементом для п'яти вимірів глобальної безпеки: безпеки людини, національної, екологічної, транснаціональної та транскультурної безпеки. З часів Холодної війни провідні аерокосмічні держави, зокрема США, РФ, КНР, ЄС, прагнуть максимально використовувати економічні та військові можливості, які відкриває космос.

З нещодавнього часу в конкурентну боротьбу з ними вступили приватні компанії, наприклад: SpaceX, Boeing, Blue Origin, Virgin Galactic та інші. Швидкість, з якою відбувається освоєння космосу, не співпадає з виробленням міжнародно-правових норм, що регулюють космічну діяльність на благо всього людства. Зростаючі конкурентні тенденції між національними та субнаціональними акторами в освоєнні космосу викликають занепокоєння міжнародної спільноти. Актуальність дослідження продиктована необхідністю мирної кооперації в галузі освоєння космосу.

Питанню про необхідність мирної кооперації у космічному просторі присвячено певну кількість праць вітчизняних та іноземних науковців. Серед них необхідно зазначити праці Д. Богатурова, А. Вилегжаніна, А. Громико, В. Ломейко, М. Юзбашян, В. Фененко, Дж. Беррі, Г. Люсєро, М. Бурріс, М. Корен та інших.

Об'єктом даної роботи виступають сучасні тренди міжнародних відносин

Предметом роботи є комерціалізація космічної дослідницької діяльності субнаціональних акторів.

Метою роботи є дослідження особливостей комерціалізації космічної дослідницької діяльності субнаціональних акторів та висунення пропозицій із вдосконалення правових механізмів співробітництва в космосі.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- визначити сучасні тренди міжнародних відносин;
- проаналізувати процес комерціалізації космічної дослідницької діяльності;
- дослідити цілі та принципи діяльності в космосі субнаціональних акторів;
- запропонувати шляхи вдосконалення правових механізмів співробітництва в космосі.

Задля вирішення поставлених завдань були використані наступні методи: порівняльний, детерміністський, хронологічний, аналітичний, історичний, системний, метод типології, класифікації, індукції та дедукції, метод вивчення документів в галузі міжнародного права, міжнародних відносин.

В основі джерельної бази дослідження знаходиться система міжнародних договорів: універсального або регіонального характеру, багатосторонніх або двосторонніх, які регулюють відносини між державами в космосі. Проаналізовані документи міжнародних організацій та законодавчі акти держав з різних аспектів космічної діяльності, заяви державних діячів.

У 1960-х рр. сформувалася централізована, керована урядом модель космічної дослідницької діяльності, що має на меті сприяти розвитку науки, підтримувати

громадянську гордість, забезпечувати національну безпеку держав. В останні два десятиліття ми спостерігаємо поступове утвердження нової реальності, у якій визначну роль відіграє комерціалізація космічної дослідницької діяльності субнаціональних акторів.

Під комерціалізацією космічної дослідницької діяльності ми розуміємо діяльність субнаціональних космічних суб'єктів з метою успішного просування нових космічних продуктів або послуг на ринок та отримання прибутку (Beery, 2020, с. 25).

Субнаціональні космічні актори – це приватні особи та організації, які намагаються реалізувати власні інтереси в космосі та діють поза межами державних кордонів, на місцевому, обласному, державному, регіональному, глобальному рівнях. Збільшення кількості великих субнаціональних космічних суб'єктів підриває суверенітет держав, впливає на міжнародні відносини та викликає занепокоєння світової спільноти через відсутність міжнародно-правової бази для належного регулювання їх діяльності в космосі (Lucera, 2019, с. 1).

Перехід від державних до приватних інтересів у космосі приковує увагу наукових та економічних кіл багатьох держав, оскільки поширеною метою серед субнаціональних акторів є досягнення масштабної, самодостатньої, розвиненої космічної економіки. Згідно нової економічної системи, приватні підприємства космічної галузі постачатимуть товари та послуги клієнтам, що перебувають не на Землі, а безпосередньо у космічному просторі. Така модель отримала назву: «космічна галузь для космосу», на відміну від існуючої практики, коли космічна діяльність обслуговує інтереси громадян в державі, сприяє насамперед національним інтересам, і яку можна визначити, як: «космічна галузь для Землі» (Koren, 2019, с. 2).

Джефф Безос, чий статок від Amazon фінансує інноваційний космічний стартап Blue Origin, давно заявив, що місія його фірми – «мільйони людей, які живуть і працюють у космосі». Ілон Маск, який заснував SpaceX, виклав плани побудувати на Марсі міста з мільйонами людей протягом наступного століття (Lucera, 2019, с. 1).

У травні 2020 р. SpaceX увійшла в історію як перша приватна компанія, яка відправила людей у космос. Це ознаменувало початок епохи, в якій космічна галузь перестала бути прерогативою держави, натомість слугуватиме приватним пріоритетам. За двадцять років свого існування SpaceX забезпечила 60% світового ринку комерційних запусків та побудувала дешевші ракети, призначені для перевезення пасажирів на Міжнародну космічну станцію та, теоретично, на Марс. Наразі SpaceX виконує замовлення NASA та уряду, але компанія має на меті працювати на великий приватний ринок, виконуючи замовлення приватних туристів та майбутніх поселенців.

Субнаціональні космічні актори сподіваються отримувати прибуток не лише від створення дешевих засобів транспортування об'єктів та людей до космосу, а й від розгортання виробництва в космічному просторі. Вже сьогодні компанії, що будують та ремонтують космічну інфраструктуру безпосередньо в космосі, привертають до себе багато інвестицій. Axiom Space, чинний лідер у цій галузі, нещодавно оголосив, що він здійснить «першу повністю приватну комерційну місію у космос» у 2022 р. на борту капсули Crew Dragon SpaceX. У лютому 2020 р. компанія Maxar Technologies отримала контракт від НАСА на суму 142 мільйонів доларів на розробку роботизованого будівельного інструменту, який збиратиметься в космосі.

Сфера послуг в космосі також обіцяє бути зоною швидкого економічного розвитку, оскільки імовірні космічні туристи та поселенці потребуватимуть комфортних та звичних умов життя в космосі. Наприклад, у 2015 р. Argotec та Lavazza співпрацювали над створенням кавомашини, яка могла б функціонувати в середовищі нульової гравітації МКС, даруючи екіпажу трохи щоденної розкоші (Вилегжанін А. С., Юзбашян М. А., 2017, с. 33-35)

Скептицизм до будь-яких прогнозів щодо розвитку космічної галузі можна пояснити. У минулому велика кількість космічних бізнес-проектів зазнали невдачі.

Однак більшість поразок пояснюються тим, що компанії працювали в економічній системі «космічна галузь для Землі», тобто в умовах коли від будь-яких космічних проєктів очікуються прямі вигоди для держави та громадян. Наприклад, два стартапи 2010-х рр. Planetary Resources, Inc. та Deep Space Industries рано усвідомили потенціал видобутку ресурсів в космосі. Однак для обох компаній існуюча економічна система «космічна галузь для Землі» означала, що вони повинні продавати видобуті в космосі дорожчі метали та рідкісні елементи клієнтам на землі. Коли стало зрозуміло, що попиту недостатньо, фінансування вичерпалося, і обидві компанії закрилися.

У новій економічній системі «космічна галузь для космосу», коли мільйони людей житимуть в космосі, попит на видобуток у космічному просторі сировини, будівельних матеріалів, металів та води буде величезним, а їх постачання – набагато дешевшим. Швидше за все, ми будемо згадувати ці ранні компанії з видобутку ресурсів у космосі не як невдачі, а скоріше як випередження свого часу.

Безумовно, амбітні космічні проєкти не стануть реальністю в найближчому майбутньому, але не можна недооцінювати їх вплив на міжнародні відносини вже сьогодні. Перш за все, варто зазначити, що, як це не парадоксально, комерціалізація космічної діяльності субнаціональних акторів дарує значні переваги національним державам, насамперед США. Адже найбільші та відомі приватні космічні компанії – SpaceX, Boeing, Blue Origin, Virgin Galactic – американські. Окрім визначного технологічного прогресу, спровокованого амбітною метою цих компаній заснувати космічне поселення, США також отримують значні економічні та політичні вигоди.

Запуск Crew Dragon 30 травня 2020 р. з космічного центру ім. Кеннеді у Флориді, дозволив США заощадити приблизно 40 млн доларів. Але важливішим був політичний та міжнародний аспект цього запуску – США вперше за 9 років отримали змогу запускати космічні апарати з власної території та відмовилися від принизливої та недешевої співпраці з Росією.

Серед наукових кіл США панує думка, що саме завдяки космічній сфері, США зможуть відновити статус світового лідера, який сьогодні багато хто ставить під сумнів через такі чинники, як: політичні заяви колишнього президента США Дональда Трампа, нездатність США взяти на себе лідерство в світі під час пандемії COVID-19, швидкий економічний розвиток Китаю, вихід американських військ з Афганістану та, як наслідок, поразка демократичного поступу та захоплення влади талібами. Якщо США поведе людство у космос, це беззаперечно забезпечить їм відновлення статусу світового лідера.

Прийняття низки законів та наказів про комерціалізацію космосу, зокрема Наказ про підтримку комерційного видобутку ресурсів на Місяці та інших небесних тілах 2020 р. та Закон про конкуренцію в сфері комерційних космічних запусків 2015 р., свідчать про те, що уряд США зацікавлений у створенні нормативної бази для підтримки комерційного видобутку корисних копалин на небесних тілах. Також ці договори підкреслюють важливу тезу: США відмовляються вважати ресурси Місяця та інших небесних тіл надбанням усього людства. Нещодавні зобов'язання НАСА «розробити практичні регуляторні механізми, які дозволять процвітати американській комерційній космічній діяльності» демонструють стійке бажання уряду співпрацювати в дослідженні та освоєнні космосу з субнаціональними акторами (Zengerle, 2019, с. 1).

США не єдина держава, яка усвідомлюючи переваги комерціалізації космосу, прагне підтримувати та співпрацювати з приватними компаніями. У 2017 р. Люксембург став першою європейською країною, яка прийняла закон, що гарантує приватні права на ресурси, видобуті в космосі – Закон про космічні ресурси. У 2019 р. Об'єднані Арабські Емірати прийняли Федеральний закон № 12, який підтримує комерційний видобуток корисних копалин на небесних тілах. Подібні кроки були вжиті також в Японії.

Виступаючи за космічну діяльність на засадах державно-приватного партнерства, США переконують інші держави в нагальності та прибутковості такої співпраці. За ініціативою США, дев'ять країн, серед яких Україна, США, Великобританія, ОАЕ,

Люксембург, Японія, Італія, Канада та Австралія (хоча Росія та Китай утримались) підписали угоду «Артеміда», де викладено бачення сталого міжнародного розвитку Місяця, Марса, комет та астероїдів. Цей договір теоретично може дозволяти державам-учасникам набувати права власності на зведені в космосі споруди й будівлі.

Головним викликом для міжнародної безпеки є неузгодженість міжнародно-правових норм зі швидкістю освоєння космосу. Основу міжнародно-правової бази в космічній галузі досі складають договори, підписані в 1960-1970-х рр.: Договір про Космос (1967 р.); Угода про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених в космічний простір (1968 р.); Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами (1972 р.); Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір (1976 р.); Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах (1979 р.).

Варто зазначити, що прийняті США, Люксембургом та ОАЕ закони, що гарантують приватні права на космічні ресурси, суперечать Угоді про космос 1967 р. та Договору про Місяць 1979 р. Міжнародно-правові угоди в космічній галузі забороняють будь-які претензії на суверенітет в космічному просторі, передбачають дослідження космосу в інтересах усього людства, проте майже не регулюють видобуток корисних копалин в космосі. Сьогодні ми спостерігаємо комерціалізацію космічної дослідницької діяльності субнаціональних акторів та виникнення нових стратегічних та геополітичних викликів.

Отже, технологічний прогрес та успішна космічна діяльність субнаціональних акторів зробили космос і Місяць ключовими темами наукових дискусій у сучасних міжнародних відносинах. З моменту запуску першого в світі штучного супутника Sputnik I у 1957 р., сприйняття космосу як далекої та недосяжної фантазії змінилось на прагматичну думку про космічний простір як прибуткове та стратегічно вигідне поле діяльності світових акторів. Міжнародне правове регулювання діяльності в космосі було створене за часів Холодної війни і не було адаптовано до швидкого технологічного розвитку, зростання кількості національних та субнаціональних космічних акторів, комерціалізації космічної галузі та перенесення наземного геополітичного суперництва в новий космічний простір.

Зростаюча галузь міжнародного космічного туризму пропонує винятковий потенціал для поглиблення глобального співробітництва. Зазначимо, що на відміну від звичної політики з бажанням світових акторів використовувати міжнародні норми для досягнення власних інтересів, міжнародні відносини в космосі досі були прикладом унікальної співпраці на засадах верховенства права. Проте збільшення кількості національних та субнаціональних космічних акторів разом із зростанням взаємозалежності між космічною та національною безпекою викликають суперництво між міжнародними акторами в космічному просторі. В найближчі десятиліття ми можемо побачити посилення гонки за новою та інноваційною космічною зброєю та системами.

Комерціалізація космічної дослідницької діяльності значним чином впливає на міжнародні відносини та світову економіку. Деякі науковці стверджують про перші ознаки виникнення принципово нової економічної системи, в якій головну роль гратимуть субнаціональні космічні актори, що, в свою чергу, вплине на конфігурацію сил на міжнародній арені. Субнаціональні космічні актори прагнуть працювати не на державу, а на великий приватний ринок, обслуговуючи космічних туристів та майбутніх поселенців. Перспективи появи нової економічної системи ґрунтуються на амбітних стратегіях лідерів в приватній космічній галузі, зокрема американських бізнесменів Джеффа Безоса, Ілона Маска, Річарда Бренсона, а також на зниженні вартості космічних запусків до рівня, коли звичайна людина зможе дозволити собі політ в космос.

Космічні стратегії субнаціональних акторів можуть бути подекуди занадто оптимістичними, проте не можна заперечувати значний вплив цих ідей на сучасні

міжнародні відносини. Ще за часів Холодної війни космічні досягнення грали важливу роль у змаганні між США та СРСР за статус світового лідера, а військовий попит був важливим джерелом фінансування аерокосмічних компаній. Сьогодні завдяки діяльності SpaceX, яка має на меті колонізацію Марсу, США вперше за 9 років отримали змогу відправляти астронавтів на Міжнародну космічну станцію з власної території, відмовившись від принизливого співробітництва з Росією. Якщо субнаціональні компанії SpaceX, Boeing, Blue Origin, Virgin Galactic досягнуть успіху у розвитку міжнародного космічного туризму, це позитивно вплине на імідж США як світового лідера.

Процесу комерціалізації космічної дослідницької діяльності не повинно заважати наземне геополітичне суперництво між державами. Конфлікти між провідними аерокосмічними державами не мають переноситися в космос. Міжнародній спільноті варто розробити всеосяжні договори, які будуть регулювати використання та розподіл дефіцитних космічних ресурсів, наприклад води на Марсі, льоду на Місяці, місця на орбітах, між національними та субнаціональними космічними акторами. Оновлена нормативно-правова база має сприяти розвитку комерціалізації космічної дослідницької діяльності в інтересах усього людства.

Список використаних джерел

1. Богатуров А. Д., Фененко А. В. (2020) Кризис стратегии «навязанного консенсуса» // Свободная мысль. 2020. №12 (1595). С. 6–13.
2. Вилегжанін А. С., Юзбашян М. А. (2017) Космос в международно-правовом аспекте [Текст] // Международные процессы. 2017. Т. 9. №3(27). С. 33–47.
3. Громико А. А., Ломейко В. Б. (1997) Нове мислення в ядерний вік // Міжнародні відносини. Київ: Промінь, 1997. 145 с.
4. Beery, J. (2020). State, capital and spaceships: A terrestrial geography of space tourism. *Geoforum* 43 (1):25–34.
5. Burris, Matthew, “Astroimpolitic: Organizing Outer Space by the Sword”, *Strategic Studies Quarterly*, 7, 108–129, 2013. Available at: https://www.jstor.org/stable/26270588?seq=1#metadata_info_tab_
6. Koren, Marina, “Why the Far Side of the Moon Matters So Much”, *The Atlantic*, January 2019. Available at: <https://www.theatlantic.com/science/archive/2019/01/far-side-moon-china/579349/>
7. Lucera, Gabriele, “International Geopolitics and Space Regulation”, *Oxford Research Encyclopaedias, Planetary Science*, May 2019. Available at: <https://oxfordre.com/planetaryscience/view/10.1093/acrefore/9780190647926.001>.
8. Zengerle, P. (2019). U.S. house approves space force, family leave in \$738 billion defense bill. *Reuters*, Last Modified December 19
9. UN, United Nations. (1967). *Treaty on principles governing the activities of states in the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies*. edited by United Nations Office for Outer Space Affairs.

Науковий керівник: Іценко І., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

САМОЙЛО Настя

студентка III курсу, кафедра маркетингу та міжнародного менеджменту, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день перед Україною постає досить велика кількість фінансових викликів та загроз, серед яких особливої уваги заслуговують загрози бюджетної безпеки держави.

Бюджетна безпека держави - це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції.[1]

Пандемія Ковід-19 та військовий конфлікт на Сході України, що було розпочато ще в 2014 році та триває і до нині, зумовили появу негативної тенденції загострення дисбалансів у бюджетній системі країни.

Серед загроз, які зумовили загострення дисбалансів у бюджетній системі як основну, та найбільш вагому, можна виділити високий рівень державного та гарантованого державою боргу України.

Законодавче визначення державного боргу України закріплено у статті 2 Бюджетного кодексу України: Державний борг - загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають в результаті державного запозичення [2].

Варто також зазначити, що державний борг складається із заборгованості центрального уряду, регіональних та місцевих органів влади, а також боргів усіх корпорацій з державною участю, пропорційно частці держави в їх капіталі.

Проводячи аналіз державного боргу за останні роки, спостерігається сумна тенденція його збільшення. Простежити цю тенденцію можна розглянувши та проаналізувавши таблицю 1, що включає в себе дані Міністерства фінансів України.

Таблиця 1

Державний та гарантований державою борг України з 2009 по 2020 рр. (млн. грн.) [3]

Дата	Загальний борг			Зовнішній борг		Вну-трішній борг	
31.12.2009	316884,6			211751,7		105132,9	
31.12.2010	432235,4	+115350.8	+36.4%	276745,6	+30.7%	155489,8	+47.9 %
31.12.2011	473121,6	+40886.2	+9.5%	299413,9	+8.2%	173707,7	+11.7 %
31.12.2012	515510,6	+42388.9	+9.0%	308999,8	+3.2%	206510,7	+18.9 %
31.12.2013	584114,1	+68603.5	+13.3%	300025,4	-2.9%	284088,7	+37.6 %
31.12.2014	1100564,0	+516449.9	+88.4%	611697,1	+103.9%	488866,9	+72.1 %
31.12.2015	1572180,2	+471616.2	+42.9%	1042719,6	+70.5%	529460,6	+8.3%
31.12.2016	1929758,7	+357578.5	+22.7%	1240028,7	+18.9%	689730,0	+30.3 %
31.12.2017	2141674,4	+211915.7	+11.0%	1374995,5	+10.9%	766678,9	+11.2 %
31.12.2018	2168627,1	+26952.7	+1.3%	1397217,8	+1.6%	771409,3	+0.6%
31.12.2019	1998275, 4	-170351.7	-7.9%	1159221,6	-17.0%	839053,8	+8.8%
30.09.2020	2345608,1	+347332.7	+17.4%	1443117,8	+24.5%	902490,3	+7.6%

Таким чином, аналіз таблиці дає змогу наочно спостерігати щорічне зростання як внутрішнього так і зовнішнього (виключення тільки 2013 р. та 2019 р.) державного боргу України.

В 2009 році загальний державний борг країни складав 316884,6 млн. грн., оскільки саме на цей час припадає період глобальної кризи ліквідності, яка досить сильно дестабілізувала фінансове та політичне управління в державі. Для 2010-2012 рр., характерним також є значне підвищення державного боргу, в даному випадку, причинами його зростання є: підготовка та проведення чемпіонату з футболу “Євро - 2012”; зміна влади (прихід до влади Партії Регіонів); безсистемне нарощування державного боргу без очевидних на те підстав; масова корупція та бандитизм.

Досить не оптимістичними, з точки зору бюджетної безпеки, видався період 2014-2019 рр., оскільки спостерігається значне підвищення державного боргу (найбільше +88,4% - 2014 р., +70,5 - 2015р). [3] Це зростання пов'язане з політичною, економічною

та соціальною нестабільністю та теренах України в цей час, а саме: окупація південних та східних територій України з підприємствами, які там були; Революція “Гідності” (в лютому 2014 р.) та її катастрофічні наслідки; війна на сході країни. Великим викликом для бюджетної безпеки стала відмова боржників на окупованих територіях платити борги, в наслідок чого була серйозно підірвана фінансова система України (банки понесли великі збитки). Дохідну частину бюджету підірвала і втрата підприємств на сході України та в Криму. Так сума кредитних зобов’язань держави значно зросла, оскільки влада, шляхом накопичення державного боргу, намагається стабілізувати фінансову ситуацію в країні.

В квітні 2019 року був оприлюднений традиційний звіт МВФ, а разом з ним – макроекономічну статистику по всім країнам світу, включаючи прогнози від співробітників фонду і для України до 2024 року включно. В цьому документі МВФ відносить Україну до списку восьми країн, що розвиваються та, які знаходяться в стресі. Окрім України, до нього увійшли також Іран, Ірак, Лівія, Судан, Південний Судан, Венесуела та Ємен. Однак на думку МВФ державний борг України знизиться з 64% до 44% в 2024 році. [4] Також МВФ стверджує, що рівень державного боргу в країні трохи вище середньосвітового рівня (57%), але в цілому також не викликає великих побоювань. [4] Особливо якщо вдасться, як прогнозує фінансова влада, знизити цей рівень відразу майже на третину.

Таким чином, для того, щоб рівень державного боргу поступово зменшувати і таким чином мінімалізувати загрозу бюджетної безпеки, необхідно, в першу чергу, проводити грамотну фінансову політику на рівні держави. Також, досить актуальним є дослідження поточної боргової політики. Одним із найважливіших елементів такого аналізу є вивчення міжнародного досвіду накопичення боргів. Посилення ролі закордонних консультантів, радники МВФ, що вводяться до керівних структур Національного Банку України, запрошення до складу уряду іноземних інспекторів, які контролюватимуть боргову дисципліну України перед міжнародними фінансовими інституціями – все це сприятиме зниженню державного боргу та вдосконаленню фінансової політики країни.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджено Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 N 1277. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
2. Бюджетний кодекс України Стаття 2. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Державний борг України. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
4. Потенціал под матрасом: как видит МВФ экономику Украины до 2024 года. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.capital-times.com/imf_about_ukraine#rec92343508

ВДОВИКО Дар’я

Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ, ЯКІ ЗАГРОЖУЮТЬ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Глобальні ризики – це події, за умови виникнення яких, відбудеться значний негативний вплив на регіони світу та групи країн протягом найближчого десятиріччя.

Глобальні ризики в наш час можна згрупувати у 5 груп: екологічні, соціальні, геополітичні, економічні, технологічні, так чи інакше кожна з цих груп може вплинути на безпеку в світі.

Категорія глобальних екологічних ризиків включає ситуації і умови, які відносяться до навколишнього середовища. Сьогодні ми більш частіше зіштовхуємося з екстремальними природними і погодними катаклізмами, екологічними катастрофами, зростанням числа надзвичайних ситуацій, що призводить до масштабного збитку національним економікам країн і регіонів, людським жертвам і все це руйнує навколишнє середовище. З кожним днем зростає число техногенних і екологічних катастроф і виною всьому, ми – люди: хімічне забруднення довкілля, ядерні аварії, лісові пожежі, розлив нафти, тощо. На жаль, заходи, які робляться з усунення всіх екологічних проблем вже малоефективні, бо людство занадто сильно втрутилось в природу.

Щодо сфери глобальних соціальних ризиків, то сюди можна віднести масштабні загрози, зв'язані з нестабільною динамікою населення, некерованою міграцією, збільшується нерівність доходів, загроза голоду (продовольча та водна криза) та загроза хвороб (в наш час, можемо спостерігати на власному прикладі пандемію через COVID-19), а також посиленням політичної та соціальної нестабільності.

До категорії геополітичних ризиків слід віднести глобальні проблеми, пов'язані з послабленням впливу міжнародних інститутів і міжнародного права, порушенням міждержавних угод, кризою внутрішньої і зовнішньої політики держав, втручанням одних держав до внутрішньої політики інших, при цьому зростає військово-політичний тиск, розповсюдження та погроза застосування зброї масового ураження, недобросовісної конкуренції та проведення неправомірних санкцій політики, широким розповсюдженням міжнародної організованої злочинності, корупції.

Четверта група, яка може підірвати міжнародну безпеку – це глобальні економічні ризики до яких відносяться загрози світової економіки на макроекономічному рівні. Ці кризові явища і спади у провідних економіках та в ключових сферах: бюджетної, банківської, інфраструктурної, тощо. Сюди ж відносяться інфляційний тиск, банкрутства, цінова нестабільність на ринках енергетики, сировини, продовольства та висока безробітність.

Достатньо новою, але все більш зростаючою групою глобальних ризиків є загрози технологічного характеру, до них відносяться фактори негативного впливу науково-технологічного прогресу на людство, таких як, залежність від технічних систем, при збоях в роботі ключових інформаційних блоків, від котрих залежить державне, управління, функціонування фінансів, внутрішня і зовнішня безпека, промислове виробництво, сфера послуг та комунікацій. Глобальною проблемою технологічних проблем є: кримінальне використання персональних даних і масштабні крадіжки електронних даних, терористичними організаціями і навіть окремими державами.[1]

Найбільш значущими тенденціями сучасних міжнародних відносин є глобалізація, істотні зрушення в напрямку демократизації світового політичного простору, нова хвиля науково-технічної революції, стрімке вторгнення в простір світової взаємодії недержавних дійових осіб, зміна функцій і співвідношення сил держав.

Ці зміни мали істотний вплив на всі сфери світової взаємодії, в тому числі, і на простір міжнародної безпеки. На сьогоднішній день, міжнародна безпека включає в себе дві складові - військову і невійськову (громадянську). Нові виклики невійськового характеру, наприклад, криза світової фінансової системи, можуть бути більш небезпечними і масштабними для світової спільноти окремих держав, ніж деякі загрози військового характеру, наприклад, піратство. Але загрози військового характеру несуть безпосередню небезпеку життю людей, а нерідко і самому існуванню держав.

Як ми знаємо, поточне століття – це століття наукового прогресу і технічних відкриттів. «Холодна війна» ознаменувала новий етап еволюції війн, коли війна ведеться

не «гарячими» способами, а іншими методами, такими, як політичний, дипломатичний і економічний тиск. Сюди відносять інформаційні війни і мережеві війни.

Один з найбільших ризиків глобальної загрози є інформаційна війна. В найближчому майбутньому вона, якщо не замінить собою традиційну концепцію ведення війни, то істотно і безповоротно змінить її. Головним елементом нової моделі війни є «обмін інформацією» - максимальне розширення форм виробництва цієї інформації, доступу до неї, її розподілу, зворотного зв'язку. Мережа являє собою новий інформаційний «простір», в якому розгортаються основні стратегічні операції - як розвідувального, так і військового характеру, а також їх медійне, дипломатичне, економічне і технічне забезпечення.

Центральним завданням ведення всіх мережевих війн є узгоджена організація дій, спрямованих на формування належної моделі поведінки ворогів в ситуації миру, кризи і війни. Основні результати мережевого ведення війни досягаються впливом на широку сукупність соціальних чинників - економічних, науково-технічних, політико-правових, інформаційних, соціальних, духовних, культурних і т. ін. Військові засоби застосовуються лише як крайній захід. [3]

В останні роки інформаційні та мережеві війни можна вважати жорстокою реальністю. До типових прикладів реалізації мережевих технологій можна віднести інтернет-революції в Тунісі, Єгипті, Лівії, «помаранчева» революція в Києві.

Загроза, на яку слід звернути увагу і не можна обійти стороною є питання зброї масового ураження – в першу чергу, ядерного. Звичайно, основна гонка ядерних озброєнь закінчилася ще за часів «холодної війни», ядерна зброя стала швидше стримуючим фактором, що забезпечує безпеку від нападу. Однак існують умови, при яких ядерні країни готові застосувати ядерну зброю.

Власне проблематичність у сфері міжнародної, національної, громадської і особистої безпеки для людей в сучасному глобальному світі створюють ризики та загрози різного масштабу і характеру:

- міжнародна політична напруженість і стан «холодної війни» між геополітичними антагоністами;
- гонка озброєнь і невиконання в повному обсязі рішень за міжнародними програмами скорочення стратегічних запасів озброєнь;
- міжетнічні, релігійні та міжкультурні конфлікти;
- міжнародний тероризм;
- діяльність нелегітимних політичних режимів;
- розрив в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів і країн світу як дестабілізуючий фактор.

Діяльність із захисту світу і забезпечення безпеки на міжнародному рівні в рамках існуючої практики включає в себе:

- міжнародні угоди і програми по скороченню озброєнь;
- програми контролю за виробництвом озброєнь і обмеження на торгівлю ними;
- збройне втручання міжнародних миротворчих сил в міждержавні конфлікти;
- дипломатичне посередництво в переговорах між ворогуючими сторонами;
- заборона на продаж зброї, а також ембарго на експорт або імпорт країн-учасниць конфліктів;
- надання гуманітарної і фінансової допомоги на певних умовах.[2]

За останні кілька років проблема глобальної безпеки знову зайняла пріоритетне місце в ряду інших глобальних проблем, на увазі масштабного і гострого прояву своїх ознак (геополітична напруженість між ядерними державами; локальні збройні конфлікти та громадянські війни; активність терористів і незаконних збройних формувань;

недотримання міжнародних угод в сфері зброї масового ураження і звичайних озброєнь і т.ін.). Вирішення проблеми глобальної безпеки сьогодні знову як ніколи актуальна.

Отже, міжнародна безпека - поняття, яке включає в себе як стан підтримання миру між державами, так і запобігання та боротьбу з глобальними загрозами станом світу. До таких загроз відносять військову загрозу, міжнародний тероризм, поява нових засобів ведення війни, поширення зброї масового знищення та засобів її доставки, екологічні та гуманітарні катастрофи, а також внутрішні збройні конфлікти.

На жаль, незважаючи на інформаційно-технічний прогрес, військовий метод вирішення спірних ситуацій все ще залишається не тільки актуальним, але й широко застосовним. Стрімкий розвиток сфери озброєнь лякає своїми масштабами, а фінансові вкладення в військовий розвиток світових лідерів обчислюються цифрами, що перевищують річний ВВП країн, що розвиваються.

На цьому тлі необхідно виробляти нову систему міжнародної безпеки, яка буде ефективно регулювати застосування військової сили.

Джерела:

1. текст з наукової статті за спеціальністю "Економіка та бізнес", О.Б. Іванов (2019), дата звернення 18.10.2021

2. © Планетарний Проект, 2015 – 2017, дата звернення 19.10.2021
http://www.ru.planetaryproject.com/global_problems/security

3. © 2000 — 2021, ООО «Олбест», дата звернення 19.10.2021
https://otherreferats.allbest.ru/international/00217263_0.html

ШИРШОВА Яна

*студентка IV курсу, кафедра міжнародних
економічних відносин та регіональних студій,
Університет митної справи та фінансів м. Дніпро*

ФРАНЦІЯ ЯК КРАЇНА-ДОНОР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Перебування в Європейському Союзі може багато в чому допомогти таким країнам, як Франція. Європейські громадяни мають право жити і працювати в будь-яких інших європейських країнах, наприклад. Для тих країн, у яких є валюта євро, це полегшує торгівлю, і люди не втрачають грошей, переходячи з однієї валюти на іншу валюту. Перебування в ЄС також допомагає торгівлі, оскільки Франція може купувати та продавати товари до та з інших країн Європейського Союзу без будь-яких бар'єрів та додаткових податків. Також доступна допомога, особливо для бідніших регіонів Європи, таких як Північний Схід Англії або Північ Франції. ЄС також допомагає у розвитку фермерського господарства.

Економіка Франції є високорозвиненою і орієнтованою на ринок [1]. Це зумовлено величиною економіки у світі до номінальних показників до 2020 року та десята за величиною економіка за ДПП. Станом на 30 вересня 2020 року це третя за величиною економіка Європи після економіки Німеччини та Великобританії [2].

Франція має диверсифіковану економіку [3], в якій переважає сектор послуг (який становив у 2017 році 78,8% ВВП), тоді як промисловий сектор становив 19,5% ВВП, а первинний – 1,7% [3]. У 2020 р. Франція була найбільшим одержувачем прямих іноземних інвестицій у Європі, другим за величиною в Європі споживачем досліджень та розробок, входить до 10 найбільш інноваційних країн світу за індексом інновацій Bloomberg 2020 р., а також 15-й найконкурентоспроможніша держава у світі, відповідно до Звіту про глобальну конкурентоспроможність за 2019 рік (на 2 ступені вище, ніж у 2018 році) У п'ятій за величиною торгової країни в світі (і другий в Європі після Німеччини), Франція також є самим відвідуваним місцем в світі [4].

Згідно з дослідженням, проведеним компанією Ernst & Young, у 2020 році Франція була найбільшим одержувачем прямих іноземних інвестицій в Європі, випередивши Великобританію та Німеччину. ЕУ пояснив це «прямим результатом реформ президента Макрона щодо трудового законодавства та оподаткування підприємств, які були добре сприйняті як вітчизняними, так і міжнародними інвесторами» [4].

Економіка Франції є п'ятою за величиною у світі і становить близько п'ятої валового внутрішнього продукту Євросоюзу (ВВП). В даний час послуги є основним фактором, що сприяє економіці країни, оскільки понад 70% ВВП припадає на цей сектор. У виробництві Франція є одним із світових лідерів у автомобільному, аерокосмічному та залізничному секторах, а також у сфері косметики та предметів розкоші. Крім того, Франція має високоосвічену робочу силу та найбільшу кількість випускників природничих наук на тисячу працівників у Європі.

У зовнішньому секторі найближчим торговим партнером Франції є Німеччина, на частку якої припадає понад 17% експорту Франції та 19% загального імпорту. Основним експортом Франції є машини та транспортне обладнання, аерокосмічне обладнання та пластмаси, тоді як основний імпорт включає машини, автомобілі та сировину нафту. Крім того, Франція є найбільш відвідуваною країною у світі, що робить туризм визначним сектором економіки.

Порівняно зі своїми аналогами, французька економіка перенесла економічну кризу відносно добре. Захищений, частково, низькою залежністю від зовнішньої торгівлі та стабільним рівнем приватного споживання, ВВП Франції скоротився лише в 2009 році. Однак відновлення відбувалося досить повільно, а високі рівні безробіття, особливо серед молоді, залишаються зростаючою проблемою для політиків. Після початку кризи економіка застоювалась, і країні довелося зіткнутися з кількома економічними проблемами. Доходи державного податку зменшилися, а купівельна спроможність споживачів знизилася. Політики намагалися модернізувати економіку; проте це був складний процес. Колишній уряд Саркозі став глибоко непопулярним, частково завдяки програмі реформ. Тим не менше, при дефіциті урядового бюджету, який перевищує середній показник у Євросоюзі та низькі прогнози зростання.

Кожні сім років ЄС узгоджує довгостроковий план витрат. Усі лідери ЄС повинні домовитись про це одногосно, тому переговори зазвичай тривають довго.

У 2019 році внесок Німеччини до бюджету Європейського Союзу становив 25,82 мільярда євро, що є найвищим показником серед усіх країн-членів ЄС. Наступним за величиною внеском виступила Франція - 21 млрд. євро, за нею - Італія - 14,96 млрд. євро та Великобританія - 14 млрд. євро. Країною, яка внесла найменшу суму, була невелика острівна держава Мальта, яка становила 110 мільйонів євро [5].

Сума, яку держави-члени ЄС вносять до бюджету ЄС, сильно залежить від розміру його економіки. Наприклад, Німеччина має найбільшу економіку у всій Європі, а валовий внутрішній продукт досягає майже 3,4 трлн євро в 2019 році. Великобританія та Франція мають другу та третю за величиною економіку в Європі з ВВП 2,52 та 2,42 трлн євро відповідно [5].

Як член ЄС, Франція має 45 чинних угод про преференційну торгівлю. Середньозважена тарифна ставка (загальноприйнята серед членів ЄС) становить 3 відсотки, діючи 639 нетарифних заходів, передбачених ЄС. Франція має додаткові 29 нетарифних бар'єрів для окремих країн. Інвестиції в деякі сектори обмежені, і новий указ у 2020 році розширив перелік стратегічних секторів. Фінансовий сектор сучасний і переважно у приватних руках.

Отже, Франція є однією з найбільших розвинених в економічному плані держав світу, що посідає місце поряд із такими країнами, як США, Японія, Німеччина, Італія та Великобританія. Економіка Франції є п'ятою за величиною у світі та є високорозвинутою і орієнтованою на ринок. Франція є однією з найсучасніших країн

світу і вважає себе лідером серед європейських держав. Серед країн-донорів щодо бюджету ЄС Франція займає друге місце після Німеччини, а отже, держава має одну з найбільш розвинених економік Союзу.

Список використаних джерел:

1. Prasad, Monica (2006). *The Politics of Free Markets: The Rise of Neoliberal Economic Policies in Britain, France, Germany, and the United States*. University of Chicago Press.
2. GDP European countries. URL: Statista. <https://www.statista.com/statistics/685925/gdp-of-european-countries/> (дата звернення 19.10.2021)
3. Country profile: France, Euler Hermes URL: https://www.eulerhermes.com/en_global/economic-research/country-reports/France.html (дата звернення 19.10.2021)
4. How can Europe reset the investment agenda now to rebuild its future?, EY URL: https://www.ey.com/en_gl/attractiveness/20/how-can-europe-reset-the-investment-agenda-now-to-rebuild-its-future (дата звернення 19.10.2021)
5. Інтернет ресурс. URL: <https://www.statista.com/statistics/316691/eu-budget-contributions-by-country/> (дата звернення 19.10.2021)

Науковий керівник: Гірман Алла Павлівна, к.політ.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та регіональних студій, Університет митної справи та фінансів м. Дніпро

ГУСЕНИЦЯ Анна

*студентка II курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У сучасному світі, де глобалізація виступає двигуном міжнародних трансформацій, з'являються нові виклики, які потребують сучасних методів вирішення. Одним із наслідків такої планетарної інтеграції є явище масової міграції. Людські переміщення у великій кількості впливають на формування соціально-демографічної ситуації в країнах перебування, а також на розвиток політичної та культурної сфери держав, формування кількісного та якісного складу їх населення тощо. Беручи до уваги питання безпеки, масова міграція може спричинити дестабілізацію як всередині країни перебування (міжособистісні конфлікти корінного і прибулого населення, поширення екстремістських груп, тощо), так і в зовнішньополітичному вимірі: між державами походження та призначення (у тому випадку, якщо біженці не підтримують політичний режим, який діє в їхній країні) [1] (Andreas, 2003).

Зважаючи на поширення міграції, варто зазначити, що нині таке явище має тенденцію до набуття статусу одного з найбільших викликів міжнародній та національній безпеці. Саме тому останнім часом міжнародні організації та окремі країни реформують свою міграційну політику, щоб бути готовими до нових викликів. Однією з таких структур є Європейський Союз, для якого поширення міграції становить загрозу через те, що країнам-членам може бракувати ресурсів для самостійного захисту кордонів від нелегальних мігрантів. До того ж міграційна криза 10-х рр. ХХІ ст. продемонструвала, що оптимального вирішення даної проблеми, яке б підтримали усі країни-члени ЄС, так і не було знайдено.

Сьогодні проблема регулювання міграції продовжує залишатися одним із найбільших викликів для ЄС. Показники чисельності незаконних в'їздів до країн ЄС значно зросли порівняно з попередніми роками. Так, згідно зі статистичними даними у 2019 році на кордонах Європейського Союзу було виявлено майже 142 тис. нелегальних перетинів кордону, порівняно з найнижчою чисельністю, що була зафіксована у 2013 році (107 тис. осіб). Станом на 2020 рік, показники зменшилися до 125 тис., що здебільшого пов'язано з поширенням пандемії COVID-19. Однак, у ЄС відсутні ресурси для розміщення такої кількості мігрантів [2] (Statista, 2021).

Основою політики Євросоюзу щодо еміграції виступає Женевська конвенція про статус біженців 1951 року. У даному документі чітко зазначається, що кожен може розраховувати на отримання притулку з метою захисту від переслідування або загрози війни. І, відповідно, дає законне право кожному біженцю на міжнародний захист і зобов'язує країни ЄС надавати цим людям притулок [3] (Конвенція про статус біженців, редакція 2002).

Однак, Женевська конвенція скоріше дестабілізує ситуацію всередині ЄС, аніж зводить її до спільних стандартів. Керуючись цим міжнародним документом, Європейська комісія наполягає на здійсненні плану прийняття біженців відповідно до визначених квот. Проте, низка таких країн як Польща, Словаччина, Угорщина та Чеська Республіка рішуче виступають проти пропозиції ЄС. І висувають власну стратегію «ефективної солідарності», яка передбачає самостійне прийняття рішень державами ЄС щодо чисельності квот. І в той же час, країни-члени ЄС з Південного регіону (Італія та Греція) категорично не згодні з країнами Східної Європи. Таку позицію різних держав-членів ЄС можна зрозуміти з огляду на те, що країни першої групи значно частіше стикаються з проблемою біженців, аніж країни другої групи.

Нездатність врегулювати міграційну кризу знижує ефективність міграційної політики Європейського Союзу в цілому. В той час, як для країн-членів права людини є пріоритетним напрямком політичної діяльності, їм доводиться обирати між збереженням власної безпеки та дотриманням ліберальних цінностей. Таким чином, формується протиріччя: виконання міжнародних зобов'язань і пріоритет безпеки мігрантів з одного боку та відстоювання безпеки країни і громадян, що є найвищою цінністю для кожної держави з іншого [4] (Юськів, 2017).

У ХХІ ст. найбільша кількість вимушених мігрантів намагалися потрапити в ЄС через територію середземноморських країн. З 2021 р. збільшується кількість людей, які намагаються незаконно потрапити в країни ЄС через Східний сухопутний маршрут. Головна причина полягає у зміні зовнішньої політики Республіки Білорусь.

У 2020 році співпраця щодо міграційної політики з Республікою Білорусь була майже зупинена з ініціативи ЄС через загострення політичної кризи спричиненої узурпацією влади на території Білорусі. У зв'язку з чим білоруський уряд повністю ігнорує основні європейські принципи та цінності щодо дотримання прав і свобод громадян і не реагує на попередження з боку ЄС.

У жовтні 2020 року, Рада ЄС ухвалила Висновки про ситуацію в Білорусі. В документі головною вимогою до білоруської влади та умовою нормалізації відносин стало припинення репресій і проведення вільних та справедливих виборів під наглядом Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ [5] (Council Conclusions on Belarus, 2020). Однак цей крок не сприяв стабілізації відносин.

Навесні 2021 року самопроголошений президент Білорусі Олександр Лукашенко у відповідь на санкції ЄС заявив, що перестане стримувати рух мігрантів через свою країну. І згодом, 28 червня 2021 року, Білорусь офіційно оголосила про початок припинення дії договору з Євросоюзом про повернення мігрантів. На практиці це означало, що білоруська влада відмовлялася від своїх зобов'язань щодо повернення громадян третіх країн, які нелегально перетнули кордон і яких затримали на території Євросоюзу. Цей день став початком нового виклику для ЄС у сфері міграційної політики. Загострення ситуації відбулося у липні 2021 року, коли розпочався масовий наплив мігрантів на кордоні Білорусі з країнами ЄС. Основну чисельність мігрантів становлять іракці, сирійці та інші біженці з Близького Сходу.

Завдяки спільному розслідуванню центру «Дос'є» та німецького видання Der Spiegel стало відомо, що з весни 2021 року Білоруська державна компанія «Центркурорт» координувала перевезення до Білорусі нелегальних мігрантів з Іраку і оформленням для них білоруських віз. Після перельоту в Білорусь іракців селили у готелі «Мінськ» і «Білорусь»: звідти ж більшість мігрантів вирушали до кордону з

Литвою, провокуючи кризу на кордонах з ЄС. Білоруські прикордонники часто надавали мігрантам допомогу у незаконному перетині кордону з країнами ЄС [6] (Спільне розслідування «Досьє» та Der Spiegel, 2021).

Жертвами масового потоку мігрантів стали Литва, Латвія та Польща. У всіх країнах відбулося посилення охорони кордонів та введення надзвичайного стану. Для порівняння, кордон між Литвою та Республікою Білорусь за весь 2020 рік перетнули 74 нелегальних мігранти. До середини липня 2021 року кількість нелегальних мігрантів зросла до 2400 осіб. За прогнозами до кінця року їхня кількість у Литві може досягти 15 тисяч. Литовська влада розцінює це як елемент «гібридної агресії» з боку білоруського уряду і намагається максимально протистояти цьому явищу.

Надважливою є реакція Європейського Союзу на міграційну політику самопроголошеного президента О. Лукашенка. В ЄС висловлюють глибоке занепокоєння подіями, які відбуваються на кордонах держав-членів. Представництво Європейського Союзу в Білорусі використовує дипломатичні заходи задля застереження влади держави від масових незаконних перетинів кордону з країнами ЄС без об'єктивних причин. В той час як Агенція Європейського Союзу з безпеки зовнішніх кордонів FRONTEX звернулася до країн-учасниць ЄС із закликом надати всіляку додаткову допомогу з охорони кордону Литви з Білоруссю.

Самі ж очільники Європейського Союзу переконані, що використання мігрантів у політичних цілях є неприпустимим, тому продовжують дипломатичний тиск на Білорусь. З початку загострення ситуації ЄС надає перевагу практиці попереджень та застережень, які на даний момент не мають позитивного результату. У вересні 2021 року розпочалася розробка проекту нових санкцій щодо Білорусі з огляду на міграційну кризу на кордонах та продовження репресії проти білоруського народу.

Збільшення незаконної міграції все більше перетворюється на загрозу національній безпеці країн-членів ЄС та безпеці європейського регіону в цілому. Саме тому формування ефективної міграційної політики продовжує становити один з пріоритетних напрямків діяльності ЄС.

Список використаних джерел

1. Andreas, P. (2003). *Redrawing the Line. Borders and Security in the Twentyfirst Century* // *International Security*. 2003. Vol. 28. URL: <https://doi.org/10.1162/016228803322761973> (дата звернення 19.10.21).
2. Statista Number of illegal entries at borders of the European Union 2020. (2021) URL: <https://www.statista.com/statistics/454910/illegal-border-crossing-between-bcps-to-the-eu/> (дата звернення 20.10.21).
3. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року. (2002). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 19.10.21).
4. Юськів, Б. Н. (2017). Криза міграційної системи ЄС як виклик безпеки європейської регіональної системи міжнародних відносин. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2017. № 15. URL: <file:///D:/3142-11550-1-PB.pdf> (дата звернення 19.10.21).
5. Council Conclusions on Belarus. (2020). URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjVwfWfFo97zAhWP2KQKHJKAf4QFnoECAkQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.consilium.europa.eu%2Fmedia%2F46076%2FCouncil-conclusions-on-belarus.pdf&usg=AOvVaw1jIPRlapodI0iLxv8xc4ec> (дата звернення 19.10.21).
6. Спільне розслідування центру «Досьє» та німецького видання Der Spiegel. (2021). URL: <https://www.spiegel.de/ausland/belarus-wie-alexander-lukaschenko-schutzsuchende-gezielt-in-die-eu-schleust-a-3a5952cb-0002-0001-0000-000178784949> (дата звернення 20.10.21).

Науковий керівник: ДВУРЕЧЕНСЬКА О.С., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

КИБІЧ Яна

*аспірант, кафедра міжнародної інформації,
факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

ВПЛИВ БРИТАНСЬКИХ ЗМІ НА РЕФЕРЕНДУМ ПРО ВИХІД З ЄС

Проблема Brexit за останні кілька років сколихнула не лише Європу, а й весь цивілізований світ. Дана тема стала топовою для політиків, аналітиків, медійників, економістів і розглядалась з різних точок зору. Важко переоцінити здатність засобів масової інформації викликати публічні дебати, визначаючи порядок денний новин. Саме тому наше дослідження має на меті визначити вплив британських медіа, зокрема, таблоїдів, на результати референдуму про вихід Британії з ЄС.

Більшість британських ЗМІ представляли думки в рамках двох агітаційних кампаній - «Leave» (за Brexit) та «Remain» (за членство в ЄС), відіграючи історичну роль у формуванні результатів референдуму Великобританії щодо ЄС. Медіа стали місцем, де кожна кампанія концентрувала свої основні зусилля і вирішальним механізмом для визначення політичної програми. Але кампанія «Leave», вочевидь, використовувала ЗМІ ефективніше протягом усієї боротьби, ніж їхні суперники, що агітували залишитися в складі Євросоюзу та були на стороні «Remain».

Під час передвиборної кампанії всі мас-медіа виступали в двох іпостасях. По-перше, це було середовище, де представники двох сторін намагалися виграти битву за громадську думку. Учасники кампанії «Leave» користувалися класичною стратегією KISS (Keep it simple stupid). Вони зосередилися на простому повідомленні – «Повернути контроль», яке успішно повторювалося при кожній нагоді. Повідомлення було ефективним, оскільки воно було легко зрозуміле різним соціальним групам і відкрите для різних інтерпретацій. Віддзеркалюючи успішну стратегію соціальних медіа, застосовану консерваторами на загальних виборах 2015 року, кампанія «Leave» розробила різного роду повідомлення, адресовані конкретній аудиторії.

На відміну від цього, у кампанії «Remain» бракувало чіткого, простого зрозумілого пояснення про переваги членства в ЄС, яке могло би резонувати як на національному, так і на емоційному рівні з різною аудиторією. Ключовою причиною цього стало те, що лейбористи та консерватори вели паралельні агітаційні кампанії з суперечливими повідомленнями щодо ключових питань, таких як імміграція та економічні наслідки Brexit. Ця нездатність координувати основні повідомлення також перешкоджала рекламним агентствам виробляти ефективний, дієвий продукт. Незважаючи на офіційну спільну міжпартійну команду «Stronger In», яка найняла провідні агентства, такі як Saatchi & Saatchi та WPP, внутрішні суперечки призвели до такого результату, який ми маємо на сьогоднішній день.

По-друге, ЗМІ відіграли ключову роль у формуванні порядку денного під час кампанії, зосереджуючись на конкретних політиках та питаннях. Беззаперечним фактом є те, що більш потужний вплив засобів масової інформації насправді відбувається через довгострокові процеси політичної соціалізації, де громадяни багаторазово піддаються впливу конкретних, добре продуманих посилів інформації. Втім, тут неодмінно треба врахувати те, яким чином і у якому світлі протягом багатьох років велася анти-агітаційна кампанія, яка транслювала негативний образ ЄС, ключові питання, пов'язані з оцінкою ЄС, зокрема про мову йде про питання імміграції.

Британська преса завжди славилася своєю манерою висвітлювати важливі події та гучними заголовками, що кидаються в око перехожим громадянам. Здебільшого вся інформація про ЄС транслювалася в негативному ключі. Поза межами таких видань як The Independent, The Guardian та Mirror велась активна, та, як виявилось, дієва антипропаганда Європейського Союзу. Аналізуючи дослідження Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies (Wahl-Jorgensen, Sambrook, Berry, Moore, Bennett,

Cable, GarciaBlanco, Kidd, Dencik, Hintz, 2013) можна стверджувати, що і Британське телебачення не змогло запропонувати належну контратаку, щоб нівелювати негативний образ ЄС в очах громадян королівства. В ефірних репортажах переважно домінують саміти, суперечки між ЄС та Великобританією або внутрішньополітичні конфлікти. Тобто, здебільшого коли повідомляється про ЄС, то, як правило, це робиться таким чином, що формується конфліктний, нестабільний образ.

Тому, щоб зрозуміти, як засоби масової інформації вплинули на результат референдуму, важливо визнати, що ще до початку кампанії про вихід Великобританії з ЄС велика частина громадськості вже була підготовлена медіа аби стати якими євроскептиками. Кампанія «Leave» змогла набудувати свою стратегію навколо на вже давно встановлених, болючих та актуальних для британців тем суверенітету та імміграції. Це безперечно було ключем до перемоги, бо їхні повідомлення, аргументи сприймалися абсолютно позитивно. На противагу цьому, кампанія «Remain» не змогла створити позитивний образ для Європи частково тому, що такий образ не був згенерований в минулому засобами масової інформації та політиками. Тому навіть якби лідери кампанії «Remain» постійно висували аргументи про соціальні та культурні переваги членства в ЄС, вони б не отримали ефективного резонансу, оскільки їм бракувало соціальної валюти. Таким чином ЗМІ зіграли потужну довгострокову та короткострокову роль у впливі на результат референдуму.

При цьому, анти-європейська позиція більшої частини британської преси, як не дивно, має добре науково обґрунтоване підґрунтя. Наприклад, у статті, опублікованій у 2012 році, Oliver Daddow написав, що риторика британської преси наголошує на деструктивному інакомисленні, заснованому на сприйнятій загрозі суверенітету та ідентичності Британії, що походить з німецького континенту (Daddow, 2012). Таблоїдна преса відіграла ключову роль у радикалізації британських дебатів щодо ЄС. Фактично, дослідження Press Gazette (раніше відомий як UK Press Gazette (UKPG), – британський журнал торгівлі медіа, присвячений журналістиці та пресі) показало, що явна більшість читачів чотирьох національних газет, які найбільше висловлювалися на користь виходу британії з ЄС – Daily Express, Daily Mail, Daily Telegraph та The Sun – проголосували за вихід Великобританії з ЄС (Ponsford, 2016).

Важливо наголосити, що британська таблоїдна преса має давню традицію євроскептичної та єврофобської редакційної позиції, включаючи пропаганду різних «хрестових походів» навколо безлічі євроміфів та сумнозвісних заголовків на перших сторінках. У цілому, таблоїди несуть відповідальність за тривіалізацію («таблоїдацію») європейської політики – процесу, який, безперечно, сприяв тому, що британська письмова преса заслужено вважалася найбільш недовірливою стосовно Європи.

Протягом багатьох років заголовки таких видань, як «The Daily Mail», «The Sun» та «The Daily Express», особливо активно зображували Великобританію як жертву космополітичної змови Брюсселя. Оскільки більшість таблоїдів висвітлювали кампанію референдуму щодо Brexit як прихильники сторони «Leave» (за винятком пролейбористської «Daily Mirror», «Mail on Sunday», яка зайняла протилежну позицію, та політично відстороненої «Daily Star») то вони вже могли опиратися на вже сформовану позицію своєї аудиторії. Це безперечно допомогло ефективно легітимізувати Brexit ще до офіційного призначення референдуму.

Таблоїдний популізм та легітимація Brexit у британській пресі – це ті характеристики, які відіграли ключову роль у тому, як таблоїди змогли сформулювати дебати щодо референдуму навколо типової популістської динаміки. Зокрема, висвітлення торкнулося політики втрат і обурення через міграцію, через аргументи соціального тиску та розподілу ресурсів, а також через аргументи ризику та безпеки, які в деяких випадках переходили у явну ксенофобську моральну паніку. Наприклад, «The Daily Express» 30 березня 2016 року опублікувала коментар Найджела Фаража про те, що

масові сексуальні напади, подібні до тих, що сталися в Кельні, відбудуться у Великобританії, якщо країна не проголосує за вихід (Culbertson, 2016).

Подібним чином, відбувалася масова інформаційна кампанія для «звичайного британського народу», домінуюча динаміка якої полягала в тому, щоб посилити почуття національної гордості. Гасла таблоїдів кричали про потребу протистояти «знущанням» з боку МВФ, самого Девіда Кемерона та Джорджа Осборна чи «корумпованих» бюрократів ЄС і саме вони стали загальною валютою у багатьох статтях Daily Mail.

Ключовий момент, на який варто звернути увагу, це те, що таблоїди не просто діяли як комунікативні платформи, підсилюючи (або замовчуючи) основних акторів та аргументи кампанії референдуму, а навпаки, вони ефективно (де)легітимізували Brexit за популістською логікою відповідно до власного ідеологічного порядку денного. Крім того, не слід вважати, що така популістська спрямованість обмежується лише виключно самою кампанією референдуму щодо Brexit. Як вже стверджувалось вище, велика частина британської преси відігравала вирішальну роль у виробництві анти-європейської пропаганди на основі хибних новин та євроскептичних та євrofобських настроїв. Крім того, ця популістська течія продовжила висвітлення Brexit й після референдуму.

Цінним та цікавим є дослідження Інституту із вивчення журналістики «Рейтер» (Reuters Institute for the Study of Journalism) під назвою «UK Press Coverage of the EU Referendum» (Levy, Aslan, Bironzo, 2016). Цей звіт ґрунтується на дослідженні, метою якого є вивчення того, як британська преса висвітлювала історію референдуму про вихід ЄС.

Дані звіту дослідників David A.L. Levy, Billur Aslan, Diego Bironzo Інституту із вивчення журналістики «Рейтер» говорять про те, що висвітлення преси щодо питання Brexit в основному проводилось в «ігровій формі» подачі матеріалу з сильним фокусом на суперечках та стратегіях. У центрі уваги були політики та представники виборчої кампанії, будь то експерти, науковці, іноземні політики чи громадяни, які раніше були недостатньо представлені. Варто зазначити, що така стратегія медійного висвітлення добре підходить для виборців, які вже мали тверді сформовані позиції, але, мабуть, у меншій мірі є дієвою для тих виборців, які прагнуть отримати якісну інформацію, щоб прийняти рішення. Висвітлення пресою питання Brexit, краще відображало емоційні та ігрові аспекти кампанії, ніж тематичні.

В результаті проведеного аналізу, можна зробити висновок, що британські ЗМІ відіграли вирішальну роль у формуванні громадської думки стосовно Brexit. Кампанія «Leave» стала більш успішною за кампанію «Remain», в тому числі, за допомогою британських масмедіа. Євроскептичні настрої в ЗМІ змогли зобразити ЄС в негативному світлі і допомогли більшості громадян прийняти рішення стосовно виходу Британії з ЄС.

Список використаних джерел

1. Wahl-Jorgensen K., Sambrook R., Berry M., Moore K., Bennett L., Cable J., Garcia Blanco I., Kidd J., Dencik L., Hintz A. (2013) Breadth of opinion in BBC output. BBC Trust. https://www.bbc.co.uk/bbctrust/our_work/editorial_standards/impartiality/breadth_opinion.html
2. Daddow O. (2012 November). The UK media and 'Europe': from permissive consensus to destructive dissent. International Affairs, Volume 88, Issue 6, , Pages 1219–1236, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2012.01129.x>
3. Ponsford D. (2016, December). Study: Readers of The Sun, Express, and Daily Mail strongly favoured Brexit in EU referendum. PressGazette. <https://www.pressgazette.co.uk/study-readers-of-the-sun-express-and-daily-mail-strongly-favoured-brexit-in-eu-referendum/>
4. Culbertson A. (2016, March). Farage: Cologne-style sex attacks could happen in Britain if we wote to remain in EU. The Daily Express. <https://www.express.co.uk/news/uk/656615/Farage-Cologne-sex-attacks-Britain-remain-EU>
5. Levy D., Aslan B., Bironzo D. (2016). UK press coverage of the EU referendum. Reuters Institute for the Study of Journalism in association with PRIME Research. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2018-11/UK_Press_Coverage_of_the_%20EU_Referendum.pdf

Науковий керівник: Катеринчук П., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної інформації, факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ПИЛИП'ЮК Катерина

*аспірантка 1 року, кафедра міжнародної інформації,
факультет історії, політології та міжнародних відносин,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН В ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ПРОТИБОРСТВІ КРАЇН СВІТУ (ЗА ОФІЦІЙНИМИ ДОКУМЕНТАМИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ США)

Інформаційне протиборство між провідними країнами світу не закінчилося з холодною війною, а навпаки набрало обертів. Сьогодні психологічний вплив, інформаційні та кібероперації застосовуються в будь-яких сферах діяльності держав, без них не обходиться жодне військове протистояння. Інформаційна війна вже давно стала частиною міжнародних відносин.

Кінець XX століття ознаменувався активним застосування провідними країнами світу пропаганди у своїх інтересах. А на початку XXI століття пропаганда стала лише частиною інформаційної боротьби. Інформаційна війна сьогодні дає державам змогу досягнути тих цілей, які здаються недосяжними із застосуванням зброї та військового потенціалу. В період холодної війни США зрозуміли всю могутність інформаційної війни та «м'якої сили», тому сьогодні вони всебічно намагаються розвивати та удосконалювати інформаційну безпеку своєї країни.

Вперше термін «інформаційна війна» був введений в 1985 році в Китаї провідним китайським теоретиком Шень Вейгуаньом (Роговец, 2000). Під інформаційною війною розумілися дії (політичні, економічні, культурні, технологічні і т.д.) по захопленню глобального інформаційного простору і створенню захисного інформаційного кордону Китаю. Даний теоретик вважав за потрібне реалізацію Доктрини начальника Генерального штабу Збройних Сил СРСР маршала Миколи Огаркова (не була прийнята в СРСР). Суть доктрини заключалася в тому, що Огарков вважав найважливішим розвиток систем управління, аналізу, зв'язку і розвідки, тобто концептуальної основи ведення інформаційної війни в театрі військових дій. Саме маршал створив Розвідувально-ударні комплекси за тодішньою радянською термінологією (Панарін, 2012).

Проте, значно раніше, у V ст. до нашої ери давньокитайський філософ і теоретик війн Сунь Цзи першим узагальнив досвід інформаційного впливу на супротивника. У своєму «Трактаті про військове мистецтво» він писав: «У всякій війні, як правило, найкраща політика зводиться до захоплення держави цілісною; зруйнувати її значно легше. Взяти в полон армію противника легше, ніж її знищити... Здобути сотню перемог у боях – це не межа мистецтва. Підкорити суперника без бою – ось вінець мистецтва» (Конрад, 1950, с.42). Сунь-Цзи відмічав, що «війна – це шлях обману», тому виграє той, хто вміє вести війну без бою. Для цього потрібно, по-перше, «зруйнувати плани противника», по-друге, «розладнати його союзи» і лише потім «розгромити його війська» (Конрад, 1950, с.42). «Підривайте престиж керівництва супротивника і виставляйте в потрібний момент на ганьбу громадськості» (Крысько, 1999). Таким чином в трактаті простежуються основні прийоми маніпулювання противником шляхом психологічного впливу та дезінформування.

Що стосується Сполучених Штатів Америки та їхнього бачення інформаційної війни та інформаційно-психологічного протиборства, то варто зазначити, що в офіційних документах Міністерства оборони США термін «інформаційна війна» з'явився після операції «Буря в пустелі» 1991 року, в якій вперше були використані новітні інформаційні технології як засіб ведення військових дій. Саме директива Міністерства оборони DOD S 3600.1, що набула чинності 21 грудня 1992 р., закріпила поняття «інформаційна війна», хоча воно вживалося у вузькому значенні і розглядалося як

різновид радіоелектронної боротьби. У цій Директиві було сформульовано основні положення стратегії інформаційної війни. Вона визначалася як самостійний вид оперативного забезпечення (комплексна інформаційна дія на системи державного і військового управління супротивника) і складалася з п'яти основних елементів: психологічні операції; протидія розвідці супротивника і гарантування безпеки дій військ; введення супротивника в оману; радіоелектронна боротьба; знищення пунктів управління ворога і його систем зв'язку (Information Warfare. Directive S 3600.1, 1992.).

Починаючи з 1994 року в США регулярно проводяться офіційні наукові конференції з «інформаційної війни» за участю провідних представників військово-політичного керівництва країни. З цією метою створено і функціонує Центр інформаційної стратегії і політики, метою якого є вивчення можливостей використання інформаційних технологій у воєнних конфліктах у XXI столітті. У 1998 році Міністерством оборони США було затверджено Об'єднану доктрину інформаційних операцій, в якій інформаційна війна визначається як комплексний вплив (сукупність інформаційних операцій) на систему державного та військового управління супротивника, на його військово-політичне керівництво, що вже у мирний час сприяв би прийняттю бажаних для сторони-ініціатора інформаційного впливу рішень, а під час конфлікту повністю паралізував функціонування структури управління супротивника (Joint doctrine, 2015).

В офіційних документах Міністерства оборони США наголошується на тому, що інформаційна війна реалізується у формі інформаційних операцій, а саме комплексних заходів, які спрямовано на здійснення впливу на інформацію та системи управління супротивника при одночасному захисті своєї інформації та інформаційних систем (Гриняев, 2004). Вони ж в свою чергу структурно включають основні, підтримуючі і допоміжні компоненти. Одним з основних компонентів є психологічні операції (Department of Defense Directive S-3600.1 "Information Operations (IO)" December 9, 1996).

В Польовому Статуті Армії США психологічна операція визначається як планова пропагандистська і психологічна діяльність у мирний і воєнний час, спрямована на іноземні ворожі, дружні чи нейтральні аудиторії з тим, щоб вплинути на їхнє ставлення і поведінку у сприятливому напрямку для досягнення політичних та військових національних цілей США (Полевой устав, 1988). Психологічні акції передбачають використання ЗМІ та допоміжної діяльності (демонстрація сили, громадянська непокоря, мітинги, демонстрації, програми в сфері освіти, медицини тощо) з метою підризу престижу та впливу супротивника у ворожих, нейтральних і союзних країнах. Вони поділяються на стратегічні, оперативні та тактичні (Полевой устав, 1988).

Стратегічні психологічні операції здійснюються в інтересах досягнення довгострокових цілей, покликаних створити сприятливу психологічну ситуацію для ведення воєнних дій. Об'єктами впливу виступають іноземні уряди, збройні сили, а також цивільне населення. На даному рівні психологічні операції можуть проводитись у формі пропаганди певних політичних або дипломатичних позицій, офіційних заяв або повідомлень керівників держави (Полевой устав, 1988).

Оперативні психологічні операції здійснюються в інтересах досягнення середньострокових цілей, на підтримку військових кампаній. Об'єктом таких операцій зазвичай є населення певного регіону. На цьому рівні використовуються листівки, радіо- і телемовлення, засоби гучномовного зв'язку для поширення повідомлень, що містять заклики до масового саботажу, дезертирства, втечі або капітуляції (Полевой устав, 1988).

Тактичні психологічні операції здійснюються в інтересах досягнення короткострокових цілей, на підтримку командирів тактичної ланки. Об'єктом таких операцій є те чи інше угруповання військ супротивника. На тактичному рівні використовується гучномовний зв'язок та інші засоби для нагнітання страху, розпалення розбіжностей і посилення непокори в рядах супротивника (Полевой устав, 1988).

Варто зазначити, що у США рішення про проведення інформаційно-психологічних операцій приймає президент. Він робить це на основі рекомендацій та розробок, які готує Рада Національної Безпеки, вона ж здійснює загальне керівництво інформаційно-психологічним забезпеченням (Роговець, 2000). Розглядаючи проблему інформаційного протиборства тільки, в масштабах збройних сил США, слід підкреслити, що теорія інформаційної боротьби під впливом комплексу об'єктивних і суб'єктивних чинників пройшла складний еволюційний шлях: від сприйняття її як допоміжного засобу, що застосовується при вирішенні бойових завдань на тактичному рівні, до додання їй глобальної функції управління збройними конфліктами на стратегічному рівні (Панарін, 2012).

Таким чином, варто зазначити, що інформаційна війна в США розглядається як комплекс інформаційно-психологічних методів і засобів впливу на супротивника для досягнення поставлених політичних, економічних та військових цілей. Основними об'єктами впливу є психіка осіб, які піддаються інформаційно-психологічному впливу, а також інформаційна інфраструктура супротивника. Основою інформаційної війни є, насамперед, широкий спектр технологій маніпулювання масовою свідомістю. Відповідно визначальна роль відводиться психологічним операціям, успішна реалізація яких може призвести до прийняття супротивником потрібних рішень самостійно, без примусу.

Впродовж багатьох років США активно використовують інструментарій інформаційної війни для реалізації своїх інтересів і цілей в різних країнах світу. При цьому в більшості випадків американцям вдавалося досягти поставлених цілей завдяки ретельно продуманим стратегіям, системності, масштабності та різноплановості інформаційно-психологічного впливу.

Інформаційна війна давно стала невід'ємною частиною міжнародних відносин, без неї не обходяться жодні військові дії та операції. Крім того, інформаційна зброя є набагато дешевшою та не потребує значних фінансових та людських ресурсів. Єдине, що необхідно – це постійний моніторинг за дієвістю тих чи інших інформаційних операцій в потрібному регіоні.

Список використаних джерел

1. Гриняев С.Н. Поле битвы – киберпространство. – М.: Харвест, 2004. – 446 с.
2. Конрад Н.И. Сунь-Цзы. Трактат о военном искусстве. М., 1950. 404 С.
3. Крысько В.Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт). URL: <http://www.evartist.narod.ru/text19/001.htm>
4. Панарін І.М. ЗМІ, пропаганда та інформаційні війни, 2012 URL: <http://pid.atwebpages.com/informatsionnaya-voyna-opyit-kitaya.html>
5. Полевой устав Армии США FM 33-1. Психологические операции. URL: <https://psyfactor.org/lib/fm-33-1.htm>
6. Роговець В. Информационные войны в современном мире: причины, механизмы, последствия. //Персонал. – 2000. №5– С. 56–69
7. Department of Defense Directive S-3600.1 "Information Operations (IO)" December 9, 1996 URL: https://archive.org/stream/DODD_S3600.1/14F0492_DOC_02_Directive_S-3600.1_djvu.txt
8. Joint doctrine for public affairs support. Joint Publication 3-61, November 2015. URL: http://www.fas.org/irp/doddir/dod/jp3_61.pdf
9. Information Warfare. Directive 3600.1. Washington D. C. : U. S. Department of Defense, 21 Dec. 1992. URL: https://archive.org/stream/DODD_S3600.1/14F0492_DOC_02_Directive_S-3600.1_djvu.txt

Науковий керівник: ОСАДЦА Іван – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної інформації, факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

ГРИНЧАК Маргарита

*к.і.н., доцент кафедри права, політології
та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля*

ДЕРКАЧ Катерина

*студентка другого курсу,
кафедра права, політології та
міжнародних відносин Університету
імені Альфреда Нобеля*

СПЕЦИФІКА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРО КОРОНАВІРУС В ІСЛАМСЬКИХ КРАЇНАХ

В останній час COVID-19 став темою для спілкування у всьому світі. Інформаційне поле насичене значною кількістю різноманітних теорій виникнення цієї інфекції, а також різними підходами щодо протидії коронавірусу у різних кутах світу. Такі фейки, чутки, конспірологічні теорії в електронному просторі можуть швидко поширюватись, впливати на свідомість людей і мати дійсно серйозні наслідки.

І на цьому тлі, у країнах, де свобода слова, совісті та думки і так були повсякчас обмежені, ця “інфодемія”, яка виникала поряд із пандемією, набуває неочікуваних характеристик. Суспільство, що звикло до цензурування урядом інформаційного простору, традиційно не має довіри до поширеної офіційної інформації, і має проблеми з пошуком надійних джерел новин.

Характерним для “інфодемії” в сучасних ісламських державах є явище релігійної дезінформації, що закріплюється через соціальні медіа. Саме в цьому проявляється специфіка інформаційного простору регіону. Протягом останніх кількох років дослідники намагалися вивчити різні види дезінформації: про політику, охорону здоров’я та науку. Однак дуже мало досліджено про явище релігійної дезінформації та її унікального впливу в онлайн-просторі регіону. “Важкою інформаційною артилерією” стали заяви відомих осіб про те, що релігія – єдиний метод протидії коронавірусній інфекції. Релігійна дезінформація спирається на страх, емоційні заклики або довіру до релігійного авторитету, і може дійсно переконати одержувача цих повідомлень. Релігія, яка сама по собі спирається на емоції та віру, не потребує аналізу чи спростувань, виступає у якості беззаперечного авторитетного джерела для подібних країн. Нажаль, релігійну дезінформацію важче перевірити, особливо не порушуючи при цьому почуття вірян, і для її розпізнавання потрібно глибоке знання релігії та її соціально-політичного контексту.

Розповсюдження релігійної дезінформації про COVID-19 не було унікальним для ісламських країн. Певні релігії, деякі церковні діячі також пропагують власні методи порятунку і дають надію на божественний імунітет своїм прихильникам. Були особи, які використовували свій релігійний авторитет, щоб заохочувати людей пити коров’ячу сечу в Індії, відвідувати церкви у США на Великдень та відвідувати Святе Причастя, п’ючи з однієї ложки в грецькій православній церкві. Для всіх подібних випадків єдиним спільним уявленням була опора на божественне провидіння, небесні сили, які мають врятувати.

У гіпертрофованому вигляді подібні явища поширювалися у відомих своєю релігійністю ісламських країнах. Хоча іслам забороняє поширювати неперевірену інформацію та чутки, особи, які пропагують або створюють релігійну дезінформацію, знаходять потужні інструменти та умови для поширення власних думок в Інтернеті, що врешті-решт ще більше загрожують здоров’ю населення. Розповсюджували подібні повідомлення як релігійні авторитети, до яких зверталися за порадами, так і пересічні

творці контенту в ісламських країнах, які наполягали на власній, далекій від науковості позиції, отримуючи таким чином популярність та грошову вигоду.

В Ірані авторитет священнослужителів є беззаперечним, їх статус закріплений на законодавчому рівні, і рівень довіри серед населення надзвичайно високий. І саме тут, Міністерство охорони здоров'я, спираючись на поради церковних діячів, активно спростовувало факт існування COVID-19, коли були виявлені перші випадки захворювання, а також коментувало заходи протидії інфекції в інших країнах. Наприклад, член Асамблеї експертів Ірану, Мохаммад Мехді Мірбакері, дав інтерв'ю, в якому ставилася під сумнів необхідність самоізоляції чи соціальної дистанції, бо начебто такі заходи не були необхідними для попередніх хвороб чи епідемій. Безумовно, така дезінформація шкодила людям. Крім цього, заяви деяких священнослужителів ще більше заплутали суспільство. Саме протидія священнослужителів медичним порадам може бути визначальним чинником високого рівня розповсюдження інфекції та смертності в Ірані. Це сприяло поляризації думок в уже дезорієнтованому суспільстві, яке намагалося знайти правильні джерела інформації та вказівки влади, до яких слід дослухатися.

Кажучи про розрив, що існує між медичними органами Ірану та духовними органами, можна згадати аятоллу Аббаса Тебрізіана. Він набув популярності як “батько ісламської медицини”, поради якого не є медичними, але стали досить популярними у його телеграм-каналі, який має понад 200 000 підписників та за його межами в інших соціальних мережах перською мовою. Наприклад, він закликав залишатись осторонь від вакцинованих людей, не лікуватись та інше.

Існує і позитивне використання релігійного авторитету, наприклад, віршів Хадіса та Корану, які ширились у соціальних мережах під час пандемії коронавірусу та заохочували людей не шкодити іншим, дотримуватись гігієни та заходів соціальної дистанції.

Відсутність довіри до офіційних каналів інформації породжує не лише пошук істини у церковному середовищі. Деяка дезінформація, навпаки, мала вигляд бунту проти традиційних мусульманських догматів. В Ірані сотні людей померли від отруєння алкоголем через дезінформацію про його цілющу дію. За офіційними підрахунками, на кінець квітня 2020 року загальна кількість жертв – 796. Камбіз Солтанінежад з іранського інституту судової медицини заявив, що це результат “фейків у соціальних мережах”, які розповідали про божественний ефект спиртного у протидії Covid-19. Інформаційні служби повідомили новину про хлопчика, що осліп після того, як батьки напоїли його саморобною горілкою для “укріплення імунітету”, що є прямим наслідком недостатньої медіаграмотності у суспільстві.

Повна та беззаперечна довіра до висловлювань діячів церкви, інформаційні обмеження, нерозуміння наслідків розповсюдження дезінформації і відчуття невпевненості щодо низки надважливих питань – серйозні перешкоди у боротьбі з пандемією у сучасних ісламських країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Farnaz Fassihi. (2021). *Iran's Health System 'Beyond Disastrous' from Covid Surge*. New York Times <https://www.nytimes.com/2021/08/13/world/middleeast/iran-virus-delta-variant.html#:~:text=The%20aggressive%20Delta%20variant%20has,19%20since%20th>
2. Ayatollah Mirbagheri (2020). *Mawasat exercise should become a macro model/change the balance of power in cyberspace*. Fars News Agency.
3. Aramesh, K. (2018). *Science and pseudoscience in traditional Iranian medicine*. Archives of Iranian Medicine, 21(7), 315–323.
4. Elswah, M., Howard, P. N. (2020). *The challenges of monitoring social media in the Arab world: The case of the 2019 Tunisian elections*. Project on Computational Propaganda, Oxford Internet Institute, Oxford University.

БРОВКО Олег

кандидат політичних наук,

*викладач кафедри міжнародних відносин, політичних наук і практичної філософії
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

ЩО НАСПРАВДІ Є ГІБРИДНОЮ ВІЙНОЮ?

Концепція гібридної війни з'явилася в Америці вже у 90 -х роках ХХ століття. Це поняття найчастіше вживалося під час війни з Іраком чи Афганістаном. Однак цей термін набув набагато більшої популярності та розголосу в умовах російсько-українського конфлікту. Нині багато експертів, політиків та журналістів визначають конфлікт на Донбасі та анексію Криму як гібридну війну.

Характерною рисою світу політики є його динамічність, що накладає свій відбиток на всі політичні явища, одним з яких -є війна. Аналізуючи це поняття, слід підкреслити, що «війна є не лише політичним актом, а і реальним інструментом політики, продовженням міжнародних відносин шляхом їх здійснення іншими засобами» (Clausewitz, 2010, с. 28).

Постійна модернізація тактики та використання сучасних інструментів протистояння викликає необхідність оновлення концептуальної сітки воєн і конфліктів. Звідси випливає необхідність переосмислення загальних і розпливчастих термінів вони можуть створювати непорозуміння не лише на теоретичній основі. Гібридна війна — складна назва, яку неможливо знайти в закритому каталозі усіх найменувань. Це остаточно розмитий вираз. Така розмитість є шкідливою та сприяє непорозумінню, що приводить до необхідності звільнитися від нечітких і нестійких визначень гібридної війни. Це особливо важливо в ситуації, коли наша країна є учасницею конфлікту і то як ми зможемо швидко і точно визначити його тип і етап розвитку, може істотно вплинути на хід подій.

Термін «гібридна війна» першим вжив Френк Гофман, який у 2007 р у своєму дослідженні під назвою « Конфлікт у 21 столітті: розквіт гібридних воєн» визначив це як «... скоординоване використання різних видів війни, як військової (застосування сили), так і невійськової (тактика нерегулярної діяльності, злочинність) діяльності, терористичних актів тощо) для досягнення "синергетичних ефектів фізичних та психологічних вимірів конфлікту" на головній території поля бою (Гофман, 2007)

Росіяни надали гібридній війні інший зміст. 23 січня 2013 р. у виступі в Академії військових наук під назвою Основні тенденції розвитку форм і методів застосування збройних сил, поточні завдання військової науки щодо їх вдосконалення (Герасимов , 2013).

На думку Герасимова, в сучасних конфліктах можна виділити наступні періоди:

I період - початок інформаційної, психологічної та пропагандистської діяльності, спрямованої на підрив довіри населення до органів державної влади та приведення до поступової поляризації суспільства країни нападу, стимулювання сепаратистських чи революційних тенденцій серед груп соціального невдоволення, а також створення сприятливих умов для агресора шляхом завоювання союзників або партнерів по коаліції;

II період - продовження інформаційної, психологічної та пропагандистської діяльності, спрямованої на поглиблення розбіжностей та соціальних заворушень в країні, що зазнала нападу, здійснення економічних (санкцій) та військового тиску (прикордонні інциденти, провокації), а також політичного та дипломатичного тиску на міжнародній арені, окрім того дискредитація атакованої країни за допомогою новин, сприятливих для агресора, в основних засобах масової інформації, що призводить до її поступової ізоляції;

III період - зосереджений на дезінформаційній діяльності як у дипломатичній сфері (тобто спотворення сприйняття ситуації іншими державами чи організаціями, внаслідок чого вони не можуть відрізнити жертву від агресора), економічній (посилення

санкцій) та військовій (шляхом організації великих та непередбачених навчань поблизу держави -жертви, щоб її залякати). Також ініціюються соціальні заворушення, що призводять до поступового руйнування державних та місцевих структур управління та втрати контролю над територією з боку влади держави-жертви;

IV період - це атака за допомогою кібератак та шпигунської діяльності, що підтримується таємними діями проти центрів сили (включаючи політиків обох партій, що перебувають при владі та опозиції), засобів масової інформації, фінансових установ, місцевих структур та правоохоронних органів, при постійній підтримці активних дій опозиції та при подальшому політичному, дипломатичному та військовому тиску та застосуванні тотальної економічної блокади;

V період - це обмежене військове втручання, спрямоване на заволодіння ключовими об'єктами спеціальними силами, окремими легкими підрозділами та озброєними опозиційними загонами, і, можливо, безкровне роззброєння військ атакованої країни (бойові дії - це остання інстанція), повалення існуючої влади, замінюючи її на нову (сприятливу для держави-агресора) і пошуки шляхів для узаконення змін, вигідних агресору. Бажаною кінцевою метою може бути взяття під контроль всієї території або її частини, або «заморожування» конфлікту у вигідному становищі для агресора;

VI період - введення війська агресора під виглядом миротворчої операції, надання легітимності нової влади, позбавлення від залишків силових структур окупованої держави та заміни їх створеними новими лояльними до агресора.

Начальник Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації, Генерал Валерій Герасимов на підставі аналізу т. зв "Арабської весни" вказував на зростання значення невійськових інструментів (наприклад, політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних) для досягнення політичних та стратегічних цілей. На його думку, ці інструменти відіграють провідну роль, а збройні сили - другорядну.

Російське втручання в Україну, яке популяризувало поняття "гібридна війна" та призвело до перегляду цієї концепції. Проф. д -р Хаб. Марек Вржосек визначає гібридну війну як... тип збройного конфлікту, в якому нетрадиційна діяльність, інформаційна війна, боротьба в кіберпросторі, а також асиметричні та терористичні форми інтегруються в ціле (Wrzosek, 2018)

Він додає, що у разі його проведення це відбувається без офіційного оголошення війни, що дозволяє агресору заперечувати свою причетність. Його також може очолити як сильніша, так і слабша партія.

Переглядаючи вищезазначені загрози та інструменти, які використовує агресор, слід пам'ятати, що їх вибір та сфера застосування завжди визначаються характеристиками жертви агресії та міжнародною ситуацією. Підводячи підсумок, можна стверджувати, що суть гібридної війни полягає у знищенні держави, яка є об'єктом агресії «зсередини» без оголошення їй війни, із застосуванням поєднання військових та невійськових засобів, з переважною більшістю останніх. Саме це чітко відрізняє гібридну від класичної війни, в якій пропорції протилежні.

Список використаних джерел

1. Clausewitz, Carl von (2010) *O wojnie*, Kraków
2. Wrzosek, Marek (2018) *Uwarunkowania funkcjonowania systemu rozpoznania wojskowego w warunkach wojny hybrydowej : wnioski i doświadczenia*, Warszawa : Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej
3. Герасимов В. (2013) *Ценность науки в предвидении* doi: <https://vpk-news.ru/articles/14632>
4. Гофман Ф. (2007) *Конфлікт у 21 столітті: Зростання гібридних воєн*, Арлінгтон, Вірджинія: Інститут політичних досліджень Потомака

ІЛЮХІНА Катерина

*магістр історії, магістрант 2 курсу Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*

СТАН ЖІНОЧОГО СПОРТУ В АФГАНІСТАНІ ПІСЛЯ ПРИХОДУ ДО ВЛАДИ ТАЛІБІВ

Не дивлячись на прийнятий новий Кримінальний кодекс Республіки Афганістан Указом Президента 15 травня 2017 р., у якому були виключені положення, що дискримінують права жінок, що згадуються в Кримінальному кодексі 1976 р.[1], проте насильство щодо жінок продовжувалось [2] в тому числі за заявою колишньої керівниці відділу жіночого футболу АФФ Халіди Попал, яка була змушена покинути країну в 2016 році та попросити притулку в Данії [3].

За заявою експертів ООН з прав людини 14 вересня 2021 року, ураховуючи положення міжнародного права, яке гарантує участь у культурному житті в незалежності від релігійного походження, заборона, оголошена 8 вересня представником Талібану на участь жінок у змаганнях може бути чинником «гендерного апартеїду». Проте, ураховуючи непевну позицію талібів, експертами ООН у даному контексті було закликано світові спортивні асоціації про відхилення заявок представників Афганістану на участь у міжнародних змаганнях, в разі якщо не буде забезпечено право жінок на заняття спортом. Оскільки заборона участі жінок у спортивних заходах є порушенням дотримання «загального олімпійського принципу недискримінації», що закріплено, як і в Олімпійській хартії, так і в Міжнародній конвенції проти апартеїду в спорті, поряд з відлученням від робочих місць, обмеженні їх права на освіту є систематичним виключенням жінок із суспільного життя, порушенням їх права на свободу та автономію. Оскільки гендерна рівність є «наріжним каменем міжнародного права», зокрема й Статуту ООН, згідно звернення представників ООН, міжнародні спортивні організації мають сформувати чітку позицію до забезпечення прав афганських жінок [4].

Попри недотримання талібами положень, вказаних у резолюції РБ ООН про надання можливості безперешкодно залишати афганцями країну, за участі Франції поряд з евакуацією мирних жителів, було переправлено для участі в Паралімпійських іграх двох спортсменів, в тому числі тхеквондистку Закію Худададі, яким було надано можливість тренування у Національному інституті спортивних експертиз у Парижі [5].

У свою чергу, гравці жіночої збірної з футболу, які включають представниць етнічної групи хазарейців та переслідуваних шіїтів, після невдалих спроб евакуації до Катару, за словами міністра інформації Пакистану Фавада Чаудрі, на шляху до Європи переправились до Пакистану через північно-західний прикордонний перехід Торкхем. Проте, через обмеження перебування у Пакистані 30-денною візою, яке було профінансовано фондом Rokit Foundation, за сприяння голови британського клубу «Лідс Юнайтед» Андреа Радрізані, і неурядової організації «Футбол заради миру», представницями команди було здійснено звернення до Б. Джонсона з проханням надання безпечного перельоту до Британії. На противагу політиці попереднього уряду Афганістану, що була спрямована на модернізацію і гармонізацію кримінального права в умовах гуманітарної кризи, не дивлячись на те, що в порівнянні з діяльністю талібів 1996-2001 рр. є докази окремих змін політики в деяких сферах, а також визнання того, що майбутня політична система буде мати потребу врахувати принаймні окремі положення їх політичних суперників, проте сучасні зміни значною мірою зумовлені політичними імперативами, а не будь-якими фундаментальними змінами в ідеології [6;7;8].

Ураховуючи заходи, спрямовані на боротьбу з протидії гендерного утиску у Афганістані у сфері спорту, розслідування заяв про фізичне насильство над членами національної жіночої футбольної збірної у 2016р., ініційоване президентом Ашрафом Гані, організацію жіночих велотурнірів у 2018 році та у 2019 році з метою заклику уряду

до забезпечення безпечного середовища для реалізації жінок, можна стверджувати, що урядом здійснювались зусилля по криміналізації суспільно небезпечних видів діяльності і встановлення заходів відповідальності. Проте, через зміну влади у 2021р., як і в період 1996-2001рр., коли стадіон «Газі», що може служити символом політичних змін у країні, крім проведення футбольних матчів, використовувався для публічних покарань, через діяльність талібів, які, спираючись на релігійну доктрину, намагаючись здійснити політичну гегемонію під час публічних дебатів про правосуддя перехідного періоду та юридичну безкарність, зміни у країні набувають регресивного характеру [9].

Список використаних джерел:

1. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право: вопросы теории и практики. М. 1986. С. 182–215.
2. Injustice and Impunity Mediation of Criminal Offences of Violence against Women/ United Nations Assistance Mission in Afghanistan United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights May 2018. Kabul, 2018. URL: [ohchr.org/Documents/Countries/AF/UNAMA_OHCHR_EVAW_Report2018_InjusticeImpunity29May2018.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Countries/AF/UNAMA_OHCHR_EVAW_Report2018_InjusticeImpunity29May2018.pdf)
3. Fifa examining claims of sexual and physical abuse on Afghanistan women's team URL: [theguardian.com/football/2018/nov/30/fifa-examining-claims-sexual-physical-abuse-afghanistan-womens-team](https://www.theguardian.com/football/2018/nov/30/fifa-examining-claims-sexual-physical-abuse-afghanistan-womens-team)
4. Afghanistan: UN experts deplore women sports ban, call for vigorous response URL: <https://www.ohchr.org/SP/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27454&LangID=E>
5. For hope, peace, and solidarity - Afghan team arrives in Tokyo to compete at the Paralympic Games URL: olympics.com/en/news/for-hope-peace-and-solidarity-afghan-team-arrives-in-tokyo-to-compete-at-t-x2064
6. Afghanistan women's football team flees to Pakistan URL: [aljazeera.com/news/2021/9/15/afghanistan-women-football-team-pakistan-taliban-sports](https://www.aljazeera.com/news/2021/9/15/afghanistan-women-football-team-pakistan-taliban-sports)
7. UK urged to resettle fleeing Afghan women's football team URL: [theguardian.com/world/2021/sep/26/uk-urged-to-resettle-fleeing-afghan-womens-football-team](https://www.theguardian.com/world/2021/sep/26/uk-urged-to-resettle-fleeing-afghan-womens-football-team)
8. Female Athletes Flee Afghanistan as Taliban Bar Women in Sports URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-09-15/female-athletes-flee-afghanistan-as-taliban-bar-women-in-sports>
9. Kipnis, H. and Caudwell, J., 2015. The boxers of Kabul: women, boxing and Islam. In: Channon, A. and Matthews, C.R., eds. Global perspectives on women in combat sports: women warriors around the world. Palgrave Macmillan, 41 - 56

ЛЕПСЬКА Наталія

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології

факультету соціології та управління

Запорізького національного університету

ІКОНОГРАФІЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЧНОГО СВІТУ

Геополітика, що на сьогодні є однією з найзатребуваніших та найперспективніших щодо аналізу сучасних трансформаційних змін світової архітектури, нерозривно пов'язана з категорією простору. Саме простір є основним об'єктом дослідження геополітики, слугує базовою категорією в її аналітичному дискурсі і виражає її праксеологічну сутність, адже виникнення геополітики та її подальша інституціоналізація принципово виходили з прагнення до пошуку, реалізації, управління та вдосконалення механізмів освоєння геополітичного простору.

Спатіальна (від англ. «spatial» – просторовий) організація світу, зумовлена цілим спектром чинників та засобів, що використовуються суб'єктами геополітики (насамперед державами) у процесі їх взаємодії і з простором, і між собою. Втім, спатіалізація, як процес освоєння геополітичного простору, є асиметричною та нерівномірною за своєю сутністю. Значною мірою це залежить від геополітичного потенціалу суб'єкта спатіалізації, його статусу та, врешті-решт, потужності. Крім того, диверсифікація геополітичного простору, що останнім часом динамічно набуває обертів, надає йому більшої рельєфності та збагачує новими атрибутивними властивостями. Ба більше, особливої якості процесу спатіалізації надає іконографія геополітичного простору. Введення в теоретико-дослідницький дискурс цього унікального феномену зобов'язано представникам французької геополітики, які заклали основи її

антропоцентричної парадигми. На наш погляд, наукова рефлексія іконографії геополітичного простору наразі незаслужено залишається поза увагою як теоретичної, так і практичної геополітики, адже містить в собі потужний евристичний потенціал щодо глибокого пізнання суперечливих та надскладних процесів переформатування сучасного світу острою.

Іконографія в буквальному сенсі розуміється як система символів, що використовуються в іконопису, де символи передають смисл іконописного образу. В геополітиці ж розвиток іконографічного напрямку закла в своїй фундаментальній праці «Політика держав та їх географія» українець за походженням, професор Сорбонни Жан Готтманн (1915-1994), який професійно самореалізувався і як французький, і як американський вчений. Його тлумачення іконографії простору («*iconographie regionale*») – це вираження уявлень про картину довколишнього світу спільноти певного самоорганізованого простору, що утворився під впливом релігійної, культурної, національної і соціальної історії цього простору. Ця ідея підкреслює притаманне французькій геополітиці людиноцентристське осмислення геополітичних проблем. Іконографія – це духовна основа зв'язку людини з простором, яка втілюється у системі образів і символів, що відображають певні «способи життя», перешкоджаючи та обмежуючи взаємодію та комунікації (1).

На підставі системи певних символів і знаків, що складають фундамент іконографії, в учасників тієї чи іншої соціальної групи народжується почуття спільності та самоідентифікації, тим самим доповнюючи політичну організацію цієї групи. За Готтманном іконографія, як правило, проявляється у вигляді ключової державної ідеї, що згуртовує суспільство навколо конкретної держави та визначає його приналежність до цієї держави (Gottmann, 1952). Іконографія геополітичного простору – це фактично прояв цивілізації у просторі, система політичних інститутів та різноманітних форм політичного життя, смисловий простір культури і символічний духовний світ цивілізації. Все це загалом і дозволяє будь-якій спільноті контролювати, освоювати та захищати певну територію як «свою». Тому іконографія є вагомим чинником диференціації геополітичного простору.

Жан Готтманн операціоналізував іконографію як набір умовних символів, що утворюють своєрідний «духовний комплекс» суспільства. Він розміщується на певній території та складається з трьох базових компонентів: віри або релігійного кредо, політичної пам'яті або просто історії та соціальної організації суспільства або соціальної точки зору (Gottmann, 1952). Отже, просторова іконографія – це системні характеристики геополітичного простору, що відображають в собі соціо-культурні, релігійні, національні та побутові контури, які утворюють своєрідну «психосоматику території», тому іконографія є психологічно інертною та важко трансформується (Gottmann, 1952).

Водночас Готтманн наголошує на динамічному характері обґрунтованого ним феномену і вводить поняття «циркуляція іконографії». (з франц. «*circulation*» – рух, пересування, циркуляція, оборот), надалі використовуючи як синонім і поняття «комунікація» («*communication*» – засоби, канали зв'язку, пересування) (Gottmann, 1952). Тобто, йдеться про взаємовплив регіональних іконографій. На певному етапі розвитку іконографія окремих спільнот вже не залежить від фізико-географічних умов. З часом вона може відірватися від реального ґрунту, який її породив багато століть та навіть тисячоліть тому, та інерційно відтворюється як типова для тієї чи іншої соціальної спільноти вже в іншому просторі. У зв'язку з цим існуючі у світі справжні «політичні перегородки» утворюються не формою земної поверхні, а в результаті дії духовних чинників (Gottmann, 1952). Різні географічні умови мають розглядатися насамперед з погляду їхнього впливу на можливості комунікацій, які призводять до постійного розширення взаємодії і створення більш широкої системи символів та іконографії, в межах якої співіснують різні локальні системи.

Запропонована Готтманном теорія вочевидь є не тільки оригінальною, але й дуже ємною та перспективною. Однак принципи, методологія та використання інструментарію для аналізу змістовної репрезентації різних геополітичних просторів, їх трансформації під впливом певних чинників на структурних рівнях спатіалізації наразі залишаються ще на стадії опрацювання. Утім, деякі відправні позиції щодо дослідження впливу сучасних глобальних викликів, як-от, COVID-пандемії, доцільно принаймні окреслити.

Отже, циркуляція іконографій відбиває процеси взаємодії та переміщення людей, товарів, капіталів, ідей тощо за певними маршрутами, проте може спричинити як позитивні, так і негативні наслідки. Виходить так, що циркуляція актуалізує ті чи інші рівні геополітичного простору: фізико-географічний, економічний, культурний, інформаційно-ідеологічний, віртуальний, медійний тощо. Логіка переміщення різних цінностей (матеріальних та нематеріальних) визначається наявністю центрів актуалізації на кожному з цих рівнів – це певні економічні, релігійні, культурні та інші «аттрактори» (фінансові, культурні, віртуальні центри, об'єкти релігійного культу (святині), місця розміщення архітектурних артефактів, туристичні дестинації та ін.). Процеси іконографічної циркуляції в рамках будь-якого геополітичного простору можуть значно видозмінювати його якість та вигляд. Так, базовий фізико-географічний рівень спатіальності, що зазвичай є статичним, може змінюватися завдяки будівництву/руйнації транспортної інфраструктури, появі/занепаду міст та ін.

Вкрай деструктивного впливу на іконографію сучасного геополітичного простору завдала COVID-пандемія. Це спостерігається на всіх рівнях спатіалізації. Найбільш вразливими до негативних наслідків пандемії виявилися економічний, культурний, інформаційний та віртуальний рівні. Нові правила соціального буття суспільства, нові смисли його організації, нові формати комунікації та міжнародної співпраці, а також нові моделі функціонування транспортної інфраструктури змінили традиційні потоки циркуляції іконографій на локальному, регіональному та глобальному рівнях. Країни фактично власноруч зупинили циркуляцію іконографій через жорстку самоізоляцію. Суспільство набуло нового досвіду он-лайнного життя, яке на початку пандемії викликало спротив, однак через досить нетривалий час відбулася певна адаптація і наразі формується звичка природно жити «по-іншому». Не тільки для слабких та менш розвинутих країн цей процес виявився дуже болісним, навіть для сучасної наддержави США така шокова зміна спатіальної іконографії призвела до численних людських жертв та економічної кризи.

Слушно стверджує Фарід Закарія: «Після пандемії країни, компанії та насамперед люди житимуть іншим життям. Навіть якщо економіка і політика повернуться у звичне русло, з людьми цього не станеться. Подолавши незвичайне й складне випробування, вони відчують, що в них з'явилася досі незнана і важко здобута можливість» (Zakaria, 2020, с. 11). Іконографія геополітичного простору пандемічного і постпандемічного світу вочевидь буде кардинально новою, що спричинить зміни і у зміщенні глобального центру геополітичної сили, і у моделі світобудови, і у форматах геополітичної експансії. Варто усвідомити і зрозуміти цю нову іконографію геополітичного простору, відповідно до якої будувати інше життя.

Список використаних джерел

1. Полянська В. Ю. *Іконографія простору* (2013). / *Геополітика : енциклопедія* // за ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є. М. Суліми. (С. 314). К. : Знання України.
2. Gottmann J. (1952). *La Politique des Etats et leur geogra- phie*. Paris : Librairie Armand Colin, Pp. Xi, 228.
3. Закарія, Фарід. *10 уроків для світу після пандемії* / пер. з англ. Марховська А. та Ємельянова О. (2020). К. : Наш Формат. 264 с.

СЕКЦІЯ 2.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ

ЖЕРЕБЯТНІКОВА Ірина

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин, політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розвиток процесів політичної глобалізації все більше впливає на трансформацію світової системи і викликає суттєві зміни в структурі міжнародних відносин. Формуються нові типи міжнародних акторів, зокрема міжнародні неурядові організації стають суб'єктами світової політики.

Міжнародні відносини виходять далеко за рамки міждержавних взаємодій, тому держава як міжнародний актор позбавляється своєї монополії. За висновками Е. Гідденса, у найближчому майбутньому держава збереже значну частку своїх адміністративних, економічних та культурних функцій як у внутрішній політиці, так і на зовнішній арені. В той же час зростає участь в управлінні різноманітних неурядових організацій, ділових корпорацій та інших угруповань [1, с. 197-202].

Збільшення чисельності і авторитету міжнародних неурядових організацій в кінці ХХ – на початку ХХІ століття зумовлене також посиленням демократичних процесів у сфері внутрішніх і міжнародних відносин. Виявом цього процесу є прогресуюча політизація мас, яка вимагає доступу до інформації, участі у прийнятті рішень. Громадяни вимагають більшої прозорості та звітності з боку політичних лідерів, прагнуть збільшувати контроль над процесами прийняття рішень. Міжнародні неурядові організації забезпечують розширення варіативності і гнучкості політики держав, пропонують такі варіанти дій і рішень, які раніше не розглядалися і не аналізувалися, допомагають політикам краще зрозуміти сутність і особливості тієї сфери діяльності, за яку вони несуть відповідальність, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення, з точки зору громадян.

Відповідно причинами збільшення кількості та впливу міжнародних неурядових організацій в країнах Європейського Союзу є:

- виникнення глобальних проблем, вирішення яких потребує не лише концентрації зусиль та спільних заходів міжнародного співтовариства держав, але й залучення світового громадянського суспільства;
- активізація демократичних процесів у сфері внутрішніх та міжнародних відносин;
- поширення світового руху, спрямованого на захист загальнолюдських цінностей та недостатні можливості окремих держав та міжнародних організацій щодо дієвого розв'язання проблем сьогодення;
- посилення громадського контролю над процесом розробки й прийняття міждержавних рішень стосовно забезпечення захищеності життєво важливих інтересів людини та суспільства у разі появи нових викликів і загроз глобалізації;
- розширення можливостей міждержавних транскордонних зв'язків та їх вплив на міжнародні неурядові організації [2, с. 98-99].

Міжнародні неурядові організації в країнах Європейського Союзу ініціюють включення в політичний порядок денний питань прав людини, соціальної справедливості, охорони навколишнього середовища, використовують новаторські і

експериментальні підходи; застосовують нові знання та інформацію; беруть участь у дискусіях стосовно «нової глобальної архітектури»; висувають пропозиції щодо перебудови процесу прийняття рішень.

Сектор міжнародних неурядових організацій в країнах Європейського Союзу характеризується широким спектром організацій з різноманітними напрямками діяльності. Кожна неурядова організація має свою власну «філософію існування», яка конкретно визначає місію організації, мету, яку вона перед собою ставить, методи та засоби, за допомогою яких її досягає. Форми діяльності міжнародних неурядових організацій охоплюють всі сфери громадського життя країн Європейського Союзу, а саме: охорона здоров'я; наука і технології; освіта; релігія; економіка; культура і мистецтво; екологія; інформація; права людини; соціальний добробут; безпека; гуманітарна сфера тощо [3, с. 36-37].

Слід зазначити, що міжнародні неурядові організації сприяють добробуту громадян найрізноманітнішими способами – безпосередньо і опосередковано. Вони надають величезний комплекс послуг як своїм членам, так і більш значному колу людей, починаючи з профілактики і послуг у місцевому масштабі до інституційної допомоги: від організації культурних і розважальних заходів до соціального забезпечення і медичної допомоги; від послуг, наданих добровольцями до послуг, що надаються висококваліфікованими фахівцями; від безкоштовних до платних послуг.

24 квітня 1986 року Рада Європи розробила Європейську Конвенцію про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій. Держави, що ратифікували дану конвенцію, зобов'язуються визнавати права міжнародних неурядових організацій у своїх країнах. Конвенція застосовується до задекларованих міжнародних асоціацій, фондів, приватних інститутів, що іменуються в конвенції «NGO» («non-governmental organization») і відповідають загальним вимогам: доносити некомерційний характер, бути заснованими і діяти у відповідності до законодавства своєї країни, мати організаційні структури з місцем перебування у своїй країні чи за кордоном і поширювати свою діяльність мінімум на дві закордонні країни [2, с. 101].

У європейському контексті, міжнародні неурядові організації виконують зв'язуючу роль при взаємодії з Єврокомісією, Європейським парламентом, Економічним та соціальним комітетом, Комітетом по регіонах та з Радою Європи. Їх залучення до створення європейської політики та її впровадження допомагає сприйняттю громадськістю положень та рішень ЄС.

Через свої зв'язки на місцевому, регіональному, національному та європейському рівнях міжнародні неурядові організації можуть робити слушні внески у процес прийняття рішень та вироблення політики, у формування європейської громадської думки.

Діяльність міжнародних неурядових організацій здійснюється як на мікро-, так і на макрорівні. Метою на макрорівні є сприяння в формуванні:

- правової держави: лобіювання інтересів суспільства та окремих громадян, інформування громадян для забезпечення їх вираженого політичного вибору, забезпечення прозорості та звітності державних структур, моніторинг виконання міжнародних конвенцій та вимог власного законодавства тощо;

- економічної політики: інформування громадськості у різноманітних питаннях в сфері виробництва, зміцнення організацій, які захищають права робочих, споживачів тощо;

- міжнародного порядку: рівноправні торгові відносини, складання угод із захисту навколишнього середовища, прав людини тощо [4, с. 73].

Завдання міжнародних неурядових організацій на мікрорівні спрямовані на розвиток громадянського суспільства: зміцнення матеріально-ресурсної основи громадянського суспільства; зміцнення місцевих організацій, створення та зміцнення інститутів, які представляють і відстоюють різноманітні інтереси МНУО; формування

ідеологічної основи громадянського суспільства (виховання почуття власної відповідальності за вирішення суспільних проблем, розуміння свого місця і ролі в процесах, що відбуваються в суспільстві та державі тощо).

Серед основних функцій, які виконують міжнародні неурядові організації країн Європейського Союзу як в самому ЄС, так і за його межами, можна визначити наступні.

По-перше, це функція розвитку демократії, оскільки все більше МНУО виступають в ролі складових громадянського суспільства та пропонують свою підтримку демократичній системі суспільства. Через те, що членство країни в ЄС передбачає, що вона досягла стабільності в плані демократичних відносин, захисту прав людини тощо, то МНУО таких країн мають змогу зробити значний внесок в розвиток демократії і суспільства також в країнах, що розвиваються.

По-друге, міжнародні неурядові організації виконують важливу інформаційну функцію, яка полягає в оприлюдненні поглядів окремих груп суспільства (наприклад, людей з фізичними вадами) або груп, які дотримуються визначених поглядів (наприклад, захист навколишнього середовища). В цьому випадку МНУО мають змогу донести до таких груп суспільства конкретну інформацію, минаючи недоступні для пересічного громадянина інформаційні канали.

По-третє, функція сприяння впровадженню дій ЄС, адже міжнародні неурядові організації через свої канали на локальному, регіональному, національному рівні мають змогу сприяти кращому розумінню та реалізації прийнятих ЄС тактиці суспільного розвитку.

Наступна функція – сприяння у реалізації конкретних проектів, оскільки міжнародні неурядові організації здійснюють істотну допомогу при управлінні та моніторингу проектів, які фінансуються ЄС.

І нарешті, остання функція – сприяння Європейській інтеграції. Той факт, що МНУО працюють в одному руслі з ЄС по досягненню загальної мети, дає ЄС можливість створення «європейської громадської думки», тобто сприяти втіленню у життя ідеї європейської інтеграції в практичному плані на рівні широких верств населення. Отже, можливість співпраці ЄС та МНУО є вигідною для обох сторін [3, с. 39-40].

Таким чином, розвиток громадянського суспільства на Європейському рівні та його зміцнення відбувається шляхом співпраці з міжнародними неурядовими організаціями країн-членів ЄС. Функціонування міжнародних неурядових організацій порушує державну монополію на політичну творчість і політичну інформацію, активізує змагання і конкуренцію на ринку ідей. Завдяки їх діяльності суспільство стає більш відкритим, а діяльність урядових структур – більш прозорою, виникає безліч механізмів для покращення легітимності державно-політичних та міждержавних рішень, здійсненню контролю за реалізацією цих рішень.

Список використаних джерел:

1. Giddens, A. (2003). *Runaway World. How Globalization is Reshaping our Lives. Second Edition* N.Y. Rout ledge, 419.
2. Чернявська, Л.Н. (2005). Роль міжнародних неурядових організацій у перебудові політичної системи світу в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, Випуск 53, Частина 1*, 95-104.
3. Кравчук, В. М. (2004). Неурядові організації європейських країн: досвід правового регулювання. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Випуск 48, Частина II*, 35-40.
4. Котенко, Н.В., Карпенко, С.Г. (2014). Неурядові організації: поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3*, 71–81.

ПЕРМІНОВ Володимир

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ТА КОНФЛІКТИ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИНАХ**

Радикальні трансформації сучасного світоустрою не змінюють важливої риси міжнародних відносин останньої сотні років – своєрідного поділу світу на дві частини, відносини між якими мають характер конфлікту. Упродовж тривалого часу, фактично від моменту утворення НАТО та до розпаду Радянського Союзу у 1991 році цей конфлікт мав назву «холодна війна» і був протистоянням двох систем, що визначалися як капіталістична та соціалістична, кожна з них мала певні особливості у ідеологічній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах. Головними слід вважати саме розбіжності у ідеологічній сфері, адже на момент розпаду СРСР фактично з'ясувалося, що так звана соціалістична модель економіки була лише неефективною та певною мірою застарілою модифікацією капіталістичної, причиною чого, в першу чергу, стало невиконання основної умови переходу від капіталізму до соціалізму – ліквідації приватної власності. Проте наскільки б не були умовними відмінності між системами, вони породжували численні конфлікти, в тому числі, військові, найвизначнішими з яких були війни у Кореї, В'єтнамі, Афганістані.

Кінець минулого століття був ознаменований колосальними змінами у світсистемі, втім кількість збройних протистоянь не зменшилася. Цікаво, що поділ світового співтовариства у підтримці тієї чи іншої сторони конфлікту кожного разу достатньо легко передбачити. Сукупність людей, які приймають той чи інший бік у певному конфлікті, в такому контексті доцільно розглядати в якості транснаціональної ідентичності, своєрідним ядром, основою якої, в свою чергу, виступають ціннісні орієнтації.

Обґрунтування ціннісних орієнтирів, глибинний історичний екскурс до суті питання потребує проведення окремих досліджень, втім можна сформулювати найбільш важливі риси двох гіпотетичних основних аксіологічних моделей, протистояння між якими і являє собою суть сучасного «протистояння світів» або ж нової «холодної війни». По-перше, ми маємо цінності євроатлантичного світу, витоки яких йдуть до Давньої Греції та Риму, потім вони збагачуються за часів великого переселення народів і середньовіччя, проходять через Реформацію, витримують чисельну кількість війн, зокрема, дві світові у минулому сторіччі. Якщо викладати схематично, то їх стрижень – конкурентна економіка та верховенство права. Такий порядок є невід'ємним від особистих свобод людини і єднання таких вільних особистостей у громадянське суспільство, своєрідним продовженням якого виступає потужне місцеве самоврядування. Демократичні процедури та механізми у якості виду конкурентності, змагальності пронизують всі рівні буття євроатлантичного світу, мають вирішальне значення у формуванні державного апарату. Найважливішою особливістю євроатлантичної аксіологічної моделі є позиціонування сторін у дихотомії «особистість (суспільство) – держава», де особистість є беззаперечним центром, навколо якого вже поступово «нарощені» інші елементи моделі, які не мають самостійних інтересів, не грають самостійну роль у відриві від центру. Відповідно, ведучи мову про роль держави, доцільно вживати радше словосполучення «державний апарат».

У другій моделі особистість, людина не є центром, вся схема вибудовується від держави, навколо держави та задля неї. Історично склалося так, що найбільш чітко і показово вказана система цінностей ствердилася у РФ, остаточне оформлення у державному устрої описуваної аксіологічної моделі у завершеному або навіть досконалomu для неї вигляді відбулося за часів Радянського Союзу. Наразі можемо

зробити висновок, що у межах даної аксіологічної моделі мова фактично йде про цінності так званого «російського світу». Втім аксіологічна модель, яку логічно асоціювати саме з «російським світом», досить впевнено знаходить прихильників серед представників багатьох культур, складає конкуренцію відповідному євроатлантичному феномену. Економічною основою аксіологічної моделі «російського світу» є державно-монополістичний капіталізм (за радянських часів мав назву «соціалізм»), або державно-корпоративний капіталізм, в умовах якого держава «делегує» повноваження щодо керування економічною сферою кільком великим гравцям, які є безпосередньо пов'язані з владною верхівкою та знаходяться в глибокій залежності від неї.

Концентрація економічних потужностей у держави взаємопов'язана із патерналізмом: якщо визначити власну стратегію забезпечення фінансової незалежності просто не є можливим, то все залежить лише від державної «милості», від сьогоденних можливостей голови держави, «батька народів» проявляти турботу про власних підданих. До речі, вирішальна роль в усіх важливих процесах саме голови держави обумовлюється логічно, пересічна людина, яка повністю і в усьому беззаперечно залежить від держави, не може сприймати її абстрактно, принаймні до часів, коли влада перейде до неперсоніфікованого штучного інтелекту. Головною особливістю моделі ціннісних орієнтацій «російського світу» є абсолютне домінування держави у дихотомії «особистість (суспільство) – держава», абсолютне настільки, що змінюється суть самої дихотомії, яку можна звести до формули «особистість – держава», де суспільству, тим більше, громадянському суспільству просто немає місця, в разі виникнення необхідності захисту власних інтересів особистість протистоїть державній машині самотійно.

Фактично зникає інститут права, в умовах всепоглинаючої державної могутності на нього немає жодного запиту, адже його функція – регулювання взаємовідносин між державою і суспільством та усередині суспільства – елементарно відмирає за непотрібністю. Демократичні процедури на всіх рівнях замінюються імітаційною демократією, верховенство права – корупцією, яка у середовищі з відсутністю права стає найзручнішим засобом взаємодії, ствердження власної волі, закріплення певних позицій.

Ступінь конфронтації (від спорів у міжнародних судах до глобального збройного протистояння) між транснаціональними ідентичностями, які складаються навколо певної аксіологічної моделі, залежить від якості добору технологій керування конфліктами.

Tino GWATIDZO

*Student of the 3-d year, speciality 291 – International Relations,
Social Communications and Regional Studies,
Oles Honchar Dnipro National University*

Mariia REXHA

*Associate Professor of International Relations Department,
PhD in Political Science
Oles Honchar Dnipro National University*

TO THE THEORY OF NEGOTIATION PROCESS AND INTERNATIONAL CONFLICT

Within the most knowledgeable and enterprising times of global capability and development and growth, it is substantially evident that the process of dialogue between parties has evolved and adapted as time passed giving us the many categories of cooperation and interaction at an exponential rate. One such process is deemed negotiation, a sort of compromise in the eyes of pressure and intensified situations that allows a mutually beneficial resolve in the sense or state of adversity. In the span of generations and millennia of history, conflict has been ever present and has always grown to scale resulting in some of the most devastating periods in time such as the world wars. That sort of international conflict was

somewhat resolved through the process of negotiation and compromise to ensue the best outcome within that period, which led to the advancement in the process of negotiation.

In the simplest of understandings, by definition negotiation is, “the process of discussing something with someone in order to reach an agreement with them, or the discussions themselves”, as stated by the Cambridge English dictionary [1]. There is a broader spectrum when dealing with the term negotiation that can be subdivided into two possible types that depend on the prospective and perception of the appearance and leadership styles of each negotiating party present within the process. The first of the two to be mentioned is Distributive negotiation that may also referred to as “hard bargaining,” is when both parties reveal an extremist position, and a one-sided outcome is the resulting factor with one party gaining whilst the other loses. The second type of negotiation is Integrative negotiation whereby the involved parties engaging within negotiation have no interest in having an unbalanced outcome, rather opting instead for the assertion that either side can create value and or mutual gain through provisions of offered trade-offs and restructuring the problem to create a more mutually inclusive solution.

International conflict is “traditionally referred to as conflicts between different nation-states and conflicts between people and organizations in different nation-states” according to the words of Cate Male [1]. However due to the evolution of conflict and its tendencies it has now applied to conflicts between groups in a single country whereby one may be fighting to be independent and the other for an increase in economic, social, or political power in their state. The conflict itself tends to become terminal when the nature of its impact and confrontation affects the interests of the state and its relationships or cooperative stature to the eyes of the beholder.

These conflicts can have discrepancies and distinct features that separate the exact type of conflict the represent, these are split up as private international conflicts and public international conflicts. “A distinction is made between private-sector international conflicts, which are conflicts between individuals and/or businesses which just happen to come from two different countries, and conflicts between different national governments. Private conflicts are similar in nature to private domestic interpersonal or business conflicts except that they are further complicated by distance, culture, sometimes language, and an ambiguity regarding whose laws will be applied. Sometimes these issues become very difficult to handle, but increasingly, international business contracts call for dispute resolution through arbitration with one of many international arbitration organizations. This avoids jurisdictional disputes, and moderates some of the other complications as well.” The same applies with Public international conflicts that “tend to be much more difficult to resolve. While this term was originally limited to conflicts between sovereign nation-states, in the last two decades, an increasing number of so-called “international” conflicts have actually been inter-group or communal conflicts within one country”[2].

As the terms Negotiation and International conflict are defined and understood, the correlation between the two is somewhat easier to discover when the process and nature in which these occur is put in the proverbial spotlight to entice the idea and concept of why the terms have a distinct relation to each other when working to resolve conflict. To understand this, we look to how the international conflict begins by hypothetical or historical references and having a rundown of the negotiation process to how that and many other conflicts may be resolved.

” An example of a private sector international conflict would be a conflict between a U.S. computer company, and a Japanese company which was supplying motherboards for the U.S. company. If the Japanese company had a contract requiring them to ship 10,000 motherboards a month, but they only shipped 6,000, this would cause a private international conflict. It would not be a conflict that involved the U.S. government, but it would be one that would likely be handled in an international tribunal of some sort. Another example would be a set of would-be parents who travelled from the U.S. to China, believing that they would be able

to adopt a Chinese infant when they arrived. However, when they got to China, they were told that "their" infant was no longer available, and they would have to go home. This conflict might be harder to handle, unless there was some sort of written agreement about what would be done in the case of disagreements. Without that, the American couple would be on very shaky ground, being in China and being subjected to Chinese laws in the case. Examples of public international conflicts are in the news daily. The conflict between the U.S. and the Taliban in Afghanistan is an international conflict, as is the conflict between India and Pakistan. But more and more conflicts within countries are considered "international," too, if international intervention is being contemplated or has actually occurred"[2].

The mentioned direct quote sheds light on the possible examples of international conflict that may occur in modern times, in the scenario the first example is what can be looked at to highlight the process. There are five main significant stages or steps of the negotiation process when dealing with conflicts. There are a multitude of scenarios and approaches to negotiation tactics but five of them are more common and most effective in negotiations which often lead to a follow up of achieving a successful outcome. The first stage is the negotiation preparation which maybe easily ignored, but it is quite a vital first stage of the negotiating process, research is done on both sides of the discussion to identify possible trade-offs to determine the most-desired and least-desired possible outcomes. Once those are dictated, the production of a list of what concessions that objectively allowed on the bargaining table to understand whom has the decision-making power and gauge knowledge of the relationship that you want to build or maintain with the other party. Then the preparation of the "best alternative to a negotiated agreement" or BATNA is included. I light of this the U.S. international tribunal or the company itself for the private sector international conflict would do extensive research and preparation to ensure the resolution by the previously mentioned preparation process as depicted to ensure a successful negotiation. The second step both parties would take would be the exchange of information when both parties exchange their initial positions during the negotiation. Each side is permitted to share their underlying interests, concerns, and discrepancies uninterrupted with the inclusion of the aim they wish to receive at the end of the negotiation and how they feel their position and disposition is justified. The third stage is to clarify their position and terms. During the clarification stage, both sides continue the discussion that they began when exchanging information by reinforcing, justifying, and bolstering their claims and terms. If a single side chooses to disagree with something the other side has presented a substantiated discussion on that disagreement must be made in calm terms to reach a point of understanding. When that stage is rectified and concluded the fourth stage of bargaining and problem-solving is triggered and this step is the body of the process of negotiation where each of the sides begins a give-and-take scenario to rationalize and bolster the negotiation further. After the first offer is made the negotiating parties should each propose different counter- offers for the problem, whilst making and managing their concessions. Emotions should be kept in check during the bargaining process as the best negotiators use strong verbal communication and social understanding skills to fulfil the goal of the first step which results in an emerging mutually beneficial outcome with a positive course of action.

The final and conclusive stage is to conclude and implement which can be acquired once an acceptable solution finds agreement on both sides whom of which should thank each other for the discussion. With the stakes on show, the outcome of the negotiation whatever results are determined the process itself should shed clarity for both parties and their goals with the reminder that successful negotiations are based on the creation and maintenance of good long-term relationships. Their purpose should outline the expectations of the representatives and ensure that the compromise will be implemented effectively, and it possibly includes a written contract and a follow-up to confirm the implementation is going smoothly as a countermeasure of the process. Despite the intensive and extensive process, conflicts like the examples can be resolved with this process and incur some positive bonds between parties

whilst others like the conflict in Afghanistan is an ongoing process as a scenario where one side does not benefit from the negotiation can provide bigger issues with major consequences and reparations to follow.

The negotiation process is detailed and provides insight and understanding to those involved, but a major question that can and may be asked is why we can say negotiating can be a necessity in international conflict resolution? To understand this, the causes and effects of international conflict are a necessary perspective to have when determining this.

International Conflict are most likely caused by the opposition of interests and capabilities, contact and awareness, significant change within the balance of powers, individual perceptions and expectations, a disrupted structure, and the will to conflict. Of course, these sources can cause grievances in part of the many that they can possibly affect in a scenario of war. Having dissimilar thoughts and tendencies than those others are willed to is what causes the strife and steadfast split and aggravates the opposing parties resulting in a conflict that can require international interference which may add fuel to the fire based on the behaviours of the involved parties. In terms of effects, international conflicts can usually rest in a list of all inclusive liabilities. If armed conflict occurs these may include and, “lead to forced migration, long-term refugee problems, and the destruction of infrastructure. Social, political, and economic institutions can be permanently damaged. The consequences of war, especially civil war, for development are profound” [3]. International Conflict is not always armed but can end up that way, the types of conflict such as ethnic, ideological, religious forming a category caused by ideas whilst territorial, economic, and governmental are dictated by interests. Each can perspire and follow a route with devastating results or resolution with a positive outcome.

“Negotiation aimed at conflict management seeks to limit or minimize tensions and disputes as much as possible, without necessarily changing the status quo or the relations of power, values, and interests between the disputing parties. Negotiation aimed at conflict transformation seeks to go beyond the status quo to transform relations of disputed power, values, and interests in a more “positive” and less controversial direction although largely expecting a number of disputes and differences to remain.” This shows how distinguished and guided the process can be when confronted with these situations, with enough resolve to gauge the significance of international relations, diplomacy, and dialogue. Communication is the forefront in being able to have a descriptive feature on the mechanics of adapting to a developing and evolving world that can allow deliberation and the nature of compromise within the global society [3].

“It is the preeminent mode of dispute resolution. Negotiation allows the parties to meet in order to settle a dispute. The main advantage of this form of dispute settlement is that it allows the parties themselves to control the process and the solution. Mediation is also an informal alternative to litigation” [3].

Negotiation and International Conflict are two distinct topics that coincide with the pre-emptive statute of limitations when dealing with each other. The relationship between them allows a responsive and considered bond in the process of resolution of the given conflict with opinions voiced out, advantages and disadvantages laid out in plain view and dictation of terms and conditions mutually beneficial or achieving the set goal open to the involved in plain view to ensue, create or reinforce a relationship that works to not only resolve conflict but in a sense develop the parties represented with their aims, goals and objective being fully acquired or attributed to an agreed upon state by those involved.

References

1. Negotiation – Derived from: URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/negotiation>.
2. Negotiation Process Introduction – Derived from: URL: <https://www.watershedassociates.com/learning-center-item/negotiation-stages-introduction.html>.
3. International Conflict – Derived from: URL: <https://www.beyondintractability.org/coreknowledge/international-conflict#:~:text=Definition%3A,organizations%20in%20different%20nation%2Dstates>.

4. Rummel R.J. Causes And Conditions Of International Conflict And War – Derived from: URL: <https://www.hawaii.edu/powerkills/WPP.CHAP16.HTM>.

5. Consequences of Internal armed conflict. - Derived from: URL: <https://www.sipri.org/commentary/blog/2015/consequences-internal-armed-conflict-development-part-2>.

6. Gardner Hall International Negotiation and Conflict Resolution. - Derived from: URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0006.xml>.

ШИПЕЛИК Олександр

*Студент 2 курс, факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин,
кафедра міжнародних економічних відносин, регіональних студії та туризму,
Університет митної справи та фінансів*

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЦІЇ

Король Швеції є головою держави, але він не має ніякої політичної влади і виконує цілком церемоніальні функції. Законодавчу владу в державі виконує однопалатний парламент, який називається Риксдаг, який має 349 місць, депутати вибираються загальним голосуванням на основі пропорційного представництва на чотирирічний термін[1]. Одним з головних завдань Риксдагу є прийняття нових законів та визначення бюджету центрального уряду. Риксдаг також аналізує роботу уряду. Пропозиції щодо нових законів або змін до вже існуючих законів надходять від уряду, хоча представники парламенту також можуть подавати пропозиції[2].

Риксдаг має кілька способів контролю за діяльністю державних установ та уряду:[2]

- Комітет з питань Конституції відповідає за забезпечення дотримання урядом існуючих нормативних актів.
- Члени парламенту мають право звертатися до уряду з певними питаннями.
- Якщо прем'єр-міністр або певний представник уряду втратили довіру з боку парламенту, йому можуть висунути вотум недовіри абсолютною більшістю голосів Риксдагу, що змусить відставку окремих міністрів або всього уряду.
- Громадяни, які незадоволені діями державних установ можуть звернутися до парламентського омбудсмена.
- Національна ревізійна служба Швеції досліджує, як центральний державний сектор використовує гроші, якими він володіє.

Виконавча влада в державі належить прем'єр-міністру, який офіційно запропонований спікером Риксдагу та підтверджений голосуванням парламентських партій. Після того як прем'єр-міністр обраний він обирає членів кабінету, який зазвичай складається з 18–20 членів, що відображають партію або коаліцію партій, що перебувають при владі. Кожний обраний прем'єр-міністром та член кабінету потребують затвердження з боку парламенту. Один раз на тиждень уряд приймає рішення на офіційному засіданні під голосуванням прем'єр-міністра. В цілому члени кабінету зазвичай обговорюють всі важливі рішення перед тим як прийняти рішення. Після того, як уряд ухвалив рішення, міністри практикують колективну відповідальність, в якій усі підтримують рішення, прийняте урядом. Міністри можуть видавати директиви, але адміністративні рішення приймаються центральними правліннями.

Прем'єр-міністром Швеції з жовтня 2014 року є Стефан Лефвен. Він є лідером Соціал-демократичної партії з січня 2012 року. Свою політичну кар'єру він почав з того, що приєднався до профспілок, так як навчався на зварювальника і почав працювати слюсарем. Після деякого часу він став омбудсменом в Спілці металургів Швеції (SMU). А в січні 2006 року був обраний першим головою IF Metall, нової "супер" профспілки, створеної після об'єднання ряду менших профспілок, включаючи SMU[3].

Останні вибори, що відбулися в Швеції були вибори в 2018 до Риксдагу. В цих виборах головними партіями були Соціал-демократична партія, Помірна партія та Шведські демократи. Явка виборчих на цих виборах досягла 84,4 %[4].

Результатами виборів стало те що, партія соціал-демократів на чолі з чинним прем'єр-міністром Стефаном Лефвенем набрала найбільшу кількість голосів, як це було на всіх виборах з 1917 р. Однак це 28,4 % голосів виборців, це найнижчий результат з 1908 р.

Правоцентристська поміркована партія на чолі з паном Ульфом Крістерссоном отримала 19,8 відсотка голосів виборців, що є зниженням на 3,5 відсотка від останніх загальних виборів 2014 року.

Ультраправа партія «Демократи Швеції», яка вела кампанію на антиіміграційній платформі, набрала 17,6 % голосів виборців, що є її найвищою часткою голосів на всіх виборах досі. Вони завоювали 62 місця.[4]

Лефвен був остаточно переобраний прем'єр-міністром 18 січня 2019 року після того, як соціал-демократи уклали угоду з «Зеленими», Ліберальною партією та партією «Центр».

Для того, щоб будь яка партія отримала хоча би одне місце в парламенті її потрібно набрати на виборах 4% загальнонаціональних голосів або 12% голосів виборчого округу, щоб потрапити до однопалатного парламенту. Поширені коаліції та уряди меншин.

Найбільшою партією в парламенті є Соціал-демократична партія, лідером якої є прем'єр-міністр країни Стефан Лефвен. Соціал-демократично партія є найстарішою партією, яка керувала державою наприклад 42 роки в період з 1934 по 1976 рік. Але з появою нових партій позиції соціал-демократичної партії стали слабкіші. Так якщо брати останні вибори в 2018 році в парламент незважаючи на те, що партія набрала найбільшу кількість голосів 28%, але це найнижчий результат для партії з 1908 р. Партія підтримує ідеї демократичного соціалізму, егалітаризму, соціального забезпечення, що оплачується прогресивним оподаткуванням. Основа база підтримки партії надходить від представників робочих професій в промисловості та інших сферах економіки.

Помірна коаліційна партія очолюється Ульфом Крістерссоном. Помірна партія виступає за підтримку інвестиціям у поліцію, оборону, судову систему та соціальний захист, зниження податків, вільний ринок, громадянські свободи тощо. На останніх виборах партія отримала 19,8 відсотка голосів виборців.

Зелена партія очолюється Пером Болундом та Мартою Стеневі. В останні вибори до парламенту Зелена партія отримала 4,4% голосів і 16 місць в парламенті. Основні ідеї Зеленої партії за які вона виступає це:

- Солідарність з тваринами, природою та екосистемою.
- Солідарність з майбутніми поколіннями.
- Солідарність з усіма людьми світу.

Ліберальна партія очолюється Нямкою Сабуні. Партія виступає за вільну ринкову економіку; єврозони, та в останні часи також зосереджується на проблемах гендерної рівності та покращенні освіти[1]. На останніх виборах партія отримала 5,5% голосів та 20 місць в парламенті.

Партія центру очолюється Енні Лефі. Основні ідеї, що переслідує партія це "екогуманізм"; та зосередження на аграрних, екологічних та сільських питаннях. На останніх виборах до парламенту партія отримала 8.61% голосів та 31 місце в парламенті.

Шведські демократи очолюються Джиммі Окессоном. Партія підтримує праві ідеї, є антиіміграційною та виступає за соціальний консерватизм. На протязі більшої частини свого існування партія була ізольована через те що її коріння уходять в фашизм та білий націоналізм. Незважаючи на це популярність партії збільшується так на виборах в 2018 році в парламент партія отримала 17,6 % голосів виборців, що є її найвищою

часткою голосів на всіх виборах досі[4]. Зараз вони мають 62 місця в парламенті, що робить її третьою за величиною партією в Швеції.

Християнська демократична партія очолюється Еббою Буш. Партія виступає за покращення догляду за людьми похилого віку та сімейні цінності; прагне зменшити корпоративне регулювання та знизити податки. На останніх виборах партія отримала 6.3% та 22 місця в парламенті.

Ліва партія очолюється Нушією Дадгостар. Ліва партія це соціалістична та феміністична партія, яка також піклується екологічними питаннями. Вона є частиною робітничого руху та жіночого руху на міжнародному рівні та у Швеції. Політика та діяльність партії визначаються метою: реалізувати суспільство, засноване на демократії, рівності та солідарності, суспільство, вільне від класового, статевого та етнічного гніту, справедливе та екологічно стійке суспільство, де жінки та чоловіки будують своє майбутнє на свободі та співпраці. На останніх виборах партія отримала 8,0% голосів та має 28 місць в парламенті.

Таким чином, можна побачити, що Швеція це конституційна монархія де влада монарха обмежена церемоніальними обов'язками. Головною владою в державі має Риксдаг. Швеція є демократичною державою політичній системі якої притаманне велика кількість різних політичних партій кожна з яких має певну ідеологію та базу підтримки. Державою же керує уряд на чолі с прем'єр-міністром, який обирається після виборів та який потім створює кабінет міністрів які відповідають за головні сфери діяльності країни.

Список використаних джерел

1. *The political framework of Sweden.* (nd). Nordea. Отримано з <https://www.nordeatrade.com/fi/explore-new-market/sweden/political-context>
2. *What does the Riksdag do?* (nd). Riksdag. Отримано з <https://www.riksdagen.se/en/how-the-riksdag-works/what-does-the-riksdag-do/>
3. *STEFAN LÖFVEN.* (nd). Pantheon. Отримано з https://pantheon.world/profile/person/Stefan_L%C3%B6fven
4. *Swedish General Election 2018.* (nd). European Movement Ireland. Отримано з <https://www.europeanmovement.ie/swedish-general-election/>

Науковий керівник: Гірман Алла Павлівна к.політ.н., доц. кафедри міжнародних економічних відносин та регіональних студій.

ГРИНЧАК Маргарита

к.і.н., доцент кафедри права, політології
та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля

КОВЕРЯ Володимир

студент першого курсу кафедри права, політології та
міжнародних відносин Університету імені Альфреда Нобеля

ФЕНОМЕН МІСТ-ПОБРАТИМІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ

В умовах сучасної глобалізації у міжнародних відносинах активізується роль недержавних суб'єктів. Феномен міст-побратимів є прикладом нових учасників міжнародного співробітництва. Відомо, що побратимські зв'язки між містами різних країн грають не останню роль у сфері міжнародних відносин, а сам термін – “міста-побратими” чули багато людей. Зазвичай побратимство тлумачать як домовленості між містами, а також між округами, областями, графствами та іншими адміністративними одиницями, розташованими в окремих політичних і географічних територіях заради розвитку культурних, спортивних, історичних і економічних зв'язків обох сторін.

Особливі домовленості між європейськими містами існували з давніх-давен, але саме поняття “міста-побратими” з’являється тільки в 1944 році. Першими містами-побратимами були радянський Сталінград і британський Ковентрі.

Ці міста були вщент зруйновані в часи Другої Світової війни німецькими військовими частинами. Тоді місцеві жителі Ковентрі зібрали значну для того часу суму грошей, вишили скатертину з іменами жінок цього міста і фразою “Краще маленька поміч, ніж великий жаль” та відправили її до Радянського Союзу. Так скатертина стала початком перших офіційних побратимських відносин у світі, які ведуться й досі.

Після завершення війни декларування товариських відносин між містами ставало певною антитезою до посилення протистояння між країнами, і тому велика кількість договорів про співпрацю підписувались між містами Великобританії, Франції, ФРН і СРСР. А держави-союзники намагалися через міське побратимство посилювати економічні, культурні та соціальні зв’язки між країнами. Тому вже в 1957 році в французькому місті Екс-ле-Бен була створена Всесвітня федерація поріднених міст, а у 1962 році з ініціативи організації було прийнято рішення відзначати щороку свято в останню неділю квітня - Всесвітній день поріднених міст. Членами федерації є як і окремі міста, так і асоціації або інші об’єднання міст. Мета ВФПМ викладені в статуті - так званої “Хартії поріднених міст” і в “Політичній програмі поріднених міст”. До свого злиття з іншими світовими організаціями, що об’єднують місцеві влади, у всесвітню організацію “Об’єднані міста і місцеві влади” у 2004 році, федерація мала в собі понад три тисячі п’ятисот міст від більш ніж п’ятдесяти країн різних континентів.

В радянські часи побратимський рух характеризувався низкою заходів. Це могло бути не тільки звичайне листування студентів різних міст і “куточки дружби” в школах, а навіть повноцінний обмін спортивними й культурними делегаціями, подарунками та працівниками заводів і фабрик. Проте в ті часи існувало неофіційне правило про те, що тільки Москва має право встановлювати дружні взаємовідносини з містами інших країн. Також радянська сторона вимагала, щоб місто побратим був приблизно дорівнював радянському місту за рівнем значущості. Згодом через ці суворі критерії темпи встановлення побратимських відносин зменшився в декілька разів, але коли стався розпад СРСР всі ці правила зникли, а в колишніх республіках почався справжній вибух побратимського руху. В деяких містах колишнього Радянського Союзу за 30 років незалежності з’явилося понад п’ятдесяти нових “братів”, в деяких випадків зовсім з іншими економічними та культурними процесами.

Через формалізм у реалізації побратимських відносин між містами у радянські час сьогодні в Україні цей феномен міжнародних відносин не привертає значну суспільну увагу. Але як раз сучасна Україна, з політикою децентралізації, з підвищенням рівня активності на місцях може використовувати побратимські відносини між містами для реалізації власних цілей.

Сьогодні міста-побратими це не тільки обмін досвідом, думками, ідеями у розв’язанні проблем, що становлять спільний інтерес. Побратимські відносини – це феномен, що може існувати між будь-якими адміністративно-територіальними одиницями, він передбачає активну діяльність у культурно-соціальній сфері місцевого населення, підвищення рівня місцевого самоврядування, формування плюралізму та толерантного ставлення до інших рас, націй, типів мислення в умовах глобальних політичних процесів. Ці відносини залучають велику кількість іноземних інвестицій у вітчизняні проекти, допомагають місцевим компаніям вести справи за кордоном та розвивають особистий бренд міст. Оскільки співробітництво передбачає довготривалий зв’язок, а не короткотермінову реалізацію деяких проектів, то цей різновид міжнародної співпраці є актуальним навіть після зміни представників місцевої влади, трансформацій влади центральної та почасти допомагає містам з подоланням кризових ситуацій.

Також важливо зазначити, що задля ефективної побратимської співпраці потрібні двосторонні відносини між місцевою владою і місцевою громадою. Співробітництво між

містами-побратимами не буде добре розвиватися без залучення до нього самих мешканців. Це стає надзвичайно актуальним в часи вибудовування горизонтальних зв'язків на міжнародній арені у позадержавних сферах.

Європейський союз активно підтримує інститут побратимства, виділяючи кошти на тисячі побратимських проектів в різних містах Європи. Побратимство міст в цьому регіоні розглядається як один із засобів демонстрації загальної європейської ідентичності й мультикультуралізму в міських громадах. Воно є яскравим способом, щоб зрозуміти європейцям інші європейські культури та звичаї. Адже і сам Європейський союз сьогодні являє собою територію поєднання багатьох різноманітних культур та особливостей. Для України подібні дружні відносини можуть бути ефективним інструментом європейської інтеграції. Можливість міжнародної побратимської співпраці є гарним ресурсом якісних суспільних кроків до утвердження демократичних цінностей в нашому суспільстві.

Проте на цьому шляху присутні перешкоди. Основною причиною гальмування процесу співпраці стає низька практична реалізація угод ("угоди на папері"), непостійні контакти між містами, низька поінформованість громадськості та недостатній рівень досвіду посадових осіб у органах місцевого самоврядування, на яких покладено відповідальність за реалізацію побратимських відносин. В Україні також є проблема відсутності державної програми з підтримки міст України, що мають побратимські відносини.

Отже, міста-побратими – це один з ефективних способів міжнародного співробітництва на державному рівні, який охоплює доволі різні галузі життя. Від культурної та освітньої діяльності до великих економічних проектів. Побратимство стає важливим елементом налагодження відносин між країнами та потужним елементом інституціональної розбудови самих міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богородецька, О. І. (2016). *Співробітництво між містами-побратимами України й Польщі в контексті європейської інтеграції*. Луцьк : Вежа-Друк.
2. Кийков, О. Ю. (2013). *Роль регіональної дипломатії у створенні позитивного іміджу України: київський вектор (1950–1980 рр.)*. Архіви України, (6), 62-70.<https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/06-18.pdf>

Oleksii KHRAPOVYTSKYI

*1st year masters student, Faculty of International Relations and Journalism,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

INTERNATIONAL ACTORS IN CONTEMPORARY WORLD POLITICS

To talk about actors we first need to define who they are. Actor is any individual or political entity, which has enough authority and power and has a will to exercise its power to influence political processes.

Actor in international relations can be defined as an entity with the capacity of having an impact in international relations. Unlike domestic actor, struggling to govern or influence domestic governance, international actors are those who act across state borders and impact other actors in other countries.

International actors can be: individuals, social groups and movements, companies, organizations, states and groups of states. The most influential and the main actors in international relations since treaty of Westphalia (1648) are sovereign states, but in contemporary politics it can be argued that some actors such as intergovernmental organizations or transnational corporations can exercise influence equal to or even greater than some states.

The three basic types of actors in international relations are:

States – sovereign states, which are considered the most important actors in international relations. Modern sovereign state emerged in 1648 with the Treaty of Westphalia, which ended the Thirty-year War.

International organizations – inter-state (intergovernmental) institutions, created by states on the basis of treaties and charters to fulfill the states interests and purposes.

Non-state actors – all other entities, which have enough resources to influence the intergovernmental politics and who are active at the world arena. Their importance and presence is growing since 1970s, due to globalization.

In his work *Actors in World Politics* (2009) Hideki Kan wrote that states remain the main actors in world affairs and today there are less than 200 states in the global system. On the other hand, non-state actors are increasingly the focus of analysis among scholars as territorially, the defining feature of the Westphalian state, has been steadily diminishing in relation to non-territorial, non-state actors.

The most influential of these non-state actors are international business firms often called transnational corporations or TNCs. According to the World Investment Report 1997 (UNCTAD, 1997 and 1998) there were 44 508 and 53 000 parent TNCs, having 276 659 and 450 000 foreign affiliates, respectively. Significantly enough, many of these TNCs control more resources than many states. In 1989, the 26 largest TNCs had annual sales revenue greater than the GNP of the United Arab Emirates which ranked 50th among the states. In 1994 the 50 largest TNCs had annual sales revenue greater than the GNP of 131 members of the United Nations. The size of the turnover of TNCs comparable to the GNP of middle-sized states means that depending on the issue area, they are significant players in the international political economy.

With this data it's clear that it can't just be blindly said that only states can have influence in global politics when non-state actors can have as much resources as middle-sized states.

Equally significant as players in the global system are International Non-Governmental Organizations or INGOs which have also grown in number and membership. By the late 1980s, the UN Yearbook of International Organizations listed over 4500. The growth of INGOs was explosive, marking 832 in 1952, and 5472 in 1996. The World Wildlife Fund, for example, increased its membership from about 100 000 in 1983, to over a million by 1991, and its annual revenue increased from \$24 million to \$100 million. Such INGOs today enjoy the authority and legitimacy of popular support and compete with other state and non-state actors for influence in transnational interactions.

Other than TNCs and INGOs such non-state actors as transnational criminals engaged in illicit trading in arms and drugs and guerrillas and national liberation movements are attracting increased attention not only from national governments that are threatened by their activities, but also from students of international relations.

According to a 1998 report on global terrorism prepared by the U.S. Department of State, during 1997 there were 304 acts of "international terrorism," eight more than occurred during 1996. A total of 221 persons died and 693 were wounded, as compared with 314 dead and 2912 wounded in 1996. As the same report admits, terrorists are part of a larger phenomenon of "politically inspired violence," and the line between the two is often difficult to draw. Some groups manage to move from the status of "terrorists" to "national liberation movements" or legitimate transnational guerrilla groups.

According to Peter Willetts, their legitimacy is increased by gaining widespread popular support and/or when the target government is unusually oppressive, and/or when the violence is aimed at "military targets" without civilian victims. For example, the African National Congress (ANC) received widespread support for their fight against the South African apartheid regime. In the mid-1970s, the Palestine Liberation Organization (PLO) and the West African People's Organization (SWAPO) achieved membership of the Non-Aligned Movement

and the Group of 77, along with observer status in the UN General Assembly and at all UN conferences.

Usually added to these actors are international organizations called International Governmental Organizations or IGOs. Following Richard Cupitt, Rodney Whitlock and Lynn Williams Whitlock (1997), IGOs can be defined as organizations created by three or more governments that are based on a formal agreement and have some permanent secretariat or headquarters. IGOs encompass not only universal organizations like the United Nations, but also a wide range of organizations from the World Bank and the International Monetary Fund to the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the European Union (EU). They also play a significant role and influence what goes on between states. Moreover, trans-governmental coalitions, namely, networks of government officials, which include at least one actor pursuing his/her own agenda independent of national decisions, also make state-to-state relations more complicated than before.

In his work «Transnational Actors and International Organizations in Global Politics» (2001) Peter Willetts said that the subject of International Relations originally covered simply the relations between states, for example Britain's relations with India. Economic bodies and social groups, such as banks, industrial companies, students, environmentalists, and women's organizations, were given secondary status as non-state actors. This two-tier approach has been challenged, particularly by the effects of globalization. First, ambiguities in the meaning given to 'a state', and its mismatch with the contemporary world, result in it not being a useful concept. Greater clarity is obtained by analyzing intergovernmental and inter-society relations, with no presumption that one sector is more important than the other. Second, we can recognize governments are losing sovereignty when faced with the economic activities of transnational companies and the violent threat from criminals and guerrillas. Third, non-governmental organizations (NGOs) engage in such a web of global relations, including participation in diplomacy, that governments have lost their political independence. We conclude that events in any area of global policy-making have to be understood in terms of complex systems, containing governments, companies, and NGOs interacting in a variety of international organizations.

The controversial questions are whether the non-state world has significance in its own right and whether it makes any difference to the analysis of interstate relations. It is possible to define international relations as covering the relations between states. This is known as the state centric-approach, or Realism. Then it is only a tautology to say that non-state actors are of secondary importance. A more open-ended approach, known as Pluralism, is based on the assumption that all types of actors can affect political outcomes. It is an unacceptable analytical bias to decide, before research starts, that only states have any influence.

The very words, non-state actors, imply that states are dominant and other actors are secondary. There is ambiguity, because it is unclear whether intergovernmental organizations are regarded as interstate or non-state organizations. It is also confusing to put actors into a single category that have very different structures, different resources and different ways of influencing politics. An alternative word, transnational, has been coined by academics in order to assert forcefully that international relations are not limited to governments.

It is still quite common to find analyses of international relations that concentrate primarily on the governments, give some attention to intergovernmental organizations and ignore the transnational actors. Even in fields such as environmental politics, where it is widely accepted that governments interact intensely with UN agencies, commercial companies and environmental pressure groups, it is sometimes taken for granted that governments are dominant. The only way such bias towards the real world can be understood is in terms of the theoretical bias of orthodox analysis.

Peter Willetts says that the great advantage of the state-centric approach is that the bewildering complexity of world politics is reduced to the relative simplicity of the interactions of less than two hundred supposedly similar units. However, he also says that there are four

major problems that suggest the benefits of simplification have been gained at the cost of the picture being distorted and blurred.

First problem is that writers who refer to the state often fail to use the term consistently and lack intellectual rigor by merging three concepts. The state as a legal person is a highly abstract fiction. This is easily confused with the concrete concept of a country, with a distinct political system of people sharing common values. Then there is a very dissimilar concept of a state as the apparatus of government.

The second problem is that defining all 'states' in the same way and giving them all the same legal status implies they are all essentially the same type of unit. If we consider the countries of the world, it is plain that they are not remotely similar. Orthodox analysis does acknowledge differences in size between 'the superpowers' and middle and small 'powers'. Nevertheless this does not suggest that at the end of the Cold War the United States economy was twice the size of the Soviet Union's economy, nor that at the end of the twentieth century the US economy was nine times China's, 55 times Saudi Arabia's, more than 1,000 times Ethiopia's and 78,000 times greater than Kiribati's. In terms of population, the divergences are even greater. The small island countries of the Caribbean and the Pacific with populations measured in tens of thousands are not comparable entities to ordinary small countries, let alone China or India: they are truly 'micro-states'. Alternatively, comparing the governments of the world reveals a diverse range of democracies, feudal regimes, ethnic oligarchies, economic oligarchies, populist regimes, theocracies, military dictatorships, and idiosyncratic combinations. The only thing that the countries have in common is the general recognition of their right to have their own government. The consequence of admitting the differences in size is to make it obvious that the largest transnational actors are considerably larger than many of the countries.

Third, there is an underlying inconsistency in the ontology of supposing 'states' are located in an anarchical international system. Whether it means a legal unit, a country, or a government, the 'state' is seen as a holistic entity: it is considered to be a coherent unit, acting with common purpose and existing as something more than the sum of its parts (the individual people). At the same time, many advocates of the state-centric approach deny the possibility of holistic entities existing at the global level.

Fourth, there is a behavioral assumption that politics within 'states' is significantly different from politics between 'states'. This is based on the idea that people's loyalty to their nation is more intense than other loyalties. Clearly, it cannot be denied that nationalism and national identity invoke powerful emotions for most people, but various caveats must be made about their political relevance. Communal identities form a hierarchy from the local through the nation to wider groupings: a Yorkshire person may simultaneously be English and identify with the Commonwealth or with Europe. Thus, local communities and intergovernmental bodies, such as the European Community, can also make claims on a person's loyalty.

There has been a long-standing linguistic conjuring trick whereby national loyalty is made to appear as if it is focused on the 'nation-state'. Both international relations and transnational relations cover relations across 'state' boundaries, although logically the words refer to relations between national groups, such as the Scots and the Welsh. In the real world, only a few countries, such as Iceland, Poland, and Japan, can make a reasonable claim that their people are from a single nation and in all such cases there are significant numbers of the national group resident in other countries, often in the USA. Most countries are multinational and many national groups are present in several countries. Thus national loyalty is actually quite different from loyalty to a country. National liberation movements, national cultural groups, and national minorities making political demands are transnational actors, which at times mount a significant challenge to governmental authority.

Since the first emergence of sovereign states as prime international actors after the Treaty of Westphalia in 1648 many things have changed and in contemporary international relations new international actors have appeared.

After the explosive growth of non-state actors and international organizations in the second half of 20th century they became big enough that they started eclipsing many small nations in both their resources and in number of people.

The 50 largest transnational industrial companies have annual sales revenue greater than the GNP of 132 members of the United Nations. Using people as the measure, many NGOs, particularly trade unions and campaigning groups in the fields of human rights, women's rights, and the environment, have their membership measured in millions, whereas 40 of the 188 countries in the UN have populations of less than one million.² The differences also mean that there is great variation in the complexity and diversity of the economies and the societies of different countries and hence the extent to which they are each involved in transnational relations.

Seeing all this data makes it apparent that international actors other than sovereign states can have just as much, if not even more influence in global politics than some states.

That's why now «non-state» actors start being called «transnational» actors, as non-state inherently implies that states are dominant and other actors are secondary, but in the current international relations it's simply not the case as many «non-state» actors have more revenue, manpower and influence than many of the states especially the less developed ones.

Summing up it can be said that right now focus is steadily starts changing from state-centric approach to the broader one that recognizes transnational actors as a power comparable to that of a state, meaning that we are slowly moving away from Westphalian system in which states are the main actors of international relations.

REFERENCES

1. Suslov D. *Understanding International Relations Theory*
2. Kan H. (2009) *Government and Politics.- Vol.II Actors in World Politics*
3. Willets P. (2001). *Transnational actors and international organizations in global politics. The Globalization of World Politics*, (eds. J. B. Baylis and S. Smith), pp. 356–383. Oxford: Oxford University Press.
4. Cupitt R., Whitlock R. and Whitlock L. W. (1997). *The [im]ortality of international governmental organizations. The Politics of Global Governance*, (ed. P. F. Diehl), pp. 7–23.

Науковий керівник: Отенко І.П., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

БАРБАШИНА Катерина

аспірантка, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ВПЛИВ ЯДЕРНОГО ФАКТОРУ НА РОЗВИТОК ГЕОСТРАТЕГІЇ ФРАНЦІЇ

Ядерний потенціал та його перетворення в один з найважливіших державних елементів визначили напрями геостратегії Франції. Прихід до влади Шарля де Голля та встановлення режиму П'ятої Республіки визначили розвиток геостратегії Франції на нових засадах.

У грудні 1959 року Шарль де Голль заявив: «У тому, що представляє собою нація, і насамперед у тому, що представляє собою наша нація, немає нічого більш важливого, ніж її оборонна сила». Таким чином, президент мав на меті підкреслити, що фактор сили є важливим атрибутом нації й визначає її долю та закони її життя. Існування зброї масового знищення й наявності її в інших країн були для де Голля підставою для створення Францією власного ядерного потенціалу. Франція, зазначав де Голль, «повинна придбати ядерну зброю, тому, що інші її мають, інакше вона не зможе розпоряджатися власною долею, існувати як сучасна, суверенна нація» (Duroselle, 1982, с.139).

Ядерна зброя, як чинник геополітичного стану, гарантує національну незалежність, що надає країні повний суверенітет, свободу в прийнятті рішень як у

політичний, так і у військовій сферах. Володіння ядерним потенціалом, підкреслював Р.Жирарде, «є для сучасних націй єдиною вірною критерієм повноти її суверенітету» (Girardet, 1976, с. 25).

Проблема національної безпеки за геополітичним кодексом де Голля, вирішувалася завдяки створенню ядерного потенціалу й проведення незалежної національної стратегії ядерного стримування. Під час виступу на прес-конференції 28 жовтня 1966 р., де Голль стверджував: «Безсумнівно, перетворення Франції на ядерну державу, є для неї безпрецедентним гарантом її власної безпеки» (De Gaulle, 1970, с. 129).

Президентство Ж. Помпіду мало проміжний характер у стратегічному плані. Франції змінила питання про застосування ядерних сил у глобальному масштабі перенаціливши їх на Схід. Визначились три кола оборони: національна територія, Європа з її підступами та Середземномор'ям, віддалені території у Африці. Головним театром війни розглядалась Європа – зона життєвих інтересів. Ж. Помпіду був переконаний що лише сильна Франція здатна брати участь у європейському будівництві, при цьому не втрачати свою самобутність і не приносити в жертву свої національні інтереси (Harle, 1991, с. 210).

На початку 70-х років, у зв'язку з нормалізацією радянсько-американських відносин, відбувається відоме коригування політики пошуку рівноваги й розрядки, у політику боротьби проти «гегемонії наддержав». У французькій політиці з'явилася теза про «кондомініум» США й СРСР, що є для середніх і малих держав ще більш небезпечним, ніж лідерство цих наддержав у конфронтуючих блоках і веде до нового розподілу світу між ними. Теза про «кондомініум» була розвинена міністром закордонних справ Франції М. Жобером. М. Жобер відзначав, що Європа й Франція не повинні погоджуватися «бути принесеними в жертву рівноваги, проти якої вони, як видно, нічого не можуть сказати». У зв'язку з небезпекою «кондомініуму» були вжиті заходи з подальшого нарощування ядерного потенціалу Франції.

За часів президентства В. Жискара д'Естена незалежна оборона, активна дипломатія та свобода прийняття рішень залишалися найголовнішими та взаємодоповнюючими засобами геостратегії Франції. Свій підхід до ядерної проблематики у сучасному світі В. Жискара д'Естен вписував у рамки проголошеної ним концепції «мондіалізму».

Питання про оборону Європи було одним з ключових для зовнішньої та воєнної політики Франції у роки президентства В.Жискара д'Естена, а її безпека безпосередньо пов'язувалася з безпекою Західної Європи. В лютому 1975 року прем'єр – міністр Ж. Ширак заявив, що французька тактична ядерна зброя є європейською зброєю (D'Estaing, 1988, с. 81).

Наприкінці 1970-х років французьке керівництво бере курс на досягнення проміжних цілей у справі консолідації воєнних зусиль західноєвропейських країн, на формування своєрідної гібридної євроатлантичної системи оборони, яка б, на думку П. Леллуша, відповідала історичній реальності сучасної Західної Європи, яка знаходиться на шляху від ослабленої атлантичної системи, до нової європейської системи, що зароджується (Lellouche, 1985, с. 334).

З початком 1990-х років у Франції підійнялась нова хвиля дебатів навколо стратегічних питань, в центрі яких знову знаходиться доктрина ядерного стримування та засоби її реалізації. Події, що відбулися на перетині 80-90-х років повністю перегорнули геополітичні реалії, на яких базувалася її стратегія та організація оборони. Перед Францією постало питання щодо збереження та змін в системі оборони, розробленої в часи, коли існувала перспектива зіткнення Сходу та Заходу (Fabius, 1985, с.263).

Кардинальні зміни у світі поставили питання про переоцінку ядерної стратегії Франції у середині 1990-х років. На думку французьких фахівців, роль ядерної політики Франції не тільки не знизилася, але й відкриває перед нею нові перспективи. Французькі

керівники неодноразово давали зрозуміти, що ядерне озброєння і ядерне стримування на доступну для розгляду перспективу залишається одним із пріоритетів і непохитних засад зовнішньополітичної стратегії Франції. Відзначаючи важливість стратегії автономного стримування, колишній прем'єр-міністр Франції М. Рокар підкреслював, що «вона являє собою елемент стабільності нашої міжнародної політики, дозволяє нашій країні відігравати важливу роль у підтримці міжнародної рівноваги і є важливим чинником нашого впливу» (Rocard, 1989, с.200).

У 1995 році, коли президентом Франції став Ж. Ширак він проголосив основою ядерної стратегії Франції першочергові принципи геополітичного кодексу голлізму:

1. Захист життєво важливих інтересів країни. Вони включають населення, цілісність території, економічні ресурси, засоби комунікації Франції, а також її підданих за кордоном.

2. Захист стратегічних інтересів країни. Збереження миру в Європі, Середземномор'ї, ряді регіонів, економічно й політично пов'язаних із Францією, захист морських комунікацій (De Gaulle, 1970, с.129).

З урахуванням значних змін воєнно-стратегічного становища у світі, у Франції відбувався процес уточнення окремих положень військової доктрини, напрямків розвитку й принципів бойового застосування національних ядерних сил. При цьому військові експерти виходили з того, що в сучасних умовах ядерні сили П'ятої республіки повинні розглядатися як засіб стримування не тільки супротивника, ядерний потенціал якого перевершує французький, але й стримує потенційних власників зброї масового знищення (Рубинский, 2004, с. 67- 83).

Наприкінці 1990-х рр. військово-політична стратегія Франції набула нового змісту. У держави не має певного визначеного ворога, але використання звичайної та ядерної зброї залишилося у арсеналі прихильників «доктрини стримування». Збалансована модель гарантує незалежність Франції та безпосередньо сприяє її участі у міжнародній інтеграції у сфері безпеки. Стратегічні геополітичні інтереси Франції зараз вже не знаходяться безпосередньо під загрозою, і тому ядерне стримування починає відігравати роль загальноєвропейського чинника безпеки. Ці настанови знайшли своє втілення у проекті європейської ядерної доктрини, що базується на ядерній зброї Франції. Французька оборонна стратегія передбачає, з одного боку, успішний розвиток європейської оборони, а з іншого - активну участь Франції у створенні безпекового простору, що поширюється на весь континент.

Одним з найбільш важливих нових елементів ядерної стратегії - положення згідно з яким, країни, що є спонсорами тероризму, можуть стати об'єктами ядерної відповіді, якщо вони будуть зачіпати життєві інтереси Франції.

Однією з найбільш цікавих інновацій в ядерній стратегії Франції з 2006 року стало твердження про те, що ядерна зброя може слугувати засобом для гарантування стратегічних поставок до країни, припинення яких може за певних умов розглядатися як загроза життєвим інтересам Франції.

Отже, Франція покладає на ядерну зброю стримуючу роль на випадок будь-яких подій. Також, особливого наголосу дістав той факт, що нові ракети М-51 для підводних човнів тепер стали міжконтинентальними та зможуть підтримувати логіку стримування в більших географічних масштабах.

На сьогоднішній час відбуваються певні зміни у ядерній стратегії Франції. Предметом подальшого обговорення залишаються три проблеми: європеїзація ядерної зброї, доля авіаційного або «другого» компоненту, президентська монополія на ядерну політику.

В перспективі наступні тенденції будуть визначати подальші зміни у ядерній стратегії.

Продовження інтеграційних процесів в ЄС буде вимагати вирішення оборонних питань, куди увійде і ядерне питання. Але поки що, в умовах відсутності єдиної

політичної влади в ЄС, Франція не готова делегувати частину своїх повноважень щодо можливості застосування ядерної зброї іншими країнами чи інституціями. Можливі подальші обговорення зі створення об'єднаних франко – британських ядерних сил.

Отже, аналіз місця й ролі ядерного фактора в процесі становлення й розвитку геостратегії свідчить про прихильність вищого політичного й військового керівництва держави Франції «ядерному мисленню», а також про наявність ефективного механізму взаємозв'язку між військовою силою в її ядерному вираженні й зовнішньополітичною стратегією країни. Ядерна зброя у розумінні керівництва країни була єдиним засобом, здатним з однієї сторони компенсувати більшу вразливість такої середньої країни, як Франція перед ядерними наддержавами, а з іншої сторони скоротити розрив між великими зовнішньополітичними інтересами Парижа й порівняно скромними матеріальними можливостями й військово-економічним потенціалом країни шляхом активного використання «зрівняльної» здатності ядерного потенціалу у воєнно-стратегічній сфері й непрямих, політико-дипломатичних і політико-психологічних функцій ядерної зброї в зовнішньополітичному маневруванні Франції на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Буланов, Д. (1996). *Ядерная стратегия Франции. Зарубежное военное обозрение № 4*, 3.
2. Рубинский, Ю. (2004). *Внешняя политика Франции между преемственностью и переменами. Космополис № 2*, 67- 83.
3. De Gaulle, Ch. (1970). *Discours et messages*, V.III, 129.
4. Duroselle, J.-B. (1982). *Tout empire perira*, 139.
5. Fabius, L. (1985). *Le coeur du futur*, 263.
6. D'Estaing, V.G. (1988). *Le pouvoir et la vie*, 81.
7. Girardet, R. (1976). *Problemes contemporains de la defense nationale*, 25.
8. Lellouche, P. (1985) *L'Avenir de la guerre*, 334.
9. Harle V., Sivonen (1991). *Nuclear weapons in a changing Europe*, 210.
10. Rocard, M. (1989). *Un pays comme le notre: Textes politiques (1986-1989)*, 200.

Науковий керівник: ІЩЕНКО І. В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин факультета суспільних наук та міжнародних відносин Дніпровського національного університету.

ЯРОШЕНКО Яна

викладачка кафедри англomовної прикладної лінгвістики
та методики навчання іноземних мов

ДУАН «Дніпропетровський Університет імені Альфреда Нобеля»

НЕОФІЦІЙНА ДИПЛОМАТІЯ:

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ

Неофіційна дипломатія (nonofficial або unofficial diplomacy), це поняття, яке не так давно увійшло до наукового дискурсу, з'явившись лише у 80-ті, і можливо саме через має декілька варіантів назви. Я. Беркович та Р. Джексон в книзі «Розв'язання конфліктів в ХХІ столітті: принципи, методи та підходи» вживають саме термін неофіційна (nonofficial) дипломатія (Bercovitch & Jackson, 2009). Поруч з цим також зустрічається варіант назви «дипломатія другого напрямку» (track two diplomacy), запропонований Дж. Монтвілем, окремі автори намагаються висвітлити особливості цього типу дипломатії вживаючи такі назви як: «outsourcing diplomacy», «NGO Diplomacy» та інші.

Класична дипломатія, або «дипломатія першого напрямку» (track one diplomacy), здійснюється силами дипломатів, чиновників високого рангу та очільників держав, тоді як неформальні, неофіційні та приватні суб'єкти діють на рівні неофіційної дипломатія, яка колись була практично непомітною під час вирішення міжнародних конфліктів, а

тепер є важливим аспектом миротворчих зусиль практично у кожній конфліктній ситуації.

Актуальність неофіційної дипломатії пов'язана з тим, що традиційні міністерства закордонних справ мають обмеження для своєї діяльності, викликані політичним міркуваннями, ідеологічними обмеженнями, і лакуну, яку вони залишають, повинні заповнити такі суб'єкти як неурядові організації, науковці, експерти та активісти. Неофіційна дипломатія має свої переваги над «дипломатією першого напрямку» (track one diplomacy), що й веде до її поширення.

Причини появи таких лакун можуть бути різними. **Відсутність офіційних дипломатичних відносин** між країнами, чи просто відсутність в країні посла була б набагато більшою проблемою, якби представники НУО, науковці та колишні посадовці не користувались можливостями для неформального спілкування з колегами. В випадку американо-кубинських стосунків відсутність офіційних зв'язків між двома сусідами компенсувалось тим, що в переговорах брали участь представники кубинської діаспори в США.

Проблеми доступу, можуть бути пов'язані з відвідуванням територій, на яких ведуться активні бойові дії і дипломати можуть просто елементарно боятися за свою безпеку. В ході Громадянської війни в Мозамбіку (1977-1992) релігійна організація «Спільнота Сант-Еджидіо», користуючись тим, що вона здійснювала проповідницьку територію і мала релігійні общини на цій території, налагодила діалог двох ворогуючих сторін.

Кадрові проблеми – дипломатична служба США втратила значну частину своїх спеціалістів за перші місяці перебування на посаді президента Дональда Трампа. Висока плинність кадрів, більша ніж у попередніх президентів, могла стати проблемою, але вирішувалась завдяки залученню неофіційних експертів.

Політичний клімат в країні може викликати у дипломатів побоювання за свою кар'єру, які будуть неготові обговорювати суперечливі теми, говорити відверто. В цій ситуації використання неофіційної дипломатії створить можливість для діалогу і дасть можливість почати переговори, озвучити нові ідеї, інноваційні пропозиції, в силу того, що учасники не обмежені зобов'язаннями притаманними державним службовцям. Обговорення в рамках неофіційної дипломатії часто носять більш конфіденційний характер, є більш конструктивними, що дає можливість для усіх можливих варіантів, що дає можливість для «мозкового штурму», що є неможливим в умовах офіційних громадським форумам.

Діалог з нелегітимними гравцями. Міжнародні відносини є державоцентричними, що створює перешкоди для спілкування з такими учасниками конфліктів як етнічні та релігійні меншини, повстанські групи, яких не вважають легітимними учасниками міжнародних відносин. Організований переговорний процес в Північній Ірландії є прикладом того, як «демонізовану групи» можна залучити до переговорного процесу і отримати, в підсумку, мирну угоду.

Список використаних джерел

1. Bercovitch, J., & Jackson, R. (2009). *Conflict Resolution in the Twenty-first Century: Principles, Methods, and Approaches*. Michigan, University of Michigan Press.

СЕКЦІЯ 3.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК

ШАМРАЄВА Валентина

*доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОДНОСТОРОННІХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ НА ПРОБЛЕМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Проблема застосування односторонніх примусових заходів стала надзвичайно актуальною у сучасних умовах розвитку міжнародного співтовариства. Особливо гостро постали аспекти забезпечення прав людини в умовах запровадження даного виду впливу з огляду на світову пандемію і загострення проблеми захисту прав людини в цілому. Після 1990-х років число випадків застосування односторонніх примусових заходів різко зросло із зміною системи міжнародних відносин і у процесі пошуку важелів впливу на окремі суб'єкти. Ця форма тиску найбільш негативно впливає на дотримання прав людини в ситуації, коли сильніші держави або групи держав використовують її проти слабших.

За умов функціонування біполярної системи міжнародних відносин майже всі односторонні примусові заходи до 1975 р., вписувалися в контекст ідеологічного протистояння між основними блоками. Підписання Заключного акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі, в принципі VI якого була зафіксована рішучість покласти край самостійному застосуванню примусових заходів дещо змінило ситуацію. Згідно з цим принципом сторони договору приймали зобов'язання за будь-яких обставин утримуватися від будь-якого іншого акту економічного або іншого тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення іншою державою-учасником прав, властивих його суверенітету. Однак на практиці односторонні примусові заходи знову стали застосовуватися, і згодом пішло загострення даної проблеми, особливо в останні 20-30 років.

Більшість односторонніх примусових заходів, що застосовуються нині дорого коштують світовій спільноті з точки зору дотримання прав людини, особливо прав найбідніших і вразливих груп населення.

Судячи з наявних сьогодні тенденцій, провідні світові гравці не збираються відмовлятися від застосування односторонніх примусових заходів. Але це не означає, що ситуація не змінюється. Рада Безпеки застосовувала всеосяжні санкції в 1994 р. проти Гаїті і з того часу намагається уникати їх застосування. Наслідуючи приклад, держави в цілому вважають за краще використовувати не всеосяжні, а «розумні» санкції. Ці санкції націлені на певні сфери на території цільових країн або на конкретні види діяльності, наприклад на дотримання режиму нерозповсюдження або на торгівлю чітко визначеними категоріями товарів, наприклад на торгівлю зброєю або сировиною. На даний момент вже сформувався певний нормативно-правовий комплекс, спрямований на відновлення справедливості в разі зловживання такими заходами і на забезпечення дотримання умов при їх застосуванні; одночасно з'являється механізм незалежної оцінки, що дозволяє отримати уявлення про ступінь впливу вжитих заходів на здійснення прав людини. Це позитивна тенденція, яка сприяє поступовому обмеженню небажаного побічного впливу цих заходів на окремі групи населення.

Однак в різних державах ця еволюція відбувається по-різному. Тому необхідно розглянути можливість заохочення «передової практики» країн або груп країн в інтересах інтенсифікації даного процесу.

На жаль, в реальному житті добрі наміри, проявлені в столицях окремих держав, не просто перетворити в практичні заходи по забезпеченню прав людини в повсякденному житті громад. Наприклад, застосування таких фінансових примусових заходів, як заборона на використання системи міжнародних міжбанківських фінансових комунікацій або підрив принципу імунітету активів центральних банків, може в силу невибіркового характеру їх дії виявитися аналогічним поверненню до всеосяжних санкцій. До того ж загальний характер примусових заходів, що є причиною особливо згубного впливу на дотримання прав людини, не обов'язково сприяє підвищенню їх ефективності. Підтвердженням цьому можуть служити приклади: Куби і Ірану. Можна тільки вітати відновлення дипломатичних відносин між США і Кубою.

У цілому ж гарантії, покликані убезпечити практику односторонніх примусових заходів, на практиці ще не завжди і не скрізь дозволяють виключити їх негативний вплив на здійснення прав людини.

Прогрес, досягнутий завдяки ретельній обробці практики односторонніх примусових заходів, привів до того, що ЄС відмовився від застосування самостійних всеосяжних санкцій. Але в той же час і «цілеспрямовані» заходи, що запроваджуються проти життєво важливих галузей, таких як нафтовидобуток і експорт нафтопродуктів, в кінцевому підсумку як мінімум побічно зачіпає всю економіку або всю фінансову систему цільової країни. Сьогодні все більш широко визнається, що при застосуванні односторонніх примусових заходів колишня практика, за якою метою вжитих заходів було отримання країнами-ініціаторами економічної вигоди, повинна бути виключена. Сьогодні їх заявленою метою є «підтримання міжнародного права, права в галузі прав людини і гуманітарного права».

Односторонніми примусовими заходами є, серед іншого, але не виключно прийняті державою або групою держав по відношенню до іншої держави економічні і політичні заходи, спрямовані на обмеження її суверенних прав з метою домогтися певної зміни в її політиці. Односторонніми примусовими заходами вважають будь-які заходи, крім тих, що приймаються Радою Безпеки на підставі статті 41 Статуту Організації Об'єднаних Націй. Тільки ці останні є дійсно міжнародними з точки зору Організації Об'єднаних Націй. Передбачається, що після прийняття Радою Безпеки рішення про застосування санкцій держави-члени зобов'язані, без шкоди для їх права на самооборону, передбаченого статтею 51 Статуту, підкоритися її рішенням, доповнюючи і не зменшуючи їх змісту, відповідно до ст. 25, 48 (2) і 103 Статуту.

Односторонні примусові заходи можуть бути всеосяжними або цілеспрямованими. Цілеспрямовані заходи також іноді називають «розумними». Таку назву вони отримали тому, що дозволяють звести до мінімуму негативні супутні ефекти і, зокрема, уникнути ризику порушення прав людини найбільш вразливих груп населення в країнах, проти яких ці заходи застосовані. Комплексні заходи спрямовані відразу на всю економічну або фінансову систему будь-якої країни. Вони найчастіше не мають вибіркової дії і мають тенденцію здійснювати в цій країні негативний вплив на дотримання прав людини серед найбільш уразливих сегментів суспільства. Ефективність цих заходів оцінюється в залежності від того, наскільки вони здатні змусити державу, проти якої ці заходи застосовані, внести масштабні корективи в її політику або викликати в цій державі серйозні економічні труднощі для того, щоб її народ повстав проти свого політичного керівництва. У свою чергу «розумні» примусові заходи можуть бути націлені на окремі галузі економічної діяльності в даній країні або ж бути більш загальними за своїм характером, але прив'язаними до чітко визначеної території. Результатом їх впливу може бути дестабілізація певного промислового сектора або географічної області. В результаті в постраждалих секторі або області можуть бути ущемлені право на працю і на гідний рівень життя тих, хто заробляє на життя в цьому секторі або проживає в цій області.

Роблячи висновок, можна відзначити, що будь-який односторонній примусовий захід, що запроваджується по відношенню до будь-якої країни, йде врозріз з рядом положень Міжнародного білля про права людини або імперативних норм та інших вимог звичаєвого права. Такі заходи в тій чи іншій мірі мають негативні наслідки для здійснення окремими людьми своїх прав і свобод. Порушеними можуть бути самі різні права: політичні, економічні, соціальні та культурні. Оцінка цих наслідків повинна бути в першу чергу націлена на виявлення можливого збитку правам на життя, здоров'я і медичне обслуговування, достатній рівень життя, харчування, освіти, роботу, житло і розвиток.

ФІЛЯНІНА Людмила

доцент кафедри міжнародного права ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів, кандидат юридичних наук, доцент

РЕФОРМУВАННЯ АРМІЇ ТА ГЕНДЕРНІ ПЕРСПЕКТИВИ

За останні роки змінилося ставлення до жінки-військовослужбовця їй дозволено служити на більшості військових посад у збройних силах. Одним із найважливіших напрямків розвитку збройних сил держав та військового міжнародного партнерства є питання гендерної рівності в силових структурах, підвищення статусу жінки-військовослужбовця та її гендерної компетентності серед військових професіоналів.

Гендерна рівність означає рівні права, обов'язки та можливості для жінок та чоловіків, хлопців та дівчат. Рівність спрямована на забезпечення справедливого ставлення до всіх і відповідно мати однакові можливості. Необхідно зазначити, що рівність не означає, однаковість жінки та чоловіка, а те, що у жінок та чоловіків обов'язки та можливості реалізації їх прав не залежать від їх статевої приналежності.

Зазвичай вважається, що включення жінок до бойових підрозділів впливає на зниження військової ефективності та обороноздатності. Отже, логічно постає питання, чи дійсно гендерні перспективи можуть впливати на ефективність військової діяльності. Гендерна перспектива це – усвідомлення, що будь-яка ситуація може по-різному впливати на чоловіків і жінок, і відповідати певним правилам. Насьогодні національні оборонні відомства працюють над впровадженням гендерної політики рівності та виконують зобов'язання прийняті Резолюцією Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир та безпека» (2000). Так, у ході військових операцій заохочується створення змішаних підрозділів, щоб мати у своєму розпорядженні персонал для реагування на будь-яку конкретну ситуацію, що може виникнути в сучасному середовищі безпеки. Як позитив участі у міських бойових операціях, де військові і миротворчі цілі перетинаються необхідно відмітити, що наявність жінок-військовослужбовців, допомагає реагувати на випадки гендерного насилля, вирішення проблем демобілізації та повернення до мирного життя колишніх жінок-комбатантів. Також, у змішаних чоловічо-жіночих підрозділах в пошукових операціях, під час роботи на блокпостах, патрулювання сіл та міст, жінки-військовослужбовці допомагають із комунікацією з місцевим населенням держав де жінкам заборонено спілкуватися із чоловіками поза межами сім'ї. Також, жінки-військовослужбовці своїм власним прикладом є взірцем для наслідування серед місцевого населення, пропагуючи не скільки заохочення до військової справи, скільки надихають жінок до відстоювання власних прав та участі у суспільному житті на рівні із чоловіками включаючи військову службу.

Разом з тим, залучення жінок до бойових операцій розглядається як крок назад у підвищення військової ефективності, підтримуючи там самим, традиційну патріархальну систему, в якій панує логіка війни та насильства. Вважається, що жінки взагалі не придатні для війни, їх фізичні здібності нижче ніж у чоловіків, а відсутність психологічної готовності до жорстокості, вбивств і насильства, що панує під час

безпосередньо бойової операції, взагалі ставить вій загрозу боєздатність підрозділу. В рамках гендерної інтеграції було проведено дослідження серед військовослужбовців морської піхоти США. Результати свідчать, що суто чоловічі підрозділи продемонстрували більшу ефективність, злагоженість дій, витривалість та була менша кількість отриманих травм під час випробування. Регулювати інтенсивність, складність бойових завдань чи фізичного навантаження на особу можливо під час тренування, але не активних воєнних дій. Тому, коли під час навчально-тренувальних заходів прийшли до висновку, що жінки не можуть кинути гранату на визначену відстань для ураження мішені, в США було прийнято рішення про заміну гранати на більше легку і менш ефективну. А коли зрозуміли, що жінкам на борту військового корабля необхідні специфічні зручності, котрі чоловікам взагалі непотрібні ВМС США прийшлося модернізувати кораблі. Наприклад, переобладнання одного авіаносця ВМС США до жіночих потреб обійшлося у 1 міль. доларів. Отже, будь-які зміни стандартів, спроба навчання та формування змішаних підрозділів розцінюється як негативний вплив. А основні аргументи противників жінок-військовослужбовців зводиться до – жінка не зможе задовольнити ті ж фізичні вимоги, що і чоловік, тим самим будуть знижені загальні стандарти бойових підрозділів. Разом з тим, необхідно відмітити, що у 2015 р. США відкрили для жінок всі посади у війську.

Натомість, на захист жінок-військовослужбовців та їх участі у бойових операціях, хотілося зазначити: фізичні здібності людини можливо розвинути незалежно її статі. Це доведено, наприклад, участю жінок у колись виключно чоловічих справах мирного життя, різноманітні види спорту (важка атлетика, східні одноборства, хокей, футбол та інше), керування транспортного засобу, робота пов'язана із важким фізичним навантаженням. В арміях світу для різних підрозділів існують власні стандарти фізичної підготовки проходження служби. Так, армійський базовий навчальний тест з фізичної підготовки США складається з трьох вправ, що демонструють витривалість особи. Кандидати поділяються за двома критеріями стать і вік та повинні набрати певну кількість балів (Army Basic Training PFT). Отже, кожен, хто пройшов випробування із фізичної підготовки і відповідає вимогам, має право на військову службу.

На нашу думку, більш дієвою стратегією реформування даного питання є гендерне збалансування. Гендерно нейтральний підхід, що заснований на базових критеріях вік, фізичні можливості, професійні якості без розрізнення статі можуть адаптувати національну систему військової підготовки та служби у бойових підрозділах.

Список використаних джерел

1. Army Basic Training PFT. <https://www.military.com/military-fitness/army-fitness-requirements/army-basic-training-pft> Дата звернення 21.10.2021.
2. Резолюцією Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир та безпека» (2000) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_669#Text Дата звернення 21.10.2021.

ІВАНОВА Марія

*студентка IV курсу, кафедра цивільно-правових дисциплін,
юридичний факультет,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕДУРИ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З БАТЬКІВ, ЩО ВИЇЗДЖАЮТЬ ЗА КОРДОН НА ПОСТІЙНЕ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ

Відповідно до статті 8 Закону України «Про охорону дитинства», кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного та соціального розвитку [6, с.8]

Частиною другою статті 51 Конституції України та статтею 180 Сімейного кодексу України визначено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їхнього повноліття.

Актуальність теми дослідження зумовлена, передусім, тим, що на сьогодні проблема сплати аліментів є досить поширеною на території України. Це, насамперед, проявляється у тому, що один з батьків, який іде з сім'ї, не бажає віддавати певну частину своєї заробітної плати на опіку сім'ї, зокрема, дитини, з якою він може навіть не підтримувати зв'язок. На жаль, через це страждають діти. Як засвідчує статистика, з кожним роком кількість осіб, які сплачують аліменти не в добровільному порядку, а внаслідок судового втручання – все більше. Саме через це розгляд специфіки сплати аліментів стає все цікавішою. Проте дослідження у цьому питанні своєрідного «іноземного елементу» потребує більшої уваги. «Іноземний елемент», у даному випадку, проявляється безпосередньо під час переїзду одного з батьків, який має сплачувати аліменти на дитину, за кордон на постійне проживання.

Дане питання досліджувалось багатьма видатними науковцями, теоретиками та практиками юридичної сфери, серед яких можна виокремити таких як: В. Антошкіна, Г. Богданова, І. Грішин, Н. Єршова, О. Кудрявцева, Г. Клімов, Н. Осіпов, М. Штефан, Ю. Червоний тощо.

Перш ніж розпочати розгляд безпосереднього порядку та специфіки сплати аліментів одним із батьків, що виїжджає за кордон на постійне місце проживання, необхідно окреслити яким чином дана процедура відбувається в Україні.

На сьогоднішній день українське законодавство передбачає, що батьки повинні утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття, а у разі навчання на денній формі, то до 23 років. Дане положення закріплюється у Сімейному кодексі України. Згідно з цим, у випадку, коли один із батьків виїжджає на постійне проживання за кордон, його виплачування аліментів не припиняється.

Є два способи стягнення аліментів з батьків, які виїжджають на постійне місце проживання за кордон:

- по-перше, стягнення аліментів з особи, яка виїжджає до держави, що не має з Україною відповідного міжнародного договору (договір про надання правової допомоги);
- по-друге, стягнення аліментів з особи, яка виїжджає до держави, що має з Україною відповідний міжнародний договір (договір про надання правової допомоги)

У ч. 4 ст. 181 Сімейного кодексу України передбачено: «У разі виїзду одного з батьків за кордон на постійне проживання в державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги, аліменти стягуються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [2, с.181]

У разі неможливості чекати повноліття дитини або неможливості придбати нерухоме майно для дитини, необхідно звертатися до суду з позовом про визначення сукупного розміру та стягнення аліментів за весь період до досягнення дитиною повноліття у зв'язку з виїздом батька на працевлаштування або постійне проживання у державу, з якою Україна не має договорів про правову допомогу.

Відповідно до ч. 6 ст. 181 СК України: «Якщо після набрання рішенням суду законної сили, згідно з яким з одного з батьків стягуються аліменти, він виїжджає для постійного проживання в державу, з якою Україна не має договору про правову допомогу. За рішенням суду, до виїзду за межі України з нього може бути стягнуто аліменти за весь період до досягнення дитиною повноліття» [2, с.181]

Слід зважати, що законодавець у ч. 7 ст. 180 СК України передбачив: «Якщо після набрання чинності рішенням суду про сплату аліментів за весь період до досягнення дитиною повноліття особа, з якої стягуються аліменти, продовжує постійно проживати в Україні або повертається в Україну для постійного проживання, або змінюються

обставини, які вплинули на визначення розміру аліментів, у судовому порядку може бути встановлено періодичне стягнення аліментів, враховуючи сплачену суму» [2, с.180]

Отже, повернення до України платника аліментів є підставою для відновлення аліментних платежів, періодичне стягнення яких буде здійснюватися з урахуванням сплаченої суми.

Як визначає законодавець, особа, яка має сплачувати аліментні зобов'язання і яка виїжджає на постійне місце проживання за кордон, у момент оформлення паспорту або заповнення відповідної сторінки у паспорті, має надати до Державної міграційної служби за місцем постійного проживання в Україні договір про сплату аліментів або копію рішення суду про виплату аліментів.

У випадку, якщо особа не виконує аліментні зобов'язання безпосередньо на момент отримання паспорту для виїзду за кордон, то до неї можуть бути застосовані санкції, визначені законодавством України.

Якщо ж розглядати спосіб стягнення аліментів з особи, яка виїжджає за кордон до держави, яка має з Україною договір про надання правової допомоги, то тут є декілька варіантів.

По-перше, якщо дане питання вирішувалось в суді України і є відповідне рішення суду, то один із батьків, який залишився з дитиною, має звернутися із клопотанням про визнання та надання дозволу на виконання рішення суду про стягнення аліментів до Міністерства юстиції іноземної країни, до якої переїхав інший із батьків. [4]

По-друге, один із батьків, який залишився з дитиною, має право звернутись із заявою до Міністерства юстиції іноземної держави, де проживає інший з батьків стосовно винесення рішення щодо аліментів. [5]

Обидва варіанти мають спільну особливість – в обох випадках одним із суб'єктів стягнення виступає Міністерство юстиції України.

Підводячи підсумок з даного питання необхідно зазначити, що специфіка стягнення аліментів із одного з батьків, який виїжджає за кордон на постійне проживання, має декілька варіантів. По-перше, необхідно визначити чи має Україна договір про надання правової допомоги з тією державою, до якої має намір переїхати особа, яка має аліментні зобов'язання. Відштовхуючись від цього, необхідно обрати один із варіантів подальших дій. Якщо Україна є стороною договірних відносин з державою, до якої має намір переїхати один із батьків про надання правової допомоги, тоді необхідно надіслати клопотання до відповідного органу іноземної держави про надання дозволу на виконання рішення, винесеного Україною або ж звернутися, знову ж таки, до відповідного органу іноземної держави стосовно винесення рішення, що стосується даного аліментного зобов'язання особи. Якщо ж Україна не має договірних відносин про надання правової допомоги з державою, до якої має намір переїхати один із батьків, то тоді боржник має скласти договір з тим із батьків, який залишається з дитиною, про сплату аліментних зобов'язань та у момент подачі паспорту до Державної міграційної служби для оформлення відповідних сторінок, подати також договір про сплату аліментів або відповідне рішення суду.

Загалом, на сьогоднішній день законодавство нашої держави та міжнародні договори, учасницею яких є Україна, дозволяють вирішувати питання, пов'язані з батьківською відповідальністю щодо утримання дітей, незалежно від громадянства і місця проживання батьків і дітей.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 1996, ч. 3 ст. 124.
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002р. №2947-III (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, №21-22, ст.135
3. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 19.08.2002 №1203

4. *Про затвердження Інструкції про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном: Наказ Міністерства юстиції України; Інструкція, Заява, Форма типового документа від 29.12.2006 №121/5*
5. *Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання: Конвенція Організації Об'єднаних Націй; Форма типового документа; Міжнародний документ від 23.11.2007*
6. *Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III*

Науковий керівник: *Обушенко Н., доктор юридичних наук, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ЗЮБ Олександра
*Студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК

Система та впорядкування міжнародних відносин базується на міжнародному праві та правопорядку. Саме ця складова дозволяє вирішувати ситуації згідно законодавству та робити це більш якісно уникаючи конфліктних ситуацій у відносинах між державами. Під словом якісність розуміється ефективність у підходах вирішення проблем шляхом встановлення єдиних правил, які побудовані на принципах верховенства права. Проблематика міжнародного права на сьогодні є дуже актуальною, бо вирішення глобальних проблем можливе лише за домовленості та співпраці держав

Метою статті є дослідження міжнародного права, поняття міжнародного права у міжнародних відносинах, підходів до визначення міжнародного права.

Предметом правового регулювання в міжнародному праві є міждержавні відносини, що виникають в тій чи іншій сфері міжнародного життя. А методом правового регулювання є метод узгодження бажань держав і інших суб'єктів міжнародного права.

Міжнародне право регулює суспільні відносини міждержавного характеру, що виходять за рамки державних кордонів і не належать до внутрішньої компетенції

Існують дуалістична та моністична теорії. Сутність цих теорій полягають в тому, що вони можуть діяти одночасно в одній сфері, в залежності від того переважають національно-правові норми чи міжнародно-правові.[1]

Саме дуалістична доктрина вказує на істотну відмінність між міжнародним і національним правом., Яке, перш за все, полягає в тому, що ці дві системи мають різний предмет регулювання. Міжнародне право - право, яке регулює відносини між суверенними державами; внутрішньодержавне право діє в межах держави і регулює відносини його громадян один з одним і з виконавчою владою. Відповідно до такої концепції, ні один правопорядок не може створювати або змінювати норми іншого.

Що стосується моністичної теорії, то тут внутрішньодержавному праву приділяється мало уваги. Вважається, що в випадку конфліктної ситуації урегулювання має бути здійснене за нормами міжнародного права. Багато дискусій ведеться щодо актуальності та правильності моністичної теорії. Існують інші підходи до її визначення.

Система міжнародного права являє собою сукупність внутрішньо взаємозалежних елементів: загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, інститутів міжнародного права. Система міжнародного права будується на принципах, що представляють собою основні норми міжнародного права, які носять універсальний характер і мають вищу юридичну силу. До них відносяться:

- заборони застосування сили та загрози силою;
- мирного вирішення спорів; непорушності державних кордонів;
- територіальної цілісності держав;
- загального і повного роззброєння;

- поваги державного суверенітету;
- невтручання у внутрішні справи держав;
- сумлінного виконання міжнародних зобов'язань;
- суверенної рівності держав;
- рівності і самовизначення народів і націй;
- поваги прав і основних свобод людини;
- захисту навколишнього середовища; [1],[2]

Отже, можна зробити висновок що міжнародний правопорядок – це результат впорядкованості відносин за міжнародним правом, між державами або іншими міжнародними акторами. Дотримання цих норм дозволяє утримувати баланс у світі. Міжнародний правопорядок як позитивне явище в житті світового співтовариства потребує постійної підтримки та захисту.

Список використаних джерел:

1. Глобалістика: Енциклопедія. – М. 2003. С. 558–561.
2. Василенко А.В. Стратегія міжнародного забезпечення миропорядка // Вестник Киевского университета: Международные отношения и международное право. – 1984. – Вып. 18

ГОРДІЄНКО Єлизавета

*студент III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ДЕФІНІЦІЯ ТА ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

На сьогоднішній день вчені сформулювали багату кількість різноманітних визначень міжнародного права, але так і не дійшли до згоди навіть з найбільш принципових питань.

Для прикладу можна навести дві крайні точки зору в розумінні міжнародного права. Одна група вчених вважає, що міжнародне право – це система юридичних норм, які створені визнаними і вповноваженими на те суб'єктами міжнародного права і регулюють відносини між ними. Інша ж описує міжнародне право як сам процес прийняття і втілення в життя владних рішень. Він зводиться до одночасної реалізації трьох завдань: 1) застосування чинних норм міжнародного права; 2) ліквідацію небездоганих минулих правових рішень; 3) встановлення цілей у спільних інтересах суб'єктів і забезпечення їх засобами досягнення.

Перша група вчених фокусується на статичності міжнародного права, а друга – на динамічності. Розуміння міжнародного права першими більше відповідає природі того права, яке функціонувало від Вестфальського миру 1648 р. і до Другої світової війни. Для нього характерна невелика динаміка змін, безумовне сповідання державного суверенітету, визнання волі та інтересу держави як основного фактора міжнародного правотворення. Після прийняття Статуту ООН міжнародне право розвивається надзвичайно динамічно, що служить підставою для обґрунтування другої позиції.

Отже, можна сформулювати таке визначення, як один із варіантів: міжнародне право – це система юридичних норм, які регулюють міжнародні відносини з метою забезпечення миру, прав людини, співробітництва, це рішення і правові засоби їх застосування, прийняті повноважними суб'єктами для реалізації спільних інтересів. Характерні риси міжнародно-правової системи в порівнянні з внутрішньодержавною системою права:

1. Особливий спосіб створення норм: у міжнародному праві – самими суб'єктами права (насамперед державами), у внутрішньодержавному праві – законодавчими, виконавчими, а в деяких правових системах – і судовими органами;

2. Особливі суб'єкти права: в міжнародному праві – держави, міждержавні організації, народи і нації, що борються за незалежність (держави у стані утворення), державоподібні утворення і лише частково і в суттєво обмеженому обсязі фізичні особи; у внутрішньодержавних правових системах – як правило, фізичні та юридичні особи, органи державної влади й місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації, інші соціальні об'єднання;

3. Особливі предмети правового регулювання: в міжнародному праві – відносини між суб'єктами міжнародного права; у внутрішньодержавному праві – відносини між суб'єктами національної системи права, які перебувають у межах юрисдикції конкретної держави;

4. Особливі об'єкти права: в міжнародному праві – міжнародні відносини, які складаються з приводу певних матеріальних і нематеріальних благ; у національному праві внутрішньодержавні відносини, які складаються з приводу тих самих благ і благ, що перебувають цілком у юрисдикції конкретної держави;

5. Особлива соціальна сутність права: норми міжнародного права мають загальнодемократичний характер, норми внутрішньодержавного права завжди збігаються з сутністю держави правотворця (соціалістичні, буржуазні тощо);

6. Особливий характер побудови системи права: міжнародне право – координаційна система права; внутрішньодержавні системи – субординаційні;

7. Особливі джерела права: в міжнародному праві – міжнародний договір, міжнародний звичай, рішення міжнародних міждержавних організацій і деякі інші; у внутрішньодержавному праві – закони та підзаконні акти;

8. Особливий порядок застосування примусу для дотримання норм міжнародного права: у міжнародному праві примус здійснюється самими суб'єктами права на індивідуальній чи колективній основі, на основі діючих принципів і норм у межах, зазначених чинними міжнародними договорами і звичаями; у внутрішньодержавному праві примус здійснюється тільки державними органами в межах повноважень, окреслених національним правом. [1]

Щодо міжнародного правопорядку, його дослідження, за майже шістдесятилітній період розвитку, пройшло кілька періодів, охопивши і відобразивши його найбільш суттєві аспекти. Разом з тим, увага до тематики не зменшується, про що свідчить не тільки інтерес з боку різних наукових шкіл міжнародного права, але й інших суспільних наук і практики. Залишаючись одним із складних і спірних, але актуальних напрямків науки міжнародного права, міжнародний правопорядок – починаючи з шістдесятих років двадцятого сторіччя – досліджувався як із загальнотеоретичних позицій, так і – з другої половини сімдесятих років – з позицій окремих тематичних підходів. Погляди у науці міжнародного права віддзеркалили широкий спектр і рівень теоретичних розробок різних шкіл та їх окремих представників. [2]

Міжнародний правопорядок — це система міжнародно-правових відносин, яка, на основі цілей і принципів міжнародного права, покликана додати співтовариству держав структурну стійкість.

Функціонування системи міжнародних відносин здійснюється на основі сумлінного виконання зобов'язань суб'єктів за режимом, який називається міжнародною законністю. В основі законності знаходиться механізм, суть якого полягає в тому, що суб'єкт, який володіє правом, зацікавлений у виконанні зобов'язання іншою стороною, у її правомірній поведінці та додає наявні в його розпорядженні засоби для досягнення мети. Але виконання зобов'язань іншою стороною можливо в тому випадку, якщо сам суб'єкт буде вірний своїм зобов'язанням. Відстоюючи свої права, держава затверджує режим міжнародної законності.

Присутність гарантій, за допомогою яких підтримується, а в разі потреби — відтворюється законність, є однією з основних умов законності. Таким чином, гарантії законності — це спеціальні засоби і умови, які реально забезпечують вимоги законності.

До них належать: попередження, виявлення та припинення правопорушень, а також невідворотність юридичної відповідальності.

Міжнародно-правова відповідальність породжується міжнародно-протиправним діянням, елементами якого є: суб'єктивний елемент — наявність провини даного суб'єкта як такого (не тих чи інших осіб, а саме держави в цілому); об'єктивний елемент — порушення суб'єктом своїх міжнародно-правових зобов'язань.

Цілями відповідальності є стримування потенційного правопорушника; спонукання правопорушника виконати належним чином свої обов'язки; надання потерпілому компенсацію за заподіяний йому матеріальний і моральний збиток; впливання на майбутню поведінку сторін в інтересах сумлінного виконання ними своїх зобов'язань.[3]

Саме вирішення глобальних проблем, яке можливе лише при взаємній домовленості та співпраці різних держав є найважливішим фактором, що зумовлює необхідність формування міжнародного правопорядку та його подальшого зміцнення, чим і обумовлюється підвищений інтерес до розробки нових методів та засобів підтримки і захисту правопорядку на нашій планеті. [4]

Список використаних джерел

1. Степаненко К.В. (2019). МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. Дніпро. Відтворено з <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kzpd/112.5.pdf>
2. Забара І. (2016). МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК: ДО ПИТАННЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОВОГО ЯВИЩА (ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ), Київ. Відтворено з <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/viewFile/3249/2923>
3. Мозговий Л.І., Копиленко О.П. (2007). ПРАВОЗНАВСТВО. Відтворено з https://pidru4niki.com/10480304/pravo/mizhnarodniy_pravoporyadok
4. Попович К. Б. ЩОДО ПОНЯТТЯ «МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК». Відтворено з <https://dspace.uzhnu.edu.ua/>

Науковий керівник: Петров П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Dorota HARAKALOVÁ

Assistant Professor, Department of International Law,
Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava

THE SEABED AND INTERNATIONAL LAW THE ROLE OF CLCS AND ISA

Introduction

The continental shelf is a legal institute that grants coastal states sovereign rights to explore and exploit the resources of the shelf located at the bottom and its subsoil. The coastal state has the exclusive right to explore the continental shelf and exploit its natural resources. There are differences between the concepts of geological and legal shelf. The minimum width of the legal shelf is 200 NM. The geological continental shelf may in fact be narrower than 200 NM, but based on UNCLOS claim, a state will be granted at a width of 200 NM (as if the shelf actually reached there). The Secretariat itself states that the term "continental shelf" is used in Article 76 not in a geomorphological sense but as a legal concept. (CLCS, 1996).

In order to extend the shelf beyond a specified limit, certain criteria must be met, which are assessed by the Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). Another additional body created under UNCLOS III is the International Seabed Authority (ISA). The ISA governs the seabed beyond the borders of national jurisdiction of States.

The article examines these two institutions and their roles in the context of the institute of the continental shelf and seabed and its subsoil.

1 The Commission on the Limits of the Continental Shelf

The purpose of the Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS) is to facilitate the implementation of the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) in respect of the establishment of the outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles (NM) from the baselines from which the breadth of the territorial sea is measured. Under UNCLOS, the coastal State shall establish the outer limits of its continental shelf where it extends beyond 200 NM based on the recommendation of the CLCS. Commission shall make recommendations to coastal States on matters related to the establishment of those limits; its recommendations and actions shall not prejudice matters relating to the delimitation of boundaries between States with opposite or adjacent coasts (Division for Ocean Affairs, 1998).

The CLCS provides an unbiased view and independent scientific expertise in relation to States' unilateral claims to the continental shelf. It has two roles - to consider the data and other material submitted by coastal States concerning the outer limits of the continental shelf and to provide scientific and technical advice, if requested by the coastal State concerned during preparation of such data.

The Commission is composed of 21 members who are experts in geology, geophysics and hydrography and are elected by the Contracting States from among their nationals, with due regard to the need to ensure equitable geographical representation (UN, 1982). The CLCS currently for the 2017-2022 term consists of representatives from Oman, Nigeria, Portugal, Trinidad and Tobago, the Russian Federation, Denmark, Cameroon, China, Malaysia, Mozambique, Brazil, Poland, Angola, Canada, Kenya, the Republic of Korea, Argentina, Madagascar, Japan, and Chile (CLCS, 2021).

The purpose of the CLCS procedures is to establish the accuracy of the determination of the external borders of the continental shelf, although UNCLOS itself does not make the State's entitlement to the continental shelf conditional on the precise determination of the external borders (Baumert, 2017, pp. 864). However, the role of the CLCS is undeniable, as the establishment of the external borders of the shelf determines the beginning of an Area that is the common heritage of mankind, which the entire international community can benefit from.

The coastal state claims submitted to the CLCS must be supported by scientific arguments in the form of geological, geomorphological, and barometric analyse. The coastal State submits to the CLCS only a proposal of establishing the external borders of the continental shelf. The Commission is examining and issuing recommendations to data and materials submitted by a State interested in extending its shelf beyond 200 NM. During data preparation, the coastal State may request scientific and technical assistance from the CLCS.

The state delineates its shelf in accordance with the provisions of UNCLOS and the recommendations of the CLCS. If the state agrees with the recommendations, it will define the boundaries of its continental shelf on the basis of them. The shelf boundaries set by the coastal state based on these recommendations will be final and binding. Maps marked with geodetic data are stored with the UN Secretary-General and he publishes them in an appropriate manner (UN, 1982, Article 76 (8) and (9)).

It follows from above mentioned that the CLCS does not have the power to define the boundaries of the continental shelf in a binding manner and that the entity defining the boundaries of the shelf is a sovereign State. The CLCS only issues recommendations and the State has the right to reject the boundaries defined by the commission in the recommendation. In such a case, the procedure is such that the state revises the proposal and supports it with additional evidence or submits a new proposal. Theoretically, this process can repeat indefinitely (Smith, Taft, 2000, pp. 20-21). The CLCS does not have the power to reject the State's claim, but it has the power to return it to the state for supplementation (e.g., geological research, etc.).

The CLCS decides on submissions in the order in which they are received. The assessment of the next submission starts only when one of the 3 subcommittees submits its

recommendations to the proposals that are currently being assessed. The recommendation of the subcommittee shall be submitted in writing to the chairperson of the CLCS. According to the Rules of Procedure, only 3 subcommittees can work simultaneously (unless the CLCS decides otherwise). To this date, 88 proposals have been submitted to CLCS, 8 partially revised proposals and CLCS has issued recommendations to 35 of them (Division for Ocean Affairs, 2021).

CLCS does not resolve territorial disputes, it is a purely technical body. The borders between neighbouring shelves are defined by the countries themselves through bilateral agreements. The Commission has its powers only in relation to the outer border of the continental shelf - and these are of a recommendatory nature - the delimitation and delineation of this maritime border is a unilateral political act of the state (McDorman, 2013, pp. 82).

2 The International Seabed Authority

The seabed beyond the borders of the national jurisdiction of the states and its subsoil ("the Area") is an international space and is considered a common heritage of mankind. The Area covers around 54 per cent of the total area of the world's oceans. (ISA, 2021) The area is open for use exclusively for peaceful purposes by all states, whether coastal or inland. The ISA is responsible not only for the protection of the marine environment in the Area, but also for ensuring the fair distribution of the proceeds of any economic activity on the seabed. In this way, it is prevented that only a few countries or purely coastal states take advantage of the common heritage of mankind.

The ISA is the organization through which States Parties to UNCLOS organize and control all mineral-resources-related activities in the Area for the benefit of mankind as a whole. In so doing, ISA has the mandate to ensure the effective protection of the marine environment from harmful effects that may arise from deep-seabed related activities. ISA is the only example of an international organization that manages a common property resource -and it does so on the basis of equity. (ISA, 2021)

The ISA has 167 members and the European Union, composed of all parties to UNCLOS. It has 2 main bodies, the Assembly composed of all members and the 36-member Council elected by it. Other bodies are the 30-member Legal and Technical Commission which advises the Council and the 15-member Finance Committee that deals with budgetary and related matters. The ISA also has a Secretariat and a Secretary-General elected for a 4-year term.

The ISA contracts with public as well as private corporations, which can explore and, respectively, exploit specified areas on the deep seabed for mineral resources. ISA has entered into 15-year contracts for exploration for polymetallic nodules, polymetallic sulphides and cobalt-rich ferromanganese crusts in the deep seabed with 22 contractors (governments, state-owned companies, and private corporations). (ISA, 2021). One of them is The Interoceanmetal Joint Organization is an intergovernmental consortium of 5 states - Cuba, the Czech Republic, Poland, the Russian Federation and *Slovakia*. Contractors who have been granted exploration contracts are entitled to explore for minerals over a designated area of the seabed.

UNCLOS sets out the contributions or payments that States must make under the revenue-sharing system for the exploitation of mineral resources beyond 200 miles. The ISA distributes these payments fairly among the State Parties. (UN, 1982, Article 82 (1)).

However, it should be emphasized that most of the most promising and available mineral deposits are located in areas where the jurisdiction is no longer in doubt. With regard to as yet unclaimed areas, states can only claim territories to which they are entitled under UNCLOS. Deep-sea mining is also so expensive that it cannot currently compete with mining on continents.

UNCLOS is designed to define the boundaries of the sovereign rights of coastal states (exclusive economic zone, continental shelf) and the international space is only what is

essentially unclaimed. Despite the fact that UNCLOS defines what the Area is, does not define its boundaries by geographical coordinates or in any other way. In general, it starts beyond 200NM, unless the states have extended the continental shelf beyond this limit. The ISA has no competence in this area, only the CLCS makes recommendations when defining boundaries.

Nevertheless, it should be noted that the ISA has the power to decide on more than 50 percent of the world's oceans, respectively seabed below them. So, its role, or rather its powers in this area, are tremendous.

ISA has adopted three sets of exploration regulations covering the prospecting and exploration for Polymetallic nodules (2000 and revised in 2013), Polymetallic sulphides (2010), and Cobalt-rich ferromanganese crusts (2012). The ISA started to work on so-called The Mining Code - the comprehensive set of rules, regulations, and procedures to regulate prospecting, exploration and exploitation of marine minerals in the Area – and is still under development. The Mining Code was supposed to be issued in 2020, but it was postponed due to global pandemic situation. The Mining Code is essential document because commercial deep-sea mining cannot proceed without it.

The Mining Code is interesting in because of fact that it addresses the protection of the seabed environment before seabed mining itself has begun. However, neither the contractors nor the environmentalists like the current situation with its postponed finalization.

According to Annex to the Agreement relating to the Implementation of Part XI of the UNCLOS The ISA shall elaborate and adopt additional rules, regulations and procedures necessary to facilitate the approval of plans of work for exploration or exploitation. The Council of ISA may undertake such elaboration any time it deems that all or any of such rules, regulations or procedures are required for the conduct of activities in the Area, or when it determines that commercial exploitation is imminent, or at the request of a State who's national intends to apply for approval of a plan of work for exploitation. But if a request is made by a State the Council shall, in accordance with article 162, paragraph 2(o), of the UNCLOS, complete the adoption of such rules, regulations and procedures within two years of the request. If the Council has not completed the elaboration of the rules, regulations and procedures relating to exploitation within the prescribed time and an application for approval of a plan of work for exploitation is pending, it shall none the less consider and provisionally approve such plan of work based on the existing norms and draft of the Mining Code.

This so-called “two-year rule” worries environmentalists because the ISA could be forced to act fast and inconsistently while adopting the Mining Code or the contractors could start exploiting before its completion on the basis of current regulations providing insufficient protection of the environment.

Conclusion

UNCLOS in connection with the continental shelf, resp. seabed, created 2 bodies - the Continental Shelf Boundaries Commission and the International Seabed Authority. Each of them has a different function in relation to the seabed.

The CLCS makes recommendations on States' submissions to extend the continental shelf beyond the internationally guaranteed limit of 200NM (the legal continental shelf may extend beyond this limit, even if the geological shelf not). Although the continental shelf is a legal fiction (in the case of a geological shelf narrower than 200NM), scientific evidence is needed to extend the shelf beyond this limit. Therefore, CLCS is composed of experts able to assess these documents and is only a purely technical body. It has no competence to reject the state's proposal or delineate the external boundaries of the shelf.

The International Seabed Authority is a body that controls exploration and mining activities on the deep sea beyond national jurisdiction. It has no competence in defining the boundaries of the shelf. But its role is very important concerning exploration, exploitation, and environmental protection of the deep seabed. Recently it showed its importance when

postponing the adoption of the Mining Code could affect the unnecessary fast creation of the rules for deep sea mining and its effect on the environment.

References

1. BAUMERT, K. (2017): *The Outer Limits of the Continental Shelf Under Customary International Law*. *American Journal of International Law*, 111(4), no. 4. p. 827-872, <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/outer-limits-of-the-continental-shelf-under-customary-international-law/010BB814546A316E3E1EF1885FE0886E>
2. COMMISSION ON THE LIMITS OF THE CONTINENTAL SHELF (2021): *Members of the Commission*. <http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/commission_members.htm#Members>.
3. COMMISSION ON THE LIMITS OF THE CONTINENTAL SHELF. ITS FUNCTIONS AND SCIENTIFIC AND TECHNICAL NEEDS IN ASSESSING THE SUBMISSION OF A COASTAL STATE. Study prepared by the Secretariat (1996) <<https://digitallibrary.un.org/record/217206?ln=en>>.
4. DIVISION FOR OCEAN AFFAIRS AND THE LAW OF THE SEA, OFFICE OF LEGAL AFFAIRS, UNITED NATIONS. (2021): *Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, pursuant to article 76, paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982*. <http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm>.
5. DIVISION OF OCEAN AFFAIRS AND THE LAW OF THE SEA (1998): *Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). Purpose, functions and sessions*. <https://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_purpose.htm>.
6. INTERNATIONAL SEABED AUTHORITY (2021): *About ISA*. <<https://www.isa.org.jm/about-isa>>.
7. McDORMAN, T. L. (2013): *The International Legal Regime of the Continental Shelf with Special Reference to the Polar Regions*. In: LOUKACHEVA (ed.) (2013): *Polar Law Textbook*. Rosendahls-Shultz Grafisk, 77-93.
8. SMITH, R.W. – TAFT, G. (2000): *Legal Aspects of the Continental Shelf*. In: COOK, P.J., CARLETON, C.M. (2000): *Continental Shelf Limits: The Scientific and Legal Interface*. Oxford University Press, New York, 17-24.
9. UN (1982): UNCLOS. <[http://ec.europa.eu/assets/near/neighbourhood-enlargement/ccvista/sk/21998a0623\(01\)-sk.doc](http://ec.europa.eu/assets/near/neighbourhood-enlargement/ccvista/sk/21998a0623(01)-sk.doc)>.

Zuzana Beňová

PhD. Candidate,

Faculty of international relations,
University of Economics in Bratislava

KOSOVO'S DECLARATION OF INDEPENDENCE FROM POINT OF VIEW OF INTERNATIONAL PUBLIC LAW

1. Introduction

The issue of Kosovo's recognition belongs to one of the most controversial topics in the international community for more than a decade since Kosovo declared independence. The fact that mutual relations between Serbia and Kosovo have not yet been settled significantly blocks the accession of Serbia and, in the future, possibly also Kosovo to the European Union. The following article analyses the legitimacy of Kosovo's declaration of independence from the perspective of public international law.

2. Background of mutual relations between Serbia and Kosovo

Mutual relations between Kosovo and Serbia have been tense for a long time. Tensions have been partially alleviated by the actions of Josip Broz Tito, who granted Kosovo autonomy. The autonomy to Kosovo granted a relatively high degree of independence within an ethnically and religiously diverse country. Kosovo gained the autonomy in 1974 and with it almost the same status as the other six republics that made up former Yugoslavia. Slobodan Milosevic, who pursued a nationalist policy within Yugoslavia, disagreed with the autonomy granted to the Kosovo region and abolished it in 1989, which, for understandable reasons, met with great opposition from Kosovo Albanians. In the 1990s, there was an interest of individual republics of Yugoslavia in creating their own independent states on one hand and on the other side the loss of interest in forming part of Yugoslavia for longer time (Nelson, 2019). Nationalist approach of Slobodan Milosevic did not agree with the disintegration of Yugoslavia. The events that ultimately led to the break-up of Yugoslavia caused the lives of hundreds of thousands of people and incalculable material damages. As the most tragic can be described the civil war in Bosnia and Herzegovina (1992-1995). However, conflict in Croatia

between the domestic population and the central government of Yugoslavia caused also huge losses on human lives. In 1995, the Dayton Agreement were signed, ending the aforementioned conflicts (Dayton Agreement). However, the dispute between Serbia and Kosovo remained open and escalated into a violent civil war. Unrest between Serbia and Kosovo erupted in full force in 1998. The conflict was conducted between the army of the Federal Republic of Yugoslavia and the Kosovo Liberation Army. The war between these two sides lasted from February 28, 1998 to June 11, 1999. From the point of view of public international law, the intervention of Allied forces in Yugoslavia, which did not have a mandate from the UN Security Council, is considered the most controversial. The pretext for its implementation was war crimes and crimes against humanity committed by the regime of Slobodan Milosevic against the civilian population in Kosovo. To maintain objectivity, inhuman and cruel treatment was not one-sided and was also perpetrated by Kosovo Albanians. The intervention, led by NATO, as well as the later unilateral declaration of Kosovo's independence, divides the international community. Although the operation, led by NATO troops, did not have a UN Security Council mandate, Slobodan Milosevic was repeatedly called upon to withdraw from Kosovo and end the war. When diplomatic negotiations failed, the international community, led by NATO, intervened to end the violence and prevent a recurrence of the Srebrenica genocide in 1995. The Kumanovo Peace Agreement was officially signed on 9 June 1999 and it ended civil war. Under the agreement, the Federal Republic of Yugoslavia's army had to withdraw from Kosovo, and NATO intervention was terminated. Mutual relations between Kosovo and Serbia were subsequently regulated by UN Security Council Resolution 1244, which allowed an international contingent to enter Kosovo. The aim of the operations, which are known to the public under the abbreviations UNMIK and KFOR, was to ensure peace and stability in Kosovo (Hospodárske noviny, 2007). Critics of the signed Kumanovo peace agreement claim that while the treaty ended violence and war crimes committed by Slobodan Milosevic's regime and military intervention, it did not adequately address the settlement of Serbia-Kosovo relations. Both operations oversaw and administered Kosovo.

3. Declaration of independence

Efforts to declare Kosovo's independence were finally completed on 15 February 2008, when the Kosovo Parliament unilaterally declared independence. Following this unilateral act, many countries in the world, including most of the Member States of the European Union, began to recognize Kosovo as a state. At present, Kosovo is recognized by less than 100 countries of the international community as an independent and sovereign state. Although it was initially recognized by 117 countries, some countries have changed their position, and Kosovo now recognizes only less than 100 countries in the international community. Kosovo attributes these steps to Serbia's external policy. Of the European Union countries, Kosovo does not recognize 5 countries, namely Slovakia, Greece, Romania, Spain and Cyprus. The reasons for these countries are mainly their long-standing unstable relations with the local minorities and the efforts of these minorities to create their own state. Historically favourable relations with Serbia also play an important role. Slovakia's attitude towards Kosovo's independence has remained unchanged for a long time. Already at the time of its declaration of independence in 2008, the government, led by former prime minister Robert Fico, stated that it would not recognize Kosovo's independence. There is a rare consensus on the Slovak political scene on the issue of recognition or non-recognition of Kosovo. The current coalition leaders agree that the recognition of Kosovo is first and foremost a matter of settling relations between Serbia and Kosovo (Pravda, 2021). In 2008, political leaders also referred to possible precedent that could arise if Kosovo was recognized in Slovakia. However, the situation we faced in Slovakia in 2008 in relation to the Hungarian minority was incomparably calmer, for example, compared to Spain and Catalonia's efforts to declare independence. Slovakia, as mentioned above, remains consistent in its view of the declaration of independence.

4. Recognition of Kosovo from point of view of international public law

The state can be considered as a fundamental subject of public international law. Harakaľová defines four basic attributes of the state, and that is the population, territory, government and ability to enter into relations with other states (Harakaľová, 2015). It follows that the recognition of any single state is not considered to be one of its essential features. Harakaľová states that a state becomes a subject of public international law on the day when it arises, regardless of whether other states of the international community recognize it (Harakaľová, 2015). Although Serbia and other countries that have not recognized Kosovo argue that the unilateral declaration of independence did not comply with the rules of public international law, the International court of justice did not uphold this claim in its ruling. In July 2010, it issued a ruling in which Kosovo's unilateral declaration of independence was not in conflict with public international law (Euractiv, 2010). The attitude of countries that reject Kosovo's independence remains unchanged even after this verdict.

5. Conclusion

The issue of recognition of Kosovo is still an open topic. The countries that do not want to recognize Kosovo argue, in particular, that relations between the two countries must first be settled. Reciprocal arrangements would greatly assist Kosovo and Serbia in their future accession to the European Union. Mainly Kosovo needs to emerge from the long-term economic, social and demographic crisis. The European union continues to enforce activities to ensure peace and security in both countries. However, for their further functioning and existence, a political settlement of mutual relations is needed and must be priority for both countries and also European Union.

References

1. Dayton Agreement
2. Euractiv. (2010, 22. 07.). *Nezávislé Kosovo je v poriadku. Nezáväzne.* <https://euractiv.sk/section/all/news/nezavisle-kosovo-je-v-poriadku-nezavazne-015585/>
3. Harakaľová, D. (2015). *K vybraným aspektom štátu.* Almanach, 9(3), 168–178. https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/vedavyskum/almanach/Almanach_3_2014.pdf#page=168
4. Hospodárske noviny. (2007, 19. 04.). *Chýba poučenie históriu.* <https://finweb.hnonline.sk/komentare-a-analyzy/102615-chyba-poucenie-historiu>
5. Kumanovo Agreement
6. Nelson, R. (2019, 20. 03.). *How Milosevic stripped Kosovo's autonomy - archive, 1989.* <https://www.theguardian.com/world/from-the-archive-blog/2019/mar/20/how-milosevic-stripped-kosovos-autonomy-archive-1989>
7. Pravda. (2021, 16. 09.). *Uzná Slovensko nezávislé Kosovo?.* <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/600849-uzna-slovensko-nezavisle-kosovo/>
8. UN Security Council Resolution 1244

НАЗАРЕНКО Марина,

страший викладач кафедри права і публічного управління Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського

ГОЛЮК Марія,

студентка 4 курсу кафедри права і публічного управління Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

На початку ХХІ ст. міжнародне право досягнуло високого рівня розвитку. Було закріплено принципи добросовісності та справедливості на перший план вийшли гуманізація та демократизація. Проте незважаючи на високий ступінь розвитку все ж залишається ряд проблем які ще потребують вирішення. Тому дослідження даної теми залишається актуальним і на даний час.

Дану проблематику у своїх роботах піднімали А. В. Блощаневич [1], М. О. Баймурато [2], О. Борох [3], С. Б. Карвацька [5] та інші.

Сучасне міжнародне право має багато протиріч та проблемних питань які у майбутньому ще потрібно буде досліджувати. Міжнародне право відрізняється від традиційного внутрішнього права, адже в ньому немає єдиного джерела влади, яке б мало імперативні функції щодо видання загальнообов'язкових норм та мало б можливість здійснювати контроль за їх виконанням. Дані функції у внутрішньому праві покладені виключно на державу адже саме вона бере на себе цілковиту відповідальність та обов'язок повного контролю за дотримання норм права.

За допомогою цього здійснюється ефективний контроль за дотриманням внутрішньодержавного права, проте на міжнародному рівні внутрішньодержавне регулювання правових відносин є майже неможливим. Регулювання правових відносин на міжнародному рівні є результатом компромісу між державами членами Європейського союзу та інших організацій які мають на меті захист прав та свобод людини, дотримання мирних відносин між державами [1].

Загально прийнято вважати, що обов'язковий характер дотримання та функціонування міжнародного права серед країн членів Світової спільноти та їх союзниками походить від принципу «*pasta sunt servanda*» тобто усі договори повинні бути виконані. Даний принцип означає, що держави які мають між собою домовленості стосовно необхідності дотримання міжнародного права заради спільного блага. Такий принцип був закріплений Віденською конвенцією про право міжнародних договорів [2].

Однією із проблем, яка заважає міжнародному праву прогресивно розвиватися та діяти є проблема реалізації проголошених норм та принципів серед держав членів міжнародної спільноти, які насамперед повинні дотримуватися даних норм та стежити за дотриманням у світі. Прикладом цього є питання смертної кари. Стаття 3 декларації прав людини проголошує, що кожна людина має право на життя, що за собою тягне скасування смертної кари, адже згідно даної статті дане покарання є прикладом порушення прав людини [4].

Проте на даний час у деяких країнах і досі зберігається смертна кара як вид покарання за особливо тяжкі злочини. Варто також зазначити, що навіть у Сполучених Штатів Америки в деяких штатах дозволена смертна кара. В таких країнах як саудівська Аравія, Китай, Іран, Пакистан, Ірак, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Північна Корея, В'єтнам, Білорусь та інших смертна кара закріплена на законодавчому рівні. Даний факт є доказом, що міжнародне право і досі є безсильним в реалізації проголошених ним же норм [1].

Загалом дотримання прав людини є одним із найслабших місць, адже не всі країни світової спільноти в однаковій мірі здатні забезпечити права людини такі як: свобода думки, совісті, переконань, релігії, недоторканості житла та іншої приватної власності і невтручання у приватне життя особи.

Важливою проблемою є те, що кожна країна на перше місце намагається ставити внутрішні правила та норми, адже саме вони регулюють усі аспекти життя суспільства всередині країни забуваючи при цьому іноді про міжнародні правила які повинні дотримуватися усі країни без винятку адже будь яке відхилення від норм міжнародного права несе за собою наслідки, які мають здатність впливати і на внутрішні процеси окремої держави [3].

Можна зробити висновок, що норми міжнародного права є загальнообов'язковими для виконання і мають на меті забезпечення та захист загальних інтересів світового співтовариства. Без нього мирне співіснування окремих країн було б не можливим, адже кожна країна керувалася б виключно власними внутрішніми законами незважаючи на міжнародні відносини, тобто можна припустити, що країни б жили згідно принципу «виживає найсильніший», що на нашу думку не є проявом гуманності, демократії чи добросовісності, адже ці принципи пропагуються в системі міжнародного права як одні із найважливіших.

Список використаних джерел

1. Блощаневич А. В. Проблеми та перспективи розвитку міжнародного права у ХХІ ст. [Електронний ресурс] / А. В. Блощаниця // Часопис Київського університету.-2012.-Режим доступу до ресурсу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/390.pdf.
2. Баймуратов М.О. Міжнародний правопорядок та його роль у функціонуванні правової демократичної державності: теоретичні підходи. URL: <http://vuzlib.com/content/view/2264/73/> (дата звернення: 04.03.2019).
3. Борох О. Міжнародне право і процес глобалізації. Молодий вчений. 2017. № 11.
4. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
5. Карвацька С. Б. Співвідношення міжнародного права та національного правопорядку [Електронний ресурс] / С. Б. Карвацька // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/6/tom_2/56.pdf.

СЕКЦІЯ 4.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

ДАНИЛЬЯН Олег

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

ДЗЬОБАНЬ Олександр

доктор філософських наук, професор, головний науковий співробітник Державної
наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових
наук України»

МЕРЕЖЕВІ ВІЙНИ ЯК ФОРМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКСПАНСІЇ

Боротьба держав в інформаційному просторі ведеться декілька тисячоліть за зони політичного і економічного впливу, джерела сировини, ринки збуту і території. Вона постійно ведеться й сьогодні на міжнародній арені та всередині кожної держави, передусім за владу, власність та політичний вплив, за можливість маніпулювати настроями та поведінкою великих мас людей. Наслідки сучасної війни є настільки небезпечними, що можуть призвести до катастрофи, в результаті якої будуть назавжди втрачені геополітичні ресурси всіх учасників конфлікту: територія, економіка, завдані збитки природним ресурсам та населенню.

У сучасному суспільстві війна суттєво трансформується як за формою, так і за змістом, і її ефективність розкривається у процесі створення інформаційно-мережевого механізму, який забезпечує маніпулятивну й дестабілізуючу функції мережевих війн, здатних тотально і в глобальних масштабах впливати на міжнародні політичні процеси.

У сучасному розумінні війна – це конфлікт між політичними утвореннями (державами, етносами, політичними угрупованнями тощо), що відбувається у формі збройного протистояння, воєнних (бойових) дій між їх збройними силами; регулюється законами та звичаями – сукупністю принципів і норм міжнародного права, які встановлюють обов'язки воюючих сторін.

Сучасна соціальна система, динамізм і специфіка якої обумовлені інтенсивним розвитком інформаційних технологій і мережевих комунікацій, кардинальним чином змінила характер розв'язання конфліктів та ведення війни. Спостерігається стирання меж між власне воєнною і мирною формами протистояння держав. Тому, у сучасному суспільстві формуються нові стратегічні категорії у будівництві й застосуванні збройних сил, такі як: «інформаційна війна», «мережева війна», «мережецентрична війна» тощо.

Поняття мережевої війни – це новий якісний рівень розуміння цілей і завдань сучасної війни, збройних конфліктів. У сутнісному плані мережева війна зводиться до особливої форми ведення конфліктів, коли їх учасники застосовують мережеві форми організації, доктрини, стратегії та технології, максимально пристосовані до сучасних міжнародно-політичних умов.

У концепції мережевих війн основним поняттям є термін «мережа» – новий інформаційний простір, у якому і розгортаються основні стратегічні операції (війни) як розвідувального, так і воєнного характеру, а також відбувається їхнє медійне, дипломатичне, економічне, технічне та інше забезпечення. «Мережа» є універсальним способом структурування соціального простору. Суть мережі полягає у здатності вибудовування гнучкої й одночасної взаємодії безлічі вузлів, якими є актори: індивіди,

окремі спільноти. Для утворення мережі необхідним є перерозподіл ресурсів між акторами, у результаті якого формується «мережевий простір», у якому обмін ресурсами відображає особливості в економічному, політичному й символічному житті суспільства.

Мережева війна заповнює весь соціокультурний простір, пронизує соціально-політичні, соціально-економічні, культурні та ідеологічні процеси з метою досягнення абсолютного контролю над усіма учасниками історичного процесу у міжнародному масштабі.

Мережева війна здійснює тотальне руйнування базових характеристик певної нації у всіх типах геополітичних просторів і здійснюється, як правило, у прихованій формі. У зв'язку з цим, загострюється проблема дослідження характерних особливостей і принципів мережевих війн і їх впливу на безпеку особистості, суспільства й держави.

У сучасній вітчизняній науковій літературі виділяється низка характерних особливостей мережевих війн, до яких відносяться:

- інформаційна сфера (така ж сфера бойових дій, як повітряно-космічний, морський і наземний простір);
- асиметричний характер, тобто держава, що має невеликі збройні сили, може завдати серйозної шкоди державі, яка значно перевершує її за кількістю збройних сил;
- ведення мережевих війн безпосередньо або побічно впливає на події в реальному світі;
- мережеві війни суттєво впливають на когнітивні й емоційні процеси людей, на їх сприйнятливність і оцінку подій, на рішення, що приймаються;
- неясність і невизначеність правил застосування, відсутність повноцінних даних про можливості, швидкість та ефективність реакції радіоелектронних засобів і окремих елементів різних комп'ютерних систем;
- наявність труднощів у розпізнаванні навмисних і ненавмисних (випадкових) дій і процесів у кіберпросторі;
- необхідність одночасного використання сил і засобів операцій як для впливу на противника, так і для захисту своїх збройних сил і сил союзників;
- відстань до цілі впливу не має значення;
- супротивник може наносити атаки анонімно і приховано;
- метою мережевих війн є забезпечення ефективності бойових дій в умовах мережевого управління військами тощо;
- успіх мережевих війн ґрунтується на методології використання інтегрованих можливостей усіх сил інформаційних операцій, сил їх забезпечення або пов'язаних з їх застосуванням.

Мережеві війни, як і багато інших явищ, що радикально змінюють наше життя, еволюціонують стосовно форм і методів їх ведення, поширення у світі, мають регіональну специфіку. Необхідно зрозуміти, як мережева інтервенція позначається на суспільному житті, структурі соціуму, специфіці відносин усередині нього, функціонуванні основних інститутів тощо, а також на міждержавних взаєминах.

Мережева війна ведеться не державами і не блоками, а глобальними інституціоналізованими структурами. Різні мережеві структури (мас-медіа, транснаціональні корпорації, релігійні організації, політичні еліти, спецслужби) інтегруються у загальну, гнучку й різноманітну мережу. Мережевий принцип дає можливість позбавляти суверенітету й політичної незалежності цілі держави і народи. Їх перетворюють на жорстко контрольовані механізми і роблять частиною плану прямого планетарного контролю, світового панування нового типу, в якому управлінню підлягають не окремі суб'єкти, а їх зміст, їх мотивації, дії і наміри. Це – проект глобальної маніпуляції й тотального контролю у світовому масштабі.

Основною ідеєю мережевих війн є інформаційний вплив на людину і суспільство з метою управління та регулювання суспільних процесів у глобальному масштабі. Тому,

будь-яка мережева війна призводить до руйнування базових цінностей народу й держави, національної, конфесійної та культурної ідентичності, також, інформаційний та ідеологічний вакуум обмежує стратегічний вибір країни у глобалізованому світі й робить її частиною системи планетарного контролю. У зв'язку з цим, фронт мережевої війни розташовується у ментальному просторі, де метою супротивника є руйнування традиційних базових цінностей даної нації й імплантація власних.

Мережеві війни тісно пов'язані з інформаційними або інформаційно-психологічними війнами, оскільки у сучасному інформаційному суспільстві інформаційно-психологічна війна є невід'ємною складовою соціально-політичних відносин і є тим фактором, який може помітно змінити спрямованість геополітичних процесів. Крім того, інформаційно-психологічна війна змінює сам інформаційний простір, який визначає геополітичну конкуренцію, призводить до економічного, політичного, культурного відчуження частини території держави і перерозподілу інших видів стратегічно важливих ресурсів.

Інформаційно-психологічна війна є більш широким поняттям, аніж мережецентрична й мережева війни, тому що в «арсеналі її зброї» знаходяться усі можливі засоби ЗМІ. В основі як мережевих, так інформаційно-психологічних війн лежать інформаційні або інформаційно-психологічні операції. В основному, в літературі, присвяченій дослідженню інформаційних війн, під інформаційною операцією розуміється комплекс узгоджених і взаємопов'язаних заходів з маніпулювання інформаційними потоками, з метою досягнення й утримання переваги через впливи на інформаційні процеси у системах супротивника.

Головним елементом змісту мережевої й інформаційно-психологічної війни є психологічна операція, яка містить скоординовані і взаємозалежні за цілями, завданнями, місцем і часом, об'єктам і процедурам різні способи і прийоми психологічного впливу. Психологічні операції можуть являти собою політичні, військові, економічні, дипломатичні та інформаційно-психологічні заходи, спрямовані на конкретні групи людей (на супротивника) з метою впровадження в їхнє середовище чужих ідеологічних і соціальних установок, формування помилкових стереотипів поведінки, трансформації у потрібному напрямку їх настроїв, почуттів, волі.

Об'єктом інформаційно-психологічної війни є як масова, так і індивідуальна свідомість, тому у процесі психологічної операції, як правило, використовується інформаційно-пропагандистська акція, яка спрямована на дестабілізацію суспільного життя, розкладання зсередини, що готують підґрунтя для успішного здійснення політичних, економічних і військових дій. У зв'язку з цим, основним завданням подібних операцій є вплив на суспільну думку і настрої, ціннісні орієнтації, погляди, соціально-психологічний клімат.

Негативність інформаційно-психологічного впливу в умовах мережевих війн має низку відмінних рис, до яких відносяться:

- відсутність необхідності фізичного вторгнення на територію держави-супротивника;
- раптовість інформаційної атаки і прихованість у підготовці інформаційних операцій;
- військова бездіяльність держави, яка є жертвою мережевої війни;
- широкий спектр можливостей для нанесення жертві інформаційно-психологічної агресії істотного збитку без військових дій і змін дипломатичних відносин між державами;
- складнощі або неможливість виявлення джерела інформаційно-психологічної агресії і визначення ступеня небезпек і загроз національній безпеці, справжніх масштабів і цілей військової операції.

У таких умовах існують проблеми при виборі системи заходів захисту від інформаційно-психологічних атак, у зв'язку з чим складно не лише класифікувати

інформаційно-психологічний вплив в умовах мережових війн, але й виробляти стійкі стратегії, спрямовані на запобігання мережових ризиків і загроз.

Таким чином, мережева війна – це ефективний засіб впливу, за яким слідує реальні геополітичні зміни. Це не новий специфічний спосіб або форма ведення війни, а лише спосіб інтеграції технічних засобів розвідки, автоматизації управління і вогневого ураження за допомогою інформаційно-телекомунікаційних мереж зв'язку та передачі даних з метою підвищення ефективності ведення бойових дій шляхом узгодження та координації дій наявних сил і засобів на основі єдиного інформаційного простору і прискорення, внаслідок цього, темпів операції й ефективності ураження супротивника.

Фронт мережевої війни розташовується у ментальному просторі, де метою супротивника є руйнування традиційних базових цінностей даної нації і імплантація власних.

Глобальні соціокультурні трансформації у сучасному суспільстві «тотального ризику» детермінують зміни адаптаційних механізмів людини, суспільства й держави, деформують систему їх безпеки. Одна з цілей впливу мережових війн на суспільство – це руйнування смислової єдності світу й людини, у зв'язку з чим руйнуються базові цінності народу й держави, національної, конфесійної та культурної ідентичності.

СИВОЛАП Дмитро

*Асистент кафедри міжнародних відносин
факультету суспільних наук та міжнародних відносин
Дніпровського національного університету ім. О. Гончара*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ІНСТИТУТАМИ ЄС ТА НАТО У РЕАЛІЯХ СЕПАРАТИСТСЬКИХ РУХІВ

Європейський Союз та Організація Північно-Атлантичного Договору сьогодні є основними гарантами стабільності для регіону Західної Європи, та Європи загалом. Через те що усі (або майже усі) члени організації розташовуються на Європейському континенті, вплив даних організацій на події у регіоні є доволі високим, особливо зважаючи на унікальність ЄС як політичного об'єднання. Для цих організацій дотримання стабільності та безпеки у різних вимірах є важливим елементом реалізації своєї діяльності та захисту демократичних цінностей.

У питанні захисту регіону Західної Європи від проявів небезпеки з будь-яких вимірів, різні інституції як у ЄС так і в НАТО мають частковий вплив на перебіг подій. Для цього створюються спеціальні комісії, які локально намагаються вирішити конфлікти інтересів та залагодити їх для повернення стабільності у регіон.

Стосовно сепаратистських рухів важко казати, що дані організації активно долучаються до вирішення таких конфліктів. ЄС, наприклад, навпаки, дозволяє регіонам висловлювати свою точку зору, надає їм можливість на самореалізацію в рамках ЄС, підкреслюючи їх унікальність та важливість. До того ж, не варто забувати про збільшення присутності сепаратистських партій у місцевих виборах та у Європарламенті, що робить прихильників сепаратизму ще потужнішими та рішучими до дії.

Незважаючи на це, ЄС має певний механізм захисту на випадок бажання нестабільного регіону стати членом організації у разі успішного відділення. Доктрина Баррозу, запропонована у 2011р. экс-президентом Європейської Комісії Жозе-Манелем Баррозу, унеможливує автоматичний вступ до ЄС країн, які утворилися шляхом відокремлення від країни-члена. Тобто, держава повинна повністю пройти весь інтеграційний процес, а також не мати ніяких територіальних суперечностей з сусідами [4]. Останній пункт вже сам по собі не дасть можливості вступу та започаткування інтеграційних процесів.

У 2011 р. на засіданні ПАРЕ була прийнята резолюція № 1832, яка заборонила користуватися автоматичним правом на самовизначення етнічним меншинам, а повинен бути захист цих самих меншин згідно до конвенції Ради Європи про захист національних меншин. До того ж, сама Рада Європи та її члени повинні утримуватися від «визнання або підтримки фактичної влади територій, що незаконно відокремилися, зокрема тих, які були підтримані іноземними військовими інтервенціями» [10]. Цим кроком було заборонено намагатися отримати незалежність державам військовим шляхом, а також, у цілому, спонукала національні меншини до співпраці з місцевою владою, а не намаганнями відділитися.

На противагу цьому сепаратисти цитують ст. 3 Договору про ЄС, де проголошено, що «Союз поважає своє багате культурне та мовне розмаїття й забезпечує захист та подальше збагачення культурної спадщини Європи» [3]. Тобто, сам по собі ЄС протирічить принципам та реальності, з точки зору сепаратистів.

Сам по собі Євросоюз не втручається у внутрішні конфлікти країн-членів. Це не знаходиться у його повноваженнях, а також суперечить принципам національної самобутності, які прописані у Договорі про ЄС. Вони включають в себе повну незалежність органів влади від впливу інституцій ЄС, включаючи місцеві та регіональні органи самоврядування [11]. До того ж, ЄС повинен поважати територіальну цілісність країн-членів, що не дозволяє організації визнавати нові держави, які «відкололися» від країн-членів. Саме тому після одностороннього проголошення незалежності Каталонії голова Європейської Ради встав на сторону Іспанії та засудив дії Карлеса Пучдемона, лідера уряду Каталонії [1].

У рамках Європейського Союзу існують дві інституції, які займаються питаннями регіонів та являються посередниками між самими регіонами та ЄС. Європейський Комітет Регіонів був утворений у 1994 р.. Це консультативний орган, який репрезентує європейські регіональні та місцеві органи влади. Даний орган має доволі великий вплив на інші інституції ЄС, а саме:

- Європейська Комісія, Рада ЄС та Європейський Парламент повинні консультуватися з ЄКР при написанні нових законодавчих актів які стосуються місцевих та регіональних урядів з питань здоров'я, освіти, працевлаштування, соціальних політик, економіки, національній єдності, транспорту, енергетики та змінам клімату;
- У разі невиконання даних вимог, ЄКР має право притягнути до відповідальності відповідний орган у Суд ЄС;
- При отриманні проекту закону, ЄКР готує свою точку зору з коментарями і повертає до відповідної інституції ЄС;
- ЄКР має право ініціювати опитування стосовно окремих питань [66].

Членами ЄКР є виборні представники з країн-членів ЄС, які займають посади у місцевих та регіональних урядах. Вони представляють різні регіони держави, але разом формують національну делегацію, яка показує політичний, географічний, регіональний та місцевий баланс їхньої держави.

ЄКР заохочує співпрацю на усіх рівнях, тому у своїх опитуваннях намагаються охопити якомога більшу та різноманітну вибірку. До цієї вибірки можуть входити місцеві представники влади, асоціації, недержавні об'єднання, експерти та науковці, а також пересічні громадяни.

Даний інститут тісно співпрацює з Конгресом місцевих та регіональних влад Європи. Конгрес є частиною Ради Європи, тому діє частково від її імені та під її егідою. За допомогою конгресу представляються більше 200 тисяч місцевих влад по всій Європі, що забезпечує участь муніципалітетів у житті ЄС та їх репрезентацію на політичній арені.

Головна роль Конгресу – проводити моніторингові місії місцевих та регіональних органів влади та підготовка відповідної доповіді і висновків щодо стану справ у регіоні.

Це можуть бути питання безпеки, економіки, політики, тощо. Доповіді ухвалюються на пленарних сесіях та відправляються на розгляд до Ради Європи, яка, за необхідності, розглядає питання регіонального плану на вищих рівнях.

Частіше за все, Конгрес співпрацює з місцевими організаціями, які дозволяють чіткіше зрозуміти стан речей у регіоні, його проблеми та потреби, а також рівень співпраці з ЄКР. Варто відзначити, що співпраця цих двох органів закріплена у Згоді на Співпрацю між ЄКР та Конгресом від 2017р.

Згідно з цим документом, дані інститути зобов'язуються співпрацювати з метою посилення місцевих та регіональних демократій, децентралізації та самоврядування у Європі; гарантування поваги та визнання місцевих влад та регіональних органів управління органами влади ЄС; посилення впевненості у європейських та демократичних цінностях [9].

Дані інститути є єдиними, які репрезентують інтереси регіонів у ЄС, тим самим не надаючи необхідної відповідної реакції з боку вищих органів влади. Через це регіони, які намагаються отримати підтримку з боку офіційної влади Європейського Союзу, відчують незацікавленість у своїх проблемах, тим самим спонукаючи до виходу зі складу організації.

Для врегулювання проблем контролю та надання можливості самореалізації регіонам, у 1985 р. під егідою Конгресу була підписана Європейська Хартія про місцеве самоврядування, та ратифікована членами ЄС у 1988 р., до якої з часом приєднувалися нові члени союзу. Головною метою цього документу було децентралізація влади у ЄС та надання повноважень місцевим та регіональним органам влади, що повинно надати їм більше можливостей для розвитку та інтеграції у єдине європейське суспільство. Це був перший документ в історії ЄС, який чітко визначав порядок, права та обов'язки місцевого самоврядування, визначав незалежність регіонів від центральної влади а також захищав від панєвропейських рухів і національних бюрократів [8].

Надаючи регіонам більшої автономії у питаннях самоврядування, ЄС намагалися пришвидшити процес інтеграції шляхом збереження етнічної та культурної ідентичності, водночас шукаючи індивідуальні методи об'єднання різних держав та їх меншин до європейського співтовариства. Завдяки цій Хартії багато регіонів отримали великі автономні права, як наприклад Каталонія. Варто відзначити, що отримання цих прав призвело до посилення сепаратизму у цих самих регіонах, де потім проявлялися сильні антидержавні заклики та бажання відділитися.

Проблемою даної Хартії є те, що вона дає вказівки та методи, які не є обов'язковими, а лише рекомендованими до виконання. Хартія не обмежує можливості місцевих та регіональних органів самоврядування, а навпаки, надає їм більших можливостей, включаючи можливість на реалізацію права на самовизначення, хоча це не зафіксовано у Хартії і є лише питанням державного характеру. Хартія не розглядає проблеми національних меншин та їх юридичної репрезентації, тим самим залишаючи їх частково поза зоною впливу на діяльність інститутів ЄС, які могли б робити більш суттєвий вплив на розвиток регіонів не тільки у економічному, але й у політичному вимірах.

З часом був створений проект Європейської Хартії Регіональної Демократії, який розроблявся ще у 2007 р., але так і не отримав відповідної підтримки у реалізації та легалізації, однак має велику актуальність на сьогодні. Дана Хартія розглядала регіоналізм як необхідний та доволі натуральний процес, а його ігнорування призводило до наслідків, які могли б знищити Євросоюз. Вона мала на меті створити міжнародне правове поле, яке б регулювало діяльність розвитку регіональних структур. Європейська Хартія з питань місцевого самоврядування, підписана раніше, вже довело свою ефективність, але не брала до уваги окремі аспекти діяльності регіонів. До того ж, зростала необхідність у підтвердженні на юридичному рівні нових викликів

європейського товариства для забезпечення безпеки організації на регіональному рівні [2].

Зараз у ЄС не створюються нові законопроекти, які б регулювали діяльність регіонів у сучасних реаліях. Зважаючи на постійне зростання правих рухів, а також посилення сепаратистських рухів, ЄС бажано було б звернути увагу на дані проблеми. Однак, якщо боротьба з право-радикальними та анти-європейськими рухами ще входить у сферу впливу інститутів ЄС, то сепаратизм на державному рівні залишається у регулюванні держав, де безпосередньо існують ці рухи. Тобто, вони не знаходяться у сфері впливу ЄС.

Дана ситуація несе два наслідки для сепаратистських рухів. З одного боку, відсутність прямого впливу з боку ЄС дає можливість рухам за незалежність не перейматися санкціями або іншими методами утримання їх від реалізації власної мети. Керуючись власними ідеями, за допомогою власних сил вони можуть досягти бажаної мети. З іншого боку, власне відсутність підтримки та уваги від ЄС, як такої, позбавляє сецесійні рухи від регламентування та остаточного вирішення з боку інститутів ЄС. Звісно, європейські інститути не можуть надати пряму підтримку сепаратистським рухам, бо це буде зазіханням на територіальну цілісність з боку міжнародної організації, а точніше, провокуванням на порушення затверджених кордонів, що суперечить не тільки принципам ЄС, але й Статуту ООН та сучасним демократичним цінностям. Але й категорична відмова у підтримці також не задовольнить сепаратистські рухи, тому, можливо, у цьому випадку є найбільш імовірним створення квазі-держав, які де-юре будуть частиною «материнської» держави, але де-факто повністю бути незалежними.

Для ЄС такий розвиток не є оптимістичним, бо це створить кризовий прецедент, який з часом може повністю перетворити організацію. Замість країн-членів будуть регіони-члени, які функціонуватимуть так само, як і держави, але вже з оглядом на власні інтереси. Тобто, повернення до ідеї Сполучених Штатів Європи, яку свого часу висловлював Вінстон Черчіль [7].

Намагаючись проводити політику регіоналізації, ЄС зіштовхнувся з проблемами, які не входять до сфери її юрисдикції, тим самим надаючи нових можливостей та сил для подальшої самостійної і більш радикальної регіоналізації шляхом сепаратизму. Для подолання таких проблем організація повинна переглянути свої принципи і приймати більшу участь у житті своїх країн-членів.

НАТО, на відміну від ЄС, не має чіткої та активної позиції щодо сепаратистських процесів у Західній Європі. Будучи військово-політичним блоком, дана організація немає ніяких легальних інструментів для регулювання конфліктів, як військових, так і політичних, всередині своїх держав-членів. Через те, що НАТО є оборонним блоком, який повинен захищати від зовнішніх загроз, внутрішні загрози держав-членів залишаються у повній юрисдикції цих самих держав-членів.

НАТО має право діяти на захист території у разі загрози з боку зовнішніх ризиків, що включають у себе не тільки потенційну війну, але й загрози з боку тероризму міжнародного характеру. Можна припустити, що НАТО спробує діяти лише у тому випадку, коли сепаратизм, який діє шляхом терористичного впливу, буде реалізовуватися не лише у тій державі, від якої бажають відділитися, але й на території інших держав-членів Альянсу, наприклад, з метою залякування та привернення уваги до власної проблеми і шансів на вирішення питання щодо державності. У такому випадку, загроза безпеки буде не тільки у одній державі, а у декількох членів НАТО, що дозволить застосувати Статтю 5 Північноатлантичного договору, за яким «збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить,

індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні» [6].

Однак, на сьогодні, у питаннях сепаратизму в країнах Західної Європи НАТО не має позиції щодо своїх дій да відношення до цих конфліктів. Навіть заяви офіційних представників НАТО вважаються як персональні і не виказують точку зору всього Альянсу, тим самим дотанцюючи організацію від подій у регіоні.

НАТО більшу увагу приділяють потенційним членам Альянсу та подій на їхній території, ніж вирішенні питань власних держав-членів. Пов'язано це з декількома факторами. По-перше, вирішення внутрішніх конфліктів не входить до юрисдикції НАТО. По-друге, розширення Альянсу як метод забезпечення безпеки є більш пріоритетним, ніж внутрішні сутички. Процеси державотворення не стосуються НАТО, тому повністю ігноруються. Єдине, коли організація буде приймати активну участь у таких конфліктах, у разі загрози власним інтересам та цілям, а також у разі появи нової потенційної загрози.

Варто відзначити наступне. Як стверджує М. Окладна, у випадку виходу регіону зі складу держави члена, заради забезпечення геополітичних інтересів США та ЄС НАТО будуть надавати військовий захист даним регіонам ще до того часу, як вони стануть повноцінними членами Альянсу [5]. У даному випадку велику роль відіграватиме зацікавленість США у даному регіоні, що може змушувати ці самі регіони привертати увагу Штатів до себе, з метою отримання підтримки від НАТО.

Таким чином, діяльність НАТО у протидії сепаратистським рухам дуже мінімальна, або навіть стимулююча, у разі зацікавленості США. Сам Альянс не робить ніяких дій для забезпечення безпеки у регіоні Західної Європи від сепаратистських рухів, а також не намагається стимулювати інших учасників Альянсу до допомоги.

Загалом, діяльність ЄС та НАТО у регіоні Західної Європи для протидії реалізації сепаратистських рухів дуже слабка. Намагаючись надати регіонам більшої автономії та незалежності від т.з. «центру», організації частково стали причиною активізації сепаратистських рухів у цьому регіоні. На жаль, на сьогодні немає чіткої позиції від ЄС щодо перебігу подій в окремих регіонах та можливих проєктів вирішення кризи, що з часом може стати ключовим питанням для виживання Союзу як політичної організації. Для НАТО дане питання не є важливим для функціонування, тому не розглядається у рамках Альянсу взагалі.

Список використаної літератури

1. Для ЄС проголошення незалежності Каталонії нічого не змінює – Туск. (2017, October 27). Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/27/7072881/>
2. Кауверберг, В. Ж. (2007). *Європейська Хартія регіональної демократії. Головні питання*.
3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору. (n.d.). Retrieved from Верховна Рада України website: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06
4. Мальська, М. П., & Антонюк, Н. В. (2015). *Основи європейської інтеграції*. Київ: Центр учбової літератури.
5. Окладна, М. Г. (2017). Сепаратизм і його вплив на функціонування Європейського Союзу та його держав-членів. In *Євроатлантична інтеграція України: свідомий вибір моделі безпеки* : зб. наук. ст. за матеріалами III Харків. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова (pp. 90-97). Харків.
6. Північноатлантичний договір. (1949). Retrieved from NATO website: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm
7. Хаггер, Н. (2017). *Синдикат. История мирового правительства*. Москва: Лумпес. Czulda, R. (2013). *Rosja-NATO: w stronę partnerstwa czy nowej zimnej wojny*. Retrieved from www.academia.edu/3710268/NATO_Rosja._W_stronę_partnerstwa_czy_nowej_zimnej_wojny_NATO_Russia._Towards_a_Partnership_or_New_Cold_War
8. European Carter of Local Self-Government. (1985). Strasbourg: Council of Europe.
9. European Committee of the Regions (CoR). (n.d.). Retrieved from European Union website: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-committee-regions_en
10. National sovereignty and statehood in contemporary international law: the need for clarification. (n.d.). Retrieved from Parliamentary Assembly website: <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18024%20&lang=en>

11. Treaty on European Union. (n.d.). Retrieved from European Union website: https://europa.eu/europeanunion/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

СТАРОДУБ Даяна

студентка III курсу, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТАН СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Наразі передача та зберігання інформації в цифровому вигляді разом із всюдисущістю мережових комп'ютерів створили нові політичні та економічні виклики. Будучи незамінним інструментом бізнесу та пристроєм обміну знаннями, мережовий комп'ютер не позбавлений вразливостей, включаючи порушення обслуговування та крадіжки, маніпулювання та знищення електронних даних.

У класичному розумінні інформаційна безпека - це набір методів, спрямованих на захист даних від несанкціонованого доступу або змін, як при їх зберіганні, так і при передачі з однієї машини або фізичного місця на інше (Lowenthal, M., 2006). Іноді ви можете бачити, що це називається безпекою та захистом даних. Оскільки знання стали одним із найважливіших надбань ХХІ століття, зусилля щодо захисту інформації відповідно набувають все більшого значення. Особливо поняття інформаційної безпеки стало ще поширенішим в умовах розвитку нових ІТ-технологій.

Інформаційні ресурси, що зберігаються в цифровому електронному вигляді, а не у фізичній формі, створюють нові виклики для осіб, які їх виробляють, використовують або обробляють. Надмірно експоновані дані становлять серйозний ризик для організацій незалежно від розміру, галузі чи місцезнаходження.

Під час холодної війни уряд США розробив складну систему класифікації інформації. За допомогою системи класифікації друковані документи були чітко визначені за рівнем їх секретності. Дотримуючись парадигми індустріальної ери для отримання інформації, такі документи можна було закрити, захистивши від сторонніх очей. Щоб прочитати таємниці ворога, іноземна держава мала проникнути через заходи фізичної безпеки, щоб отримати доступ. Інструментами шпигуна промислового віку були замок і мікрокамера (Chris Bronk Ph.D., 2008, 134).

З широким поширенням комп'ютера як засобу збору інформації та комунікації парадигма індустріальної ери для розуміння безпеки інформації, що зберігається, почала руйнуватися. Електронна пошта, онлайн бази даних та інші цифрові інформаційні засоби були визнані своєю великою цінністю у скороченні зусиль, необхідних для збору, обробки та передачі інформації. Значну економію можна отримати, зберігаючи інформацію в цифровому вигляді. Фінансовою інформацією можна легко керувати за допомогою програм для електронних таблиць, керованих комп'ютером. Інформація бути передана від людини до людини з більшою швидкістю, ніж уявлялося раніше. Громадські та приватні організації, великі та малі, почали використовувати комп'ютери і, прагнучі до більшої організаційної ефективності, почали об'єднувати ці комп'ютери. Це зв'язування або створення мережі створило б великі можливості для загроз безпеці. Люди були краще пов'язані, але вся модель ризику змінилася.

Для національної держави підключення до глобальної інформаційної мережі, що складається з мільйонів мережових комп'ютерів, створює нові вразливі місця. Не кожна сторона, підключена до мережі, має цілком доброзичливі інтереси. Корпорації бажають отримати знання про діяльність своїх конкурентів, тоді як спецслужби та служби безпеки прагнуть розкрити секрети своїх суперників. Будь-яке обговорення питань безпеки, поставлених новими технологіями для переміщення, зберігання чи передавання інформації, має відбуватися на глобалізованій карті. Порівняно до умов сто років тому,

набагато більше взаємодій відбувається на величезних відстанях і зі швидкістю, що наближається до світлової. На жаль, для тих, хто надсилає та отримує електронні повідомлення, незалежно від того, направлені вони по всьому світу чи вулицею, ці повідомлення можуть бути скомпрометовані.

Цифрові комунікації побудовані на основі традиційних технологічних елементів і деталей. Зараз у всьому світі існує набір технічних стандартів для зберігання та передачі даних. Разом з цим з'явилися нові терміни, що характеризують ці стандарти. Автор пропонує переглянути деякі з них:

1. Делікатні файли (Sensitive files) - це файли, що містять інформацію про кредитну картку, медичні записи, або особисту інформацію, що підпадає під дію нормативних актів, таких як GDPR, HIPAA та PCI.

2. Відкриті файли (Exposed files) - доступні для доступу кожного працівника.

3. Глобальний доступ (Global access) означає, що файли та папки відкриті для всіх (усіх співробітників). Ці дані представляють найбільший ризик нападу.

4. Застарілі дані (Stale data) - це інформація, яка більше не потрібна для щоденних операцій.

5. Застарілі облікові записи користувачів (Stale user accounts; також відомі як "привидні користувачі") - це активовані облікові записи які виглядають неактивними і часто належать користувачам, які більше не співпрацюють з організацією (Varonis, 2019, 6).

Компанією Varonis, яка займається розробкою рішень з кібербезпеки, заснованих на поведінковому аналізі користувачів і захисту корпоративних даних, було розроблено Глобальний звіт про ризик даних за 2019 рік (The 2019 Global Data Risk Report), що фіксує результати оцінки ризику даних, проведеної на 785 організації різних галузей промисловості, сегментів та розмірів (Varonis, 2019, 6).

Згідно з розрахунків у звіті, розглянемо певні факти щодо даних, які є у категорії ризику (див. рис 1.).

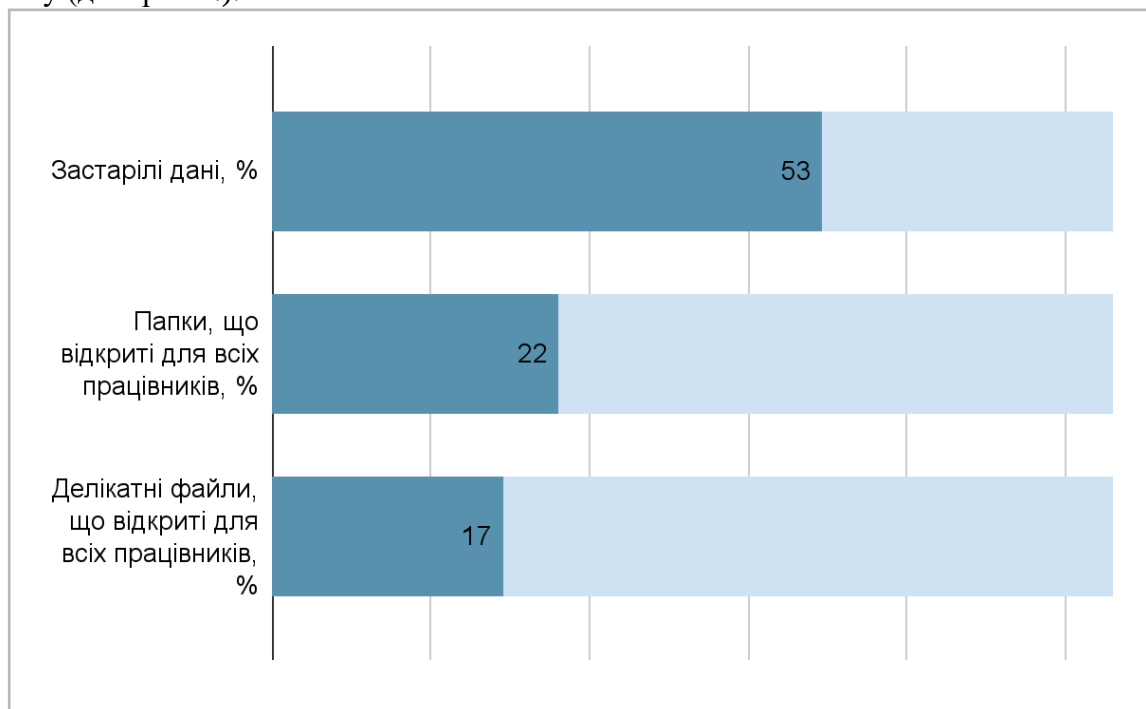

Рис.1. Дані, які відносяться до категорії ризику (Varonis, 2019, 4)

У середньому кожен працівник має доступ до 17 мільйонів файлів і 1,21 мільйона папок. Середньостатистична компанія виявила більше ніж півмільйона конфіденційних файлів (Varonis, 2019, 4). Безумовно, це колосальний обсяг даних, що можна вкрати та

використати у певних цілях, які потім можуть обернутися втратою клієнтів, фінансів або репутації.

А ось дістатися цих даних можна через обліковий запис, тому однією з найбільших проблем сучасної інформаційної безпеки є паролі. 38% усіх вибіркового користувачів мають пароль з безкінечним терміном дії і 61% компаній знайшли понад 500 користувачів, які не змінюють їх (Varonis, 2019, 18). Дуже мало (якщо взагалі такі є) облікових записів повинні мати паролі, термін дії яких ніколи не закінчується. Користувачі з невичерпаними паролями дають зловмисникам велике часове вікно, щоб зламати їх за допомогою brute force (викриття паролів шляхом перебору всіх можливих варіантів ключа). Після їх розкриття вони отримують необмежений доступ до даних. Паролі, які періодично не змінюються, частіше з'являються у базах даних хакерів розкритих паролів. День, коли зловмисники знаходять облікові записи адміністраторів із паролями, що не змінюються регулярно, є їх щасливим днем.

Кращими практиками для запобігання цієї проблеми є:

1. Заборона ІТ-відділом використання паролів, що не мають строку дії, і встановлення для всіх користувачів термін дії пароля через певні проміжки часу.

2. Якщо для облікового запису потрібен статичний пароль, використання довгого, складного і випадкового ключу, щоб захистити аккаунт від атак brute force.

3. Використання корпоративних менеджерів паролів, двофакторної автентифікації, а також моніторинг та попередження про підозрілі невдалі спроби входу - це також чудові способи пом'якшити атаки, що випливають із поганої практики використання паролів.

Можна зробити висновок, що інформаційна безпека як поняття ширше пропорційне до розвитку ІТ-технологій та створює нові виклики і завдання для країн та організацій світового господарства. Як результат, значно великий обсяг даних може бути під загрозою. Для запобігання негативних наслідків атак зловмисників розробляються технології зберігання інформації та кращі практики.

Список використаних джерел

1. Chris Bronk Ph.D. (2008). *Hacking the Nation-State: Security, Information Technology and Policies of Assurance, Information Security Journal: A Global Perspective*, 17:3, 132-142.
2. Varonis. (2019). *Global Data Risk Report*. Retrieved from <https://info.varonis.com/hubfs/Varonis%202019%20Global%20Data%20Risk%20Report.pdf>
3. Lowenthal, M. (2006). *Intelligence: From secrets to policy*. Washington, DC: CQ Press.
4. Hunter, R. (2002). *World without secrets: Business, crime and privacy in the age of ubiquitous computing*. New York: John Wiley & Sons.

Науковий керівник: Дон О., доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультету економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

БУЗИНОВ Андрій

студент III курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ КРАЇН ЗАХІДНОГО СВІТУ

Нелегальна міграція – одна з найгостріших загроз безпеці країн Заходу. Серед головних причин її виникнення є нерівномірність світового розвитку, розподіл країн світу на багаті й бідні, прагнення багатих країн закритися від міграційних потоків, що збільшує їх тіньовий складник, відсутність узгодженої політики з прийому та розподілу мігрантів у європейських країн. Інша причина – війни та інші конфлікти на території Сирії, Афганістану та Іраку, які спричиняють потоки біженців і одночасне переселення мільйонів людей.

Імміграція становить загрозу суспільній безпеці у країнах, які вважають мультикультуралізм небажаним та які цінують, поважають свою традиційну національну

ідентичність, тому що, в даному випадку, мігранти, розбавляючи культуру держави-приймача своїми традиціями, релігією тощо, кидає виклик основним цінностям цих країн. Крім того, нездатність іммігрантів інтегруватися, асимілюватися може погано позначитися на стабільності суспільства.

Однією з можливих економічних загроз міграції в оцінках представників приймаючої спільноти є погіршення ситуації на ринку праці, тобто загострення проблеми безробіття. У ситуації актуалізації загрози корінне населення сприймає мігрантів як конкурентів на ринку праці, що сприяють зниженню загального рівня заробітної плати. Але, варто зазначити, що держави з високим рівнем життя і порівняно невисоким рівнем безробіття привертають увагу мігрантів, де вони об'єктивно затребувані. Слабке вираження побоювань корінного населення пов'язане з тим, що мігранти займають вільні ніші і беруться виконувати роботу низької кваліфікації, в тому числі, ігноровану місцевим населенням.

Окрім суспільної та економічної безпеки, внутрішня безпека також стала одним із аспектів безпеки, якій загрожує імміграція. Існує зв'язок між напливом мігрантів та збільшенням кількості терористичних актів. Після терактів 11 вересня імміграція зайняла чільне місце у програмі боротьби з тероризмом; уряди посилили імміграційну політику, пов'язуючи імміграцію з терористичною діяльністю. У США імміграція одразу стала питанням національної безпеки. Президент Буш швидко висунув стратегію боротьби з тероризмом через імміграційну політику. Імміграційна політика та прикордонний контроль стали інструментами «війни з терором»

Подібно до того, як нелегальна міграція була пов'язана з тероризмом, вона також є пов'язаною зі зростанням злочинності. Зростання злочинності, може бути пов'язане як зі збільшенням злочинів, скоєних іммігрантами, так і злочинів на расовому чи релігійному ґрунті, проти приїжджиків. Подібні злочини можна розглядати не тільки як індикатор настроїв місцевої громади, а й як показник прагнення самих мігрантів стати частиною приймаючого суспільства. Дослідники відзначають, що присутність ризиків міграційної злочинності, їх сприйняття і оцінка представниками суспільства лежать в основі появи соціальної напруженості і є потенціалом для виникнення конфліктів між приймаючим співтовариством і мігрантами.

Нелегальна міграція часто тісно пов'язана з контрабандою зброї, наркотиків, торгівлею людьми, поширенням тероризму. Такий стан речей становить загрозу й вимагає відповідного реагування, зокрема посилення прикордонного режиму та значних витрат на зміцнення внутрішньої безпеки. Але повне подолання нелегальної міграції як протиправного явища є навряд чи можливим.

Крім того, нелегальна міграція може використовуватися як зброя. Наприклад, візьмемо до уваги нещодавні події, коли Литва зіткнулася з проблемою збільшення потоку мігрантів з Білорусі. В даному випадку використання біженців є частиною «гібридної війни», яку нинішня влада Білорусі веде проти Литви, бажаючи помститися їй за запроваджені санкції. Лукашенко став використовувати біженців як інструмент тиску на ЄС після відколи союз запровадив санкції проти нього за жорстокі дії проти білоруської опозиції.

Як висновок, треба сказати, що нелегальна міграція є соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, яке реально загрожує економічним інтересам і громадській безпеці країн Заходу. Нелегальна міграція є однією з причин зростання злочинності, поширення небезпечних захворювань, розвитку підпільного ринку праці, виникнення напруженості у відносинах між багатьма державами.

Список використаних джерел

1. Adamson, F. 2006. "Crossing Borders: International Migration and National Security." *International Security* 31(1), pp.165-199.
2. Huysmans, J. 2006. *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. London: Routledge.

Науковий керівник: Петров. П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук ы міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

БОБРОВА Дар'я

Студентка III курсу, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Проблема міжнародного тероризму не тільки залишається актуальною у сучасному світі, але і набуває більших масштабів із глобалізацією, породжуючи страх, невпевненість у завтрашньому дні, великі політичні, економічні збитки, людські втрати. Загроза тероризму може стосуватися кожного, і найгірше, що її важко спрогнозувати, саме тому ніхто не повинен залишатись байдужим до цього явища. У даній роботі було розглянуто ознаки сучасного міжнародного тероризму, визначено масштабність даного явища, методи боротьби та профілактики, зроблено відповідні висновки.

Перш за все, необхідно дати визначення такому складному та неоднозначному поняттю, як міжнародний тероризм, адже хоча безліч таких міжнародних організацій, як ООН, ОБСЄ, НАТО намагаються регулювати цю глобальну проблему, однозначного загальновизнаного визначення так і не було дано.

Однак всі думки сходяться в тому, що тероризм – протиправні насильні дії, що ні за яких обставин не можуть бути виправдані, вчинені в тому числі проти цивільного населення з метою спровокувати паніку, можуть спричинити смерть або тяжкі тілесні ушкодження, направлені змусити уряд чи міжнародну організацію вчинити або утриматися від певних дій [1].

Для того, щоб краще зрозуміти поняття міжнародний тероризм, необхідно виділити певні його ознаки:

- Політичне мотивування.
- Націленість на цивільне населення, на тих, хто не беруть участь у бойових діях і далекі від політики.
- Демонстраційний характер, залякування мирного населення, привернення уваги офіційної влади до свої вимог.
- Організованість. До терору відносять саме довготривалу, сплановану, матеріально забезпечену діяльність, що під силу здебільшого групуванням, а не одинакам, що діють емоційно та спонтанно [2].

Тероризм можна вважати саме міжнародним, якщо він відповідає наступним ознакам:

- 1) терористичний акт здійснений за межами тих країн, громадянами яких є терористи і їхні жертви;
- 2) злочин спрямований проти осіб, які користуються міжнародним захистом;
- 3) підготовка терористичного акту велася за межами країни, в якій він був здійснений;
- 4) терорист, вчинивши терористичний акт в одній державі, ховається від відповідальності в іншій, і в цьому випадку постає питання про його екстрадицію [3].

До міжнародних терористичних організацій належать «Ісламська держава», «Аль-Каїда», «Хезболла» та ін. Вони готують бойовиків до ведення терористичних акцій в

одній країні, роблять їх в іншій, а ховаються в третій. Тому міжнародний тероризм набуває глобального характеру.

За даними 2020 року, представленими у виданні Глобального Індексу Тероризму від Інституту економіки та миру, у статистиці міжнародного тероризму спостерігаються наступні тенденції:

- Смертність від тероризму скорочується вже 5 років поспіль (Рис. 1). Це можна пояснити великими втратами серед терористів. У 2020 ж році спад відбувся через пандемію COVID-19, адже місця скупчення людей – головна ціль терористів – спорожніли. Проте аналітики вважають, що виклики, пов'язані з пандемією, особливо економічний спад, можуть спровокувати зростання політичної нестабільності та насилля, а також зростання терористичної пропаганди.

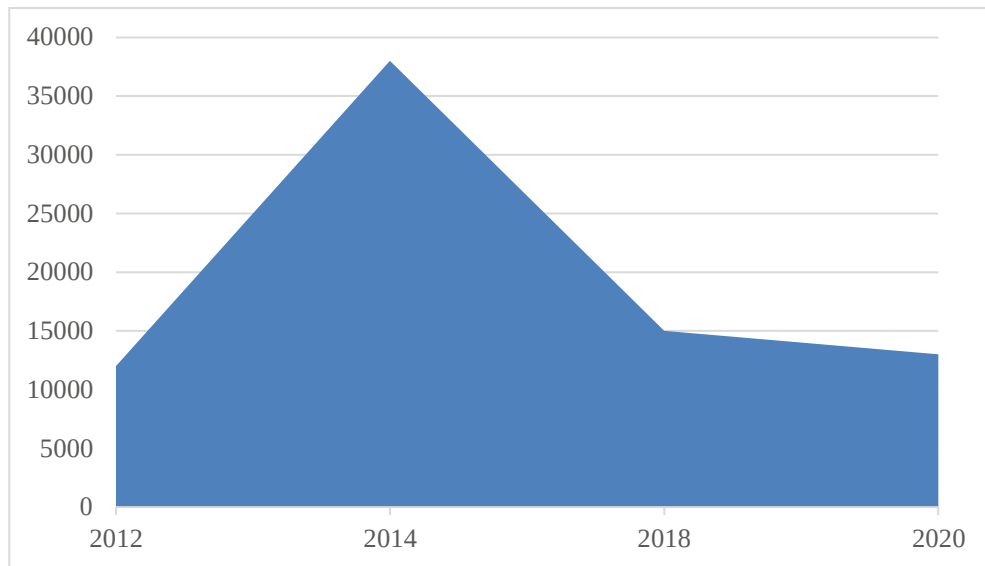

Рис. 1. Динаміка смертності від тероризму

- Терористична діяльність була зосереджена в Південній Азії, в Африці на південь від Сахари, у країнах Близького Сходу.

- Країнами з найбільшим приростом тероризму за рік являлись Буркіна-Фасо та Шрі Ланка. Афганістан залишався країною з найбільшим впливом тероризму (16,7% його ВВП), а «Талібан» вважався однією з найсмертоносніших груп за 2019 рік.

- Країни з найбільшою смертністю від тероризму: Ірак, Сирія, Нігерія.

- Економічний збиток (що включає смертність, поранення, руйнування власності, внаслідок цього і втрати ВВП) від тероризму знизився на 25% у порівнянні з 2018 роком (це можна пояснити спадом смертності за останні 5 років в Іраку, Нігерії, Пакистані та Сирії) і склав 26,4 мільярда доларів США.

- Збільшення кількості смертей від радикального ультраправого тероризму - на 709% з 2014-2019 роки. Цей напрям тероризму поширюється у Північній Америці, на Близькому Сході, у Південно-Східній Азії [4].

Прослідкувавши певні закономірності, можна зробити висновок, що до тероризму більше схильні країни з ринком, що розвивається, зі слабкою державною структурою, ті, в яких відбуваються збройні конфлікти. Оскільки головною тенденцією сучасного світу є стрімка глобалізація, то тероризм лишається міжнародною глобальною проблемою безпеки, навіть хоча останнім часом вдалося досягти скорочення випадків терористичних актів. Аби і надалі успішно боротись із даною загрозою, світовій спільноті необхідно вживати таких заходів:

- запобігання можливим причинам тероризму: збройним конфліктам, нестабільності, і, як наслідок таких проблем, радикалізації поглядів;

- рішуче засудження тероризму у всіх його формах і проявах, незалежно від поставлених терористами цілей;
- відмова від якого б то не було сприяння терористам;
- викорінення практики подвійних стандартів. Не можна допускати, щоб терористи для однієї держави сприймалися іншою державою як борці за свободу;
- розвиток тісної співпраці в сфері протидії міжнародному тероризму на світовій арені, який передбачає регулярний обмін інформацією; ефективне здійснення конвенцій та укладання угод про взаємну правову допомогу і видачу злочинців; проведення різного роду практичних заходів з обміну досвідом в сфері контртерористичної протидії на міжнародному рівні; науково-аналітичну роботу з вироблення більш ефективних програм боротьби з міжнародним тероризмом, причинами його зародження;
- дотримання норм міжнародного права в справі боротьби з тероризмом;
- захист світових релігій (перш за все ісламу) від екстремістського впливу, рішуча відмова від ототожнення будь-якої релігії, культури або національності з тероризмом і насильством.

Таким чином, можна дійти висновку, що головним вирішенням глобальної проблеми сучасності – міжнародного тероризму – є об'єднання зусиль всіх країн та міжнародних організацій, їх співробітництво на всіх етапах боротьби.

Список використаних джерел

1. <https://digitallibrary.un.org/record/643193/usage?ln=ru>
2. Дробот Г.Л. Світова політика / Г.Л. Дробот. - Москва, Издательство Юрайт, 2014. — 476 с.
3. Сочнев Д.В., Абасов М.М. — Основные виды и наиболее распространенные формы международного терроризма // Полицейская и следственная деятельность. – 2013. – № 2. – С. 91 - 108.
4. <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2020-measuring-impact-terrorism>

Науковий керівник: Дон Ольга Дмитрівна, доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультет економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ДЕМЧЕНКО Єлизавета

*студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ РОЗВІДКИ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Розвідка на основі відкритих джерел (OSINT, Open Source Intelligence) – динамічний термін, який часто складається з суперечливих або неоднозначних передумов, і тому єдиного визначення не існує. Хорошим відправним пунктом є визначення, надане ЦРУ (2010), яке стверджує, що «інформація не повинна бути секретною, щоб бути цінною». Орієнтуючись на цей принцип, щоб описати технологію OSINT можна сказати, що публічну інформацію можна отримати з:

- інтернету;
- традиційних засобів масової інформації (наприклад, телебачення, радіо, газет, журналів);
- спеціалізованих журналів, матеріалів конференцій та досліджень аналітичних центрів;
- фотографій;
- геопросторової інформації (наприклад, карт та продукції для комерційних зображень);
- «сірої» літератури (доповідей, технічних інструкцій, економічних звітів, робочої документації, неофіційних урядових документів, маркетингових досліджень, інформаційних бюлетенів, тощо)

Міністерство оборони Великої Британії (2011) надає більш конкретне визначення OSINT: «вид розвідки, що отримує дані із загальнодоступної інформації, яка має обмежене публічне розповсюдження або доступ». Зокрема, стверджується, що матеріали, добуті за допомогою OSINT є особливо корисними, адже «матеріал з відкритим кодом не менш важливий, ніж матеріал із грифом «секретно», коли використовується кваліфікованими аналітиками для забезпечення неупередженості та роботи без упереджень». Це твердження про рівність OSINT з іншими формами розвідки - це повторювана тема в офіційній доктрині навколо OSINT.

І хоча в цих та інших визначеннях можуть бути узгоджені пункти, але також очевидно, що деякі загальні критерії визначення OSINT можуть бути дещо неоднозначними. Таким чином, існує щонайменше три видимі сфери потенційних суперечок:

- використання терміну «загальнодоступний»;
- ступінь, в якому дані збираються ще відкрито і вже приховано;
- вимога дотримуватись належної кібергігієни під час проведення розслідувань з відкритим кодом.

По-перше, фраза «публічно доступна інформація» відкрита для тлумачення. І військові, і співробітники правоохоронних органів можуть, за наявності дозволу, використовувати дані з відкритим кодом, до яких цивільна особа, яка не належить до служби, не могла б отримати доступ. Два таких приклади включають бази даних про реєстрацію водіїв та транспортних засобів та фінансові дані, включаючи кредитні рейтинги та постачальників банківських послуг. Незважаючи на те, що до таких баз даних мають доступ клієнти-платники, місцеві органи влади та поліцейські організації, ця інформація не надається широкому загалу. Дійсно, можуть виникнути певні дискусії щодо того, чи можна такий доступ до даних обґрунтовано вважати «відкритим». Хоча інформація, яка зберігається на деяких веб-сайтах, містить особисті дані OSINT, заховані за так званими «системами оплати (пейволами)», це вважається «чесною грою», тобто будь-хто, хто зацікавлений у придбанні такої інформації, як особисті адреси, дані про вибори та дані телекомунікацій, може це зробити. Дійсно, інші бази даних, наприклад, ті, що ведуться великими компаніями, часто містять так звані «дані за згодою»; і, хоча такі дані зберігаються лише тоді, коли хтось дає свою згоду, ступінь, в якому клієнти знають про те, як ці дані можуть бути використані в майбутньому, а також про можливість вилучити дані з цих записів прямо не обговорюється. Можливо, доступ поліції та військових до баз реєстраційних даних та фінансових баз даних - це крок за межі «пейволів», де дані недоступні для широкої громадськості ні за яких обставин.

По-друге, хоча багато визначень OSINT зазначають, що процес збору даних може здійснюватися явно, на практиці це робиться рідко. Це особливо проявляється через домінування Інтернету як засобу як для зберігання даних, так і завдяки його зручності пошуку та локалізації інформації через соціальні медіа та інші публічно відкриті веб-сайти, і хоча всього визначається п'ять рівнів досліджень з відкритим кодом, лише рівень 1 дійсно можна назвати «відкритим» дослідженням (Рада начальників Національної поліції, 2015). В цьому контексті особливо соціальні медіа є мінним полем через особисту природу майже всієї інформації, розміщеної на таких сайтах. Наприклад, розглядаючи розслідування, які проводяться у Twitter та Facebook, користувачі не отримують і не можуть бути сповіщені про те, що їх вміст профілю переглядається, знімається з екрана, безпосередньо завантажується іншим користувачем або через спеціально призначений програмний продукт OSINT, такий як Repknight (2017), Echosec (2017) та Cosain (2017). Цікаво, що такі продукти OSINT продають себе спеціально для використання поліцією, МВД та міністерствами оборони, потрапивши на цифрові ринки урядів (наприклад, Cosain та Palantir на G-Cloud Великобританії).

По-третє, часто не зазначається відповідальність військових та правоохоронних органів задля дій з високим рівнем «кібергігієни», щоб зводити до мінімуму цифровий

слід, що залишається на веб-сайтах, або використовувати послуги для маскуванню присутності. Цей підхід вважається скоріше контррозвідувальним заходом, ніж таємною експлуатацією. Дійсно, часто доводиться захищати анонімність слідчих, організацій, а також окремих осіб або груп, які стають цілями, що, у свою чергу, може розкрити подробиці операції. Крім того, правоохоронні органи Великобританії, США та низки інших країн мають конкретні вказівки, де детально описуються вимоги до розслідувань з використанням технології OSINT 4-5 рівня з використанням поглинань облікових записів у соціальних мережах та таємних джерел агентурної розвідки (CHIS) для отримання доказів чи розвідувальних даних із відкритих джерел. Це може бути особливо спірним питанням через таємну тактику високого рівня, яка використовується для того, щоб приховати особистість або проникнути на веб-сайти у пошуках даних. Здається, вони суперечать будь-яким відкритим можливостям OSINT, а також масово розширюють визначення того, що вважається «загальнодоступним». Таким чином, рівні 4-5 OSINT зазвичай вимагають найвищих рівнів доступів для наявних органів.

Станом на початок 2017 року у військових секторах розслідувань OSINT офіційно не класифікували Dark Web як ресурс з відкритим кодом. На той час це рішення паралельно існувало й в інших країнах ЄС Великобританії, США, які також зазвичай працюють на 1-2 рівнях OSINT і не мають доступу до Dark Web URL. Хоча це частково і через обмеження безпеки та інфраструктури, але було визнано, що таке рішення є дещо проблематичним і вже змінюється. Зокрема, військові слідчі OSINT визнають багатий потенціал розслідування Dark Web ринків для рішень щодо фінансування терористичних угруповань та інших зарубіжних загроз. Але через юридичні тонкощі та бюрократію таке рішення розтягується на роки.

Як обговорювалося раніше, не існує одного прийнятого визначення розвідки з відкритих джерел, будь то OSINT для правоохоронних органів, військових чи розвідки в інших сферах, і навіть у межах наявних визначень обсяг матеріалу та засоби, які можуть бути використані для його отримання, не стандартизовані та варіюються в різних областях практики. Це спричиняє проблеми для нових спеціалістів, які входять у робоче поле, оскільки немає стандартного визначення або прийнятої форми OSINT. Навіть відомі книги, такі як «Open Source Intelligence Techniques» Майкла Базелла (2016), містять методи соціальної інженерії, які можуть вважатися неприйнятними для внутрішнього та зовнішнього поліцейського або військового використання.

Правоохоронні органи та військові також можуть збирати дані з використанням OSINT з різних причин, і дуже важко вказати на різницю між OSINT для збору цифрових доказів та OSINT для проведення розвідки.

Станом на червень 2017 року військові Великобританії не використовували еквіваленти розвідки 4-5 рівнів CHIS (Covert Human Intelligence Source, оперативний секретний агент) або OSINT в операціях, які вважаються відкритими розвідувальними операціями або дослідженнями по збору інформації. Деякі винятки з цього може становити 77-а бригада британських ЗС, яка, як відомо, використовує Facebook, Twitter та інші соціальні медіа для ведення «несмертельної війни». Однак, так як політика безпеки охоплює широкі сили, більшість військових OSINT не передбачає жодних форм імітації/участі чи підходів CHIS.

При зборі даних у соціальних мережах можуть бути розгорнуті два основних типи профілів оперативних профілів: «сіра особистість» та «вбудовані» акаунти. Облікові записи «сірих особистостей» необхідні для проходження основних вимог щодо входу на сайти соціальних медіа, таких як Facebook, VK та Telegram, що дозволяє обліковому запису мати доступ до більшого ступеня вмісту, ніж якщо б слідчий не був зареєстрований на цьому сайті. Ці облікові записи сірих людей «не дружать, не слідкують і не залучаються» до будь-якої форми спілкування з іншими профілями, їхня перевага полягає в тому, що вони просто проходять через бар'єри для входу на веб-сайти соцмереж, щоб отримати вміст даних із відкритим кодом. Цей підхід зазвичай

використовується міністерствами оборони та іншими неурядовими суб'єктами, що не пов'язані з поліцією, оскільки вважається, що вони розгорнуті на 1-2 рівнях OSINT. Крім того, можуть використовуватися "вбудовані облікові записи" (зазвичай правоохоронними органами). Такі облікові записи представлені доволі реально та підтримуються як справжні користувачі, зі списками друзів, активними статусами, інтересами профілю тощо. Вони призначені для того, щоб профіль міг проникнути в приватні групи всередині сайтів або отримати доступ до підозрілих профілів з більшим ступенем безпеки. Специфіка того, як і в якій мірі такі профілі заповнюються та інтегруються у мережі соціальних медіа, залежить від локалізованої політики сил у поліції.

Використовуючи OSINT для розслідувань, і військові, і поліція мають проводити тонку межу навколо сприйняття та того, як це впливає на конфіденційність тих, кого розслідують. Крім того, існує стирання меж між HUMINT (агентурна розвідка) та OSINT (особливо при роботі з краудсорсинговою інформацією). Ця стурбованість також присутня, коли поліція або військові екстраполюють розслідування та операції третім сторонам або стороннім експертам.

Також все більше зростає занепокоєння щодо очікувань конфіденційності в Інтернеті, починаючи від «мантри» про те, що конфіденційність в Інтернеті мертва і що ті, хто стурбований розкриттям своїх особистих даних, повинні просто «подолати це», до проблем на законодавчому рівні. Оскільки GDPR (Загальний регламент захисту даних) набуває чинності, це також викликає занепокоєння щодо доступу та зберігання персональних даних; хоча, є винятки навколо правоохоронних органів, які надають їм ексклюзивне право на доступ до інформації. Ще більш заплутаним питанням є ускладнення, які виникли, з виходом Великобританії з ЄС, адже королівству треба впроваджувати власне законодавство, а ЄС – модернізувати його.

Вищезгадані протиріччя показують, що багато існуючих визначень OSINT є дещо неоднозначними при розгляді технічної практичності як сучасних правоохоронних, так і військових підходів. Можливо, ці визначення зберігаються навмисно такими розмитими та нечіткими, щоб забезпечити оптимальний доступ до слідчого обладнання, тактики та джерел даних.

Список використаної літератури

1. Bazzell, M. (2016) *Open Source Intelligence Techniques: Resources for Searching and Analyzing Online Information*. 5th Edition. CreateSpace Independent Publishing Platform
2. Bellingcat (2017) <https://www.bellingcat.com/>
3. CIA (2010) *INTelligence: Open Source Intelligence*. Central Intelligence Agency <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/open-source-intelligence.html> [Accessed 1 October 2017]
4. Dark Justice (2017) <https://darkjustice.co.uk>
5. Digital Trends (2016). *The History of Social Networking*. Digital Trends. <https://www.digitaltrends.com/features/the-history-of-social-networking/>
6. Donohue, L. (2015). *The Dawn of Social Intelligence (SOCINT)*. Georgetown University Law Center. Vol. 63. <http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2540&context=facpub>
7. Edwards, L., Urquhart, L. (2016) *Privacy in public spaces: what expectations of privacy do we have in social media intelligence?* *International Journal of Law and Information Technology*, 24(3), pp.279-310.
8. Gibson, S.D. (2014). *Exploring the Role and Value of Open Source Intelligence*. In Hobbs, C., Moran, M., Salisbury, D. (eds) *Open Source Intelligence in the Twenty-First Century* (pp. 9-23). Palgrave Macmillan UK.
9. NATO (2001) *NATO Open Source Intelligence Handbook*. http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/030201/ca5fb66734f540fbb4f8f6ef759b258c/NATO%20OSINT%20Handbook%20v1.2%20-%20Jan%202002.pdf [Accessed 1 October 2017]
10. Steele, R.D. (1995) *The importance of open source intelligence to the military*. *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, 8(4), pp.457- 470.

Науковий керівник: Двуреченська О. С., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПОДОРОЖКО Поліна

*студентка V курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА РУЙНІВНА СИЛА

Глобальні проблеми людства — комплекс проблем і ситуацій, що зачіпають життєві інтереси всіх народів світу та від вирішення яких залежить подальший прогрес людства і збереження цивілізації. Глобальні проблеми людства взаємопов'язані, охоплюють всі сторони життя людей, стосуються всіх країн і народів та верств населення, стосуються як поверхні землі, так і Світового океану, атмосфери планети, навколоземного та космічного простору. Вони призводять до великих економічних та соціальних збитків. Однією із найсерйозніших проблем з якими людство увійшло в ХХІ сторіччя є тероризм. Тероризм і екстремізм у будь-яких формах їхнього прояву все більше загрожують безпеці багатьох країн та їх громадян, спричиняють досить істотні політичні, економічні і моральні втрати, здійснюють сильний забирають життя ні в чому неповинних людей. Міжнародний тероризм, як наслідок процесу глобалізації, представляє собою суперечливе явище, що перетворилося на глобальну проблему, чинить деструктивний вплив на суспільні погляди та соціальні цінності [2]. Міжнародний тероризм — специфічна форма тероризму, визначений як суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей, що набула великого розвитку від кінця 1960-го року і триває до початку ХХІ століття.

Під міжнародним тероризмом розуміється систематичне та скоординоване застосування насилля організованими групами в міжнародному масштабі. Міжнародний тероризм є реакцією певних соціальних, етнічних та конфесійних груп на умови глобалізації[3]. Головним об'єктом терористичних актів є суспільна безпека, руйнування якої веде до залякування та обмеження демократичних принципів існування суспільства. За останні десятиліття міжнародний тероризм перетворився на одну з глобальних проблем сучасності, що дестабілізує загальну ситуацію в світі. Тероризм все більше загрожуює безпеці країн та їх громадянам, тягне за собою значні політичні, економічні та моральні наслідки, спричиняє сильний психологічний вплив на населення, забирає життя багатьох людей. За останні роки відбувається ескалація терористичної діяльності. При цьому розширюються її масштаби, стає складнішим характер, зростає чисельність терактів, стають різноманітнішими їх форми, об'єкти та цілі. Терористична діяльність розрахована, насамперед, на особливості масової свідомості, на її готовність сприймати існуючу реальність не тільки зважаючи на неповторність подій, але й з урахуванням можливостей засобів масової інформації доводити до свідомості населення справжні масштаби трагедії

З початку ХХІ ст. міжнародний тероризм перетворюється на глобальну руйнівну силу, що загрожуює існуванню людської цивілізації. Ця загроза стає особливо значною з огляду на непередбаченість тероризму, його невизначеність, ірраціональність, несистемні зв'язки та впливи. Це такий чинник, що вносить найбільш значний елемент хаосу в систему світового порядку, який і попри це не є досконалим. Серйозну небезпеку для міжнародної системи та безпеки окремих держав створює глобальна терористична мережа. Насамперед це обумовлюється активним прагненням терористичних організацій отримати доступ до новітніх ядерних, біологічних, бактеріологічних, інформаційних технологій, що особливо небезпечно на тлі відкритості сучасного суспільства, надмірної вразливості життєво важливих основ суспільного буття і техногенної насиченості

сучасної екосфери. Загроза міжнародного тероризму залишається актуальною, ситуація хаосу й невизначеності на Близькому Сході (в Сирії й Лівані) притягує джихадистів, включаючи групи, пов'язані з терористичною мережею Аль-Каїда. Остання разом зі спорідненими терористичними угрупованнями діє у Ємені, Сомалі, Малі, поширюючи вплив на країни Африки на південь від Сахари. Масштаби діяльності цього угруповання продовжують створювати безпосередні загрози країнам західної цивілізації, які стосуються не тільки безпеки їх кордонів і територій, а передусім безпеки громадян цих країн (захоплення заручників на нафтопереробному підприємстві в Алжирі як відповідь терористів на операцію в Малі). Події із захопленням громадян України в Сомалі, Нігерії, Сирії підтверджують реалістичність цих загроз і для нашої країни. Унаслідок глобалізаційних процесів у сучасних умовах тероризм зазнає істотних якісних змін і перетворюється на серйозну загрозу не тільки для окремих держав і урядів, але і для регіональної та глобальної безпеки світу загалом. З переходом на міжнародний рівень після 11 вересня 2001 р. змінюються масштаби та цілі тероризму як політичної технології. Знищення Всесвітнього центру торгівлі мало на меті не просто паралізувати функціонування американського фондового та діяльність світового ринків, а завдати удару по символах американського капіталізму та світової глобалізації. Отже, теракти мають і яскраво виражений антиглобалістський характер. Водночас заслуговує на увагу і думка, що пов'язує деякі різновиди міжнародного тероризму з дією ісламського чинника, тобто задіяний аспект ідентичності та цінностей. Явище сучасного міжнародного тероризму виникає як певна реакція прихильників традиції на глобалізаційні виклики і означає посилення фундаменталістських орієнтацій традиційних суспільств. Яскравим свідченням цієї думки є сучасний Іран, чеченський тероризм або поведінка Аль-Каїди.

Міжнародний тероризм не є традиційною зовнішньою загрозою, для боротьби з якою створювалися потужні військові сили. Так само він не є традиційною внутрішньою загрозою, з якою мали б боротися національні елементи воєнної організації держави. Тероризм інкорпорований у міжнародний простір і використовує можливості глобалізації економічних, політичних, інформаційних процесів. Терористи мають у своєму розпорядженні сучасні зразки зброї та військової техніки, використовують інформаційні технології та можливості розгалуженої банківської системи. Залишається небезпека використання терористами зброї масового ураження і передусім хімічної та бактеріологічної. Набуває значення і небезпека ядерного тероризму у сучасних міжнародних відносинах, що, зокрема, може зашкодити процесам міжнародного співробітництва. Особливо небезпечним може бути також енергетичний тероризм, тобто нанесення ударів по енергетичним об'єктам і комунікаціям. Створення широкої мережі міжнародних терористичних осередків дає змогу говорити про існування своєрідного терористичного інтернаціоналу, який створює загрозу стабільності в окремих державах і міжнародній безпеці загалом [1].

Боротьба з тероризмом потребує об'єднання зусиль більшості членів світового співтовариства та визначає інтенсивний розвиток політичного та силового співробітництва в цій сфері. Глобалізація негативних наслідків терористичних актів змушує всіх політичних гравців, міжнародне співтовариство, окремі держави, владу вдаватися до екстремальних дій та неадекватної поведінки, що за певних умов може спровокувати конфлікт регіонального, або глобального рівня. Так, звинувачення російською стороною Грузії щодо її начебто підтримки чеченського тероризму було однією із підстав серпневого конфлікту 2008 р. Правовою основою для боротьби з тероризмом є Міжнародна конвенція для попередження терактів із застосуванням вибухових пристроїв, прийнята Генеральною асамблеєю ООН у 1997 р., а також Резолюція Ради Безпеки ООН № 1269 (1999 р.), яка визначає напрями розвитку політичного співробітництва в цій сфері. Після терактів 11 вересня з'являється Резолюція РБ ООН № 1373 (28 вересня 2001 р.) про боротьбу з міжнародним тероризмом, яка

передбачала конкретні заходи й активізацію багатостороннього співробітництва.[4]. Світова спільнота розуміє, що жодна країна світу не застрахована від дій терористів, а державні механізми упередження загроз міжнародного тероризму не є досконалими. Визнається глобальний характер загрози міжнародного тероризму, оскільки теракти можуть спровокувати механізми ескалації конфліктів у багатьох гарячих точках світу – на Близькому Сході, Балканах, Кавказі, Центральній Азії, оскільки країни, які мають проблеми із тероризмом (або під прикриттям боротьби з тероризмом) можуть активізувати свої зусилля для нанесення превентивних ударів по своїм супротивникам. Утім мають сенс міркування, що тероризм все-таки не становить серйозної загрози глобальній безпеці, оскільки за усіма його проявами, його наслідки поступаються іншим небезпекам – бідності, вичерпанню ресурсів, екологічним катастрофам тощо. Ефективність антитерористичної боротьби у світі можна вимірювати порівняно із загальними витратами на неї і шкодою, завданою тероризмом.

Проблема міжнародного тероризму не може бути вирішена в одній площині та одним способом. Необхідно добиватися розуміння широкими верствами населення всіх країн складності устрою та крихкості сучасного світу. Слід виявляти вогнища напруги, де посилюється прагнення використовувати терор для вирішення політичних та інших завдань, де виховуються люди, які здатні здійснювати теракти.

Список використаних джерел

1. Бельков О. (2002). Міжнародний тероризм – слова та сенс. *Влада.* № 2. с. 17-18.
2. Семикін М. В (2004). Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації : автореф. дис. канд. юрид. наук, с.19..
3. Ревин В. П.(2002). Международный терроризм : актуальные проблемы совершенствования международного сотрудничества. *Антитеррор.* № 1. с. 37.
4. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text

Науковий керівник: Петров П. Г: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДВУРЕЧЕНСЬКА Олександра

*канд.іст.наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
факультету суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ОБСЄ В СФЕРІ ХІМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність забезпечення хімічної безпеки в Україні обумовлюється збільшенням обсягів використання хімічних речовин у побутовій діяльності громадян та на промислових підприємствах держави. В Україні не виробляється та не зберігається хімічна зброя, однак наявна тенденція збільшення хімічних загроз. До основних загроз Україні в сфері хімічної безпеки належать: розташування на території держави підприємств, які використовують у виробничому процесі хімічні речовини; наявність хімічно небезпечних об'єктів, де зберігаються хімічні речовини; застаріле технологічне обладнання, яке використовується у виробничому процесі, при переробці або зберіганні хімічних речовин, недосконалі очисні споруди; повільні темпи модернізації процесів виробництва, зберігання, транспортування, використання, торгівлі, вилучення з обігу та утилізації або знешкодження хімічних речовин; наявність аміакопроводу, газо- та нафтопроводів; транспортування великих обсягів хімічних речовин; недостатній рівень обізнаності громадян щодо правил використання хімічних речовин та реагування на хімічні небезпеки; відносна доступність хімічних речовин та знань про їх використання з протиправною метою. Загрозу хімічній безпеці також становить те, що близько 80% потрібних населенню та промисловим підприємствам України хімічних речовин імпортується.

Проблема побудови якісної системи хімічної безпеки полягає також у відсутності в Україні комплексу необхідних правових документів. Лише наприкінці 2020 р. Департамент з питань поводження з відходами та екологічної безпеки Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України розробив проект Закону України «Про хімічну безпеку та управління хімічними речовинами». Також у березні 2021 р. було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України». Поява означених документів створює позитивні перспективи формування сучасного правового регулювання сфери хімічної безпеки.

Зважаючи на існуючі виклики та загрози, важливу роль для забезпечення хімічної безпеки України продовжує відігравати міжнародна діяльність України. Україна ратифікувала більшість міжнародних документів, які регулюють розробку, накопичення, зберігання, розповсюдження та знищення хімічної зброї та хімічних речовин подвійного призначення. Україна бере участь в усіх сучасних міжнародних режимах експортного контролю та співпрацює з провідними міжнародними організаціями в сфері хімічної безпеки.

Особливе місце у міжнародній співпраці України займають відносини з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Україна стала повноправним членом організації у 1992 р. і на теперішній час має значний досвід співробітництва в усіх сферах, якими опікується ОБСЄ. Співробітництво з ОБСЄ дозволяє Україні взяти участь у вирішенні актуальних проблем хімічної безпеки разом з провідними європейськими та американськими державами, ознайомитися з міжнародним досвідом забезпечення національної хімічної безпеки, отримати фінансову допомогу на реалізацію безпекових проєктів. Правовою основою співробітництва є «Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі щодо створення нової форми співробітництва» (2000 р.). Співробітництво базується на плануванні, виконанні та моніторингу проєктів між відповідними органами влади України і ОБСЄ та її інститутами (Верховна Рада, 2000). Виконання завдань співробітництва здійснює Координатор проєктів ОБСЄ в Україні. Персонал Координатора можуть складати іноземні та українські експерти.

Взаємодія України з ОБСЄ в сфері хімічної безпеки стосується широкого спектру питань: запровадження навчальних програм у державних установах щодо запобігання, виявлення та нейтралізації хімічних загроз, створення інформаційних матеріалів для населення, допомога у реформуванні правового регулювання системи хімічної безпеки, проведення практичних тренувань тощо.

Спільно з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні здійснюється ряд заходів у сфері зміцнення хімічної безпеки. Серед значимих спільних проєктів можна відзначити «Надання Уряду України допомоги в реабілітації територій, забруднених вибухонебезпечними предметами часів минулих війн, в районі міст Керч, Севастополь і Біла Церква» (2008 – 2011 рр.), «Підвищення обізнаності про ризики і загрози, пов'язані з вибухонебезпечними залишками війн (ВЗВ)» (2012 р.), «Підвищення спроможності Уряду України щодо виконання робіт з підводного очищення від вибухонебезпечних залишків війн акваторій Чорного та Азовського морів» (2012 р.), «Підвищення спроможності України реагувати на загрози хімічної безпеки» (2017 р.), «Вдосконалення національної системи нормативного регулювання у сфері хімічної безпеки та захисту» (2018 р.). У грудні 2017 р. в рамках Міжнародного семінару з питань зміцнення хімічної безпеки та захищеності в Україні була визнана науково-технічна можливість створення у державі лабораторії з ідентифікації хімічних речовин. Це дозволить Україні претендувати на входження до мережі лабораторій Організації із заборони хімічної зброї (Організація з безпеки та співробітництва в Європі, 2017). Співробітництво ОБСЄ з Україною також стосується вдосконалення законодавства, покращення матеріальної бази ідентифікації хімічних речовин, заборони перевезення хімічних речовин через кордон,

проведення семінарів, конференцій, тренінгів, консультативних та навчальних заходів, реалізації проєктів підвищення обізнаності громадян з хімічної безпеки.

З 2018 р. до кінця 2021 р. Державна служба України з надзвичайних ситуацій спільно з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні реалізує **Проєкт міжнародної технічної допомоги «Посилення спроможності України щодо реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з небезпечними хімічними речовинами» спрямований на** підвищення спроможності Навчального центру Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій та створення навчальних матеріалів з урахуванням досвіду країн-членів ОБСЄ (Державна служба України з надзвичайних ситуацій, 2021). Проводяться навчання співробітників Державної митної служби та Державної прикордонної служби, реалізуються проєкти з посилення контролю за транскордонним переміщенням контрольованих та токсичних хімічних речовин. Підтримку реалізації проєктів ОБСЄ з хімічної безпеки в Україні надають ЄС та США.

У 2021 р. завершилося співробітництво України з ОБСЄ з оновлення системи захисту від загроз, пов'язаних з токсичними та небезпечними хімікатами. Модернізаційний процес був пов'язаний з реформуванням регуляторної системи, забезпеченням аналітичних лабораторій сучасним обладнанням, вдосконаленням контролю за транскордонним переміщенням хімічних речовин (Організація з безпеки та співробітництва в Європі, 2021). Саме роль ОБСЄ потрібно відзначити у появі проєкту закону про хімічну безпеку, створенні низки технічних регламентів та стандартів, оформленні необхідних документів для відкриття Національного референс-центру з визначення токсичних та контрольованих хімічних речовин, утвореного на базі Державного підприємства «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л.І. Медведя Міністерства охорони здоров'я України».

Співробітництво України з ОБСЄ дозволяє набути необхідний досвід для розбудови національної системи забезпечення хімічної безпеки, сприяє реалізації національних інтересів в хімічній сфері та покращенню міжнародного іміджу держави. Крім того, проєкти ОБСЄ в сфері хімічної безпеки, які реалізуються в Україні, спрямовані на розвиток економічної та митної безпеки. У той же час перспективи такого співробітництва залежать від реальних результатів розбудови системи хімічної безпеки в Україні.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України. (2000). Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі щодо створення нової форми співробітництва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_309#Text
2. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. (2021). Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/OBSE.html?PRINT>
3. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. (2017). Міжнародний семінар з питань зміцнення хімічної безпеки та захищеності в Україні підтриманий Координатором проєктів ОБСЄ в Україні та Центром запобігання конфліктам Секретаріату ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/362281>
4. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. (2021). ОБСЄ допомагає Україні вдосконалити систему хімічної безпеки та захисту. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/477619>

Michael AUGUSTÍN

*Assistant Professor, Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Research Fellow, Institute of Political Sciences,
Slovak Academy of Sciences, Bratislava, Slovak Republic*

EUROPEAN COOPERATIVE SECURITY AND ITS KEY CHALLENGES AT THE BEGINNING OF THE NEW DECADE¹

Introduction

The security situation in contemporary Europe is less cooperative, more conflicting and challenging to predict than several decades ago. The main arguments stem from the uncertainty and nature of problems that have affected Western countries over the last decade. The European community transfers many of these problems as key challenges into the third decade of the 21st century. They are directly associated with the security ensuring issues of states and their citizens. Moreover, the perception of security has expanded significantly to new dimensions due to emerging priorities. The nature of these problems is complex. Therefore, their solution is not conceivable without the cooperation and involvement of the main actors and smaller states, which do not necessarily have to be the main conflict parties but also feel its impacts.

Our article's central idea is that the crucial prerequisite for effective and open cooperation lies in the similar, close perspectives of problems and in sharing the same political values by the European partners. However, unfortunately, value consistency has decreased due to internal political development within the EU Member States over the past decade. This dynamic also has implications for national cooperation, policy coherence and a unified approach of the Union as a global player in the security area. The concept of cooperative security, the cradle of which is Europe, is thus currently being severely tested.

Biscop & Renard (2010), Payne (2012), McArdle Kelleher (2012) and Remler (2019) have contributed to the issue of cooperative security and its perspectives in the European environment in recent years. Other authors have also reflected on how democracy contributes to peace. Thus we can speak of a complex intellectual tradition of proponents and critics of the democratic peace theory (Russett, 1993; Mintz, 1993; Dafoe, 2011; Reiter, 2012; Mousseau, 2013; Hobson, 2017; Gursozlu, 2018). Ray (2003), for example, writes about how democracy affects the creation of alliances or cooperation.

The goal of this article is to identify current challenges for cooperative security in Europe. At the same time, we focus on the factors that determine the quality of relations and mutual interactions of European partners. They represent essential prerequisites for the development of cooperative security in the European environment. We pay special attention to one of these factors – the assumption of shared democratic values – in a separate part of this article.

The European Union and recent developments in cooperative security

The EU has carried over several urgent challenges from the previous decade, which will unquestionably remain important security issues and have the potential to transform the current paradigm in the field of cooperative security.

The past decade has been primarily marked by the European migration crisis, with 1.3 million migrants seeking asylum in 28 EU Member States, Switzerland and Norway in 2015

¹ The research paper was written with the support of the Scientific Grant Agency of the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic and the Slovak Academy of Sciences within the grant VEGA no. 1/0842/21 "Development of cooperative security and position of the Slovak Republic".

(“Number of Refugees to Europe ...” 2016). In the second half of the 10s of the 21st century, terrorist attacks in many European capitals, such as Paris, Nice, Brussels, Berlin, Munich and Vienna, became an immediate threat to the security of citizens. The large-scale migration crisis can return anytime, given the ongoing instability in the Middle East and Afghanistan. European leaders are also conscious of this menace. Angela Merkel, following developments in Afghanistan, recently addressed that the year 2015 and the open-door migration policy will not repeat anymore (“Germany can't repeat 2015 migrant influx,” 2021).

The experience of the Trump era has led to a cooling of transatlantic relations and the “America first” policy. It has pushed European leaders to rethink the issue of European security, the EU's role as a security player in international relations and develop European priorities, which may not necessarily correspond to American interests (Smith, 2018, p. 612–613). However, the administration change in the White House does not yet indicate a rapid recovery to above-standard transatlantic relations. Therefore, more substantial pressure can be expected in the coming period for the EU leaders to think about the European future without the intense involvement of the United States.

Climate change does not represent a significant concern solely for the EU. NATO has reflected upon the climate security within the climate change. The need to cooperate in this area has been addressed in the historically first NATO Climate Change and Security Action Plan, integrating aspects of climate change into the full range of NATO activities (“NATO Climate Change and Security Action Plan,” 2021). Furthermore, many of the EU Member States activities in cooperative security take place within NATO. We can put as an example the EU peacekeeping operations, which are logistically secured with NATO support under the Berlin Plus agreement, e.g. EUFOR Althea in Bosnia and Herzegovina (Vaššová, 2021, p. 147).

As a result of the Crimean crisis of 2014, the EU's relations with the Russian Federation has been disrupted by the continuous military conflict in the EU's immediate neighbourhood in Ukraine. Cyber propaganda and Internet disinformation campaigns additionally contribute to the overall destabilisation of relations and social polarisation. EU regularly since 2014 renews sanctions against Russia and it applies the approach of the so-called selective engagement and cooperation with Russia on issues of EU exclusive interest in line with its latest EU Global Strategy of 2016 (“A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy,” 2016). Although the EU has developed a coherent sanctions policy against Russia, it internally suffers from a specific type of disaggregation (Orenstein & Kelemen, 2016, p. 88). Inspiration from Putin's political model is most apparent in Hungary. It manifests itself by undermining the system of checks and balances, the separation of power, weakening the mass media independence, plurality, and spreading the illiberal human rights strategy (Ambrosio, 2020). Due to the certain proximity of the regimes of these two countries and the level of their cooperation, Hungary risks becoming a Russian Trojan horse in the middle of the EU (Végh, 2015, p. 48).

Although the term cooperative security is not frequently used in EU jargon, it is a crucial principle of the Union's security. It is visibly reflected in the EU neighbourhood policy and is achieved by the so-called positive conditionality: access to European markets and partnerships should stimulate security cooperation, political, social and economic reforms and thus spread the EU model and values (Biscop & Renard, 2010, p. 12). In addition to the neighbourhood policy, the EU interpreted its role in cooperative security much more extensively in 2003 in line with the changing global environment and its position as an emerging global player. The European Security Strategy (2003) calls for “effective multilateralism” in the international environment (“European Security Strategy,” 2003). If the EU's fundamental aim is to preserve and strengthen the European social model and the values on which it is based, the best way to achieve this goal is to support them in the rest of the world. In other words, in order to make this model viable (if the EU and the governments of its Member States shall guarantee economic prosperity, freedom from material deprivation, social

well-being, a sustainable environment, respect for human rights, the rule of law, political freedom and democracy to every citizen), the EU must identify its fundamental interests, i.e. those which determine the very survival of its model: e.g. the absence of any military threat to the EU territory, open communication and trade corridors, secure energy supplies, manageable migratory flows and strict compliance with international law (Biscop & Renard, 2010, pp. 13-14).

Liberal democracy as a prerequisite for cooperative security in the European Union

The proclaimed historical triumph of liberal democracy in the early 1990s, interpreted as a paradigmatic international victory, has led to a specific narrative in international law. “Right to democracy”, a “democratic right” or a “right to democratic governance” are reflected in various policies, e.g. promoting democracy abroad or introducing procedural criteria for democracy as a qualification for membership in particular regional organisations (Rich, 2001, p. 21), including the EU. However, the “turn to governance” occurred much earlier and was based on the tragic experience of World War II. Thus, human rights, or democracy itself, gradually penetrated international law documents and became its norm. In addition to Rich (2001), Franck (1992), Crawford (1994), Fox (2003), d'Aspremont (2011) and the collective work of the editors Fox & Roth (2000) have paid attention to this process over time.

Two conflicting trends have recently become a notable phenomenon in the EU: putting pressure on common “games rules” on the part of European authorities and a gradually crumbling consensus on political values, as several of its Member States are experiencing democratic backsliding (Kelemen & Blauburger, 2017; Sitter & Bakke, 2019; Gora & de Wilde, 2020; Holesch & Kyriazi, 2021). Following Mihalka's argument (2005, p. 117) that the spread of liberal political and economic values promotes cooperative security, the aforementioned political dynamic has implications for reducing the collaborative potential of the EU Member States. The parallel with Hungary shows that sharing the same perspective regarding (democratic) political values is a critical prerequisite in building partnerships and open diplomatic relations. Individual European leaders did not speak in unison during the migration crisis, and they were not consistent with the EU's position on Russia. Similarly, not all leaders recognize and feel the need for radical change in existing climate change mitigation policies.

We can perceive the decline in security cooperation among states as a direct consequence of current democratic backsliding within the political dynamics of nation-states and the rise of populism (Leriche & Opitz, 2019). The anti-establishment narratives of populist leaders encourage public sentiment against the political elites of international organisations, thereby reinforce feelings of distrust towards politicians and officials of the EU institutions and de facto appeal to the sovereignty of nation-states. In this context, in 2019, Pope Francis also expressed for *La Stampa*: “Sovereignism is an attitude of isolation [...] populisms lead us to sovereignism” (“Papa Francesco: Il sovranismo mi spaventa ...,” 2019). Considering the claim against “Brussels elites”, accusing them of importing liberal values into Member States' legislation and calling for “our own path” to democracy by national political leaders, it will be extremely difficult for the EU to find common ground for security cooperation. In the absence of agreement on fundamental political values and standards, no one can expect any consensus on the perception of security threats, the definition of priorities and the fulfilment of the obligations arising from these priorities.

Conclusion

World War II, as the last military conflict between the current EU Member States, is still a historical experience that underpins the central ethos of European integration: peacekeeping. Thanks to the post-war cooperation of liberal-democratic EU regimes, the EU even received the Nobel Peace Prize in 2012 for its role and contribution to building “European

peace”. In the context of these academic discussions and the current European political dynamics, the question “what role the factor of political values plays in the field of cooperation security” is highly urgent.

Post-war Europe became a laboratory for studying the democratic peace theory as an environment where the statesmen sought to create a world without wars, based on liberal democratic institutions, intensive diplomatic dialogue between states, peaceful conflict resolution and economic cooperation (Russett & Oneal, 2001). Until now, European security and collaboration arose out of this narrative, which broadly represents the fundamental thesis of the democratic peace theory, the flagship of contemporary international relations theories. At the same time, the concept of cooperative security remains reserved for developed democratic societies with sufficient prosperity and social harmony, which creates the preconditions for building mutual trust and reaching a consensus (McArdle Kelleher, 2012, p. 4). Thus, the question is whether individual European states currently represent an environment where there is the potential for more effective and intensive cooperation on security priorities.

Illiberal turn and inspiration coming from authoritarian regimes and the practical implications of populist rhetoric in internal policies can contribute to mutual distrust between the allies, less predictability of their actions, and often unilateral action in their diplomatic relations, trade or energy policies. The decline of democratic institutions and the democratic backsliding within the territorial units of nation-states may not a priori lead to a war conflict between two or more states. However, they may lead to a chain of events that will lead to diplomatic escalation, increased uncertainty in the global environment or reduced security cooperation. After all, this dynamic can seriously impact democratic peace itself, which implies much more than the absence of armed conflict. If democratic institutions do not work as expected, what is the hope that the current situation will facilitate cooperative behaviour between democracies? Sharing the same perspective is, therefore, in terms of political values, a fundamental prerequisite for practical cooperation in building a secure world.

Acknowledgements

The research paper was written with the support of the Scientific Grant Agency of the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic and the Slovak Academy of Sciences within the grant VEGA no. 1/0842/21 “Development of cooperative security and position of the Slovak Republic”.

References

1. Ambrosio, T. (2020). *Russia's Effects on a Consolidated Democracy. The Erosion of Democracy in Hungary and the Putin Model*. In: M. Kneuer & T. Demmelhuber (Eds.), *Authoritarian Gravity Centers. A Cross-Regional Study of Authoritarian Promotion and Diffusion* (pp. 175–202). New York: Routledge.
2. Biscop, S. & Renard, T. (2010). *The European Union as a security actor: Cooperative multilateralism*. *Security and Human Rights*, 21(1), 12–17. doi: <https://doi.org/10.1163/187502310791306034>
3. Crawford, J. (1994). *Democracy and International Law*. *British Yearbook of International Law*, 64(1), 113–133. doi: <https://doi.org/10.1093/bybil/64.1.113>
4. D'Aspremont, J. (2011). *The Rise and Fall of Democracy Governance in International Law: A Reply to Susan Marks*. *The European Journal of International Law*, 22(2), 549–570. doi: <https://doi.org/10.1093/ejil/chr024>
5. Dafoe, A. (2011). *Statistical Critiques of the Democratic Peace: Caveat Emptor*. *American Journal of Political Science*, 55(2), 247–262.
6. *European Security Strategy. A Secure Europe in a Better World*. (2003). Retrieved October 16, 2021, from <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>
7. Fox, G. H. (2003). *International Law and the Entitlement to Democracy After War*. *Global Governance*, Vol. 9, No. 2, *Governance After War: Rethinking Democratization and Peacebuilding* (Apr.–June 2003), 179–197. doi: <http://www.jstor.org/stable/27800474>
8. Fox, G. H. & Roth B. R. (2000). *Democratic Governance and International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Franck, T. M. (1992). *The Emerging Right to Democratic Governance*. *The American Journal of International Law*, 86(1), 46–91. doi: <http://www.jstor.org/stable/2203138>
10. *Germany can't repeat 2015 migrant influx over Afghanistan, CDU says*. (2021). Reuters. Retrieved October 15, 2021, from <https://www.reuters.com/world/europe/germany-cant-repeat-2015-migrant-influx-over-afghanistan-cdu-says-2021-08-16/>
11. Gora, A. & de Wilde, P. (2020). *The essence of democratic backsliding in the European Union: deliberation and rule of law*. *Journal of European Public Policy*, doi: <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1855465>

12. Gursesozlu, F. (2018). *The Triumph of the Liberal Democratic Peace and the Dangers of Its Success*. In A. Fiala (Ed.), *The Routledge Handbook of Pacifism and Nonviolence* (pp. 213–224). New York: Routledge.
13. Hobson, C. (2017). *Democratic Peace: Progress and Crisis*. *Perspectives on Politics*, 15(3), 697–710. doi: <https://doi.org/10.1017/S1537592717000913>
14. Holesch, A. & Kyriazi, A. (2021). *Democratic backsliding in the European Union: the role of the Hungarian-Polish coalition*. *East European Politics*, doi: <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1865319>
15. Kelemen, R. D. & Blauburger, M. (2017). *Introducing the debate: European Union safeguards against member states' democratic backsliding*, *Journal of European Public Policy*, 24(3), 317–320. doi: <https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1229356>
16. Leriche, M. & Opitz, F. W. (2019). *Right-wing Populism and the Attack on Cooperative International Security*. *E-International Relations*. Retrieved October 17, 2021, from <https://www.e-ir.info/2019/08/23/right-wing-populism-and-the-attack-on-cooperative-international-security/>
17. McArdle Kelleher, C. (2012). *Cooperative Security in Europe: New Wine, New Bottles* (CISSM Working Paper, April 2012). College Park: Center for International & Security Studies, University of Maryland. Retrieved October 17, 2021, from <https://www.jstor.org/stable/resrep05033>
18. Mihalka, M. (2005). *Cooperative Security in the 21st Century*. *Connections*, 4(4), 113–122.
19. Mintz, A. & Geva, N. (1993). *Why Don't Democracies Fight Each Other? An Experimental Study*. *The Journal of Conflict Resolution*, 37(3), 484–503.
20. Mousseau, M. (2013). *The Democratic Peace Unraveled: It's the Economy*. *International Studies Quarterly*, 57(1), 186–197.
21. NATO Climate Change and Security Action Plan. (2021). Retrieved October 17, 2021, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm
22. Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015. (2016). Pew Research Center. Retrieved October 15, 2021, from <https://www.pewresearch.org/global/2016/08/02/number-of-refugees-to-europe-surges-to-record-1-3-million-in-2015/>
23. Orenstein, M. A. & Kelemen, R. D. (2016). *Trojan Horses in EU Foreign Policy*. *Special Issue: Europe's Hybrid Foreign Policy: The Ukraine-Russia Crisis*, 55(1), 87–102. doi: <https://doi.org/10.1111/jcms.12441>
24. Papa Francesco: "Il sovranismo mi spaventa, porta alle guerre". (2019). *La Stampa*. Reuters. Retrieved October 18, 2021, from <https://www.lastampa.it/vatican-insider/it/2019/08/09/news/papa-francesco-il-sovranismo-mi-spaventa-porta-alle-guerre-1.37325868>
25. Payne, R. A. (2012). *Cooperative Security: Grand Strategy Meets Critical Theory?* *Millennium*, 40(3), 605–624. doi: <https://doi.org/10.1177/0305829812441733>
26. Ray, J. L. (2003). *A Lakatosian View of the Democratic Peace Research Program*. In C. & M. F. Elman (Eds.), *Progress in International Relations Theory* (pp. 205–244). Cambridge: MIT Press.
27. Reiter, D. (2012). *Democratic Peace Theory*. *Oxford Bibliographies*. Retrieved October 16, 2021, from <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0014.xml>
28. Remler, P. (2019). *Russia and Cooperative Security in Europe: Times Change, Tactics Remain*. *Carnegie Endowment for International Peace*. Retrieved October 15, 2021, from <https://carnegieendowment.org/2019/08/01/russia-and-cooperative-security-in-europe-times-change-tactics-remain-pub-79611>
29. Rich, R. (2001). *Bringing Democracy into International Law*. *Journal of Democracy*, 12(3), 20–34. doi: <https://doi.org/10.1353/jod.2001.0056>
30. Russett, B. (1993). *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*. Princeton: Princeton University Press.
31. Russett, B. & Oneal, J. R. (2001). *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations*. New York: W. W. Norton.
32. *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*. (2016). Retrieved October 16, 2021, from https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
33. Sitter, N. & Bakke, E. (2019). *Democratic Backsliding in the European Union*. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford: Oxford University Press. Retrieved October 16, 2021, from <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.1476>
34. Smith, M. E. (2018). *Transatlantic security relations since the European security strategy: what role for the EU in its pursuit of strategic autonomy?* *Journal of European Integration*, 40(5), 605–620.
35. Vaššová, T. (2021). *Vojenská angažovanost' medzinárodných organizácií v Bosne a Hercegovine*. In: *Medzinárodné vzťahy – Slovak Journal of International Relations*, 19(2), 138–156.
36. Végh, Z. (2015). *Hungary's "Eastern Opening" policy toward Russia*. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, 24(1–2), 47–65.

КОВАЛЕНКО Вікторія

*студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

УКРАЇНА В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Глобальні трансформаційні процеси, що відбуваються в системі міжнародних відносин, зачіпають не тільки провідні країни світу, а й ті, які відносно недавно стали на шлях незалежного розвитку. Перебуваючи на перетині ліній інтересів різних світових центрів, Україна не може залишатися осторонь змін, що відбуваються. Вона повинна стати повноправним суб'єктом щодо нової геополітики, нових цінностей і орієнтирів, які виникли до недавнього часу на міжнародній арені.

У той же час, деякі вчені, державні діячі все частіше стверджують, що вдале геополітичне розташування України принесе необхідні привілеї та дотації на міжнародному рівні. Безумовно, дані аспекти мають право на існування, однак розраховувати всього лише на даний аргумент в контексті міжнародного розвитку та здійснення розширення загальнонаціональних ідей, прав, цінностей було б не зовсім коректно.

В умовах сьогодення наша держава як суб'єкт міжнародних відносин і міжнародного права здійснює безпосередні відносини і взаємодії з різними світовими державами з метою ефективного і повноцінного забезпечення своїх власних національних інтересів.

Безумовно, позиція України на міжнародному рівні зазнала кардинальних змін, що вимагає визначення ключових основ зовнішньополітичної доктрини, підпорядкованої завданню збереження суверенітету спрямованої на відновлення територіальної цілісності держави.

Змінюючи систему національної безпеки і механізми її забезпечення, Україна формує своє майбутнє, яке в умовах адаптації до стандартів ЄС покладає на себе величезні надії. Викладені фактори і структурні елементи державної політики в сфері міжнародних відносин мають величезне значення в контексті нормативно-правового забезпечення сьогоденної державної політики, що без сумнівів свідчить про актуальність даного дослідження.

З 2014 року залученість західних країн в українські події зростає. Перш за все, ЄС і США використовували так званий «кримський фактор» (входження Криму до складу Росії в березні 2014 року за підсумками референдуму), який надавав великий вплив на зовнішню політику Києва. Підвищена увага українських влади до «проблеми» Криму підтримується США та європейськими країнами. У Вашингтоні і Брюсселі заохочують «зусилля» Києва щодо повернення півострова до складу України. Крім того, США і європейські країни зацікавлені зберегти увагу до Криму з боку міжнародного співноти, оскільки кримська проблематика дозволяє продовжувати конфронтаційну політику щодо Росії, висуваючи їй нові вимоги і вводячи додаткові санкції [2].

Київ наполегливо формував громадську думку як всередині країни, так і за її межами в підтримку збереження жорсткого курсу щодо Донбасу і розраховує на подальше залучення США і ЄС в дозвіл внутрішнього конфлікту. У свою чергу, Брюссель і Вашингтон коректують політику Києва, надаючи на нього політичний тиск і розширюючи військове і економічне співробітництво [1].

Крім цього, США і ЄС заохочують конфронтаційний підхід Києва у відносинах з Москвою, розглядаючи російсько-українські відносини в контексті процесів, що відбуваються на пострадянському просторі.

Розширення співпраці України з США і ЄС, супроводжується активізацією контактів з НАТО. Створені різні тренувальні табори із залученням інструкторів

Альянсу, проводяться спільні навчання, обговорюються варіанти розширення присутності НАТО в Чорноморському регіоні. Нові імпульси отримує політичну взаємодію України з НАТО.

Відображенням цього є прийняття Парламентською асамблеєю НАТО резолюції про солідарність з Україною і засудження політики Росії. Кардинальний поворот зовнішньої політики України в бік західних країн викликаний змінами в розстановці сил всередині країни. Посилилися позиції представників радикальних націоналістичних сил в коридорах влади, змінилися настрої населення в регіонах, в тому числі і на південному сході, де виросла частка населення, що негативно відноситься до Росії.

Однак, якщо на початку 1990-х років, зовнішньополітичні устремління, висунуті націоналістичними силами стримувалися економічними зв'язками з Росією, проросійськими настроями на сході країни і наявністю економічних зв'язків, що збереглися з часів СРСР, то через майже двадцять п'ять років після отримання незалежності внутрішньополітична ситуація змінилася, при тому, що націоналістична еліта значно зміцнилася у владі [3]. Підсумком цього стало різке погіршення російсько-українських відносин, які придбали відверто конфліктний характер.

Як показали подальші події, виконання стратегічних євроінтеграційних планів України постійно гальмувала Росія, яка дедалі активніше наполягала на участі нашої держави в інтеграційних програмах на пострадянському просторі, ініціатором та головним учасником яких була РФ. У листопаді 2013 р. напередодні Вільнюського саміту ЄС, де мало відбутися підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, політичне керівництво держави під тиском Росії фактично заявило про відмову від євроінтеграційного курсу. Це стало однією з головних причин Революції Гідності 2013–2014 рр. та масштабних соціально-політичних, духовних, воєнних та інших змін у країні. Аналізуючи пройдений Україною шлях, можна констатувати, що особливе значення у процесі формування зовнішньої політики має врахування сутності й особливостей геополітичного положення країни.

За минуле десятиліття Україна втратила позиції в стратегічно важливому Чорноморському регіоні. Південний напрямок зовнішньої політики України було незаслужено обділена увагою, хоча за кількістю проблем, їх гостроті воно не поступається російському або європейському зовнішньополітичному вектору[2].

Втім, серйозного прогресу в відносинах з Європою Україна так і не досягла, а з Росією - зіпсувала. Неувага до південного вектору значно послабило геополітичні позиції України в Чорноморському регіоні. Рішення міжнародного суду по острову Зміїний на користь Румунії, відсутність прогресу на переговорах з Молдовою, ослаблення позицій в області транзиту енергетичних ресурсів, особливо в контексті створення трубопроводів «Турецький потік» стали найбільш резонансними провалами зовнішньої політики, в яких як в дзеркалі відбилися проблеми української влади [2].

Звичайно, все можна списати на перехідний період, в якому не перший рік перебуває українська держава. Однак проблеми набагато глибше. Україна опинилася неготовою до регіонального суперництва. Геополітичний потенціал, який дістався від СРСР, був бездарно розтрачений, що призвело до втрати позицій в регіоні.

Якщо двадцять років тому з Україною, яка мала розвинене портове господарство, потужний торговельний флот, військовий потенціал, вважалися інші причорноморські країни, бачачи в ній серйозного партнера і небезпечного конкурента, то сьогодні ситуація кардинально змінилася.

Інфраструктура зношена, флот застарів, програми освоєння шельфу не реалізуються, а майбутні трубопроводи повинні пройти, минаючи українську територію. А головне, країна не має довгострокових орієнтирів в регіоні, ніж в повній мірі скористалися причорноморські держави [3].

Події останнього десятиліття чітко показали, що в Чорноморському регіоні формується принципово нова геополітична ситуація. Відбувається стрімке нарощування

військового потенціалу. Найбільш резонансним стало рішення Румунії розмістити на своїй території елементи протиракетної оборони (ПРО) США. Це можна розглядати як черговий крок США на шляху до зміцнення своїх позицій в Чорноморському регіоні, який перетворюється в арену політичного і військового суперництва.

Отже, Курс на ЄС і НАТО і далі буде головною метою зовнішньої політики України.

У гіршому для України випадку прагнення Вашингтона врівноважити зростаюче міжнародне вплив Китаю може бути поштовхом до створення антіпекінської американсько-європейської осі - за участю в ній Росії.

Поки, правда, такий поворот подій не виглядає реальним - не в останню чергу, з огляду на триваючі спроб Кремля підірвати західну демократію. Але рано чи пізно в Кремль увійде нове керівництво. Не можна виключати, що воно виявиться менш зацікавлене в протистоянні з США і ЄС. Який би далекий ні виглядала ця перспектива в даний час, Київ повинен готуватися і до такого недоброзичливого повороту справ.

Співробітництво в межах Співдружності Незалежних Держав розвивається з окремими країнами – учасницями СНД відповідно до міждержавних домовленостей. Участь України в СНД на цей час обмежена. Так, Україна відмовилася від участі у засіданні Ради міністрів закордонних справ СНД 05.04.2019 у Москві, оскільки відповідно до рішення РНБО України “Про припинення дії для України окремих міжнародних домовленостей, підписаних в рамках СНД”, Україна припинила свою участь у статутних органах Співдружності та відкликала всіх своїх представників з цих структур [1].

Крім цього, Україна розпочала перегляд всіх міжнародних договорів, підписаних у межах СНД, та планує вихід з тих із них, які не відповідатимуть національним інтересам. Участь України у всесвітніх міжнародних організаціях створює реальні можливості для взаємодії практично з усіма державами світу в межах багатосторонньої дипломатії. Членство в них доповнює і розширює двосторонні та регіональні механізми забезпечення фундаментальних національних інтересів України, відкриваючи доступ до світового досвіду, інформації, статистики, експертних послуг, джерел технічної та фінансової допомоги. Всесвітні міжнародні організації сприяють підвищенню ролі і впливу Української держави у світі. Через членство в них Україна бере участь у формуванні архітектури світового правопорядку, вирішує проблеми гарантій своєї національної безпеки. Пріоритетним напрямом діяльності України у всесвітніх міжнародних організаціях є активна участь в ООН та її спеціалізованих установах.

Список використаних джерел

1. *Світова гібридна війна : український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с*
2. *Світова гібридна війна : український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с*
3. Пунда Ю. В. *Пріоритетні напрями зовнішньої політики України в умовах агресії Російської Федерації на Сході України та тимчасової окупації Криму / Ю. В. Пунда, В. С. Клименко // Труды університету : зб. наук. праць. – К. : Національний університет оборони України ім. Івана Черняховського. – 2020. – № 5 (132). – С. 5–11.*
4. *Основи зовнішньої політики України : підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець та ін.]. – К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2018. – 240 с.*

Науковий керівник: Петров П., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ГРИЩЕНКО Данило

*Студент 3-ого курсу, кафедри економіки та управління національним господарством,
факультету економіки
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ ЯК ВИКЛИК В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Міжнародна трудова міграція – це переміщення осіб з однієї країни до іншої, що відбувається з метою знаходження кращого місця праці для отримання більшої заробітної плати, порівняно з країною-донором робочої сили. Варто зазначити, що переміщення трудових міграційних потоків відбувається не лише між малозабезпеченими країнами, країнами, що розвиваються та високорозвиненими країнами, а й між високорозвинутими країнами тільки.

За статистикою міжнародних організацій кількість іноземної робочої сили, що шукали нову роботу в іншій країні, у період лише з 2017 по 2019 рр. збільшилася на 5 мільйонів осіб (зі 164 до 169 мільйонів осіб). Таке стрімке зростання кількості міжнародних мігрантів (не лише за позначені 2 роки, а й за останні 20 років) визначило трудову міграцію як один із найважливіших чинників глобалізації та розвитку міжнародних відносин.

Але не зважаючи на аспект підвищення кількості трудових ресурсів, що мігрує за період до 2019 року та позитивні наслідки від міжнародної трудової міграції як для країни-реципієнта і для країни-донора, так і для робітників, кількість офіційних трудових мігрантів у 2020 році скоротилася, багато працюючих за кордоном у перші місяці пандемії повернулися на Батьківщину через небезпеку та нестабільність у країні-реципієнті. Також варто зазначити той факт, що низькокваліфіковані працівники-мігранти постраждали більше за усіх. У третьому кварталі 2020 року, продовжила поширюватися офіційна інформація щодо кількості захворювань на коронавірус серед працівників-мігрантів.

Висновком цього звіту (інформація була взята з нього) стало те, що пандемія непропорційно вплинула на низькокваліфікованих трудових мігрантів у густонаселених місцях проживання. Приклади з Саудівської Аравії та Сінгапуру, де міністерства охорони здоров'я надали офіційні дані про міграційний статус осіб, які отримали позитивний результат тесту, показують різний вплив вірусу на мігрантів. За даними Міністерства охорони здоров'я Саудівської Аравії, 75% усіх нових підтверджених випадків станом на 7 травня 2020 року були серед мігрантів. Понад 95% підтверджених випадків у Сінгапурі до 19 червня 2020 року були мігрантами, при цьому більше 93% загальної кількості випадків були пов'язані з гуртожитками мігрантів (Міністерство охорони здоров'я Сінгапуру, 2021 рік). Незважаючи на тенденцію до зменшення кількості нових випадків, станом на 5 липня 2021 року на мешканців гуртожитків продовжували припадати понад 87% від загальної кількості випадків у Сінгапурі. [1]

Оскільки міжнародні мігранти є дуже гетерогенною групою, вплив на їхнє здоров'я також різноманітний. Швидкий систематичний огляд звітів виявив, що показники захворюваності серед мігрантів та вимушено переміщених осіб, як видається, стабільно вищі, ніж серед груп немігрантів. Однак усі дослідження, включені до цього огляду, були зосереджені на мігрантах та вимушених переселенцях, які мали більший ризик зараження через умови життя та роботи (там само). Інший огляд рецензованої літератури, національних наборів даних та сірої літератури від Nayward et. al. (2020) також показує, що мігранти у країнах з високими доходами мають підвищений ризик зараження та смерті через COVID-19. Окрім умов життя та праці мігрантів, дослідження також пов'язує це непропорційне представлення мігрантів з обмеженим доступом до медичної допомоги.

Автор вважає за потрібне зазначити ще раз, що пандемія прямо впливає на темпи зниження кількості трудових мігрантів, що у свою чергу негативно спливає на вигоду і країни-донора, і країни-реципієнта робочої сили.

Підтвердженням цього факту можна вважати зменшення кількості виданих віз та дозволів на проживання іноземцям. Аби переконатися в цьому, потрібно розглянути рис.1, на якому показано порівняння тенденції зміни кількості виданих дозволів на проживання іноземцям у світі у 2020 році порівняно з 2019 роком.

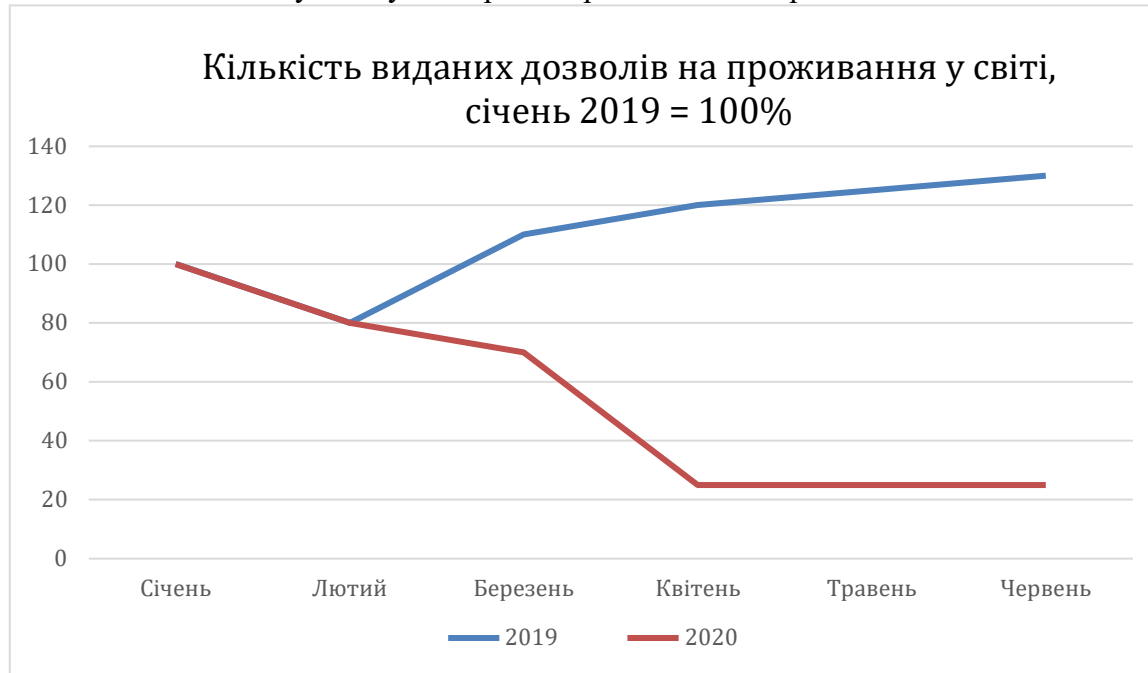

Рис 1. Порівняльна характеристика кількості виданих дозволів на проживання у 2019 та 2020 роках

Не важко побачити, що пандемія COVID-19 значно зменшила міграцію робочої сили. Більше 90% від усіх працівників у світі живуть у тих країнах, де діє режим закриття робочих місць, починаючи з 2019 року та по сьогодні, бо були порушені процеси доставки сировини та руху капіталу, а також через заборону працювати певний час, у більшості випадків, якщо це ресторани, бари та готелі. Саме у цих місцях найчастіше працюють низькокваліфіковані трудові мігранти з країн колишнього СРСР. Слабкий соціальний захист (і в першу чергу мігрантів) призвів до відсутності стабільного доходу у мільйонів людей.

Та автор вважає, що падіння рівня трудової міграції можна припинити та наростити темпи міграційних потоків. Більшість розвинених країн (серед яких США, Велика Британія, Німеччина) полягаються на процесі вакцинації (а саме її завершення). У деяких високорозвинених країнах процес вакцинації вже повноцінно завершився, але поодинокі, а іноді і не поодинокі, випадки зараження все ж таки відбуваються і там. За офіційними даними на 27 вересня 2021 року у Китаї зареєстровано 1012 активних випадків захворювань на коронавірус. Тим паче урядами країн очікується, що міжнародна міграція робочої сили поступово відновиться з формуванням у країнах колективного імунітету. [2]

Хоча за оцінками експертів потоки нелегальних мігрантів можуть відновитися у докарантинному обсязі і до завершення вакцинації.

На думку автора, задля забезпечення докарантинного рівня трудової міграції урядам країн потрібно вжити певних заходів:

1. Посприяти найскорішому завершенню процесу вакцинації;

2. Якнайшвидше повноцінно відкрити свої кордони як для трудових мігрантів, так і для туристів (це дасть бізнесу «зробити ковток свіжого повітря», особливо у країнах з високою часткою туристичного бізнесу у ВВП);

3. Надати підтримку працівникам та підприємствам, в першу чергу тим, які входять до групи ризику;

4. Створити гідні робочі місця для забезпечення стійкого відновлення процесу повернення мігрантів (багато мігрантів у перші тижні назріваючої пандемії покинули свою роботу та повернулися на Батьківщину);

Список використаних джерел

- 1) <https://www.migrationdataportal.org/themes/migration-data-relevant-covid-19-pandemic>
- 2) <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/china/>

Науковий керівник: Дон Ольга Дмитрівна, доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультет економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

СТОРОЖУК Тетяна

к. е. н., доцент, кафедра бухгалтерського обліку, навчально-науковий інститут обліку, аналізу та аудиту, Університет державної фіскальної служби України

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ КОМПОНЕНТІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний світ попри всі надії і сподівання, на жаль, не став більш безпечним. Навпаки, загрози і виклики стали більшими, масштабнішими та сильнішими. Процес розвитку цивілізації завжди супроводжувався турботою людства про безпеку. Але в сучасних умовах глобалізації і інтеграції, коли існують фінансово-економічні кризи, пандемія COVID-19, глобальне потепління – в міжнародних масштабах, військові дії на Донбасі, анексія Криму, інформаційна та гібридна війна, загроза енергетичної безпеки тощо – в Україні, ця проблема ще більше загострюється.

Аналіз публікацій з питання системи національної безпеки держави свідчить про значні зміни загроз і викликів, які стоять перед міжнародною спільнотою і нашою державою, зокрема, в сучасних умовах діяльності. Більшість авторів відмічає, що:

- кількість загроз не тільки не зменшилася, а навпаки постійно збільшується;
- існує велика кількість загроз і викликів найрізноманітнішого характеру;
- появились нові загрози і виклики, з якими людство раніше не стикалося;
- явними стали визнані і невизнані на міжнародному рівні загрози, які можуть кардинально впливати на внутрішній устрій держав;
- нерозв'язані глобальні проблеми сучасності - екологічна, енергетична, продовольча - наповнюють новим змістом поняття міжнародної безпеки[1, с. 201];
- загрози та виклики безпеці швидкими темпами почали набувати універсального характеру;
- в сучасних умовах загрози і виклики стали взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими;
- перелік реальних загроз та викликів значно доповнився потенційними загрозами і викликами;
- загрози стали багатогранними і кожна із граней відіграє свою роль;
- на зміну домінанти глобальної загрози прийшла маса потенційних загроз: меншого масштабу, але при цьому досить серйозних за своїми наслідками для міжнародного миру й стабільності, таких, що зачіпають інтереси багатьох держав [2] тощо.

Зважаючи на ці обставини, стає очевидним, що підтримання національної безпеки має бути на першому плані і потребує нових підходів. Погоджуємося з висловлюваннями багатьох науковців, політиків, громадських діячів та інших небайдужих до цих проблем, що розробити методи та інструментарій протидії цим загрозам стає все складніше і попередити їх простіше, ніж боротися з наслідками. Це пов'язано з тим, що в сучасних умовах значно змінилися обставини в яких приходить жити, які склалися в силу різних суб'єктивних і об'єктивних причин:

- система міжнародних відносин значно трансформувалася і держави змушені діяти в абсолютно нових реаліях і обставинах;
- саме поняття безпеки істотно змінилося і розширилося;
- відбулися глобальні зміни клімату і довкілля;
- кордони держав стали умовними і майже прозорими, що унеможливорює повний і всебічний контроль за транзитом товарів, людей, фінансів, інформації [2];
- все більшого значення набувають економічні, політичні, морально-етичні та інші, не силові аспекти забезпечення національної безпеки [3, с. 109];
- сучасні умови життя і діяльності спонукають підприємства здійснювати господарсько-фінансову діяльність в різноманітних об'єднаннях, а країни формувати союзи, альянси, коаліції, блоки, тощо. «Такий стан справ об'єктивно стимулює відсталі у науково-технологічному відношенні країни ... приєднуватися до коаліцій високорозвинених країн» [1, с. 201];
- найдорожчим та найважливішим товаром стали знання та інформація, які важко піддаються абсолютному контролю;
- фактори впливу значно змінилися і домінуючим став фактор часу на відміну від фактору відстані, як було раніше.

Міжнародна спільнота та державні і міжнародні інститути єдині в тому, що загрози не є самостійними, а комплексно негативно впливають на безпекову ситуацію всіх держав і кожної, зокрема. Тому, на нашу думку, протидія всім загрозам і викликам має бути міжнародного масштабу, комплексною і адекватною. Тим більше, що світ сьогодні став більш взаємопов'язаним, взаємозалежним і планета Земля на всіх одна.

Для цього важливим елементом є, перш за все, міжнародне визнання існуючих загроз і викликів, встановлення їх чіткого переліку та ранжування. Також важливо встановити рівень загроз, їх вплив на безпеку людства та держав. «Важливо об'єктивно систематизувати за мірою зрілості та мірою втрати, яку вони можуть завдати особистості, суспільству, світовому співтовариству [2].

Як зазначив Вселенський Патріарх Варфоломій у зверненні на «Circle the Med Forum 2021», який організував Інститут довкілля, EPLO у співпраці з Міністерствами довкілля Греції та Єгипту, для забезпечення сталого майбутнього екологія повинна бути включена в економічну теорію. Якщо ми не зменшимо глобальну економічну нерівність, ми не зможемо зменшити наш негативний вплив на планету та людей. Суспільство не може процвітати, коли страждає довкілля. Нам потрібна економічна система, яка має соціальну орієнтацію та екологічну свідомість.

Нерозв'язана проблема економічної безпеки, поглибилася, загострилася і доповнилася енергетичною. Сьогодні можемо спостерігати відчутне погіршення стану економічної безпеки, критичне зростання рівня загроз енергетичній безпеці та інше [3, с. 110].

Таким чином, у сучасних умовах життя і діяльності все більшого значення набувають інформаційні та економічні аспекти забезпечення безпеки. В цьому плані в економічній компоненті системи забезпечення національної безпеки важлива роль належить інформації звітності та бухгалтерському обліку, як достовірному джерелу постачання інформації. Облік і звітність прямо впливають на економічну, соціальну, екологічну загрози і виклики, а вже через них на військові, політичні, енергетичні продовольчі тощо. Організація ведення обліку та інформаційні можливості звітності

мають адекватно реагувати на потреби часу. На початку XXI століття весь цивілізований світ зацікавився можливостями розширення звітності, тобто доповнення її інформацією що розкриває цілі та результати політики сталого розвитку [4, с.20].

Тому, на міжнародному рівні необхідно розробити міжнародний стандарт звітності про соціальну відповідальність кожного суб'єкта господарювання (незалежно від величини підприємства, організації, установи, форми власності, організаційно-правової форми господарювання, сфери діяльності тощо) за вплив своєї діяльності на суспільство. Такий стандарт має містити мінімальний перелік необхідної до подання інформації про соціальну відповідальність суб'єктів господарювання, відповідно до затребуваної суспільством інформації. На основі такого стандарту, вже на рівні кожної держави розробити методологію та методику збору, обробки та акумулювання такої інформації в рамках бухгалтерського обліку. Деякі науковці взагалі пропонують ведення соціального обліку, який представляє собою «процес формування систематизованої інформації про вплив діяльності суб'єкта господарювання на суспільство з метою надання такої інформації зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття ними соціальних рішень» [5, с.156].

Зміна направленості обліку і звітності в сторону соціальної відповідальності буде мати важливе значення для стабільного функціонування держави та світового співтовариства загалом.

Список використаних джерел

1. Дзьобань, О., Настюк, В., Бєлєвцева, В. (2013). Проблеми захисту національних інтересів України у сфері державної безпеки в умовах геополітичних трансформацій *XXI століття: монографія. Нац. ун-т Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, НАПН України, НДІ інформатики і права. Харків: Право.*
2. Юськів, Х.В. Нові виклики та загрози для системи національної безпеки держави в умовах трансформації системи міжнародних відносин на глобальному й регіональному рівнях: теоретико-методологічні та прикладні аспекти. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/343007211_Novi_vikliki_ta_zagrozi_dla_sistemi_nacionalnoi_bezpeki_derzavi_v_umovah_transformacii_sistemi_miznarodnih_vidnosin_na_globalnomu_ta_regionalnomu_rivniah_teoretiko-metodologichni_ta_prikladni_aspekti.
3. Пасічний, Р. (2012). Національна безпека України в епоху глобалізації *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 24, 108-111.
4. Жук, В. Інтегрована звітність: ретроспектива і перспектива в Україні (2019). *Облік і фінанси*, 1 (83), 20-27.
5. Бразілій, Н., Крот, Ю., Пастернак, Я. (2020). Соціальний облік у системі управління соціальною відповідальністю підприємств. *Вчені записки ТНУ ім. Вернадського. Серія: Економіка і управління*, 31 (70), 2, 153-158.

БОГДАН Олександра

*студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

«ПІВНІЧНИЙ ПОТІК-2» ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ТА КРАЇНАМ ЄС

На сучасному етапі енергетичне питання залишається одним з найвразливіших серед основних загроз безпеці ЄС. Постійне та стрімке зростання цін на енергоресурси, ненадійність енергетичних поставок, зменшення європейського виробництва енергії поставили під сумнів здатність Європи задовольнити майбутній енергетичний попит.

У 2018 році було розпочате будівництво проєкту під назвою «Північний потік-2», він став розширенням газопроводу «Північний потік» з Росії в Німеччину, з метою забезпечення надійності постачання газу в Європу. Партнери цього проєкту представляють його як виключно комерційний і таким, що не є пов'язаним з політичними питаннями, оскільки Європейський Союз є, насамперед, економічним блоком. Проте, багато країн на різних континентах докладають зусилля, щоб цей проєкт

не відбувся, розуміючи загрози які він несе в собі. Протидіють запуску цього газопроводу наступні країни: Франція, Україна, Польща, Литва та Балтія в цілому. Вони налаштовані на жорсткий курс стосовно Росії.

Побудова «Північного потоку-2» дозволить Росії продавати більше газу в Європу, в обхід України, нині Київ має геополітичні важелі та мільярдні транзитні збори від своїх трубопроводів якими газ з РФ транспортується до країн ЄС. Отже, для України енергетичне питання є запобіжником до прямої військової агресії. Берлін обіцяє створити мільярдний спеціальний фонд для енергомодернізації України та сприяти продовженню угоди про транзит російського газу територією України на термін до 10 років, замість 5 років вказаних у договорі Києва та Москви, укладеного у 2019 році. [1] Німеччина також пообіцяла впровадити санкції проти Росії, в разі використання другою газопроводу як зброю або вчинення агресивних дій проти України. Проте, це не компенсує Україні повністю ані економічних втрат від позбавлення транзиту, ані ризиків військового конфлікту з Росією. Посилаючись на залежність ЄС від російського газу та згубний вплив трубопроводу на Україну, США ввели санкції стосовно компаній які допомагають будувати його. Але адміністрація Байдена ввела санкції лише проти декількох компаній, які підтримували «Північний потік-2», але не проти самої компанії-оператора цього проєкту. У керівництві США вважають, що це погіршить відносини Штатів з їх ключовим союзником – Німеччиною, але не зупинить проєкт. Згодом Вашингтон та Берлін досягли угоди щодо "Північного потоку-2", де передбачено, що США відмовляються від намірів запровадити санкції для учасників проєкту, проте можливість санкцій Євросоюзу для Москви зберігається. Америко-німецький пакт викликав нове розмежування у західній спільноті, через підлив довіри до США американських союзників. Домовленість не гарантує збереження транзитного коридору через Україну і того, що Росія буде використовувати енергоресурс у політичних цілях, як засіб тиску.

У зв'язку з побудовою газопроводу виник серйозних конфлікт на пострадянському просторі. З 2022 року Польща збирається повністю відмовитися від російського газу, оскільки Кремль використовує його як політичний важіль. Україна та Польща разом протидіятимуть запуску "Північного потоку-2". Київ і Варшава вже оприлюднили спільну заяву, в якій запевнили, що працюватимуть разом зі своїми союзниками та партнерами над протидією цій трубі, доки не будуть розроблені рішення для подолання безпекової кризи, пов'язаної із газопроводом. Українська газотранспортна система є дуже розгалуженою і може використовуватися в різних напрямках. Тож Києву зараз треба використовувати усі можливості на рівні ЄС, щоб інтегрувати свій газовий ринок і створити тим самим зону безпеки. Одночасно треба домогтися лібералізації ринку газу в Росії – це забезпечить повноцінне функціонування з конкуренцією та убезпечить від використання газу як інструменту тиску на Україну. Литва, в свою чергу, запропонувала заморозити проєкт, бо не бачить сенсу ні в економічному, ні в екологічному, ні в значенні для регіону. Угорщина, навпроти, підписала новий довгостроковий договір з «Газпромом» про постачання газу в обхід України.

Україна є активним учасником європейського газового ринку. Київ має прямий інтерес до конкурентоспроможності цього ринку, оскільки закуповує величезні обсяги газу. Враховуючи запуск газопроводу, Україна буде потерпати від таких наслідків, як втрата бюджету та погіршення технічного стану української газотранспортної системи за недостатньої прокачки.

На даний момент Росія вже заповнила технічним газом першу нитку газопроводу «Північний потік-2», що означає фактичну готовність до повноцінної роботи. Втім, для початку поставок російського газу до Європи газогін має ще пройти відповідну сертифікацію та діагностику. У зв'язку з проблемами, які виникли з цією процедурою, газопровід запрацює настільки пізно, що не зможе допомогти з питанням на

європейському газовому ринку взимку 2021/2022. Навіть коли «Північний потік-2» буде остаточно завершено, він залишиться перешкодою на шляху до досягнення європейських кліматичних цілей. На фоні глобального потепління противники газопроводу наводять ще один аргумент. При спалюванні природного газу виділяється вуглекислий газ, емісію якого прагнуть скоротити.

Проект «Північний потік-2» наражає на небезпеку Україну та Центральну Європу з боку Росії, підвищуючи вплив останньої на енергетичний ринок. Транзитні держави Європи потерпають від використання Москвою газу як енергетичної зброї, що тягне за собою негативний економічний ефект для України та регіону. Новий газопровід є суто геополітичним проектом, який, незважаючи на свою вартість, потрібен для досягнення політичних цілей Кремля.

Список використаних джерел

1. U.S. Department of state. (2021) Joint Statement of the United States and Germany on Support for Ukraine, European Energy Security, and our Climate Goals (Media note). Washington, DC: Office of the spokesperson. Retrieved from <https://www.state.gov/joint-statement-of-the-united-states-and-germany-on-support-for-ukraine-european-energy-security-and-our-climate-goals/>

Науковий керівник: Петров. П., кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КОВАЛЕНКО Валерія

*студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ НА БЕЗПЕКУ ЄС

Упродовж останніх років міграційна криза в ЄС не сходить з порядку денного. Причина полягає у зростанні небезпеки в різних регіонах світу та формуванні стійкого уявлення про європейські країни як осередки стабільності. Збільшення кількості мігрантів в країнах ЄС призводить до проблем їх інтеграції в середовище нових держав та загострює відносини безпосередньо між самими європейськими державами щодо вироблення єдиної міграційної політики.

Найбільша кількість мігрантів на початку XXI ст. приїжджає до ЄС з країн Північної Африки та Близького Сходу. Лише у 2019 р. в країнах Європейського Союзу перебувало 35 млн. мігрантів з поза меж європейського регіону [3]. Зважаючи на оптимальні транспортні шляхи найбільше мігрантів приїжджає до країн Північного Середземномор'я (зокрема, Іспанія, Італія, Франція). У подальшому мігранти прагнуть переїхати до більш розвинутих, з їх точки зору, країн, пріоритетними серед яких є Австрія, Німеччина та Угорщина. В результаті загострюються відносини між країнами ЄС. Північносередземноморські країни не бажають приймати тисячі мігрантів щодня та сприяють їх пересуванню в континентальні країни Європи, які у свою чергу, намагаються не пропускати таку кількість людей на свою територію. За результатами дослідження, громадяни кожної держави-члена ЄС наразі вважають питання імміграції одним з найгостріших проблем для ЄС, при цьому респонденти 20 з 28 країн розглядають імміграцію радше в якості проблеми, ніж переваги для власних країн [1].

Міграційна проблема в країнах ЄС загострюється також через спроби інтегрувати мігрантів до середовища окремих країн. Релігія, культурні особливості та менталітет мігрантів значно відрізняються від національних особливостей європейських громадян. Небажання або неспроможність мігрантів прийняти традиції нової країни проживання призводить до конфліктів між мігрантами та представниками титульної нації.

Представники Європейської Комісії та країн, які підтримують прийняття мігрантів, підкреслюють необхідність виконання міжнародних зобов'язань, що гарантують право на надання притулку. Закриття територій держав-членів для біженців, які мають право звернутися за притулком, суперечить зобов'язанням згідно з Конвенцією про статус біженців (1951 р.), підписантами якої є держави-члени ЄС.

Керівники ЄС пропонують розв'язання кризи у вигляді системи переселень (релокації) біженців і іммігрантів, тобто справедливого та солідарного розподілу осіб, які потребують захисту, між державами-членами. При цьому новоприбулі повинні отримати гуманітарну допомогу, а держави-члени, які розташовані вздовж північного узбережжя Середземного моря і які відчувають на собі найбільший міграційний тиск, повинні мати підтримку у вигляді солідарних зусиль з відновлення громадського порядку і безпеки кордонів.

Противники прийому біженців і іммігрантів дотримуються думки про необхідність пріоритизації захисту території ЄС і території держав-членів, визнають за найвищу цінність безпеку держави та її громадян. Міграція сприймається як ризик економічний, і навіть цивілізаційний, культурний і релігійний. На їхню думку, створення системи переселення (релокації) не є ефективним способом вирішення проблем, оскільки це – лише ліквідація наслідків, а не причин, що може призвести до посилення міграційного тиску[2]. Висловлюються сумніви також і щодо можливості відокремити справжніх біженців та інших осіб, які мають право на отримання захисту, від звичайних економічних мігрантів, які намагатимуться проникнути на територію ЄС у вигляді біженців. Так само, важко неможливо виявити потенційно небезпечних осіб, зокрема пов'язаних з терористичними організаціями. Відтак основне завдання влади, на думку прихильників цього підходу, – стримувати приплив іммігрантів у такий спосіб, щоб захистити території ЄС і держав-членів, а також їхнє населення від дестабілізації [3].

Більшість представників держав ЄС вимагають закриття кордонів та пропонують надавати гуманітарну допомогу біженцям на території третіх державах. Така позиція країн може призвести до ліквідації Шенгенської зони. Для забезпечення своєї безпеки керівництво ЄС і держав-членів ЄС реалізують процедури повернення біженців додому, або до третіх країн, запобігання приїзду нових мігрантів. Проте, це може призвести до перенесення кризи в держави інших регіонів, а як наслідок – до подальшої дестабілізації міжнародної ситуації.

ЄС потребує вироблення довгострокової стратегії, яка полягатиме в укріпленні морських кордонів, впровадженні програми переселення та інтеграційних механізмів для тих, хто уже прибуває в Європу, надання необхідної допомоги у сфері безпеки країнам, з яких походять мігранти, щоб попередити міграцію.

Таким чином, для забезпечення безпеки та подальшого розвитку країни-члени Європейського Союзу потребують розробки комплексної міграційної політики.

Список використаних джерел

1. *Attitudes towards Immigrants*. URL: <https://www.gesis.org/eurobarometer-data-service/search-data-access/eb-trends-trend-files/list-of-trends/immigrants/>(дата звернення: 15.10.2021).
2. *European Agenda on Migration: Commission reports on progress in making the new European Border and Coast Guard fully operational*. URL: https://ec.europa.eu/cyprus/news/20170125_en(дата звернення: 15.10.2021).
3. *What is the current state of the migration crisis in Europe?* URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/15/what-current-scale-migration-crisis-europe-future-outlook>(дата звернення: 15.10.2021).

Науковий керівник: Петров П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

САЛАМАНІНА Софія

*студентка III курсу, кафедр маркетингу та міжнародного менеджменту,
факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КОМПАНІЙ В УМОВАХ COVID-19

Безпека підприємства відіграє важливу роль у загальному функціонуванні господарюючого суб'єкта, її система налічує велику кількість спеціалізованих ланок, однією яких є економічна безпека.

Поняття економічної безпеки можливо визначити як стан господарюючого суб'єкта, при якому він нейтралізує негативні зовнішні впливи та добивається поставлених цілей з найбільш ефективним використанням наявного потенціалу [1]. Ефективність реалізації політики економічної безпеки підприємства має індивідуальні особливості в залежності від загроз, стратегії, зовнішнього та внутрішнього середовища компанії.

На сьогоднішній день перед підприємствами постає питання про постійну зміну ринку під впливом пандемії Covid-19. Вимушена адаптація до нових умов існування може призводити до порушення звичних алгоритмів функціонування механізмів безпеки. Малі та середні підприємства виявились вразливими до кризових ситуацій. За даними World Bank такі компанії становлять більшість у загальній кількості та мають вагомий роль у створенні нових робочих місць та глобальному економічному розвитку в цілому. Їх частка складає близько 90% підприємств та понад 50% зайнятості у всьому світі [2]. Суттєві зміни в цьому сегменті можуть мати масштабні соціальні та економічні наслідки, а також призводити до втрати нематеріального капіталу, навичок та інноваційного потенціалу [3]. Для збереження економічних та кадрових показників, компанії можуть впроваджувати дистанційний режим роботи. Цифровий простір стає основним засобом пристосування до мінливих режимів роботи та ринку в цілому.

Якщо розглядати міжнародні компанії та їхні адаптивні механізми у сфері дистанційної роботи, то можливо виокремити дві категорії підприємств. Наприклад, Google та Facebook, які працюють у напрямку інформаційних технологій, мають можливість організувати робочий процес повністю дистанційно, оскільки присутність працівників у офісах не є обов'язковою. Інші компанії, такі як Tesla та Uber, можуть керуватися лише стратегією обмеження скупчення людей на робочих місцях, а також додатково фінансувати придбання засобів індивідуального захисту для працюючих [4].

Перехід на повністю дистанційний режим також несе певні загрози для економічної безпеки підприємств. Як зазначають експерти, перехід на віддалений режим роботи підвищує технологічні ризики – від витоку конфіденційної інформації підприємства до втрати даних та доступності систем, оскільки не всі компанії надають співробітникам обладнання, а неперевірені мережі та техніка тільки підвищують рівень загрози [5]. Також можливо зазначити неоперативне пристосування деяких компаній до нових режимів роботи у невизначених умовах. Така тенденція спостерігалась на початку карантинних обмежень. Потреба швидкої реформації та нестача ресурсів у підприємств можуть зумовити незахищеність даних та розгубленість працівників, які не мали досвіду дистанційної роботи.

Але режим дистанційної роботи може мати і певні переваги. Він не обмежує можливості найму працівників з інших міст та країн, що створює широкі рекрутингові пули. Змінюються і підходи до юридичного оформлення працівників, є можливість більш активно використовувати роботу на умовах фрилансу та інших форм [6].

У період нестабільних умов та новітніх форм роботи, підприємства потребують державної підтримки для утримання рівня економічної безпеки. Можливо навести приклади підтримки бізнесу серед різних країн у Таблиці 1.

Таблиця 1

Міжнародні приклади підтримки бізнесу

Країна	Заходи підтримки
Великобританія	1. канікули для податку на майно; 2. гранти для малих фірм у секторах ,які постраждали найбільше; 3. компенсація заробітних плат у вигляді лікарняних відпусток;
Китай	1. податкові пільги та звільнення від сплати соціальних виплат; 2. надання фінансової допомоги постраждалим домогосподарствам, корпораціям та регіонам, які мають труднощі з виплатами.
США	1. закон про допомогу, полегшення та економічну безпеку від час коронавірусу, який передбачає трансфери домогосподарств, розширене страхування по безробіттю, продовольчу допомогу; 2. гранти та позики для підприємств, відстрочка оподаткування заробітної плати та подання податкової звітності.
Польща	1. підвищення гарантій для розвитку підприємств від нацбанку; 2. додаткові кредити для мікро-фірм, відтермінування виплат соціальних внесків та можливість відстрочки або скасування податків.

Таким чином, сучасні умови ринку вимагають від економічної безпеки підприємств адаптивності. Господарюючим суб'єктам необхідно переорієнтувати свої цілі та потенціал за необхідністю, яка пов'язана з внутрішніми або зовнішніми змінами. Нові умови праці можуть нести як позитивні, так і негативні наслідки, вимушуючі підприємства пристосовуватись та шукати нові шляхи для розвитку та вдосконалення системи економічної безпеки. Також важливим фактором є державна підтримка компаній, яка може допомогти у певній мірі нейтралізувати наслідки пандемії. Відтермінування податків або додаткові виплати підтримці рівня економічної безпеки господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел

1. В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз. (2011). Економічна безпека підприємства, 285.
2. The World Bank. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance>
3. О. В. Ольшанський, М. Д. Крамчанинова. (2021). Вплив пандемії Covid-19 на проблеми забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств. Економічний вісник Донбасу, 2(64), с.78-92
4. Приходько К.Ю., Гринюк Н.А. (2020). Корпоративна соціальна відповідальність у міжнародних компаніях: трансформація орієнтирів ведення бізнесу в умовах пандемії Covid-19, с.55-58
5. Беззуб І. (2020.) Дистанційна форма зайнятості: українські та зарубіжні реалії. Громадська думка про правотворення. № 16 (201), с. 4-11
6. Л. В. Овчаренко (2021). Дистанційна робота як фактор впливу на економічну безпеку підприємства. Ефективна економіка №7, с.1-5
7. Подколзіна С. (2020). Як реагують інші країни на Covid-19. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ces.org.ua/how-countries-reacted-on-coroviruscrises/>

Науковий керівник: Дон О.Д., старший викладач, кафедра економіки та управління національним господарством, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЗАХАРЧЕНКО Богдан

Студент III курсу, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

НЕКОНТРОЛЬОВАНІ МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ ЯК ЗАГРОЗА РЕГІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЄС

Міжнародна міграція - це явище, що в умовах глобалізації впливає на кожну державу світу як позитивно, так і негативно. Зокрема, міграція є основним питанням безпеки ЄС у 21 столітті. ЄС, що розпочинав свою історію як простір свободи, справедливості і безпеки, зіткнувся з міграційною кризою: на 278% зросла кількість прибуваючих осіб (за один лише 2015 рік 1,8 млн. біженців та нелегальних мігрантів), а ЄС не був готовий до їх прийняття та розподілу [1]. Високий рівень нелегальної міграції є приводом для занепокоєння, оскільки тягне за собою ряд негативних наслідків і загроз для суспільства і держави: соціальних, політичних, економічних та культурних. Неконтрольована міграція стала викликом безпеки як для мігрантів, так і для приймаючих країн. Отже, вкрай важливим і актуальним є дослідження такого явища, як неконтрольована міграція, її причини, а також викликані нею загрози, з метою вирішення даної проблеми.

Неконтрольована міграція - переміщення осіб, яке відбувається поза законами, правилами або міжнародними угодами, що регулюють та контролюють в'їзд або виїзд з держави походження, транзиту або призначення [2]. Такі особи можуть бути біженцями, жертвами торгівлі людьми або дітьми-мігрантами без супроводу. Хоча вони нелегально переміщуються, держави в деяких випадках все одно зобов'язані надавати їм захист відповідно до міжнародного права, якщо особи рятуються від переслідувань, конфліктів або генералізованого насильства. Крім того, біженці захищені міжнародним правом від покарання за несанкціонований в'їзд або перебування, якщо вони подорожували з місця, де вони перебували в небезпеці [3].

Якщо говорити про останні тенденції нелегальної міграції до ЄС, то вони відображені у наступній динаміці [4] (рис. 1):

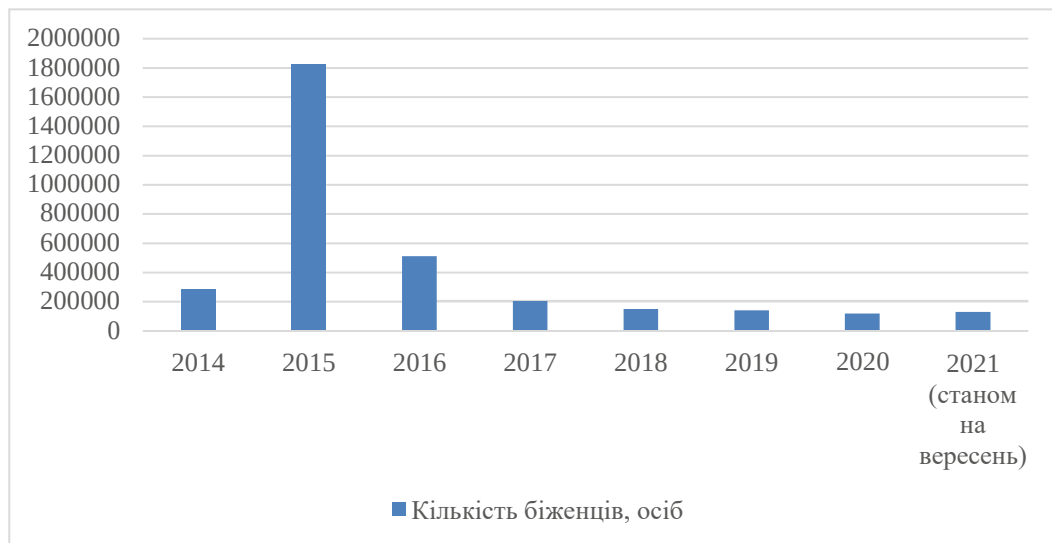

Рис. 1 «Динаміка нелегальної міграції (2014-2021 рр.)»

Можна виділити такі причини збільшення кількості нелегальних мігрантів:

- Війни та конфлікти. Різке зростання кількості біженців у 2015 році обумовлене саме війною в Сирії, Іраку та Афганістані, а також поширення територій, що підконтрольні ІДІЛ. У 2021 році постала нова хвиля масової неконтрольованої міграції через прихід до влади талібів у Афганістані, саме тому Міністри

Європейського Союзу планують запобігти проблемі шляхом фінансування країн-сусідів Афганістану, аби ті утримували біженців [5].

- Економічна нерівність, зростаюча бідність, порушення прав людини, погіршення умов навколишнього середовища (в тому числі природні катаклізми), політичні переслідування.

- Намагання уникнути кримінальної відповідальності, до якої особа повинна бути притягнута на території країни, громадянином якої являється.

- Спрощення механізму потрапляння до країн ЄС [6].

Основними країнами ЄС, що приймають біженців, є Німеччина, Франція, Іспанія, Греція. Основними країнами-донорами виступають Сирія, Афганістан, Пакистан, Лівія, Ірак, Іран, Алжир, Марокко. Біженці дістаються до ЄС здебільшого морем. На щастя, кількість загинувших на шляху до Європи зменшується із роками, але за один лише 2021 рік загинуло 1394 особи [7].

Що стосується наслідків та загроз, викликаних такою масовою неконтрольованою міграцією, можна визначити наступні:

- Кримінальна загроза, злочинність. Ряд досліджень дійсно показує зв'язок між нелегальною міграцією та збільшенням кількості злочинів, що може бути пов'язане як зі злочинами, що здійснюють мігранти, так і з тими злочинами, що здійснюються проти них. Соціальні конфлікти виникають також через настрої приймаючого населення. Загрозою може бути і міжнародний тероризм, адже під час неконтрольованої міграції не можна відстежити, з якими намірами особа в'їхала на територію держави [8].

- Економічна загроза, виклик економічній безпеці. Корінне населення сприймає мігрантів як конкурентів, через яких зменшується заробітна плата, загострюється безробіття і розвивається тіньова економіка. Відбувається навантаження на сферу соціального забезпечення через притік мігрантів, що його потребують. Здебільшого страх від таких загроз викликаний стереотипами, адже, як показує практика, з роками дані проблеми зникають. Початкові витрати на біженців компенсуються через десяток років.

- Культурна загроза, виклик соціальній безпеці. Політика, направлена на збереження культурної ідентичності мігрантів, не знаходить підтримки у європейців. Імміграція може розглядатися як загроза суспільній безпеці, оскільки вона кидає виклик традиційній національній ідентичності та основним цінностям держави. Крім того, нездатність іммігрантів інтегруватися або асимілюватися негативно впливає на суспільство і стабільність уряду. Але все залежить від того, як приймаюча держава сприймає мігрантів, тобто це питання досить суб'єктивне і неоднозначне і залежить від того, чи пишається держава своїм мультикультуралізмом, або навпаки, проводить політику асиміляції. Акт сек'юритизації імміграції є більш загрозливим, ніж сама імміграція, оскільки це часто призводить до расизму та ксенофобії, що в кінцевому підсумку призводить до соціальної дезінтеграції [8].

- Загроза сфері охорони здоров'я, адже неконтрольовані мігранти можуть поширювати будь-які хвороби, що може стати причиною епідемію.

- Загроза політичній нестабільності. Неконтрольована міграція впливає на політичну стабільність європейських країн, оскільки соціальна та політична діяльність мігрантів та етнічний сепаратизм значно обмежують функціональність соціальних, правових та політичних інститутів. Але окрім цього, зростають радикальні настрої серед місцевого населення, що навіть може провокувати розкол серед настроїв країн ЄС, адже країни по-різному відносяться до біженців та неконтрольованих мігрантів [9].

Отже, можна зробити висновок, що неконтрольована міграція може спричинити ряд загроз. Деякі з них реальні, а деякі суб'єктивні, але наслідки однаково призводять до соціального напруження та радикалізації настроїв. ЄС нині проводить політику обмеження міграційних потоків різними шляхами і націлений більше на інтеграцію

мігрантів та біженців у суспільство, що може бути проблематичним, враховуючи настрої корінного населення ЄС. Ще більшою проблемою постає те, що кожна країна по факту може проводити свою власну політику щодо мігрантів, породжуючи конфлікти всередині ЄС. Правильними мірами боротьби з проблемою нелегальної міграції було встановлення посиленого контролю на кордонах, створення та фінансування таборів для біженців поза країнами ЄС, або розподіл біженців по країнам ЄС, що дійсно можуть і готові їх прийняти. Однак на даний момент саме єдиної цілісної стратегії не вироблено, що зберігає економічні, політичні, соціальні загрози безпеці ЄС.

Список використаних джерел

1. <https://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
2. <https://www.iom.int/key-migration-terms>
3. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
4. <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/>
5. https://www.voanews.com/a/europe_eu-meet-discuss-preventing-uncontrolled-migration-afghanistan/6210177.html
6. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/09/18/8-reasons-why-europes-refugee-crisis-is-happening-now/>
7. <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>
8. <https://www.e-ir.info/2013/08/24/is-immigration-a-threat-to-security/>
9. https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=32472

Науковий керівник: Дон Ольга Дмитрівна, доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультет економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ОВЧАРУК Кирило

*студент III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ КРАЇН СВІТУ

У сучасному світі міжнародний тероризм створює серйозну небезпеку для міжнародної системи та безпеки окремих держав. Тероризм вносить хаос у в систему світового порядку та безпеки.

У сучасних умовах тероризм характеризується широким розмахом, відсутністю чітко виражених кордонів, жорсткою структурою організації, у якій є керівні, оперативні ланки, розвідка та контррозвідка. Також **терористична діяльність визначається якісним технічним оснащенням, жорсткою конспірацією та ретельним підбором кадрів.**

Термін **“міжнародний тероризм”** використовується з 70-х рр. XX ст. У кодексі злочинів проти світу і безпеки людства ООН він визначається як “вчинення, організація, сприяння здійсненню чи фінансування заохочення агентами чи представниками однієї держави актів проти іншої держави”. У всьому світі він має тенденцію до стійкого зростання: якщо у 80-х роках XX ст. фіксували від 500 до 800 (1985 р.) терористичних актів, то у 90-х роках – від 900 і до більш як тисячі. Як зазначають кримінологи, з кожним роком терористи вдосконалюють свою діяльність, терористичні акти з кожним роком стають дедалі організованішими, вчинюються з використанням вибухових речовин і сучасної зброї, завдають шкоди здоров'ю і забирають життя людей.

Основними цілями міжнародного тероризму є дезорганізація державного управління, нанесення економічного і політичного збитку, дестабілізація, які повинні спонукати уряд до зміни політики. Це звичайний спосіб досягнення політичних цілей шляхом диверсій, шантажу життями заручників і нагнітання страху в суспільстві. Суть будь – якого теракту – впливати на громадську думку або на рішення певних політиків та

уряду. На вчинення теракту, на відміну від бойових дій, не потрібно великих грошових та людських втрат, а також великої кількості зброї та високих професійних навичок у військовій справі.

Сучасний міжнародний тероризм охопив не тільки сушу, а й морський та повітряний простір. Потрібно сказати, що глобалізація призвела до розширення географії терористичних актів та зростання їх кількості. Глобалізація системи світового господарства дає змогу екстремістським угрупованням впроваджувати кадрову, фінансову і технологічну базу в держави або регіони, які являються об'єктом їхньої підривної діяльності. Треба також зазначити, що існує велика кількість видів терористичної діяльності, а саме: диверсія, викрадення, замах на вбивство, хайджекінг, політичні вбивства, кібертероризм.

Статистичні дані свідчать, що в Україні дедалі загрозливішого характеру набуває тенденція вчинення злочинів терористичної спрямованості з використанням саморобних вибухових пристроїв. У 2003-2004 роках в Україні вчинено понад 560 таких злочинів, внаслідок чого 90 осіб загинуло, 218 дістали поранення. Проведений аналіз засвідчує, що ці акти, як правило, здійснюють кримінальні елементи під час боротьби за розподіл сфер впливу у незаконній підприємницькій діяльності з метою усунення конкурентів, а також вбивства або залякування представників органів державної влади та управління.

Істотну загрозу міжнародній стабільності становить проблема незаконної торгівлі озброєнням та військовою технікою, боєприпасами, вибуховими речовинами, матеріалами, які використовуються для розробки та виробництва озброєння.

У зв'язку з постійним розвитком у сучасному міжнародному праві вже усну цілий ряд міжнародних конвенцій універсального і регіонального характеру, які на основі чітко окреслених критеріїв в якості предмета свого регулювання встановлюють здійснення взаємного співробітництва держав по боротьбі з міжнародним тероризмом. Відповідно до них можна віднести: Женевську Конвенцію з протидії тероризму, 1937 р.; Вашингтонську Конвенцію про запобігання і покарання актів тероризму, 1971 р.; Важливим кроком у напрямку зростання взаємодії у боротьбі з тероризмом також стало прийняття Європейської Конвенції про припинення тероризму, 1977 р. ; Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден; Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації; Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, включаючи дипломатичних агентів (Конвенція ООН 1973 року); Конвенція про боротьбу із захопленням заручників (Нью-Йорк, 1979 рік); Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму та ін. Також 8 вересня 2006 Генеральна Асамблея ООН прийняла «Глобальну контртерористичну стратегію» у вигляді резолюції та доданого до неї плану дій.

Були також створенні міжнародні структури протидії тероризму. Прикладом є Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), Європейське поліцейське відомство (Європол), Антитерористичний центр СНД та ін.

Як висновок хотілося б сказати, що безумовно тероризм являє собою велику небезпеку міжнародній стабільності та повністю унеможливити прояв терористичних загроз у тій чи іншій точці планети, очевидно, нереально. Проте протидія тероризму є важливим питанням для покращення становища в міжнародних відносинах. Останнім часом здійснено суттєві кроки з розвитку взаємодії держав у розширенні правової бази для боротьби з тероризмом, але також слід зазначити, що рівень відповідного співробітництва в справі запобігання міжнародного тероризму поки що не може справитись з масштабом і глибиною проблеми.

Список використаних джерел

1. Ganor B. *Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? IST Papers on Terrorism*. 2002. vol. 1. pp. 9-10.
2. Белоножкін В. І. *Інформаційні аспекти протидії тероризму*. М. : Горячая линия – Телеком, 2009. 112 с
3. Громівчук І. М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа ефективної боротьби з ним. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2011. № 4, Т. 2. С. 108-112.

Науковий керівник: Петров. П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЛЯКІШЕВА Лілія

*студентка IV курсу, кафедра міжнародного права, ННІ права
міжнародно-правових відносин,
Університет митної справи та фінансів*

**МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ
У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19**

В 2019 році весь світ зіткнувся з проблемою поширення коронавірусної інфекції COVID-19, що стало викликом для уряду держав, людей, медичних установ усього світу. Звісно, це залишило відбиток на всіх сферах життя, таких як охорона здоров'я, економіка, освітня діяльність тощо. Але найбільше ця проблема торкнулася прав людини, які в цей період зазнали значних обмежень з боку держав, що спричинили певні зміни на законодавчому рівні.

«COVID-19 – це тест для наших суспільств, і ми всі навчаємося та адаптуємося, реагуючи на вірус. Людська гідність і права людини повинні бути в центрі цих зусиль, а не другорядним питанням, про яке згадують запізно» (Права людини у період пандемії COVID-19. Керівна записка) — зазначає Мішель Бачелет Верховний комісар ООН із прав людини.

Незважаючи на глобальну кризу у сфері охорони здоров'я, та оголошення Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) пандемії через поширення коронавірусної інфекції COVID-19, надзвичайно важливо з самого початку зробити права людини невід'ємною частиною всіх заходів із боротьби, підготовки до боротьби, стримування та лікування хвороби з метою належного захисту громадського здоров'я та підтримки груп населення й окремих людей, що опинилися в найбільшій небезпеці.

Карантин, що обмежує право на свободу пересування, за нинішніх обставин може бути виправданий. Відповідно до міжнародного права, заходи, що обмежують свободу пересування та інші права, повинні бути суворо необхідними, пропорційними, обмеженими у часі, здійснюватися для законних цілей (наприклад, для охорони здоров'я населення) і застосовуватися без дискримінації (Права людини в умовах пандемії COVID-19 (гайд)).

Перш за все карантинні обмеження повинні вводитися з умовою дотримання безпеки і з належною повагою до основоположних прав людини, бажано, на добровільних засадах. Слід поважати та захищати права осіб, які перебувають на карантині, зокрема це: право на гуманне поводження, право на здоров'я, право на інформацію, право на доступ до питної води, свобода релігії чи переконань, а також свобода вираження поглядів (Загальна декларація прав людини 1948 р.).

Серед найбільш уразливих груп населення під час пандемії COVID-19 — люди з низьким рівнем доходів, ізольоване сільське населення, особи з супутніми захворюваннями, особи з інвалідністю, особи без визначеного місця проживання, літні люди, які живуть самі або в соціальних закладах, мігранти з обмеженими доступом до послуг охорони здоров'я, шукачі притулку, діти, споживачі наркотиків та інші. Віруси та

заходи держави щодо реагування на них можуть неоднозначно впливати на ці категорії населення, тому необхідно докладати додаткових зусиль для захисту здоров'я, благополуччя і прав людей вразливих груп населення.

Згідно з інформацією ВООЗ, люди похилого віку та люди, які мають проблеми зі здоров'ям (наприклад, астму, діабет чи хвороби серця), є особливо вразливими до зараження COVID-19 та сприйманні його у тяжкій формі. З огляду на це, держави повинні вживати усіх можливих заходів задля їхнього захисту. Важливо також пам'ятати й про інші вразливі групи. Люди з низьким рівнем доходів, які мають обмежений доступ до профілактичних заходів (включно використання масок та засобів дезінфекції); безхатні, які стикаються з великими труднощами у процесі самоізоляції; мігранти, які не мають постійного статусу; люди з незахищеним працевлаштуванням; люди, які не мають іншого вибору, окрім як працювати з особами, що не мають доступу до належних засобів профілактики (наприклад, у в'язницях чи в робочому середовищі, яке створює ризики для здоров'я); люди без належного доступу до води та гігієни (Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 2000 р.). Влада повинна приділяти особливу увагу всім цим категоріям населення, а їхні потреби повинні в повному обсязі задовольнятися при формуванні планів і стратегій, щоб для представників і представниць цих груп створювали такі ж самі умови й вони мали недискримінаційний доступ до тих самих послуг, що й усі інші групи населення.

Жінки та дівчата також можуть зіштовхнутися зі специфічним та надмірним впливом коронавірусної інфекції. Хоча станом на сьогодні не існує детальної статистики стосовно впливу COVID-19 в залежності від гендеру, досвід попередніх подій у сфері охорони здоров'я демонструє, що більшість тих жінок, які працюють у галузях надання інформаційних послуг та охорони здоров'я, були вразливішими до поширення вірусних хвороб та зіштовхувалися з більшими проблемами через гендерну нерівність у доступі до медичних послуг та процесу прийняття рішень. Окрім того, усі заходи з попередження поширення коронавірусу повинні включати гендерний аналіз для забезпечення прав жінок та дівчат на захист та отримання належної підтримки. Мова йде, зокрема, про те, щоб у період пандемії продовжувалася робота з жінками, які постраждали від гендерно зумовленого насильства.

На нашу думку, особливу увагу слід приділяти моніторингу, аналізу і протидії випадкам дискримінації, пов'язаної з пандемією COVID-19, особливо стосовно осіб, які страждають від цього захворювання; осіб, які видужали, їхніх сімей, лікарів, які працюють із пацієнтами, які хворіють на COVID-19, а також представників окремих расових, етнічних або національних груп.

Таким чином можна зробити висновок, що у часи кризи системи охорони здоров'я, із якою ми зараз зіштовхнулися, визначальними є міжнародна співпраця та міждержавна солідарність. Уряди, що мають економічні та технічні можливості, повинні допомагати у підготовці та подоланні спалаху хвороби тим, хто не має належних ресурсів. Так само держави повинні надавати іншим державам та міжнародним організаціям оновлену інформацію щодо рівня і наслідків поширення коронавірусу на національному та міжнародному рівнях та інформацію щодо можливого лікування COVID-19, якою вони володіють і яка для них більш доступна.

Список використаних джерел

1. Права людини у період пандемії COVID-19. Керівна записка від 25 березня 2020 року. – Режим доступу: <https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/ONCHR-on-COVID-and-human-rights-25-March-2020-UA.pdf>
2. Права людини в умовах пандемії COVID-19 (гайд). – Режим доступу: <https://www.amnesty.org.ua/covid19-hr-guidance/>
3. Загальна декларація прав людини. Документ 995_015, поточна редакція — Прийняття від 10.12.1948 р. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 2000 р. Документ 1645-III, чинний, поточна редакція — Редакція від 16.06.2021, підстава — 1513-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>

5. Конституція України від 28.06. 1996 р. Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2020, підстава — 27-ІХ. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів від 22 липня 2020 р. № 641. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#Text>

7. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 (із змінами і доповненнями). — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>

Науковий керівник: ФІЛЯНИНА Л., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів

СОВА Анастасія

Студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук та міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ВПЛИВ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ НА СТАН МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

З рухом часу та невідпинним розвитком світу наряду з позитивними змінами, модернізації зазнали і негативні фактори. Однією з таких нагальних проблем стала злочинність, яка отримала змогу набутися нових форм через створення і популяризацію мережі Інтернет. Так виникло поняття кіберзлочинності, що включає в себе різні види злочинів, здійснювані за допомогою комп'ютера і в глобальній Інтернет мережі. Об'єктом кіберзлочинів виступають персональні дані, банківські рахунки, паролі та інша особиста інформація фізичних осіб, бізнесу, державного сектору. Особливу небезпеку в цьому випадку становить саме те, що серед багатоманіття даних в глобальній мережі міститься цінна інформація держав світу, і тому питання її збереження, нерозголошення та безпеки є важливим аспектом на міжнародному рівні.

Серед найпоширеніших видів кіберзлочинів виділяють:

- *Кардинг* – використання в операціях реквізитів платіжних карт, отриманих зі зламаних серверів інтернет-магазинів, платіжних і розрахункових систем, а також із персональних комп'ютерів (або безпосередньо, або через програми віддаленого доступу).
- *Фішинг* – надсилання повідомлень електронною поштою нібито від адміністрації або служби безпеки цієї системи з проханням вказати свої рахунки та паролі.
- *Онлайн-шахрайство* – несправжні інтернет-аукціони, інтернет-магазини, сайти та телекомунікаційні засоби зв'язку.
- *Піратство* – незаконне розповсюдження інтелектуальної власності в Інтернеті.
- *Соціальна інженерія* – технологія управління людьми в Інтернет-просторі.
- *Мальваре* – створення та розповсюдження вірусів і шкідливого програмного забезпечення.
- *Протиправний контент* – контент, який пропагує екстремізм, тероризм, наркоманію, порнографію, культ жорстокості і насильства. [1]

При здійсненні подібних атак, може бути викрадена або оприлюднена інформація, яка становить державну таємницю, що може порушити систему життєзабезпечення держави та виступить загрозою для її безпеки. Ще одна проблема полягає в тому, що доволі важко встановити винних осіб за скоєння таких протизаконних диверсій. Для виправлення цього необхідно розвивати існуючу нормативно-правову базу в даній сфері для розробки міжнародних актів, що закріплюють норми відповідальності за такі злочини.

Як зазначає у своїй науковій роботі французький автор Д. Вентре, «кібератака є сучасною формою агресії, яку здійснюють окремі особи, або ціла група осіб, метою якої є підлив інформаційної системи безпеки, підлив роботи будь-якої інфраструктури, комп'ютерної мережі та / або підлив роботи персональних комп'ютерів і інших пристосувань будь-якими способами». [5].

Кібератаки здійснюються зловмисниками анонімно, але це не звільняє осіб, які вчинили ці дії, від відповідальності, оскільки кібератаки є актом нелегального проникнення в комп'ютерну систему, що може послужити причиною підливу національної системи безпеки.

Для великих міжнародних акторів найбільшу небезпеку в Інтернет просторі несуть кібершпигунство та саботаж. На думку професора Бреннера, кібершпигунством вважається діяльність, спрямована на отримання прихованої службової інформації з особистих даних індивідуальних осіб / груп або злам системи урядової служби у військових, економічних, політичних цілях, використовуючи незаконні методи експлуатації Інтернету, комп'ютерних мереж чи програмного забезпечення. В результаті такої атаки таємна інформація може бути перехоплена та навіть змінена, що уможливорює здійснення кібершпигунства з будь-якої точки світу. При потраплянні цієї інформації до рук потенційного агресора, вона може знайти використання в протиправній діяльності на шкоду іншим країнам, шляхом підірвання їхнього державного і суспільного ладу, що є безпосереднім проявом агресії та порушенням міжнародних принципів права. В якості прикладу найчастіше згадують так звану «Операцію Аврора» – масовану інтернет-атаку на інфраструктуру Google, в результаті якої хакерам вдалося отримати доступ до інтелектуальної власності компанії. Джоель Бреннер, колишній глава американської контррозвідки, стверджує, що «Операція Аврора» була скоординованою атакою Китаю на інтелектуальну власність кількох тисяч компаній у США і Європі. [2, с.68]

Саботаж несе ще більшу загрозу для держави, бо це – підірвання роботи комп'ютерної системи чи систем супутників, що виконують завдання з підтримання національної безпеки держави. У випадку здійснення кіберсаботажу під загрозою можуть опинитись супутникові та комп'ютерні системи безпеки та життєзабезпечення цілої держави. Під ризиком можуть опинитись електростанції, системи водопостачання, паливна система, транспортна інфраструктура, громадянська сфера і навіть система збройних сил.

Крім кібератак, спрямованих на промислові об'єкти (енергетичні системи, системи управління технологічними процесами, об'єкти інфраструктури, державні фінансові організації тощо), викрадень особистої інформації, вірусів на стан міжнародної безпеки серйозно вплинули кібервійни. Серед основних можна виділити:

- Кібератаки проти Естонії (2007) – найперші відомі кібератаки, що вплинули на стан національної безпеки держави. Відбувались декількома хвилями. Пік атак припав на 09.05.2007р. В результаті цього було виведено з ладу банківські та урядові служби та сервери.
- Кібератаки проти Грузії (2008). Перша хвиля розпочалась 07.08.2008р. Ці атаки суттєво завадили роботі урядових веб-сайтів та ЗМІ, а також негативно вплинули на великі приватні підприємства.
- Російсько-Українська кібервійна (з 2014р), що стала гучним конфліктом в кіберпросторі. Початок було покладено шляхом виведення з ладу цілої енергосистеми. Крім кібершпигунства також мали місце атаки під час виборів Президента.
- Кібератаки проти комп'ютерних та інформаційних систем ІДІЛ. В квітні 2016р. Кіберкомандування США отримало завдання на їх здійснення.

Міжнародно-правова діяльність, спрямована на боротьбу з кіберзлочинами має численну кількість перепон через недостатньо розроблену законодавчу базу в цій галузі.

На жаль, наразі не існує універсального загальноприйнятого міжнародного акту в галузі кібербезпеки і численні спеціалісти та міжнародники вважають, що необхідно тимчасово ухвалити міжнародний договір в сфері боротьби з кібератаками. Вони дотримуються думки, що міжнародна спільнота повинна розглядати питання кібербезпеки як одне з основних, бо це є глобальною загрозою для світу. Серед основних проблем прийняття даного акту можна виділити 2 проблемних моменти:

- Складність визначення кола осіб, що залучатимуться до юридичної відповідальності.
- Фіксування (збір, представлення) доказів, їхня допустимість та достовірність.

Базовою проблемою в галузі створення єдиного акту про заборону кіберзлочинів є те, що незалежно від типу атаки майже ніколи достовірно невідомо, хто саме виступає її організатором: хакери-одинаки, організовані хакерські групи або державні структури. Насправді дуже важко також і з'ясувати мотивацію сторони, що здійснює напад. [4]

Не дивлячись на всі ці складнощі, глобальна міжнародна спільнота робить великі кроки щодо вирішення цих питань і проводить активну діяльність в галузі боротьби з кіберзлочинністю. Офіційні механізми міжнародного співробітництва включають двосторонні, регіональні та багатосторонні угоди в цій сфері. Наприклад, Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинами в сфері комп'ютерної інформації 2001 року включає декілька статей, присвячених міжнародному співробітництву (статті 5-7), в яких перелічені форми співробітництва, охоплені цією угодою (обмін інформацією; надання правової допомоги у відповідності з міжнародними документами; попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів у сфері комп'ютерної інформації...), а також засоби, за допомогою яких держави-члени можуть попросити допомогу, і керівні настанови для них щодо виконання запитів.

В 2015р. Групою урядових експертів ООН було створено Доповідь про міжнародну інформаційну безпеку, в якій йде мова про домовленість 20ти світових держав, в тому числі США, РФ та КНР, використовувати кібертехнології в мирних цілях та не підвергати атакуванню об'єкти критично важливої інфраструктури. При цьому держави зобов'язані протистояти спробам хакерів вести позазаконну діяльність проти інших держав з їхньої території. Всі вказані в Доповіді домовленості носять рекомендаційний характер і його було представлено до розгляду Генеральному секретарю ООН а також на обговорення до Державної Ассамблеї ООН. Дана підсумкова Доповідь є одним з найважливіших політико-правових актів на сучасному етапі, що встановлює універсальні рамки для взаємних дій держав у кіберпросторі. В ній встановлена суспільна зацікавленість в мирному застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій та необхідність в посиленні дій міжнародної спільноти, що спрямовані на попередження конфліктів в кіберпросторі. Також було затверджено право держав на розпорядження інформаційно-комунікаційними технологіями на своїй території та визначення своєї політики в сфері міжнародної інформаційної безпеки. Особлива увага в Доповіді також була приділена питанню розробки норм, правил та принципів, встановлюючих відповідальність держав у кіберпросторі.

Одним з найважливіших міжнародних актів щодо попередження та врегулювання кібернетичних злочинів є «Талліннське керівництво з міжнародного права щодо кібервійни». Цей документ носить академічний характер і містить норми міжнародного права, норми права збройних конфліктів і міжнародного гуманітарного права стосовно кібератак та кібервійн. Цей документ було створено на базі НАТО в Таллінні у Центрі передового досвіду з кібероборони з 2009р. по 2012р. Це керівництво не містить прямих вказівок, які повинні бути виконані в цілях попередження кіберзлочинів, лише рекомендації щодо розвитку норм міжнародного права, оскільки існуючі норми з вирішення конфліктів в реальному світі не можуть бути використані для вирішення

конфліктів у кіберпросторі. В 2016р. Було прийнято доповнення до Таллінського керівництва «Таллінн 2.0». На відміну від першого документа, який був сфокусований на найруйнівніших та деструктивних наслідках кібератак, в доповненні розглядаються норми міжнародного права, що застосовуються до кібероперацій, а також умови, при яких будуть примінені загальні принципи міжнародного права, такі як суверенітет, юрисдикція і заборона на втручання до внутрішніх справ держави в контексті кібербезпеки. [3, с.20]

Підсумовуючи, можна зазначити на тому, що кіберзлочини та кібератаки дійсно несуть явну загрозу комп'ютерним системам безпеки держав і повинні кваліфікуватись як сучасна форма здійснення акту агресії, оскільки наслідки подібних дій можуть нанести значну шкоду системам міжнародної безпеки. Саме тому наразі проводиться постійна робота спеціалістів, юристів-міжнародників, наукова діяльність яких пов'язана з розробкою законодавчих актів, спрямованих на врегулювання кіберзлочинності та розвиток міжнародного права у сфері попередження кібератак та встановлення відповідальності за ці злочини. Враховуючи всі можливі негативні наслідки кіберзлочинності, можу зазначити на тому, що кожна провідна держава світу має прагнути зберегти міжнародний баланс, мир та безпеку в кіберпросторі.

Список використаних джерел

1. Анна Голуб. Стаття «Кіберзлочинність у всіх її проявах». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gurt.org.ua/articles/34602/>
2. Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів «Громадська думка про правотворення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuvipar.gov.ua/images/dumka/2017/15.pdf>
3. Леонід Савін. Стаття «Таллинское руководство 2.0 и захват киберпространства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.geopolitica.ru/article/tallinskoe-rukovodstvo-20-i-zahvat-kiberprostranstva>
4. Тимошков С. «Кибератака как современная форма совершения акта агрессии»
5. Тимошков С. Дисертація «Агрессия как международное преступление». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://izak.ru/upload/iblock/6b5/6b5801671dc790cea2cea4e82c906eca.pdf>

СТУПАК Анастасія

*Студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук та міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ГЛОБАЛЬНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

У ХХІ столітті, за умов всесвітньої глобалізації, відбулися істотні трансформації. Регіональні загрози міжнародній безпеці значно зростають та мають потенціал глобального негативного впливу. Окрім того, міжнародна фінансова криза обумовила хитке положення глобальної та національної економік, що своєю чергою, стало причиною нестабільної ситуації у світі, а через це постали нові виклики всесвітній безпеці. Однією з таких загроз є тероризм.

Сьогодні існує понад 200 дефініцій міжнародного тероризму, але жодне з них не є уніфікованим та загальновизнаним. На мою думку, найбільш точними є:

- форма боротьби, яка має на меті досягнення політичних цілей, шляхом насильства, яку використовують політичні групи, партії та рухи.
- суспільно небезпечна діяльність, основою якої є свідоме використання насильницьких дій проти мирного населення, з метою досягнення злочинних цілей [3, стр.141].

Доцільним буде визначитися з основними причинами виникнення тероризму. Вони поділяються на політичні, соціально-економічні, економічні, релігійні, духовні. Основна політична причина- політична нестабільність. Економічною підставою є те, що тероризм може забезпечити своїм керівникам пристойний дохід, шляхом торгівлею зброєю, наркотиками та заручниками. Низький рівень життя в певних країнах, також

спонукає більшість людей до терористичних дій, що є соціально-економічним мотивом. Важливою причиною є релігійні переконання, адже сьогодні існує безліч релігійних течій, що пропагують насильство. До духовних мотивів можна віднести бажання спотворити та знищити загальнолюдські та правові цінності.

У сучасному глобальному світі з'явилася така тенденція як еволюція тероризму. Вона проявляється у:

- Трансформуванні тактики. Зараз тероризм – це серія терористичних акцій, зорієнтована проти широкого кола осіб та об'єктів, які здійснюються кваліфікованими кадрами і добре організованими угрупованнями та є ретельно продуманими, а не індивідуальні та розрізнені дії. Спостерігається значне збільшення кількості терористичних актів з численними збитками та жертвами на міжнародному рівні
- Покращенні самої структури угруповань та підвищення контролю за підпільною діяльністю. Контроль та перевірка нових членів удосконалилась.
- Модернізації форм і методів. Екстремісти стали використовувати ядерні, хімічні, бактеріологічні зброї та радіоактивні речовини. Також терористи почали здійснювати спроби захопити важливі промислові та ядерні об'єкти.
- Використанні науково-технічного прогресу у своїх аморальних цілях. Життя сучасної людини напряму залежить від електронних баз даних та інформації. Таким чином, життєво важливі сфери діяльності будь-якої держави опинилися під загрозою комп'ютерних злочинців. Внаслідок чого, особливого значення набувають інформаційні та електронні види тероризму.
- Збільшенні кількості терорів на релігійному та етнічному підґрунті.
- Зростанні тероризму, заснованому на релігійній та етнічній ненависті.
- Нелегальній міграції особливо у країнах, схильних до утворення терористичних організацій [4, стр.243].

В даний час, вибір терористичних об'єктів та жертв для реалізації своїх аморальних задумів уже не окреслений однією державою, політичною, національною чи релігійною приналежністю. Держава не може бути впевнена, що вона не піддається терористичним атакам та у непохитності своєї системи безпеки.

Проблема боротьби з тероризмом – багаторівнева та вимагає розв'язання, шляхом багатостороннього партнерства з державними структурами.

Серед терористичних організацій світу найвідоміші:

1. «Аль-Каїда»

Мета угруповання – створення мусульманської держави в цілому світі. Штаб – квартира в Афганістані.

2. «Хезбулах», або «Організація ісламського правосуддя», «Послідовники пророка Мухаммеда».

Має підтримку Ірану і Сирії. Її осередки створено у багатьох країнах.

3. «Об'єднані акти самооборони Колумбії»

Мета – боротися з «лівими повстанцями».

4. Японська релігійна секта «АУМ Сінріке».

5. «Вітчизна басків і свобода» (ЕГА).

ЕГА діє в Іспанії та Франції [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що міжнародний тероризм є геополітичним методом дестабілізації у світі. У наші дні в усьому світі спостерігається активізація тероризму, збільшення його масштабів, форм і сфер прояву. Тому пріоритетним на сьогодні є об'єднання всіх сил і ресурсів країн для попередження та протистояння терористичним загрозам.

Заходи боротьби умовно поділені на силові, правові, зовнішні і внутрішні. Силові- борються з проявами тероризму, а не з ним самим. Правові-не можуть остаточно та ефективно вирішити проблему у найближчому майбутньому. Зовнішні-взаємодія держав та міжнародних організацій у прийнятті антитерористичних законів та наданні тиску на держави, які підтримують міжнародний тероризм. Внутрішні- найбільш ефективні, діють на попередження.

У контексті глобалізації, тероризм варто розглядати, як стратегію застосування сили слабкими політичними гравцями на міжнародній арені. Можна впевнено заявити, що терористичні організації є більш гнучкими та мобільними ніж державні інституції у сфері інформаційних технологій та їх впровадження. Сучасні інформаційні технології дали терористичним організаціям можливість зібрати необхідну інформацію та можливість прив'язки до місцевості. Існує теоретична загроза використання терористами систем точного наведення на ціль носіїв зброї масового знищення.

Таким чином актуальною залишається боротьба з глобальним тероризмом. У протистоянні з транснаціональною терористичною загрозою можна виділити такі напрямки боротьби:

1. Комбінування правоохоронних заходів, воєнних операцій та дій спецслужб.

Тобто, здійснення тиску на терористичні групи, позбавляючи їх ініціативи та обмежуючи їх дії та можливості нападу. Використання збройних сил не може повністю знищити осередки терористів, але змушує їх перейматися реорганізацією, що значно зменшує масштаби терактів.

2. Позбавлення терористичних груп від оточення, що надає їм підтримку. Є дієвим способом оборони у довгостроковій та середньостроковій перспективі, адже позбавляє угруповання можливості поповнити свої ряди новими членами та коштами, а також збільшити запаси зброї.

3. Психологічний стан населення.

Оскільки терористичні атаки націлені на завдання шкоди психічній інфраструктурі населення, тому ефект значно зменшиться, якщо реакція зміниться з істеричної на стриману, але досягти цього дуже важко.

4. Кооперування міжнародних зусиль.

Консолідація глобальної світової спільноти у сфері контролю приведення законодавства до дії у всіх зацікавлених країнах у сфері боротьби з тероризмом до єдиних міжнародних стандартів [2].

Отже, аби глобальна антитерористична діяльність була успішною, світове співтовариство має розробити спільну стратегію і тактику боротьби, скоординувати свої зусилля і плани на регіональному та глобальному рівнях, а також забезпечити належне фінансування. Головне завдання міжнародної боротьби-виявити та знищити терористичні бази, перекрити шляхи відходу лідерам угруповань та джерела фінансування. Також варто покращити інформаційну обізнаність оперативної службової діяльності, надати спецслужбам єдину та точну базу даних щодо будь-яких подій, осіб та організацій, які мають відношення до тероризму.

Особливе значення має швидкість обміну інформацією, що дозволяє запобігти злочинам, забезпечує затримку, арешт і залучення до судової відповідальності конкретних осіб, що вчинили теракти. Удосконалення потребують національне і міжнародне законодавство, яке має послабити та нейтралізувати інтернаціональні терористичні організації за допомогою використання комплексу заходів, включаючи карне переслідування, жорстку кримінальну відповідальність за участь у діяльності міжнародних терористичних структур.

Список використаних джерел:

1. Б. О. Хаєцький, А. В. Слободянюк «Тероризм як суспільно небезпечне явище» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/12687-45268-1-PB.pdf>
2. Куликов А.С. Глобальний тероризм і деякі проблеми боротьби з ним [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.concourt.am/hr/ccl/vestnik/2.20-2003/Kulikov.Htm>
3. Потехін О., Тодоров І. Глобалізація системи безпеки. Навчальний посібник. Донецьк, 2011.-стр 141
4. Шевченко М.М. Геополітичні функції війн ХХІ століття (філософський аналіз) // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць / Гол. ред. В.В. Лях. - Вип. 27.- К.: Український Центр духовної культури, 2002.-стр.243

Kateryna G. NAUMIK-GLADKA

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Tourism and of the Department of International
Economic Relations,
S. Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine
Affiliated scientific fellow of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway*

Sofiia NALAPKO

*2nd year student, Faculty of International Relations and Journalistics, Department of
International Relations and Social Studies
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine*

**SECURITY IN INTERNATIONAL RELATIONS
(ASPECT OF PSYCHOLOGY)**

Psychology now is used in a huge number of areas of human life, for example marketing, studying or politics. Despite the fact that psychology is applied in practice, a large number of people still believe that in most areas it works just as a theoretical basis. This essay is about to show the practical use of psychology in international relations, as well as examples of sociological psychology in the relationship between the state and the person.

Political psychology in foreign policy and international relations stems from the fact that psychological science plays a significant role in the theory and practice of international relations, notwithstanding its limitations. Today, as in the past, it is impossible to overlook the role of state leaders, public opinion, and the political mood of various socioeconomic strata in foreign policy, all of which influence not only domestic but also international concerns. The study of different countries' political elites is at the heart of this topic (individuals and groups that make decisions of international importance).

The psychological mechanics of foreign policy decision-making, the influence of particular elite actions on public opinion, and the psychological mechanisms of negotiation and settlement of international disputes and conflicts are all researched in depth, both theoretically and practically. The human component in international relations is the broad subject of this trend. Studies in this field are generally of applied nature, and they propose:

- the study of mental processes, states, and properties of individual and collective subjects that manifest themselves in the field of international relations;
- the application of psychological theory to interpret international political events;
- psychological analysis of foreign policy and international relations decisions;
- the study and consideration of psychological aspects of political communication and political international relations and application of psychological knowledge in the settlement of international conflicts, maintaining stability in interstate relations.

A good example of the importance of psychology in society is the need for a sense of security. Based on the definition, psychological security is a state in which a person perceives that his/her environment is safe and free from harm and threat (Maslow, Hirsh, Stein, & Honigmann, 1945). Out of this we can state, that this need goes far from the past, but is still very relevant. People who are psychologically secure believe that the world is emotionally safe

or free of emotional harm (Taormina & Sun, 2015). Conative, cognitive, and affective constructs in psychological security allow us to understand security as a psychological phenomenon with a regular structure. As a result, psychological security can be defined as a feeling of inner calm, self-assurance, optimism, trust, subjective well-being, openness, and relaxation (Brauch, 2011, Adler, 1997; Fearon & Wendt, 2002; Risse, 2003; Wendt, 1992; Wendt, 1999).

People are driven by a strong need to maintain psychological stability, or equanimity, which leads them to process and act on information in ways that help them avoid anxiety (i.e., psychological 'defense'). To preserve security, people rely on at least three overlapping mechanisms: social relationships, self-esteem, and meaningful worldviews, and these mechanisms pervade practically every area of life. As a result, people's political beliefs, attitudes, and choices for leadership reflect motivated efforts to protect security.

Besides the relationship between the state and the individual, there is a need for a sense of security in a broader sense. This includes a sense of security in expressing one's thoughts and views, the right to freely express one's religious beliefs, as well as the right to self-expression in the form that a person considers necessary. It is important to clarify that despite the fact that these needs have long been recognized as the rights of every person, we must not forget that the measure of expression of these beliefs has boundaries in the form of the rights and freedoms of other people.

From this, several problems can be distinguished associated with the need for a sense of security. Suicidal terrorism is the great example. The inability and impossibility of an individual to exercise his rights and develop his personal qualities within the framework of traditional socio-cultural identity strikes with despair, and discontent, and the desire to find a 'new identity'. Since we have already identified the individual's need for security, it is worth paying attention to political security, which is expressed in a healthy mistrust and criticism of the existing government. But when it fails to gain the trust of their constituents, they open the door to a slew of social costs, ranging from a lack of civic compliance with government orders to opposition to new government programs or security efforts, and may even facilitate civil unrest.

The reason for this behavior is in a different assessment of the actions of the terrorists themselves, as well as the civilian population. For religious extremists, the population of "hostile countries" will always be the target of terrorist attacks, most of which are "devalued" in terms of their religious ideology. For them, murder as a sacred act is not a political act, but an element of sacrifice on religious grounds.

The rhetoric of religious terrorism is uncompromising as it is based on the tenets of faith and simplified in terms of good and evil. Ultimately, there is a complete elimination of moral regulators - the destruction of the enemy by any means turns into a dominant principle, which begins to be perceived as correct, justified and highly moral, which is the main motivation of suicide bombers.

Based on the proposed problem, we can say that political psychology occupies a significant place in the psychology of international relations. A number of political psychology items are used to address military-political challenges. The emphasis of the military-political application of political psychology is on issues of battling the armies of real and potential adversaries: - military leaders' personality qualities; - issues with building psychological mechanisms of treachery; - issues with developing subversive psychological measures, special operations; - concerns with enhancing interrogation tactics; - mechanisms for conducting psychological warfare in various forms.

Taking everything above-mentioned into consideration, we can conclude that modern psychology is found in almost all spheres of our life. Analyzing human needs, you can predict their actions and motives. This is what must be taken into account when forming foreign state policy. In addition, the psychology of international relations is directly related to political and

social psychology, which helps to build relations between the state and the public and, moreover, to regulate conflicts inside and outside the country.

References

1. Соснин В.А. Современный терроризм и проблема мотивации террористов-смертников // Национальный психологический журнал. – 2010. – С. 52 – 55.
2. Краснянская Т.М., Тылец В.Г. Мифы безопасности как элемент политического сознания // Вопросы безопасности. – 2017. – С. 100 – 111. https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21638
3. Пухарева Т.С. Психологическая безопасность и ее роль в профессиональном развитии личности // Психолог. – 2016. – №2. – С. 9 – 19. https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=19195
4. Understanding the psychological nature and mechanisms of political trust <https://journals.plos.org/plosone/doi?id=10.1371/journal.pone.0215835>
5. Агузумян Р.В., Мурадян Е.Б. Психологические аспекты безопасности личности // Вестник практической психологии образования. – 2009. – №2. – С. 40 – 44. https://psyjournals.ru/vestnik_psyobr/2009/n2/28206.shtml

ТИХОНЕНКО Ірина

*к.політ.н., доцент (б.в.з.) кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

ФЕНОМЕН ТАЛІБАНІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ КООРДИНАТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ПАКИСТАН

Наразі світова спільнота стала свідком трансформаційних змін у політичному середовищі Афганістану – перехід/захоплення влади у державі терористичним угрупованням «Талібан». Безперечно, це стало дестабілізуючим фактором у існуючій системі міжнародної безпеки. Проте, найбільше турбулентні зміни у афганському внутрішньополітичному середовищі зачіпають систему національної безпеки Ісламської Республіки Пакистан, яка не лише геополітично тісно пов'язана з Афганістаном.

У пакистансько-афганських відносинах, які характеризуються конфліктогенністю та детермінізмом внутрішнього та зовнішнього безпекового середовища і низки загроз, нараз постає питання взаємодії влади Пакистану та «Талібану» на найвищому рівні. У свою чергу, для офіційного Ісламабаду на порядку денному актуалізується питання недопущення поширення феномену талібанізації, який «де-факто» існує у прикордонних з Афганістаном територіях – так званій Зоні племен та частково у провінції Хайбер-Пахтунхва – діяльність терористичного угруповання «Техрік-і-Талібан-Пакистан» (ТТП).

Національна безпека держави забезпечується за рахунок протидії, нівелюванню загроз національним інтересам та забезпеченню стабільності всередині держави. У свою чергу, важливим елементом координування та забезпечення національної безпеки держави є єдність суспільства, легітимність влади та єдиного розуміння загроз безпеці, яким варто протидіяти. Пакистан є досить специфічною у цьому форматі державою. Орієнтуючись на протистояння з Індією у Південноазійському регіону, насамперед, у форматі ракетно-ядерної гонки озброєння та «нуклеризації» Кашмірського питання між державами, офіційний Ісламабад має підтримувати баланс у політиці щодо конфліктогенності відносин з Афганістаном – прикордонні суперечності, проблема Пуштуністану, потоки афганських біженців та вирощування і транспортування опіатів. Увесь цей комплекс дестабілізуючих факторів національної безпеки у 2021 р. оновився/перезавантажився вже зовсім не новою для пакистанської влади загрозою талібанізації суспільства.

У загальному розумінні, талібанізація – це тенденція до використання окремими етнічними/релігійними групами або рухами практичних інструментів діяльності талібів. Мається на увазі, як терористичну діяльність, так і суворі правила щодо суспільного та релігійного життя, ставлення до жінок та методів екстремістської та терористичної діяльності щодо немусульман, тощо. Прикладом наслідування такої діяльності є

територія Вазірістан у Пакистані, на кордоні з Афганістаном, що входить до Зони племен на території якої не діють офіційні пакистанські закони, а діють норми кодексу племенних законів пуштунвалі. Саме на цій території дислокується терористичне угруповання «Техрік-і-Талібан-Пакистан».

Організація «ТТП» була заснована Байтуллою Мехсудом у Південному Вазірістані в кінці 2007 р. Рух був сформований у відповідь на пакистанську військову операцію з розчищення мечеті Лал-Масджид в Ісламабаді, де був осередок представників радикального ісламу. Після вторгнення коаліційних військ під егідою США в Афганістан, зміцнилися зв'язки між афганськими та пакистанськими талібами. Лідери пакистанських талібів воювали разом з афганськими талібами, надаючи їжу, житло та фінансову допомогу афганським талібам у племенних районах Пакистану, а також присягали їм на вірність. Проте, «ТТП» у своїй діяльності зіштовхнувся з опором пакистанської влади та армії, зокрема, антитерористичні операції, проведені пакистанською армією, змусили перебазуватися лідерів «ТТП» до Афганістану у 2015 р. З активізацією афганських талібів – глава пакистанських талібів Нур Валі Мехсуд заявив, що перемога афганських талібів стане «перемогою всього мусульманського народу», зазначивши, що «ТТП веде свою боротьбу лише у Пакистані і з армією та силами безпеки Пакистану, а мета угруповання – взяти під контроль прикордонний племінний регіон Пакистану та зробити його незалежним» (Hussain, 2021).

Саме ідея незалежності прикордонних районів Пакистану стає загрозою територіальній цілісності Пакистану у форматі реалізації ідеї Великого Пуштуністану, яка панує вже давно серед пуштунів – основного етносу Афганістану та мешканців прикордонних територій Пакистану. «Техрік-і-Талібан-Пакистан» прагне повалення влади та становлення держави на засадах шаріату (можливе застосування на практиці концепції ісламістської ідентичності). Зокрема, однією із шкіл, що сповідує ідею пакистанської ідентичності та єдності суспільства є ісламістська. Ісламісти сповідують ідею створення Пакистану в ім'я ісламу, який є основним джерелом згуртованості народу. Саме релігійний фактор та ісламські цінності покликані об'єднати багатоетнічний Пакистан, який стане батьківщиною «мусульман Індії» у формі централізованої держави (Shafqat, 2021).

Наразі, серед пакистанських політичних партій йде активне обговорення питання визнання/невизнання влади «Талібану» в Афганістані, що матиме наслідки для діяльності «Техрік-і-Талібан-Пакистан».

Потужні ісламістські фракції в пакистанській політиці чинять тиск на уряд, щоб він офіційно визнав уряд Талібану в Афганістані. Зокрема, Фазлур Рехман, голова ісламської політичної партії «Джаміат Улема-е-Іслам» (JUI), вимагав від Ісламабаду офіційно визнати теократичний уряд Талібану в Афганістані. Зазначимо, що Фазлур Рехман – один з найбільш впливових релігійних діячів Пакистану, а також очолює найбільший у країні альянс опозиційних партій – Пакистанський демократичний рух. Він має величезну кількість прихильників у Пакистані та має значний вплив у релігійних та політичних колах країни. З 36 000 пакистанських ісламських релігійних семінарій понад 18 000 належать до суворой школи мислення Деобанді, яка наголошує на дотриманні ісламського законодавства. У свою чергу, афганські таліби також дотримуються ідей мислення Деобані. «Джаміат Улема-е-Іслам» апелює до того, що визнання влади «Талібану» входить до національних інтересів Пакистану – «Талібан» є «дружнім до Пакистану» урядом, і його визнання Ісламабадом ще більше зміцнить зв'язки між двома країнами з більшістю мусульман (Pakistan's Islamic parties push for Taliban recognition in Afghanistan, 2021).

У свою чергу, офіційний уряд Пакистану на чолі з прем'єр-міністром Імраном Ханом – поки не визнав владу «Талібану» в Афганістані. Хоча, у 1990-х рр. офіційний Ісламабад вже визнавав владу талібів у Афганістані. Наразі, Пакистан знаходиться у ситуації повного детермінізму внутрішньої та зовнішньої політики, а

також є залежним від політики великих світових гравців, зокрема, США. 2 жовтня 2021 р. прем'єр-міністр Пакистану Імран Хан зазначив, що визнання «Талібану» лише Пакистаном «не матиме особливого значення», але спільне визнання регіональних держав та сусідів було б кращим рішенням. На думку пакистанського очільника, США мають врешті-решт рано чи пізно визнати владу талібів в Афганістані, адже, сучасна ситуація невизнання та бойкотування талібів скоро призведе до кризи у регіоні. Під час інтерв'ю турецькому державному інформаційному каналу TRT World, Імран Хан повідомив, що його уряд зараз веде мирні переговори з деякими групами в пакистанському «Талібані», зокрема, і «ТТП», і він також повідомив, що переговори ведуться в Афганістані (US 'sooner or later' must recognize Taliban..., 2021).

Варто зазначити, що зрушення у переговорному процесі з «ТТП» є важливою складовою як забезпечення національної безпеки Пакистану, так і пакистансько-афганських відносин і визнання влади талібів.

По-перше, за даними Pakistan Institute for Peace Studies у 2021 р. «ТТП» збільшили кількість терористичних атак. Зокрема, за 2020 р. було здійснено 95 атак, проте, за перші 6 місяців 2021 р – вже 44 атаки (Hussain, 2021). Угрупування відчуває силу протидії пакистанській владі на прикордонних з Афганістаном територіях.

По-друге, вкотре підтверджується детермінізм взаємодії Пакистану та Афганістану. Ще наприкінці серпня 2021 р. лідер «Талібану» Забіхулла Муджахід заявив, що з рухом «Техрік-і-Талібан Пакистан» повинна розбиратися влада Пакистану, а не Афганістану. Одночасно, було зазначено, що таліби не дозволять використовувати свою територію для терористичної діяльності проти інших держав, а якщо «ТТП» будуть вважати афганських талібів своїми лідерами, то мають дотримуватися їх правил (Титоренко, 2021). У цьому форматі, для Пакистану виправдовується твердження «Ворог мого ворога – мій друг». Якщо афганські таліби будуть налаштовані проти пакистанських талібів, то загроза талібанізації Пакистану – автоматично зменшується. Проте, щоб досягти паритету з «Талібаном» і чинити тиск на «ТТП» – офіційному Ісламабаду треба буде скоріше за все визнати владу «Талібану» в Афганістані як офіційну. Це ж ставить питання про дотримання демократичних цінностей в Пакистані, його єдність та співпраця з регіональними та позарегіональними союзниками.

По-третє, влада у Пакистані має подвійне обличчя – цивільне та військове. Недарма пакистанський дослідник М. С. Первез стверджує, що Пакистаном керують троє – Аллах, армія та США, хоча останнім часом КНР все більше займає місце США у цій тріаді. Питання довіри населення до цивільної влади та армійського керівництва – стає міцним аргументом до того, що Пакистан називають «слабкою» та «гарнізонною» державою. «Слабким» Пакистан є не у сенсі військової сили, володіючи ядерною зброєю, а через те, що уряд не користується довірою суспільства, а соціальні питання, добробут населення зводяться нанівець через ідею-фікс – протистояння з Індією. Існування терористичних організацій, радикальних угруповань і розгалужена система їх нелегального фінансування ще більше ускладнюють демократичні процеси у державі (Тихоненко, 2017, с. 107). Відповідно до індексу «слабкої» держави – Fragile State Index, який визначається американською неурядовою, незалежною дослідницькою організацією The Fund for Peace у 2021 р. Пакистан посів 29 місце серед 178 країн як «слабка» держава, увійшовши до категорії «тривоги», а Афганістан – 9 місце – категорія «високої тривоги» (Fragile States Index, 2021). До речі індикаторами, за якими визначався індекс, стали соціальне, економічне та політичне середовище, а також рівень тероризму та жорстокості у державі.

У свою чергу, можливе визнання цивільною владою Пакистану влади «Талібану» в Афганістану – ставить під питання усю антитерористичну діяльність під проводом армії Пакистану проти «Талібану» та «ТТП». Також у випадку визнання влади афганських талібів – Пакистан зіштовхнеться з соціальним опором всередині держави – хвилею дисбалансу як політичного так і етнічного характеру. Вже зараз світські

політичні партії Пакистану обурені ставленням талібів до жінок та меншин. Вони рішуче виступають проти будь-якого офіційного визнання талібів. Лідер ветеранів Пакистанської народної партії Тадж Хайдер зазначив, що захоплення влади «Талібаном» було недемократичним, а їх жорстка інтерпретація ісламу суперечить основоположним правам людини. Організації та групи із захист прав жінок стверджують, що у випадку визнання Ісламабадом режиму «Талібану», це зміцнить регресивні сили в Пакистані та регіоні (Pakistan's Islamic parties push for Taliban..., 2021).

Зазначимо, що поряд із загрозою талібанізації насамперед у прикордонних з Афганістаном районах, Пакистан зіштовхується з проблемою об'єднання суспільства та низкою загроз так званого «нетрадиційного» походження – вирощування опіатів, виготовлення, транспортування та продаж наркотичних речовин у поєднанні із системою відмивання грошей «hawala», стають неабиякою матеріальною підтримкою для талібів та інших терористичних угруповань.

На основі вище згаданих фактів, можна стверджувати, що феномен талібанізації є загрозою національній безпеці Пакистану з огляду на низку причин: 1) нестабільне безпекове середовище в Пакистані, функціонування терористичного угруповання «Техрік-і-Талібан-Пакистан»; 2) значний детермінізм у взаємовідносинах між Пакистаном та Афганістаном зважаючи на геополітичну ситуацію та загрози безпеці – проект Великого Пуштуністану та проблеми афганських біженців і наркотрафіку; 3) внутрішньополітична ситуація в Пакистані і підтримка ідеології талібів ісламістськими організаціями та партіями. Проте, тенденція до розвитку талібанізації або її протидії буде залежати від дій уряду Пакистану щодо визнання/невизнання влади «Талібану» в Афганістані, адже, насамперед Пакистану, аніж будь-якій іншій державі наразі важливо визначитися із форматом взаємодії із Афганістаном.

Список використаних джерел

1. Титоренко, Д. (2021, 29 августа). В «Талибанах» заявили, что с пакистанскими талибами должны разбираться власти Пакистана Газета.ru. Retrieved October 20, 2021 from https://www.gazeta.ru/politics/news/2021/08/29/n_16447736.shtml?updated
2. Тихоненко, І. (2017). Ісламська Республіка Пакистан у системі регіональної безпеки (1998-2016 рр.) (кандидатська дисертація). Available from Репозитарій Чорноморського національного університету імені Петра Могили https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/Dis-Tihonenko_ostannya2017_NEW.pdf
3. Fragile States Index (2021). Fragile States Index 2021 – Annual Report. Retrieved October 22, 2021, from Fragile States Index database <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2021/05/fsi2021-report.pdf>
4. Hussain, A. (2021, October, 13) Violence surges in Pakistan's tribal belt as Taliban, IS-K go on attack. BBC. Retrieved October 20, 2021 from <https://www.bbc.com/news/world-asia-58891613>
5. Pakistan's Islamic parties push for Taliban recognition in Afghanistan (2021, October, 8). Deutsche Welle. Retrieved October 20, 2021 from <https://www.dw.com/en/pakistans-islamic-parties-push-for-taliban-recognition-in-afghanistan/a-59449154>
6. Shafqat, S. (n.d.) Pakistani national identity: Muslim, multilingual and multicultural? Centre for public policy and governance. Retrieved October 19, 2021 from <http://cppg.fccollege.edu.pk/pakistani-national-identity-muslim-multilingual-and-multicultural/>
7. US 'sooner or later' must recognize Taliban: Pakistan PM Khan (2021, October, 2). Al Jazeera. Retrieved October 20, 2021 from <https://www.aljazeera.com/news/2021/10/2/us-will-have-to-recognise-taliban-govt-says-pakistan-pm>

БУТЕНКО Єлизавета

студентка III курсу, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Сучасний світ стикається з безпрецедентним зближенням загроз міжнародній безпеці та нестабільності. Це в поєднанні зі зростанням національних та міжнародних рівнів злочинності та злочинними організаціями, які все більше перетинають національні кордони легальним та незаконним міграційним шляхом, може становити незліченну загрозу для міжнародного співтовариства у все більш глобалізованому світі.

Перш за все, слід розглянути визначення національної і міжнародної безпеки.

Так, «національна безпека» — це захист та збереження нації в цілому. Найвищий порядок її діяльності — це захист нації та її народу від нападів та інших зовнішніх загроз шляхом утримання збройних сил та охорони державної таємниці. (Kim R. Holmes, 2015, 7)

Термін «міжнародна безпека» охоплює всі міжурядові підходи до гарантування зовнішньої безпеки членів міжнародної системи, тобто політику окремих країн, альянсів та військових союзів, а також міжнародних організацій. (Wichard Woyke, 1977, 154)

Конфлікти високої інтенсивності та нестабільність охоплюють увесь світ, а діапазон нестабільності включає регіони та держави, які не обов'язково знаходяться у явному конфлікті, але є інституційно та економічно крихкими та вразливими до потрясінь. Спектр загроз серед них включає регіональний примус і втручання, транснаціональний тероризм, загрозу здоров'ю, використання хімічної та іншої нетрадиційної зброї, значне переміщення народів і населення, а також масові гуманітарні кризи, що створюють складне робоче середовище.

Кримінальні експерти, поліція, представники правоохоронних органів та відомства по всьому світу повідомили про значне збільшення діапазону та масштабів міжнародної злочинної діяльності за останні три десятиліття. Рівень та серйозність цієї діяльності та супутнє зростання сили та впливу міжнародних злочинних організацій становили значну загрозу для міжнародного співтовариства та викликали стурбованість у глобальних організаціях, бізнесі та урядах у всьому світі. Особливо у західних демократіях, беручи до уваги загрозу, яку злочинці становлять для влади та стабільності у багатьох країнах, зокрема для світової економіки. Зрозуміло, що міжнародні злочинні мережі скористалися можливостями, які з'явилися в результаті змін у сучасному світі політики, бізнесу, технологій та комунікацій, які значно збільшили масштаби, швидкість адаптації та загрозу міжнародної злочинності як для окремих осіб, так і для урядів.

Традиційні методи протидії виявляються все більш неефективними проти сучасних глобальних конфліктів та криз нестабільності, а поєднання загроз та нестабільності створює унікальні виклики для урядів та політиків. Таким чином, міжнародне співтовариство, коли стикається зі складними глобальними загрозами та регіональною нестабільністю у всьому світі, все більше покладається на модернізовані професійні організації безпеки в управлінні ризиками, проведенні аналізу та прийнятті відповідних рішень для досягнення цілей безпеки.

Через те, що міжнародні злочинні мережі, у тому числі традиційні організовані злочинні групи та організації, що займаються торгівлею наркотиками, користуються перевагами змін у технологіях, світовій політиці та глобальній економіці, вони також стали більш досконалими та гнучкими у своїй діяльності. Не піддається сумніву наявність розгалужених мереж та інфраструктури у всьому світі для підтримки їх злочинних операцій. Ці організації стають дедалі більш виверткими у своїй діяльності та швидко адаптуються до перепон, створюваних національними і міжнародними правоохоронними органами. Крім того, ці злочинні організації мають величезні фінансові ресурси, що надає міжнародним злочинцям можливості корумпувати урядових, поліцейських та правоохоронні органи у зарубіжних країнах, які слугують їх базою діяльності чи критичним маршрутом для транспортування наркотиків, зброї, інших незаконних предметів, нелегальних мігрантів або торгівлі уразливими чоловіками, жінками та дітьми. Загроза, яку представляють організовані злочинні угруповання, зазвичай включає цілеспрямоване та загальне насильство з метою просування та захисту своїх інтересів, створюючи значну загрозу для всіх, хто знаходиться поблизу. (AG Global Strategies)

Як і впродовж всього існування самого поняття «держава», ще з часів зародження людського суспільства, у сучасний нам час також існує велика кількість різноманітних

загроз національній та міжнародній безпеці. Далі розглянемо специфіку забезпечення світової безпеки у 2021 році.

Раніше військовий бюджет часто подавався як головний показник зусиль національної безпеки країни. Це уявлення про оборону країни стало наразі менш гострим з ряду причин.

По-перше, хоча Асоціація Північноатлантичного договору та Стокгольмський міжнародний інститут досліджень миру надають цікаву фінансову інформацію на основі порівняно чіткої класифікації, їх статистика не підкреслює неоднорідності змісту національних військових бюджетів, що фінансуються державами.

По-друге, на інтенсивність військових витрат впливають безпосередні обставини миру чи конфлікту, співвідношення сил між державами, що спрямовані на глобальне лідерство, сприймані країною загрози, сила військово-промислових комплексів або розвиток внутрішньої безпеки.

У цьому контексті, в умовах потенційних багатогранних атак, особливо важко оцінити корисність та інтенсивність реакції кожного складового елементу національної оборони. Тим більше, що військові стратегії потенційних воюючих сторін також мають значний вплив на успіх чи невдачу проведених операцій. Більш того, військові угоди між партнерами дають можливість, з одного боку, зменшити потенційні загрози, а з іншого — додати сил своїх союзників до того, що держава запровадила. Також багато країн отримують вигоду від ядерної парасольки з низькими національними фінансовими зобов'язаннями, і в той же час мають безпеку, порівнянну з безпекою великої держави, що бере участь у спільній обороні (синдром безбілетника).

По-третє, національна безпека — це не лише військова справа; вона також включає якість охорони здоров'я, освіти, промислові ризики та захист природних ресурсів.

Органи державної влади не повинні забувати, що продукти та послуги, необхідні для виживання людини, такі як продукти харчування, ліки, цивільний захист, повинні завжди бути в наявності в країні або в наявності, або безпосередньо у виробничих потужностях.

Те ж саме стосується і оволодіння життєво важливими технологіями, особливо цифровими.

З одного боку, компанії, що пропонують товари та послуги на міжнародному ринку, мають відповідати вимогам не тільки громадян певної країни, що значно послаблює зусилля населення щодо формування стійкості та опору.

З іншого боку, держави мають задекларовану мету збільшити свій валовий внутрішній продукт, не враховуючи забруднення, насильства на роботі, соціальної нерівності та недооцінюючи соціальний внесок державних послуг, добровільної праці, домашньої роботи та потреби у зберіганні товарів і послуг, необхідних для життя нації в ситуації суспільного лиха.

Пандемія COVID-19 також підкреслила нові недоліки готовності держав до захисту свого населення: наприклад, маски, вакцини, ліки, інформація.

Кілька приватних операторів, більш зацікавлених у прибутку, ніж у загальних інтересах, управляють взаємопов'язаними мережами. З ростом роботи на відстані, залежність світу від них стає особливо тривожною.

Тріумф приватних інтересів, які використовують державні інфраструктури та послуги, уникаючи, наскільки це можливо, сприяння їх фінансуванню, підриває демократичні цінності, підірвані цінностями потужної плутократичної системи. (Jacques Fontanel)

Пандемія вимагає безкорисливих колективних дій, солідарності, яку державам, де панують приватні інтереси, важко просувати. Крім того, дружба між народами часто зникає у конфлікті економічних інтересів та відносин влади.

Міжнародні організації не в змозі зменшити жорстокість міждержавних відносин та узгодити колективні дії на користь охорони здоров'я, освіти чи боротьби з бідністю.

Не менш важливою проблемою є екологічна катастрофа, що все ще триває і наближається до переломного моменту.

Ліберальна економічна система не в змозі вжити необхідних радикальних заходів через майже містичну віру в науковий прогрес, приватні інтереси або нездатність громадян діяти в нібито демократичній системі. (Jacques Fontanel)

Крім того, військові витрати забезпечують все більш потужне озброєння, яке все менш і менш можна використовувати, якщо воно в кінцевому підсумку не поставить під загрозу саме майбутнє людства.

Нарешті, соціальні конфлікти, які вже були досить сильними до пандемії, повернуться ще сильнішими, якщо нестабільність стане соціальною нормою. Тоді військовий бюджет більше ніколи не буде правдивим показником національної безпеки.

Ми зіткнулися з тим фактом, що загрози національній безпеці 2021 року включають, перш за все, неприборканий егоїзм, пандемію та екологічні потрясіння глобального потепління.

Список використаних джерел

1. Kim R. Holmes (2015). *What Is National Security?* The Heritage Foundation, 7.
2. Wichard Woyke (1977). *Handwörterbuch Internationale Politik*. Springer Fachmedien Wiesbaden, 154.
3. AG Global Strategies. (2021, 22 жовтня). *Global Security Threats: Threats we all face around the world*
<https://www.ag-globalstrategies.com/global-security-threats>
4. Jacques Fontanel (2021, 20 жовтня). *Threats to National Security in 2021: New Global Challenges*
<https://www.visionofhumanity.org/military-budget-and-national-security/>

Науковий керівник: Дон О., доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультету економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КОСТРУБІНА Тетяна

Студентка, VI курс, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики, факультет політичних наук, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

ПРИМУС ДО МИРУ: ЧИ Є ВТРУЧАННЯ У КОНФЛІКТ МИРОТВОРЦЯМИ, АГРЕСІЄЮ?

Наразі особливістю врегулювання значної частини збройних конфліктів стало темою протиріч. Нерідко для запобігання кровопролиття і збереження стабільності в регіоні і в світі, силу, доводиться приборкувати тільки силою. Так, для врегулювання збройних конфліктів, операції з підтримання миру, відіграють важливу роль у стабілізації обстановки в конфліктних регіонах. Проте потрібно зазначити, що одна справа проводити миротворчі операції з метою запобігання конфлікту між державами, на уряди яких міжнародні організації можуть чинити тиск, а інша справа – вводити миротворчі сили в країни, де йдуть громадянські або етнічні війни, і воюючі сторони про це втручання не просили.

Метою даної роботи є визначити, чи дійсно втручання миротворців у конфлікт несе негативний характер.

В останні десятиліття в миротворчій практиці ООН отримали поширення реактивно-наступальні операції, іменовані «Peace Enforcement». Даний термін перекладається як «примус до миру», «нав'язування миру», «розширені операції з підтримання миру» та ін. У Статуті ООН (розділ VII «Дії у відношенні загрози миру, порушень миру й актів агресії») йдеться про примусові заходи з метою підтримання або відновлення миру (Коновалов, Чернобровкін, 2010). Криза на Балканах довела, що у деяких випадках зміцнення та підтримання миру недостатньо для припинення збройного

конфлікту. Тому ці заходи необхідно доповнювати примусом до миру, коли певні сили зухвало нехтують вимогами міжнародної спільноти і продовжують агресію та геноцид. Саме у цей період миротворчі операції ООН поповнилися новим різновидом.

На відміну від місій з підтримання миру, що мають на меті запобігання масовим стражданням і загибелі місцевого населення, стратегії примусу до миру передбачають припинення етнічного насильства військовими засобами та сприяння утвердженню стійкого, тривалого внутрішнього миру.

Примус до миру передбачає дві форми:

- 1) без використання збройних сил – економічні, правові, фінансові санкції;
- 2) з використанням збройних сил ООН, регіональних організацій безпеки або коаліцій країн – операції з примусу до миру.

Незважаючи на те, що термін «примус до миру» використовується в самих різних контекстах потрібно зазначити, що такі операції націлені на спонукання однієї або декількох сторін конфлікту приєднатися до мирного договору або до угоди, за якою сторони дійшли згоди раніше, за допомогою таких засобів, як застосування або загроза застосування військової сили (Зверев, 2014). У ході операцій озброєння і військова техніка використовуються не тільки з метою самооборони, але і за прямим призначенням, тобто для знищення: військових об'єктів та інфраструктур; озброєних угруповань, які перешкоджають локалізації конфлікту, його врегулювання і дозволу. Примус до миру не передбачає згоди ворогуючих сторін. Примус до миру може проводитися у відповідності з рішенням світового співтовариства на використання військової сили з метою примусити учасників конфлікту погодитися з міжнародними санкціями і резолюціями. Підставою для застосування сили є ескалація цивільних і міждержавних конфліктів, насильства етнічного й релігійного характеру, що охоплює країни зсередини. Головним завданням таких операцій є припинення кровопролиття у разі агресії, створення умов для проведення мирних переговорів або припинення геноциду мирного населення.

Рада Безпеки ООН має декілька груп заходів, які можуть бути пов'язані з використанням або невикористанням збройних сил. Перша група заходів у ст. 41 Статуту включає повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин. У разі неефективності таких заходів ст. 42 Статуту уповноважує Раду Безпеки застосовувати повітряні, морські або сухопутні сили держав-членів ООН проти порушників міжнародного миру та безпеки (United Nations, 1945). Прикладом операції примусу до миру були дії США проти Іраку у відповідь на анексію Кувейту та вторгнення США у Ірак у 2003 році; втручання Росії в грузинсько-осетинський конфлікт у 2008 р., коли Росія ввела війська на територію сусідньої держави, в результаті чого грузинські міста, порти та військові об'єкти піддалися бомбардуванню (Примус до «миру», 2018). Кожна з цих операцій отримувала свої пояснення від їх ініціаторів, іноді навіть із використанням концепції гуманітарної інтервенції, що часто слугувало прикриттям для суто національних інтересів.

Громадянська війна в Лівії у 2011 році створила унікальний прецедент, коли Резолюція РБ ООН №1973, яка передбачала захист цивільного населення усіма засобами, фактично була використана окремими державами НАТО та ЛАД як «ліцензія» на інтервенцію на стороні лівійських повстанців проти режиму Муаммара Каддафі (Філіпчук, 2016).

У 2012 році мінімізувалися перспективи отримання мандату ООН на операції примусу до миру, насамперед через критику Росії та Китаю, які блокуватимуть будь-яку інтервенцію, що може спричинити зміну політичних режимів. Жорстка позиція Москви та Пекіна навколо Сирії стала юридичною перешкодою, яка унеможливило втручання ООН з метою припинення злочинів проти людяності в країні, охопленій п'ятирічною війною. Деескалація конфлікту на Донбасі у 2014 році стала, по суті, результатом

операції з примусу до миру без дозволу РБ ООН, а саме воєнної інтервенції Росії на стороні ДНР/ЛНР, унаслідок чого були підписані документи щодо припинення вогню та врегулювання кризи, відомих як Мінськ-1 у вересні 2014 р. та Мінськ-2 у лютому 2015 р. (Філіпчук, 2016). Надалі, ідею про необхідність вводу миротворчої місії ООН для врегулювання конфлікту на Донбасі неодноразово озвучували й українські політики. У 2017 році представники України вже внесли на розгляд Ради безпеки ООН проект резолюції щодо миротворців з формулюванням «примус до миру», але станом на 2021 рік, операції з примусу до миру, на території України не відбувалися.

Отже, дослідивши цю проблему, можна стверджувати, що в цілому миротворці не намагаються взяти верх над однією з сторін конфлікту, їх основним завданням є примусити цю сторону виконати волю міжнародного співтовариства і узгоджені з нею раніше зобов'язання. Крім того, вони не просто беруть участь в операції з примусу до миру, але також здійснюють заходи, пов'язані з надання гуманітарної допомоги. Зазвичай вони діють неупереджено, виступаючи в ролі арбітра, але як ми можемо побачити на практиці, держави та міжнародні коаліції неодноразово проводили операції з «примусу до миру» без мандату Ради Безпеки. Через недосконалість цього механізму в Раді Безпеки, формується негативне уявлення про таку форму миротворчості, як «примус до миру», не дивлячись на її класичне позитивне значення.

Список використаних джерел

1. Зверев, П. Г. (2014). «Традиционное» и «расширенное» миротворчество и принуждение к миру. *Молодой ученый*, 15 (74), 319-321.
2. Коновалов, В. Н., Чернобровкин, И. П. (2010). *Миротворчество и гегемония: критический анализ стратегий принуждения к миру. Теория и практика общественного развития*, 1, 27-36.
3. Примус до «миру»: 10 років тому Росія напала на Грузію і розв'язала першу війну ХХІ століття в Європі. (2018) ТСН. Retrieved from <https://tsn.ua/svit/primus-do-miru-10-rokiv-tomu-rosiya-napala-na-gruziyu-i-rozv-yazala-pershu-viynu-xxi-stolittya-v-yevropi-1198176.html>
4. Філіпчук, В. (2016). Міжнародна миротворчість та війна на Сході України: чи є точки дотику? *Міжнародний центр перспективних досліджень*, 18-20. Retrieved from http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_mirotvorchist_a5.pdf
5. United Nations (1945). *United Nations Charter*. Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

Науковий керівник: Богданова Т., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики ЧНУ ім. Петра Могили

Olena PTASHCHENKO

*Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of International Economic Relations
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

Irakliy IMNADZE

*Postgraduate student of the Department of International Economic Relations
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

Nino IMNADZE

*1st year student of master's degree in specialty 292 «International Economic Relations»
Faculty of International Relations and Journalism
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

CURRENT CHALLENGES OF INTERNATIONAL AND NATIONAL SECURITY

International security should be understood as a set of conditions of the international environment and system, under which the likelihood of largescale conflicts, associated with human casualties, between states becomes minimal. The less this probability, the safer is the international system of a country.

Today the term “national security” is used in many countries around the world. In the structure of national security, three levels are distinguished: security of the individual, security of society, security of the state. The connecting link between these levels is the security of the individual, first of all, the protection of his rights and freedoms. Human rights provide an individual with the opportunity to act at his own discretion (freedoms or negative rights) or to receive certain benefits (in fact, rights or positive rights).

Security is a concept applied to those objects that have priority value and significance. Obviously, their definition at the level of the state-organized community is carried out in the process of developing the foreign and domestic policy of the state and the formulation of national interests. This sphere of politics, localized at the “entrance” of the political system, where the mechanisms of articulation and aggregation of the interests of various groups of the population operate, functions in accordance with the type of the political system and the model of social development. However, even in consolidated democracies, the security sphere is in one way or another inaccessible to the operation of democratic control mechanisms. First, this is due to the fact that this area is closely intertwined with the state's monopoly on the maintenance and use of power structures and is protected by the secrecy regime. Secondly, the development of security policy is largely in the field of expert knowledge. In addition, the cultural conflict present in class differentiated societies makes it doubtful whether there is a consensus on security issues. Citizens may be concerned not only about the consequences of technological development, the threat of war, but also a wide range of other problems, including social deviations, economic turmoil and environmental disasters. The templates for justifying the priority of certain dangers for the general public reflect the interests of individual groups of society, whose preferences are formed on the basis of trust or distrust in social institutions, that is, on grounds of a cultural and ideological nature [1-5].

State security criteria are: political stability of society; inviolability of state borders; the integrity of the state as the unity of all parts of it; availability of material and financial resources, as well as the possibility of the ability to dispose of them for the implementation of its functions by the state; legality and order; state sovereignty

Communication technologies create new levers of influence on the behavior of users of mobile devices connected to the Internet. It becomes possible to design and direct cascading decision-making processes for many people. Such technologies are actively developing in the field of marketing and advertising, as well as in election campaigns.

From a security point of view, the self-organization of social media users is an ambivalent phenomenon. Cyberspace here acts as an environment in which, on the one hand, manipulations, informational violence, propaganda and incitement take place, on the other hand, countering extremism, neutralizing, preemptive and preventing information threats, the development of socially useful activism: fundraising for charity, attracting volunteers, etc.

Terrorism is a serious challenge to the national security of the state. As a threat to national security, terrorism encompasses with its destructive impact all the main spheres of the country's public life. Direct violent encroachments on the life, health and property of citizens, as well as on material objects of various purposes, not only entail serious damage to the security of the population and the country's economy, but at the same time undermine the stability of the political system of society, the stability of the state, citizens' faith in their state, contribute to undermining the authority of the authorities among the population, and in some cases even paralyze the actions of the authorities.

As a criminal phenomenon, terrorism is illegal, criminally punishable acts expressed in the commission of explosions, arson or other actions that create the danger of death of people, causing significant property damage or the onset of other socially dangerous consequences, if these actions were committed in order to violate public safety, intimidate the population, or influencing decision-making by the authorities, as well as the threat of committing these actions for these purposes.

The organizers of terrorist acts seek to sow fear among the population, cause economic damage to the state, destroy their rivals, and hinder the work of law enforcement agencies. Under certain conditions, terrorist actions can lead to large-scale environmental or economic disasters and massive loss of life. So, recently, the number of threats of explosions of nuclear power facilities, transport, environmentally hazardous industries, in places of mass gathering of people, including the metro, large shopping and entertainment complexes, has significantly increased.

The residual effect of terrorist acts is the demoralization of society, whipping up an atmosphere of fear, uncertainty, intimidation, paralysis and suppression of public will, dissatisfaction with the authorities and law enforcement agencies, the elimination of democratic institutions in society, and hindering the normal functioning of state bodies.

REFERENCES

1. Veselovsky S. Terroryzm v Evrope: peremyrya ne budet. URL: https://islam-today.ru/islam_v_mire/terrorism-v-evrope-peremirya-ne-budet/.
2. Polyakov A.O. (2017) *Antyterorystychnе zakonodavstvo Yevropeys'koho Soyuzu ta Ukrainy: porivnyal'no-pravovyy aspekt. Porivnyal'no-analitychne pravo. №4 S. 355-357.*
3. Ptashchenko O., Kushch YA. (2021) *Formuvannya systemy bezpeky yevropeys'koho soyuzu // Innovatsiyni rishennya v ekonomitsi, biznesi, suspil'nykh komunikatsiyakh ta mizhnarodnykh vidnosynakh: materialy Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi internet-konferentsiyi. Dnipro : Universytet mytnoyi spravy ta finansiv, 744-746*
4. Ptashchenko O., Kushch YA. (2021) *Osoblyvosti kontrterorystychnoyi polityky yevropeys'koho soyuzu // Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky, obliku ta upravlinnya v konteksti yevropeys'koyi intehratsiyi : materialy Kruhloho stolu. Merezhe elektronne vydannya. Kharkiv : Vydavets' Ivanchenko I. S. 42-43*
5. Ptashchenko O., Naumik-Hladka K. (2020) *Regularities of the development of international economic relations in the aspect of international security. Materialy V naukovy-praktychnoyi konferentsiyi «Ekonomichnyy rozvytok i spadshchyna Semena Kuznetsya» : tezy dopovidey. Odesa : Vydavnychy dom «Hel'vetyka». 102-103*

ДЖИГА Лілія

*студентка III курсу, кафедра маркетингу та міжнародного менеджменту,
факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Кінець XX століття характеризується переходом до іншої парадигми здоров'я, епідеміологічною зміною інфекційного типу патології на переважно неінфекційний, збільшенням потреб у послугах охорони здоров'я колективного та індивідуального характеру, наростанням тягаря хвороб [3]. Як зазначає Тимур Дашко, у наш час, у зв'язку зі збільшенням обсягів виробництва, прогнозується зростання частки виробничого травматизму та технічних аварій. Щодо України маємо таку ситуацію: за динамічного наростання обсягів виробництва кількість нещасних випадків внаслідок даного процесу загалом зменшилася. Однак, дана тенденція стосується частини галузей економіки (вугільна, нафтогазова промисловість, агропромисловий комплекс тощо), але в той же час кількість смертельних випадків у інших сферах не змінилася (транспорт, будівництво, машинобудування, енергетика, металургія) [2].

Серед основних здобутків у сфері охорони здоров'я у XX столітті можемо виділити збільшення тривалості життя, ріст частки ВВП на охорону здоров'я, покращення рівня життя населення, розвиток медичних, профілактичних технологій, високий професіоналізм у медичній сфері, появу генної медицини, створення нових поколінь ліків тощо.

Однак, поряд із позитивними аспектами охорони здоров'я мають місце і негативні – епідемія хронічних неінфекційних захворювань, збільшення частки старожилів, високий ступінь прогресування хвороб через надмірну мобільність населення, зростання вартості та доступності медичних послуг, підвищення вимог до їх якості, поширення чинників ризику, підвищення агресивності чинників навколишнього середовища, розвиток резистентності мікроорганізмів, проблеми фінансування в умовах обмежених ресурсів [3].

Питання охорони праці розглядається на світовому рівні, вирішенням якого займаються усі члени міжнародної палати. Як інформує Міжнародна організація праці, всього у світі на кожен рік в середньому припадає 270 млн випадків виробничого травматизму, а частка професійних захворювань складає 160 млн випадків. Щороку помирає близько 2 млн чоловік через недоліки виробничої сфери з боку охорони здоров'я і безпеки персоналу.

Вищий ступінь травматизму та професійної захворюваності спостерігається у країнах, що розвивається, ніж у промислово розвинених. Так, в країнах Європейського Союзу жертвами на виробництві стають близько 10 млн працівників щороку, з яких майже 8 тис. помирають [2].

Відповідно до даних Фонду соціального страхування України, протягом 9 місяців 2019 р. від нещасних випадків на виробництві потерпіло 3270 осіб, з яких 286 загинуло. Серед потерпілих переважають водії автотранспортних засобів – 147 осіб, гірники очисних забоїв – 132 особи та прохідники – 83 особи. Повідомляється, що за 9 місяців 2019 р. кількість професійних захворювань збільшилась на 26,5% у порівнянні з 9 місяцями 2018 р. Кількісна характеристика становить 1662 випадки у 2019 р. та 1314 у 2018 р. Найбільша частка профзахворювань належить добувній промисловості і розробці кар'єрів – 1388 осіб (83,5%), що на 307 осіб (28,4%) більше, ніж за цей період 2018 р. [4]

За даними Міжнародного бюро праці, в середньому щороку на 100 тис. працюючих припадає 6 смертельних нещасних випадків, що сталися під час виробничого процесу. Україна відзначається найбільшим показником серед країн СНД – 11 осіб на 100 тис. працюючих [2].

Іноземними фахівцями, які працювали в Україні за програмою МОП встановлено деякі причини виробничого травматизму та технічних аварій:

- низький рівень підготовки роботодавців та робітників у питаннях охорони праці;
- неналежний контроль стану безпеки та виконання встановлених норм на робочих місцях;
- неспроможність забезпечити працівників індивідуальними засобами захисту;
- тривалий процес введення засобів та приладів колективної безпеки на підприємствах;
- спрацьованість засобів виробництва (у деяких галузях до 85%) [4].

Для запобігання зростання кількості випадків виробничого травматизму та удосконалення системи охорони здоров'я та безпеки персоналу на міжнародному рівні розробляються стандарти, спрямовані на розвиток профілактики нещасних випадків на виробництві, профзахворювань, інцидентів тощо. Важливість їхнього впровадження можемо стверджувати на основі вищенаведених статистичних даних. Так, у 2018 р. Міжнародною організацією зі стандартизації був опублікований міжнародний стандарт ISO 45001, що замінив попередній документ – OHSAS 18001. Професійний травматизм та захворюваність несуть за собою тягар витрат для підприємства, тому для уникнення зайвих витрат, а головне – збереження трудового потенціалу, Міжнародна організація зі стандартизації розробила новий стандарт, який допоможе організаціям зменшити цей тягар, створивши базу для підвищення безпеки працівників, зниження ризиків для здоров'я на робочих місцях та створення безпечних умов праці у всьому світі [1].

Сучасна політика держави у сфері охорони здоров'я і безпеки персоналу має враховувати нові глобальні виклики та бути спрямованою на підвищення рівня життя населення та рівня здоров'я зокрема. Забезпечення охороною здоров'я та безпекою персоналу набуває особливо серйозного значення в наш час з огляду на соціально-економічні та демографічні аспекти розвитку України. Система охорони здоров'я та безпеки персоналу, що розробляється, не може бути повністю скопійована у іншій державі і діяти на підставі позитивного досвіду в цій країні. Повинні бути враховані

соціально-економічні аспекти, особливості стану здоров'я населення країни, захворюваність, ресурси держави, потреби населення, щоб створити власну унікальну систему, яка буде ефективно діяти в рамках нашої держави.

Список використаних джерел

1. Данько Н., Теличко, К. (2017). ISO 45001. Очікувані зміни в управлінні професійною безпекою та здоров'ям. Охорона праці і пожежна безпека, №12. URL: <https://oppb.com.ua/articles/iso-45001-ochikuvani-zminy-v-upravlinni-profesiynoyu-bezpekoju-ta-zdorovyam>
2. Душко, Т. (2020). Охорона праці в Україні та за кордоном: система менеджменту охорони здоров'я та професійної безпеки. Охорона праці і пожежна безпека. URL: <https://oppb.com.ua/articles/ohorona-praci-v-ukrayini-ta-za-kordonom-systema-menedzhmentu-ohorony-zdorovya-ta>
3. Москаленко, В. (2019). Актуальні проблеми здоров'я та охорони здоров'я у III тисячолітті. Офіційний сайт Національної академії медичних наук України. URL: <http://amnu.gov.ua/aktualni-problemy-zdorov-ya-ta-ohorony-zdorov-ya-u-iii-tysyacholitti/>
4. Нініаліді, О., Васильчишин, О. (2020). Сучасний стан охорони праці в Україні у контексті забезпечення її інноваційного розвитку. Актуальні проблеми правознавства, №1(21). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38504/1/%D0%9D%D1%96%D0%BF%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%96.pdf>

Науковий керівник: Дон О., доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультет економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Iryna OTENKO

Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of International Economic Relations
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Maxim MOSENTSOV

Faculty of International Relations and Journalism, 6.01.291.010.20.1, Course 2,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF TERRORISM

Terrorism has been a part of human history for almost as long as we can remember. However, a qualitative shift has been observed in recent decades. Terrorism has evolved into a worldwide issue with a cross-national dimension. Terrorist attacks are on the rise in nearly every country across the world, and often result in huge human fatalities. Terrorism can be motivated by a variety of factors. Psychological factors play a significant role in this categorization. The primary socio-psychological factors that contribute to terrorism are the escalation of societal tensions, the inefficiency of the governmental machinery and law enforcement organizations, and so forth. [3] Terrorism does not go unnoticed, and one of the most common forms of terrorism repercussions is psychological harm, which is based on the traumatic stress experienced by the victim of a terrorist attack, not to mention death. Terrorist victims have a variety of traumatic stress reactions, which appear in a variety of ways:

Table 1.

Traumatic stress reactions of victims of the terrorist attack

Reaction	Description
Psychological	a drop in self-esteem and the ability to adjust to new situations.
Physiological	the sympathetic nervous system's tone predominates over the parasympathetic nervous system's tone, as well as alterations in hemodynamics.
Endocrine	the sympathetic-adrenal and hypothalamic-pituitary adrenal systems are more active.
Metabolic	a rise in fat transport forms in the bloodstream, as well as a change in the lipoprotein spectrum toward atherogenic fractions.

The following are the primary socio-psychological factors that contribute to terrorism[1]:

Table 2.

Primary socio-psychological factors that contribute to terrorism.

Factors
A lack of efficient procedures for population legal protection; a lack of effectiveness in the operation of the governmental apparatus and law enforcement authorities;
Political parties or public organizations seeking political aims, or individual groups whose leaders pursue strictly egoistic goals, are engaged in a heated fight for dominance.
A reduction in the efficacy of protective mechanisms in the sphere of morals and ethics, as well as the loss of guidelines in educational activity, especially among young people;
The rising tendency of using force to resolve disputes and conflicts (annual increases in the number of contract murders, etc.);
Strengthening of social contradictions as a result of rising crime, particularly organized crime, which in turn develops a system of law enforcement protection and societal control.

The place of psychological requirements is one of the most important among all the conditions for terrorism, since the examination of the psychological motivations of this crime is the foundation of psychological knowledge of terrorism. I'm referring to the true motives - the meaning, the subjective meaning of such action - rather than the externally apparent reasons for persons executing terrorist attacks. The key concern that emerges here is: what is the advantage, principally psychological, of the guilty person performing proper activities for himself, especially in those situations where he acts for monetary gain? The final situation is underlined in light of the fact that selfish impulses appear to be natural reasons on the surface, but underneath them, in the depths, at the unconscious level, there are other, no less powerful motives that are frequently the driving forces [4]. As a result, the reason isn't anything that appears on the surface, can't be explained by the criminal, and, of course, isn't revealed in the verdict.

There are two sorts of terrorists when it comes to the intensity of their emotions. The first category is distinguished by its calm demeanor. A profound emotional life characterizes the second type of terrorist. Hyperactivity and overemotion are symptoms of an elevated temperament. In most cases, such a person is calm and composed when doing a terrorist attack, but he is unable to control his emotions, impulses, affects, or violence in regular life [5].

As a result, terrorism's origins are found not just in psychology, but also in political, economic, and other social relationships. People engage in terrorism not because of psychological anomalies, though these do occur, as previously stated, and their presence allows us to better understand the personalities of terrorists, particularly direct perpetrators, and how many anomalies are political, economic, territorial, ideological, religious, and so on. Terrorists pursue distant goals through damaging and murdering, and the deaths and explosions themselves are merely seen as a method of accomplishing those aims. Terrorist groups frequently contain a large number of belligerent paranoids [2]. Externalization, blaming failure on circumstances, and searching for external reasons to justify their own inadequacies are common among its members. The notion of a shared adversary, which may be blamed for all of a religious organization's internal issues, is prevalent in most religious cults. Satan, the government, and other denominations are examples of such foes. Despite their diversity, all terrorist organizations are linked by the members' unwavering commitment to the organization's goals and beliefs. You could believe that these objectives and principles entice individuals to join the company. This, however, turns out to be unnecessary. The justification for terrorist association is based on goals and values. The true cause is a tremendous need for acceptance, belonging, and a stronger feeling of self-identity. Terrorists are people who come from single-parent homes, people who, for one reason or another, have struggled within the

framework of current social institutions, have lost their jobs, or have no employment at all. A person's emotions of alienation in situations like this prompt him to join a group that appears to be just as antisocial as he is. Terrorists have a strong need to belong to a community of like-minded individuals, which is often accompanied with self-identity issues. The terrorist absorbs the absolutist language as he gets infused with his organization's beliefs. For him, the world is divided into his friends and foes, good and evil, black and white - no nuances, ambiguities, or uncertainties. Terrorists are motivated by this reasoning to attack society and the adversary, whoever they consider to be the enemy. The organization's leaders decide who the adversary is. They provide the targets to be attacked as well as the attack techniques to be employed. In the weekly sermons he resurrected in 1979, Ayatollah Khomeini identified the adversary and offered advice on how to deal with it. The United States hoped for a shift when Ayatollah Khamenei took his post. An examination of the identical Friday sermons, on the other hand, reveals no ideological shifts.

Terrorism is defined not just by economic, political, and social factors, but also by psychological factors. Terrorism is considered as a specific method of mental intimidation of the public in order to attain aims from a psychological standpoint. A psychopathological component, primarily of a psychopathic character, is manifested in the terrorist's personality structure. Taking into account the psychological features of terrorists and the motivations behind their criminal conduct aids in the execution of preventative and counter-preventive measures in regard to individuals carrying out terrorist-related criminal schemes.

REFERENCES

1. Rodin A.V. *PRICHINY SOVREMENNOGO TERRORIZMA*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prichiny-sovremennogo-terrorizma>
2. Robert Lukabo, Edvard Fukua, Dzhozef Kendzhemi. *Terrorizm — psikhologicheskiye i politicheskyye aspekty*. URL: <https://psyfactor.org/lib/terror4.htm>
3. Sobolev N.A. *Sotsial'no-psikhologicheskiye posledstviya sovremennogo terrorizma*. URL: https://psyjournals.ru/psyandlaw/2018/n3/95115_full.shtml
4. YU.M. Antonyan. *SOTSIAL'NO-PSIKHOLOGICHESKIYE PROBLEMY TERRORIZMA*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psikhologicheskie-problemy-terrorizma>
5. *Sotsial'naya psikhologiya terrorizma. Preventivnyye mery protivodeystviya*. URL: https://www.mirniy.ru/info/anti_terror/5214-socialnaya-psikhologiya-terrorizma-preventivnye-mery-protivodeystviya.html

СТЕЦЮК Микола

*Аспірант 2-го року навчання, кафедра міжнародної інформації,
факультет історії, політології та міжнародних відносин,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ НАТО: ЕКСПЕРТНИЙ ДИСКУРС

Розпад Радянського Союзу, безумовно, став найбільш значущою геополітичною подією кінця 20-го століття. Окрім кардинальних змін у розкладі сил на міжнародній арені, ця подія ознаменувала собою завершення майже півстолітнього протистояння двох різних «полюсів» світу, які втілювали в собі діаметрально протилежні моделі розвитку. Тріумф демократичного світу, очолюваного Сполученими Штатами Америки, здавався настільки очевидним, що відомий американський футуролог Френсіс Фукуяма висловив упевненість у остаточному становленні ліберальної демократії як універсальної моделі побудови суспільства. Так, падіння авторитарних режимів та встановлення на їхніх уламках режимів демократичних – процеси, які тривали протягом 1960-1980-х років та увінчалися розпадом СРСР, – спонукали Фукуяму висловити припущення про наближення так званого «кінця історії», тобто тріумфу лібералізму як універсальної ідеології та системи цінностей (Fukuyama, 1992). На жаль, ці прогнози виявилися надто оптимістичними, а з початком нового, 21-го століття виникли принципово нові та отримали «друге дихання» старі виклики світовому порядку, що мало наслідком

формування нестабільного безпекового середовища (Панасенко, 2021). Примітно, що архітектура постбіполярного світопорядку ще й досі значною мірою відображає реальність, яка була характерна для світу біполярного: формат Ради Безпеки ООН – найочевидніший приклад цього. Однак те саме стосується й НАТО – військово-політичного блоку, який був одним із головних «стовпів» демократичного полюсу в роки Холодної війни, а після розпаду СРСР постав перед проблемою переосмислення свого місця та ролі в новому, значно менш передбачуваному безпековому середовищі.

Створена 1949 року, Організація Північноатлантичного договору (НАТО) мала на меті забезпечити захист країн Західної Європи від потенційної агресії Радянського Союзу. Як зазначав перший генеральний секретар НАТО Лорд Гастінгс Ізмей, цей військово-політичний блок переслідував триєдину мету: «тримати росіян (СРСР) якнайдалі від Європи, закріпити американські позиції в Європі і тримати Німеччину під контролем» [англ. *keep the Russians out, the Americans in, and the Germans down*. – Тут і далі переклад наш.] (Carpenter, 2019). Іншими словами, НАТО за своєю суттю була саме оборонним альянсом, об'єднанням демократичних держав для забезпечення колективного захисту від спільного – і єдиного на той час – ворога. Примітно, що протягом Холодної війни США всіляко посилювали свою військову присутність у Європі, періодично переконуючи своїх європейських союзників у непорушності взятих на себе оборонних зобов'язань. У довгостроковій перспективі така політична лінія США призведе до надмірної залученості країни в забезпечення оборони Європи, тоді як остання надмірно покладатиметься на американську безпекову парасольку.

Описаний вище статус-кво – протистояння двох «полюсів» світу – проіснував лише до 1991 року. Як було згадано вище, поступовий занепад і крах комуністичного блоку спричинив небачені зміни на міжнародній арені, а нове століття принесло нові проблеми та виклики світовій безпеці. За таких умов «формулу Ізмея» вже навряд чи можна було вважати повністю актуальною, тож НАТО мала б переоцінити свою сутність та роль у новому світі, чого власне не відбулося. Саме в цьому руслі сформовано головний аргумент американського дослідника, аналітика Cato Institute Теда Галена Карпентера: НАТО залишається «дітищем» Холодної війни, яке мало вписується в постбіполярну реальність; формально оборонним блоком і – також формально – альянсом виключно демократичних країн, який фактично давно вийшов за власні рамки (Carpenter, 2019).

Дослідник наголошує на існуванні всередині НАТО численних проблем, які аж ніяк не сприяють ефективній діяльності блоку. Перша проблема стосується нерівномірного розподілу відповідальності між членами НАТО [англ. *burden-sharing*]. Ця проблема спричинена, перш за все, суперечливими сигналами, що їх Сполучені Штати протягом усієї Холодної війни посиляли європейським союзникам. З одного боку, США нарощували свої військові контингенти в Європі з метою засвідчити непорушну відданість своїм зобов'язанням щодо колективної оборони; з іншого ж – будь-які спроби адміністрацій різних президентів, як-от Кеннеді або Картера, нагадати про необхідність рівних внесків у спільну справу викликала занепокоєння в європейців, змушуючи США знову й знову демонструвати свою готовність забезпечувати їхній захист. Власне, найгучніше претензії щодо непропорційно великого внеску США в рамках НАТО звучали з вуст президента Трампа, але навіть за його адміністрації ці претензії не призвели до скільки-небудь конкретних дій (Carpenter, 2019). Наслідком такої непослідовності Сполучених Штатів, на думку Карпентера, стала відсутність у європейських членів НАТО мотивації вкладатися в розбудову власних оборонних можливостей, а також нерозривне ототожнення американських і європейських оборонних інтересів.

Друга проблема – невідповідність формального статусу та суті НАТО тим новим ролям, які прагнула взяти на себе організація після закінчення Холодної війни. Так, залишаючись на папері суто оборонним блоком, НАТО вже з середини 1990-х років намагалася брати активнішу участь у вирішенні нагальних проблем міжнародної

безпеки, дарма що це відбулося шляхом виходу за власні рамки (Carpenter, 2019). Найяскравішим прикладом стало перше в історії блоку застосування військових сил для вирішення конфліктів на території колишньої Югославії, зокрема втручання в боснійські війни та бомбардування Белграда. Як наголошує той-таки Карпентер, у жодному зі згаданих випадків не йшлося навіть про гіпотетичну загрозу жодному з членів Альянсу, що нібито свідчить про відсутність реальної необхідності залучати НАТО – і самі США – у розв'язання «малозначущих регіональних конфліктів», з якими Європа могла б упоратися самотужки (Carpenter, 2019). Власне, проблема полягала в прагненні тодішньої адміністрації президента США Білла Клінтона перетворити НАТО в «проактивний» альянс, готовий до забезпечення «демократії, стабільності та базових прав людини» поза своїми межами – завдання, до виконання якого блок просто не пристосований з огляду на надмірний бюрократизм та необхідність досягнення стовідсоткового консенсусу між усіма країнами-членами (Krauthammer, 1999). Таким чином, зміна стратегічних пріоритетів не супроводжувалася відповідними змінами оригінальної ідеї, яка лежала в основі НАТО з моменту її заснування, а саме запобігання та стримування потенційної військової агресії проти будь-якої країни-члена.

Нарешті, третя проблема полягає в тому, що навіть після розпаду свого геополітичного ворога – Радянського Союзу – НАТО продовжувала розглядати Російську Федерацію крізь призму Холодної війни. З одного боку, вже згаданий Краутгаммер зазначав, що «формула Ізмея» в частині «стримування росіян» усе ж залишається актуальною – мовляв, захисний союз досі потрібен у разі можливих ворожих дій Росії або ж для її поступової інтеграції в європейську безпекову систему (Krauthammer, 1999). Натомість Карпентер стверджує, що стрімке розширення НАТО за рахунок країн Центрально-Східної Європи – як колишніх радянських республік, так і країн колишнього соціалістичного табору, – лише налаштувало РФ проти НАТО і Заходу в цілому, хоча країна нібито демонструвала готовність розвиватися в демократичному руслі (Carpenter, 2019). Фактично дослідник звинувачує НАТО – і в першу чергу самі Сполучені Штати – в провокуванні нової «холодної війни» з Росією, адже ставлення колективного Заходу до останньої мало чим відрізнялося від ставлення до колишнього СРСР. Більш того, навіть попри агресію проти Грузії та України РФ нібито не становить настільки серйозної загрози, бо в плані економічного та військово-політичного потенціалу вона є хіба що тінню від СРСР, а згадані вище акти агресії проти сусідніх держав нібито не є свідченням широких територіальних претензій Кремля (Carpenter, 2019). З даними аргументами важко погодитися – складається враження, ніби в прагненні довести, що Захід переоцінює РФ, дослідник чи то навмисно, чи то ненавмисно применшує потенціал Кремля до дестабілізації Європи.

Як оптимальний шлях вирішення описаних вище проблем пропонується зміна засадничих підходів до розподілу відповідальності всередині НАТО. По-перше, США не повинні розглядати Альянс як майданчик для утримання свого панівного становища в Європі та у світі загалом. По-друге, вибір кандидатів на вступ до блоку має бути значно прискіпливішим: замість того щоб «ковтати» одну країну за іншою, слід оцінювати практичну користь кандидата для Альянсу. По-третє, Карпентер пропонує визнати, що сфери впливу залишаються чільною геополітичною категорією в 21-му столітті; більш того, дослідник відстоює право РФ на мінімальну «буферну зону» між нею та Заходом (Carpenter, 2019). Такий підхід, однак, несе суттєві ризики для України. По-перше, перспективи щодо вступу до НАТО прямували б до нуля. По-друге, буферна зона, швидше за все, мала би бути створена саме за рахунок України, що явно не відповідає інтересам нашої країни. Таким чином, описані вище пропозиції означатимуть повернення світу до принципів “realpolitik” – принципу сили та балансу інтересів великих держав. Прийнявши такі принципи, НАТО фактично прийме ті правила, які їй прагне нав'язати Кремль.

Список використаних джерел

1. Carpenter, T. G. (2019). NATO: The dangerous dinosaur. Cato Institute.
2. Fukuyama, F. (1992). The end of history and the last man. The Free Press.
3. Krauthammer, C. (1999, April 16). Floundering in vainglory. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1999/04/16/floundering-in-vainglory/250aa54b-1936-43a7-9c25-ae7d3c41817a/>
4. Панасенко, Г. С. (2021). Епоха воєнної асиметричності: основні гравці сучасності. Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки, 2(21), 58–73. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/3424>

Науковий керівник: КАТЕРИНЧУК Павло Миколайович, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КАЗАКЕВИЧ Дар'я

студентка VI курсу,

кафедра міжнародного права та міжнародно-правових відносин,

ННІ права та міжнародно-правових відносин,

Університет митної справи та фінансів

БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. ПЕРСПЕКТИВИ ДОТРИМАННЯ СТРАТЕГІЇ

Зовнішні дії Європейського Союзу передають його світорозуміння, свободу, права особистості і його ідею справедливості. Спільна зовнішня та безпекова політика (СЗБП) безпосередньо пов'язана з європейськими цінностями: правами людини, верховенством закону, міжнародним правом та іншими ефективними різноманітними можливостями. Однак СЗБП важлива і на внутрішньому рівні, оскільки вона сприяє співробітництву між країнами-членами і створює більше можливостей для консенсусу і компромісу. ЄС, як і всі інститути, визначається своїми діями.

В останні роки політичне становище Європи у світі різко погіршилося. У сусідніх з ЄС державах на півдні і сході множаться конфлікти, а Росія і Китай все частіше демонструють експансивні тенденції. Крім того, Європа втратила певну свою зовнішню підтримку, оскільки США при президенті Дональді Трампі перестали бути надійним партнером для Європи. На цьому тлі ЄС, здатний діяти в питаннях зовнішньої політики і безпеки, є першочерговим гравцем.

Проте, на практиці Спільна зовнішня політика і політика безпеки все ще значно відстає від того, що можна було б очікувати від ЄС, якщо врахувати розмір його внутрішнього ринку і економічну міць. Аналізуючи європейську зовнішню політику як з інституційної, так і з оперативної точки зору, ми повинні враховувати особливості теперішнього моменту і прогнози на майбутнє. Більшість із сучасних ризиків безпеки, таких як кіберзлочинність або транснаціональний тероризм, є глобальними і не можуть бути повністю або ефективно подолані з позиції національного суверенітету.

28 червня 2016 року Європейський Союз представив нову Глобальну стратегію своєї зовнішньої політики і політики безпеки, прийнявши її в якості нормативної основи для майбутньої орієнтації своєї Спільної зовнішньої та безпекової політики. Колектив авторів під керівництвом Наталі Точчі (2016, 6), заступниці директора Італійського міжнародно-політичного інституту, побудувала стратегію на основі концепції стійкості, в сенсі підвищення здатності ЄС протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Документ, який не має обов'язкової юридичної сили, замінює Європейську стратегію безпеки від 2003 року. (Точчі, 2016, с. 3-20).

Під «стратегією» зазвичай розуміється «план дій, спрямований на досягнення довгострокової або спільної мети». (Оксфордський словник, 2021).

Цей документ, однак, в значній мірі позбавлений основних характеристик стратегії: чітко сформульована мета, певні (більш тривалі) тимчасові рамки і методичний

підхід. Ми вважаємо, що ЄС повинен працювати на благо світу, безпеки, процвітання, демократії і світового порядку, заснованого на відповідних правилах.

Названо п'ять пріоритетів, що згодом, у 2018 році, майже дублювалися Федерікою Могеріні – колишньою Верховною представителькою ЄС з іноземних справ та безпекової політики, яку в минулому році замінив Жозеп Борель. (Глобальна стратегія, 2016, с. 6-16).

По-перше, СЗПБ покликана поліпшити безпеку Союзу, зокрема мова йде про заходи щодо боротьби з тероризмом, гібридних загроз, зміни клімату та енергетичної безпеки. По-друге, СЗПБ повинен прагнути до зміцнення стійкості держав в східному і південному сусідстві і стабілізувати там тендітні державні структури. По-третє, «комплексний підхід до конфліктів і криз», який повинен бути підготовлений на основі «широких, глибоких і міцних регіональних і міжнародних партнерств». По-четверте, ЄС повинен використати свою миротворчу діяльність для підтримки регіональних порядків по всьому світу. І, по-п'яте, в рамках безпекової політики ЄС повинен просувати процес реформування глобального управління на основі міжнародного права, щоб забезпечити дотримання прав людини і принципів сталого розвитку, а також забезпечити «довгостроковий доступ до глобального загального надбання».

Як наслідок, складається думка, що шлях, ініційований Федерікою Могеріні, з наданням переваги для зміцнення стійкості є занадто м'яким і неоднозначним для світу, в якому все більше домінує суперництво і боротьба великих держав. Це привело до напруженості становища у 2020 році.

З моменту ратифікації Маастрихтського договору канали та структури для розвитку європейської зовнішньої політики зазнали змін, і цей процес триває. Політична ціна вимоги однастайності висока: якщо держави-члени не вироблять спільну позицію або придуть лише до формального компромісу щодо зовнішньополітичної кризи, інші держави будуть реагувати без врахування інтересів ЄС. Такі держави, як Росія, Китай і Туреччина, бачать в ЄС конкурента або навіть супротивника, який стоїть на шляху їхніх інтересів, і намагаються послабити європейську інтеграцію. Перевіреною і дуже успішним методом є спроби розділити Європейський Союз. (Бендік, 2016, с. 3).

ЄС буде дотримуватися п'яти напрямків дій. По-перше, в державах Магрибу та на Близькому Сході, ЄС буде підтримувати багатостороннє співробітництво, з таких питань, як безпека кордонів, торгівля людьми, боротьба з тероризмом, водна і продовольча безпека, енергетика та клімат, інфраструктура і управління стихійними лихами. Було згадано про сприяння діалогу і переговорів по регіональним конфліктам, таким як конфлікти в Сирії та Лівії. ЄС також буде сприяти повному дотриманню європейського і міжнародного права при поглибленні співробітництва з Ізраїлем і Палестинською автономією.

Крім того, ЄС буде поглиблювати співробітництво з Туреччиною, прагнучи при цьому зміцнити турецьку демократію відповідно до критеріїв вступу в ЄС, включаючи нормалізацію відносин з Кіпром. Таким чином, ЄС буде продовжувати процес приєднання одночасно з послідовною участю в діалозі з питань боротьби з тероризмом, регіональної безпеки і біженців.

ЄС буде і далі інвестувати у зміцнення зв'язків через Атлантику, як на півночі так і на півдні. Міцне трансатлантичне партнерство через НАТО зі Сполученими Штатами і Канадою допоможе зміцнити стійкість, вирішувати конфлікти, і робити внесок в ефективне глобальне управління. Для своїх членів НАТО є основою євроатлантичної безпеки протягом майже 70 років. Вона залишається найсильнішим і найефективнішим військовим союзом в світі. ЄС буде поглиблювати своє партнерство з НАТО за допомогою скоординованого розвитку оборонного потенціалу, військових навчань, протидії кібернетичним загрозам і зміцненню безпеки на морі.

Також, необхідно зазначити, що існує прямий зв'язок між європейським процвітанням і азіатською безпекою. ЄС наголошує, доцільності поглиблення економічної дипломатії і збільшення його ролі у забезпеченні безпеки в Азії.

ЄС буде взаємодіяти з Китаєм на основі поваги верховенства закону, як всередині держави, так і на міжнародному рівні. Також він буде поглиблювати торгівлю і інвестиції з Китаєм, домагаючись створення рівних умов, належного захисту прав інтелектуальної власності, розширення співробітництва в галузі високих технологій і діалогу з питань економічних реформ, прав людини і боротьби зі зміною клімату. Паралельно з цим ЄС буде поглиблювати свою економічну дипломатію в регіоні, працюючи в напрямку угод про вільну торгівлю зі стратегічними партнерами, такими як Японія і Індія.

Такий політичний союз, як ЄС, не може дозволити своїм державам-членам поодиночки протистояти викликам на своїх кордонах. Для того щоб сформувати зовнішню політику, дійсно загальну для всіх членів, вони повинні працювати разом, щоб визначити ризики, з якими стикаються, і об'єднати їх індивідуальні погляди, з метою представити можливі рішення і потенційну роль ЄС в їх реалізації.

Кращий внесок, який ЄС може зробити в справу миру в усьому світі, – це збереження єдності й запобігання нових конфліктів у Європі. Однак на цьому не можна зупинятися. ЄС, як і будь-який інший глобальний гравець, несе велику відповідальність за дії перед державами щодо поточних проблем і конфліктів.

Список використаних джерел

1. Oxford Dictionary (друге видання). (2021). Веб-ресурс: Oxford English Dictionary.
2. Точчі, Н. (2016). Створення Глобальної Стратегії ЄС. Сучасна політика безпеки, 37 с.
3. Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа. Глобальна Стратегія. (2016). 60 с.
4. Баргес, П. (2021). Від «стійкості» до стратегічної автономії: зрушення в реалізації глобальної стратегії? ЄС: Горизонт, 16 с.
5. Бендіск, А. (2016). Глобальна стратегія ЄС. Зовнішня політика та політика безпеки. Коментарі Університету Штутгарта, 4 с.
6. Солана, Х. (2016). Європейська зовнішня політика і її виклики в сучасному контексті. Центр глобальної економіки і геополітики ESADE, 21 с.

Науковий керівник: ФІЛЯНИНА Людмила, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів

ФЕДИШИН Дмитро

студент 2 курсу спеціальності «Політологія»

факультету соціології та управління

Запорізького національного університету

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД В ОСМИСЛЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН

Після закінчення Другої світової війни Організація Об'єднаних Націй задекларувала чітку, але й водночас широку мету – підтримувати мир та безпеку у світі. Ця мета й до сьогодні залишається незмінною, хоч з часом змінюються форми її конкретизації. Доречно згадати ухвалений 2015 року перелік Цілей сталого розвитку, який містить широкий спектр завдань: від подолання голоду до промислових інновацій, і забезпечення миру – лише один пункт з 17 інших. Втім, він є базовим. Адже діяльність ООН ґрунтується на переконанні, що лише за умов мирного співіснування та співпраці націй можливий життєстійкий розвиток людства. І навпаки: війни виникають на тлі бідності та криз, і призводять до загострення наявних проблем та виникнення нових гуманітарних криз. Такий підхід відповідає концепції «позитивного» миру. Якщо «негативний» мир суто передбачає відсутність воєнних дій, то «позитивний» – говорить про підходи, структури та інститути, які створюють та підтримують мирне суспільство

[1]. Так, шістнадцятий пункт Цілей сталого розвитку, що присвячений миру, пов'язує його із забезпеченням доступу до правосуддя та зі створенням сильних інституцій. Цей підхід популярний сьогодні, але формувався він поступово, на тлі змін епох, а зокрема – на тлі змін воєн.

Операції з підтримання миру першого покоління розроблювались та впроваджувались в умовах Холодної війни – певною мірою вона стримувала розгортання масштабних конфліктів [2]. Мета цих операцій була суто конкретною – згідно з принципом нейтралітету контролювати припинення вогню, адже вони мали справу з територіальними суперечкам між кількома країнами. Зміст цих операцій є доволі чітким, але це й заважає їх результативності. Вони не передбачають політичних та соціальних трансформацій, а без них статус-кво щодо територій може зберігатися дуже довго. Приміром, місія на Кіпрі, що триває понад 40 років.

Окрім того, існує інша проблема – аби така місія запрацювала, спочатку треба досягти перемир'я та обопільної згоди сторін. Зі зміною умов та новими викликами епохи, у 90-х роках сповна сформувалися миротворчі операції другого покоління [2]. Для забезпечення миру вони передбачають розв'язання комплексу безпекових, гуманітарних та політичних проблем. Їхньою передтечею почасти можна вважати зусилля ООН з розбудови державності у колишніх колоніях. Цілі таких операцій доволі амбітні, через що незрозуміло, коли їх можна вважати досягнутими. Зазвичай після проведення легітимних виборів в країні ООН оголошувала місію успішною та завершувала її [2]. Та, на жаль, на практиці це не було гарантією стабільного розвитку на майбутнє, як-от в Анголі після відведення місії поновилась громадянська війна. Окрім того, на цьому етапі вже відчутний вплив іншого чинника – зміна типів воєн та їхніх методів, адже традиційні прямі війни між двома державами дедалі більше відходять на другий план.

Сучасні проксі-війни, гібридні війни, конфлікти низької інтенсивності, а зокрема тероризм, змушують шукати нові засоби для миротворчості. Миротворчі місії третього покоління [2] спрямовані на захист та стабілізацію, втім досягнення цих цілей ускладнює роз'єднання ворогуючих сторін конфлікту. Ані з терористичними організаціями, ані з озброєними формуваннями неможливо вести перемовини у межах ООН. Відтак класичне підтримання миру на засадах обопільної згоди стає фактично неможливим. Та, на щастя, сучасна миротворчість має значно ширший інструментарій.

У документі ООН «Порядок денний для миру» йдеться про превентивну дипломатію, підтримання миру (*peace-keeping*) та постконфліктну миротворчість (*post-conflict peace-building*). Але особливо слід звернути увагу на операції із встановлення миру (*peacemaking*) та примушення до миру (*peace enforcement*), які передбачають втручання і без обопільної згоди. Вони здійснюються згідно з VI розділом Статуту ООН, присвяченому мирному розв'язанню суперечок, і VII розділом, який встановлює принципи використання озброєних сил за умови прямої агресії [3]. Такий підхід подеколи зазнає критики як такий, що підважує суверенітет держав. У межах миротворчості ООН ставить собі завдання розвитку демократичних інституцій, що може сприйматися як нав'язування політичної волі. Повага до суверенітету справді є засадничою цінністю ООН, але так само ними є дотримання прав людини й норм міжнародного права. ООН справді не є світовим урядом і її повноваження обмежені, але лише ця організація охоплює максимальну кількість держав і може певною мірою протистояти анархії міжнародних відносин. Як результат осмислення небезпеки абсолютного суверенітету з'явилась нова концепція міжнародного права – «Обов'язок захищати» (*R2P*) [4]. Якщо уряд держави не може захистити населення, це завдання переймає міжнародне товариство. Цей принцип, схвалений та перейнятий ООН 2005 року, справді дає ширші та ефективніші механізми для миротворчості. Однак у реалізації його на практиці все одно виникають певні перешкоди. ООН визнала, що сирійський уряд винен у злочинах проти людства перед своїми громадянами, але діяльність

організації у країні обмежена лімітованою гуманітарною допомогою та санкціями. Це можна пов'язати із громіздкістю, властивою ООН: вона об'єднує 193 держави з різними інтересами. Окрім того, п'ять постійних членів Ради Безпеки ООН мають право вето, що може бути застосовано на користь їхнім власним геополітичним планам.

Миротворчі місії ООН часто зазнають критики, і приводів для цього чимало. Існують різні пропозиції, як можна подолати їхню неефективність – наприклад, делегувати миротворчість регіональним організаціям або країнам-лідерам. Але такі операції вже існують, і, на жаль, зазнають схожих проблем. Ба більше, ООН дає місіям певний авторитет – як на регіональному, так і на міжнародному рівні, і виносить інформацію про конфлікт у міжнародний порядок денний. Утім, залучення регіональних та зокрема недержавних організацій до миротворчості є пріоритетом ООН [3]. Це допоможе розвантажити систему і залучити до процесу миротворчості фахівців, які безпосередньо розуміють місцевий контекст. Такий підхід називають миротворчими місіями четвертого покоління [2].

Таким чином, сучасна миротворчість передбачає комплексний підхід до конфліктів і спрямована не лише проти очевидних проявів насилля, а й проти чинників, що є в основі їх глибинних причин. Довготермінове завдання миротворчої діяльності – сприяти формуванню стабільних інституцій, верховенству права та мирному розвитку самодостатнього суспільства. Але через політичні та організаційні проблеми навіть досягнення базисної мети – стабільного перемир'я, негативного миру – може бути складним завданням. Аби подолати такий стан, ООН прагне децентралізувати миротворчість й залучати до неї організації на різних рівнях аж до низового. Окрім того, ООН має брати відповідальність боротися з порушниками міжнародних правових норм більш радикальними економічними й політичними засобами і, за крайньої необхідності, силовим втручанням. Утім, захист цивільного населення, орієнтація на його потреби та нейтралітет мають залишатися непорушними правилами діяльності миротворчих місій на практиці.

Список використаних джерел

1. *Defining the Concept of Peace: Positive & Negative Peace*. URL: <https://www.visionofhumanity.org/defining-the-concept-of-peace/> (дата звернення: 30.10.2021).
2. Hamid, S. *An Evolution of the UN Peacekeeping Missions*. (2021). URL: <https://www.paradigmshift.com.pk/the-un-peacekeeping-missions/> (дата звернення: 30.10.2021).
3. Jett, D. *Why Peacekeeping Fails? The Foreign Service Journal*. (2019) URL: <https://afsa.org/why-peacekeeping-fails> (дата звернення: 30.10.2021).
4. *Report of the UNSG*. (1992). *An Agenda for Peace*. URL: <http://www.un-documents.net/a47-277.htm> (дата звернення: 30.10.2021).
5. *United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect*. URL: <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml> (дата звернення: 30.10.2021).

Науковий керівник: ЛЕПСЬКА Наталія Володимирівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології факультету соціології та управління Запорізького національного університету.

СЕКЦІЯ 5.

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-2019

КУЗЬ Олег

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ЧЕШКО Валентин

доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ТРАНСБІОПОЛІТИКА ТА ПАРАДИГМАЛЬНА ЕКСПЛІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ЧИННИК COVID-19

Епідемію атипової пневмонії COVID-19 назвали хворобою антропоцену приблизно через за місяці після її появи (O'Callaghan-Gordo, Antó 2020; Vidal 2020). Експерт у галузі міжнародних відносин Аннетт Фрейберг-Інан з Амстердамського університету недавно з певною дозою роздратування заявила (Sterling-Folker 2021) «про широко поширену тенденцію перебільшувати новизну COVID-19 і всього, що з ним пов'язано». Але й вона констатує: «Протягом приблизно двадцяти років слова «криза», «безпрецедентний» і «новий» активно використовувалися у політичному дискурсі. Дослідники, політики, журналісти і громадяни, схоже, сприймають те, що привертає їх увагу, як нове, навіть якщо це не так, і перебільшують очікуваний вплив цих нібито нових подій».

Тим самим, принаймні по відношенню до більшості форм публічного дискурсу (філософського, наукового, повсякденного), визнається факт кризи сучасної цивілізації і, більш того, її вихід на рівень дискурсу міжнародно-політичного. Інакше кажучи, апокаліптичні очікування та інтенція їх подолання стають трендом практичної політики, а, отже, вектором цивілізаційної еволюції. Цей феномен, за Гансом Йонасом, можна назвати «евристикою страху» (Йонас 2001: 50). Рівнодіюча між страхом перед чинником ризику і страхом перед очікуваними результатами заходів, прийнятих проти нього, визначає еволюційний ландшафт нашого майбутнього (Sterling-Folker 2021). Дійсно, інтеграція ковідної проблематики до загальної структури публічного дискурсу прискорює й збільшує масштаби цього процесу.

Коронавірусна пандемія, як і її попередники – СНІД, лихоманка Ебола etc., є свідченням еволюційної нестабільності соціокультурно-екологічної ніші як основного чинника еволюційного успіху нашого біологічного виду та створеної ним цивілізації. Принаймні, це стосується сучасної глобальної цивілізації, яка хоч і існує у декількох різновидах, але, в будь-якому випадку, носить назву техногенної або технологічної.

Але сучасна криза має не тільки онтологічні, але й епістемні коріння, його причина полягає у головних еволюційних трендах розвитку науки як соціального інституту. І лише потім епістемічні чинники трансформувалися на екзистенційно-онтологічні, пов'язані з самим існуванням цивілізації та нашою біосоціальною природою. Як відзначав Ульріх Бек у своїй класичній праці (Beck 1986), сприйняття або ігнорування чинника ризику як реального факту визначається наявністю або відсутністю

знання про нього, інакше кажучи, існуванням (або неіснуванням) онтологічного концепту, інтегрованого до загального категоріального каркасу (Bråten 2020).

Після цього онтологічні інновації технологічної цивілізації втілюються у соціально- та міжнародно-політичній проблематиці. Соціально-політичний аспект цієї проблеми пов'язаний із соціальними ризиками науково-технологічного розвитку, який одночасно розширює можливості демократичної форми соціальної комунікації та створює передумови для тоталітаристських трансформацій громадської організації. Природно-науковий – з екологічними формами ризику як результату прогресуючої реконструкції / деконструкції екосистем різного рівня складності. Філософсько-ідеологічний аспект інспірований бінарним протиставленням Суб'єкт / Об'єкт, що призводить до розщеплення останнього на «Світ як він є» та «Світ, яким він повинен бути». Це, у свою чергу, породжує антиномію екологічних і соціокультурних ніш. Однак суб'єктно-об'єктні відносини носять подвійний, когнітивно-проективний характер; і, отже, утворюють замкнутий цикл. Через зворотній ефект поділу об'єкта пізнання і технологічного маніпулювання на різні категорії реальності відбувається розщеплення суб'єктивної реальності. Так виникає дихотомія властивого людині поділу реальності на Світ Сущого та Світ Належного (епістема Декарта-Канта). У культурі та ментальності ці два образи розійшлися до протилежних полюсів. Світ Сущого є предметом емпіричного наукового пізнання, його антипод – спекулятивно-спіритуалістичних, гуманітарних досліджень.

У епістемології картезіансько-кантіанську дихотомію актуалізовано за останні 250 років як антиномію «Закони Природи versus Розумний Задум». Ключовим моментом тут є вихід наукової теорії зі сфери статичних, симетричних щодо осі часу Законів Природи до сфери динамічних, незворотних Законів Розвитку.

Конспірологічні гіпотези штучного походження всіх останніх криз цього роду (від ВІЛ до COVID-19) мають вельми високий рейтинг у ментальності сучасного суспільства. Але майже такою ж популярною є альтернативна точка зору – коронавірус є захисною реакцією Природи на зростання антропогенного і техногенного пресингу на екосистему. Грань між Законами Природи і Розумним Задумом у свідомості стає надзвичайно хиткою. І відбувається це незалежно від наявності атрибута «трансцендентний» у визначенні раціонально діючого суб'єкта.

На екзистенційному рівні ризику актуалізація віддалених (і недооцінених) наслідків технологічних і культурних інновацій виявляється рівнозначною цілеспрямованому використанню тих самих інновацій для нанесення шкоди супротивнику. Екологічна катастрофа за своїми наслідками еквівалентна застосуванню зброї масового ураження. Емпіричні прояви коронавірусної пандемії та заходи боротьби з нею ґрунтуються на системі заходів протидії військовому вторгненню або терористичним атакам.

Достатньо ознайомитися з результатами «генеалогічного аналізу» спадкоємності між концепцією національної безпеки (війни з терором) та її технологізацією початку ХХІ століття, з одного боку, і актуальними біополітичними технологіями боротьби з COVID-19 у США (Нау 2021). Еволюційна спадщина Холодної війни явно проявилася у дискурсі пандемії, де потрібна спіраль ІНДИВІДУМ – СОЦІУМ – ІНФЕКЦІЯ інтерпретується у більшості держав за допомогою категоріального каркаса з ключовою антиномією АГРЕСІЯ versus ОБОРОНА (Sterling-Folker 2021).

Саме це спостереження і намічає шлях зняття описаної антиномії. Протягом 10 – 15 років у середині ХХ століття було запропоновано відразу чотири концепції цього роду: «Ноосфера» Володимира Вернадського, «Постгуманізм» Джуліана Хакслі, «Точка Омега» Тейяра де Шардена, «Технологічна Сингулярність» Дж. Фон-Неймана. Усі вони мають співпадаючий вихідний постулат: центральним трендом розвитку Всесвіту є виникнення Розуму та його подальше перетворення на провідний чинник макро- і мегаеволюції. Цей тренд розглядається як глобальний еволюційний аттрактор, фазовий

перехід, який стягує локальні еволюційні траєкторії до однієї фінальної «Точки Омега» за висловом Тейяра де Шардена.

Цей есхатологічний мотив найбільш виражений саме в його концепції завдяки її спіритуалістичній спрямованості. У той же час він цілком релевантний категоріально-методологічному каркасові сучасної науки.

Остання атрибується по-різному: як «технознання», «постакадемічна», «трансдисциплінарна»; у контексті нашого дослідження – «людино-розмірна» (Степин 2000: 127–128). На відміну від класичної науки XVIII – першої половини XX ст. сучасний варіант організації наукового знання є спробою синтезу епістемічних і аксіологічних його проявів. Утім, на практиці, аксіологічні та дескриптивні аспекти наукового знання виглядають зараз як ситуативно мінлива амальгама.

Техногенна цивілізація як культурно-цивілізаційний тип є одним із варіантів еволюції *Homo sapiens*. Основу еволюційного ризику стабільної еволюційної стратегії людини (SESH) становить її здатність вирішити проблему координації та інтеграції адаптивних модулів (Кузь, Чешко 2016), які еволюціонують різними швидкостями та ґрунтуються на автономних системах генерації, кодування, трансмісії / реплікації та реалізації адаптивно значущої інформації. Вирішення цього завдання визначає еволюційний успіх *Homo sapiens* у сучасних варіантах парадигми розширеної еволюції.

Первісна конфігурація SESH відводила соціокультурному модулю роль балансира-контролера, який забезпечував узгодження автономних еволюційних трендів біологічного розвитку та технорационалістичного модуля. Сьогодні сукупність еволюційних трендів соціокультурного модуля окреслюється здатністю синергійної взаємодії біологічного субстрату і технологічних схем його модифікації, результат якої визначає можливість існування цивілізації за умови актуалізації конкретного варіанту культурної (ідеологічної) моделі. Як приклад: сучасні доктрини забезпечення гендерної рівності неможливо було реалізувати в умовах високої дитячої смертності, низької щільності населення та нерозвинених репродуктивних технологій, тобто – до останніх десятиліть XX століття.

Така ситуація призводить, по-перше, до перетворення біополітики на основний механізм передачі впливу технологічного чинника щодо формування еволюційного ландшафту технологічної цивілізації і, по-друге, до фіксації існуючих соціокультурних відмінностей, що відбиваються у відповідних їм регіональних відмінностях ідеологічних доктрин (за наявності достатніх засобів технологічного забезпечення життєздатності соціуму, який цю доктрину сповідує).

Як наслідок, турбулентність соціополітичного розвитку виходить на міжрегіональний і міждержавний рівень, що супроводжується посиленням турбулентності міжнародно-політичних процесів у період кризи.

Завдячуючи автономності трьох складових еволюції SESH (техно-культурно-антропогенезу) і виражених відмінностей темпів еволюції для кожної складової, фазовий простір цієї еволюції можна уявити як сукупність атракторів. У кожному з них спостерігається синергія еволюційних трендів різних інновацій, що відносяться до двох різних атракторів, як мінімум.

На даний час, домінуючим атрактором є технологічна (техногенна) цивілізація. Цей атрактор має складну структуру і представлений набором субцивілізаційних типів. Її вихідний тип, Західна цивілізація є тільки одним з можливих варіантів. Цей тип технологічної цивілізації часто позначають акронімом WEIRD – за першими літерами англійських імен властивих їй базисних ціннісних пріоритетів / інтенцій (Henrich, Heine, Norenzayan, 2010): західна ментальність – *Western*; високий статус освіти – *Educational*; індустріалізм – *Industrial*; високий рівень багатства населення – *Rich*; демократичний устрій – *Democratic*.

Первісно, цей культурно-цивілізаційний тип становить мізерну частку вихідного пулу культурних типів; дійсно є дивним, рідкісним (англ. – *weird*). Але в міру зростання

свого впливу він стає володарем досить високої контагіозної складової соціокультурного наслідування. Інакше кажучи, цей культурний тип здатний поширюватися на інші культури як результат «зараження при контакті» з іншими типами соціумів. У високій «інфекційності» техногенної цивілізації присутній, однак, і економіко-політичний і військовий примус, оскільки вона самим фактом своєї переваги примушує конкуруючі соціокультурні типи «прийняти правила гри», їй властиві.

Рівень втручання і пов'язаний рівень необхідного контролю перманентно зростає. Це ж стосується рівня технологічного ризику. Виникає зона нестабільності, яка, якщо не веде до глобальної деструкції, закінчується переходом до сталого розвитку, що полягає у глибокій перебудові адаптивно-комунікативної організації. У нашому випадку це означає перебудову ментальності, соціокультурних стереотипів і соціальних відносин, формування нового технологічного середовища.

Виходом з останньої такої кризи і запобіганням їй подібних у подальшому є безальтернативний розвиток усіх секторів технологій керованої еволюції (Чешко, Коннова 2020). Глобальний характер організації сучасної технологічної цивілізації та перетворення біосфери не стільки на ноосферу (за Вернадським), скільки на техносферу обумовлює ефект каскадної реакції: будь-який локальний коадаптивний конфлікт між елементами культурно-соціо-екологічної ніші має тенденцію перетворення, як мінімум, на глобальну і, як максимум, на системну, еволюційну проблему. Людство змушене постійно робити вибір між стабільністю і адаптивністю техносфери.

Як наслідок, біополітика поширює сферу компетентності на міждержавні та міжнаціональні відносини, стає трансбіополітикою, тобто глобальним геополітичним чинником, відповідає за збереження людства і його самоідентичність. Трансбіополітика у нашому розумінні є міжнародно-політичною проблематикою, що пов'язана з раціоналізацією глобального еволюційного процесу.

3 грудня 2019 року відбувається процес вибухового проникнення біополітичного чинника до сфери глобальної політичної організації (геополітики, міжнародних і загальнолюдських відносин). На наш погляд (Кузь, Чешко 2021), це є симптомом наближення цивілізації до точки неповернення, цивілізаційної та еволюційної сингулярності, яка нагадує відому «Декамеронову чуму» 1346 – 1352 років, що ініціювала історичний перехід від Середньовіччя, через Ренесанс, до епохи Модерну.

Перефразовуючи Мішеля Фуко, один з дослідників пише (Нау 2020: 368): «Сучасна людина – це тварина, політика якої, технології свободи та управління ставлять під сумнів її існування у якості живої істоти». Слідом за цим він же задається питаннями, яким чином буття *Homo sapiens* «перетворилося на політику (перефразовуючи тепер уже Клаузевіца – на війну іншими засобами – Авт.) та чи досягли ми через новий біополітичний режим нового Модерну або кінця лібералізму як політичного Модерну?».

Нова, пов'язана із коронавірусною пандемією, адаптивна трансформація SESH може зажадати виходу за межі соціополітичної сфери. Через особливості патогену віддалені ризики технологій забезпечення у сучасній цивілізації міжособистісних комунікацій та мобільності стають основними чинниками, що потребують постійного контролю й управління. Відбувається інтернаціоналізація біополітичних ризиків із одночасною диференціацією регіональних рішень, пов'язаних з високим ступенем культурного і політичного різноманіття. Дві тенденції – глобалізація та уніфікація внутрішньо- і міждержавних відносин, з одного боку, та їх диференціація, дивергенція при співпадинні кінцевої мети (контроль пандемії) – з іншого, переплітаються та супроводжують одна одну.

Ментальна основа будь-якого варіанту цивілізаційної стратегії (WEIRD не є винятком) має дотичні образи індивідуальної та групової користі. Цей двоїстий образ у політичному дискурсі відбивається як антиномія групових та індивідуальних інтересів, що має на увазі пошук оптимального в рамках даного культурно-цивілізаційного типу

балансу між правом особистості на вибір власного екзистенціального проекту і існуванням соціальної групи. Це і робить концепцію імунітету, індивідуального і групового, найбільш політизованою у трансдисциплінарній науці (Swiatczak, Tauber 2020; Pradeu 2020). Як загальний висновок, протиріччя суспільства ризику, які до пандемії опосередковувались економічними, політичними та історико-політичними чинниками, виявляються у сучасній ситуації гранично вираженими та оголеними. Антиномія «особистісна самоідентифікація *versus* державні інтереси» у політичному дискурсі сприймається як політичний антагонізм.

Синергійним по відношенню до цього чиннику є розвиток гуманітарних технологій. Останні уніфікують і конструюють інформаційний потік таким чином, щоб завдяки управлінню емоційною сферою та поведінковими стереотипами сформувати громадську думку в інтересах політичної еліти. «Постправа» (Fuller 2018) у поєднанні з технологією веде до «Постдемократії» (Крауч 2010). Як результат технологізації політичного процесу вільна конкуренція всередині електорату поступово витісняється домінуванням ідеологічних моделей у внутрішній політиці. Але внаслідок особливостей «еволюційної історії» різних регіонів і культурно-цивілізаційних типів ця конкуренція зберігається і, в умовах кризи, посилюється на рівні міждержавних відносин.

Розвиток технологій може ініціювати трансформації соціокультурного модуля, проте в разі пандемії справа йде навпаки: зміна нормативної бази міжособистісної та групової (міжнародної) комунікації передують технорационалістичним трансформаціям соціокультурної ніші *Homo sapiens* на регіональному та глобально-цивілізаційному рівнях.

Коронавірусна пандемія, як і інші прояви цивілізаційної кризи, у політичному аспекті породжені глобалізацією. Ті ж самі наслідки глобалізації сприяють фрагментації геополітичного простору та гальмуванню власне глобалізаційного процесу.

І, нарешті, настільки швидкі зміни стали можливими, оскільки передавальним механізмом поширення цих трансформацій стала біополітика, тобто найбільш раціоналізована та технологізована сфера соціокультурного модулю. А пандемічний масштаб кризи негайно вивів біополітику на рівень системного чинника міждержавних відносин як у формальному, так і в змістовному аспектах, надавши їй статусу «трансбіополітики».

Список використаних джерел

1. Йонас, Г. (2001). *Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації*. Київ: Лібра.
2. Крауч, К. (2010). *Постдемократия*. Москва: Изд. дом Гос. ун-та - Высшей школы экономики, 2010.
3. Кузь, О., Чешко, В. (2016). Козволюционная семантика генезиса техногенной цивилизации и эволюционный риск (между биоэстетикой и биополитикой). *Антропологічні виміри філософських досліджень*, 10, 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i10.87155>
4. Кузь, О., Чешко, В. (2021). Трансбіополітичний тренд пандемії COVID-19: від політичної глобалізації до політики глобальної еволюції. *Політикус*. 3, 122–130. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.19>
5. Степин, В. (2000) *Теоретическое знание*. Москва: Прогресс–Традиция.
6. Чешко, В., Кузь, О. (2019). *Технология биополитики и биополитика технологии (метафизическое и политико-антропологическое эссе)*. *Практична філософія*, 4, 43-53.
7. Чешко, В., Коннова, Н. (2020). В окрестностях “Точки Омега”: антрополого-эпистемологическое эссе по поводу пандемии COVID-19. *Практична філософія*, 2, 53–62.
8. Beck, U. (2010). *Risikogesellschaft*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
9. Bråten, E. (2020). Viruses beyond epistemic fallacy. *Social Anthropology*, 28(2), 227-228. <https://doi.org/10.1111/1469-8676.12839>.
10. Fuller, S. (2018). *Post-truth: Knowledge as a power game*. London: Anthem Press.
11. Henrich, J., Heine S.J., Ara Norenzayan. (2010). The weirdest people in the world? *Behav. Brain Sci.*, Vol. 33, 61–135.
12. O’Callaghan-Gordo, C., Antó, J.M. (2020). COVID-19: The disease of the anthropocene. *Environmental Research*, Vol. 187. DOI: [10.1016/j.envres.2020.109683](https://doi.org/10.1016/j.envres.2020.109683)
13. Pradeu, T. (2020). *Philosophy of immunology*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: [10.1017/9781108616706](https://doi.org/10.1017/9781108616706)
14. Sterling-Folker, J. et al. (2021). Forum: Thinking Theoretically in Unsettled Times: COVID-19 and Beyond / J. Sterling-Folker, A. Freyberg-Inan, L. Wilcox, U. Ozguc, R. E. Shinko. *International Studies Review*, 2021. doi: [10.1093/isr/viab018](https://doi.org/10.1093/isr/viab018)

15. Swiatczak, B., Tauber, A.I. (2020). *Philosophy of Immunology*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Available: <https://plato.stanford.edu/entries/immunology/#ImmuSelf>

16. Vidal, J. (2020). *Destroyed habitat creates the perfect conditions for coronavirus to emerge*. Scientific American, Vol. 18, 1-12. Available: <https://www.scientificamerican.com/article/destroyed-habitat-creates-the-perfect-conditions-for-coronavirus-to-emerge/>

ТИМЧЕНКО Михайло

*доцент кафедри, кафедра політології,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Стрімке поширення пандемії COVID-19 стало справжнім викликом для демократичного розвитку суспільних відносин всередині багатьох країн та причиною пошуку нових форм взаємодії серед міжнародних акторів. У багатьох публікаціях можна зустріти тезу про те, що сучасна пандемія спричиняє появу низки обмежувальних заходів, які суперечать базовим принципам демократії.

Як стверджується у щорічному звіті ОБСЄ, 2020 рік приніс численні виклики, серед яких можна виділити:

- новий спалах застарілих конфліктів;
- зупинка демократичного розвитку або поява антидемократичних тенденцій;
- погіршення ситуації з базовими правами людини.

Також, в даному звіті зазначається, що демократично обрані інституції відчували суттєве навантаження, із-за постійно виникаючих загроз, які ґрунтуються на нетерпимості та дезінформації. (Демократия и права человека в регионе ОБСЕ, 2020)

Одним з найважливіших елементів демократії є проведення виборів і в умовах пандемії постає питання про безпечність реалізації даної процедури. Виходячи з цього, питання щодо запровадження електронного голосування набуває підвищеної актуалізації.

За останній рік, з'явилося декілька праць, які окреслюють можливі варіанти трансформації інституту виборів в умовах світової пандемії. В даному контексті, цікавою є праця Г. Граціотової «Впровадження електронних виборів в Україні в умовах пандемії. Закордонний досвід».

Саме в праці Г. Граціотової піднімається питання про підвищення актуальності запровадження електронних виборів, враховуючи сучасні умови пандемії COVID-19. В даному контексті система електронних виборів, дозволяє не тільки підвищити рівень політичної активності та зробити процедуру волевиявлення більш зручною, але і зменшити ризики пов'язані з поширенням пандемії.

Авторка зазначає, що в умовах поширення пандемії, понад 50 держав змушені були відтермінувати голосування на більш пізній період. Парламентські вибори було перенесено в Сербії, Ефіопії та Шрі-Ланці, президентські вибори в Польщі та Болівії. Місцеві вибори було відкладено у Великій Британії та Румунії. Важливі референдуми було перенесено у РФ, Італії та Чилі. А у США виникли численні труднощі з проведенням праймеріз. (Граціотова, 2020) Деякі референдуми було значно відтерміновано на дуже великий термін. Так наприклад у Мікронезії, на початку березня 2020 р. повинен був відбутися референдум з питання незалежності острова Трук. Але тепер, голосування відбудеться тільки у 2022 році. Така ж доля спіткала референдум у Гібралтарі, де мало вирішуватись питання, щодо декриміналізації абортів.

Відбулась «консервація» політичного життя у багатьох країнах Європи. Наприклад у Норвегії, уряд намагався позбавити парламент ряду повноважень, посилаючись на «надзвичайне антивірусне законодавство». В Угорщині, парламент пішов на «необмежене продовження надзвичайного стану», що дозволило уряду здійснювати свою діяльність на підставі надзвичайних декретів та постанов.

В парламентах багатьох країн почали застосовувати системи дистанційного голосування. Наприклад в Іспанії, парламент підтримав указ, щодо невідкладних заходів реакції на пандемію. При цьому в країні, функціонування парламенту, у сферах які не стосуються боротьби з пандемією, було фактично зупинено. Парламент Канади взагалі припинив своє функціонування на 5 тижнів.

Тобто, ми можемо зробити висновок, що процедура дистанційного електронного голосування, може допомогти зберегти демократичні традиції та цінності (на всіх рівнях виборів та процесу прийняття рішень).

Як і все нове, вона має ряд переваг та недоліків. Серед переваг можна виділити:

- зниження навантаження на виборчі дільниці, що зменшить бюрократизацію даного процесу та епідеміологічну небезпеку;
- надання можливості проголосувати громадянам країни які знаходяться за кордоном, що є дуже актуальним за умов постійного закриття кордонів та переходу цілих країн у різні зони епідемічної небезпеки;
- підвищити рівень політичної участі громадян та знизити протестний потенціал, який обумовлено постійною появою нових обмежувальних заходів.

Недоліками запровадження даної системи є:

- незадовільний стан цифрової інфраструктури у багатьох країнах;
- загрози які пов'язані з зовнішніми факторами (хакерські атаки та інформаційні операції третіх країн);
- низький рівень цифрової грамотності населення та осіб які відповідають за реалізацію виборчої процедури;
- неналежне законодавче обґрунтування процедури електронного голосування.

Але ми можемо спостерігати, що інтернетизація та діджиталізація політичного простору є незворотнім процесом. З кожним роком, проблеми які поставали перед різними елементами електронної демократії, набувають або свого вирішення, або значно втрачають свій негативний ефект.

Виходячи з цього, дистанційне електронне голосування, дає змогу знизити ризики підвищення захворюваності під час проведення виборів та зменшити загрози «консервації» існуючої політичної системи на невизначений термін. Воно не зможе повністю витіснити традиційну виборчу процедуру, але зможе стати її органічним доповненням.

Список використаних джерел

1. Грацієтова Г. (2021) Впровадження електронних виборів в Україні в умовах пандемії. Закордонний досвід. Економіка: реалії часу. Науковий журнал № 5 (51) с.14-20. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No5/14.pdf>.

2. Демократия и права человека в регионе ОБСЕ. Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека (БДИПЧ). 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/6/490514.pdf>.

ГОЛОВКО Іван

*кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПОГЛИБЛЕННЯ ПАРАДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ

Міжнародні відносини стикаються з безпрецедентною кризою, як глобальною, так і регіональною. Це є наслідком кризи мультилатералізму, яка виникла ще до пандемії COVID-19, а також глухого кута регіональних інтеграційних процесів — від Brexit до латиноамериканського регіоналізму.

В історії міжнародних відносин серед інших постійно з'являлися альтернативні ракурси, такі як окрема публічна особа, яка претендує на певні права, або організація громадянського суспільства, яка прагне до інтернаціоналізації через багатокультурні зміни, або дії субнаціональних урядів, які претендують на позиціонування своїх інтереси на глобальному порядку денному.

Спалах COVID-19 дав зрозуміти, що пандемії не визнають кордонів, а також, що глобальні ризики стикаються з сильним національним та місцевим супротивом. Але в той же час потрібно зазначити, що такі кризи, як стихійні лиха або збройні конфлікти, впливають на межі міжнародної співпраці, створюючи нові, сприяючи адаптації старих або ставлячи під сумнів їхнє існування взагалі. Ідеологічні розбіжності, відсутність національного керівництва (хоча правильніше було б сказати серед центральних органів влади), поява націоналізму, загальне відчуття «кожен сам за себе» — зокрема у сфері геополітики вакцинації — вимагає пошуку та визначити точок опори, де міжнародне співробітництво залишається і існує.

У цьому контексті набула обертів парадипломатія. Міжнародна політика місцевих органів влади дозволила обмінюватися матеріалами щодо санітарії через вже існуючі угоди про міста-побратими, а також консолідувати платформи співпраці через різні мережі для діалогу та обміну передовими практиками, особливо зосередженими на основних державних послугах та місцевій економіці як такої. У той же час парадипломатія була ключовою у деяких країнах, скептично налаштованих щодо коронавірусу, таких як Бразилія чи Мексика, у захисті місцевих інтересів нецентрального (субнаціональних) урядів, які стикнулися з пандемією.

Міста-побратими та мережі місцевих органів влади виходять переможцями у парадипломатичній діяльності від самого початку пандемії. Деякі мережі, такі як United Cities and Local Governments, C40, Metropolis, Eurocities або Mercociudades, серед інших, були адаптовані, щоб запропонувати альтернативні політичні рішення для боротьби з COVID-19 на базі місцевого досвіду. Проактивність цих мереж була проаналізована різними суб'єктами системи міжнародного співробітництва, академічними установами та приватним сектором. У той же час, це питання відображає відносно міжнародне розмежування з центральними урядами, сприяючи місцевій владі визначити політику боротьби з пандемією та пом'якшення її наслідків.

Світ після пандемії, ймовірно, з більш високим рівнем нерівності, претендує на зміцнення громадського лідерства на всіх рівнях. Пропонується розглянути місцеві можливості державних службовців; розвиток нових можливостей, пов'язаних з управлінням кризовими ситуаціями, ризиками та пошуком і посиленням переговорів, артикуляції та комунікаційного потенціалу для досягнення державно-приватних угод. Це унікальна можливість переосмислити засоби до існування людей у місцевому/регіональному масштабі в контексті глобалізації, яка активно піддається критиці.

Парадипломатія дозволяє спрямовувати на боротьбу з COVID-19 різноманітних лідерів громадської думки, яким вдається досягти більшого консенсусу. Громадське

лідерство є не лише політичним, але й багатостороннім і різноспрямованим, згідно з діалектичною думкою, яка поважає та покращує знання, можливості та цінності. Парадипломатія сприяє діалогу з багатьма зацікавленими сторонами та супроводжується появою нових територіальних лідерів, зміцненням соціального потенціалу та мобілізації ресурсів для локалізації цілей сталого розвитку.

Однак необхідно терміново подолати етап визначення передового досвіду, а особливо надати місцевій владі кращі технічні аргументи для посилення їх політико-стратегічних дискурсів щодо того, чому доцільно покращувати парадипломатію. Так само нам потрібна парадипломатія, яка є більш ендегенною, з плануванням за участю та менш реактивною та/або підданою впливу екзогенних факторів.

Нинішній міжнародний сценарій та роль парадипломатії у відповідь на пандемію – це можливість сприяти її легітимності, відображенню та зміцненню. Важливо подолати теоретичні дискусії та побудувати консенсус щодо концептуального наповнення міжнародних дій нецентральної (субнаціональної) урядів і, виходячи з цього, ретельно проаналізувати підтримку їхньої діяльності місцевими/суміжними урядами, зменшення асиметрії та професіоналізації державних службовців, які працюють у цій справі, а також консолідація багатосторонніх альянсів для зміни порядку спільного життя.

ТЯГУН Ростислав

студент VI курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ЗА ПАНДЕМІЇ COVID-19

У грудні 2019 року світова спільнота потрапляє під вплив Всесвітньої епідемії коронавірусного захворювання, яке отримало назву COVID-19. Ця пандемія вплинула на всі сфери людського життя – від стану здоров'я людства до світової економіки і політики, від ситуації в гуманітарній та соціальній сфері до військової. Тобто, коронавірус спричинив швидкі зміни у світовому економічному та соціальному середовищі.

Пандемія COVID-19 створила серйозні проблеми для країн Євросоюзу та вплинула на тренди розвитку світової економіки. Влада різних країн запровадила екстрені заходи у сфері охорони здоров'я, жорсткі обмеження соціального спілкування, економічної діяльності та ізоляції населення для протидії поширенню коронавірусу. Були закриті торгово-розважальні центри, заборонено відвідування усіх масових заходів, введені обмеження у пересуванні як у межах країни, так і при перетині її кордонів, скорочено виробництво тощо. Окремі компанії перевели своїх працівників на режим роботи «на дому», інші ж змушені відправляти своїх співробітників у відпустку (Долбнева, 2020, с. 21). Всі ці та інші заходи поставили під сумнів дотримання прав людини, викликали наростання економічних проблем і безробіття, скорочення доходів населення та інше (Montalto, 2020, р. 8).

Важливо зазначити, що ще до пандемії COVID-19 світова економіка була на порозі рецесії: фондові ринки перегрілися, економічне зростання розвинених країн сповільнилося, а агресивна протекціоністська політика Д. Трампа сприяла руйнації глобальних ланцюжків постачань і посилила глобальні ризики. В свою чергу, раптовий збій в світовій економіці спровокував глобальну рецесію у 2020 році. В обіг увійшло поняття «коронакризи Євросоюзу» (Rappold, 2020, р. 76). COVID-19 спочатку паралізував частину виробництв в Китаї, потім зупинив сотні підприємств в Європі та Азії, слідом за ними настала черга США. У міру усвідомлення того, що з пандемією не вдасться впоратися в найкоротші терміни, в країнах були зроблені кроки по підтримці різних секторів економіки, переважно сфери послуг. Наприклад, у Франції була введена

відстрочка податкових і соціальних платежів. Крім цього, влада країни надала державні гарантії по кредитах малим і середнім підприємствам на суму 300 млрд євро. Німеччина мобілізувала не менше 500 млрд євро у вигляді гарантій за кредитами і зобов'язалась виділяти необмежену ліквідність компаніям, що постраждали від пандемії. В Італії уряд затвердив декрет, що передбачає виділення 25 млрд євро на покриття збитків від коронавірусу і спеціальних заходів для порятунку економіки. А виплати за позиками і іпотечним кредитам бізнесу і населення були припинені – їх виплатили з держгарантій для банків. Польський уряд анонсував великий пакет допомоги економіці і підприємцям. Його орієнтовний обсяг склав близько 212 млрд злотих (52 млрд доларів). У США Адміністрація президента Дональда Трампа доручила Адміністрації малого бізнесу кредитувати підприємства, які постраждали від коронавірусу. Крім цього, Конгрес збільшив фінансування програми кредитування додатково на 50 млрд. доларів, були відкладені податкові платежі для осіб і підприємств, які зазнають негативного впливу спалаху вірусу. Китай же почав підтримувати свою економіку ще в лютому 2020 р. Тоді уряд країни виділив понад 10 млрд. доларів, китайським компаніям запропонували податкові послаблення, пільгові кредити, сервіси доставки звільнили від сплати ПДВ. На початку березня Народний банк Китаю надав банкам країни близько 79 млрд доларів, а також скоротив банкам норму обов'язкових резервів («Пережить кризис», 2020).

Незважаючи на все це, наслідки пандемії все ж торкнулися економічного зростання, рівня зайнятості, спровокували зниження рівня доходів населення по всьому світу, вплинули на глобальне співвідношення попиту і пропозиції і привели до перебоїв в ланцюжках поставок (Киреева, 2021, с. 214). Тобто, в результаті пандемії коронавірусу спостерігається невідомий раніше інтенсивний комбінований негативний шок попиту і пропозиції, який надає негативний вплив на виробництво. За оцінками, такі подвійні шоки приведуть до «ефектів доміно»: компаніям з високим рівнем постійних витрат загрожує банкрутство, внаслідок чого банки, які кредитували ці компанії, також будуть відчувати серйозні труднощі, тобто можлива банківська криза (Смирнов, 2020). Крім цього, серед руйнівних економічних наслідків коронавірусу варто виділити:

- з боку попиту. Зниження доходів в поєднанні зі зміною споживчих настроїв на тлі можливих звільнень негативно впливає на приватні підприємства, особливо в сфері послуг (туризм, послуги громадського харчування, індустрія розваг);
- з боку пропозиції. Раптова зупинка виробництва в найбільш охоплених епідемією регіонах створює вузькі місця в глобальних ланцюжках створення вартості. Тривалість і масштаби COVID-19 дають підстави припускати, що існуючі запаси, які могли тимчасово підтримати пропозицію, вже вичерпані. Експорт сировини і готової продукції почне різко знижуватися, позначаючись на доходи і зайнятості. В результаті пандемії можливі дефолти великих корпорацій (в першу чергу туристичних і авіакомпаній, ймовірно, постраждають і інші галузі), що призведе до заморожування ліквідності і знецінення інвестиційних портфелів в найбільш чутливих секторах;
- з боку фінансової стабільності. Зростання ризиків коронавірусу і втеча до ліквідних активів в умовах цього ризику вже коригує ринки акцій, облігацій і валют, що призвело до їх різкого волатильності. В самій критичній ситуації виявляться країни-експортери сировини, що розвиваються, які мають високий рівень заборгованості та валютні резерви, які мають тенденцію до зниження (Смирнов, 2020).

Для того, щоб протистояти глобальним пандемічним шокам, поточна політика повинна бути орієнтована на запобігання поширенню коронавірусу, покращення медичного обслуговування та поступове зменшення обмежень для бізнесу та людей. Короткострокові політики (1–2 квартали) повинні бути спрямовані на відновлення бізнесу і споживання, стабілізацію фіскального стану. Середньострокова політика повинна бути зосереджена на макроекономічній стабільності, зовнішніх балансах та

стійкому економічному зростанні. Структурні реформи та інновації стали б важливими для довгострокової політики стійкого зростання. Для підвищення готовності до майбутніх шоків та ризиків потрібно зосередитися на переході до інноваційного розвитку, стимулювання біотехнологій, технологій великих даних та штучного інтелекту, комунікаційних мереж та інклюзивного суспільства (Шевченко, 2020, с. 26).

Таким чином, щодо масштабів впливу пандемії COVID-19 на міжнародну економічну ситуацію, можна зробити наступний висновок: зупинка діяльності бізнесу, падіння економік та міжнародної торгівлі масштабні карантинні обмеження у багатьох країнах можна охарактеризувати як прояви пандемічних шоків, суттєві зміни умов і змісту економічної та соціальної діяльності. Крім цього, до макроекономічних наслідків пандемії коронавірусу відносять значне скорочення споживання товарів і послуг, збільшення операційних витрат бізнесу і переоцінку ризиків країни, в тому числі інвестиційних тощо. Однак, не можна в повній мірі оцінити економічні наслідки пандемії, так як їй притаманний високий рівень невизначеності, який продовжує збільшуватись в міру зростання масштабності самої пандемії, тому прогнози щодо впливу її наслідків на економіку можуть бути досить суперечливими.

Список використаних джерел

1. Долбнєва, Д. В. (2020). Вплив Covid-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки* №1 (43), 20 - 26.
2. Киреева, Н.С., Завьялов, Д.В., Завьялова, Н.Б., Сагинова, О.В. (2021). Трансформация шеринговой экономики в условиях пандемии COVID-19. *Экономика, предпринимательство и право* №3, 213 - 226.
3. Пережить кризис. На какие меры идут правительства, чтобы спасти экономики своих стран. 16 примеров. URL: <https://biz.liga.net/all/all/article/perejit-kризис-na-kakie-mery-idut-v-mire-chtoby-spasti-ekonomiku-keysy-15-stran>.
4. Смирнов, Е. (2020). Мировая экономика коронавируса: поиск оптимальных путей преодоления последствий кризиса. URL: https://guu.ru/news_ru/84715/.
5. Шевченко, В.Ю. (2020). Економічні шоки пандемії. *Причорноморські економічні студії*, випуск 56, 21 - 27.
6. Montalto, V., Sacco, P.L., Alberti, V., Panella, F., Saisana, M. (2020). *European Cultural and Creative Cities in COVID-19 Times Jobs at Risk and the Policy Response*. Luxemburg, Publications Office of the European Union, 37 p.
7. Rappold, J. (2020). Presidency in the Pandemic. *International Politics*, 76-77.

Науковий керівник: ДВУРЕЧЕНСЬКА О.С., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ПЕТРОВСЬКА Альбіна

Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Пандемія COVID-19 та жорсткі карантинні обмеження у світі змінюють міжнародні відносини. Швидке поширення нового коронавірусу COVID-19, що походить з КНР, запровадження карантинних заходів, і відповідно, падіння попиту спровокувало цінову війну на ринку нафти, зумовлену конфліктом між Саудівською Аравією разом з її союзниками та Росією на тлі переоцінки останньою власного впливу на глобальний ринок енергоресурсів.

Відбулося глибоке і швидке падіння ділової активності. Розгортається світова економічна криза. Прогнози щодо світової економіки невтішні – економічна криза 2020 буде найглибшою після Великої депресії 1929 р. МВФ прогнозує падіння показника ВВП на душу населення для 170 країн світу. Найбільше нова криза вдарила по країнах, що розвиваються. Вони втратили понад 100 млрд. доларів інвестицій – втричі більше ніж

під час кризи 2008 р. Наслідки через соціально-економічну кризу стануть відправною точкою нової гео економічної реальності.[1]

Криза європейських та євроатлантичних інституцій. Пандемія тимчасово зруйнувала свободу пересування в межах шенгенської зони, сприяла підмиванню солідарності на тлі зростання національних автономізмів.

Остаточна дискредитація ООН як моделі глобального управління, зокрема Ради безпеки як ключового органу з підтримання безпеки та миру в світі. Реакціонізм та неможливість діяти проактивно, попередити агресивну поведінку окремих країн-членів Ради безпеки (РФ, Китай), що мають право вето, приведуть до ігнорування рішень глобальних інституцій. Трансформації ООН не відбудеться – світ отримає якісно нову модель міжнародного управління після обмеженого військового конфлікту за участі провідних міжнародних акторів.[2 А. І. Веселовський, ст 3]

Запроваджені нові обмеження на імміграцію. США призупинили участь у Всесвітній організації охорони здоров'я та її фінансування. Вводяться подальші обмеження для американських компаній, які не бажають переносити операційну діяльність на національну територію (і не лише з Китаю). Залученість США до європейських справ є критичною для солідарності в межах євроатлантичного Альянсу – її відсутність може позначитись на готовності європейських членів виконувати свої обов'язки.

Складні процеси відбуваються в Європейському Союзі. Критичним питанням для ЄС залишається пошук механізму подолання кризи у світі, що пережив COVID-19. Попри твердження, що європейська солідарність зруйнована, європейські інституції зуміли прийняти складні спільні бюджетні рішення. Заблоковані спроби менш продуктивних членів спільноти перекласти борги на успішніших шляхом створення під гаслами «солідарності» т.зв. «коронабондів». ЄС зберігають увагу до формату Східного Партнерства, утворили окремий фонд допомоги у 20 млрд. євро для сусідів та найбідніших країн світу (Україна отримає з нього 1,2 млрд. євро на боротьбу проти коронавірусу). ЄС залишається безальтернативним інтеграційним проектом для європейських країн. .[2 А. І. Веселовський, ст 2]

В пост-пандемічному світі Україна ризикує остаточно перетворитись на об'єкт впливу міжнародних гравців. В короткостроковій перспективі РФ посилюватиме руйнівну діяльність, спрямовану на дискредитацію проєвропейського вектору розвитку України, зумовлюючи безальтернативність примирення з РФ із перспективою стратегічного союзу. Протидія подібному сценарію передбачає військову ескалацію, потенційне зіткнення НАТО та РФ на території України. Київ має здійснити стратегічну переоцінку відносин із ключовими союзниками – США, Канадою, Польщею – й невідкладно перейти до планування жорсткого стримування. Інакше ослаблена економічною кризою Україна залишиться на самоті перед обличчям екзистенційної загрози, аж до втрати суверенітету та незалежності.[1]

У найближчому майбутньому глобальні та регіональні потуги продовжуватимуть тактичну боротьбу за вихід з викликаної пандемією кризи на відносно кращих позиціях у порівнянні з конкурентами. Це знизить ефективність міжнародних інститутів та таких узгоджувальних форматів, як «Велика сімка», «Велика двадцятка» у виробленні скоординованої відповіді на виклики глобального характеру. Потужні гравці намагатимуться реалізовувати свої інтереси насамперед на основі двосторонньої взаємодії, яка дозволяє їм нав'язати слабшим партнерам більш сприятливі для себе умови у порівнянні з багатосторонніми форматами.[1]

Список використаних джерел

1. Валерій Кравченко .Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції. (<http://www.polukr.net/uk/blog/2020/04/vpliv-pandemii-covid-19-namiznarodni-vidnosin>)
2. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток Глобальних процесів розвитку систем міжнародних відносин (А. І. Веселовський, к. політ. н., радник директора О. С. Александров, завідувач відділу зовнішньої політики . В. Орлик, к. і. н., головний консультант відділу зовнішньої політики центру зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень)

ЄВТУШЕНКО Анна

*Студентка третього курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпропетровський національний університет ім.Олеса Гончара*

**МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID – 19**

Пандемія COVID-19 та жорсткі карантинні обмеження у світі змінюють міжнародні відносини. Реакція на коронавірус меншою мірою стосується власне ефективності системи охорони здоров'я, натомість значно більше питань національної стійкості, самодисципліни, психологічних (ментальних) особливостей окремих націй, толерантності та критичного мислення. Глобальна пандемія оголила прогалини в сфері демократичних прав і свобод, чим намагаються скористатись автократичні режими по всьому світу, в тому числі в Європі (Угорщина, Польща), де провідники євроскептицизму отримали додаткові аргументи.

Критичних глобальних змін, що докорінно змінять міжнародні відносини, не станеться. Всі присутні сьогодні тенденції не є новими, вони в тій або меншій мірі проявлялись на тлі тривалої політичної кризи після 2014 р. або навіть раніше. Ситуація з коронавірусом лише стала каталізатором, що прискорив розпад існуючого світоустрою.

Життя за таких умов стане новою нормою для всіх, консульства, посольства, міжнародні організації не виняток. Також вона підводить до переосмислення дипломатії та її ролі в роботі міжнародних відносин, в їх небезпечній діяльності, міжнародній підтримці та міжнародної взаємодопомоги. У міжнародній практиці набуває великого значення з кожним днем використання діджиталізації, соціальних платформ, відеоконференцій, які вже увійшли як альтернативний спосіб ведення міжнародної діяльності. Дипломатія буде переходити у цифровий формат і нині набуває ефективнішого значення в роботі посольств.

Боротьба проти пандемії досі триває і в Україні, усі посольства і консульства, а також міжнародні організації відіграють важливу роль у цій боротьбі, яка змушує адаптуватися до нових реалій і показує, наскільки важкою, але вкрай необхідною, є робота дипломатів у даний час.

Останнім часом пандемія корона вірусу відбувається в умовах глобалізації, коли економічні втрати є вже відчутними в кожній країні. Глобальна економічна криза як наслідок COVID-19 може бути навіть тяжчою, ніж сама пандемія. Наразі для національних економік світу починається надзвичайно складний період, що не може не вплинути на національні пріоритети на міжнародній арені.

Карантинні обмеження перевели міжнародні економічні відносини та світовий бізнес в онлайн-формат. Одним з найбільш наочних проявів цифровізації світової торгівлі та бізнес середовища стало залучення в неї приватних осіб, які тепер мають можливість здійснювати покупки на всіляких платформах, розраховуватися за допомогою електронних платіжних систем, отримуючи товар поштою. Таким чином, частка населення країни, яка використовує електронні гроші, свідчить про те, наскільки населення залучено в цей процес.

У багатьох сегментах міжнародної торгівлі зростає частка товарів, які реалізуються безпосередньо кінцевим покупцем. Простежується відповідна тенденція: чим раніше країна почала рух в бік глобалізації, тим вище в її населенні частка тих, хто користується електронними грошима та супутніми сервісами. Тому присутність цифрових платформ в період нових бізнес-викликів на тлі всесвітньої пандемії лише посилює їхній вплив на потреби суспільства.

Пандемія COVID-19 продемонструвала, що, маючи бажання, можна легко перевести чималу частину міжнародних зустрічей у «цифровий» формат без шкоди для справи. Виявилось, що мільйонні бюджети міжнародних організацій, десятки людей, залучених до підготовки візитів, дорогі перельоти і готелі можуть більше не знадобитися. Успішний досвід «віртуальних» самітів (Ради ЄС, G-7 тощо) довів ефективність такого формату.

Значним викликом «онлайн-дипломатії» залишається і забезпечення відповідної професійної підготовки співробітників Міністерства закордонних справ України (МЗС України) та профільних міністерств, адже новий формат потребує й кардинально нових навичок: організаційних, технічних, комунікативних, переговорних та психологічних, що дозволять швидко адаптуватися до нових умов роботи без втрати для результату.

Варто виокремити наступні ключові тенденції:

Світова економічна криза, рецесія. Прогнози щодо світової економіки невтішні – економічна криза 2020 є найглибшою після Великої депресії 1929 р. МВФ прогнозує падіння показника ВВП на душу населення для 170 країн світу. Найбільше нова криза вдарила по країнах, що розвиваються. Вони втратили понад 100 млрд. доларів інвестицій – втричі більше ніж під час кризи 2008 р. Наслідки через соціально-економічну кризу стали відправною точкою нової гео економічної реальності.

Критичне падіння виробництва призвело до зменшення попиту на енергоносії, зниження цін на нафту та газ. Незважаючи на досягнуту 10 квітня 2020 р. угоду держав ОПЕК+ зі скорочення видобутку нафти, досягти докризового рівня цін на вуглеводні не вдасться. Це негативно позначиться на сталості ресурсно залежних економік, зокрема російської. Крім того, істотно просяде ринок сталі – важливий для українського експорту. Водночас, попит на агропромислові товари буде лише зростати.

Загроза масштабного голоду в найменш розвинутих країнах світу, передусім в Африці та Південно-Східній Азії. Подібний сценарій вже сьогодні прогнозує Всесвітня продовольча програма ООН.

Критичне зниження мобільності населення, в тому числі трудової міграції через встановлені національні бар'єри. Транснаціональні корпорації прагнуть забезпечити логістичні ризики, розташовуючи виробництва поблизу до ринків споживача. Ера глобалізації не завершена. Але на зміну економічній глобалізації прийде економічна глокалізація. Це створює додаткову інвестиційну привабливість для України, що за умов виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС, Угоди АСАА (т. зв. «промисловий безвіз») вона займе привілейоване положення для розміщення виробництв на своїй території (фактори ризику – політична нестабільність, корупція та ймовірність російської агресії).

Зростання впливу телекомунікаційних корпорацій, підвищення чутливості населення до засобів інформаційної війни, пропаганди. Природнім наслідком тривалої ізоляваності населення є масовий психологічний ефект, споріднений з легкою формою пост-травматичного синдрому. В цих умовах кристалізується виключна роль ЗМІ у формуванні картини реальності. Перевагу отримують держави, що мають контроль за ЗМІ. Натомість деструктивна діяльність «Russia Today» та «Sputnik», вихід локалізованого продукту із проросійським баченням на загальнонаціональних телеканалах посилює політичний ефект пропаганди, сприяє популяризації деформованого бачення на оточуючу реальність, викриваючи неефективність західної

моделі управління, безпорадність політиків тощо. Основна мета – посіяти паніку в суспільстві, сумніви щодо дій уряду, підірвати довіру до правоохоронних органів.

Посилення популізму та антисистемних рухів, політичних партій базованих на націоналізмі, євроскептицизмі та критиці досягнень ліберальної демократії, ринкової економіки та глобалізації. Парадигма-послідовність «популізм – націоналізм – автократія» стане домінуючою, в тому числі для окремих європейських країн. Поява нової, лідерського типу, гібридної автократично-демократичної моделі управління державою із легітимізацією застосування широких владних повноважень.

Посилення автократії, послаблення демократії як моделі управління. Китайська модель реагування на кризи, із жорсткими обмеженнями прав і свобод є затребуваною в Європі. Вже сьогодні прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан демонтує залишки демократії в країні завдяки безстроковому закону про надзвичайну ситуацію з виключними повноваженнями уряду та військовою радою для нагляду за діяльністю приватних компаній, що працюють у сфері забезпечення критичної інфраструктури. Подібним шляхом скорочення демократичних прав і свобод населення вже йдуть Туреччина (запроваджена комендантська година) та Польща (президентські вибори у травні 2020 р. поштою). Надією демократії залишається Швеція, яка відмовилась від тотального контролю та обмежень прав під час карантину на користь самодисципліни та громадської свідомості. Успіх «шведського кейсу» є критично важливим саме для ЄС, який ризикує власними засадничими принципами, на яких будується єдність – базовими правами та свободами людини.

Посилення значення держави та збільшення його долі в економіці, що в майбутньому призведе до утворення держав-корпорацій. Подібна тенденція стосується розвинутих, спроможних країн. Замість нівелювання ролі держави в економічному регулюванні за правилами ліберальної ринкової економіки, в умовах кризи держава посилюватиме контроль за бізнесом, використовуючи з цією метою торгівельно-промислові палати. Типовою моделлю є Німеччина. Якщо криза, пов'язана з коронавірусом, триватиме більше року, в суспільній свідомості в багатьох країнах світу політика стійкості стане важливіше, ніж політика зростання. Держава буде затребувана в першу чергу як гарант, механізм забезпечення стійкості.

Формування ситуативних (ad hoc) союзів – вісь Росія-Угорщина-Сербія-Туреччина. Віктор Орбан відкрито просуває зближення Угорщини з країнами «Тюркської ради» (Туреччина, Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Узбекистан). Водночас Росія зацікавлена в руйнуванні засад ЄС та НАТО на рівні цінностей, всіляко підтримуючи девіантну поведінку окремих членів. Протиріччя між РФ та Туреччиною на Близькому Сході мають ситуативний характер – стратегічно держави однаково зацікавлені в послабленні колективного Заходу, переслідуючи власні цілі (Туреччина – довгострокове вирішення курдського питання, розбудову пантюркізму як альтернативи ЄС; Росія – створення вогнища для примусової міграції з метою дестабілізації ЄС, регуляції цін на нафту тощо).

Регіоналізація загроз, в умовах браку солідарності в НАТО, потребуватиме дедалі більших автономних зусиль від країн-членів для забезпечення своєї безпеки. Зростає цінність та питома вага субрегіональних об'єднань, форумів (на кшталт Бухарест 9). Відсутність концентрованих зусиль за одним із напрямків забезпечення національної безпеки спонукатиме окремі держави регіону (Польща на східному фланзі, Туреччина на південному) до лідерства у побудові додаткових інструментів транскордонного співробітництва, в тому числі із залученням держав з-поза меж ЄС та НАТО. Так Варшава повернеться до лобювання проекту Балто-Чорноморського союзу (Міжмор'я) для стратегічного стримування Росії.

Намагання Російської Федерації «відбілити» власний імідж, послабити або зняти санкції, не будуть успішними. Апелювання до гуманітарних потреб на окупованих територіях не знімають з РФ відповідальність за власну агресію в очах Заходу. Водночас

санкції матимуть номінальний характер – відновлення економічних відносин (зокрема між ФРН та РФ, Францією та РФ) вже відбулось протягом 2018-2019 рр. Росія розвиватиме «м'яку силу» та використовуватиме тактику гуманітарних інтервенції у відношенні до країн-членів ЄС та НАТО (як приклад – військова спецоперація з надання противірусної допомоги в Італії). Під загрозою перебувають країни Балтії, в першу чергу Латвія та Естонія.

Військова загроза з боку РФ посилюється. Москва відкидатиме будь-які рішення щодо політичного врегулювання конфлікту на Донбасі, які не вкладаються в російську логіку розхитування ситуації всередині України. Дипломатичні провали, військові поразки на периферійних театрах, поглиблення внутрішніх проблем РФ, економічна стагнація, зростання протестних настроїв, подальша перспектива фрагментації держави, спонукатимуть режим Путіна до компенсаційного експансіонізму на Балто-Чорноморському напрямку (передусім, в Білорусі та Україні). Для РФ світова пандемія є шансом для чергової «гри мускулами» – можливістю повернутись до геополітичних розкладів за одним столом переговорів з США, ЄС та Китаєм.

Остаточна дискредитація ООН як моделі глобального управління, зокрема Ради безпеки як ключового органу з підтримання безпеки та миру в світі. Реакціонізм та неможливість діяти проактивно, попередити агресивну поведінку окремих країн-членів Ради безпеки (РФ, Китай), що мають право вето, приведуть до ігнорування рішень глобальних інституцій. Трансформації ООН не відбудеться – світ отримає якісно нову модель міжнародного управління після обмеженого військового конфлікту за участі провідних міжнародних акторів.

В пост-пандемічному світі Україна ризикує остаточно перетворитись на об'єкт впливу міжнародних гравців. В короткостроковій перспективі РФ посилюватиме руйнівну діяльність, спрямовану на дискредитацію проєвропейського вектору розвитку України, зумовлюючи безальтернативність примирення з РФ із перспективою стратегічного союзу.

Боротьба за світове лідерство між США і Китаєм в умовах пандемії COVID –

19

Відносини Сполучених Штатів і Китаю були напруженими ще до спалаху коронавірусу. Швидке перетворення КНР на наддержаву й розширення її глобальної присутності в економічній, технологічній і військовій сферах порушили питання про амбіції цієї країни змінити міжнародний порядок, у якому провідну роль відіграють США.

Протистояння між двома найпотужнішими країнами світу загострилося в 2017 році, коли до влади в Сполучених Штатах прийшов Дональд Трамп. Уряд пана Трампа розпочав свій термін зі звинувачень своїх попередників у тому, що вони не лише не змогли поставити Китай на своє місце, але й підтримали його підйом на шкоду світовому лідерству США. У своїй передвиборчій кампанії Дональд Трамп наголошував на тому, що вважає китайське виробництво загрозою для американської економіки. Передвиборча риторика пана Трампа перетворилася на повноцінну політику, коли його було обрано президентом.

З 2018 року між США та Китаєм триває торговельна війна, яка розпочалася після того, як 100-денні переговори, що мали на меті розв'язати підняті Дональдом Трампом питання торговельного балансу між двома державами (на той момент дефіцит для США вже складав 419,2 млрд. доларів), зазнали невдачі. Невдовзі після провалу переговорів пан Трамп ініціював розслідування щодо випадків крадіжок Китаєм інтелектуальної власності й технологій американських компаній, що може розцінюватися як перший конфронтаційний захід зі сторони Вашингтона.

Однак загальноприйнятим початком економічного протистояння вважається підвищення Сполученими Штатами тарифів на імпорту сталі та алюмінію. У відповідь на такі дії Пекін наклав мита на ввезення значної кількості американських товарів. З того

часу США ввели тарифи на китайські товари на загальною вартістю в 360 млрд доларів, а Китай на американські на суму 110 млрд доларів. Зрештою, після виснажливої митної війни, у січні цього року сторони підписана торговельну угоду «Перша фраза» але через пандемію коронавірусу її умови не були виконані.

З початком світової пандемії конфронтація між двома державами перейшла ще й в інформаційно-медійну площину. Криза була використана чиновниками та агітаторами у Вашингтоні та Пекіні для палкого висловлення взаємних звинувачень щодо походження коронавірусу замість того, щоб об'єднати зусилля в умовах кризи. У результаті цього традиційні моделі глобальної допомоги та лідерства були зруйновані: Сполучені Штати відійшли від своєї давньої ролі щедрого на фінансову допомогу світового лідера, який здатний координувати амбітну, багатонаціональну відповідь на надзвичайну ситуацію у всьому світі.

Під час економічного краху 2008 року США взяли на себе роль координатора глобального реагування – іноді недосконало, однак зі схваленням і вдячністю багатьох країн. А у 2003 році президент Джордж Буш розробив програму Надзвичайний план Президента, спрямований на боротьбу зі СНІДом, згідно з яким Сполучені Штати виділили 90 млрд доларів на допомогу в боротьбі із захворюванням. Ця програма врятувала багато тисяч життів в одній лише Африці, не кажучи вже про інші країни. Однак сьогодні трампівські Штати самоусуваються від світових справ. Натомість посилилася конфронтація з Китаєм.

Але за своєю суттю ці зусилля є нічим іншим, як спробами відволікти увагу від внутрішньодержавних недоліків реагування на кризу. Уряд пана Трампа регулярно поширює чутки та публікує селективні витoki інформації, згідно з якими збудник захворювання був відкритий у китайській лабораторії, що розробляє біологічну зброю. Пекін, у свою чергу, поширює фантастичне уявлення про те, що коронавірус був, можливо, занесений у Китай американськими військовими під час міжнародних військових ігор в Ухані.

Наразі епіцентром пандемії є Сполучені Штати, які, як виявилось, майже неспроможні організувати ефективну реакцію на кризу через ряд національних особливостей і помилок уряду У той час як Вашингтон марно намагається стабілізувати ситуацію в країні, кількість захворювань на коронавірус у Китаї поступово зводиться до нуля, а його роль у світі досить стрімко зростає за рахунок ефективної боротьби з коронавірусом і вдалого використання дипломатії в умовах глобальної кризи. Користуючись ситуацією, що склалася, Пекін намагається перейняти на себе роль світового лідера.

Хоч пандемія і змінює світ, найімовірніше, Китай не отримає з неї значної користі, а Сполучені Штати збережуть за собою позицію світового лідера, про що говоримо далі.

По-перше, м'яка сила Китаю, тобто його здатність приваблювати своєю культурою, політичними ідеалами й програмами, все ще значно програє американській, і пандемія не допоможе Пекіну змінити такий стан речей. Звичайно, некомпетентність реакції на кризу зашкодила м'якій силі Сполучених Штатів, але в цьому вимірі дипломатії вони все ще далеко попереду. До значних зусиль Пекіна відновити свою м'яку силу в умовах пандемії в Європі та інших країнах поставилися скептично. Передусім це відбулося через те, що м'яка сила спирається на привабливість, а не на пропаганду, яку так старанно поширює КНР.

У вимірі м'якої сили Китай починає зі слабкої позиції. Незважаючи на значні зусилля, що докладалися з моменту проголошення колишнім президентом Ху Цзінтао мети підвищення м'якої сили країни у 2007 році, Пекін власноруч створив перешкоди для досягнення цієї цілі, загостривши територіальні суперечки із сусідніми країнами та наполягаючи на репресивному партійному контролі, що перешкоджає повноцінному

розвитку суспільства. У всесвітньому рейтингу м'якої сили Китай займає лише 27 позицію, у той час як перші місця належать демократіям.

По-друге, у вимірі жорсткої сили, тобто здатності до примусу, що забезпечується військовою та економічною могутністю країни, перевага також залишається в Сполучених Штатах, незважаючи на пандемію. Безперечно, криза, спричинена коронавірусом, завдала серйозних ударів як американській, так і китайській економіці. І хоч до пандемії економіка Китаю зросла до двох третин розміру економіки Сполучених Штатів, Пекін вступив у кризу зі сповільненням темпів зростання та скороченням експорту. Окрім цього, криза виявила потребу Китаю у великих витратах на реформування своєї системи охорони здоров'я.

КНР також вкладає значні кошти у військову потужність, але залишається далеко позаду Сполучених Штатів і може уповільнити свої військові інвестиції в умовах більш несприятливого бюджетного клімату.

По-третє, США мають геополітичні переваги, які зберігатимуться, незважаючи на пандемію. З точки зору географії, Сполучені Штати межують з океанами та відносно доброзичливими сусідами, тоді як Китай має територіальні суперечки з Брунеєм, Індією, Індонезією, Японією, Малайзією, Філіппінами, Тайванем та В'єтнамом.

З точки зору енергетики, революція в галузі сланцевої нафти та газу перетворила США з імпортера енергії на чистого експортера. Китай, з іншого боку, сильно залежить від імпорту енергії, що надходить через Перську затоку та Індійський океан, де США мають військово-морську перевагу.

Сполучені Штати також мають демографічні козири. Згідно з дослідженням Адель Хаутін зі Стенфордського університету, протягом наступного півтора десятиліття чисельність робочої сили у США, ймовірно, зросте на 5 відсотків, а у Китаї зменшиться на 9 відсотків, головним чином внаслідок його колишньої політики щодо однієї дитини у сім'ї.

І, звичайно, могутність США також є результатом того, що їхні науково-дослідницькі університети посідають передову позицію у сфері розробки ключових технологій, як-от біотехнологій, нанотехнологій та інформаційних технологій.

Висновки

Міжнародна криза, спровокована пандемією COVID-19, викликала низку прогнозів щодо встановлення нового світового порядку. Багато відомих політиків і вчених прогнозують, що результатом пандемії стане глобальний економічний спад, який вплине і на систему міжнародних відносин, що склалися після закінчення холодної війни. Характерними рисами цієї системи були лібералізм у політичній сфері і глобалізація в економічній, але тепер їм пророкують зміну.

Нинішня конфігурація глобального світу показала свою нежиттєздатність. Тепер вона виглядає абсолютно непрактичною, а подекуди і небезпечною в технічному сенсі слова в разі виникнення нових гуманітарних, технологічних або кліматичних катаклізмів. Очевидно, що глобалізація продовжить еволюціонувати як в ідейному, так і в прикладному відношеннях. Формування нових зв'язків між людьми і країнами навряд чи повністю зупиниться. А ось форми глобалізації, безсумнівно, зміняться. На порядку денному перед міжнародною спільнотою стоїть питання пошуку нової рівноваги між завданнями національного і глобального розвитку.

Основною перевагою Китаю в його прагненні до світового лідерства – в умовах пандемії і в більш широкому плані – стала неефективна протидія США коронакризі, спричинена передусім некомпетентним управлінням адміністрації президента, а також її зовнішньополітичною позицією «Америка передусім», яка в цілому підкреслює американський націоналізм, протекціонізм та ізоляціонізм. Таким чином, кінцевий успіх прагнення Китаю залежатиме більшою мірою від того, що відбуватиметься у Вашингтоні, ніж від рішень Пекіна.

Список використаних джерел

1. <https://eenu.edu.ua/uk/articles/sociologi-pro-zhittya-v-umovah-karantinu>
2. Тодоров І. Міжнародні відносини на тлі COVID 19- пандемії / І. Тодоров, Н. Тодорова // *Геополітика України: історія і сучасність*. – No 1(24). – 2020. DOI: 10.24144/2078 – 1431.2020.1(24).18–26
3. <https://snob.ru/entry/191734/>
4. <https://adastra.org.ua/blog/ssha-i-kitaj-yak-koronavirus-vplivaye-na-borotbu-za-svitove-liderstvo>
5. <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/218775>
6. <http://www.polukr.net/uk/blog/2020/04/vpliv-pandemii-covid-19-namiznarodni-vidnosini/>

ЛІННИК Оксана

здобувачка вищої освіти І курсу другого магістерського рівня, кафедра податкової політики, Навчально-науковий інститут економіки, оподаткування та митної справи, Університет державної фіскальної служби України

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-2019 НА РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Другий рік поспіль людство бореться із новою загрозою, яка кардинально змінила тренди глобальної економіки, зруйнувала прогрес десятиліть, змусила пристосовуватися до нового стилю життя – пандемія Covid-19. Спалах захворювання розпочався у середині грудня 2019 року в центральному Китаї в місті Ухань. Однак, офіційно проголошено коронавірусну хворобу пандемією було на початку березня 2020 року. Пандемія, маючи переважно негативні наслідки, стала важелем впливу на переважну більшість національних економік світу. Наслідки, спричинені коронавірусом, показали, що навіть маючи новітні сучасні технології, людство безсиле перед глобальними катаклізмами.

Ситуація з Covid-19 вже призвела до мільйонних людських втрат, суттєво змінила рух передових економік світу, наклала значні обмеження на соціальне життя населення. Дослідженню стану та економічних наслідків Covid-19 присвячено велика кількість наукових робіт таких вітчизняних науковців як: Долбнева Д.В. [1], Федик М.В. [2] та багато інших.

Криза, яку переживає людство у результаті поширення коронавірусу є загальносвітовою, тому вона приносить збитки усім країнам з відкритою ринковою економікою. Вже сьогодні почали втілюватися невтішні прогнози, які робилися рік тому, а саме: значні втрати економіки, падіння реального ВВП, падіння офіційної зайнятості та середньорічного курсу національних валют щодо долара. Однак, найбільше криза відобразилася на робочих місцях. Так, за місяць від початку карантину у США стали безробітними близько 22 мільйонів людей (кожен восьмий працездатний американець) [1].

У МВФ вважають, що нова економічна криза може радикально змінити споживацьку поведінку населення. Прикладом може слугувати тривале перебування на карантині та робота з дому. У свою чергу, це може сприяти тому, що частина офісної роботи буде віддаленою. Це зменшить попит на папір, офісне обладнання, а також на оренду офісних приміщень. Тому, цілком вірогідно, що видозміниться і ринок нерухомості: попит на комерційні приміщення скоротиться, а ціни на оренду житла можуть зрости [3].

Тому, однією з найбільших проблем для усіх без винятку країн залишається зростання рівня безробіття населення. Аналізуючи рівень безробіття (рис.1), спостерігаємо, що протягом 2015-2020 рр. він коливається, тобто немає стабільності.

Протягом досліджуваного періоду світовий рівень безробіття у 2020 році зріс на 0,02% в порівнянні з попереднім роком та становить 5,42%. Однак, рівень безробіття по всьому світі у 2016 році був найвищим – 5,67%, тобто на 0,2% більше в порівнянні з 2020 роком.

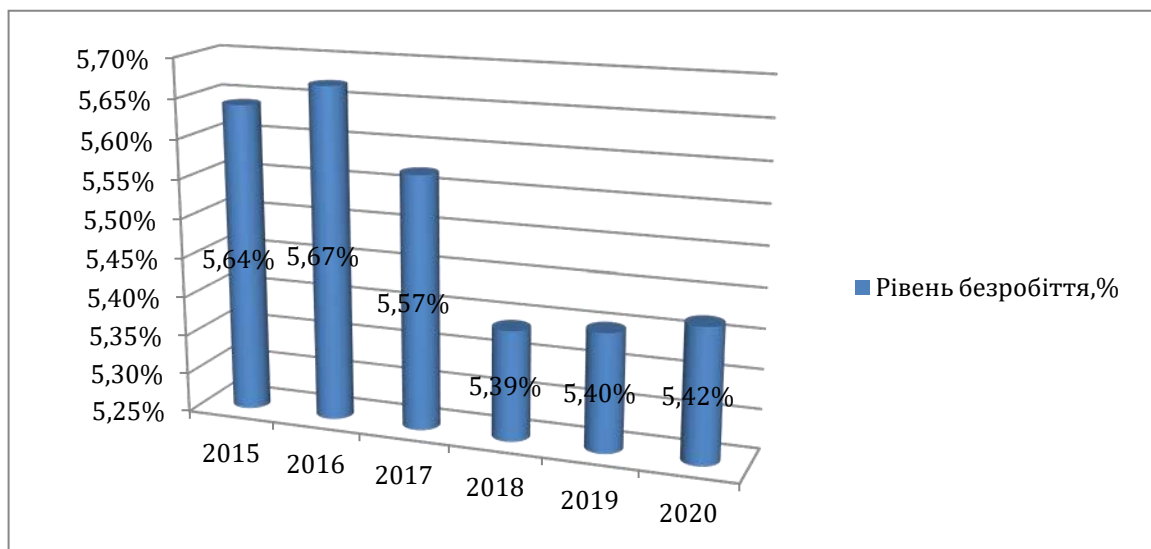

Рис. 1. Рівень безробіття у світі протягом 2015-2020 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [4].

Вагомих збитків зазнала туристична сфера. Світовий ринок подорожей у 2020 році втратив 100 мільйонів робочих місць у всьому світі, особливої шкоди зазнав Азіатсько-Тихоокеанський регіон, оскільки він має найбільшу кількість робочих місць у сфері туризму. Загальний дохід для галузі подорожей та туризму зменшився приблизно на 42,1% порівняно з 2019 роком та становив у 2020 році – 396,37 млрд. дол. [2].

Загалом у світі через масштабну хворобу спостерігається зменшення обсягів будівництва, стрімке скорочення ремонтів доріг, а також, у зв'язку з нестабільною ситуацією, стало ризиковано відкривати власний бізнес. Падіння ділової активності у світі, що виявилось настільки масштабним, призвело до рекордного скорочення споживання нафтопродуктів (попит на нафту різко впав).

Однак, позитивним є те, що попит на аграрну продукцію не скоротиться, а також не передбачається і падіння цін на неї. При цьому, з метою недопущення поширення вірусу окремі країни можуть обмежити ввіз продукції іноземного походження.

Водночас, дослідники наголошують, що найближчим часом в Україні суттєво знизяться шанси успішно розмістити єврооблігації, скоротиться приплив іноземних інвестицій в гривневі цінні папери, відбудеться кардинальна зміна настроїв на валютному ринку. Це все значно посилить тиск на гривню. За цих обставин з метою рефінансування поточного боргу і фінансування дефіциту Державного бюджету для України нагальним і критично важливим є питання продовження співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, головними з яких є МВФ [5].

Таким чином, секторами, в яких відбулося найбільше скорочення обсягів доходів, торговельних операцій та послуг, стали такі: туризм, цивільна авіація, промислове виробництво (карантинні обмеження призвели до повної зупинки деяких виробництв), сфера роздрібної торгівлі, індустрія розваг та спорту тощо.

В умовах сьогодення основними негативними наслідками коронавірусної хвороби для світової економіки є: скорочення промислового виробництва; зменшення доходів населення; значне зниження цін на нафту; суттєве зниження доходів морського транспорту та авіакомпаній, туристичної сфери та сфери послуг тощо.

Отже, можна зробити висновок, що спровокована пандемією коронавірусу, світова економічна криза зачепила усі економічно розвинуті країни, кожна з яких відчуває негативний вплив Covid-19 на свою фінансово-економічну систему. Незважаючи на негативні наслідки, пандемію можна розглядати як такий вірус, який очистив економіку від неплатоспроможних підприємств. Також, позитивним наслідком є те, що в економіці почали розвиватися нові сервіси, а саме: сервіси доставки, побудовані на цифрових бізнес моделях та сучасних мобільних додатках.

Список використаних джерел:

1. Долбнєва Д.В. (2020). Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки*, 20-26.
2. Федик М.В. (2021). Макроекономічні наслідки впливу пандемії COVID-19 на світову економіку. *Економіка та держава*, 40-46.
3. Нова Велика депресія: наслідки коронавірусу для світової та української економіки. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/novaya-velikaya-depressiya-posledstviya-koronavirusa-dlyamirovoj-i-ukrainskoj-ekonomiki>
4. World Bank (2021). World Development Indicators. URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=worlddevelopmentindicators#>
5. Коляда Т.А., Гоч І.В. (2020). Особливості середньострокового бюджетного планування в Україні в умовах пандемії COVID-19. *Економічний простір*. № 161. 26-30. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/673/655>

Науковий керівник: Коляда Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул Університету державної фіскальної служби України

ОСТАПЕНКО Анастасія

*Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин
факультет суспільних наук та міжнародних відносин
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

НАСЛІДКИ БОРОТЬБИ З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19 У СФЕРІ ГЕОПОЛІТИКИ, ДИПЛОМАТІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

Спалах та поширення COVID-19 змінив процеси та розвиток міжнародних відносин. Міжнародне співтовариство потрапило у нові умови та зіткнулось із глобальними викликами - самоізоляція, підвищення рівня невизначеності і погіршення довіри між країнами. Сьогодні уряди в усьому світі обговорюють вплив пандемії на світовий порядок, економіку і суспільство. Наслідки боротьби з пандемією COVID-19 стануть відправною точкою нової геоекономічної реальності.

У цей час - час боротьби з пандемією - відбувається переосмислення дипломатії та її ролі в роботі міжнародних відносин, у взаємодії між країнами. Коронавірус не зміг зупинити діяльність дипломатії, але він її точно змінив. Дипломатія у цей період повинна зберегти свій особливий статус і виконувати свою роботу далі, не зупиняючись. Міжнародні організації, такі як, ООН, Рада Європи, ОБСЄ та інші, перейшли до нового формату роботи - дистанційного. Робота триває, просто видозмінює свої інструменти. Дипломатія швидко перейшла на цифровий режим, де онлайн-платформи стали основним джерелом спілкування і вирішення важливих питань, інструментом міжнародної взаємодії і реагування на зміни в соціумі.

Під час пандемії в онлайн-дипломатії велика робота приділялася тому, щоб зберегти рівень довіри серед країн та їх лідерів. Рішення треба приймати негайно, часу мало, а інформації недостатньо, тому велика відповідальність лежить саме на організації онлайн-комунікації на міжнародному рівні. Однак, традиційна дипломатія не зникне, але дипломатам, які можуть приймати рішення в період діджиталізації, буде легше працювати [7].

На міжнародній арені відбувається проникнення та закріплення Китаю, зокрема в Європі. Якщо до пандемії Китай сприймався західними союзниками як виклик та загроза, то зараз COVID-19 змушує подивитись на КНР з іншого боку. Саме в умовах пандемії світ відчуває свою залежність від виробництв, розміщених в Китаї – це надає Пекіну тактичну перевагу в переговорах. Наслідки пандемії намагається використати Китай для зміцнення позицій у світі. З моменту зниження загрози поширення коронавірусу на власній території, КНР значно збільшила активність на міжнародній арені. Пекін успішно використав факт затухання пандемії на китайській території на тлі стрімкого поширення захворювання в європейських країнах і США, і розпочав активно

надавати медичну допомогу іншим державам, у першу чергу Європейському Союзу. Китайська допомога виконує як політичні функції – поліпшення іміджу Китаю, поширення його впливу, так і економічні.

Геополітичний ефект теж присутній – Італія першою з країн G7 формалізувала у березні 2020 р. приєднання до ініціативи «Один пояс – один шлях»[2]. Це наслідки глибоко структурованої політики Китаю внаслідок боротьби з пандемією.

Пандемія COVID-19 ставить під питання базові принципи функціонування ЄС, зокрема свободу пересування у рамках Шенгенської зони чи солідарність у відповідь на спільні загрози. Неготовність органів ЄС представити дієвий план протидії пандемії серйозно вплинула на авторитет Євросоюзу. Це стосується ситуації з Італією під час масштабного спалаху епідемії на її території. Країна не отримала необхідної допомоги з боку ЄС. Пандемія коронавірусу оголила проблеми та недоліки у функціонуванні цієї системи. Критичним питанням для ЄС залишається пошук механізму подолання кризи у світі, що пережив COVID-19.

Щодо Економічних наслідків пандемії, то у світі скорочується рівень споживання та виробництва, компанії, офіси і фабрики закриваються, або скорочують виробництво, а світова транспортна система скорочує роботу. Поширення коронавірусної хвороби COVID-19 у світовому масштабі зумовило скорочення торгівельних операцій між країнами, зайнятості, падіння обсягів виробництва в окремих секторах економіки (туризм, продовольча сфера, ресторанний бізнес, торгівля). Падіння виробництва у вказаних секторах призвело до скорочення обсягів доходів, торгівельних операцій та обсягів наданих послуг. Люди боятимуться ризику і надаватимуть перевагу заощадженням замість інвестицій, що буде постійно послаблювати попит та інновації.

Під час пандемії на економіку найбільш суттєво вплинули масові звільнення – 470 мільйонів людей залишилися без роботи по всьому світу [4]. Звільнення відбувалися в секторі послуг, особливо в тих сферах, що передбачають особисті взаємодії, такі як туризм, роздрібна торгівля, готельний бізнес та транспортні послуги. У зв'язку з цим, рівень безробіття зріс: якщо наприкінці 2019 р. рівень безробіття становив 8,7 % у світі, то на кінець 2020 р. цей показник зріс до 9,9 % [5].

Отже, Пандемія COVID-19 стала провідним каталізатором до суспільних змін та глобальним викликом, що постав перед світом у результаті розповсюдження нового вірусу. Пандемія наочно продемонструвала неготовність та вразливість системи міжнародних відносин і непристосованість людства до нових викликів і загроз. І тому у світі створюється тренд на об'єднання зусиль в міжнародних відносинах на створення нової системи взаємодії відповідно до нових реалій, використовуючи м'яку силу у вирішенні спільних загроз.

Список використаних джерел

1. Веселовський А., Александров О., Орлик В., Вплив пандемії COVID-19 на розвиток глобальних процесів розвитку системи міжнародних відносин URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/covid-i-globalni-procesy-1.pdf> (дата звернення: 20.10.2021).
2. Кравченко В. Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2020/04/vpliv-pandemii-covid-19-namiznarodni-vidnosini/> (дата звернення: 20.10.2021).
3. Макалюк І., Кусіль А. Наслідки пандемії COVID-19 для національних економік світу URL: <file:///C:/Users/Hewlett%20Packard/Downloads/230936-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-527445-1-10-20210508.pdf> (дата звернення: 20.10.2021).
4. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://www.imf.org/> (дата звернення: 20.10.2021).
5. Міжнародна організація праці. URL: <https://www.ilo.org/> (дата звернення: 20.10.2021).
6. Пода Т. Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції URL: <file:///C:/Users/Hewlett%20Packard/Downloads/21759.pdf> (дата звернення: 20.10.2021).
7. Шевель І. Дипломатія під час пандемії Covid-19: її роль та наслідки у сфері дипломатії та міжнародних відносин. URL: <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/218775/218426> (дата звернення: 20.10.2021).

Науковий керівник: Петров П., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин факультет суспільних наук та міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Андріанна БАЛЕГА

*Аспірант, Кафедра міжнародних економічних відносин та господарської дипломатії,
Факультет міжнародних відносин, Економічний університет в Братиславі*

ВИЩА ОСВІТА КАЗАХСТАНУ, ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Постановка проблеми.

Людський капітал в сучасному світі є однією з найбільш важливих складових процвітання та економічного успіху країни. Брак робочої сили самого різного рівня кваліфікації, який загострився у зв'язку з пандемією COVID-19, ще більше сфокусував загальну увагу на важливості цього питання. Доступність безперервної і якісної освіти стала значним викликом для багатьох держав. Різниця між «багатими» і «бідними» країнами ще більше загострилася. За даними ОЕСР, близько 1,2 мільярда дітей в 186 країнах припинили навчання через закриття освітніх установ. Участь в цифровому навчанні була обмежена через необхідність постійного доступу до інтернету і наявності електронних пристроїв. У таких розвинених країнах як Швейцарія, Норвегія і Польща, до 95% учнів мають комп'ютер, необхідний для навчання, а в Індонезії цей показник сягає лише 34%. На прикладі Перу ми бачимо, що також значно зросла нерівність в середині держави. Діти з привілейованих шкіл мають кращий доступ до цифрового навчання, оскільки 88% з них мають в наявності комп'ютер, на відміну від дітей з менш благополучних шкіл, з яких тільки 17% мають доступ до пристрою (OECD, 2020).

Сферу вищої освіти пандемічна ситуація торкнулася не меншим чином. Дистанційне навчання у вигляді онлайн лекцій на різних платформах було обмежено або зовсім зупинено в зв'язку з відсутністю інфраструктури інформаційних технологій і мережі інтернету, як у студентів, так і у викладачів (ООН, 2020). Специфіка деяких освітніх напрямків і зовсім не передбачає онлайн навчання.

У зв'язку з ситуацією, яка склалася у світі, ми вважаємо ще більш важливим і актуальним проаналізувати кількісну і якісну сторону вищої освіти в Республіці Казахстан, як фактору впливу на якість людського капіталу та економіку країни в цілому.

Мета статті полягає у визначенні рівня вищої освіти Казахстану в порівнянні з іншими розвиненими економіками, як важливого фактору стабільного економічного зростання.

Аналіз досліджень та публікацій

Вплив освітнього фактору на економічні показники ряду країн є предметом досліджень багатьох економістів і аналітиків по всьому світу. Alessandro Sterlacchini (2008) аналізуючи взаємозв'язок між економічним зростанням європейських регіонів та кваліфікацією людського капіталу, дійшов висновку, що частка дорослого населення з вищою освітою і інтенсивність витрат на НДДКР в доданій вартості є найбільш ефективними факторами, що сприяють зростанню ВВП на душу населення. Teixeira і Queirós (2016) використовуючи модель зростання, яка об'єднує змінні – як з боку пропозиції, так і з боку попиту, оцінили прямий і непрямий вплив людського капіталу на економічне зростання. Результатом дослідження авторів є висновок, що людський капітал і динаміка виробничої спеціалізації країни є вирішальними факторами економічного зростання. Любимов і Якубовський (2020) зосередили своє дослідження на впливі вищої освіти на економічний розвиток Росії на регіональному рівні. Автори виявили позитивний зв'язок між складністю економіки і якістю, а також різноманітністю програм вищої освіти в регіонах.

Вклад основного матеріалу дослідження.

Людський капітал історично є абсолютною або порівняльною перевагою багатьох держав. У сучасних умовах світового господарства, збільшення кількості висококваліфікованої робочої сили є невід'ємним фактором для створення, або використання зарубіжних технологій і інновацій а, отже, збільшення продуктивності країни і довгострокового економічного зростання. Освіта і набуття професійних навичок грає в цьому процесі одну з головних ролей.

Спираючись на результати досліджень Keun Lee (2008) дійшов висновку, що початкова та середня освіта є більш важливими для країн з нижчим рівнем доходу, а політика вищої освіти відіграє більш важливу роль у країнах із середнім та вищим доходом. Відповідно до класифікації країн, встановленої Світовим банком у 2021 фінансовому році, на основі даних за 2019 рік, країни з середнім рівнем доходу досягають ВНД на душу населення в діапазоні 4 045 – 12 535 доларів, а економіки з високим рівнем доходу досягають рівня ВНД на душу населення 12 536 доларів США і більше (World Bank, 2021). Республіка Казахстан досягла 8 820 доларів США на душу населення у 2019 році, що дозволяє віднести її до країн із середнім рівнем доходів (World Bank, 2021).

Спираючись на теорію більшого впливу вищої освіти на економіки із середнім та високим рівнем доходу, до яких належить Республіка Казахстан та вибрані нами країни, ми проаналізували кількісну складову вищої освіти на основі кількості студентів, які навчаються у ВНЗах. Ми поставили собі питання: чи зацікавлена молодь у Казахстані в отриманні вищої освіти порівняно з вибраними країнами.

Таблиця № 1. Кількісна характеристика вищої освіти в Казахстані та вибраних країнах за 2018 рік

Країна	Кількість населення	Кількість осіб студентського віку	Частка осіб студентського віку в %	Кількість осіб, які записались до ВНЗ	Частка осіб в ВНЗ в %
Казахстан	18 776 707	1 170 714	6,3	632 048	54
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	67 886 011	4 019 176	5,9	2 467 086	61,4
США	331 002 651	21 452 031	6,5	18 941 967	88,3
Канада	37 742 154	2 314 396	6,1	1 622 693	70,1
Німеччина	83 783 942	4 446 701	5,3	3 127 927	70,3
Швейцарія	8 654 622	449 765	5,2	306 743	68,2

Джерело: World Population Review. 2020. Countries by Population.

UNESCO. 2018. Enrolment by level of education.

Для реалізації амбіцій щодо перебудови економіки на більш високий технологічний рівень, її модернізації та вдосконалення, необхідна значна кількість достатньо кваліфікованого людського капіталу. Аналіз статистичних даних показує, що у 2018 році, як у Казахстані, так і в інших розвинених країнах, таких як США, Канада, Швейцарія та інші, незважаючи на значну різницю в чисельності населення, частка молодих людей університетського віку приблизно однакова і складає 5-6%. Однак частка

молоді, яка навчається у вищих навчальних закладах, суттєво відрізняється. У Казахстані цей показник нижчий порівняно з вказаними країнами і становить 54% (або 3% населення країни). У США, Канаді та Німеччині частка студентів, які навчаються в університетах, становить від 70% до 88%. На ситуацію в Казахстані впливає низка факторів, найбільш ваговими з яких є відсутність фінансових можливостей у молоді для отримання вищої освіти², а також молодіжна міграція.

Для цілісності та більшої об'єктивності нашого дослідження ми також розглянемо якісну складову вищої освіти в Республіці Казахстан. На основі окремих показників, які є частиною Глобального індексу конкурентоспроможності, ми спробували з'ясувати позицію Казахстану за якістю навчання студентів порівняно з країнами з розвинуеною та складною економікою.

Отримана інформація, яку ми узагальнили в єдиній таблиці для кращої ясності, демонструє певні слабкі сторони вищої освіти Казахстану. За загальним показником «Здібності», Республіка Казахстан у 2019 році посідає 57 місце з 141 дослідженої країни. «Професійні навички випускників» Казахстану, порівняно з іншими країнами, представляють значно нижчий рівень, що ставить Казахстан лише на 95 місце рейтингу. Другий тривожний показник – «Якість професійно-технічної освіти», згідно з яким країна знаходиться в кінці рейтингу, на 90-му місці. Два показники, що вказують на низький рівень підготовки випускників до професійної роботи, логічно відобразилися у частинах індексу «Простота пошуку кваліфікованих працівників». За даним показником, Казахстан також знаходиться на достатньо низькому рівні – 81.

Пандемія COVID-19, крім того, що вона зробила значний негативний вплив на економічну ситуацію у світі, не меншою мірою, а можливо й більшою, вплинула на сферу освіти. Важливою проблемою, на нашу думку, є складне вимірювання, порівняно з економічними показниками, впливу пандемії на систему освіти, що відчується у довгостроковій перспективі. Якість вищої освіти в Казахстані в передпандемічний рік демонструвала негативну тенденцію розвитку порівняно з розвиненими країнами. Сьогоднішня ситуація вказує на терміновість вирішення проблеми недостатньої якості системи освіти в Казахстані, яка є гальмуючим чинником для розвитку людського капіталу, а отже, і економіки держави в цілому.

Таблиця № 2: Вибрані критерії оцінки якості освіти в Казахстані та в найрозвиненіших економіках світу, відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності у 2019 році

	Казахстан	США	Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	Німеччина	Швейцарія	Канада
Якість професійної освіти	3,8 (90)	5,2 (8)	4,9 (20)	5,3 (7)	6,4 (1)	5,1 (15)
Навички випускників	3,8 (95)	5,3 (5)	4,7 (29)	5,1 (13)	5,9 (1)	5 (19)
Критичне	3,8 (48)	5,1 (9)	4,8 (14)	4,9 (10)	5,4 (4)	4,9 (12)

² За даними Статистичного відомства Казахстану, частина студентів (20%) припиняють навчання в університеті через брак фінансування. З приватних причин (не за станом здоров'я) 23,3%. У Казахстані близько двох третин університетів є приватними, а 70% студентів здобувають освіту за денною формою навчання.

мислення у навчанні						
Простота пошуку кваліфікованих працівників	4,1 (81)	5,3 (1)	5,1 (12)	4,9 (20)	4,9 (16)	4,9 (21)
Час навчання працівників	3,9 (77)	5,3 (6)	4,8 (29)	4,9 (20)	5,7 (1)	4,9 (22)

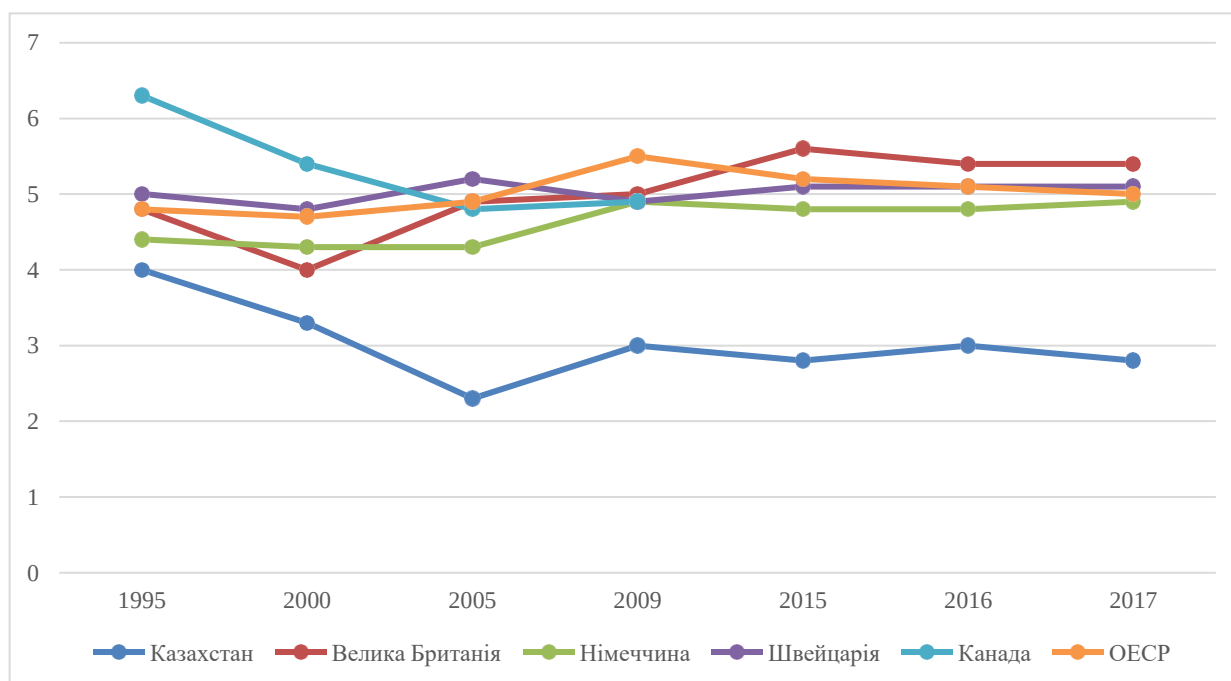
Джерело: SCHWAB, K. 2019. The Global Competitiveness Report 2019.

В аналізі 2017 року аналітики Світового банку вказали на основні недоліки вищої освіти в Казахстані:

- 1) слабка система перепідготовки вчителів та недостатнє використання сучасних методів навчання;
- 2) підготовка фахівців не відповідає майбутнім потребам ринку праці;
- 3) слабка матеріально-технічна та методична база університетів;
- 4) недостатня кількість підручників та інших навчальних матеріалів;
- 5) недостатнє використання казахської мови у навчальному процесі;
- 6) недостатні фінансові стимули для вчителів;
- 7) збільшення кількості студентів на заочній формі навчання та інше (Брунер Х., Тиллер Э.)

Недостатня матеріальна забезпеченість казахських навчальних закладів та викладачів університетів корелює з достатньо низьким відсотком ВВП країни, який спрямовується на сферу освіти. За останніми даними Світового банку за 2017 рік, з бюджету Казахстану на освіту було виділено 2,8% ВВП. Цей показник удвічі нижчий, ніж в країнах ОЕСР, що є значним недоліком у якості підготовки майбутньої робочої сили країни.

Графік № 1: Видатки держави на систему освіти в Казахстані та окремих економіках, у відсотках до ВВП, у 1995 - 2017 роках

Джерело: THE WORLD BANK. 2021. Government expenditure on education, total (% of GDP).

Висновки

Трансформація і модернізація людського капіталу виходить на новий рівень пріоритетів країн, що розвиваються, оскільки є наріжним каменем для побудови високоіндустріальної економіки, нарощування інноваційного капіталу, розвитку соціальної структури, зміцнення політичної безпеки, залучення іноземних інвесторів і тим самим забезпечення конкурентоспроможності країни на світовій сцені. Ці процеси вимагають активного розвитку і модернізації вищої освіти, створення університетів світового рівня із залученням різного роду фахівців, збільшення фінансування та поліпшення технологічної інфраструктури ВНЗ.

Динамічний розвиток і прагнення Республіки Казахстан до реструктуризації господарства, ускладнення виробництва і переходу на виготовлення товарів з вищою доданою вартістю вимагає перегляду освітньої системи в бік кращої адаптації до вимог сучасного трудового ринку, поліпшення якості інфраструктури з урахуванням цифрового навчання і підвищення кваліфікації як самого педагогічного персоналу, так і студентів.

Список літератури

1. OECD. Learning remotely when schools close: How well are students and schools prepared? Insights from PISA. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/learning-remotely-when-schools-close-how-well-are-students-and-schools-prepared-insights-from-pisa-3bfda1f7/>.
2. Организация Объединенный Наций. Концептуальная записка: Образование в эпоху COVID-19 и в последующий период. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_-_education_during_covid-19_and_beyond_russian.pdf
3. Sterlacchini A. R&D, higher education and regional growth: Uneven linkages among European regions. Research Policy, Volume 37, Issues 6-7, pp. 1096-1107.
4. Teixeira A., Queirós A. Economic growth, human capital and structural change: A dynamic panel data analysis. Research Policy 45(6).
5. Любимов И., Якубовский И. Высшее образование и экономическое развитие регионов России. Экономическая политика. 2020. Т. 15, № 6, с.110-139.
6. World Population Review. Countries by Population 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://worldpopulationreview.com>.
7. UNESCO. Enrolment by level of education. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.uis.unesco.org/#>.
8. LEE, K. – KIM, B. Both Institutions and Policies Matter but Differently for Different Income Groups of Countries: Determinants of Long-Run Economic Growth Revisited. World Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/222433250_Both_Institutions_and_Policies_Matter_but_Differently_for_Different_Income_Groups_of_Countries_Determinants_of_Long-Run_Economic_Growth_Revisited.
9. THE WORLD BANK. World Bank Country and Lending Groups. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>.
10. THE WORLD BANK. GNI per capita Atlas method (current US\$) – Kazakhstan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=KZ>.
11. SCHWAB, K. 2019. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. ISBN-13: 978-2-940631-02-5
12. Брунер Х., Тиллер Э. Высшее образование в Центральной Азии. Задачи модернизации. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/427891468213004741/pdf/689260ESW0RUSS0nization00200700russ.pdf>
13. THE WORLD BANK. Government expenditure on education, total (% of GDP). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS>.

ГРАБ Владислава

Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

COVID-19 І СВІТОВИЙ ТУРИЗМ: АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Сектор туризму та подорожей відповідає за близько 10,4% світового ВВП. Останніми роками галузь називали навіть глобальним драйвером економіки. Адже вона розвивалася значно швидше, ніж світова економіка загалом. Під час коронавірусної

пандемії саме туризм та транспортування людей постраждали найбільше, зокрема через обмежувальні заходи, які запроваджують держави на пересування громадян, карантин, заборону авіап перевезень тощо[1].

У 2020 році було втрачено близько 60 млн робочих місць, а деякі авіакомпанії були на межі банкрутства. Та загроза втрати робочих місць зберігається і на сьогоднішній день, так як більшість людей до сих пір не вакциновані, а без цього багато компаній не можуть дозволити співробітникам працювати.

Всесвітня туристська організація зробила статистику за 2020 рік, в якій зазначено, що туризм скоротився на 60-80 %. Найбільше постраждали країни, що розвиваються, оскільки туризм є одним з основних джерел їх доходу[3].

На культурний туризм припадає близько 40% сукупного світового доходу від цієї галузі. При цьому особливою популярністю у туристів користуються об'єкти всесвітньої спадщини та музеї. Однак в розпал режиму самоізоляції, тобто в березні і квітні 2020 року, 95% музеїв були змушені закритися[3].

У 2020 році лише за один місяць туристична галузь у Європі втратила близько 1 мільярда євро. Кількість авіапасажирів з Китаю скоротилася на 84,5% лише за лютий 2020[2].

Виділяють дві найпомітніші кризові хвилі: різке скорочення китайських туристів та загалом подорожей у Європі[2].

Крім авіаперельотів постраждав також круїз. До початку кризи круїзний бізнес процвітав - зростала і кількість бронювань, і вартість подорожей. З початку поширення коронавірусу бронювання впали на 60%[2].

Світова асоціація бізнес-подорожей підрахувала, що галузь може втратити до 820 млрд доларів на скасованих відрядженнях, конференціях та виставках. Дедалі більше компаній обмежують чи взагалі скасовують будь-які пересування співробітників. Кожне скасування поїздки, на відпочинок чи по роботі, означає не лише втрати для авіакомпаній та готелів, але й для багатьох інших бізнесів, що отримують гроші від тих, хто подорожує[2].

Втім, влітку цього року багато країн почали послаблювати обмеження для в'їзду на свою територію для туристів. Можливо уряди держав зрозуміли, що подальше посилення обмежень на в'їзд може погубити туризм, що означало б і безповоротний підриг економіки в цілому. Але крім ослаблення обмежень, все ще є заборони на в'їзд без паспорта про вакцинацію. На щастя, на даний момент існують безкоштовні пункти вакцинації.

До позитивних моментів можна віднести те, що закриття кордонів через пандемію COVID-19 стимулювало розвиток внутрішнього туризму. Щодо України, то одними з найпопулярніших напрямів стали Карпати, Львів, Одеса, Київ.

Та як тільки туристичний регіон потрапляє до «помаранчевої» або «червоної» зон, попит на поїздки туди відразу ж падає.

А якщо говорити про виїзди українців за кордон у 2021 році, то в ТОП 3 країн входять:

1. Польща - понад 1,9 млн виїздів;
2. Туреччина - 774,5 тис. (В 6,2 рази більше, в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року);
3. Єгипет - більш 705 тис. (Зростання в два рази)[5];

Проте восени цього ж року стартувала нова хвиля пандемії, відповідно через яку жорсткі карантинні обмеження знову увійшли в силу.

Сектор туризму досі зазнає величезних втрат через пандемію COVID-19: за перші п'ять місяців цього року в деяких частинах світу міжнародні туристичні потоки скоротилися на цілих 95 відсотків, під загрозою опинилися 100-120 мільйонів робочих місць. При цьому, за прогнозами, до кінця 2021 року обсяг світового ВВП зменшиться на більш ніж 4 трлн дол[6].

Всесвітня туристська організація ООН заявила, що програми вакцинації по всьому світу паралельно зі скасуванням частини обмежень для туристів з щепленнями посприяють поступовому виходу галузі з кризи[4].

Та як висновок можна сказати лише те, що відновлення туризму повністю залежить від зняття карантинних обмежень.

Список використаних джерел:

1. Коронавирус нанесет мировому туризму \$2,1 трлн убытков: работу могут потерять 75 млн человек — исследование URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/koronavirus-naneset-mirovomu-turizmu-dollar21-trln-ubytkov-rabotu-mogut-poteryat-75-mln-chelovek-issledovanie> (дата звернення 21.10.2021)
2. Коронавірус: скільки втрачає туризм URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285> (дата звернення 21.10.2021)
3. Пандемия: культура и туризм под ударом URL: <https://ru.unesco.org/courier/2021-1/pandemiya-kultura-i-turizm-pod-udarem> (дата звернення 21.10.2021)
4. Ситуация в мировом туризме начала улучшаться — ООН URL: <https://ru.slovovidilo.ua/2021/07/22/novost/obshhestvo/situaciya-mirovom-turizme-nachala-uluchshatsya-oon> (дата звернення 21.10.2021)
5. Туризм в пандемию: топ-10 самых популярных стран для украинцев в 2021 году URL: <https://thepage.ua/news/turizm-2021-top-10-populyarnyh-napravlenij-dlya-ukraincev> (дата звернення 21.10.2021)
6. Туризм в эпоху COVID-19 и изменения климата URL: <https://news.un.org/ru/story/2021/09/1410742> (дата звернення 21.10.2021)

СОКУР Аліна

студентка IV курсу, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ФАКТОРИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Загалом, конкурентоспроможність визначають як здатність підвищити рівень життя країни, а також здатність економіки до залучення та утримання підприємств, а також створення умов задля їх підтримання та розвитку. Конкурентоспроможність країни – це здатність економіки однієї країни конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, підвищення продуктивності народного господарства і забезпечення на цій основі високого та постійного зростаючого рівня життя населення [1]. Кожен з авторів трактує поняття конкурентоспроможності по-своєму, але більшість пише про те, що це здатність країни забезпечити сталий економічний розвиток. Процеси глобалізації та інтеграції суттєво впливали на розширення світогосподарських зв'язків України, що як наслідок призвело до проблем зростання національної конкурентоспроможності. На данному етапі розвитку, підвищення конкурентоспроможності країни є необхідним, особливо за наявності потужних та гідних конкурентів, а також через підвищення вимог до якості продукції.

У наш час інновації відіграють важливу роль у розвитку національної економіки та у забезпеченні її конкурентоспроможності. Тому активізація та стимулювання інноваційної діяльності національної економіки є стратегічним завданням держави. Україна має досить багатий ресурсний потенціал, за рівнем продуктивності праці вона значно відстає від економічно розвинених держав, наслідком чого є не лише низький рівень конкурентоспроможності національної економіки, але і життя. Передумовами підвищення конкуренції є перш за все поступовий еволюційний розвиток української господарської системи, який призвів до появи дисбалансу у економічному розвитку та якості господарської системи країни. Як наслідок дисбалансу країна, яка знаходиться в більш слабкому положенні на відміну від світових лідерів, змушена використовувати механізми подолання цього дисбалансу в економічному розвитку. Економічні передумови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки без зростання продуктивності праці, на жаль, відсутні. Низький рівень конкурентоспроможності економіки України є закономірним наслідком досягнутого

рівня продуктивності праці. Взагалі, головним ресурсом для підвищення конкурентоспроможності кожної держави є люди. Щодня кожен українець робить те, що вже сьогодні матиме вплив на економіку країни, та її майбутнє. Прагнення робити краще та вводити нові інновації у будь-який сегмент ринку могло б значно покращити стан національної економіки України та підвищити рівень продуктивності праці.

Факторами для активізації та стимулювання інноваційної діяльності, високорозвинені країни застосовують різні специфічних підходи та методи, що в результаті стає фундаментом національної інноваційної моделі. Підвищення рівня інноваційної спроможності економіки країни є не лише способом активного розвитку, а й важелем забезпечення незалежності країни, її конкурентоспроможності у сучасному мінливому середовищі. Активне входження економіки України у глобальний фінансовий простір шляхом освоєння важливих новітніх технологій та встановлення ефективних економічних взаємовідносин з іноземними банками підвищило конкурентоспроможність її банківської системи, однак у той же час зробило її уразливою до глобальних фінансових шоків [2]. Зазвичай політика кожної держави будується на теоретичних та ідеологічних принципах, застосовуючи постулати окремих економічних закладів. Але ймовірність досягнення істотних здвигів у зростанні конкурентоспроможності країни, без дійсної національної стратегії економічного зростання, та без конкретних продуманих кроків дій підвищення можливостей економіки. Україна звісно має прописані стратегії по підвищенню конкурентоспроможності країни, але має пройти достатньо часу, аби всі цілі були досягненні, а стратегії імplementовані.

За останніми даними, у 2019 році Україна посіла 85 місце серед 141 національних економік світу за індексом глобальної конкурентоспроможності.

Рейтинг України за індексом глобальної конкурентоспроможності

Сфера діяльності	Місце України за індексом глобальної конкурентоспроможності
Інформаційно-комунікаційні технології	78
Макроекономічна стабільність	133
Інноваційних можливостей	60
Ринок товарів	57
Ринок праці	69
Інфраструктура	57

Таблицю складено за даними [3].

Цей звіт є складеним з індексу глобальної конкурентоспроможності та його компонентів, і офіційно був висвітленим на Міжнародному економічному форумі у 2019 році. За цим рейтингом у топ 5 входять такі національні економіки, як: Сінгапур, США, Особливий адміністративний район Гонконг, Нідерланди та Швейцарія. Останні позиції у рейтингу зайняли: Республіка Мозамбік, Республіка Гаїті, Республіка Конго, Йемен та Чад. Сусідами України за рейтингом стали Шрі-Ланка (84 місце) та Молдова (86 місце). Сусіди України за кордоном посіли такі місця: Польща на 37 місці, Словаччина на 42 місці, Росія на 43 місці, Угорщина на 47 місці, Румунія на 51 місці, Молдова на 86 місці, Білорусь у даному рейтингу відсутня. Більшість сусідів України за цим індексом випередили Україну, однак Україна є не остання і має великий потенціал [3].

Отже, в умовах зростаючих глобальних викликів та загроз об'єктивна оцінка конкурентоспроможності економіки України із метою розробки напрямів щодо посилення її рівня повинна стати магістральним напрямом у державній політиці. А покращення інноваційної діяльності буде сприяти розвитку конкурентоспроможності країни на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія (К. Штальман, М. Дряхлов, В. Хартман) [З, с. 814].
2. Індекс конкурентоспроможності міст України - <http://www.ier.com.ua/ua/mci>
3. The Global Competitiveness Report 2019 () - <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019/>

Науковий керівник: Скрипник Н.С., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СЛПЕНСЬКА Естер

*студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ЕРУ COVID-19: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Безсумнівно, пандемія covid-19 внесла корективи в життя кожного громадянина світу і економічний стан кожної держави зокрема. Не можна уникати того факту, що міжнародні відносини також набули нових змін і форм. Пандемія COVID-19 став глобальним викликом для людства майже на кожному рівні - загальнодержавному та на міжнародному рівні та у всіх сферах життя.

Саме в даний період держави почали самоперевірку на національну стійкість, ефективність систем охорони здоров'я, демократичні права і свободи. Що стосується саме міжнародних відносин – глобальних змін не відбулося, адже період пандемії також проявилася на фоні світової економічної кризи, досвід якої мали і раніше в 2014 році, коли спостерігалася тривала політична криза. Однак, не слід виключати також факту, що саме під час кризи 2020, країнами, що розвиваються було втрачено понад 100 млрд доларів інвестицій – що втричі більше ніж в кризу 2008. Саме криза 2020 року стала для даних країн більш впливовою, адже до прикладу глобальна бідність зростає вперше з часів азійської фінансової кризи 1998 року [1]. Отже, процес повного економічного відновлення може становити мінімум декілька років ,а для бідних країн це зробити буде вкрай важко. Пандемія може поглибити розрив у капіталах не лише країн, але і всередині них.

Також важливим фактором у період пандемії стало посилення ролі і авторитетності системи охорони здоров'я і на даний момент ми можемо спостерігати налагодження співпраці держав у сфері охорони здоров'я на всіх рівнях - універсальному, регіональному. Питання охорони здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя увійшло в число пріоритетних у рамках непрофільних універсальних і регіональних організацій.

Однією з важливих тенденцій також можна вважати посилення ролі екологічного права в сфері міжнародних відносин, оскільки саме в час карантину прийшло усвідомлення необхідності збереження навколишнього середовища і об'єднання сил держав задля даної цілі на планетарному рівні.

Саме Covid-19 значно загострив глобальні проблеми, відбив їх під іншим кутом зору, спонукав лавиноподібні кризи в деяких областях і необхідність відповідних змін. Найбільш важливо, пандемія COVID-19 продемонструвала взаємозалежність і вразливість всіх - від держави і суспільства до спільнот і окремих осіб, громадян держав,

необхідність співпраці і взаємодії на всіх рівнях, зокрема в сфері охорони здоров'я. Саме це стане основними тенденціями змін в найближчі роки. І міжнародні відносини, і міжнародне право не можуть уникнути долі цих змін.

Список використаних джерел:

1. Десятки мільйонів нових бідних, проблеми з освітою "на десятки років" - як Covid-19 змінює світ [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55520748>

Науковий керівник: Петров П., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

PÁSZTOROVÁ Janka

Ass. professor, University of Economics in Bratislava

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON MERGERS AND ACQUISITIONS IN THE BANKING SECTOR

Introduction

The banking sector plays a crucial role in ensuring the economic development of the country as well as in stabilizing the economy. The healthy capital levels of most banks prior to the pandemic helped to mitigate the negative effects of the 2008-2009 financial and economic crisis and should pave the way for the future prosperity of the global economy.

Mergers and acquisitions (M&A) are an important part of the growth of the banking sector and in times of crisis they are also one of the options for maintaining or strengthening one's position in the market.

When analyzing (M&A) in banking, it is important to identify and evaluate potential relationships between sector consolidation and financial system stability. According to Lambkin and Muzellec (2008), macroeconomic and microeconomic factors influence consolidation processes. Macroeconomic factors include factors such as increasing globalization and international financial systems, liberalization of capital movements, intra-financial regulation, technological advances, and higher levels of competition. Microeconomic factors include decisions by the bank's management to M&A another bank in order to increase or maintain value and increase competitiveness. When deciding to pursue M&A in the banking sector, firms decide between defensive and offensive strategies (diagram 1). Defensive strategies include preserving residual value and key markets in order to maintain competitiveness. Offensive strategies are related to business transformation and market position change.

Diagram 1 M&A decision-making strategies

Source: Deloitte, 2021, p.18.

The aim of the paper is to examine (M&A) developments in the banking sector and identify strategic approaches to their implementation. The paper brings together literature discussing the specifics of M&A in the banking sector from an economics and management perspective and studies on banking sector development, M&A in the banking sector and the COVID-19 pandemic in the context of managerial approaches to M&A.

Discussion

The banking sector has been in a process of transformation and consolidation since 1991 (The Banker, 2021). During the second half of the 1990s, we come across the terms (M&A) in the banking sector very often. Banking was becoming an increasingly global industry. Other reasons that boosted the incidence of (M&A) included the unprecedented growth of competition, the significant liberalization of capital flows, the integration of national and regional financial systems and, last but not least, innovations in finance. The main reasons for banks entering into M&A were to reduce costs, expand their product and service portfolio, increase market share, participate in the privatization process (in transition economies), diversify risks and diversify geographically, improve solvency, transfer know-how, etc. The emergence of large banks posed a risk of restricting competition. Large banks were becoming too big to fail. This led to the pursuit of unfair lending policies and the reliance on the fact that the state or international institutions would always bail out these big banks (Sobek, 2000). Currently, global bank M&A transactions are mainly influenced by low profitability, liquidity surplus, digitalization engaged, sustainable finance, asset quality, digital engagements and regulations and the outlook for M&A activities remains positive.

In the long term, M&A activity in the banking sector has been gradually declining since 2009 (figure 1). During the global crisis in 2009, the number of closed M&A deals was 1,295. In 2020, there were 1,316 deals globally (figure 1). Although there were 112% more deals closed in 2020 than the previous year, the total value of deals was 20% lower.

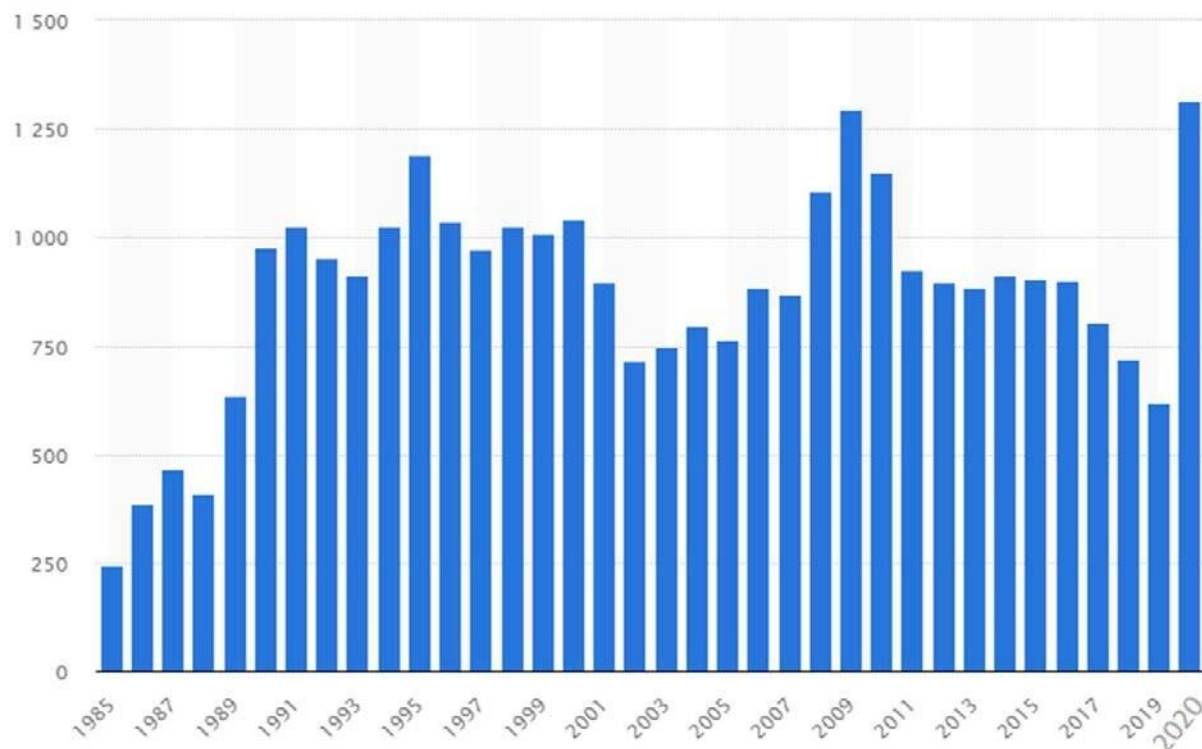
It is clear from the above and figure 1 that the banking sector, in response to the global crisis in 2008-2009, reacted with an increased number of M&A, especially of smaller banks. The same phenomenon can be observed in the current period, as a response to the adverse economic situation caused by the COVID-19 pandemic.

Banking companies have a choice of defensive and offensive resolution strategies in M&A. For companies in survival or threat mode, defensive M&As are designed primarily to reduce costs, achieve economies of scale, acquire innovative products and services, and eliminate duplicative and inefficient operations (Langan et al, 2020; FT, 2017). In the case of weak ability to act, alliances and joint ventures may also be an alternative to M&A. Priority areas for another category of defensive M&A (safeguard markets to maintain competitive parity) include pursuing opportunistic transactions to protect core markets; pursuing deep synergies from recent acquisitions, investing in something that will help protect the company's operations so that the firm is prepared, e.g. more resilient after a pandemic (Deloitte, 2021; Langan et al., 2020).

The pandemic has demonstrated the attractiveness of new digital channels and adaptive business models, heralding the active continuation of offensive strategies. Offensive M&A strategies also take two forms:

1. M&A to transform business and protect the future. Their priority areas include making transformational acquisitions; acquiring capabilities to fill significant market or internal operational gaps; acquiring capabilities to accelerate digital transformation; and making small technology acquisitions to strengthen core operations.
2. M&A for market change. Their priority areas include forming new partnerships and alliances; exploiting opportunities to secure future strategic positioning or entry into new markets and/or business areas; exploring acquisitions in adjacent markets; and leveraging progress to expand or enhance portfolios (Deloitte, 2021).

Figure 1: Global number of bank (M&A) deals 1985-2020

Source: Rudden, 2021.

M&A often repeats previous global development scenarios. The current economic consequences of the COVID-19 pandemic are not as devastating for the banking sector as they were during the global financial crisis of 2008-2010, but neither are they negligible. Today, even the largest banks in the world trade on average below book value (the price to book ratio) - North American banks - around 0.95, European and APAC banks below 0.5, which predisposes the activities for M&A (Moden, Meekings, 2020). Some negative trends were already visible before the pandemic. Under the impact of the pandemic, there was a significant decline in global economic growth. Global GDP reached a value of USD 87,608 billion in 2019 (100%) and USD 84,705 billion in 2020 (96.68%), a decline of 3.3% (World Bank, 2021). In absolute terms, a decline in global GDP of USD 2,903 billion. The world economy is expected to grow at 6% in 2021, with growth moderating to 4.4% in 2022 (IMF, 2021). The aforementioned drastic downturn in the global economy as a result of the pandemic has significantly reduced credit growth and the volume of banking transactions. These declines have been largely offset by near-record levels of trading revenues and asset management fees. As the pandemic continues, banks are likely to be faced with a greater proportion of risky assets in their portfolios. Despite this, pre-tax profits in the global banking sector have fallen in most regions.

In addition, the impact of the COVID-19 pandemic is reshaping the global banking sector in other dimensions: it is creating a new competitive environment; hampering growth in some traditional product areas; spurring a new wave of innovation; changing the role of branches; and accelerating digitalization in almost all spheres of banking and capital markets (Deloitte, 2021). The COVID-19 pandemic has also tested the cyber resilience of banks. Cybersecurity remains a steady challenge for the banking sector, which is associated with increasing costs to various technology areas in the coming years (Deloitte, 2021). While significant progress has been made in this regard, the volume, velocity and variability of risk continues to increase.

Conclusion

An analysis of the factors that influence M&A in banking suggests that M&A in banking is driven by a variety of motives, which may change in line with the cycles of the economy. When the economy is booming, bank M&A usually occur due to the ambition to increase shareholder returns and wealth (Novickytė, Pedroja, 2015). In times of recession or crisis, banks conduct M&A with the motive of financial stability, as is the case nowadays. The period of the COVID-19 pandemic can be described as an extreme. While the world and the global economy are struggling with the pandemic, the global banking sector remains resilient so far, especially compared to the 2008-2009 financial crisis. Uncertainties in the form of continued generally adverse conditions, pressures on banking sector profitability, low book values, technological advances, new opportunities, etc. signal continued industry consolidation and renewed opportunity for M&A. Appropriate choice of M&A strategies in the process of consolidation, transformation and strengthening of competitiveness provides an opportunity to continue to keep the banking sector in a state of sustainability.

References

1. Deloitte. (2021). 2021 Banking and Capital Markets M&A Outlook. Available on-line: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/financial-services/articles/banking-securities-mergers-acquisitions-outlook.html>.
2. FT. (2017). Santander takes over 'failing' rival Banco Popular after EU steps in. Available on-line: <https://www.ft.com/content/4cf8a400-4b4b-11e7-a3f4-c742b9791d43>.
3. IMF. (2021). World Economic Outlook. Washington, DC, April 2021. Available on-line: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021#Overview>.
4. Lambkin, M. and Muzellec, L. (2008). Rebranding in the banking industry following mergers and acquisitions. *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 26, No. 5, pp. 328-352. <https://doi.org/10.1108/02652320810894398>.
5. Langan, J. et al. (2020). Special update to banking and capital markets M&A outlook, including potential impact of COVID-19. Available on-line: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/financial-services/us-special-update-bandcm-manda-impact-of-covid-19.pdf>.
6. Moden, N. and Meekings, K. (2020). How COVID-19 will impact M&A in the European banking sector. Available on-line: https://www.ey.com/en_gl/financial-services-emeia/how-covid-19-will-impact-m-and-a-in-the-european-banking-sector.
7. Novickytė, L. and Pedroja, G. (2015). Assessment of mergers and acquisitions in banking on small open economy as sustainable domestic financial system development. *Economics and Sociology*, Vol. 8, No. 1, pp. 72-88.
8. Rudden, J. (2021). Number of banking M&A deals worldwide 1985-2020. Available on-line: <https://www.statista.com/statistics/1082488/number-of-merger-and-acquisitions-deals-in-the-banking-sector-worldwide/#statisticContainer%3E>.
9. Sobek, O. (2000). Bank Mergers and Aquisitions. *Biatic*, Vol. 8, No. 12, pp. 29-31.
10. The Banker. (2021). Top 1000 World Banks. Available on-line: <https://top1000worldbanks.com/>.
11. World Bank. (2021). GDP (current USD). Available on-line: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.

ПОПОВИЧ Катерина

студентка I-го курсу магістратури, кафедра економіки та управління національним господарством, факультет економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПАНДЕМІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ПРИСКОРЕННЯ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА МЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Пандемія COVID-19 справила фундаментальний вплив на різні сфери життя людства, включаючи систему охорони здоров'я, освіту та економіку. Кожен повинен був пристосуватись до нових реалій заради сповільнення поширення коронавірусу. Дистанційна робота та онлайн-освіта стають звичайною справою у житті населення планети. Звичайно, більша частина бізнесу, сформованого на живому спілкуванні, постраждала, проте інша частина компаній мала змогу прискорити свій розвиток, впроваджуючи електронну комерцію, адже усвідомлення того, наскільки неефективною була їх робота досі, стало поштовхом до позитивних змін. Такі зміни пришвидшили розвиток багатьох сфер економіки на декілька років вперед за оцінками вчених [1].

Пандемія не тільки розширила можливості для просування технологічних рішень, але й надала можливість досліджувати та практикувати технології, включаючи управління інформацією, практику проектування та використання технологій. Швидкий перехід до цифрових технологій надав можливість зменшити ризики, спричинені введенням локдауну на початку 2020-го року. Загальновідомо, що інформаційні системи та інформаційні технології відіграють важливу роль в охороні здоров'я, підтримці клінічних рішень, реагуванні на надзвичайні ситуації та кризи. Багато фахівців у сфері ІТ працюють різними способами, щоб допомогти боротися з пандемією, включаючи розробку продуктів для боротьби з вірусом, відстеження та прогнозування його поширення, захист даних лікарень від кібератак. Оскільки інформаційні системи та технології стають фундаментальними для суспільства, використаний досвід у майбутньому надасть можливість більш швидко та якісно реагувати на нові явища та кризи, вдосконалювати існуючі технології.

Отже, основними технологічними рішеннями під час пандемії стали [2]:

1. Прискорений розвиток електронної комерції у бізнесі. Під час локдауну всі підприємства були змушені перейти до продажу свого товару через Інтернет, тому люди почали замовляти все, починаючи від побутових речей до продуктів.

2. Діджиталізація розваг. Набули великої популярності кіноплатформи та платні телеканали кінокомпаній. Наприклад, Netflix (американський провайдер медійних послуг) став основною кіноплатформою у світі, доступною майже у всіх країнах. Капіталізація компанії зросла на 38,5% з початку 2020 року до середини травня 2020 року у пік локдауну (з 66,4 до 92 млрд дол. США) [3]. Найвідоміші музеї світу запустили онлайн-екскурсії, які залишаються актуальними й досі. Стрімко почали розвиватися музичні сервіси, які надали можливість музикантам виступати онлайн та заробляти на прослуховуванні їх музичних треків.

3. Зростання кількості онлайн-ігор. Це призвело до бурхливого розвитку кіберспорту.

4. Відкриття платформ доставки їжі, які врятували ресторанний бізнес.

5. Віртуальний фітнес та спортзали. Поява великої кількості додатків для тренувань вдома та контролю за фізичними результатами і станом здоров'я. Фітнес тренери почали практикувати онлайн-тренування зі своїми клієнтами, що залишається актуальним сьогодні, адже таким чином клієнт економить свій час та може з комфортом займатись у сприятливій для себе обстановці.

6. Зростання попиту на VR-технології. Досі не було достатнього розуміння, навіщо потрібні VR-девайси, окрім розваг, проте нині це стало не тільки способом бути присутнім на концерті улюбленого виконавця, але й діагностики свого організму у контексті телемедицини чи способом наукового дослідження.

7. Визнання технології блокчейн. Саме під час пандемії ВООЗ об'єдналася зі світовими технічними гігантами задля створення децентралізованої платформи на блокчейні, яка допомогла виявляти контактних осіб з носіями вірусу та потенційні осередки спалаху хвороби. Така система у подальшому забезпечить безпечний обмін даними.

8. Розвиток хмарних сервісів. Через великий вплив цифрових даних під час пандемії, майже єдиним виходом збереження купи інформації стали хмарні сервіси, тому у майбутньому ця технологія буде використовуватися усіма системами з базами даних.

9. Електромобільність населення. Велосипеди, електросамокати чи гіроскутери є доступною альтернативою автомобілям та громадському транспорту, адже існує потреба у дотриманні дистанції між людьми.

10. Дистанційна робота/освіта та телемедицина. Потреба проведення занять чи робочих зустрічей викликала справжній бум, тому платформи для проведення конференцій та онлайн-занять стали необхіднішою технологією для комунікації. Під час локдауну американський сервіс Zoom став одним з найпопулярніших робочих

інструментів. Вартість компанії виросла з 21,5 млрд дол. США у кінці 2019 року до майже 136 млрд дол. США у третьому кварталі 2020 року, що складає 530% приросту до вартості компанії [3]. Телемедицина ж передбачає використання різних девайсів для визначення стану пацієнта, який лікується амбулаторно, що дозволяє зменшити навантаження на лікарів.

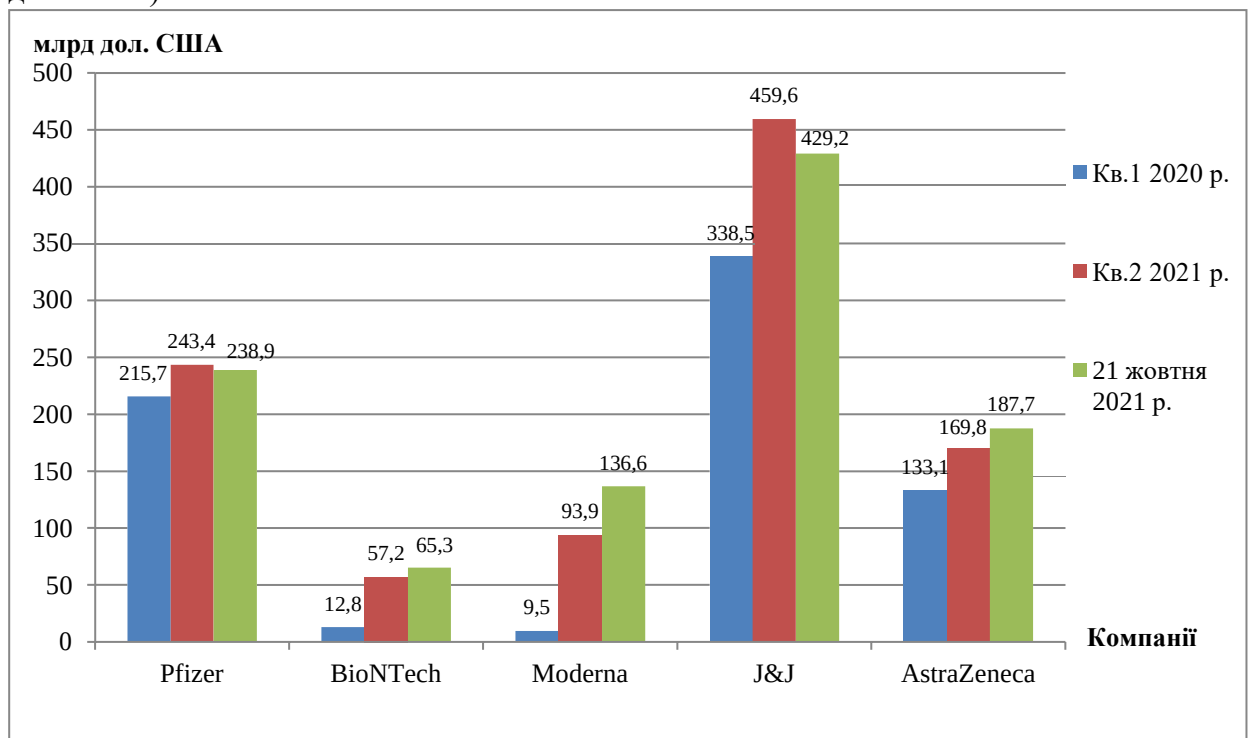
11. Безконтактні платежі. Все більше магазинів впроваджують каси для самообслуговування з безготівковим способом оплати задля уникання черг чи контакту з паперовими грошима.

Всі ці технології впроваджувалися задля індивідуального захисту населення світу та стримання росту пандемії.

Щодо медичних технологій, то вчені нарешті зробили прорив у розробці генетичних вакцин, які представляють собою генетичний код збудника інфекції та, потрапляючи до організму людини, здатні виробляти імунітет. Біотехнологічні компанії та академічні лабораторії до 2019 року вже мали багато перспективних генетичних вакцин проти інфекційних хвороб, проте саме пандемія COVID-19 надала поштовх до випробування їх у реальному світі. Такі вакцини мають величезні переваги перед традиційними типами вакцин, оскільки вони використовують лише генетичний код патогена, а не цілий вірус. Для розробки традиційних вакцин потрібні місяці та роки. На відміну від цього, як тільки вчені отримають генетичну послідовність нового патогена, вони можуть за кілька днів спроектувати вакцину з ДНК чи мРНК. Таким способом були створені вакцини сумісними дослідками американської компанії Pfizer та німецької BioNTech. До РНК-вакцини теж відносять вакцину, створену американською біотехнологічною компанією Moderna. Схваленими ВООЗ також є векторні вакцини, вироблені американською компанією Johnson&Johnson та європейською AstraZeneca.

Звичайно, потреба винайдення вакцини була найважливішою задля боротьби з пандемією, тому не дивно, що біотехнологічні та фармацевтичні компанії розпочали свою роботу у цьому напрямі. До того ж це надало змогу компаніям залучити значний інвесторський капітал для подальшого розвитку та досліджень. Капіталізація цих гігантів збільшилась подекуди у кілька разів, що відображено на рисунку 1.

Рисунок 1 – Капіталізація компаній-виробників вакцин проти COVID-19 (млрд. дол. США)

Примітка: складено автором за даними [3].

За даними гістограми, зображеної на рисунку 1, вартість американської компанії Moderna збільшилася у 14 разів з початку 2020 року, що є найбільшим показником серед досліджуваних компаній.

Отже, пандемія стала поштовхом до розвитку світових технологій, хоч і таким болючим. Зараз технології стають фундаментальною галуззю для світу, тому це великий крок у майбутнє.

Список використаних джерел

1. Wu He, Zuopeng (Justin) Zhang, and Wenzhuo Li (2020, December). Information technology solutions, challenges, and suggestions for tackling the COVID-19 pandemic. *Int J Inf Manage*, 2021 Apr. doi: 10.1016/j.ijinfomgt.2020.102287
2. Антон Мельник (2021, 19 січня). Постковідний світ та технології: як пандемія вплинула на стартап-екосистему. *Економічна правда*, 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/01/19/670136/index.amp>
3. Платформа технічного аналізу TradingView. URL: <https://ru.tradingview.com>

Науковий керівник: Скрипник Н.Є., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та управління національним господарством, факультет економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ТКАЧЕНКО Ярослава

Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-2019

Пандемія нового вірусу знезапче, охопила увесь світ. Ця епідеміологічна ситуація стала настільки катастрофічною, що не залишилося не однієї країни, яка б лишилась осторонь. Велика частина населення світу, стикнулася із карантинними обмеженнями, які навіть вплинули на пересування. Наші сучасники, ще ніколи не мали таких жорстких правил, під час карантинних заходів.

Звичайно, данні події не могли не торкнутися й однієї з найважливіших тем - економічної. Із за бажання припинити розповсюдження вірусу, голови держав та уряди, вирішили тимчасово припинити постачання та торгівлю між країнами, а також обмежити підприємницьку діяльність. (Шрамко Ю. *Аналітики оцінили економічні наслідки коронавірусу*, 2021)

Однак такі дії не вберегли людство від тяжкої пандемії і ще більше підштовхнули економіку до падіння. Очікуване падіння глобального ВВП може скласти 4,5% за оцінкою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)

В результаті поширення коронавірусної хвороби, великі світові компанії як: Apple, Toyota, Starbucks, McDonald's та Wolkswagen, призупинили виробництво чи продажі в Китаї. Під загрозою опинилися світові виробничі ланцюжки - від електроніки та авто до товарів харчової промисловості. (Даниленко Ю. *Приводи для оптимізму, міфи та економічні наслідки*. Коронавірусний дайджест № 3, 2020).

Провідні авіакомпанії, хоч і тимчасово, але припинили свої рейси по всьому світу, що в свою чергу, негативно відзначилося як на авіо-бізнесі, так і на туристичному. Доповідь на Конференції ООН із торгівлі та розвитку, яка відбулась у листопаді 2020 року, попереджала, що криза може виштовхнути за межу бідності ще 130 мільйонів людей і негативно вплине на ситуацію з соціальною захищеністю. (BBC. *Коронавірус в цифрах: як змінилася світова економіка*, 2020)

Голова великого інвестиційного холдингу UBS - Аксель Вебер, заявив що: "Повернення на докризові рівні ВВП займе не менше року. Ще рік або два піде на досягнення докризових показників безробіття та економічного зростання, так що нам

належить пройти досить тривалий процес відновлення” - зазначив голова в інтерв'ю CNBC.

Але, якщо врахувати масштаб світових збитків, які були викликані COVID-19, повне відновлення займе набагато більше часу, бо вірус швидко перетинав кордони та деструктивно впливав, як на економічне так і на психологічне життя людей. (Радіо "Свобода" *Коронавірус і світова економіка*. 2020)

Причиною паніки та похмурих настроїв у суспільстві, були нові карантинні заходи: перехід до дистанційного навчання, закриття закладів харчування, обмеження роботи продовольчих магазинів, припинення роботи торгово-розважальних центрів, скасування усіх масових заходів, закриття кордонів між державами та навіть скорочення виробництва. ("Укр. логос" *Вплив COVID-19*, 2020)

Звичайно, більшість компаній перевели своїх робітників на дистанційну працю. Що в свою чергу, стало шоковим заходом та вплинуло не тільки на погіршення фізичного самопочуття людей, але й ментального.

У своєму коментарі на електронному порталі «Слово і діло» економічний експерт А. Білов зазначив, що низка провідних інституцій станом на початок березня 2020 р. зазначають зниження економічного зростання в середньому з 2,5 % до 0,6 %. (Даниленко Ю. *Приводи для оптимізму, міфи та економічні наслідки*. Коронавірусний дайджест № 3, 2020)

З такою точкою зору погодилася у розмові з Радіо Свобода заступник головного економіста у Вашингтонському Інституті міжнародних фінансів Еліна Рибаківа: «Зростаючі ринки особливо чутливі до обмежень на пересування, порушення господарських зв'язків, торгівлі, туризму і грошових переказів». (Радіо "Свобода" *Коронавірус і світова економіка*. 2020)

Тому, слід прийняти до уваги те, що усі події які викликав COVID-19, стануть причиною не тільки економічної кризи, а й збільшенням розриву у рівні добробуту не тільки на глобальному масштабі міжнародних відносин, а й всередині окремих держав, зачепляючи їх внутрішню економіку та соціальну стабільність. (BBC *Коронавірус в цифрах: як змінилася світова економіка*. 2021)

На даний момент, оцінити економічні наслідки пандемії досить складно, бо не стабільна ситуація і не передбачуваний розвиток подій, не дають змогу точно прорахувати події. ("Укр.логос" *Вплив COVID-19*, 2020)

Бо спалах цієї хвороби є шоковою ситуацією, наслідки якої, ще не одноразово вплинуть на повсякденне життя.

Як наслідок усіх подій, великий відсоток збанкрутілих підприємств, загалом, малого та середнього бізнесу, стане більше. (Шрамко Ю. *Аналітики оцінили економічні наслідки коронавірусу COVID-19 в усьому світі*. 2021)

Що в свою чергу, викличе економічне сповільнення. Велика кількість країн отримує великі збитки, із за партнерства з Китаєм, як відомо, перший спалах був зафіксований саме там, як і перший жорсткий карантин. (BBC, *Коронавірус в цифрах: як змінилася світова економіка*, 2021)

Ринки Південно-Східної Азії, досі відчувають найгірші наслідки спалаху вірусу. Більшість країн Південно-Східної Азії значною мірою залежать від Китаю, а також фізично схильні до ризику широкого спалаху пандемії.

Високий ризик розповсюдження вірусу в Південно-Східній Азії пов'язаний, серед іншого, з підвищеною щільністю населення та з менш розвиненими, ніж у багатьох західних країнах, послугами охорони здоров'я. (Даниленко Ю. *Приводи для оптимізму, міфи та економічні наслідки*. Коронавірусний дайджест № 3. 2020)

Крім того, ринки, що розвиваються, орієнтовані на експорт сировини, наприклад, Бразилія (залізна руда, нафта, соя), Чилі (мідь), стикаються з падінням доходу від своєї основної експортної продукції, адже ціни з початку спалаху вірусу на більшість товарів

значно знизились. (Даниленко Ю. *Приводи для оптимізму, міфи та економічні наслідки. Коронавірусний дайджест №3, 2020*)

Підсумовуючи усе вище сказане, слід зазначити, що світова економіка перебуває в тяжкій ситуації оскільки наслідки впливу пандемії коронавірусу на економічну активність все значніші.

Підтверджують це й більшість експертів, приведених вище у тексті, які сходяться на тому, що ситуацію вдасться подолати, але вплив вірусу на

світову економіку буде значним, бо економічна криза, викликана COVID- 19, зачепила усю світову економіку. Усі країни світу, відчули негативний вплив коронавірусу на свої фінансово-економічні сфери та інші сфери життя.

Звичайно, всі події пандемії внесуть корективи у життя всього людства, а не тільки у економічну складову. Можна сміливо стверджувати, що світ поділився на “до” та “після” коронавірусний період.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Ю. *Приводи для оптимізму, міфи та економічні наслідки. Коронавірусний дайджест № 3*. URL: [https:// voxukraine.org/uk/privodi-dlya-optimizmu-mifi-ta- ekonomichninaslidki-k ronavirusnij-dajdzhest-3/](https://voxukraine.org/uk/privodi-dlya-optimizmu-mifi-ta-ekonomichninaslidki-k-ronavirusnij-dajdzhest-3/)
2. *Коронавірус в цифрах: як змінилася світова економіка*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936>
3. Шрамко Ю. *Аналітики оцінили економічні наслідки коронавірусу COVID-19 в усьому світі*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1853021-analitiki-otsinili-ekonomichni-naslidkikoronavirusu-covid-19-v-usomu-svit>
4. *Коронавірус і світова економіка*. <https://www.google.com/amp/s/www.radiosvoboda.org/amp/koronavirus-svitova-ekonomika-kryza/31031731.html>
5. *Вплив COVID-19* <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/11847>

Науковий керівник - Петров Павло Григорович, кандидат політичних наук, доцент, заступник декана факультету з міжнародних відносин суспільних наук університету імені Олеся Гончара.

СЕКЦІЯ 6.

СОЦІО-КУЛЬТУРНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Lukasz DONAJ

*Professor, Department of International Relations,
Faculty of Political Science and Journalism,
Adam Mickiewicz University in Poznan (Poznan, Poland)*

INTERNATIONAL RELATIONS AS A SCIENTIFIC DISCIPLINE. PROGNOSTIC FUNCTION OF SCIENCE

As Professor Longin Pastusiak points out, relations between nations and states have a much longer history than the academic discipline called international relations. Before nation-states, (in the modern sense of this determination), were established, human societies in different regions had many other close relations, such as trade, politics, or conflict. This was already the case in antiquity, in the Middle Ages, or is in modern times, when international systems and international rules and orders were created. Usually, they were precisely the result of great wars and armed conflicts.

It is difficult to clearly define the clear starting point when international relations have become clear science. Both ancient and modern states maintained between themselves relations were not always peaceful, traded with each other, concluded alliances, fell into dependence and interdependence. Participants, actors of international life were not only states but increasingly other entities. Therefore, the need arose to regulate these relations, to define the principles, to base them on some legal grounds. It is no coincidence that already in Roman times the term “law of nations” was appeared. Before all of us has begun to speak and write about “international relations” as a science, “political science” has developed as the first discipline in a row of all other social sciences, which more and more clearly distinguished itself from other social sciences.

The particularly rapid development of political science could be observed from the last quarter of the nineteenth century, especially in the United States, which was reflected in the creation of departments of political science in universities, and in 1803 - American Political Science Association. In France, on the other hand, the Free School of Political Science was founded in 1871, and the London School of Economics and Political Science was founded in 1895 in Great Britain.

In Poland, political science as an independent scientific discipline developed only in the second half of the XX century. International relations were then a component of political science for many years. Each science as it develops begins to divide into different departments, fields, subdisciplines while using the research methods of other sciences. In this way, “international relations” as a science became more autonomous and gradually separated from political science. This process began several decades ago and is still ongoing (Pastusiak, 2019).

One of the basic goals of the science of international relations is to know the mechanisms of functioning of actors in the polyarchic and polycentric international environment, and the full system of their interrelations, and all other kinds of cross-border interactions (Molo, 2014, p. 34; Łoś-Nowak, 2006, p. 127). Professor Beata Molo classifies the main goals of international relations science as follows:

1. clarifying concepts and conceptual categories;
2. gathering and systematizing knowledge about international phenomena and processes;
3. recognition of regularities in this system, and interpretation of international facts, events, phenomena, and processes (Molo, 2014, p. 34).

The social functions of the study of international relations:

1. diagnostic function, which comes down to providing knowledge about the situation in each aspect of international reality;
2. the forecasting function, which provides knowledge about the general regularities of the course of international phenomena, making it possible to predict their future consequences;
3. instrumental and technical function referring to the selection of specific activities and related means to achieve the intended outcome (Molo, 2014, p. 34).

The science of international relations also has some other functions, such as:

1. descriptive (descriptive) - within the framework of it is answered the questions, such as - "how it was in the past?" or "how it is now?", making a description of international reality, which is a prerequisite for explaining the phenomena and processes of an international character;
2. explanatory (exploratory) - attempts to explain why the researched facts, phenomena, and international processes have occurred; it requires the identification of factors that result in the researched reality and causal relationships need to be indicated;
3. prognostic (predictive) - provides an answer to the question: how it will be in the future; the research result becomes a predictive hypothesis;
4. instrumental (praxeological, expert, and advisory) - provides policymakers with answers to the question: how to act to achieve the desired and intended results; the result becomes recommendations. In addition, the instrumental function was associated with such issues as theoretical justification of policy actions, developing a coherent system of thinking that expresses foreign policy objectives, providing doctrine that forms the framework of foreign policy, and setting the basic principles of foreign policy for politicians and public opinion (Molo, 2014, p. 34-35; Zenderowski, 2006: 27);
5. conceptualization - which involves providing researchers, within and outside their discipline, with a defining body of concepts and categories and rules of description that reflect the content of reality envisioned in those categories and concepts;
6. methodological and evaluative - which consists in formulating assessments of the cognitive use of research results and in forecasting the patterns of research methods and procedures;
7. integrative-it boils down to the ability of other disciplines to benefit from the achievements of other disciplines and their achievements of international relations science by other disciplines (Molo, 2014, p. 35).

Mentioned above is, among others, the forecasting function. The question, however, is whether it is possible to teach young students of international relations forecasting during academic classes. Is the future predictable? The answer to this question can be formulated as follows: the future is not predictable in detail, nor judgments concrete terms, can be unpredictable when a page of history turns, but it is predictable in judgments of major trends and tendencies towards fundamental changes that result in conclusions sufficient to begin work on the study of the future (Karpiński, 2002, p. 21; Donaj, 2012b, p. 165-166).

Forecasting is understood as predicting based on specific trustworthy data. Futurology in turn is the science of predicting the future. The purpose of scientific forecasting is to show a vision (model) of the future in the most probable way that the phenomenon under investigation will develop, including the directions and dynamics of its development. While forecasting, we also aim to determine the conditions for the evolution of the analysed phenomenon. A forecast prepared for this purpose must take account of the known relationships, types, and intensity of external influences and internal changes expected in the development of the phenomenon under investigation (Stryjski, 2003, p. 1; Donaj, 2012b, p. 166).

The forecasting procedure must come from a recognition of the current situation (Kukułka, 2000, p. 253). The diagnosis of this situation should be sufficiently developed to lay down the current phase of its fluctuation and the expected succession of future phases. Scientific prediction performing a practical function requires development diagnosis, also called predictive diagnosis. It involves inquiring about the future development of a given

process or phenomenon based on the previous phases of the partial diagnoses (typological, genetic, meaning, and phase) and their findings (Kukułka, 2000, p. 253; Donaj, 2012b, p. 166).

As rightly noted by Stryjski, forecasting social phenomena can in many ways be difficult. The reason is that it is the nature of these phenomena to be closely and multilaterally linked with physical, biological, and other social phenomena. Thus, making judgments about the future course of social phenomena, which, unlike physical phenomena based on "strong" science, are dependent on many factors with varying degrees of stability is a complex task. It should also be added that it is rarely possible to carry out experiments in a social phenomenon. All this makes the basis for predicting the future course of social phenomena weak - in this case, the forecast itself is a social phenomenon that together with others may influence forecasting in various ways (Stryjski, 2004, p. 30-31; Donaj, 2012b, p. 166).

Among others, the prediction of social phenomena (in a global sense) is hindered (limited) by:

1. *Qualitative character of social science laws* (formulated at a high degree of generality);
- 2) *Oedipus effect* - predicting triggers action that accelerates the predicted effect;

Syndromic nature of social phenomena - phenomena that we study occur in certain wholes, often heterogeneous. Man, and his behaviour as the object of study is a bio-psycho-socio-cultural being, so his behaviour is guided by genes, brain, and education (culture). The premise of predictions must be laws of different nature such as anthropology, psychology, sociology, and philosophy;

Evolving nature of social reality - the reality we live in is changing radically. The demands of history require that new general knowledge be complemented by new information about new epochs. Therefore, general knowledge has little relevance, it must be saturated with new information. Consequently, to continue to predict, new concrete historical knowledge must be considered (*Materials*; Karwat, 2009, p. 175-188; Donaj, 2012b, p. 166-167).

To partially bypass or minimize the above-mentioned limitations of forecasting, the author attempts to provide students of international relations the knowledge about these limitations as fully as possible, as well as to discuss selected forecasting techniques and methods, in the course entitled "*International Forecast and Simulations*" (30 hours of lecture and 15 hours of exercises) are presented:

Laws of the development and changeability of international relations (internationalization; institutionalization; international influences; international interdependences). Forecasting and the importance of predictive research;

Forecast and its properties (including the theory of forecast, forecast functions - preparatory, activatory, informational; forecast classifications - criterion: the time horizon, nature or structure, level of detail, conceptualization scope, territorial scope, purpose, or function);

Forecasting methods and techniques (among others, concepts: *method*, forecasting *method*; forecasting stages, forecasting principles). Heuristics in international forecasting (among others, brainstorming, Method 635, Delphi method, morphological analysis, synectics). International scenario analysis in forecasting (among others, the nature of the scenario - research, anticipatory, descriptive, prescriptive; principles of constructing scenarios - defining an object of study, identifying, and describing phenomena, documenting quantitative links, preparing forecasts of the environment of the object, developing a pre scenario, identifying factors affecting the development process of the object, preparing a scenario);

4. global scenarios. The activities of the Club of Rome, Hudson Institute (and other organizations such as think tanks);

Forecasting versus planning a state's foreign policy and international political and economic relations. The activities of Polish and foreign forecasting organizations;

A strategic review in a state's foreign policy (among others, the concept of strategic review; examples of strategic reviews);

Forecasting in the science of international relations versus other fields of science (among others, game theory and its use in politics; neurobiology and human decision-making, memetics and its explanation of evolution);

International simulation (among others, the concept of international simulation; international simulation classifications). Computer simulations of the development of international relations.

Conspiracy theories (among others, caution in researching conspiracy theories; both historical and contemporary versions of conspiracy theories).

10. Famous futurists and their forecasts (among others. Aldous Huxley; Alvin and Heidi Toffler; Francis Fukuyama; Neil Postman; Samuel P. Huntington; George Friedman, Michio Kaku; Valerija Pride, etc.).

And how does the exam look like? Well, after determining the topic with the lecturer, the student prepares a term paper on his vision of the development of events in the field of international relations. This discussion is an integral part of the exam. What is worth emphasizing is that students are largely limited only by their imagination, hence, in the vast majority, they produce interesting, and original works. Sometimes they seem like a distant or impossible vision, but it is only thanks to such attitudes that you can go beyond the patterns and anticipate what at first glance is unrealistic.

Finally, one more thing should be emphasized. As was mentioned before, international relations are a relatively young discipline. It is often accused that it has not developed its own, specific only, research methods and techniques, that it draws from other disciplines. But this fact should be an accusation? A forecaster must be open to interdisciplinarity, must not be afraid of methods that lead to seemingly impractical scenarios, such as *alternative history*. Only then will a forecaster be able to increase his certainty of being prepared for the unknown. This matches Kaku's opinion that predicting the future is a task beyond one man. The scope of human knowledge is simply too broad. Most forecasts were incorrect because they reflected only the individual point of view of its creators (Kaku, 2010, p. 9; Donaj, 2012a, p. 41).

References

1. Donaj, Ł. (2012a), *Chosen Problems of Forecasting Social Phenomena / Reality of Politics. Estimates - Comments - Forecasts*, № 3, 34-42.
2. Donaj, Ł. (2012b), *Chosen problems of forecasting social phenomena: forecasting, backcasting, and foresight / PolitBook*, № 2, 165-175.
3. Kaku, M. (2009), *Visions. How science will change the world in the XXI century*, Warsaw, 560.
4. Karpiński, A. (2002), *How to create a long-term development strategy for the country and region. Metodyka strategicznego thinking o przyszłości*, Warsaw, 220.
5. Karwat, M (2009), *Syndromatic nature of the subject of political science, at: Democratic Poland in a Globalizing World - 1st National Congress of Political Science, Warsaw 22-24.09.2009*, ed. K. A. Wojtaszczyk, K.A, Mirska, A., Warsaw, 175-188.
6. Kukulka, J. (2000), *Theory of international relations*, Warsaw, 343.
7. Łoś-Nowak, T. (2006), *International relations. Theories - systems - participants*, Wrocław, 361.
8. Materials about forecasting made available by M. Solak, in Author's possession.
9. Pier, B. (2014), *International relations as an academic discipline, at: Contemporary international relations. Introduction to international relations*, ed. Cziomer, E., Cracow, 30-47.
10. Pastusiak, L. (2019). *International relations as a discipline of science*, <https://przegladdziennikarski.pl/stosunki-miedzynarodowe-jako-dyscyplina-nauki/> (04.09.2021).
11. Stryjski, K.J. (2003), *International forecasts and simulations / International Studies. Zeszyty Naukowe WSSM w Łodzi*, № 1, 1-6.
12. Stryjski, K.J. (2004), *International forecasting and simulation*, Łódź, 94.
13. Zenderowski, R. (2006), *International Relations. Vademecum*, Wrocław, 671.

ДУДКА Раїса

*доцент кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин
Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя*

ТРАНСФОРМАЦІЇ ХРИСТІЯНСТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

Релігія завжди мала великий вплив на людство. Вона формувала позитивні моральні якості. У глобальному світі релігія так само повинна залишатися джерелом головних духовних цінностей. Дотримання заповідей, сповідування своєї віри, взаєморозуміння і взаємоповага один до одного - основа нашого співіснування, без цієї основи світ загине. На жаль, зараз ми спостерігаємо розкол в християнському світі, критичну ситуацію в окремих православних церквах, також гоніння на християн у світі та створення екуменічної церкви.

Можна назвати окремі напрацювання по темі: К. П. Боришполець «Релігійний фактор в міжнародних відносинах: амальгама цінностей, інтересів і політичних пріоритетів», Г. А. Дробота «Чи існують універсальні цінності в світовій політиці?», О. Н. Четверикова «Геополітика в світлі антихристового світопорядку» та інші.

Архітектори глобального світу вибудовують глобальну церкву – екуменічну. Цей процес прискорився зі створенням Всесвітньої Ради церков (ВРЦ) на Амстердамській ассамблеї у 1948р. Зізди ВРЦ останнім часом відбуваються в м. Астана. У 2003р. тут було утворено міжнародний міжконфесійний інститут для реалізації діалогу релігій. На другому зібранні у 2006р. були розроблені норми «Принципів міжрелігійного діалогу», на четвертому, у травні 2012 р., куди прибули 70 делегацій із 45 країн, була підписана Концепція про створення Ради релігійних діячів. 12 вересня 2006р. проходив самміт релігійних лідерів під промовистим лозунгом «Новому світовому порядку - глобальну моральність із абстрактної релігії!»

Сьогодні вся діяльність Константинопольського Патріарха Варфоломія носить відверто екуменічний характер: неодноразові спільні молитви з папою римським, висловлювання в дусі модернізації, відверта політика папізму в православ'ї та неканонічні дії.

Кризова ситуація у світовому православ'ї спостерігається уже з кінця 80-х років в окремих новопроголошених державах, де політики почали діяти під девізом: «Незалежній державі - незалежну церкву». Так, в Україні спочатку була створена «Українська Православна Церква Київського Патріархату» (УПЦ КП) на чолі з Філаретом (Денисенко). Щоправда, тоді Фанар не підтримав УПЦ КП, і Константинопольський Патріарх Варфоломій неодноразово заявляв, що в Україні є одна канонічна церква Митрополита Володимира (Сабодана). А ось у 2018 р. президент П. Порошенко, за допомогою того ж Патріарха Варфоломея, почав створювати свою церкву - «православну церкву України» (ПЦУ) на чолі з Єпіфанієм. В першу чергу для підвищення свого рейтингу на президентських виборах. Новій церкві був наданий Томос. Ці дії Патріарха Варфоломія щодо УПЦ КП і УПАЦ, похитнули існуюче статус-кво, при якому кожна Помісна Церква самостійно вирішує проблеми розколу. Керуючий справами УПЦ МП Митрополит Антоній пояснив, які канони порушив при цьому Патріарх Варфоломій: «вторгнення на канонічну територію іншої Помісної Церкви; призначення екзархів в іншу Церкву, без узгодження з священноначалієм цієї Церкви; встановлення церковних структур на канонічній території іншої Помісної Церкви; прийом в спілкування осіб, які перебувають під заборонаю іншої Помісної Церкви; відновлення в сані кліриків без покаяння після анафематствування в іншій Православній Церкві; співслужіння з людьми, які не мають дійсного єпископства, або священицького рукоположення. » [1]

Відразу ж політики стали використовувати ПЦУ як інструмент тиску на УПЦ. Так, Верховна Рада України прийняла законопроект № 5309, за яким УПЦ на законодавчому рівні повинна змінити назву на «Руська Православна Церква в Україні». Головне науково-експертне управління парламенту України рекомендувало відмовитися від введення цього законопроекту, оскільки церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави; держава не втручається в діяльність релігійних організацій, яка здійснюється в рамках закону; всі релігії, віровчення і релігійні організації є рівними перед законом і т.д. Крім того, за два роки прихильниками ПЦУ були захоплені 160 храмів УПЦ МП. При цьому гинули священнослужителі, миряни та наносились травми, в тому числі дітям. Отож, поява нової церкви лише розколола глибше українське суспільство та посилила протистояння на релігійному ґрунті.

На сьогодні від ПЦУ вже відокремився патріарх УПЦ КП Філарет (Денисенко), фактично створив розкол в розколі, відкликавши свій підпис. Після чого Єпіфаній заявив про можливе об'єднання з греко-католиками України. Отже, вже чітко простежується екуменічна мета «проекту ПЦУ».

УПЦ на чолі з Митрополитом Онуфрієм продовжує користуватися найбільшою довірою громадян України: має 46 єпархій, нараховує 17 духовних навчальних закладів, понад 12 тис. Парафій, понад 200 монастирів, три з яких мають статус Лаври. Незважаючи ні на що, Фанар в листопаді 2020р. оголосив саме цю церкву «незаконною», а Блаженнішого та єпископат він в Україні «тимчасово терпить».

З часом відбувся ще глибший розкол у світовому православ'ї: Елладська та Олександрійська кафедри почали підтримувати ПЦУ. Це не що інше, як етнофілетизм, тобто перевага єдності по крові єдності в істині. Хоча ще 25 червня 2019 р. на святкуванні тезоіменитства Предстоятеля УПЦ Митрополита Київського і всієї України Онуфрія представник Олександрійського Патріархату Митрополит Карфагенський Мелетій сказав: «Наша присутність тут означає не що інше, як підтримку канонічності вашої Церкви», а вже 8 листопада 2019 р. за Службою Божою в каїрському храмі Архангелів Предстоятель Олександрійської Церкви Феодор II вперше згадав ім'я Єпіфанія, як «митрополита Київського і всієї України». Та ж історія повторилася і з главою Церкви Кіпру архієпископом Хризостом II. Кіпріоти виконали велику роботу по донесенню інформації про посилення церковного розколу і гонінь на канонічну Церкву на Україні іншим Помісним Церквам. В восени 2020 року їх очільник сам згадав ім'я Єпіфанія на Літургії. Після чого Митрополит Тамасоський і Орінійський Ісая перервав служіння з Хризостомом II до тих пір, поки той не відкличе своє самочинне рішення про визнання глави розкольників ПЦУ Єпіфанія, і не винесе обговорення українського питання на Синод. Синод кіпрської церкви відбувся в листопаді того ж року, де 7 митрополитів (майже половина ієрархів) виступили проти визнання Єпіфанія, це ще раз підтверджує, що це конфлікт між захисниками чистоти Православ'я, канонів, і тими, хто ці принципи приносить в жертву екуменічним інтересам. Зі свого боку Єрусалимський Патріарх запропонував Предстоятелям Помісних Церков зібратися в Йорданії для вирішення проблеми розколу православного світу, але Константинопольський Патріарх Варфоломій не підтримав цю пропозицію.

Також конфліктну ситуацію ми спостерігали і в Сербській Православній Церкві зумовлену заявою в кінці 2019 року президент Чорногорії Міло Джукановича. Він звинуватив СПЦ в спробі зберегти релігійну монополію в країні і заявив, що буде домагатися автокефалії для «Чорногорської церкви» за прикладом України. 27 грудня 2019 р парламент прийняв закон «Про свободу віросповідання та переконань і правове становище релігійних громад», який передбачає вилучення церковної власності у СПЦ, а це понад 650 святинь. Після прийняття закону почалися масові протести віруючих сербів Чорногорії під керівництвом нині покійного митрополита Чорногорії Амфілохія. Сербський Патріарх Іриней закликав владу Чорногорії, і особливо представників МВС, припинити терор щодо СПЦ. Віруючі Чорногорії зустрічали 2020 рік на вулицях.

Пройшли молебні, хресні ходи та мирні зібрання, і як наслідок, на виборах партія Міло Джукановича зазнала поразки, а 17 грудня 2020 року уряд Чорногорії під головуванням прем'єр-міністра Здравко Кривокапіча затвердив Проект змін та доповнень до «Закону про свободу віросповідання та вірувань і правове становище релігійних об'єднань». Ці поправки вже прийняті, вони цілком задовольняють СПЦ.

Проте конфлікт до кінця, як показав час, ще не вичерпано.

Таким чином, ми констатуємо кризові явища в православ'ї, серед них «націоналізація» церков та їх штучний розкол. Головними винуватцями яких є політики, далекі від розуміння церковних канонів. Крім загрози руйнування соборної системи Православ'я існує ще претензія Фанара на статус «першого без рівних» в православному світі, також його екуменічні плани щодо укладення нової унії з Ватиканом. Також статистика показує нам, що християнство в сучасному світі є найбільш переслідуваною релігією, але як показав приклад Сербської церкви, все долає молитва віруючих та соборність.

Література:

1. Антоний Митрополит. Управделами УПЦ МП. Шесть нарушений канонов патриархом Варфоломеем. https://ruskline.ru/news_rl/2020/01/08/shest_narushenii_kanonov_patriarhom_varfolomeem.
2. Библия. Свято-Успенская Почаевская Лавра. 2005.
3. Духовные советы митрополита Антония (Паканича). <https://pravlife.org/ru/content/pravila-duhovnoy-bezopasnosti-v-svyazi-s-raskolom>
4. Ермилов Павел. Украинская автокефалия как начало реформы регионального уровня церковной структуры. <https://pravoslavie.ru/119831.html>.
5. Игнатий (Шестаков). Черногория встречает Новый год на улице. <http://pravoslavie.ru/126873.html>.
6. Козлов Максим. Мир отступает от норм, бывших непререкаемыми два тысячелетия. <http://pravoslavie.ru/126958.html>.
7. Онуфрий. Блаженнейший Митрополит Киевский и всея Украины Надо менять. Но не Церковь, а себя. Спасите наши души. 2019. № 12. с.2-7.
8. Серафим (Алексиев), Сергей (Язаджиев) Почему православному христианину нельзя быть екуменистом. Пер. с болг. - С.-П., 1992. (mission-center.com)
9. Шевченко Михаил. Кипрская церковь как арбитр в украинском церковном вопросе <https://pravoslavie.ru/122138.html>.
10. Шевченко Михаил. Украинское законодательство против УПЦ: цели и последствия <https://pravoslavie.ru/118144.html>.

ШАМРАЙ Вероніка

*Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин,
Факультет суспільних наук та міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ

Культурна дипломатія є одним з найбільш важливих напрямів державної політики, адже вона сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку держави. Це дає змогу поширювати інформацію про країну за допомогою проведення культурних і мистецьких заходів, поширення мистецтва та культурної спадщини. Державний успіх на міжнародній арені напряму залежить від того як ефективно функціонує її культурна дипломатія.

Варто відзначити, що після подій Євромайдану відбувається справжній переворот української культури. Нові державні інституції, які виникли після обставин 2014 року, почали підтримувати всебічний розвиток культури. Це сприяло відходу від пострадянської системи культурних цінностей та трансформації культури не лише на державному, а й на міжнародному рівні. Розвиток культурної дипломатії є особливо актуальним для нашої держави, оскільки це сприяє просуванню українського культурного продукту та інтеграції України у світовий культурний простір.

В Україні було створено нову «екосистему» культури, що дало змогу подолати певний розкол між самою державою та її культурними діячами. Таким чином, культура в Україні вийшла на новий рівень: її вже не розглядають як марну витрату державних ресурсів, тепер вона – важливе джерело розвитку міжнародних відносин країни. [1, с.5]

Найбільш влучним прикладом використання культури на міжнародній арені є, безсумнівно, російське військове втручання у 2014 році. Тоді були створені такі нові інституції: Український Культурний Фонд та Український Інститут Книги. Це допомогло відчутти національну єдність і допомогло применшити російські культурні впливи. Збільшення культурного виробництва, наприклад, кіновиробництва дало змогу протистояти Росії, яка намагалася використовувати національну ідентичність та історію української держави проти неї самої.

Саме в той період Україна почала використовувати «м'яку силу» для боротьби з так званою гібридною війною. Наприклад, учасники форуму культурної дипломатії в Дипломатичній академії імені Генадія Удовенка у червні 2015 р., квітні 2016 р. та у червні 2017 р. обмінювалися теоретичними знаннями та розробляли практичні рекомендації з визначення основних напрямків діяльності в напрямку створення сучасного іміджу сучасної України.[2]

Потрібно звернути увагу на те, що реформа культурної політики отримала вагому підтримку від деяких закордонних донорів та партнерів. Найбільшу підтримку в цьому процесі виявив ЄС. У 2014 році Союз та Україна ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Це стало ключовим документом, який відкрив нову епоху двостороннього співробітництва. Один з його розділів був присвячений культурі та проголошував, що «сторони зобов'язуються сприяти співробітництву в галузі культури з метою покращення взаєморозуміння та розширення культурних обмінів, а також мобільності мистецтва та митців України та ЄС».[3] Документ проклав шлях до створення амбіційної програми культурної мобільності під назвою «Культурні мости» («Culture Bridges») із загальним бюджетом 1,3 мільйона євро, виділених для України.[4]

Також у 2019 році було засновано найамбітнішу на сьогоднішній день програму «The House of Europe» (« Дім Європи»). Дана програма охоплює «креативні індустрії, освіту, охорону здоров'я, соціальне підприємництво, засоби масової інформації та молодь» та «понад 20 окремих програмних напрямків, що дозволяють участь у конференціях та професійних заходах, стажування, створення мережі зв'язків у ЄС, участь у навчальних подорожах, резиденціях, тренінгах та інших формах підтримки».[5]

Програми, які отримали підтримку ЄС, мали значний успіх. Вони допомогли розвинути партнерські відносини з колегами із ЄС, навчили певним методам успішного пошуку фінансування та це стимулювало до більш системного підходу до управління у галузі культури.

Постійне фінансування ЄС сприяли тяжінню України до європейської концепції культурної політики та виховали важливі цінності відкритості та прозорості, пошуку консенсусу та побудови партнерства.

Проте, на жаль, українська культурна дипломатія функціонує не системно та має певні проблеми. Від початку 2000-х років було створено низку державних структур для розвитку культурної дипломатії. Але їхня робота є малопомітною не тільки на міжнародному рівні, а й на внутрішньому рівні.

Що стосується уряду України, то йому слід сприяти тому, щоб Агентство з питань мистецтв та мистецької освіти почало функціонувати повною мірою. Вкрай важливим є забезпечення відсутності політичного втручання у роботу Державного агентства з питань кіно та своєчасне виділення коштів.

На жаль, зараз можна спостерігати те, що міністерства не підтримують процес набуття суб'єктності українських новин. Тому потрібно зробити так, щоб підзвітні інституції визнали це так, як передбачено в їхніх статутних документах. Міністерство закордонних справ повинно знайти кращий зв'язок мережі дипломатичних

представництв за кордоном. А підзвітний йому Український Інститут має отримати змогу закріпити свій статус провідної державної установи у сфері культурної дипломатії.

Українська культура показана на міжнародному рівні невеликими культурними проектами та існує невелика кількість культурних центрів, які створила українська діаспора за кордоном. Наша держава повинна посприяти створенню українських державних центрів за кордоном та, наприклад, перекладу українських авторів на іноземні мови.

Слід зробити висновок, що культурна дипломатія України на сучасному етапі не є бездоганною тому, що зараз вона лише починає активно розвиватися. Державі потрібно виробити єдину державну стратегію для реалізації політики культурної дипломатії для того, щоб вийти на новий міжнародний рівень.

Список використаних джерел

1. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2020-11/2020-11-16-cultural-policy-and-social-transformation-in-Ukraine-pesenti-ukr.pdf>
2. <https://mfa.gov.ua/news/37021-v-mzs-vidbuvsya-pershij-forum-kulturnoji-diplomatiji-ukrajini>
3. https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011
4. <http://culturebridges.eu/>
5. <https://houseofeuropa.org.ua/>

Науковий керівник: ПЕТРОВ Павло, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна.

ПАВЛОВА Тетяна

*Доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ СВІТУ І УСВІДОМЛЕННЯ СВОБОДИ В ФІЛОСОФІЇ Е. ФРОМА

Свобода людини. Чи може бути більш важливе питання для філософії? Проблемами свободи переймалися Сократ і Платон, Августин Блаженний і Фома Аквінський, Томас Гоббс і Джон Локк, Іммануїл Кант і Георг Гегель, Карл Поппер і Пол Фейєрабенд. З точки зору буття людини в світі в якому постійно, швидкими темпами відбуваються перетворення, зміни важливо звернутися до філософії Е. Фрома, де свобода розглядається через глибинний стан людської екзистенції – занепокоєння.

Занепокоєння виникає тому що людина втрачає або боїться втратити на її думку щось стале, звичне, постійне, таке, що сприймається фундаментальним і тому безпечним. У своїй роботі «Втеча від свободи» Е. Фром піднімає важливу в соціально-філософському і екзистенційному плані проблему: а що власне людині робити зі свободою? (Фром, 1990) Свободою як новим станом соціального буття і власної рефлексії, що з'являється в результаті стрімких і безповоротних соціальних змін.

Звичайно, що така свобода, яка здобута в процесі науково-технічного прогресу позиціонується як цінність і в аксіологічному плані займає найвищі ступені в ієрархії. Але що ж відбувається в екзистенційному і психологічному плані? Свобода сприймається як проблема, загроза, бо являє собою новий буттєвий сенс – можливо цінний але до болю дискомфортний. Також і інший бік свободи – відповідальність стає для багатьох непід'ємним тягарем. Коли стрімко змінюється світ, змінюються наративи, то людині необхідно реагувати на ці нові виклики і психологічною реакцією на страх і занепокоєння може бути втеча – втеча від свободи.

Продовжуючи традиції психоаналізу про роль безсвідомого у психічному житті особистості (Фройд, 1990), і у той же час вступаючи в полеміку з нею (Фром, 2000), Е. Фром висвітлює прагнення людини до соціальних змін, набуття свободи як протест. У якомусь сенсі це протест дитини проти влади батьків, намагання всіма силами позбутися

тягаря їх влади. І ось тягар знято і виникає наступне, можливо ще більш складне питання: а що ж роботи з цією свободою? Людина начебто захищається від свободи як небезпеки (Грановська та ін., 1999)

Всі процеси, які відбуваються в світі у тому числі і культурні, економічні, політичні мають велике значення для людини в першу чергу тому, що вона має певний зв'язок зі світом. Лише в соціумі можна наблизитися до себе. (Савчин, 2001) За Е. Фромом – це перш за все зв'язок психологічний, тому що людину формує суспільство. Зміни у суспільстві сприймаються як щось неминуче, важливе, а тому бентежне, таке, що занепокоює. Чи може людина залишатися осторонь цих змін? Ні. Тому що формування особистості, її характеру, стереотипів, почуттів, реакцій відбувається під впливом умов життя, соціальних процесів.

Свобода передбачає індивідуалізацію. Цей процес супроводжується відчуттям самотності тому що втративши єдність зі світом віднайти її дуже складно. Результатом свободи виступає самотність як невід'ємна її частина. І людина прагне віднайти цю втрачену єдність, але зробити це не може, тому що на заміну первинній єдності приходять нові зв'язки, які мають іншу природу і по суті своїй є залежностями. В процесі індивідуалізації людина стикається з проблемами соціального і психологічного характеру, що призводить до психологічних реакцій позбавлення і втечі. Первинна єдність втрачається назавжди, а людина у зв'язку з цим стикається з безперспективністю. Але ж на думку Е. Фрома є і інший шлях – це зв'язок, комунікація людини зі світом, яка побудована не на підпорядкуванні, а на спонтанності. Свобода в цьому сенсі є свободою творчості, самовираження, любові в якій залишається індивідуальність особистості, але не як відчуття самотності, а як зв'язок зі світом. Спонтанність як спосіб вираженні людини в світі, взаємодії з ним дає змогу краще порозумітися із собою і світом, а це дає впевненість в собі, сенс, значення. В цьому разі активні перетворення світу сприймаються свободою людиною не як безперспективна загроза, а як важіль, що може призвести до розвитку самої особистості, або ж як виклик, але не руйнівний, а створюючий: нові перспективи, бачення, розвиток, а можливо і щастя.

Список посилань

1. Грановская, Р.М. & Никольская, И.М. (1999). *Защита личности: Психологические механизмы*. СПб.: Знание:Свет.
2. Савчин, М. (2001). *Духовний потенціал людини*. Івано-Франківськ: вид-во «Плай» Прикарпатського ун-ту.
3. Фрейд, З. (1990). *Психология бессознательного*. М.: Просвещение.
4. Фромм, Э. (1990). *Бегство от свободы*. М.: Прогресс.
5. Фромм, Э. (2000). *Величие и ограниченность концепции Фрейда*. М.: АСТ.

СІРИЙ Микита

Студент III курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

РЕЛІГІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Релігія знаходиться в абсолютно особливих відносинах з глобалізацією. Вона пручається уніфікованому впливу глобалізації більш ніж будь-який інший сегмент сучасного світу. Глобалізація і релігія являють собою дві ідейно-світоглядні системи, що протистоять один одному. Релігія надає потужний опір процесам уніфікування, тому, на мою думку, слід звернути особливу увагу на цей феномен: чому релігія слабо піддається уніфікації, в той час як всі інші виміри економічної, соціально-політичної та культурної сфер в дуже значній мірі схильні до впливу глобалізації.

Але в той же час релігія не просто слабо піддається уніфікації, але за своєю суттю протистоїть їй. Тут стикаються дві системи світогляду. Релігія ясно говорить про те, що єдність всього сущого має витік в Бога, що від Нього все сталося, в Ньому підставу

всього, Він кінцева мета всього. У тих же процесах, які ми сьогодні називаємо глобалізацією, Бог взагалі «виведений за дужки», так як глобалізація, заснована на лібералізмі, відторгає ідею Бога. Конкретні підтвердження цього принципового протистояння двох зазначених світоглядних систем легко побачити майже в будь-яких фактах і подіях сучасності. Наприклад, лібералізм підтримує право жінок на аборти (як природне право в системі лібералізму). А світові релігії проти абортів, вбачаючи в них страшний гріх - вбивство. Згідно ліберальному світогляду ніщо не заважає жінці стати священиком, адже жінки і чоловіки рівні в правах. І ліберальне християнство - протестантизм - дозволяє жіноче священство, але католицизм, православ'я і іслам ставляться до жіночого священства як до абсурду. На схожих позиціях стоїть і іудаїзм.

Згідно лібералізму людина може сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, переходити з однієї релігії в іншу тощо. Цей ліберальний принцип закріплений в ряді міжнародних документів. Але майже всі світові релігії забороняють перехід з релігії в релігію (в м'якому варіанті - не схвалюють). За подібний перехід загрожує покарання: і в посмертному житті, і, іноді, в тутешній - смертні вироки мусульманам, які перейшли в християнство (наприклад як в Пакистані). Лібералізм наполягає на відносності істини, на плюралізмі, рівності світоглядів. А релігія виходить з абсолютності заповідей, даних Богом, з абсолютності догматів, з ціннісного монізму. Лібералізм, стикаючись з релігією, вступає в глибоке протиріччя з самим собою: він зобов'язаний допускати існування релігії (як однією зі світоглядних систем), але він не може погодитися з абсолютністю і вічністю релігійних істин. Тому лібералізм відноситься до релігії як до історичного феномену, що розвивається, зобов'язаному змінюватися відповідно до нової реальності і новим запитам суспільства, коли ж релігія не змінює своїх догматичних засад, вона піддається критиці з боку лібералізму за догматизм.

При спільності критичного ставлення до глобалізації різні релігії відносяться до цього явища по-різному. Всі релігії займаються місіонерством, тому, іноді, їм, потрібні глобалізаційні процеси - таким чином релігії можуть розширювати свою присутність по всьому світу. Але глобалізація - не форма поширення релігії. Глобалізація надає можливість широкого знайомства з релігіями. Але знайомство з релігіями - це одне, а сповідання тієї чи іншої релігії - це інше. Звичайно, є певний потенціал розширення числа адептів внаслідок знайомства з релігією. Відомо, наприклад, що іслам посилив свої позиції в світі внаслідок глобалізації, сьогодні іслам приймають громадяни ряду європейських країн - це явище останнього часу, адже іслам розширив свій ареал. Але ісламський світ в багатьох позиціях чинить опір глобалізації, вбачаючи в ній експансію західної цивілізації і західних цінностей.

Співвідношення релігії та глобалізації все ж лишається особливістю сучасного світу, ніж проблемою. Так само як у світі існують консерватизм і лібералізм, таким чином і мають пристосовуватися до співіснування релігія і глобалізація, адже вони є невід'ємними частинами сучасного суспільства.

Науковий керівник: Петров П.Г., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Ilya DURNEV

*2nd year student, Faculty of International Relations and Journalistics
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

THE IMPORTANCE OF EMOTION IN NEGOTIATIONS

Negotiations have always been an integral part of international relations, and, in turn, emotions have always been an integral part of negotiations. It is always a struggle of minds and emotions of participants, who is more prepared mentally and mentally can come out the winner.

Emotions (how people feel about a situation) and the expression thereof have a profound influence on negotiation processes and outcomes. The effects of emotions on the negotiation process can be intrapersonal—a person's mood or emotion influences his or her own behavior. These effects can also be interpersonal - one person who expresses his or her emotions affects another person's behavior

In today's world it has become popular to suppress your real emotions to make you harder to analyze, but there is a danger in that, which I will discuss in this paragraph.

It is impossible to suppress your real feelings. An emotion is an "experience. experience." We experience a certain emotion and then become aware of it. The emotion we experience. It is possible, however, to suppress the expression of those feelings." A negotiator can feel anger toward another person without expressing that anger in words, tone of voice, or body language. Suppressing resentment, anger, or other strong emotions can impair the cognitive and behavioral functions of the negotiator in several ways." First, the negative emotional experience remains, leaving the negotiator in an internal state of tension. This agitated state can induce us to act in ways we don't want to. emotions serve our short-term or long-term interests." A negotiator may hold a grudge at a colleague and then explode weeks later over a trivial act committed by a colleague.

Second, efforts to suppress displays of emotion expends important cognitive energy. People are limited in their cognitive ability to process information, so additional cognitive tasks reduce the negotiator's ability to think about important substantive or process issues.

Third, a negotiator who suppresses his or her emotions may be more susceptible to the stereotypical perception of their partner as an "adversary," resulting in competitive behavior.

There is evidence that the act of suppressing emotions increases physiological arousal in both the self and the negotiating partner. With increased physiological arousal, each negotiator's ability to pay attention is reduced, increasing the likelihood of stereotypical thinking.

The intrapersonal effects of emotions are straightforward. Negotiators who are in a bad mood, or who feel angry or disappointed, are more likely to engage in forcing behavior and less likely to accommodate the other party. On the other hand, negotiators who are in a good mood or feel happy are more likely to be lenient negotiation partners who are willing to make a deal .

The partner's reaction to the proposal signals that the partner has set ambitious limits. As a result, Party A's angry response often elicits a compliant response from Party B in order to satisfy Party A and reach an agreement. It is worth noting that anger directed at a person rather than an offer is more likely to lead to retaliation rather than concessions.

How might this affect your negotiations? To gain and maintain respect, you need to negotiate as equals in business. For their part, it is helpful for women (and men) to take a break and leave the room before displaying violent emotion. In business, maintaining rationality during negotiations is highly valued, and thus, if the head prevails over the heart at the negotiation table, it is a way to maintain the respect we deserve and have earned.

Although emotions can take over during a negotiation, a clear understanding of how emotions affect a situation can give you an advantage. Replacing feelings of stress or anxiety with excitement can increase the likelihood of a favorable outcome, and strong emotional intelligence skills can help you understand how the people you are negotiating with feel

In conclusion, I would like to note that negotiations as such are impossible without psychology. Emotions, a person's mood, his inner world, and other emotional factors play a large role in the negotiation process. An emotionally weak person, even with enormous knowledge, will not be able to stand up to an emotionally strong opponent.

References

1. Matt Gavin *THE IMPACT OF EMOTIONS IN NEGOTIATION* August 6, 2019.
- 2.(Allred, Mallozzi, Matsui, & Raia, 1997; Friedman et al., 2004)
- 3.(Kopelman, Rosette, & Thompson, 2006; Van Kleef & De Dreu, 2010; Van Kleef, De Dreu, & Manstead, 2004).
4. (Van Kleef, Van Dijk, Steinel, Harinck, & Van Beest, 2008)
- 5.(Sinaceur & Tiedens, 2006; Van Kleef et al., 2004)
- 6.(Steinel, Van Kleef et al., 2008)
7. Negotiation experts *Dealing With Your Emotions In Negotiations* 2020

Науковий керівник: Птащенко О.В., доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин, декан факультету міжнародних відносин і журналістики Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Zuzana ROZKOŠOVÁ

*PhD. student, Department of International Political Relations,
Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic*

SELECTED ASPECTS OF ISLAM IN RUSSIAN FEDERATION

The Russian Federation belongs to the world's great powers both in the field of international relations and in the world economy. This transcontinental country, which is the largest country in the world by area, is also the ninth most populous state in the world and the most populous nation in Europe. It is a multi-ethnic country that is also religiously heterogeneous. In the Russian Federation there are areas in which the predominant religion is Islam. For centuries the Islamic religion, as a monotheistic religion, has influenced not only social and cultural events, but also political and economic development. Although image of Russia in the world is rarely associated with Islam and Islamic identity in general, Islam has in fact deep historical and cultural roots in the territory of today's Russian Federation. Authors dealing with this topic include Alexey Malashenko – *Islam in Russia: Religion and Politics* (2010), Galina M. Yemelianova – *Russia and Islam: A Historical Survey* (2002) or Shireen T. Hunter, who wrote *Islam in Russia: the politics of identity and security* (2003).

The history of Islam and Russia includes periods of conflict between the Muslim minority and the Orthodox majority, as well as periods of cooperation and mutual support. It is not easy to accurately determine when Islam first appeared in Russia, as the country to which Islam expanded at the beginning, were not at that time part of Russia, but several centuries later were attached to the expanding Russian empire. Indeed, Islam has spread and established itself as the official religion in the territory of today's modern Russian Federation, beginning with a period of rightly guided caliphs. The second wave of Islam in the territory of today's Russia took place during the reign of the Golden Horde. The Russian Empire implemented a policy of violent assimilation and repression against Muslims. Relations between Russian leaders and their Muslim subjects have also been marked by periods of coexistence. The mere fact of survival of Islam during the long centuries of Russian colonialism and the emergence of "Islamic renaissance" among Russian Muslim intelligences in the early twentieth century confirm the unique nature of Russian – Muslim relationship as well as the strength of Islam on Russian soil. After the fall of czar regime, Soviet Union has introduced a policy of state atheism, which prevented the practice of Islam and other religions and led to the execution and suppression of various Muslim leaders. The Soviet Union eliminated the role of religion in society, but the situation has changed in the nineties. The dissolution of the USSR and its

institutions resulted in one of the most dynamic periods of religious awakening for Muslims in Russia. Islam gained a prestigious, legally recognized status in Russian society. Islam in Russian Federation therefore is not the religion of post-colonial immigration neither manifestation of the recent acceleration of globalization and cultural exchange. Unlike other Muslim minorities in Europe, Muslims in Russia are not foreigners. They are ordinary citizens living in their home country.

The 1993 constitution of the current Russian Federation stipulates that Russia is a secular state and that no religion can be established as official or compulsory. The Constitution also guarantees freedom of conscience and religion, including the right to freely and collectively profess any religion or profess no religion and to freely choose, possess and disseminate religious and other beliefs and to act in accordance with them. At the same time, the Constitution of the Russian Federation prohibits all forms of restrictions on human rights for social, racial, national, linguistic or religious reasons (Constitution of the Russian Federation, 1993). In 1997, the Federal Law on Freedom of Conscience and Religious Associations was adopted, which recognizes the special role of the Orthodox Church in the history of Russia, in the formation and development of its spirituality and culture. The preamble of the law identifies Christianity, Islam, Buddhism, Judaism and other religions, as an integral part of the historical heritage of the Russian nations. Accordingly, Islam is referred to in the Russian Federation as a traditional religion (Federal Law "On freedom of conscience and religious associations", 1997). In addition, the current Russian authorities and politicians have reaffirmed that Islam is part of Russian society.

Muslims predominate in the Republic of Bashkortostan and Tatarstan in the Volga – Ural region, and the Republic of Chechnya, Ingushetia, Dagestan, Kabardino-Balkaria and Karachay-Cherkessia in the region of North Caucasus. Republics are generally areas of non-Russian ethnicity. A significant number of Muslims in Russia are also concentrated in republics such as Adygea and North Ossetia. In addition to the areas already mentioned, other parts of Russia, major cities such as Moscow, Nizhny Novgorod and St. Petersburg, have communities of the Muslim population. There is also a significant number of labour migrants from Central Asian states, particularly from Kyrgyzstan, Uzbekistan and Tajikistan, as well as from Afghanistan, Pakistan or Iran. The majority of Russia's Muslims adhere to two Sunni schools of Islamic jurisprudence: the Ḥanafī and Shafī'i Schools (madhhabs). The residents of Bashkortostan and Tatarstan adhered to the Hanafi School, while the Muslims in the Northern Caucasus were the followers of the Shafī'i School and the Sufi brotherhoods (Yemelianova G. M., 2002). The country's three most important Muslim religious organizations are the Russian Council of Muftis headed by Ravil Gainutdin and based in Moscow, the Central Muslim Spiritual Directorate of Russia based in Ufa, Bashkortastan, headed by Mufti Talgat Tadzhuiddin and the Coordinating Center of Spiritual Boards of Muslims of North Caucasus under the leadership of Ismail Berdiev.

Since the beginning of the 21st century, two tendencies can be observed: on the one hand, the mobilization of the population around the idea of the hostile nature of "radical", "unofficial", and "foreign" Islam, and on the other hand, the official debate on building "traditional", "moderate" or "domestic" Islam. It should be noted that this was the primary political view of events in the Muslim regions of the Russian Federation at the end of the 20th century. Although, the essence of "traditional" and "non-traditional" Islam is still debated in Russia.

The Muslim communities have also undergone significant changes owing to demographic trends and migration. While the Russian ethnic population is on the decline, the Muslim population in Russia is growing exponentially. Citing demographic trends, Russian Muslim officials predict that about 30 percent of Russia's population will practice Islam over the next 15 years (The Moscow Times, 2019). These demographic developments might pave the way for Islam to become a major religion in the country. Over the last 20 years, Islam has become visible in Russia and other post-Soviet countries, whether through the construction of

mosques, the boom in business, or Islamic education and awareness-raising initiatives. In addition, Islam is no longer limited to historical Muslim areas and is not governed by traditional models. In Russia, however, there is tension between Muslims and non-Muslims at various levels – federal, regional and local. These tensions are often the result of events such as the terrorist acts that are taking place in the Russian Federation. The role of religion in achieving political objectives has a long and rich tradition, which is confirmed by internal and foreign policy of Russia. After the end of the bipolar global system, Islam became fully integrated into international politics and forces based on religious slogans became international political actors. In addition, Russia's attitude toward its own Muslim population also affects its relations with the Islamic world. Thus, it is today confronted with its own reality as well as Islam's international influence. The "Islamic factor" remains part of the foreign policy of the Russian Federation.

According to M. M. Mchedlova and E. N. Kofanova, Islam in Russia is currently a challenge on several key points. It is mainly about accepting the religious foundations of identity and ensuring the value integrity of society, about finding a certain new logic and philosophy of state policy and about confronting the threats associated with religious slogans. The political connotations of this factor in the Russian Federation appeal to new meanings and phenomena at the border of the intersection of religion, politics and society (Mchedlova, M. M. – Kofanova, E. N., 2020). Islam in Russian Federation is difficult, cross-sections and multi-dimensional issue. Its growing importance in Russia will likely shape the future of the country at least in the directions such as overall demographic balance of the country, strategy of "normalization" in some regions, Russian migration policy, part of Russian federation in the international relations and the transformation of Russia's national identity (Laruelle, M., 2016). Scientific analysis of the current position of Islam in the country, its connection with the past and the search for possible development in the future thus becomes a social need, this area will therefore be the subject of further research.

References

1. Constitution of the Russian Federation. (1993). Available at: <http://constitution.kremlin.ru/>
2. Federal Assembly of the Russian Federation. (1997). Federal Law of 26 November 1997 no. 125-ФЗ. On freedom of conscience and religious associations. Available at: <http://kremlin.ru/acts/bank/11523>
3. Hunter, S. (2004). *Islam in Russia: The Politics of Identity and Security*, London–New York.
4. Laruelle, M. (2016). *How Islam Will Change Russia*. In: *The Jamestown Foundation*. Available at: <https://jamestown.org/program/marlene-laruelle-how-islam-will-change-russia/>.
5. Mchedlova, M. M. – Kofanova, E. N. (2020). *Russia in Anticipation of Changes: Religious Factor and Socio-political Preferences*. In: *RUDN Journal of Political Science*, 2020, Vol. 22, No. 1., pp. 7-21.
6. *The Moscow Times*. (2019). *Russia Will Be One-Third Muslim in 15 Years, Chief Mufti Predicts*. Available at: <https://www.themoscowtimes.com/2019/03/05/russia-will-be-one-third-muslim-in-15-years-chiefmufti-predicts-a64706>.
7. Yemelianova G. M. (2002). *Russia and Islam: A Historical Survey*, Hampshire–New York

ХОХЛОВА Марія

*Аспірантка кафедри міжнародних відносин,
факультет суспільних наук та міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ, РЕГІОНАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІДЕНТИЧНОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Проблематика ідентичності в останні десятиріччя займає перший план у політологічних, соціологічних, культурологічних, економічних та інших науках, по-перше, через всепоглинаючий процес глобалізації, в умовах якого набуває поширення: розмивання кордонів між державами, регіонами, між національним та наднаціональним; руйнування старого та проявлення нового світоустрою; поширення взаємозв'язків та взаємозалежностей різних країн, народів, культур, що безумовно актуалізує тему самоідентифікації нації та ідентичностей загалом.

Глобалізація, що призводить до руху системоутворюючі принципи суспільства та держав, перетворює більшість усталених уявлень про світоустрій. Що робить проблему ідентичності однією з головних, на що звертає увагу С. Хантінгтон: «Люди та нації намагаються відповісти на найголовніше питання з всіх, що можуть стояти перед людиною: хто ми такі?».(Хантінгтон, 1999, с.532).

Поняття «ідентичність» у загальній мірі вважається достатньо універсальним, тим що описує сукупність якісних і кількісних характеристик, що пов'язані зі специфічністю будь-якого культурного чи географічного індивіду (особистості, групи, територіальної спільноти, території). Ідентичність у даній проблематиці виступає своєрідною призмою, через яку розглядаються, оцінюються та вивчаються різноманітні важливі риси сучасної життєдіяльності. Ідентичність в епоху глобалізації відрізняється гнучкістю, рухливістю, множинністю, незавершеністю та контекстуальністю.

Неможливо не відмітити деяку парадоксальність сучасної ситуації. Об'єктивний зріст інтеграційних тенденцій у сьогочасних міжнародних відносинах, які ведуть до взаємозв'язків та взаємодії у всіх сферах, супроводжується паралельним, не менш стійким процесом протидії глобалізаційним проявам у формі протестів окремих етнічних та культурних спільнот у різних регіонах та державах. Як наслідок, страх втрати своєї культури, самобутності, унікальності та незалежності в цих умовах проявляється на рівні держав, що відстоюють свою національну ідентичність, свої національно-державні інтереси.(Батирьов, 2009).

Але в умовах глобалізаційної трансформації світу спостерігається тенденція до втрати національними державами статусу головних суб'єктів міжнародних відносин, що призводить до неминучого послаблення проявів національних ідентичностей. Та все ж примноження конфліктів етнічного та національного характеру підтверджують те, що національна та етнічна ідентичності не можуть просто поступитися сучасним тенденціям.(Носова, 2016).

Є декілька концепцій, що виражають різні погляди на взаємовплив транснаціональної та національної ідентичності. Скептична концепція допускає, що національна ідентичність є перепорою на шляху встановлення транснаціональної ідентичності, оскільки національна ідентичність прагне зберегти минулі цінності та переваги, що безперечно не сприяє культурному оновленню та різноманіттю. Оптимістична концепція вважає, що навіть не дивлячись на замкнутість та консерватизм національної ідентичності, вона зберігає світ мультикультурним.

Саме національна ідентичність перетворює народ чи декілька народів, що проживають на певній території, у націю шляхом створення або поглиблення загальної культурної парадигми мислення, загального набору цінностей, ідеалів, загального світогляду; які, у свою чергу, є саме тими ключовими та основними факторами, які в результаті визначають нерозривний зв'язок суспільства та держави.

Роль національної ідентичності є неодмінним чинником стабільного та сталого існування держави, а у критичних ситуаціях головним чинником, визначальним для виживання тієї чи іншої країни. Навпаки, за відсутності сильної національної ідентичності настає криза у роботі політичних інститутів (наприклад, корупція починає приймати неконтрольовані розміри; місцеві еліти прагнуть проводити політику, метою якої є досягнення автономії чи незалежності; громадяни прагнуть емігрувати з країни тощо), а більш значну вагу починають набувати інші ідентичності – етнічні, регіональні, транснаціональні.

Тим самим ідентичність постає як відносно замкнута система поглядів, яка, з одного боку, достатньо стійка, але з іншого – динаміка середовища її існування (якою є внутрішнє та зовнішнє життя нації) призводить до певних трансформацій, нових перетворень та змін якості. У державах західного світу суперечності ідентичностей у межах однієї країни не приймають надзвичайно різких форм конфлікту через великий запас міцності національних інституцій держав.

Якщо ж розглянути концептуальний вплив ідентичностей на міжнародну систему безпеки, то можна сказати, що національна ідентичність за умови відсутності будь-яких спільних інтересів призводить до системи балансу сил. Балансування та доєднання до альянсів – основні моделі поведінки.

Система ж угод передбачає транснаціональну ідентичність, що заснована на взаємному признанні факту того, що учасники згоди представляють собою групу з особливими правами та обов'язками щодо підтримання системи. Спільнота плюралістичної безпеки формується коли держави в рамках географічного регіону формують регіональну ідентичність, у якій безпека кожної держави пов'язана з безпекою регіону в цілому. Головні інститути, що забезпечують таке співробітництво, – регіональні організації.(Ламашева, 2011).

Загалом, будь-який процес міжнародного співробітництва виступає каталізатором формування транснаціональної ідентичності. Цьому сприяє універсалізація загальнолюдських цінностей.

Отже, у сучасному світі, що динамічно змінюється, ідентичність стає все більш тендітною та нестабільною. Процес глобалізації, що набирає силу, з однієї сторони, проблематизує подальше існування національних держав як найбільш розповсюдженної форми суб'єктів на міжнародній арені, а з іншої, стимулює зріст їх активності, викликаючи захисну реакцію протидії задля збереження своєї національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Батирёв, Д. (2009). Проблема национальной идентичности в глобализирующемся мире (социально-философский анализ) [Doctoral dissertation]. <https://core.ac.uk/download/pdf/197384215.pdf>
2. Ламашева, Ю. (2011). Транснациональная идентичность и международное сотрудничество в чрезвычайных ситуациях (на примере Северо-Восточной Азии). Вестник Хабаровской государственной академии экономики и права, 4-5(55-56), 104-122.
3. Носова, Г. (2016). Деяко про кризу національної та етнічної ідентичностей в умовах глобалізаційних трансформацій. Культурологічний вісник Нижньої Наддніпрянщини, 35(1), 123-127. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/151446.pdf>
4. Хантингтон, С. (1999). Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология. Под ред. В.Л. Иноземцева.

Alina CHIHIRA

*fourth-year student, Department of International Relations,
Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles Honchar Dnipro National University*

THE KOREAN WAVE PHENOMENON: K-POP AS A FACTOR OF CULTURAL DIPLOMACY

South Korea, despite its problematic past, has experienced a fast development in recent decades and is now regarded as one of the most developed nations. A large part of its development comes from the growth of Korean popular culture, mostly known as Hallyu or Korean Wave. Jin states that “Hallyu is the spread of national cultural products like Korean pop music (K-pop), movies, dramas on both national and international levels” (Jin, 2018, p. 1). South Korea is one of the countries in the world that has a dedicated goal to become the world's leading exporter of popular culture. It is a way for Korea to develop its soft power.

Academic discourses about Hallyu have become widespread in the works of such scholars as Jin, Y. Kim, Kim and Choi, Lee and Nornes. Media historian and global media studies scholar Ben Han examines the transnational popularity of K-pop in Latin America. An associate professor of Cultural Studies Kyong Yoon analyses how Canadian-based fan audiences engage with Korean pop music and how they negotiate their sense of identities (Jin & Yoon, 2017, p. 245-247).

In 2019 Hallyu had an estimated \$12.3 billion boost on the Korean economy. According to the survey, “the Korean government played an important role in the spread of the Hallyu, by establishing Ministries, giving funds to promote entertainment industries, and supporting artists by making them ambassadors of the Korean popular culture abroad. Today, the government spends more than \$500 million annually on its promotion through the Ministry of Economy and Finance” (Sajnach, 2021). Moreover, the Wave is not limited to just Korean popular culture, it has also aroused deep interest in Korean food, products and lifestyle and created more opportunities for tourism.

Music is often related to politics in different ways. In South Korea, election campaigns are always accompanied by singing and dancing to attract attention and promote candidates. Music also has another purpose. It is able to influence and unite people, spread different ideas, messages, draw attention to social problems within the lyrics. One example is the worldwide famous boy band BTS which is conquering the world with its music and ideals and is contributing to raising interest in South Korea as a nation. As it was mentioned on the BBC, “BTS is the most well-known group focusing on the message of youth empowerment, personal and social issues of the new generation” (Satriano, 2020, p. 15, 17).

In 2017 the Korean Committee for the United Nations Children’s Fund (UNICEF) established a partnership with BTS to launch the global campaign named “Love Myself”. “It is an anti-violence campaign that sends a powerful anti-bullying message, promoting self-love among children and young people across the world” (Love Myself, 2021). The band has raised \$3.6 million for UNICEF’s work to end violence. In addition, the campaign reached almost every country in the world with a positive message of self-love and self-care, gathering over 50 million interactions from Twitter users.

The following year BTS appeared on the global and political stage again, this time participating in the “UNICEF Generation Unlimited” partnership event as the representatives of global youth. The six-minute speech became popular all over the world and was widely covered in the media. E. Satriano considers that “different schools in various parts of the world began to address this speech as academic material and recognized its importance and persuasive capacities which can encourage students to speak out about important issues” (Satriano, 2020, p. 28). BTS’ fans around the world have collaborated for projects to spread kindness and do good deeds. This also raises South Korea’s reputation in international cooperation.

On September 2021 the seven members of BTS met with South Korean President Moon Jae-in for an official ceremony where they were appointed as a “special presidential envoy for future generations and culture.” BTS delivered a speech at the UN General Assembly’s 76th session in New York to help advance the UN’s 2030 goals. During their speech, members said “they want their generation to be remembered for their positive impact, instead of as victims of lost opportunities during the coronavirus pandemic. They also encouraged people to get involved in tackling climate change and advocated for people to get the COVID-19 vaccine” (Cheryl, 2021). A video of the band’s speech has received 6.4 million views on YouTube. Their public speeches at the United Nations highlight that K-pop is both a social and political tool that can lead to positive changes.

On October 14th, 2018 BTS joined President Moon in its fourth visit to France for a summit with the French President. The group performed in a cultural event, the ‘Korea-France Friendship Concert’. Satriano “This event takes the form of a cultural exchange concert between South Korea and France, and aims to smooth the relations between the two countries” (Satriano, 2020, p. 34). BTS’ performance became a symbol of this relationship and thus they acted as ambassadors of Korean culture in this case in France.

BTS has been rightfully named as true ambassadors for spreading Korean culture overseas. According to C. Mendoza, “the Korean Foundation for International Cultural Exchange estimates that 800,000 tourists visit South Korea every year for BTS-related reasons. Reports also stated that the band could be responsible for 7.6% of all tourists who visit South

Korea” (Mendoza, 2020). BTS’ popularity is driving tourism to Korea, learning the Korean language, and interest in Korean films, cosmetics, fashion and food.

K-pop sensation BTS has become a global economic force. The group creates jobs, billions in income and even contributes significantly to South Korea’s GDP. “The Hyundai Research Institute reported that BTS generates an estimated amount of 4 trillion won (\$3.54 billion) as economic value to the country per year and 1.42 trillion won (\$1.26 billion) as added value per year. According to the latest report, the economic effect is currently at \$4.9 billion” (Mendoza, 2020).

K-pop concerts are another powerful way to increase income for the South Korean economy. In October 2019 BTS held three concerts at the Seoul Olympic Stadium as part of the “Love Yourself: Speak Yourself” tour. It is estimated that these three concerts generated KRW 922.9 billion in revenue. More recently, an online concert held by BTS during the pandemic brought in over \$70 million in ticket and merchandise sales. It was watched by 993,000 people in 191 countries of the world (Sajnach, 2021).

The band’s popularity allows cities abroad to flourish as well. “BTS’ performance at Wembley Stadium had a \$13 million economic impact on London. Additionally, BTS’ “Love Yourself: Speak Yourself” Tour consisted of 20 shows across North and South America, Europe and Asia, accumulating roughly \$4.8 million per performance while also positively impacting the host cities’ transportation, hospitality and tourism sectors” (Mendoza, 2020). Beyond the direct economic impact of BTS on global cities, the band has also impacted international development. BTS and their fans are involved in charity work and make significant donations to global campaigns.

Hallyu increased curiosity and made people from all over the world bring more interest in South Korea. This prompted the Korea Foundation to provide grants to academic institutions in Central America, Central Asia, South America, South Asia and the Pacific to diversify Korean studies, which in turn helps South Korea build an international support base. According to M. Rwon, “in 1991 Korean Studies were limited to 151 universities in 32 countries which by the end of December 2020 increased to 1,411 universities in 107 countries” (Kwon, 2021).

The surge of the Korean Wave around the world has strengthened its soft power and cultural diplomacy. According to S. Villabert, “South Korean popular culture becomes more than entertainment or art but a method by which South Korea can promote human development, expand intercommunity interaction and establish collaboration between countries” (Villabert, 2020). The Korean government seeks to use the Korean Wave to support its foreign policy goals. For example, K-pop band EXO, which has a large fanbase in China, joined President Moon during his official state visit to the country. Further evidence is that BTS’ album was presented by the Korean Ambassador to the President of the Philippines during their diplomatic meeting. The album as a gift symbolises the popularity of K-pop in the country, which enhances the influence of South Korea. Another example is Kim Jong-Un’s invitation to K-pop group Red Velvet to perform in North Korea in 2018 as a part of the gradual unfreezing in relations between the two countries.

Therefore, we can conclude that culture is one of the most developed and actively used diplomatic tools in South Korea. Thanks to the phenomenon of the Korean wave, the Korean language, lifestyle, fashion, and cuisine have become popular. The formation of positive image and attractive South Korean brand on the international arena was the main achievement. This enables South Korea to implement its national interests without conflicts and pursue its foreign policy without the threat of using force and confrontation.

References

1. Cheryl, T. (2021, September 21). A YouTube video of Korean boy band BTS giving a speech at the UN General Assembly got 6.4 million views. Retrieved October 19, 2021, from <https://www.insider.com/bts-south-korean-diplomats-un-general-assembly-2021-9>
2. Jin, Dal Yong, (2018). *Transnationalism, Cultural Flows, and the Rise of the Korean Wave Around the Globe. The International Communication Gazette*, 1-4.

3. Jin, Dal Yong & Tae-jin Yoon, (2017). *The Korean Wave: Retrospect and Prospect*. *International Journal of Communication* 11, 241-249.
4. Kwon, Mee-yoo (2021, January 8). *Korean studies diversify, expand, thanks to hallyu*. *TheKoreaTimes*. Retrieved October 19, 2021, from http://www.koreatimes.co.kr/www/culture/2021/01/703_302058.html
5. Love Myself. Retrieved October 19, 2021, from <https://www.love-myself.org/eng/home/>
6. Mendoza, C. (2020, December 4). *Examining The Economic Impact of BTS*. Retrieved October 19, 2021, from <https://www.borgenmagazine.com/examining-the-economic-impact-of-bts/>
7. Sajnach, P. (2021, January 22). *The Korean Wave: From PSY to BTS -The Impact of K-Pop on the South Korean Economy*. Retrieved October 19, 2021, from <https://www.asiascot.com/news/2021/01/22/the-korean-wave-from-psy-to-bts-the-impact-of-k-pop-on-the-south-korean-economy/>
8. Satriano, E. (2020). *K-pop: South Korea and International Relations*. 3-47. Retrieved October 19, 2021, from <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2701744/view>
9. Villabert, S. (2020, May 25). *The Role of K-Pop in International Relations*. Retrieved October 19, 2021, from <https://medium.com/revolutionaries/the-role-of-k-pop-in-international-relations-44d0b5a1e1ca>

Academic Supervisor: Styrnik N., Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of English Language for Non-Philological Specialities, Faculty of Ukrainian and Foreign Philology and Study of Arts of Oles Honchar Dnipro National University.

СЕКЦІЯ 7.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ПЕТРОВ Павло

*кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ТРАСФОРМАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ЦИФРОВИЙ ВИМІР

Особливості сучасної системи міжнародних відносин характеризуються динамічними змінами, що обумовлені процесами глобалізації. Саме глобалізація виступає первинним елементом технологічної трансформації системи міжнародної комунікації.

Глобалізація розширила методи інформаційного обміну, що у свою чергу трансформувало розуміння поняття «інформація» яка «постає перед нами складною та багатогранною субстанцією, яка має велику кількість вимірів та специфічних характеристик» (Слінько, 2016, 28), вона спонукає до діджиталізації суспільного простору, що володіє динамічним проявом в умовах пандемії викликаной коронавірусною хворобою (COVID-19), спричинена SARS-CoV-2.

Під впливом такої трансформації змінам піддаються усі рівні комунікації як у рамках внутрішнього так і зовнішнього середовища.

У першу чергу, варто зазначити технологічну трансформацію міждержавної комунікації.

Класично, основною технологією реалізації міждержавної комунікації виступала дипломатія як «...організаційно-політичний інструмент з імплементації зовнішньополітичного курсу держави, яка містить комплекс прийомів та методів задля успішної реалізації зовнішньополітичних цілей, тобто являється певним механізмом побудови міжнародних відносин між суверенними державами, яка побудована та базується на взаємному обміні дипломатичними представниками, котрі втілюють національну самобутність своєї держави» (Палагусинець, 2020).

Тобто, використання класичного дипломатичного методу міждержавної комунікації потребувало аспекту фізичної присутності, в першу чергу, у територіальному факторі, що виступало елементом обмеження комунікативних можливостей, наприклад, у аспекті швидкості обміну інформацією між державами. Такі обмеження виступали негативним фактором, що впливи на рівень ефективності міждержавної комунікації.

В умовах сучасних глобалізаційних викликів і трансформацій класична дипломатія як така, що в неповній мірі відповідає сучасним тенденціям, поступається своєю ефективністю цифровій дипломатії, що у своїй методології здійснює «широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі нових медіа, соціальних мереж, блогів для здійснення державними структурами функцій у зовнішньополітичній сфері» (Окладна, Стеценко 2020, 14).

Важливе місце у здійсненні сучасної міждержавної комунікації відіграють технології соціальних (інтернет) мереж, що здійснюють функцію «живої» комунікації представників держав, державних інституцій, їм надається змога, в першу чергу, з більшою швидкістю отримувати та надавати інформацію, що може володіти стратегічним інтересом у реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави (Петров, 2019, 99).

В свою чергу, використання технологій соціальних (інтернет) мереж в міждержавній комунікації розширює кількість учасників такої комунікації. Тобто, у рамках класичної міждержавної комунікації коло осіб, що до неї залучались, обмежувалось першими представниками держави, допоміжним персоналом тощо, сьогодні соціальні (інтернет) мережі дозволяють залучити громадськість до міждержавного діалогу.

Отже, цифрова трансформація технологій міжнародної комунікації під впливом сучасних глобалізаційних процесів здійснює якісну трансформації комунікативного міждержавного простору.

Відбувається спрощення комунікативної міждержавної взаємодії нівелюючи її класичні технології, зменшуються часові проміжки комунікації тощо.

Використання соціальних (інтернет) мереж у внутрішній та зовнішній політиці держав дозволяє долучити громадськість до міждержавної комунікації тим самим укріплюючи базисні демократичні інституції в інформаційній сфері.

Список використаних джерел

1. Слінько М. (2016). *Сучасні означення інформації. Теорія, історія держави і права, конституційне право*, 2, 24-29.
2. Палагусинець Р. В. (2020). Роль дипломатичної служби в формуванні ефективного державного управління зовнішньою політикою держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/40.pdf
3. Окладна М. Г., Стеценко В. Ю. (2020). Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. *Актуальні питання цивільного та міжнародного права*, 2(15), 13-17.
4. Петров П.Г. (2018). Роль соціальних мереж (інтернет) у формуванні іміджу транзитивних демократій. *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції. 25-26 травня 2018 р. м. Дніпро, Частина I*, 98-99.

СОТНИК Ольга

студентка II курсу, кафедра фінансів ім. Л.Л. Тарангул, ННІ фінансів, банківської справи та страхування, Університет державної фіскальної служби України

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Проведення державних закупівель є дуже важливим етапом у роботі будь-якої бюджетної установи, так як саме вони забезпечують умови, необхідні для виконання органом управління своїх функцій. У той же час дана сфера є доволі корумпованою і саме тут спостерігається найбільша кількість порушень законодавства. Ефективність закупівель для державних і муніципальних потреб багато в чому детермінує перспективи економічного зростання в державі і результативність роботи галузей, що фінансуються з бюджету.

Головною інновацією в сфері державних закупівель є електронний обмін тендерною інформацією і документацією, які прискорюють швидкість і підвищують ефективність відповідних технологічних процесів. Крім цього, проведення тендерів в електронній формі усуває ряд можливостей для вчинення неправомірних дій: таких, як вимагання хабарів для отримання привілейованих умов, що може мати місце при застосуванні систем закупівель, які працюють на паперових носіях [2]. В умовах недосконалості деяких електронних технологій для використання закупівель навіть при дотриманні вимог законодавства в сфері держзакупівель в процесі їх застосування може стати предметом зловживань з боку стейкхолдерів.

Формування взаємовідносин між агентами Інституту державних закупівель за допомогою електронних торговельних майданчиків має ряд переваг [1]. Для держави: боротьба з корупцією, збільшення числа постачальників, інтеграція і взаємодія між органами влади, професійний моніторинг закупівель, зниження бюджетних витрат, скорочення персоналу. Для постачальників: справедливість і конкуренція, поліпшення

доступу до державних замовлень, відкритість державних замовлень для нових учасників, стимулювання участі суб'єктів малого підприємництва, збільшення грошових потоків, зниження витрат на операції, підзвітність державних розпорядників бюджетних коштів.

Для споживачів суспільних благ, платників податків: автоматизований доступ до інформації про розміщення замовлень, можливість спостерігати за діяльністю державних органів влади та інформацією про витрати, доступність звітності державного апарату [5].

Закордоном для позначення процесів впровадження електронних технологій в практику управління закупівлями і поставками використовуються поняття “E-Procurement”, “E-Tendering”, “E-Reverse Auction” [3]. За результатами моніторингу індикаторів ефективності постачання в індустріальних галузях США, проведеного 238

Глобальним центром дослідження постачання, динаміка показників E-Procurement є такою: загальний обсяг закупівель за технологіями E-Procurement в 2019 р. становив у середньому 79,86%, що на 2,5% більше, ніж в 2018 р. і на 4,72% більше, ніж у 2017 р. Аналіз спеціальної літератури свідчить про те, що ЕТМ широко застосовуються у всьому світі. Державні організації країн ЄС, які вже впровадили електронні закупівлі, економлять від 5 до 20% витрат (за даними Eurostat) [3]. До середини 2021 року всі країни ЄС перейдуть на обов'язкове здійснення держзакупівель в електронній формі.

Впровадження електронних закупівель в ЄС широко підтримується Міжнародним валютним фондом, Європейським центральним банком і Європейською комісією, так як держзакупівлі в електронній формі суттєво скорочують витрати для підприємств у державному секторі, а також сприяють підвищенню прозорості та ефективності закупівельних процесів.

Слід зазначити, що у 2015 р. на одному із засідань Національної ради реформ в Україні було прийнято рішення про необхідність підключення усіх міністерств та інших органів виконавчої влади до системи «ProZorro» для здійснення допорогових закупівель. З 1 серпня 2016 р. система електронних публічних закупівель ProZorro стала обов'язковою для всіх державних органів України. На Третьому Всеукраїнському форумі Zakupki Forum, де обговорювалися питання електронних публічних закупівель, профільні керівники Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України розповіли про досягнення та плани на майбутнє. Аналіз використання та впровадження системи ProZorro показав, що на даний момент вона дуже активно використовується учасниками електронних торгів. Так, з моменту її введення в дію у системі держзакупівель відбулося майже 225 тисяч тендерів на суму понад 100 мільярдів гривень. У ProZorro вже працює понад 12 тисяч закупівельників та майже 38 тисяч постачальників, що підтверджує її ефективність і зручність [4].

Загалом електронна система державних закупівель необхідна для того, щоб забезпечити прозорість процесу державних закупівель, підвищити довіру бізнесу до держави та сприяти ефективності у боротьбі з корупцією. На фінансових ринках України акумулюється достатня кількість бюджетних коштів, яка потрібна для того, щоб створити конкуренцію у цьому сегменті. До електронної системи державних торгів мають доступ представники як малого, так і середнього бізнесу.

Використання зазначеної системи дає змогу економити бюджетні кошти, дозволяє контролювати процес торгів з боку населення, що впливає на виконання принципу відкритості у витрачанні державних ресурсів. Оскільки система є відкритою, то кожний громадянин має можливість дослідити яким чином відбувалися торги, хто став переможцем та умови конкретного контракту [5].

Отже, електронізація сприяє формуванню єдиного інформаційного простору державних закупівель, а використання в його технічній реалізації елементів соціальних мереж дозволить залучити до вирішення проблем як фахівців з держзакупівель, так і звичайних громадян. У першу чергу, це пов'язано з формуванням аналітичних матеріалів за держзамовленням, удосконаленням шляхів найефективнішого розвитку його механізмів. Пріоритетним завданням відповідальних органів державної влади є

створення єдиної для всієї країни електронної системи держзакупівель. Зрозуміло, що одних тільки адміністративних і технологічних заходів для належного функціонування системи держзакупівель недостатньо. Також потрібно постійно вдосконалювати законодавство, впроваджувати в практику залучення незалежних експертних структур, а також забезпечувати якість товарів і послуг для державних потреб.

Список використаних джерел:

1. Про здійснення державних закупівель: Закон України: за станом на 25 березня 2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2289-17> (Дата звернення 06.03.2021).
2. Про публічні закупівлі: Закон України за станом на 17 липня 2020. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19> (Дата звернення 05.03.2021).
3. Горняк О.В. Дослідження змісту і форм розвитку економічних відносин в національній економіці на прикладі України: монографія. За заг. ред. М.І. Зверькова. Одеса: Атлант, 2018. 292 с.
4. Система електронних закупівель ProZorro: зради і перемоги. URL: http://24tv.ua/sistema_elektronnih_zakupivel_prozorro_zradi_i_peremogi_n731967 (Дата звернення 05.03.2021).
5. Шатковський О. Електронні державні закупівлі: пошук українського шляху. URL: <http://eupublicprocurement.org.ua/e-procurement-finding-a-way-for-ukraine.html?lang=RU> (Дата звернення 06.03.2021).

Науковий керівник: Біленко Д.В., доцент кафедри фінансів ім. Л.Л. ННІ фінансів, банківської справи та страхування університету державної фіскальної служби України

**УГРЮМОВА Катерина,
ЯГОДЕНКО Ірина**

*здобувачі вищої освіти II курсу магістерського рівня, кафедра фінансів ім. Л.Л.
Тарангул, Навчально-науковий інститут фінансів, банківської справи, Університет
державної фіскальної служби України*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Запровадження цифрових та інноваційних технологій у сферу будь-якої людської діяльності призвело до виникнення діджиталізації та стало реаліями сьогодення. Ера цифрових можливостей призвела до діджиталізації управлінських процесів з метою задоволення попиту на цифрову продукцію. Успішний міжнародний досвід компаній демонструє користь цифрових процесів для економіки. Термін для повного запровадження діджиталізації у компанії не перевищує 5-7 років з урахуванням динамічності розвитку технічних інновацій та споживчих змін.

Для розвитку та запровадження діджиталізації управлінці підприємства повинні вжити заходів у певних напрямках:

- розробка технічних і економічних вимог до інформаційно-комунікаційних технологій і засобів їхньої реалізації;
- фінансове та ресурсне забезпечення щодо впровадження нововведень;
- збільшення клієнтської бази та підвищення якості інформування їх і персоналу;
- розвиток доступу до міжнародних інформаційних ресурсів з метою глобального планування стратегії розвитку компанії;
- введення нових структур для інформування та зворотного зв'язку;
- підготовка персоналу [1].

Популярність соціальних мереж та доступність інтернету призвело до різкого переходу до діджиталізації. Саме тому більшість підприємців відкривають бізнес не тільки офлайн, а й онлайн або тільки онлайн, що призводить до збільшення кількості підприємств малого бізнесу та виникнення мікробізнесу у сучасних умовах. Пандемія підтвердила як важливо бути гнучким та швидко переходити до процесу діджиталізації будь-якої діяльності, щоб бути на плаву та не втрачати свій дохід.

Вважаємо, що найбільшу вигоду від діджиталізації отримує сектор логістики. Логістичні компанії контролюються потоки своїх товарів у реальному часі у будь-якій

точці землі, надають товари споживачеві онлайн в потрібній кількості та якості, спілкуючись із робітниками підрозділів при цьому через чати та чат-боти. Найяскравішим представником даної сфери стала українська компанія TEDIS Ukraine, котра для взаємодії з клієнтами застосовує різні канали спілкування: Telegram, Facebook, форми зворотного зв'язку на сайті. Такий спосіб спілкування на одній платформі дозволяє швидко оформити та обробити замовлення для його відправлення клієнтам.

Аграрна компанія «Ukrlandfarming» має можливості дистанційно вести облік врожаю, перевіряти якість посіву та перевезення на елеватор, відправляти працівників для ремонту техніки. Технології діджиталізації скорочують витрати ресурсів та часу компанії на 50%, також вивчають й контролюють процес на всіх етапах виробництва [2]. Компанія «Люксоптика» також під час карантинних заходів ввели інноваційно-дистанційний спосіб перевірки зору через платформу Instagram спільно з агентством Banda та прийому клієнтів онлайн у спеціаліста.

Можемо побачити запровадження діджиталізації й у нашій державі на платформі від Міністерства цифрової трансформації України «Дія», з допомогою якої можна керувати документами онлайн, користуватись адміністративними послугами та деякими онлайн курсами. Також одним з важливих факторів впливу на розвиток діджиталізації є регулювання нормативно-правовою базою механізмів запровадження інноваційної політики. Дані нововведення регулюються в Україні понад 200-ма різними документами, в яких зазначені основні правові, економічні та організаційні питання. Тому доречно розглянути аналіз переваг та недоліків процесу діджиталізації (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка процесу діджиталізації

Переваги	Недоліки
Швидкий доступ до будь-яких даних підприємства	Тривалий час оцифрування даних
Підвищення ефективності роботи працівників	Потреба у підвищенні кваліфікації працівників у сфері ІТ-технологій
Наявність чат-ботів для дистанційної комунікації працівників	Потреба постійної уваги до нововведень галузі
Якісна, швидка обробка та формування звітів	Потреба у якісному технічному оснащенні та своєчасному оновленні даних.
Зростання продуктивності та зменшення витрат	Скорочення персоналу
Підвищення конкурентоспроможності підприємства	Потреба в постійній технічній підтримці
Менша кількість помилок в розрахунках, аналітиці та плануванні	Потреба у перегляді цінової політики
Покращення обслуговування клієнтів	Потреба постійного зв'язку з працівниками

Джерело: створено автором на основі [3]

Понад 60% найбільших компаній світу займаються та розробляють стратегію цифрової трансформації. З даних індексу оцифрування промисловості Глобального інституту МакКінсі, Німеччина користується на 10% цифровими технологіями для промисловості та держави, Європа – 12%, Великобританія – 17%, а в США – 18%. Отже, навіть у промислово розвинених країнах не можуть повністю перейти до застосування цифрових технологій через високу вартість за їхнє користування для компаній. Україна використовує лише 1% свого цифрового потенціалу [4].

В даний час більше 60% українців користуються інтернетом, тому важливо створювати та підтримувати розробки технологічних проєктів для суспільної користі та

сталого розвитку. Зручним та швидким ознайомленням з будь-яким підприємством можливо зробити через інтернет не виходячи з дому. Наприклад, за допомогою соціальної мережі Facebook, ознайомитись з компанією та товарами, послугами, а також споживач має змогу відразу зв'язатись з консультантом та отримати допомогу із замовленням або отримати додаткову інформацію.

Через безліч факторів бізнес-середовище зазнало чимало викликів, які вимагають змін моделей управління. Перш за все, такі зміни викликало збільшення вимог з боку покупців, трансформація їх споживчої поведінки: тепер в час розвинених технологій потреба в зручності зросла в рази, тому здійснення покупки повинно буди дистанційним (не відвідуючи магазин), оплата також онлайн, через електронні платіжні додатки і мати змогу обирати місце та час доставки за допомогою мобільного додатку, тому наразі замовлення за допомогою гаджетів стає повсякденним явищем. За сучасних обставин такі інтернет платформи спроможні повноцінно замінити реальні магазини [5].

Отже, Україна досить не в повній мірі підготовлена до нововведень діджиталізації, але має вже чітко визначений тренд руху до цього, 1% підприємств пройшли оцифровування в Україні. Позитивною тенденцією є вихід оффлайн бізнесу до онлайн, що прискорює рух коштів на підприємстві через свою доступність та швидкість задоволення потреби споживача. Аналізуючи показники інших країн щодо оцифровування, Україна зможе вийти на рівень 15% оцифровування приблизно через 12 років.

Список використаних джерел:

1. Гусева О. Ю., Легомінова С. В. (2018). Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 1 (23), 33-39.
2. Багацька К., Гейдор А. (2019). Бізнес-процеси в умовах диджиталізації економіки. *Вісник Київського національного торгово-економічного університету*, 5, 23-32.
3. Веретенникова Г. Б., Устименко О. С. (2021). Діджиталізація як інструмент управління підприємством. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доповідей II міжнар. наук.-практ. конф.*, 22 квітня 2021 р. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського». 42-43.
4. Koliada, T., Muzychenko, G. (2018). Evaluation of the State Intervention to the Country Economy by Global Democratic Markers. *Scientific Development and Achievements*, 1, 421-433.
5. Гудзь О. Є., Федюнін С. А., Щербина В. В. (2019). Диджиталізація, як конкурентна перевага підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.*, 3 (29), 18-24.

Науковий керівник: КОЛЯДА Тетяна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент – доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул, Університет державної фіскальної служби України

НІКОНЧУК Анастасія

здобувачка вищої освіти I курсу магістерського рівня, кафедра податкової політики, Навчально-науковий інститут економіки, оподаткування та митної справи, Університет державної фіскальної служби України

Е-СОММЕРСЕ ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

В сучасних умовах господарювання дедалі більше просуваються якісно нові трансформаційні тенденції розвитку міжнародної електронної економічної діяльності, яка має високий потенціал для зростання, практично безмежні можливості для суттєвих продуктивних електронних інновацій та цифрових технологій, а також прямий і безпосередній її вплив на розвиток національної та глобальної економіки. Це дозволяє бізнесу зберігати стійкі позиції в умовах конкуренції на досягнутому рівні або ж зайняти панівне становище. У цьому контексті, як свідчить світовий досвід, наразі досить дієвою є заснована на діджиталізації господарських процесів переорієнтація господарської діяльності на віртуальне середовище.

Електронна комерція наразі стає каталізатором економічного зростання країн, імперативом переходу національних економік на якісно новий рівень розвитку. Інтеграції країн у середовище електронної комерції модернізує бізнес-процеси (виробництво, розподіл, маркетинг, продаж / доставку товарів і послуг за допомогою електронних засобів) й торговельно-економічні відносини, передусім у сфері послуг.

Теоретичним базисом дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців з питань розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин: Л. Антонюк, І. Гужви, С. Андерсона, Р. Вебера, І. Дюмулена, А. Данільцева, Ф. Ліста, Д. Лук'яненко, А. Мазаракі, А. Поручника, Т. Рубинштейна, Є. Савельєва, В. Сіденка, Я. Столярчук, Т. Фролової, Т. Циганкової, О. Швиданенка, Н.

Проблематикою електронного бізнесу, електронної комерції та торгівлі займалися такі науковці, як І. Балабанов, Д. Белл, А. Береза, Л. Герстнер, Н. Дмитрієва, Г. Дункан, Д. Еймор, В. Звасс, М. Кастельс, Л. Клімченя, О.Кобелев, Д. Козьє, С. Маловичко, В. Плєскач, Є. Савельєва, А. Саммер, І. Стрелец, Л. Стюарт, Ян Тіме, В. Тріз, Р. Фрост, Л. Хасіс, О. Шалева, Дж. Штраус, А. Юрасов та ін.

Економічний розвиток країн світу визначають за рядом факторів, одним з яких є їхній технологічний розвиток. Так, розвиток технологій, в тому числі, Інтернету, і в подальшому глобалізація цього процесу вплинули на міжнародну торгівлю. З початку 60-х років 20 ст. підприємства здійснювали електронні операції через примітивні комп'ютерні мережі. Зародженням електронної торгівлі вважають дату 11.08.1994 р. – з моменту першого продажу компакт-диску через сайт NetMarket – американську роздрібну платформу [1-4]. Промисловість електронної комерції постійно зростає в усьому світі і очікується і подальше її зростання.

E-commerce (електронна комерція, від англ. electronic commerce) – це електронна купівля або продаж товарів через онлайн-сервіси або через інтернет. За останні кілька років електронна комерція стала невід'ємною частиною глобальної системи роздрібної торгівлі (Retail). Retail (роздрібна торгівля) – процес продажу споживчих товарів або послуг покупцям через кілька каналів розподілу з метою отримання прибутку. Роздрібні торговці задовольняють попит, визначений через ланцюжок поставок.

Термін “retailer” (роздрібний торговець) зазвичай застосовується, коли постачальник послуг виконує невеликі замовлення багатьох осіб, які є кінцевими користувачами, а не великі замовлення невеликого числа оптових, корпоративних або державних клієнтів [5].

Як і в багатьох інших галузях, роздрібна торгівля зазнала суттєвих змін після появи інтернету, і завдяки триваючій цифровізації сучасного життя споживачі практично з усіх країн тепер отримують вигоду від онлайн-транзакцій. Оскільки доступ до інтернету і його поширення стрімко зростають у всьому світі, кількість покупців цифрових технологій у всьому світі продовжує зростати з кожним роком. У 2019 близько 1,92 мільярда чоловік придбали товари або послуги в інтернеті. У тому ж році обсяг продажів E-commerce в усьому світі перевищив 3,5 трильйона доларів США, і, згідно з останніми розрахунками, зростання E-commerce в майбутньому прискориться ще більше [6].

Користувачі інтернету можуть вибирати з різних онлайн-платформ для перегляду, порівняння та покупки необхідні їм товари або послуги.

Хоча деякі веб-сайти спеціально націлені на клієнтів B2B (business-to-business), індивідуальним споживачам також надається величезна кількість цифрових можливостей. Станом на 2020 рік на онлайн-торговельні майданчики припадає найбільша частка онлайн-покупок у всьому світі. У світовому рейтингу інтернет-магазинів роздрібної торгівлі по відвідуваності лідирує Amazon. Гігант електронної комерції з Сіетла, що пропонує електронну роздрібну торгівлю, комп'ютерні послуги, побутову електроніку і цифровий контент, зареєстрував у червні 2020 року понад 5,2 мільярда унікальних відвідувачів. Однак за валовою вартістю товарів (GMV) Amazon

займає третє місце після Китаю, конкуренти Таобао і Tmall. Обидві платформи управляються Alibaba Group, провідним постачальником онлайн-торгівлі в Азії.

Динаміка світового продажу е-commerce наведена на Рис. 1.

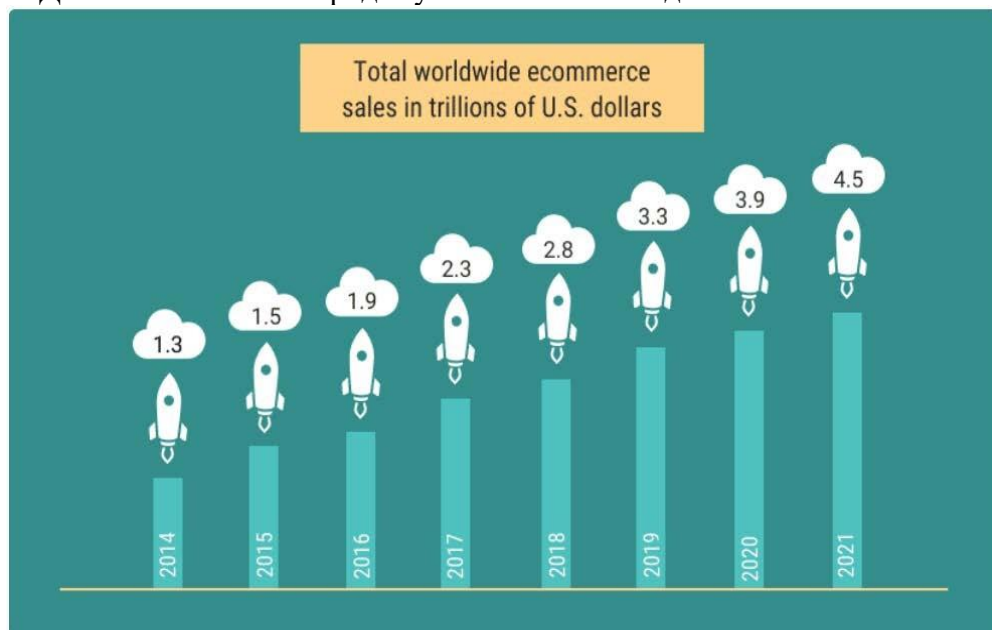

Рис.1. Світові продажі е-commerce

Джерело: Kinsta.com

Згідно з статистики, 63% онлайн-покупців переходять на Amazon, щоб почати пошук товарів (Рис. 2) [7].

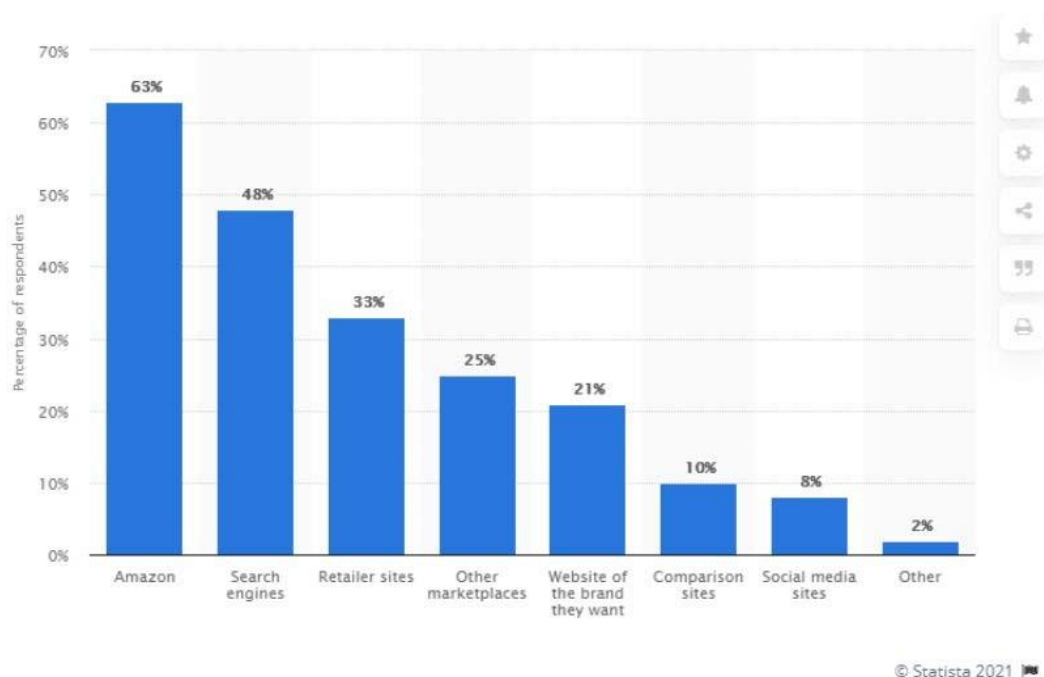

Рис.2. Інтернет-джерела, які використовуються споживачами в усьому світі на початку пошуку товарів.

Джерело: [7].

Електронна комерція перебуває у тісному зв'язку з мобільною комерцією, оскільки мобільний зв'язок значно збільшує світовий трафік електронної комерції. У 2019 на смартфони припадало понад 67 відсотків усіх відвідувань роздрібних веб-сайтів в усьому світі. Оскільки впровадження мобільних пристроїв йде швидкими темпами, особливо в регіонах, де відсутня інша цифрова інфраструктура, мобільна інтеграція буде як і раніше визначати купівельний досвід в майбутньому. М-commerce (Mobile commerce – мобільна комерція) особливо популярна в країнах Азії: де генерується до 65% загального обсягу онлайн-транзакцій через мобільний трафік (Рис. 3) [8].

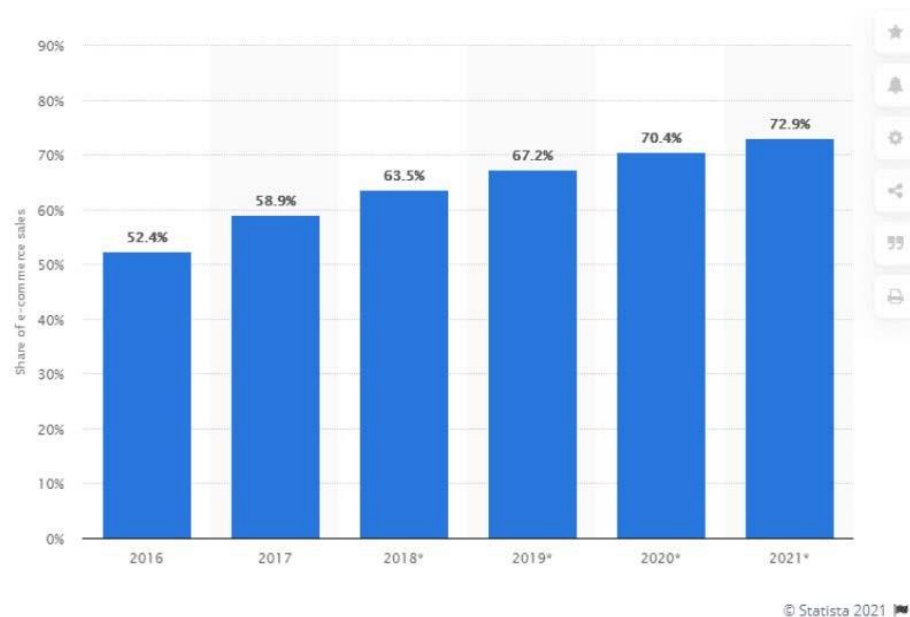

Рис. 3. Продажі в м-commerce як відсоток від е-commerce в усьому світі з 2016 по 2021 роки

Джерело: [8].

Ця статистика дає інформацію про частку продажів мобільного роздрібною торгівлі у відсотках від загальних роздрібних продажів електронної комерції у всьому світі з 2016 по 2021 рік. Очікується, що в 2021 році 72,9 відсотка всієї роздрібною електронної торгівлі буде генеруватися через мобільну комерцію, в порівнянні з 58,9 відсотка в 2017 році. Ринки електронної комерції, що розвиваються в країнах, орієнтованих насамперед на мобільні пристрої, є важливою рушійною силою цієї тенденції.

Звіт про глобальне опитування споживачів за 2019 рік передбачає, що інвестування в якість обслуговування клієнтів має бути пріоритетом для бізнесу. Крім вимірювання ROI (рентабельності інвестицій), компанії також повинні почати вимірювати ROX (рентабельність досвіду) і визначати, як підвищення задоволеності клієнтів масштабує їх бізнес. Світова статистика е-commerce свідчить про те, що до 2040 року більше 95% всіх покупок буде здійснюватися через електронну торгівлю: Найдинамічніший ринок Е-commerce в світі – це Китай.

До 2021 року М-commerce займають 72,9% ринку Е-commerce. Більшість онлайн-клієнтів воліють розплачуватися кредитною картою. Близько 51% онлайн-покупців роблять покупки через смартфони.

У світі налічується понад 2 мільярди цифрових покупців та від 12 до 24 мільйонів сайтів Е-commerce. Очікується, що до 2021 року глобальні продажі Е-commerce B2C досягнуть 4,5 трильйона доларів. Найшвидше зростання роздрібною електронної торгівлі

в період з 2018 по 2022 рік очікується в Індії та Індонезії. Роздрібні продажі E-commerce склали 14,1% світових роздрібних продажів в 2019 році [9].

Отже, можна зробити висновок, що стався зсув попиту від звичайної роздрібною торгівлі до електронної комерції. Транзакції E-commerce в багатьох країнах частково перейшли від предметів розкоші і послуг до предметів повсякденної необхідності, що актуальні для великої кількості людей.

Деякі з цих змін в ландшафті електронної комерції, ймовірно, будуть носити довгостроковий характер в світлі можливості нових хвиль епідемії, зручності нових купівельних звичок, витрат на навчання і стимулів для компаній отримувати вигоду з інвестиції в нові канали продажів.

Для споживачів різко загострилися системні проблеми, пов'язані з підключенням, фінансовою доступністю, навичками і довірою (наприклад, цифрова безпека, конфіденційність і захист споживачів). Для вирішення цієї проблеми необхідно на рівні держави поширити доступний і якісний широкосмуговий зв'язок на сільські райони і райони з недостатнім рівнем обслуговування, підвищити фінансову доступність, а також зміцнити довіру та набути навичок для участі в електронній торгівлі. Необхідно сприяти участі найбільш вразливих верств населення в електронній торгівлі, наприклад, шляхом впровадження програм доставки на рівні спільнот для літніх людей і зарезервованих місць для доставки. Забезпечувати захист вразливих споживачів від недобросовісної ділової практики і небезпечних товарів [10]. Підтримувати створення інноваційних бізнес-моделей електронної комерції, гарантуючи, що нормативно-правова база залишиться досить гнучкою для поєднання онлайн- і офлайн-бізнес-функцій. Зниження невизначеності нормативних вимог і підвищення прозорості за рахунок обміну інформацією.

Список використаних джерел

1. Bruno Moriset. *E-Business and e-Commerce*. Jean Moulin Lyon 3 University. Lyon. France. 2018. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01764594/document>.
 2. History of Ecommerce. *Ecommerce-Land*. 2004. URL: https://www.ecommerce-land.com/history_ecommerce.html.
 3. Ecommerce. *Business encyclopedia*. 2019. URL: <https://www.shopify.com/encyclopedia/what-is-ecommerce>.
 4. Hussung T. *From Storefronts to Search Engines: A History of E-Commerce*. Concordia St. Paul. 2016. URL: <https://online.csp.edu/blog/business/history-of-ecommerce>.
 5. Introduction to e-commerce. 2018. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/173c/819ce3fccafdc4f64af71fd6868e815580ad.pdf>
 6. Maddy Osman (June 10, 2021) *Ecommerce Statistics for 2021*. Chatbots, Voice, Omni-Channel Marketing. URL: <https://kinsta.com/blog/ecommerce-statistics/>
 7. Stephanie Chevalier (Jul 7, 2021) *Online sources for product searches worldwide*. 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/1034209/global-product-search-online-sources/>
 8. Daniela Coppola (Aug 20, 2021). *Global mobile retail commerce sales share 2016-2021*. URL: <https://www.statista.com/statistics/806336/mobile-retail-commerce-share-worldwide/>
 9. Content Ecommerce Statistics. URL: <https://99firms.com/blog/ecommerce-statistics/>
 10. Koliada, T., Muzychenko, G. (2018). *Evaluation of the State Intervention to the Country Economy by Global Democratic Markers*. *Scientific Development and Achievements*, 1, 421-433.
- Науковий керівник: Коляда Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул Університету державної фіскальної служби України

Larysa MYTSYK

PhD in History, Associate Professor (docent), Associate Professor of the Department of World History & International Relations at the Mykola Gogol State University of Nizhyn

SPECIFICS OF THE DEVELOPMENT OF DIGITAL DIPLOMACY AS A DIRECTION OF PUBLIC DIPLOMACY

The formation of a positive country image, its foreign and domestic policy, and cultural values and way of life of citizens in order to successfully promote the state in the international arena is a strategic task of its public diplomacy. Nowadays, it is one of the key information and communication technologies in international relations.

Public diplomacy promotes national interests and ensures national security by studying foreign public opinion, informing and influencing those who shape this opinion. The concept of public diplomacy, theoretically grounded in the works of leading scholars and experts in the field of political science, is currently evolving in the context of changing world realities and already has a history of successes and failures.

During the First World War, the concept of public diplomacy came into general use as the antonym to closed, secret, behind-the-scenes diplomacy that caused growing dissatisfaction of the public. In 1965 an American diplomat Edmund Gullion has directed development of public diplomacy concept in a fundamentally new direction, focusing on building a network communication platforms at the level of state and private entities, which would include the exchange of information and ideas. As N. Cull (2006) notes, “a dozen years into its life, the United States Information Agency needed alternative to the anodyne term information or malignant term propaganda: a fresh turn of phrase upon which it could build new and benign meanings. Gullion's term "public diplomacy" covered every aspect of USIA activity and a number of the cultural and exchange functions jealously guarded by the Department of State.” So, E. Gullion introduced the term "public diplomacy" in a new meaning that made it possible to avoid the term "propaganda", which has absorbed many negative connotations (Balabanov & Trofymenko, 2013, p. 998).

Over more than 150 years of existence, the term "public diplomacy" has changed connotation according to the global political situation. Openness, propaganda, soft power - that's it these concepts public diplomacy was associated with at different times. At the present stage, public diplomacy is perceived mainly as two- or multilateral process involving the feedback. One of the key goals of public diplomacy is to develop extensive communication network that would create a favorable foundation for foreign policy and diplomacy in general.

In the age of globalization and the dominance of digital technologies, public diplomacy is no longer the prerogative of politicians, as the number of agents of influence is constantly increasing at the expense of private actors, including opinion leaders, influencers on social networks, and more. Openness and publicity dictate new rules of the political game and, accordingly, make new demands on public diplomacy of the state. In light of the global Covid-19 pandemic, digital technologies are becoming especially relevant, increasing the importance of digital diplomacy as the newest direction of public diplomacy.

The purpose of this article is to study the possibility of integrated inclusion of digital diplomacy into the arsenal of public diplomacy for the implementation of its tasks in the virtual dimension.

From a theoretical point of view, currently, there is no common interpretation of the digital diplomacy phenomenon. For example, B. Hocking in "Diplomacy in the digital age" (2015) explains the nature of digital diplomacy as an organic part of public diplomacy. N. Cull (2013) considers digital diplomacy as an independent new field and connects it with fundamental changes in international relations and foreign policy in response to the advent of digital tools and space. A balanced position is proposed by I. Manor (2016), who believes that digital diplomacy is a special phenomenon that arose due to the digitalization of communication and diplomacy and is a follower of public diplomacy, but is separated from it.

Works by such domestic and foreign scientists as O. Vysotskyi (2020), L. Litra and Yu. Kononenko (2013), O. Sehedra (2020), Ja. Turchyn (2019), F. Hanson (2012, March), L. Permyakova (2012), Ye. Zinovieva (2013), N. Tsvetkova (2011) are an important theoretical basis for studying the issue of digital diplomacy.

For instance, L. Permyakova (2012, para. 2), emphasizing "digital diplomacy", notes that “openness is a forced necessity for the state, which works in the information space on an equal basis with other sources of information. If you do not fill this space with objective information, others will fill it. Digital diplomacy is designed to promptly provide adequate information, refute incorrect information, and confirm information from official sources”.

Ukrainian researchers G. Pocheptsov (2018), N. Pipchenko and T. Moskalenko (2017) analyze specific aspects of digital diplomacy focusing on the influence of the latest media and digital platforms on modern society and foreign policy communication.

Along with the term "digital diplomacy", such terms as "cyber diplomacy", "net diplomacy", "virtual diplomacy", and "e-diplomacy" are used by experts. In particular, the term "e-diplomacy" has been used in the scientific community since 2012. For example, the Australian scientist F. Hanson defined e-diplomacy as an opportunity to use the World Wide Web and new ICTs to support and implement foreign policy goals. Based on the activities of the US Department of State, the researcher identified eight priority areas: knowledge management, public diplomacy, information management, consular support, emergency response, freedom of the Internet, external resources, and policy planning (Turchyn, 2014). Russian researcher Ye.Pantieliev (2012) uses the term "innovative diplomacy", which, in his opinion, is a tool of external influence of the state, aimed at developing public opinion through the use of modern ICT.

Since the phenomenon of digital diplomacy does not have a unified theoretical approach, countries are determined independently with their own approach and strategy in this area. Thus, the study of these approaches is of interest to the scientific community, because through their analysis it is possible to draw conclusions about the understanding of the phenomena and trends in different countries.

The need to understand digital diplomacy is determined by a number of factors, in particular, increasing information flows, the inclusion of diplomatic communication in the global context of networking, the use of new communication channels and tools as well as its intensity, and the emergence of new types of influence on the audience in diplomatic practice.

Today, most of scientists consider social networks as an effective "soft power" tool. This term was introduced by J. Nye (2004), who characterized it as the art of non-coercive persuasion. J. Nye distinguishes three dimensions of public diplomacy: 'The first dimension is daily communications, which involves explaining the context of domestic and foreign policy decisions. The second dimension is strategic communication, in which the set of simple themes is developed, much like that occurs in a political or advertising campaign. Ultimately third dimension is the development of lasting relations with key individuals over many years through scholarships, exchanges, training, seminars, conferences and access to media channels. The main instrument of soft power is international cooperation in education, science, information, and innovation projects.

Diplomatic services of the world's leading countries use the Internet to communicate with citizens of the host countries, conduct surveys, provide the necessary information. Political elites skillfully use information and communication technologies to achieve their goals within their own states and in the international arena. Even the Ministries of Foreign Affairs are studying the basics of media literacy and working in social networks. The spread of the Internet has made it possible to influence foreign audiences through such methods as posting radio and television programs in the Internet; distribution of literature about stakeholder state in digital format; monitoring of discussions in the blog space of foreign countries; design of personal pages of government members in social networks, as well as sending information via mobile phones (Tsvetkova, 2011).

According to O. Sehedá (2020, p. 145), "the organic integration of digital diplomacy tools into the plane of public diplomacy is due to the following unique advantages: relatively low budget, access to a large audience, the possibility of rapid two-way communication and feedback." The key outcome is the growing role of digital diplomacy as a tool of public diplomacy. The competitive advantage of digital diplomacy within global digitalization is to translate a significant number of public diplomacy projects into the virtual dimension. At the same time, the efficiency of the projects can even rise, as an audience and the scale of coverage in online mode is greater than in real life, while the organization cost is significantly less.

Digital diplomacy in the broadest sense is the use of the Internet and information and communication technologies to solve diplomatic problems. As a result of analyzing the essence of digital diplomacy, areas where it can become an effective resource are identified: first, in the field of information management, and second, as a tool of the analysis of a huge amount of information for use in policy forecasting and strategic planning (Okladna & Stetsenko, 2020, p. 14).

The main tool for implementing digital diplomacy is a social network. O. Sehedá (2020, p. 142) distinguishes such main factors of the popularity of social networks as: "1) an attractive channel of ultra-fast communication that appeals to the emotional sphere and empathy; 2) the ability to interact with anyone and get feedback, evaluate the reaction to the broadcast message; 3) there is no need to use excessive financial resources; 4) record audience (out of 7.75 billion people in the world 4.54 billion use the Internet, 3.8 billion of them are active users of social networks)." The potential of social networks is that account holders simultaneously become suppliers, consumers, and distributors of information. Facebook diplomacy and Twitter diplomacy create a favorable political environment for the promotion of national interests, research public opinion, and solving social problems by addressing target groups.

Today, Twitter seems to be the most popular channel of political communication. In particular, journalist Eva Harder (2012, November 14) believes that among all social networks in the world, Twitter is the most important, because it changes the "face" of the country's foreign policy. She claims that Twitter is developing a new method of managing external relations between countries, based on the form in which public institutions inform their citizens. According to Philip Seib (2012), specialist in communication and journalism, the use of Twitter is a diplomatic tool that fits perfectly into the new meaning of the expansion of political rights and opportunities that accompanies the boom of social networks".

As a social network, Twitter was created in 2006 by Jack Dorsey and since that time has been rapidly gained popularity among the public. This network of microblogging is become widespread in diplomatic practice closer to 2011. It was then that the term "Twitter diplomacy" appeared. Matthias Lüfkens, studying diplomacy social networks, proposed to introduce this term to characterize the use of Twitter by state leaders, international government organizations chiefs, and diplomats to converge positions on international issues (Treebranding.com. Twitter Diplomacy, 2014).

According to a study by the information-analytical portal Twiplomacy (2018), 98% of the 193 UN member states have an official presence on the platform. Only six countries' governments, namely Laos, Mauritania, Nicaragua, North Korea, Swaziland, and Turkmenistan do not have an official presence on the platform. The 2018 BCW (Burson Cohn & Wolfe) survey identified 951 accounts on Twitter, of which 372 personal and 579 institutional ones were accounts of heads of states and governments, as well as foreign ministers of 187 countries. Ministries of foreign affairs continue to expand their digital diplomatic networks, encouraging their missions and ambassadors around the world to become active in social networks. By implementing their policies on Twitter, foreign ministries, consulates, diplomatic missions, and especially states' leaders have the opportunity to expand their communication and learn more about the views and attitudes of civil society. Thus, in fact, the boundaries in communication with the public, both in their home country and abroad, are erased.

Among the well-known statesmen who use social networks in 2018, in the top three were: Donald Trump - President of the United States of America, with 53 million subscribers, the Pope Francis of Rome with 47 million subscribers, and the Prime Minister of India Narendra Modi with 43 million followers (Twiplomacy: The 50 most followed world leaders in 2018).

Thus, "Twitter diplomacy" is evidence that social networks today offer ample opportunities for political activities. Exactly Twitter-diplomacy is an effective foreign policy tool and can rightly be seen as an adjunct to traditional diplomacy due to a large number of

additional tools and extensive engaging the audience. However, there is also a negative factor of Twitter's and other social networks' influence on the political environment. As Torrealba (2015) remarks, because people can post information without any content control, there is a risk of increasing mass protests and terrorist attacks that threaten the stability of the state and the security of its population. Twitter has more than once become a platform for rapid incitement of revolutions and the direct subject of public opinion manipulation. An example of such events is the Egyptian revolution in 2011-2013; anti-corruption actions in Turkey in 2014; protests and calls for murder in Venezuela in 2014, and more. (Otsvera, 2019).

One more example is the FIFA promo video on the official FIFA YouTube channel posted on October 30, 2014, which became a reason for active dissatisfaction of Ukrainian citizens. The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine Pavlo Klimkin reacted on Twitter to the scandalous FIFA video, where Crimea is shown as Russian territory: "FIFA's apology is good. But we promptly sent an official protest today. For prevention" (*FIFA vybachylas za video*, 2014). The video was later removed from YouTube and the official website of the International Football Organization, and FIFA apologized to the Ukrainian side.

In addition, it is often that an impulsive tweet post by a politician to express an opinion on a certain crisis situation of the conflict or personality of another politician can cause aggravation relations between the two countries in real life. For example, though Donald Trump has greatly influenced the popularity of Twitter, his impulsive tweets became the cause of exacerbation of the United States - China conflict (Okladna & Stetsenko, 2020, p. 15).

So, we fully agree with the conclusion of O. Sehedra (2020, p. 142) that public diplomacy as an element of "soft power" occupies an important place in the foreign policy strategy of many countries. "The effect of "non-coercive persuasion" allows achieving a wide range of goals: to strengthen the country's image, to defend national interests, to promote diverse potential in the fields of science, technology, art, education, etc. In this context, a digital diplomacy is a powerful tool for achieving a number of outlined goals, and social networks as one of its main tools have proven to be an unprecedentedly effective mechanism in this rapidly changing world." We believe that "digital diplomacy" is unlikely to ever displace diplomacy in its usual format, but it will be able to open public access to the results of traditional diplomacy.

In response to a demand for the development of digital diplomacy, Ukraine needs theoretical research of the phenomenon and its conceptualization at the national level. The result should be the design of a comprehensive program of state representation in the online space. Finally, after the theoretical and legal conceptualization of digital diplomacy, a clear division of competences between existing authorities or the separation of a special responsible institution will increase the efficiency and integrity of communication and representation of Ukraine for foreign audiences in the digital space.

Opportunities for the development of "digital diplomacy" in Ukraine seem to be limited by the lack of the national information and communication strategy, the shortage of trained professionals, and a number of risks inherent in working on the Internet. Nevertheless, "digital diplomacy" is actively developing, involving more and more participants in the process of information exchange. This is facilitated by the very nature of social media, which, like any living organism, is constantly evolving.

References:

1. Balabanov, K., Trofymenko, M. (2013). *Publichna dyplomatiia yak vidpovid na vyklyky suchasnosti* [Public diplomacy as a response to modern challenges]. *Ukraina dyplomatychna*, Vyp. 14, 989–1021. (in Ukrainian)
2. Cull, J.N. (2006). *Public diplomacy before Gullion: the evolution of a phrase*. USC Center on Public Diplomacy. URL: <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/publicdiplomacy-gullion-evolution-phrase>
3. Cull, N.J. (2013). *The Long Road to Public Diplomacy 2.0: The Internet in US Public Diplomacy*. *International Studies Review* 15 (1). DOI:10.1111/misr.12026
4. *FIFA vybachylas za video z Krymom na karti Rosii* [FIFA apologized for the video with Crimea on the map of Russia]. (2014, November 4). URL: https://www.bbc.com/ukrainian/sport/2014/11/141104_fifa_apologized_for_map_wc2018_zsh (in Ukrainian).

5. Hanson, F. (2012, March). *Revolution @State: The Spread of Ediplomacy Analysis*, 3-32 URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf,
6. Harder, E. (2012, November 14). *How Twitter Is Changing the Face of Foreign Policy*. URL: <http://www.pbs.org/mediashift/2012/11/howtwitter-is-changing-the-face-of-foreign-policy319>
7. Hocking, B. (2015). *Digital Diplomacy in the Digital Age*, Clingendael Institute.
8. Litra, L. Kononenko, Yu. (2013). *Tviter-dyplomatiia Yak novitni tekhnolohii mozhut posylyty mizhnarodni pozytsii Ukrainy? [Twitter diplomacy How can the latest technologies strengthen Ukraine's international position?]* URL: <http://neweuropa.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Tviter-dyplomatiya.-Yak-novitni-tehnologiyi-mozhut-posylyty-mizhnarodni-pozitsiyi-Ukrayiny.pdf> (in Ukrainian)
9. Manor, I. (2016). *What is Digital Diplomacy, and how is it Practiced around the World? A brief introduction*. *Diplomatist Magazine*.
10. Nye, J. (2004). *Soft Power: the means to success in World Politics*. N.Y.: Perseus Publishing. URL: https://www.academia.edu/28699788/Soft_Power_the_Means_to_Success_in_World_Politics_Joseph_S_Nye_Jr?auto=download
11. Okladna, M., Stetsenko, V. (2020). *Rol tsyvrovoi dyplomatii v suchasni zovnishni politytsi derzhavy [The role of digital diplomacy in modern foreign policy]* *Pravo ta innovatsiine suspilstvo* № 2 (15), 13-17. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Okladna-Stetsenko15.pdf> (in Ukrainian)
12. Otsvera, A. (2019). «Tviter-dyplomatiia» yak instrument zovnishnoi polityky [“Twitter diplomacy” as a tool of foreign policy]. *Travnevi Studii, Vypusk 4*, 181- 184. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/download/6899/693> (in Ukrainian)
13. Pantieliev Ye. (2012). *Vneshniaia politika i innovatsionnaia diplomatiia [Foreign policy and innovative diplomacy]* *Mezhdunarodnaia zhyn, №12*. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/785> (in Russian)
14. Permiakova, L.(2012). *Tsyfrovaia diplomatiia: napravleniia raboty, riski i instrument [Digital Diplomacy: Areas of Work, Risks and Tools]*. URL: <http://politnauka.livejournal.com/296679.html> (in Russian)
15. Pipchenko, N., Moskalenko, T. (2017). *Promotion of Ukraine's cultural diplomacy in the EU*. *Politologija*, 86(2), 124-154. URL: <https://doi.org/10.15388/Polit.2017.2.10745>
16. Pocheptsov, G. (2018). *Cognitive Attacks in Russian Hybrid Warfare*. *Information & Security: An International Journal*, 41, 37-43
17. Sehed, O. (2020). *Tsyfrova dyplomatiia Ukrainy yak element novoi publichnoi dyplomatii [Digital diplomacy of Ukraine as an element of the new public diplomacy]*. *Naukovi zhurnal «Politykus»*, Vypusk 3, 139-147. URL: http://politicus.od.ua/3_2020/23.pdf (in Ukrainian)
18. Seib, P. (2012, November 12). *Twitter Diplomacy: Communicate With Caution*. URL: http://www.huffingtonpost.com/philip-seib/twitterdiplomacy-communicate-caution_b_1981844.html
19. Sukhorolska, I., Turchyn, Ya. (2019). *Hromadska dyplomatiia ta demokratychni imidzh derzhavy [Public diplomacy and democratic image of the state]: monohrafiia*. Lviv: Vydavnytstvo Tarasa Soroky. (in Ukrainian)
20. Torrealba, A. (2015). *Tvitlomatia: vliianie sotsyalnoi seti Twitter na diplomatiu [Twitterlomacy: Impact of Twitter Social Network on Diplomacy]*. *Vestnik Rossiyskogo universiteta druzhby narodov, tom 15, № 3*, 152-166. URL: <http://journals.rudn.ru/international-relations/article/view/10720/10171> (in Russian)
21. Treebranding.com. (2014, August 12). *Twitter Diplomacy*. URL: <http://www.slideshare.net/treebranding/twitter-diplomacy-tree-branding>
22. Tsvetkova, N. (2011). *Prohrammy Web 2.0 v publichnoi diplomatii SShA [Web 2.0 Programs in US Public Diplomacy]* SShA. Kanada: ekonomika, politika, kultura: nauchnyi i obshchestvenno-politicheskii zhurnal, № 3, 109- 122. (in Russian)
23. Turchyn Ya. (2014). *Elektronna dyplomatiia yak vazhlyva skladova zovnishnoi polityky derzhavy [Electronic diplomacy as an important component of state foreign policy]*. *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2014: materialy 3-oi Mizhnarodnoi naukovo konferentsii IKS-2014 (m. Lviv, 21–24 travnia 2014 roku)*. Lviv, Slavske: Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnika», 104–105. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/24747> (in Ukrainian)
24. *Twiplomacy study 2018*. URL: <https://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2018/#>.
25. *Twiplomacy: The 50 most followed world leaders in 2018*. URL: <https://twiplomacy.com/ranking/the-50-most-followedworld-leaders-in-2018/>
26. Vysotskyi O. (2020). *Publichna dyplomatiia [Public diplomacy]: konspekt lektsii*. Chastyna I. - Dnipro: SPD «Okhotnik». URL: <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/07...pdf> (in Ukrainian)
27. Zinovieva Ye. (2013). *Tsyfrovaia diplomatiia, mezhdunarodnaia bezopasnost i vozmozhnosti dlia Rossii [Digital diplomacy, international security, and opportunities for Russia]*. *Indeks bezopasnosti, № 1 (104), tom 19*, 213-228. URL: <http://www.pircenter.org/media/content/files/10/13559069820.pdf> (in Russian)

УСМАНОВ Ілля

*студент III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Станом на сьогоднішній день, процес "діджиталізації" охоплює всі суспільні сфери — від політики та економіки, до науки та культури. Стрімкий розвиток цифрових технологій створює нові політичні конфлікти та створює нові шляхи розвитку суспільних

відносин. Якщо брати глобально, діджиталізація не визнає кордонів, іншими словами — вона охоплює всі куточки Світу та стосується майже кожного. Саме діджиталізація трансформує міжнародну політику, створює новий зовнішньополітичний підхід до розуміння політики, а також зумовлює нові виклики до безпеки. Факти, що зазначені вище, ставлять на порядок денний питання щодо:

- боротьби з кіберзагрозами;
- попередження загроз для держав;
- реформування міжнародного права та прав людей;

Важлива не лише технічна частина діджиталізації. Не варто забувати про розуміння та важливість тез, що зазначені вище. Більш того, процес діджиталізації не може бути зрозумілим в ізоляції. Цей процес має бути зрозумілим та прозорим для міжнародного права та світової політики. Наприклад діджиталізація може зіграти позитивну роль у регіональних питаннях безпеки та конфліктів.

Приємно визнавати факт того, що рідна країна є одним із першопроходців стосовно процесу діджиталізації. В аспекті міжнародних відносин — це унікальний момент, тому що саме Україна першою запустила процес оцифровування документації, що цілком визнається Європейським Союзом. Завдяки активній діджиталізації, українці вже сьогодні можуть пересуватися Європою лише маючи смартфон — за решту процесів відповідає новостворене Міністерство цифрової трансформації України. Варто зазначити, що Мінцифри має перспективу вдосконалити визнання документації до світового рівня. Але важливо також зазначити, що ці процеси можуть бути вразливими, тому на порядок денний виходять питання кібербезпеки та боротьби з кібертероризмом. Це важливо, тому що віртуальний рух документації та банківських процесів потребує захисту. Це розуміє не лише МІЦТ України, а також подібні європейські та світові інститути влади. Проте США, Сингапур, Швейцарія, країни Скандинавії є лідерами цифрової економіки за даними The IMD World Digital Competitiveness Ranking. Незважаючи на стрімкий вітчизняний розвиток інститутів, що відповідають за діджиталізацію, згідно з рейтингом, Україна опустилася на 2 позиції, посівши 60 місце, між Перу й Аргентиною. Це говорить про те, що у держави є проблеми, про які всім давно відомо.

Це підштовхує до вивчення процесу цифровізації в інших державах. Цікава ситуація у ФРН — німці «прохолодно» відносяться до діджиталізації у політиці та економіці. За даними ресурсу Deutsche Welle, саме в Німеччині досі є популярними саме паперовий документообіг, передача листів та розрахунків готівкою. Цікаво те, що німці розуміють відставання своєї держави в аспекті цифровізації, але не вважають цей процес суперважливим для Німеччини та Європи станом на зараз. І знову на порядок денний виходять питання безпеки — німці побоюються витоку особистих даних, це одна з головних причин чому Німеччина відстає від інших у розвитку цифрових технологій. В аспекті цифровізації, станом на сьогодні Україна пропонує значно більше ніж ФРН. Наприклад визнаний Європою мобільний банкінг, цифрова документація та мобільні західні сервіси — це основне з того, що має Україна, але чого не має Німеччина. У міжнародних відносинах це важливо — саме до України підуть іноземні інвестори, яким цікавий ринок цифрових технологій. Бізнес-платформи, що шукають кадри, спеціалістів та можливості працювати у нових країнах також скоріше підуть до України, незважаючи на німецьку економіку та імідж держави у Європі.

Отже, діджиталізація — це важливий та позитивний процес, що охоплює суспільство, владу, економіку та міжнародне право, незважаючи на континенти та країни. Цей активний процес впливає на міжнародні економічні та суспільні відносини — сучасний світ неможливо уявити без електронних платіжних систем, без інструментів віртуального ведення бізнесу, без месенджерів та Інтернет-ресурсів. Розвиток цього процесу дуже важливий для кожного з нас, а у перспективі це поняття може стати доленосним для Європи та Світу.

Список використаних джерел

1. Towers, M. (2021). "Digitalisation – Cyber – Internet": The Role of the Digital in International Politics. Stiftung Wissenschaft Und Politik. <https://www.swp-berlin.org/en/topics/dossiers/digitalisation-cyber>
2. Стюарт, Рейчел. (2020). Держава в смартфоні і німці: чому діджиталізація в Німеччині така повільна? Dw.com. <https://www.dw.com/uk/держава-в-смартфоні-і-німці-чому-діджиталізація-в-німеччині-така-повільна-відео/a-52576940>
3. Країна в смартфоні і німці: чому діджиталізація в Німеччині така повільна? | DW Ukrainian. (2020). Youtube.com. <https://www.youtube.com/watch?v=FIrU9M8X-eA>
4. Діджиталізація в Україні: електронне врядування та держпослуги. (n.d.). Інтерактивний Освітній Портал «ТИЖДЕНЬ». Retrieved 2020, from <http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/pislya91/digitalizaciya-v-ukraini>

Науковий керівник: Петров П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ТОЛСТЕНКО Ольга

*Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова революція змінює наше суспільство і буденне життя з величезною швидкістю, створюючи при цьому як великі можливості, так, і колосальні труднощі. Відбувається становлення, формування та подальший розвиток інформаційного суспільства, яке носить назву «діджиталекономіка». Цифрові технології стають невід'ємною частиною соціально-економічного життя суспільства і вагомим напрямком розвитку державної політики на сучасному етапі. Діджитал-економіка створює також нові небезпечні аспекти, включаючи загрози кібербезпеки, полегшення незаконної економічної діяльності та посягання на недоторканність приватного життя. Щодня люди стають свідками численних прикладів того, як цифрові технології сприяють зміцненню миру, розширенню прав людини і сталого розвитку в інтересах усього суспільства. Цифрові тренди, які ми бачимо сьогодні охоплюють майже всі сфери життєдіяльності: від медицини і освіти до виклику таксі та замовленню їжі, характеризуються «уберізацією», модернізацією економіки й здійснюється на спеціальних цифрових платформах.

Згідно з поняттям діджиталізації в широкому сенсі, найбільш «діджитальною» економікою в світі на даний момент є економіка США. В економіці США третина (33%) ВВП схильна до впливу цифрових технологій, а велика частка (60%) фінансового сектора США переведена на цифрову основу, що робить фінансовий сектор США найбільш сучасним у світі.

Підґрунтям, що забезпечує розвиток діджитал-економіки є поширення мережі Інтернет, збільшення кількості її користувачів. Дані показники в останні роки розвиваються високими темпами. Так, якщо станом на 01.06.2017 р. у світі нараховувалося 3,9 млрд. користувачів Інтернету, то 03.03.2020 р. кількість користувачів Інтернету в світі досягла 4,574 млрд. осіб, з огляду на те що все населення планети – 7,8 млрд. чол. Основний відсоток інтернет-користувачів знаходиться в Азії, однак за питомою вагою користувачів Інтернету від чисельності населення Азія знаходиться на передостанньому місці – лише половина населення користується Інтернетом (53,6%). За даним показником першість утримує саме Північна Америка, де інтернет-користувачі складають 94,6% населення регіону. Найбільший приріст користувачів Інтернету спостерігається в Північній Європі (94%), Західній Європі (90%) і Північній Америці (88%). В Африці спостерігаються швидші темпи зростання – понад 20% на рік. Основна частка інтернет-користувачів припадає на розвинені країни, зокрема, США, країни ЄС,

Японію – у середньому 81% населення, водночас як частка використання Інтернету в країнах, що розвиваються становить 40%, у країнах з перехідною економікою, таких як країни СНД та Східної Європи – 15%. Першість у світі за чисельністю інтернет-аудиторії належить КНР, станом на 03.03.2020 р. вона склала 854 млн. чол. (60,1% населення КНР), в тому числі 832 млн. чол. (97,5%) – користувачі мобільного банкінгу.

Діджиталізація потребує значних інвестицій та радикальних змін структур та процесів, а також швидкої адаптації, яка посилить позитивні наслідки. Міжнародна конкурентоспроможність окремих економік буде вирішально залежати від того, чи є в країні необхідні ресурси для перетворень і наскільки швидко цифрові технології використовуються у виробничих процесах. Більшість економістів вважають, що цифрові технології в майбутньому ставатимуть все більш важливими для виробничих процесів не тільки в країнах з розвинутою економікою, але й у всьому світі. Зростаючий капітал та технологічна інтенсивність виробництва впливає на міжнародну конкурентоспроможність усіх країн світу.

На сьогодні діджиталізація національної економіки стає необхідною умовою для забезпечення та підвищення добробуту країни. Однак, щоб цифрові технології впливали на економічний розвиток, необхідно дотримуватись відповідної політики для усунення перешкод, які заважають країнам, що розвиваються, повністю перейти до цифрової економіки та оптимізувати вигоди, мінімізуючи при цьому ризики. Світова економіка отримала перевагу від зростання, що керується цифровими даними. Також галузі, що надають послуги за допомогою мережі Інтернет, зростають набагато швидше, ніж звичайні. Це означає, що цифрові компанії, які здатні вдосконалити традиційні процеси, є привабливими для інвесторів. Крім того, як видно з недавньої діяльності з придбання на цифровому ринку, компанії вже не лише вкладають свої прибутки в розвиток таких технологій, як штучний інтелект, але й купують успішні цифрові стартапи.

Отже, діджиталізація може забезпечити вирішення проблем щодо міжнародної комунікації та бути основою становлення успішної сучасної економічної моделі. Також цифрові дані можуть використовуватися з метою розвитку і для вирішення соціальних проблем. З точки зору підприємств, трансформація всіх сфер і ринків під впливом діджиталізації може сприяти підвищенню якості товарів та послуг при зниженні витрат. Однією з найбільших переваг, що створюється завдяки діджиталізації, є "безмежний світ", де люди отримують повноваження завдяки глобальному доступу до робочих місць та продуктів. Таким чином, вони можуть сприяти поліпшенню економічних і соціальних показників, розвитку інновацій й підвищенню продуктивності. Цифрові платформи спрощують здійснення операцій, формування мереж зв'язків та обмін інформацією.

Список використаних джерел:

1. *Vectors of Digital Transformation. OECD Digital Economy Papers. № 273. OECD Publishing. 2019. URL: <https://doi.org/10.1787/5ade2bba-en>. <https://doi.org/10.1787/5ade2bba-en>*
2. Туль С. І. Діджиталізація ринку праці країн ЄС. Сучасні чинники розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики держави: економічні та інституціональні аспекти: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27 жовтня 2018 р. Запоріжжя : Запорізька державна інженерна академія, 2018.
3. Бажал Ю., Бакуменко В., Бондарчук І. та ін. Інформаційна економіка. Роль інформації у формуванні ринкової економіки: монографія / за заг. ред. І. Розпугенка. Київ: К.І.С., 2004.

Науковий керівник: Петров П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КОХАНЧУК Катерина

*студентка V курсу, кафедра податкової політики,
ННІ економіки, оподаткування та митної справи,
Університет державної фіскальної служби України*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В сучасному світі одним з вагомих чинників соціально-економічного забезпечення, розвитку й зростання конкурентоспроможності країн та їх національних економік виступає діджиталізація або цифровізація. Проникаючи у всі сфери життєдіяльності суспільства діджиталізація, як спосіб перенесення інформації у цифрову форму, сьогодні стає трендом суспільного життя. Вона покликана, щоб в корені змінити бізнес, знизивши витрати на виробництво і підвищивши продуктивність праці; мати цифрову рекламу для залучення нових споживачів; управляти особистими і професійними відносинами в онлайн-режимі.

Питанням організації економічного співробітництва та розвитку присвячено багато досліджень, які також стосуються аналізу цифрової трансформації [1]. Значний внесок у дослідження діджиталізації, цифрових трансформацій, їх особливостей та ефективності зробили такі вчені, як: Шваб К., Бріс А., Каболіс Х., Фолі П., Саттон Д., Поттер Р., Патель С., Джеммелл О., Дорін Б.-М. та ін. Однак активні перетворення діджитал-економіки спричиняють постійні суспільні трансформації, що змінює бачення сутності та значення діджиталізації.

На думку одного з розробників Industry 4.0 Клауса Шваба, мова йде про лідерство і набуває все більш глобальних форм конкурентної боротьби в області ефективності, продуктивності та інновацій, а також в сфері забезпечення високих стандартів життя і розуміється в широкому сенсі, як забезпечення добробуту, включно із застосуванням принципово нових цифрових форм комунікацій між людьми, використання можливостей, що надаються штучним інтелектом для задоволення потреб людей на індивідуалізованих принципах [2].

Діджиталізація є однією з “візитних карток” нової економіки (неоекономіки) – нового типу соціально-економічного устрою, що поступово формується в межах постіндустріального періоду економічного розвитку шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу та інноваційних методів господарювання, інтелектуалізації людського капіталу, використання передових новітніх технологій, прискореного розвитку наукомістких галузей економіки, надання пріоритету виробництву знань та послуг, становленню менталітету творчого, ефективного, раціонального бізнесу. Нова економіка формується на базі не тільки інтелектуалізації виробництва, а й усього господарського життя, на основі широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Розширення можливостей діджиталізації, розвиток інноваційних ІТ-технологій та технічного прогресу, швидкий темп глобалізації, стрімкий розвиток Інтернету та діджитал-маркетингових технологій вимагає від міжнародних відносин країн та компаній світу [4]:

- гнучкості;
- пошуку нових сучасних інноваційних рішень;
- співпраці та об’єднання;
- перетворення регіонів країн в перспективні мега екосистеми.

Поряд з цим, Клаус Шваб виділяє певні переваги діджиталізації:

- швидке зростання інновацій, що зумовить помітне покращення в ефективності, продуктивності, а також мінімізації витрат;
- швидке зростання даних та здатності застосування для сучасних технологій, що сприятиме залученню різних верств та дасть розвиток в багатьох аспектах;

– штучний інтелект в усіх сферах, яскраві приклади якого спостерігаються сьогодні: від масової роботизації й до біотехнологій [2].

Вважаємо, що для розвитку та зміцнення міжнародних відносин Україні та її регіонам потрібно:

- цілеспрямована робота в сфері діджиталізації суспільства та економіки;
- постійний пошук нових форм співпраці та налагодження відносин зі світом;
- оптимізація інвестиційного іміджа;
- створення сучасних компаній нового покоління;
- розвиток та зміцнення держави та її регіонів [5].

Діджиталізація технологій міжнародних розрахунків, як один з видів розвитку міжнародних економічних відносин, робить необхідним повний перехід усіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, а не лише банків, на повний електронний документообіг. Це дозволить значно знизити витрати ручної праці для перенесення в систему електронного документообігу інформації з паперових носіїв, скоротить супутні цьому процесу операційні витрати та ризики. Крім того, необхідно налагодити уніфіковану та замкнуту систему, всередині якої учасники зовнішньоторговельної угоди зможуть обмінюватися інформацією в електронній документарній формі, для проведення їх перевірки на відповідність умовам зовнішньоекономічної угоди, а після цього – обміну платіжними документами. Прикладом такої системи може слугувати вже функціонуюча у світі система TSU (trade service utility) SWIFT. Альтернативним варіантом є розроблення платіжної інформаційної системи на базі сучасної технології Blockchain або подібної [6].

Тому задля зміцнення міжнародних відносин Україна має запровадити ряд функцій, щодо розвитку цифрових платформ, а саме [4]:

- функція електронної взаємодії бізнесу через: e-contracting, e-invoicing, e-docflow;
- функції електронних послуг для бізнесу з використанням нових технологій блокчейн та смарт-контракти: LegalTech, FinTech, InsurTech;
- e-supply chain та смарт-логістика;
- функції щодо забезпечення життєдіяльності: освітянські, медичні, транспортні, громадської безпеки, моніторингу екології;
- промислово-виробничі цифрові функції: галузеві системи управління виробничими та іншими процесами, міжгалузеві системи управління виробничими та іншими процесами.

Необхідно наголосити, що розвиток інформаційних технологій, імплементація діджиталізації та сучасних тенденцій цифрової економіки з орієнтацією на інноваційність та винятковість, а також підтримка й зростання існуючого іміджу України у світі впливають на швидкість та зацікавленість співпраці високорозвинених країн з нашою державою, а тому одним з першочергових державних завдань є розвиток цифрової економіки, як драйвера формування нового укладу життя, оскільки саме це є чинником підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. OECD. (2019, January 22). Vectors of digital transformation. Digital Object Identifier System. URL: <https://doi.org/10.1787/5ade2bba-en>
2. Klaus Schwab. (2016, January 14). The fourth Industrial Revolution: What it means and how to respond. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>
3. Кухарська Н. О. (2020, October 2). Діджиталізація національної економіки: переваги та можливості для України. Міжнародна науково-практична конференція "Глобальні тенденції в економіці, фінансах та управлінні", 22-25.
4. Сторожилів Г. М., Сторожилів П. М., & Сторожилова У. Л. (2021, March 30). Сучасні тенденції діджиталізації у міжнародних відносинах. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Діджиталізація та права людини", 325-328.
5. Koliada T., Muzychenko G. (2018). Evaluation of the State Intervention to the Country Economy by Global Democratic Markers. Scientific Development and Achievements. 421-432.

6. Educational report. Observations on the evolution of trade finance and introduction to the bank payment obligation. URL: <https://docplayer.net/5769871-Educational-report-observations-on-the-evolution-of-trade-finance-and-introduction-to-the-bank-payment-obligation.html>

Науковий керівник: Коляда Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул Університету державної фіскальної служби України

ДОНДІК Катерина

Студентка третього курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпропетровський національний університет ім.Олеса Гончара

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

На сучасному етапі все більшого поширення набувають методи ведення бізнесу в Інтернеті. Подання асортименту в Інтернеті – це перспективний напрям розвитку бізнесу. Якщо ще кілька років тому люди з побоюванням ставилися до покупки товарів через інтернет, то зараз важко знайти людину, яка хоча раз би не скористалась інтернет-магазином. Показники кількості операцій в даній сфері ростуть неймовірно швидко, і роблять все більший і більший вплив на світову економіку.

В наявних складних економічних умовах інтернет-торгівля дає змогу з відносно невеликими витратами організувати збут продукції вітчизняних товаровиробників, забезпечуючи тим самим їх виживання та розвиток.

Багато аналітиків говорять про те, що кризи в економіці становляться катализаторами розвитку інтернет-торгівлі. І з цим можна погодитися, тому що з одного боку споживачі шукають для себе більш вигідні угоди, а з іншого - це дозволяє компаніям нести менші витрати. Витрати на обслуговування інтернет-магазину значно нижче, ніж на утримання звичайного.

Соціальні мережі набирають свою силу як інструмент маркетингу для багатьох галузей торгівлі. Їх використовують як підприємці-початківці для створення нового бізнесу, так і великі компанії для формування додаткового каналу збуту або забезпечення зв'язків із громадськістю. Їх потрібно розглядати як засіб просування продукції, ефективний спосіб формування торгової марки, доступний і дешевий спосіб розпочати підприємницьку діяльність.

Поточна ситуація з пандемією Covid-19 підштовхує компанії до того, щоб переходити на повністю цифрові технології швидше, ніж будь-коли раніше.

Дослідження Grand View показують що обсяг ринку електронної комерції оцінювався в \$ 9,09 трлн у 2019 року і досяг \$ 10,36 трлн у 2020 року. За прогнозами, в період з 2021 по 2027 рік обсяг електронної торгівлі в усьому світі зросте в середньому на 14,7%, а виручка в 2027 році складе колосальні 27,15 трлн доларів.

Коли ми беремо до уваги статистику платформ електронної комерції і найпопулярніших інтернет-магазинів, ми бачимо, що цифри зростають до декількох мільярдів доларів на рік. WooCommerce займає найбільш значну частку ринку, за нею йдуть інші сайти електронної комерції, такі як eBay, Amazon, Craigslist і інші.

Згідно зі статистикою, WooCommerce є найнадійнішою платформою для онлайн-покупок, займаючи 25% всього ринку.

За даними Forbes чистий прибуток Amazon в 2020 році зросла на 84% в порівнянні з попереднім годом. Статистика електронної торгівлі по всьому світу показує, що виручка компанії виросла на 38% і досягла рекордного рівня в 386 мільярдів доларів. Це був безпрецедентний ріст за рік.

Також річний чистий виторг eBay за 2020 рік уперше перевищила 10 мільярдів доларів.

Ще одна інтернет-компанія також продемонструвала зростання в 2020 році. Товари канадського гіганта електронної комерції Shopify доступні в 175 країнах світу, і компанія повідомила про збільшення виручки в четвертому кварталі за 2020 на 94% в порівнянні з попереднім годом. За весь рік виручка виросла на 86%.

Термін "електронна комерція" включає в себе всі покупки продуктів і послуг, які відбуваються в Інтернеті. У 2021 році ринок електронної комерції приніс більше 4,5 трильйона доларів, і в майбутньому ці цифри будуть рости, оскільки все більше і більше підприємств переходять на цифрові платформи.

Організація Об'єднаних Націй провела опитування для вивчення впливу пандемії на покупки в Інтернеті, і їх вибірка включала всі регіони світу. Статистика індустрії електронної комерції чітко показує, що більшість споживачів перейшли на цифрові технології після спалаху COVID-19, причому 52% погодилися, що вони більше роблять покупки в Інтернеті з моменту початку пандемії і впевнені що збережуть цифрові звички, які вони перейняли під час пандемії.

Отже, електронна комерція розвивається швидкими темпами. Згідно з останніми прогнозами в найближчому майбутньому вона буде найбільш використовуваним інструментом просування товарів. Це пов'язано з зростанням кількості інтернет-користувачів, які зацікавлені покупкою товарів зазначеним способом та кількості інтернет-магазинів, а лідери ринку розширюють діяльність, впроваджують нові технології та удосконалюють асортимент.

Всі наведені вище статистичні дані сходяться в одному - важливість платформ електронної комерції. Світ досяг межі, коли більшість компаній мають сильну присутність в Інтернет. Логічно, що платформи електронної комерції продовжують рости з року в рік та мають значний потенціал як на національних, так і на зарубіжних ринках.

Список використаних джерел:

1. <https://ecomhub.ru/the-most-comprehensive-review-of-ecommerce-statistics-in-the-world-for-2020/>.
2. Електронна комерція в Україні. Статистика за 2015–2016 pp. <http://nuigde.biz/uk/blog/elektronnaya-kommerciya-v-ukraine-statistika-za-2015-2016-goda.html>.
3. Міжнародні економічні відносини та світове господарство-Капцюш В.Я. «Стан і особливості розвитку інтернет-торгівлі».
4. <https://techblog.sdstudio.top/statistika-jelektronnoj-kommercii-2020-33-poleznye-statisticheskie-dannye-i-fakty/>

Науковий керівник: ПЕТРОВ П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЩЕРБАК Віктор

доцент кафедри міжнародних відносин факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОГО УРЯДУ У ФРАНЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В сучасному світі посилюється суперництво між державами за лідируючі позиції в інформаційному суспільстві. Уряди більшості держав світу намагаються імплементувати в політичне управління суспільством модель «цифрового уряду», яка базується на використанні сучасних цифрових технологій і систем комунікацій. До того ж, на сьогодні через несприятливі епідеміологічні умови у світі, цифрове урядування постає як найбільш ефективний інструмент швидкого реагування на суспільні потреби та безпечного надання публічних послуг громадянам.

У зв'язку з цим, особливо актуальним постає питання модернізації взаємодії суспільства і держави в Україні шляхом розробки і впровадження в практику публічного управління національної моделі «цифрового уряду», що спирається на використання новітніх інформаційних технологій. Крім цього, ця модель повинна бути адекватною вітчизняним соціокультурним традиціям та здатною реагувати на глобальні виклики і загрози.

У сучасному світі сформувалося декілька моделей цифрового уряду: континентально – європейська, англо – американська та азійська[1]. Проте, саме континентально – європейська модель цифрового уряду є найбільш збалансованою через те, що повинна враховувати значну відмінність в економічному, політичному, культурному й технічному потенціалі членів ЄС. Найбільш успішно континентально – європейська модель реалізується у Франції[1].

Отже, враховуючи євроінтеграційні прагнення України та необхідність підвищення ефективності політичного управління шляхом використання цифрових технологій, актуальним постає вивчення досвіду Франції щодо цифровізації публічного управління і можливостей його впровадження в національну адміністративну практику.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичний фундамент осмислення хвилі цифровізації державного управління розглянуті в роботах Данліві П. і Маргеттс Х.; питанням цифрового управління, його відкритій архітектурі присвячені праці Фішенден Дж. і Томпсон М.. Ряд зарубіжних досліджень акцентує увагу на окремих аспектах цифрового управління, зокрема, Холсфорт М. аналізує місце і роль цифрових технологій в модернізації сучасної системи охорони здоров'я, Бертот Д., Йанссен М., Двіведі Й.. підкреслюють значущість цифровізації процесу виробництва і споживання державних послуг, Глик Б. піддає критичному осмисленню досвід впровадження цифрових технологій в роботу урядових організацій. Дослідженню відкритих даних і великих даних в рамках становлення цифрової епохи державного управління присвячені дослідження Маргеттс Х., при цьому Хохтл Й., Парісек П. і Шолхаммер Ф. роблять акцент на все більш значущій ролі великих даних в процесі прийняття державних рішень.

Вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання формування цифрового уряду представлено в значній кількості робіт вчених. Однак аналіз робіт по даній тематиці показав, що незважаючи на безліч наукових досліджень, практично відсутні роботи, присвячені становленню моделі цифрового управління в умовах поширення технологій відкритих і великих даних.

Мета статті. Описати досвід Франції щодо формування цифрового уряду в державі та визначити можливості його застосування в Україні.

Опис методики проведення дослідження. Дослідження проведено на основі використання емпіричного методу – традиційного аналізу документів, який передбачає інтерпретацію відомостей, що містяться в документі з позиції мети дослідження.

Виклад основного матеріалу. Процес формування цифрового уряду у Франції розвивався у відповідності до лінійної моделі та складався із двох етапів.

На першому етапі – формування електронного уряду, було прийнято першу програму уряду Франції щодо інформаційного суспільства – Програму урядових дій входження Франції в інформаційне суспільство - «PAGSI», яка була прийнята Міжвідомчим комітетом з питань інформаційного суспільства 16 січня 1998р.[2]. Вона визначила пріоритетні напрями формування інформаційного суспільства у Франції, а саме: нові інформаційно – комунікаційні технології в освіті; амбітна політика культури нових мереж; інформаційні технології для модернізації державних послуг; інформаційні технології як необхідний інструмент для бізнесу; прийняття виклику промислових і технологічних інновацій; сприяння появі ефективного регулювання та захисного середовища для нових інформаційних мереж»[3].

Метою програми було прискорення формування інформаційного суспільства й забезпечення його доступності для кожної людини. У програмі були враховані: реальні можливості, які має для побудови загальнонаціональної й загальнодоступної системи інформаційних послуг Франція; позитивний і негативний досвід країн світу, що накопичився в процесі створення подібних систем; основні вимоги та параметри плану «Електронна Європа 2002». Завданнями програми було: відкриття до кінця 2000 р. загального доступу до державних служб і документів; організація високошвидкісного доступу до Інтернету; підтримка навчання, досліджень; прискорення розвитку сфери ІКТ; кожному міністерству було поставлено завдання - розробити проекти сайтів, що містять інформацію про їх діяльність та послуги, які вони надають[3].

Програма включала розвиток таких ключових напрямів інформатизації країни: у сфері освіти: створення в національній зоні Інтернету спеціалізованої освітньої мережі; у сфері пропаганди культури й мистецтва Франції: електронне копіювання творів мистецтва й інших елементів культурної спадщини, створення віртуальних музеїв і бібліотек; у діяльності органів державної адміністрації: ІТ модернізація державних служб з метою надання підприємствам і громадянам доступу до їх інформаційних ресурсів і забезпечення можливості здійснювати взаємодію з ними за допомогою Інтернету; у проведенні наукових досліджень і впровадженні інновацій: підтримка розробки нових технологій й індустриальних нововведень із метою розвитку національної науки, промисловості й економіки в цілому; у питаннях юриспруденції й права: вирішення проблем законодавчого регулювання діяльності держави, бізнесу й громадян в Інтернеті; у секторі електронної комерції: сприяння розвитку законних комерційних операцій в Інтернеті[3].

У жовтні 2000р. було створено новий централізований адміністративно-державний Інтернет – портал «інформаційної адміністрації» (французькою, англійською та німецькими мовами)[4]. Зусилля всіх інститутів державного управління в цей період були зосереджені на модернізації державної служби і формуванні спеціалізованих веб-структур, призначених для надання соціальних он-лайн послуг і розвитку інформаційної взаємодії з громадянами й підприємствами. У країні було уведено в дію 4,2 тис. державних сайтів загальнонаціонального, регіонального та місцевого значення [5].

Нові інформаційні технології зробили контакт між населенням і державними установами більш доступним. Кожна людина з будь-яких питань могла звернутися до урядовця-професіонала за кваліфікованою консультацією. Більшість проектів «електронного уряду» в основному були спрямовані в такі сфери, як оподаткування, митні збори й соціальне забезпечення.

Другий етап – етап розвитку цифрового уряду розпочався в 2002 році вже як фаза формування безпосередньо саме «цифрового уряду». Своєчасне й практично повне виконання до 2002р. усіх основних положень програми «PAGSI» надало можливість оголосити про закінчення першого етапу побудови в країні інформаційного суспільства та переходу до наступного, другого етапу – формування «цифрового уряду», який включав такі завдання: створити на основі вже наявної програми передову за світовими стандартами систему «повної електронної державної адміністрації» через введення в дію високоефективного механізму Держава - Споживач (administration-to-consumer), що забезпечить можливість надання громадянам і підприємствам усіх державних послуг через Інтернет; весь державно-адміністративний апарат повинен перейти на використання абсолютно безпаперових технологій і повністю комп'ютеризований режим роботи, завдяки чому економія бюджетних коштів, за розрахунками фахівців Міністерства фінансів, становить не менш 7 млрд євро в рік[7].

З метою реалізації цих завдань та спрощення і суміщення адміністративних інформаційних систем і запровадження міжвідомчих проектів 21 лютого 2003 р. було створено Агентство з розвитку електронного уряду («ADAE»). З 2001 р. почали працювати: державний портал www.servicepublic.fr [8, с. 47–48], національний колл-

центр з єдиним номером 3939. Також було запроваджено послуги «електронний сейф», платформи для порталу електронних державних закупівель, реалізація проектів у сфері відкритих даних «EtatLab» і «DataPublica» [9]. Актуальним стало використання мобільного каналу для надання послуг у рамках упровадження е-урядування – «мобільний уряд» або «м-уряд» [10]. З'явилася можливість такі послуги надавати за допомогою СМС повідомлення або з мобільних додатків і порталів.

Етапними у розвитку цифрового уряду стали реалізація проектів «Цифрова Франція 2012» («France numérique 2012») і «Цифрова Франція 2020» («France numérique 2020»).

Проект «Цифрова Франція 2012 : план розвитку цифрової економіки» (прийнято в жовтні 2008р.) базувався на чотирьох пріоритетах: 1) надання можливості всім французам мати доступ до цифрових мереж і послуг; 2) розвиток продукції та пропозиції цифрового контенту; 3) примноження та урізноманітнення цифрового використання і цифрових послуг у бізнесі, уряді та приватними особами; 4) модернізація управління цифровою економікою в контексті адаптації організації та способів управління, розроблених до «цифрової революції». План складався зі 154 пропозицій, які включали такі заходи: посилення цифрової довіри, гарантування захисту особистих даних, пропонуючи визначити термін збереження особистих даних та забезпечуючи стимулювання Міжнародної конвенції про захист особистих даних[11]; створення цифрового університету та пристосування освіти до потреб цифрової економіки - проведення електронного голосування на виборах студентів; повне оцифрування навчальних матеріалів; розробка навчальних програм ВНЗ для дистанційного навчання; розвиток електронного уряду: забезпечення оперативної сумісності між службами управління та доступності управлінських сайтів; розширення доступу до електронних платіжних систем; розробка політики безпечної цифрової архівації; удосконалення національної електронної ідентифікації картки з електронним підписом; створення до 2012р. персоналізованої медичної служби; полегшення доступу до державних служб: створення системи відліку доступності, оперативної сумісності; забезпечення доступності урядових сайтів; полегшення доступу до правосуддя через мережу Інтернет[7].

У зв'язку із завершенням виконання плану «Цифрова Франція 2012», Міністерство економіки, фінансів і промисловості створило новий проект розвитку цифрового уряду Франції на період 2012 – 2020рр. під назвою «Цифрова Франція 2020». Він передбачав: прискорення реалізації всеосяжного проекту «електронного уряду», покликаною максимально спростити контакти громадян з усіма рівнями регіональної і центральної влади. Він також повинен був стимулювати розвиток малих та середніх підприємств у сфері інформаційних технологій, яким у Франції все більше відводиться роль «локомотива» в забезпеченні економічного зростання[12].

Особливу увагу планувалося приділити сфері освіти. З цією метою пропонувалося створити спеціалізоване національне агентство з комунікацій і нових технологій в галузі освіти. Цій структурі доручалася координація програми електронного оснащення школи ХХІ століття, взаємодія з асоціаціями батьків, громадськими організаціями. Всі платежі і ділова переписка до 2020 року мала перейти в електронний формат[12]. В руслі заданих стратегічних пріоритетів відбувався розвиток мереж широкопasmового доступу.

З метою надання державній політиці відкритості і прозорості французький уряд разом із представниками місцевих громад і операторами мобільного зв'язку в грудні 2016 р. запровадив платформу France Mobile, завданням якої є покращення мобільного покриття в сільській та гірській місцевостях[5].

7 жовтня 2016 р. у Франції був прийнятий закон «Про цифрову республіку», який покликаний сприяти інноваційній діяльності та цифровій економіці, розвитку цифрового суспільства та гарантувати всім громадянам доступ до цифрових даних [14].

Отже, Республіка Франція на сьогодні успішно завершила етап формування електронного уряду та продуктивно реалізовує проєкт розбудови цифрового уряду. Правову основу цього процесу складає прийнятий Закон «Про цифрову республіку».

Україна почала впроваджувати елементи електронного уряду ще у 2003 році через інформаційну систему «Електронний уряд» та ряд нормативних актів, які так і не були реалізовані повною мірою. У 2016 році була розроблена програма «Цифрова адженда України 2020», яка була адаптована до Digital Agenda Європейського Союзу та якою передбачався перехід до цифровізації державного управління і економіки країни. Упродовж декількох останніх років в Україні на державному рівні плануються заходи щодо інтенсивного впровадження цифрових технологій в усі сфери суспільного життя. Проте сучасний стан формування цифрового уряду в Україні можливо охарактеризувати як фрагментарний і нерівномірний. Розвиток цього процесу в Україні знаходиться на етапі цифровізації. Незавершеними залишаються етапи формування електронного уряду. Скористатися в повній мірі функціональними можливостями Порталу «Дія» на сьогодні не можливо, адже ще не розпочато створення інформаційних електронних носіїв, в яких би зберігалися всі данні про громадянина.

Висновок. Спираючись на досвід Республіки Франції, необхідно перш за все прийняти Закон України «Про цифрову державу», який би заклав правову основу розбудови цифрового уряду в Україні. Цей Закон повинен: зафіксувати принципи міжнародного партнерства «Відкритий уряд» (за прикладом Франції), а саме: принцип бюджетної прозорості; принцип доступу до публічної інформації; принцип розкриття інформації про майно посадових осіб і залученості (участі) громадян; містити рамкові вказівки з регулювання дистанційної ідентифікації і аутентифікації громадян; законодавчо закріпити деперсоналізацію (знеособлення) даних. Це передбачає введення поняття знеособлених даних, які створюються на основі персональних даних за допомогою деперсоналізації; з метою забезпечення і усунення бар'єрів доступу до глобального інформаційного середовища зобов'язати безпосередньо виконавчі органи забезпечити доступність до інформаційно – комунікаційних технологій в громадських місцях; містити норми, які передбачають забезпечення доступності технологій для окремих категорій користувачів, зокрема інвалідів; містити норми спрямовані на стимулювання набуття цифрових компетентностей різними категоріями громадян; закріпити процес анонімізації даних, після чого їх можна буде вільно використовувати, не порушуючи закон «Про захист персональних даних». Також необхідно визначити і юридично закріпити в Україні поняття цифрового профілю та електронного посвідчення особи громадянина, яке стане необхідним для отримання доступу до профілю.

Список використаної літератури

1. План модернізації державного управління: пропозиції щодо приведення державного управління та державної служби України у відповідність із принципами і практиками демократичного урядування / за заг. ред. Т. Мотренка. Київ : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2010. - 396 с.
2. Sauret J. Le projet ADELE Administration ELEctronique 2004 – 2007. Pour vous simplifier la vie! / J.Sauret. – Mode d'accès: www.ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc/fce.pdf?id=19411
3. Programme d'action gouvernemental – Preparer l'entrée de la France dans la société de l'information, adopté par le Comité interministeriel pour la société de l'information du 16 janvier 1998. – Mode d'accès: www.reseauafricainet.org/anaïs/REFERENCES/DOC106.HTML
4. Government site URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.service-public.fr>
5. «E-government in France: several good design principles and one oddity», March 18, 2005; ePractice Communities. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:<http://idcorner.org>
6. «FR: ADELE will make life easier for French citizens», March 31, 2004; e - Practice Communities. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:<http://www.epractice.eu/document/1521>
7. «Проекты» электронного правительства» во Франции», Корпорация Microsoft. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://thesource.ofallevil.com/Rus/Government/newsletters/issue15/08.aspx>
8. Алієв А. Цифровізація як механізм реалізації сервісної політики держави// Вісник Львівського університету. Сер.: філософсько – політологічні студії. 2019р. Вип. 22, С.125 – 129.
9. Карплюк С.О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі / Карплюк С.О. // Інформаційно - цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного

семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка; укл. А.В. Яцишин, О.М. Соколюк. К, 2019. 361 с.

10. Джига Т.В. Використання технологій «мобільного уряду» у сфері надання публічних послуг: зарубіжний досвід для України. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2120/> (дата звернення: 03.04.2017).

11. «France Pilots Internet Voting for Professional Elections». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tbs-sct.gc.ca/pki-icp/pki-in-practice/eforts/2004/11/scan-analyse_e.rtf

12. «E-government in France: several good design principles and one oddity», March 18, 2005; e - Practice Communities. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://idcorner.org/2005/03/18/e-government-in-franceseveral-good-architecture-principles-and-one-oddy/>

13. LOI n° 2016-1321 du 7 octobre 2016 pour une République numérique. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2016/10/7/ECFI1524250L/jo/texte>

14. République numérique : que change la loi du 7 octobre 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.viepublique.fr/actualite/dossier/loi-internet/republiquenumerique-que-change-loi-du-7-octobre-2016.html>

КОЗАК Дарина

студентка VI курсу, кафедра політології, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОНЛАЙН-ІГРИ ЯК АГЕНТ ТА ПРОСТІР СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Процес соціалізації відбувається протягом усього життя людини, так маленькі діти зі часом перетворюються в повноцінних індивідумів, які готові працювати в колективі, а також виконувати спільні завдання, які допомагають комфортно існувати суспільству і розвиватися.

Якщо казати про сам термін, то соціалізація – це процес перетворення спочатку асоціального суб'єкта на соціальну особистість, тобто особистість, що володіє прийнятими в суспільстві моделями поведінки, яка сприйняла соціальні норми і ролі. За допомогою соціалізації люди вчаться жити в суспільстві, ефективно взаємодіяти один з іншим, особливо в умовах суспільно значущої спільної діяльності. Соціалізація передбачає активну участь індивіда в освоєнні культури людських відносин, у формуванні певних соціальних норм, ролей і функцій, в надбанні умінь і навичок, необхідних для їх успішної реалізації. Соціалізація включає пізнання людиною соціальної дійсності, оволодіння навичками практичної індивідуальної і групової роботи.

Інститутів соціалізації в нашому житті більш ніж достатньо - сім'я, школа, коледж, інститут, робочий колектив, гурток за інтересами і тд. Однак, тенденція розвитку показує, що процес інформатизації та розвитку інформаційних технологій привів до появи нових інститутів соціалізації. Соціальні мережі та комп'ютерні онлайн-ігри стають невід'ємною частиною будь-якої людини. Таким чином, можна навести такі фактори, які підтверджують вплив онлайн-ігор та мережі Інтернет загалом на соціалізацію людини:

1. Наявність безпосереднього спілкування;
2. Можливість заводити нові знайомства;
3. Наявність груп як малих інститутів соціалізації. Наприклад, для соціальних мереж - групи за інтересами; для онлайн ігор - спільноти гравців і клани.
4. Становлення і зміна людини та її світогляду в процесі віртуального спілкування;
5. Наявність власного «інтернет» сленгу, який є візитною карткою спілкування в соц.мережі або онлайн-грі.

Повноцінною соціалізацією дані інститути назвати складно, так як це лише елементи, які в повному обсязі відбивають таке поняття як соціалізація. Незважаючи на це варто зрозуміти, що онлайн-ігри і соціальні мережі допомагають людям, які бояться спілкування в реальному житті проходити процес соціалізації. Наприклад, соціофобія - це сильні, стійкі, необґрунтовані страх і тривога перед різноманітними соціальними ситуаціями: ситуаціями спілкування з іншими людьми, зустрічі з іншими людьми,

необхідність говорити, публічно виступати. Саме з цим може допомогти віртуальне спілкування. Завдяки йому людина відчуває себе набагато спокійніше при спілкуванні з іншими індивідуумами, адже вона знаходиться вдома, в домашній, затишній обстановці.

Загалом, якщо казати про комп'ютерні онлайн-ігри, то вони є найбільш яскравим прикладом бурхливого розвитку цифрових технологій і одним з найбільш характерних феноменів цифрової культури, що викликає велику кількість дискусій. Це багато в чому пов'язане з наявністю ситуації вторгнення комп'ютерних ігор в внутрішній світ особистості. Не можна не відзначити, що велике число досліджень, пов'язаних з вивченням впливу комп'ютерних ігор на особистість, присвячене проблемам ігрової адикції, як впливу віртуального насильства в комп'ютерних іграх на соціальну поведінку гравця. Найчастіше в суспільній свідомості і в засобах масової інформації цей вплив оцінюється негативно. Однак дослідники відзначають, що «культурний сенс комп'ютерних ігор виходить за межі ігор самих по собі. Навколо ігор склалися різноманітні культурні практики - підготовка гравцями енциклопедій і гайдів по іграх, створення фан-арту, формування онлайн-співтовариств та ін. Ігри – особливо онлайн-багатокористувацькі - фактично стали системою широкої соціальної взаємодії» [1, с.9]. Можливість спілкуватися в середовищі гри в реальному часі є однією з важливих особливостей соціалізації гравця. Д.В. Малий і Ю.В. Іноземцева звертають увагу на той факт, що «Віртуальне спілкування і участь в онлайн-грі здатне компенсувати і нівелювати деякі перешкоди, які часто роблять хворобливими прямі контакти з співрозмовниками, наприклад, дефекти мови, деякі властивості характеру, інвалідність» [2, с.69]. Для людей, чиє реальне життя з яких-небудь причин міжособистісно збіднене, простір гри може стати єдиним фактором соціалізації в умовах реальної життєдіяльності.

Розглядаючи позитивні сторони використання комп'ютерних ігор необхідно звернути увагу на те що відеоігри часто містять в собі культурно-історичні відомості, літературні та кінообрази, зразки художньої культури, психологічні завдання, соціальні проблеми, що носить безумовно пізнавальний характер. [5, с. 35]

Також комп'ютерні ігри онлайн-ігри

- ☐ розвивають у людини концентрацію уваги, логічне і просторове мислення, швидкість реакції, а також освоєння сучасних технологій в процесі гри;
- ☐ стимулюють здорове прагнення до змагання і перемоги;
- ☐ вчать розуміти і засвоювати правила;
- ☐ допомагають розвинути логічне мислення;
- ☐ вчать планувати свої дії.

Тобто можна зробити висновок що можливості комп'ютерних ігор використовуються не тільки для розваг, але і з метою навчання.

Якщо казати про конкретні приклади ігор, в яких можна спостерігати процес соціалізації людини, то до них можна віднести такі ігри як Dota2 та Overwatch.

Dota 2 - комп'ютерна командна гра жанру стратегія в реальному часі, яка розрахована на багато користувачів. У грі беруть участь дві команди по п'ять чоловік. Одна команда грає за світлу сторону, інша - за темну. Кожен гравець управляє одним героєм, кожен з яких володіє особливими навичками і вміннями. Герой може отримувати досвід для підвищення свого рівня, заробляти золото, купувати і збирати предмети, які посилюють його або дають додаткові можливості. Кожен гравець постійно отримує невелику кількість золота від своєї бази, а також заробляє невеликі порції золота за вбивство ворожих істот і великі - за вбивство героїв. Команди розосереджуються по лініях, на яких відбувається боротьба з ворожими героями і загонами крипів (ворожі істоти), які кожні півхвилини з'являються на базах команд. Мета гри - знищити головну будівлю на ворожій базі.

Кожний гравець у цій грі може вибрати собі будь-якого героя. У команді є розподілення ролей за таким принципом: танк (герой, який є захистом та «щитом»

команди), кері (герой, який є основною зброєю команди і наносить найбільше урону) та саппорт (герой, який допомагає, лікує команду). За моїми спостереженнями, найбільше гравців хочуть виконувати саме роль кері, оскільки саме цьому герою дістається найбільше слави та визнання. На мою думку, такий вибір гравців обумовлений тим, що багато особистостей у реальному житті не можуть реалізуватися і у більшості випадків є «сірими мишками». Тому вони мають можливість реалізуватися у онлайн просторі гри, показати на що вони здатні і отримати бажану славу. Деякі гравці навпаки обирають героїв, які досить схожі на них у поведінці, в характері та у способі життя.

Слід не забувати й про те, що ця гра вчить гравців працювати в команді, чітко розподіляти ролі та діяти спільно. Такі навички досить гарно впливають на людину і у реальному житті, оскільки в соціумі ми завжди стикаємося з абсолютно різними людьми і нам необхідно з ними комунікувати та співпрацювати.

У результаті гри, кожен гравець може знайти собі гарного друга, який має схожі інтереси. Досить часто така дружба переростає у дійсно гарні стосунки між гравцями і у них з'являється бажання зустрітися і поспілкуватися у реальному житті. Однак, ком'юніті цієї гри іноді є досить агресивним і розробникам необхідно регулювати різного роду конфліктні ситуації.

Однією з компаній, яка все ж таки намагається зменшити токсичність гравців є «Blizzard». Вони ввели систему репутації гравців, яка заохочує доброзичливу поведінку гравців в онлайн-баталіях. Введення даної системи допомогло знизити рівень токсичності гравців на 40%. Також, для рівня зниження перепалок в чаті, що доходять аж до расистських висловлювань, компанія розробила систему машинного навчання, яка буде розпізнавати образи в чаті і буде давати гравцям бан за висловлювання, що зменшить кількість образ, як і всередині гри, так і на національному ґрунті.

«Overwatch» є однією з популярних ігор від компанії «Blizzard», що також яскраво відображає моменти соціалізації людини. Overwatch - це командний шутер від Blizzard, виконаний в мультяшній стилістиці. Гравцям необхідно битися один з одним на різних аренах в декількох різних режимах, вибравши одного з двох десятків унікальних героїв, кожен з яких володіє своєю історією і навичками. Грати можна як за "добрих", так і за "поганих" персонажів, які розбиті на чотири класи.

Щодо цієї гри, то тут також гравці розподіляються по командам і мають свої певні ролі. Однак, на мою думку особливістю цієї гри все ж таки є те, що ми можемо співставити персонажів з нашою реальністю. Так, у грі ми можемо побачити представників різних рас, різних національностей, різних спільнот (у тому числі лгбт-спільноту), а також тварин, які нашою думкою наводять нас на думку про еволюцію людини (мавпа як символ еволюції за теорією Дарвіна). Також слід звернути увагу на те, що розробники приділили багато уваги саме різним національним особливостям, до яких належать персонажі. Не менш важливим є те, що у оригінальній озвучці на англійській мові, багато персонажів говорять на своїй рідній мові, а не на іноземній.

Тому, можна зробити висновок, що гравці у цій грі вчаться не тільки знаходити спільну мову, а й дізнаються нові факти з життя різних культур, рас, спільнот, а також деякі теорії еволюції людства.

Слід зазначити, що у гравців є досить багато історій, що тільки підтверджують те, що онлайн-ігри стали важливим агентом і простором соціалізації у сучасному світі. Так, у грі World of Warcraft за комп'ютером померла дівчина від інсульту, у якої був нікнейм «Faedgo». Вона дуже любила цю гру, а її друзям з гільдії подобалося грати з нею та проводити час разом. Коли її друзі по грі дізналися про її смерть, вони зробили оголошення у грі про те, що хочуть зробити для неї похорони у грі, тим самим вшанувавши її пам'ять. Багато інших гравців, побачивши цю об'яву, приєдналися до церемонії похорон і разом відпустили дівчину на небеса. Ось так виглядає справжня, реальна дружба у онлайн-просторі. [3]

Ще одна історія також пов'язана з грою World of Warcraft. Розробники постійно випускають нові оновлення, і в одному із них вони досить сильно послабили клас воїна. У гравців це викликало хвилю обурення і вони почали вимагати повернути все назад. Багато гравців, які були досить агресивними у своїй поведінці були забанені і невдоволення гравців почало спадати. Однак, у 2005 році розробники ще раз послабили клас воїна і гравців це обурило ще більше. Вони почали писати розробникам на пошту, щоб повернути все назад, але ніякої реакції вони не отримали. Тому гравці вирішили влаштувати справжній мітинг. Вони створили гномів першого рівня і влаштували мітинг-марафон, який прокладав свій шлях до гільдії незгодних. Таким чином гравці хотіли звернути увагу розробників на проблему у грі. Хоча багато гравців було забанено, однак розробники звернули увагу на дану проблему. Тому, у даній історії ми можемо побачити й те, що мітинги і різні акції протесту можуть проходити не тільки у реальному житті, а й у онлайн-просторі.

Також у грі World of Warcraft одного разу сталася справжня епідемія, як у реальному житті. Так, в одне з підземель було додане чудовисько, яке заражало отрутою героїв. Для того, щоб отрута не розповсюджувалася по ігровому світу, розробники зробили так, щоб після смерті чудовиська отрута пропадала. Однак, розробники не врахували, що якщо ви будете битися проти чудовиська з вашою тваринкою, то ефект отрути на ній буде зберігатися. Гравці про це не здогадувались, вони ходили на ринки зі своїми улюбленицями і заражали велику кількість інших гравців. Деякі гравці зрозуміли, що коїться і спеціально почали заражати інших. Так у грі почалася «епідемія порченої крові». Звісно серед гравців почалась паніка: деякі намагались знайти відлюдні місця, інші намагались допомогти один одному. Розробники навіть ввели карантинні зони, однак це не допомогло, і епідемія розповсюджувалась все більше і більше. Через декілька днів розробникам вдалось зупинити епідемію. Що цікаво, на основі поведінки гравців під час епідемії, епідеміологи розробили модель розповсюдження епідемії та поведінки людей під час неї. Вони намагались перекласти даний інцидент на реальне життя людей. Досить цікаво казати про такі факти з 2021 року, оскільки у світі вже більше року панує епідемія COVID-19. Можна навіть сказати, що деякі запобіжні заходи, такі як карантинні зони, були введені у нас в Україні, і тому тут можна співставити онлайн-простір і реальне життя.[4]

Резюмуючи все вищесказане, можна зробити висновок про те, що онлайн-ігри вийшли з розряду засобів відпочинку. Онлайн-ігри є досить серйозною соціальною системою, всередині якої також присутні, як і лідери думок, так і аутсайдери, де також прагнуть стати значущими, де відбувається така ж конкурентна боротьба. Ігри можуть приносити користь і звичайним людям, як в прикладі з суспільною наукою, так і в ролі агента соціалізації. Однак, варто розуміти той факт, що ігри можуть привести до людини залежності, і якщо таке сталося, то потрібно спробувати повернути людину в реальний світ і показати йому, що онлайн-ігри можуть бути доповненням до його соціального життя, але не його заміною.

У підсумку, ми можемо зробити висновки, онлайн ігри, а також соціальні мережі, є елементами соціалізації, які просто необхідні в сучасному суспільстві. Вони не можуть забезпечити повний процес соціалізації, не в деяких, виняткових випадках, завдяки даним з'явилися інститутам, процес соціалізації став більш доступний для людей, які намагаються уникати прямого контакту з соціумом.

Список використаних джерел

1. Галкин Д.В. Компьютерные игры как феномен современной культуры опыт междисциплинарного исследования [Электронный ресурс] Д.В. Галкин Открытый междисциплинарный журнал Гуманитарная информатика. — Выпуск 4. — Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/kompyuternye-igry-kak-fenomen-sovremennoy-kultury-opyt-mezhdistsiplinarnogo-issledovaniya>
2. Замечательная И. В. Особенности образа Я жителя Интернета И. В. Замечательная Психологический журнал. — 2002. — 1. — С. 113-117

3. Булджать. Лучшие истории из ММО игр. Часть 2. (Топ историй из ММО). [Электронный ресурс] / Булджать. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=z8v3WEqDa1w&ab_channel=%D0%91%D0%A3%D0%9B%D0%94%D0%96%D0%90%D0%A2%D1%8C%D0%91%D0%A3%D0%9B%D0%94%D0%96%D0%90%D0%A2%D1%8C%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BE.
4. Булджать. Лучшие истории из ММО-игр созданные игроками. Наследие Лироя Дженкинса. [Электронный ресурс] / Булджать. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=VfYKdOCFSns&t=463s&ab_channel=%D0%91%D0%A3%D0%9B%D0%94%D0%96%D0%90%D0%A2%D1%8C.
5. Теория киберсоциализации человека / под общ. ред. А. В. Мудрика. М. : МПГУ; «Ното Cyberus. 400 с.; Плешаков, В. А. (2012) Киберсоциализация человека: от Ното Sapiens'a до Ното Cyberus'a. М. : МПГУ. 212 с.

Науковий керівник: Тимченко М. М., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КУЧЕР Дарина

Студентка VI курсу, кафедра політології,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Глобальна пандемія Covid-19 торкнулася практично усіх сфер людського життя. Задля адаптації у сучасному світі країнам доводиться використовувати новітні технології, які полегшують комунікації та допомагають регулювати ситуацію і боротися із наслідками карантинних обмежень. Певні трансформації відбуваються і в системі міжнародних відносин. Ця сфера і раніше була динамічною та потребувала нових технологій задля покращення ефективності політичних процесів. Пандемія коронавірусу лише зробила тему іще більш актуальною та прискорила процеси діджиталізації. Наразі ми можемо спостерігати нові підходи у взаємодії провідних міжнародних акторів, що мають усі шанси стати нормою і в пост-ковідному світі також.

Міжнародна практика широко застосовує методи діджиталізації, використовує соціальні платформи як майданчики для комунікації, а також впроваджує відеоконференції як альтернативний формат ведення міжнародної діяльності. Зараз можна спостерігати зріст популярності подібних нововведень, адже вони мають ряд суттєвих переваг. Зокрема, зручність та доступність технологій, менші фінансові витрати на організацію заходів, можливість транслювати конференції на широку аудиторію без залучення медіа та цілого штату працівників. Водночас, відеоконференції мають і деякі недоліки. Зокрема, технічні фактори – можливий нестабільний або слабкий інтернет-зв'язок, проблеми із девайсами, погане зображення та/або звук, імовірність хакерської атаки. Крім того, варто відзначити і певні людські чинники, які впливають на якість комунікації в онлайн-форматі. Це, зокрема, психологічний тиск домашнього середовища, відсутність концентрації через неможливість відволіктися від буденних побутових проблем тощо. Також недоліком є недостатність персонального контакту між учасниками заходу: відсутність можливості потискання руки (як дипломатичний жест), або відсутність позаофіційної комунікації (наприклад, розмов у кулуарах).

Зважаючи на усі ці умови, дипломатія переходить у новий, цифровий формат і нині з'являється потреба в новітніх протоколах та актуальних правилах цифрового етикету.

Про це, зокрема, зазначає І. Шевель у своїй статті «Дипломатія під час пандемії Covid-19: її роль та наслідки у сфері дипломатії та міжнародних відносин». У даній праці авторка пише про появу сучасного поняття «Zoom-етикет». Наприклад, за її словами, він передбачає вимкнення мікрофону під час відеоконференцій задля того, аби не

створювати зайвий шум. Також не можна виходити на зв'язок неохайним, не одягненим за правилами тощо.

Також пані Шевель у своїй праці піднімає питання швидкого реагування, яке постає особливо актуально в умовах пандемії. Задля вирішення певних проблем, прийняття нестандартних рішень та термінової реакції на кризові ситуації необхідно впроваджувати інструменти оперативної комунікації на рівні міжнародних відносин. Це необхідно також і для того, аби представники влади в різних країнах могли ефективно об'єднуватися, консолідувати свої сили задля протидії пандемії і її критичним наслідкам. Ситуація із Covid-19 стала певним каталізатором, рушійною силою в процесі суспільних змін. А діджиталізація стала потужним інструментом швидкого реагування на зміни в суспільстві та міжнародної взаємодії.

Необхідно також зазначити, що в епоху стрімкого технологічного прогресу відбувається і глобалізація інформаційного простору. Світ стає транскордонним, а сама діджиталізація змінює логіку міждержавних відносин, стираючи межі та дозволяючи будувати віртуальні транскордонні коридори для обміну інформацією, досвідом та знаннями. У зв'язку із прискоренням темпів обігу інформації можуть частково втрачатися особливості міжнародних відносин, що пов'язані із суто національними інтересами та політичними традиціями. А це певним чином може призвести до уніфікації політичних процесів різних країн та зведення їх до єдиного, подібного алгоритму.

Водночас, активна діджиталізація показує пріоритетний вектор розвитку для будь-якої держави, яка прагне посилювати позиції в сучасному світі. Володіння технологіями та інформаційним простором стає одним із найважливіших важелів впливу на світову спільноту. Пандемія показала, що ті країни, які мають вищий рівень розвитку (зокрема і технологічного) мають більше можливостей пристосування до сучасних умов із різноманітними карантинними обмеженнями. Саме готовність передових країн реагувати на кризові ситуації демонструє переваги діджиталізації. Проте задля успішного подолання таких явищ необхідна цифрова інтеграція великої кількості міжнародних акторів. До прикладу, українська технологія електронних документів «Дія» не є розповсюдженою та впровадженою у інших країнах світу. Тож при перетині кордонів інших держав спостерігалися проблеми із підтримкою та верифікацією електронних Covid-сертифікатів про вакцинацію, виданих українським громадянам у застосунку «Дія». Імплементация такого діджитал-сервісу у світі могла б значно полегшити питання мобільності, міграції та туризму.

Про це говорять і автори праці «Сучасні тенденції діджиталізації у міжнародних відносинах» Сторожилі. Вони зазначають, що майбутнє міжнародних відносин надалі буде залежати від стану цифрової трансформації та інформаційної конвергенції країн світу і їх регіонів (Сторожилі, 2021).

Наразі процес глобальної діджиталізації практично неможливо зупинити. Але в цьому немає і потреби, адже умови пандемії продемонстрували, що використання цифрових інструментів призводить до переходу соціуму на вищий рівень розвитку. Імовірно, за умов відсутності пандемії COVID-19 цифрові зміни відбувалися б повільнішими темпами. Проте незалежно від інтенсивності поширення цифрових технологій, людський фактор досі залишається найбільш важливим та визначальним у міжнародних відносинах і політичних процесах.

Список використаних джерел:

1. Шевель, І. П. «Дипломатія під час пандемії Covid-19: її роль та наслідки у сфері дипломатії та міжнародних відносин». *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, с. 82–89, 2020 р. Режим доступу: <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/218775/218426>

2. *Сторожилова, Уляна Леонідівна, Гліб Максимович Сторожилів, and Пилип Максимович Сторожилів. «Сучасні тенденції діджиталізації у міжнародних відносинах.» Діджиталізація та права людини: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Хмельницький, 30 березня (2021): 325.*

Науковий керівник: Тимченко Михайло, доцент кафедри, кафедра політології, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Kateryna G. NAUMIK-GLADKA

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Tourism and of the Department of International
Economic Relations,
S. Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine
Affiliated scientific fellow of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway*

Dmytro YEVSIEIEV

*Master's student, Department of International Economic Relations, Faculty of
International Relations and Journalism,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine*

DIGITALIZATION, SECURITY, INTERNATIONAL RELATIONS

Digitalization was talked about as a simple presence in the online world that creates additional opportunities. At one point, IT tools turned from add-ons into necessities. The company's online presence helps to shape its image in the eyes of users, win their loyalty, do business even in quarantine restrictions and automate many internal processes. According to a recent TechCrunch study (techcrunch.com), people spend at least 5 hours a day accessing the Internet from mobile devices; this does not include work and computer time. That is, about a third of a person's life is spent online. Digital presence has become a necessity for modern business. And digitalization, which is already advancing at a rapid pace, has accelerated even more in connection with the pandemic.

Digitalization is a process of business transformation through the introduction of modern technologies and tools that help promote a company, improve market position, interact with customers and automate many processes. The task of digitalization is to make the company visible on the Internet, to open new sources of customer traffic, to expand opportunities [1-5].

In today's world, the absence of a company in the network leads to losses and collapse. The introduction of new tools allows not only to adapt to the realities of doing business, but also to receive additional benefits. First of all - interaction with customers, expanding the geography of influence, expanding sales tools and positioning the company in the market. The digitalization of processes has a clear goal: to meet customer needs and remove objections. This is exactly what is needed in today's financial world.

According to forecasts published just a year or even some months ago, global investment in digital technologies and services by 2023 should amount to \$ 2.3 trillion [1].

Recent interviews with Chinese companies show that because of security and safety the epidemic can further automate the production: to reduce dependence on people and to be more resilient to similar outbreaks in the future. A clear example occurred in the early stages of the coronavirus epidemic, when some semiconductor and flat panel manufacturers in Wuhan were able to maintain a relatively normal production rhythm due to a high level of automation. At the same time, labor-intensive industries have almost completely closed, and restrictions on staff mobility have made it difficult to resume normal operations. Now companies are forced to move to technologies that they did not plan to implement for some time, and reconsider their strategic priorities. "Become digital or die" is the reality that the COVID-19 epidemic has brought us to [1]. The main problems they faced can be solved by digital transformation. The

need for business owners to protect their employees: the epidemic could be the turning point after which remote work will become common practice and prove to leaders that their employees can work from home as efficiently as in the office with the right technology, the right approach to management and culture.

Networking and business communications: due to quarantine, all major activities were canceled, as well as all flights and trips. One of the alternatives to face-to-face meetings is video conferencing; there are also many platforms that offer networking opportunities.

Lifelong learning: virtual schools, self-study courses, online learning platforms, distance learning management systems are examples of how the digitalization of education can help teachers during forced school closures and further practice.

Failures and disruptions in supply chains and production shutdowns - hence the growing demand for process automation and robotics.

The strategy and tactics of maintaining the viability of the company in chaos. According to a study by the consulting company ARC Advisory Group, companies that will survive in the long run - those who have the best tools that allow them to be flexible, agile; those who are better than others will be able to respond to changes in the product range, control and monitor their factories, regulate the supply chain and will be able to use their workforce really anywhere. In addition to meeting customer needs, digitalization for business has other purposes: providing convenient interaction between the company and the client; prompt resolution of customer issues, removal of objections and incentives to purchase; automation of internal work processes, improvement of communication within the company; improving the quality of service; providing a wide range of tools for selling goods or services; improving product quality, modernization of delivery and payment services.

Business digitalization helps to take the company to a new level, increase customer loyalty to the brand and implement new tools quickly and efficiently. Marketing costs are reduced, sales conversion is improved, and the level of competitiveness is increasing.

The changing financial world means that every company will use digital technologies. Otherwise, it simply will not be able to exist in the market. The earlier the business goes this way, the cheaper and more efficient it will be. While others are just beginning to enter the digital space, your company will take its place and thrive. As a result, every area of business needs changes in favor of modern technology [3]. But some of the niches need more digitalization than others: e-Commerce; Real estate; Logistics; Fast-Moving Consumer Goods; Fashion.

Any projects that position themselves on the Internet need to be digitalized [4, 5]. Creating a website is not enough. One needs to understand how he/she will interact with the customer, what tools should be used and what is needed to improve service. The direction of e-commerce is actively developing. A large number of online stores are being created. Against the background of a high level of competition, it is necessary to declare the company and follow the basic principles and goals of digitalization.

The real estate sector has long been considered one of those who do not need to go online. However, practice shows that the introduction of new tools significantly improves the interaction between the client and the company. Imagine that before the actual inspection, the user can study the property online, make calculations, see all the conditions. To stand out in a very competitive environment, you need to develop unique tools. Applications, functional sites, interactive interaction - these are just a few of the opportunities provided by digitalization in the field of Real Estate.

Digitalization in the field of transportation and transport companies helps to optimize business. With the introduction of modern tools reduces the cost of logistics, improves paperwork, work with passengers or cargo. Bureaucratic workload is reduced, many processes are automated and simplified. As a result, digitalization in the field of Logistics leads to cost optimization, increased revenue and better interaction with customers. Providing services, cost calculators, tracking maps and many other tools help take business to the next level.

FMCG is a group of everyday goods. It is very difficult to compete in this niche, as the market is full of offers. However, the introduction of Digital tools in marketing [4] helps to keep the customer's attention, offer favorable terms of cooperation and send him to your stores. For example, a customer puts an application or visits a site, gets into the personal account, where his shopping history is stored, personal goods are provided, based on his purchases, discounts and promotions. He/she can get acquainted with the product, study the characteristics and make an order immediately. Bottom line: one gets a regular loyal customer, and their number grows.

One of the main tasks of digitalization is to increase brand awareness. This is exactly what is needed in the fashion industry. The right modern tools help bring a new product to market by lowering marketing costs, attracting more customers and increasing brand confidence. The task is to establish communication and show that the brand is friendly to the buyer. Show all the benefits and advantages, provide special conditions, make the client "unique" and unique. As a result, trusting relationships are formed, a fashion brand is positioned and a loyal audience is bought.

Today, the fast beat the big ones. Many large and small businesses are implementing digital tools for digitization and the pursuit of new trends. But we should not forget that the digital transformation requires a comprehensive solution to business problems with the right IT tools. Consider some successful examples of digitalization of both large and small companies that have been able to scale and develop in the context of digital transformation.

Digitalization tools allow you to comfortably and quickly communicate with customers and remove objections. Accelerated processing of applications, work in automatic mode through various forms allows the client to get the desired information and get answers to their questions. At the same time he does everything in a form convenient for him. As a result, communication with the client improves, the quality of service increases, the cost of maintaining regular customers decreases.

No modern business will be able to exist in the long run without developing a digital transformation strategy. We are seeing a rapid acceleration of trends that have been gaining popularity very slowly to date. Most likely, they will determine the future of the business in the coming years. The digitalization of services, as well as the digitalization of the state and technology in general, have already saved millions of jobs, helped slow down the spread of the virus and allow businesses to cope with new realities.

References

1. Zhang, Jan (2020). *COVID-19 Will Force Manufacturers to Improve Resilience Via Increased Automation & Digitalization* [Online resource] — <https://www.interactanalysis.com/covid-19-will-force-manufacturers-to-improve-resilience-via-increased-automation-digitalization/>
2. Naumik-Gladka, K.G. (2021) *Business communications in environmental tourism* \ K.Naumik-Gladka, O. Kakhovska, E. Darmofal, S. Stankevych \ *Ukrainian Journal of Ecology*, 2021, 11(7), 1-5, Режим доступу: \ <https://www.ujecology.com/inpress.html>
3. Singh, Sarwant (2016). *Future Of Logistics: Five Technologies That Will Self-Orchestrate The Supply Chain* [Online resource] — <https://www.forbes.com/sites/sarwantsingh/2016/09/22/future-of-logistics-5-technologies-that-will-self-orchestrate-the-supply-chain/?sh=2df081305a63>
4. Сущенко, О. А. (2018). *Маркетингові комунікації в туристичній діяльності. Навчальний посібник* / О. А.Сущенко, М. В. Алдошина, К. Г. Наумік-Гладка. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 226 с. \ Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24096>
5. *Цифровая трансформация* (2018) [Online resource] — <https://tqm.com.ua/likbez/article/cifrovaya-transformaciya-diditalisaciya-biznesa>

ГРИНЧАК Маргарита

*к.і.н., доцент кафедри права, політології
та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля*

ЗАМНІУС Сніжана

*студентка другого курсу
напряму «Політологія»
Університету імені Альфреда Нобеля*

ОБМЕЖЕННЯ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ УРЯДАМИ РІЗНИХ КРАЇН ЯК ЗАСІБ ВПЛИНУТИ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ ДЕРЖАВИ

У сучасному світі в багатьох країнах є обмеження доступу громадян до різних інтернет ресурсів, а саме соціальних мереж і месенджерів. Ці Інтернет-обмеження проявляються у різних формах, наприклад, закриття або блокування роботи соціальних мереж, створення фіктивних альтернативних ресурсів, зменшення трафіку роботи месенджерів тощо. Ці обмеження застосовуються досить широко та існують зазвичай у країнах із авторитарним або тоталітарним політичним режимом, хоча є винятки. Соціальні мережі можуть блокувати різні країни. Серед причин обмежень у роботі виділяють найчастіше декілька.

Це, по-перше, Інтернет-фільтрація, яка досить часто практикується з метою захисту від дійсно небезпечної для суспільства інформації. Прикладом може бути порнографічні матеріали за участю неповнолітніх, сцени насилля, тощо. В деяких країнах практикується впровадження фільтрів для обмеження доступу громадян до сайтів з антидержавницькою діяльністю.

По-друге, через те, що деякі Інтернет-ресурси можуть бути зосереджені в руках певної країни, яка може контролювати вміст сайтів, змінювати або редагувати інформацію, що може бути заборонена в іншій державі або вважається у цій країні небажаною.

По-третє, для захисту конфіденційності людини.

Подібна практика поширюється навіть у демократичних державах. В сфері законотворчості сучасної Великобританії активно розробляються нові норми для регулювання електронних засобів масової інформації та соціальних мереж. Це пов'язано з тим, що інтернет займає центральне місце у суспільному житті, особливо для молоді, соціальні мережі, такі як Facebook чи Telegram незамінні. Закон завжди намагається не відставати від швидкості, з якою розвиваються технології. Швидка еволюція соціальних мереж, безумовно, вимагає переосмислення їх правового регулювання. З юридичної точки зору спілкування через соціальні мережі не дорівнює усним розмовам, тому що існує постійний письмовий запис і набагато ширша аудиторія. У просторі соціальних мереж важко розрізнити те, що є образливим, і те, що є допустимим, але емоційно забарвленим висловлюванням. У більш загальному плані правове регулювання соціальних мереж є складним завданням, оскільки воно не відповідає нормам, на яких були побудовані закони, що стосуються свободи вираження поглядів. Прикладом є законодавство Великобританії. Уряд запровадив створення “найбезпечнішого у світі інтернету” і назвав ці законодавчі акти першими в світі законами про онлайн-безпеку. Через цей закон власників сайтів зобов'язали фільтрувати інформацію для захисту своїх інтернет-користувачів від небажаного контенту на тему тероризму, насильства та поширення дезінформації. Ці закони стосувалися не тільки соціальних мереж, але і файлообмінників, онлайн-форумів і пошукових систем.

Активніше блокують мережі авторитарні країни. Так у Китаї активно працює система інтернет-обмежень, там заблоковано ціла низка популярних соціальних мереж, наприклад, Facebook, Instagram, YouTube тощо. З одного боку, влада у Китаї використовує Інтернет в інтересах розвитку політики та економіки, а з іншого – прагне усунути “розбіжності і нестабільність”, які створюються Інтернетом, шляхом запровадження контролю свободи в Інтернеті. За даними міжнародних досліджень в Китаї створили найскладнішу систему Інтернет-обмежень, що здатна фільтрувати велику кількість “зайвого” контенту, шляхом створення власних сайтів, в яких контент дуже ретельно контролюється та перевіряється, так замість YouTube, вони використовують Youku, замість Twitter – Weibo, замість Facebook є Renren тощо.

Фільтрації в Інтернеті належать сайти, що пов’язані з темою релігії та з політичним контентом, належать “ворожим” країнам, заохочують до вчинення злочинів, створені забороненими в КНР організаціями.

В Китаї існує список ключових слів, які заборонено вводити. До цього списку, що блокуються під час запитів, входять такі слова як демократія, червоний терор, пригнічення, права людини, тоталітаризм тощо.

У 2016 році урядом Китаю було ухвалено закон “Про кібербезпеку”, згідно з ним групи, організації та фізичні особи повинні “охороняти” безпеку, честь, гідність та інтереси країни в Інтернеті, також забороняється діяльність, спрямована на повалення соціалістичної системи, розкол нації, підрив національної свідомості та захист тероризму.

Отже, ми можемо зробити наступні висновки:

фільтрація, обмеження, блокування та контроль сайтів в різних країнах, з різними типами політичних режимів, і являє собою один із методів державного управління;

головна мета політики обмежень в державах де блокується контент – це забезпечення безпеки інформаційної системи з дотриманням непорушності принципів вільного поширення інформації;

політика контролю в авторитарних та тоталітарних країнах має на меті перш за все збереження існуючого політичного режиму і не може бути виправдана з точки зору гарантії свободи слова. Подібні країни перш за все намагаються убезпечити власне інформаційне поле від зовнішнього впливу.

Обмеження в інтернеті мають свої позитивні та негативні чинники, тому що створюються переважно для захисту користувачів від небезпечної інформації, але в деяких випадках можливий наступ на свободу в Інтернеті, що зазвичай трапляється в країнах з тоталітарним або авторитарним режимом, тому влада та громадянське суспільство мають чітко розпізнавати межі, де заборони виправдані через можливе порушення прав людини, а де це може заважати реалізації тих самих прав та свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. McGoldrick, D. (2013) *The Limits of Freedom of Expression on Facebook and Social Networking Sites: A UK Perspectiv. Human Rights Law Review, Volume 13.* 125–151, <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngt005>
2. Ланде, Д. В. Ліненко, Ю. О. (2019). *Мережева модель правових обмежень доступу до Інтернету у світі. Інформація і право.* (2). 26-31.

КАРПУЩЕНКОВ Михайло

*Студент III курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук
та міжнародних відносин, Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ У ВІЙНІ УКРАЇНИ ПРОТИ РФ

Постановка проблеми. Сучасний світ є більш буремним на події, процеси у світовому політичному просторі, звісно, разом з ним розширився і інструментарій. Деякі інструментальні моменти були засновані відносно нещодавно – деякі отримують право на своє існування у ці дні. Неодмінно, беззаперечною є модернізація до сучасних викликів старих дієвих компонентів впливу на супротивника, що перевірені практикою та часом. Сучасний стан речей в контексті інформаційної складової російсько-українського військового конфлікту не є виключенням. Певні моменти такої складової сучасної гібридної війни, як інформація та медіа, для багатьох представників суспільства є або не представляють інтересу, оскільки певна частка населення інфантильна (з причини перенасиченості інформаційного простору, надокучливість, інші життєві пріоритети, та інше) або суспільство володіє інформацією поверхнево чи взагалі споживає відверто неправдиву інформацію.

Технологічна складова будь-якого військового конфлікту та такої складової, як політична криза (котру одночасно можна вважати наслідком) є надзвичайно складною. Розуміння процесів для досягнення певної мети у межах інформаційної війни є дуже важливим як для виконавців, так і для дослідників. Суспільству на даний час здається, що з російською інформаційною війною проти нашої держави все зрозуміло. Але не все так однозначно...

Мета та завдання статті. Автор статті ставить перед собою за мету визначити та проаналізувати поняття «інформаційна війна» в російсько-українському кейсі, надати чіткі визначення технологічним процесам інформаційної війни Росії проти України, описати певні прогнози та можливі дії з метою протидії, зважаючи на стан сучасного політичного процесу між державами та у регіоні загалом.

Основний виклад матеріалу. Досліджуючи наукові статті, матеріал яких є присвяченим дослідженням питань російсько-української гібридної війни та її інформаційної складової, можна прийти до висновку, що єдиного і беззаперечного визначення терміну «інформаційна війна» у науковому просторі практично не існує. Натомість, є визначення та трактування, які перекликаються один між одним та практично дають відповідь на поставлене запитання. Ці визначення чітко дають розуміння того, що війна інформаційного характеру не може принести користі, як і звичайна війна з летальними наслідками. На відміну від життів людей, у інформаційній війні втрачаються політична довіра, економіка, суспільний баланс – при цьому необов'язково застосування інформаційної складової тільки під час ведення реальних бойових дій або замороженого військового конфлікту.

Як приклад, можна навести визначення, запропоноване професором Б. Юськівим, згідно якого під інформаційною війною слід розуміти “інформаційно-психологічний вплив – це цілеспрямоване виробництво і поширення спеціальної інформації, яка безпосередньо впливає на функціонування інформаційно-психологічного середовища суспільства”[1].

Також пропоную до уваги думку Я. Малика, який дає більш розлоге та зрозуміле визначення терміну «інформаційна війна». Отже, «інформаційна війна – форма ведення інформаційного протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними та іншими структурами), яка передбачає проведення комплексу з нанесення шкоди інформаційній сфері конкуруючої сторони і

захисту власної інформаційної сфери, конкуруючої сторони і захисту власної інформаційної безпеки.» [2].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити два основних висновки для подальшого обговорення теми. Інструмент такого виду війни – інформація та її складові. Інструментарій – будь-який суб'єкт, який в своїй діяльності стикається з виробництвом, поширенням, репродукцією інформації. Може виникнути питання – чому «будь-який суб'єкт»? На даний час, на мою думку, традиційні друковані, електронні та телевізійні ЗМІ не є монополістами на інформаційному просторі. Звичайно, певні медіа-холдинги продовжують утримувати за собою лідерські позиції, зокрема, і у пропагандистській діяльності. Проте, активно про себе та свої лідерські амбіції у медіа-просторі заявляють різноманітні блогери, активісти та так звані «ЛЮМи» - лідери суспільної думки, серед яких відомі політики та експерти різних галузей. Беззаперечно, багато з представників медіа-простору дійсно є позитивними та такими, що несуть корисну інформацію для суспільства. Корисну у розумінні, що вона не має під собою деструктивних наслідків для «здорового існування» країни та суспільства, не суперечить нормам та законам безпеки держави. Але якщо казати про негативний вплив в умовах інформаційної війни – які ставляться завдання перед виконавцями?

До таких завдань можна віднести наступний список:

- створення атмосфери бездуховності, негативного ставлення до культури та історичної спадщини у суспільстві конкурента чи ворога;
- маніпулювання громадською думкою і політичною орієнтацією населення держави з метою створення політичного напруження та стану, близького до хаосу;
- дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями та рухами з метою розпалення конфліктів, стимулювання недовіри, підозри, загострення ворожнечі, боротьба за владу;
- провокування соціальних, політичних, національно-етнічних і релігійних зіткнень;
- провокування, застосування репресивних дій з боку влади щодо опозиції;
- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади та управління, інспірація помилкових управлінських рішень;
- уведення населення в оману щодо роботи державних органів влади, підрив їх авторитету, дискредитація їх дій;
- ініціювання страйків, масових заворушень, інших акцій протесту та непокори;
- підрив міжнародного авторитету держави, її співпраці з іншими державами;
- створення чи посилення опозиційних угруповань чи рухів;
- дискредитація фактів історичної, національної самобутності народу; зміна системи цінностей, які визначають спосіб життя і світогляд людей;
- применшення та нівелювання визнаних світових досягнень у науці, техніці та інших галузях, перебільшення значення помилок, недоліків, наслідків хибних дій та некваліфікованих урядових рішень;
- формування передумов до економічної, духовної чи військової поразки, втрати волі до боротьби та перемоги;
- представлення свого способу життя як поведінки та світогляду майбутнього, які мають наслідувати інші народи;
- підрив морального духу населення і, як наслідок, зниження обороноздатності та бойового потенціалу;
- здійснення іншого деструктивного ідеологічного впливу;
- нанесення шкоди безпеці інформаційно-технічної інфраструктури (машинно-технічним засобам, програмному забезпеченню, засобам та режиму захисту від несанкціонованого витоку інформації);
- захист від іншого деструктивного і інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного впливу [3].

При цьому, основним завданням вважається провадження деструктивного впливу на державу, її органи влади, суспільство, затримку її економічного та соціального розвитку, суттєве погіршення міжнародного іміджу, зв'язків з іноземними партнерами, створення загального хаосу в житті держави та управління нею. Хаотичне існування тієї сторони, проти спрямовані акти інформаційного впливу, фактично є метою інформаційної війни, оскільки в такому випадку цілком можливе порушення балансу інформації, думок, деморалізація та ще більше розшарування суспільства та розділу на табори думок. Події війни та останніх двох років, коли в Україні вирує епідемія COVID-19 таку думку тільки підтверджують на практиці.

Технологічно процес інформаційної війни, безсумнівно, полягає у використанні всього спектру можливостей сучасного технічного буму останніх десятиліть, включаючи, окрім необхідного технічного інструментарію, необхідні знання з ряду наук та дисциплін технічного та гуманітарного характеру. У розрізі інформаційної війни з поміж багатьох визначень терміну «інформаційна технологія» найбільш доречним, на мою думку, є таке трактування, що запропоноване науковцями А. Гапоненко та Т. Орловою: Інформаційна технологія – це представлене в проектній формі (тобто у формалізованому вигляді, придатному для практичного використання) концентроване вираження наукових знань і практичного досвіду, що дозволяє раціональним чином організувати той чи інший досить часто повторюваний процес [6] [7].

Таким чином, ми можемо зрозуміти, що у нашому випадку всі процеси інформаційної війни є часто повторюваним процесом, задля якого потрібні інформаційні технології. Повторюваність визначається загальною методикою та використовуваних інструментах (учасники подій, суб'єкти, інформаційні наративи, та ін..) та загальною метою, проте з різним результатом. Як приклад технологій, можна навести такі як, втручання у роботу державних систем та ресурсів, маніпуляція суспільною думкою шляхом публікації завідомо неправдивих матеріалів, що мають за мету формування суспільного резонансу на визначену тематику, інформаційний тероризм (завідомо неправдиві інформування про мінування стратегічно-важливих об'єктів: такі як залізничні вокзали, автостанції, станції метро; та об'єктів, що становлять соціально-важливий статус: лікарні, органи державної та місцевої влади, торговельно-розважальні центри та інше).

Російська агресія в інформаційному просторі впливає на українське суспільство не тільки шляхом впливу на політичну думку. Незважаючи на усі можливі санкції та заборону російських телеканалів згідно рішення РНБО у 2015 році [6], українське суспільство продовжує отримувати інформацію з російських джерел використовуючи VPN-технологію (перегляд ресурсів з використанням іноземних серверів), переглядаючи відверто російські ресурси у соціальних мережах та месенджерах з подальшим вербальним або письмовим поширенням. Варто зазначити, що Україною сумісно з партнерами утворено ряд інформаційних ресурсів, діяльність яких покликана на викриття неправдивої російської інформації та пояснення їх намірів для нашого суспільства. Проте, зважаючи на продовження споживання населенням російського інформаційного продукту, можна зробити два висновки:

- 1) Україна, нажаль, прогала інформаційну війну агресору. Цьому є ряд причин, зокрема, і відсутність жорсткої протидії агресору на інформаційному полі як на вільній території України, так і на окупованій (незважаючи на виділення фінансування з цього питання);

- 2) Українське суспільство не спроможне аналізувати інформацію та визначати дійсно правдиву точку зору. Натомість, спостерігається переважна недовіра до національних інформаційних ресурсів незалежно від форм власності.

- 3) Загальна втома суспільства від великого об'єму інформації з актуальних питань. Одна з непомітних на перший погляд цілей інформаційної війни фактично є виконаною – виснаженість суспільства на тлі

перенавантаженням інформації різного роду, з різних джерел, проте на одну і ту саму тематику.

4) Дуже важливий аспект – вплив РФ на європейські країни та суспільство, які є за своєю суттю, партнерами України – внаслідок чого маємо, у певному сенсі, дуже швидко зміну настроїв у партнерському європейському середовищі. Як результат, це вносить думку в наше суспільство щодо того, що Україна залишається сам на сам у протистоянні з РФ та не є на перших місцях порядку денного для європейської спільноти.

Висновок. Як підсумок, вважаю за потрібне надати кілька важливих думок, які є цілком можливими до реалізації з метою протидії російській інформаційній агресії, які на мою думку можуть бути цілком доречними. Війна програна, беззаперечно. Але відігратися та перенести чашу на свою сторону, як би це банально не звучало, можливо тільки за рахунок грамотних та ефективних дій. Перш за все, вважаю за потрібне, поновлення роботи іномовних редакцій телеканалу UATV, які були закриті на початку 2020 року. [7] Розширення мовлення не тільки російською мовою, з метою переконання не тільки російської аудиторії, а й західноєвропейської та американської (де присутні скептики з українського питання). По-друге, дуже важливо поширювати можливість населення до отримання знань з інформаційної гігієни, активізація ресурсів з факт-чекінгу та протидії дезінформації. І третій важливий момент – активізація правоохоронних органів, зокрема Департаменту кібербезпеки Національної поліції України, СБУ та інших у контексті активної протидії поширенню завідомо неправдивої інформації та діям, що шкодять інформаційній безпеці держави та суспільства з посиленням міжнародного співробітництва у сфері колективної безпеки інформаційного простору.

Важливо розуміти, що тільки активна протидія та донесення якісної правдивої інформації не тільки до власного населення, а й до міжнародної партнерської спільноти суттєво підвищать шанси України на виграш у гібридній війні. Але запорука перемоги – в освіченому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Юськів Б. М. Опорний конспект лекцій з дисципліни “Інформаційні війни” / Б. М. Юськів. – Рівне: РІС КСУ, 2003. – 55 с.
2. Малик Я. ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА І УКРАЇНА [Електронний ресурс] / Я. Малик // Науковий вісник “ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ”. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk15/fail/Malyk.pdf.
3. Так само
4. Юдкова К. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ” [Електронний ресурс] / К. В. Юдкова // “Інформація і право”. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://ippi.org.ua/sites/default/files/ykvovpit_13_1_2015_0.pdf.
5. Так само
6. Про надзвичайні заходи протидії російській загрозі та проявам тероризму, підтримуваним Російською Федерацією [Електронний ресурс] // РНБОУ. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-15#Text>.
7. Англомовна редакція телеканалу UATV припинила роботу [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-uatv/30374009.html>.

Науковий керівник: Микитчук Н., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук та міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПУЦ Ольга

*студентка IV курсу, кафедра міжнародного права,
ННІ права та міжнародно правових відносин,
Університет митної справи та фінансів*

ПРАВО ДИТИНИ НА ВІЛЬНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ СВОЄЇ ДУМКИ ТА ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Захист прав дитини – це питання міжнародного значення, котре потребує розгляду в історичному, соціологічному, культурному, демографічному, педагогічному й, звичайно, правовому контексті. Деякі закони та інші нормативно-правові акти закріплюють чітко визначені правила та вимоги до організації життя дитини. Основним принципом законодавчого захисту прав дітей в Україні є «всі діти рівні від народження».

Одним з невід'ємних прав дитини є свобода слова, свобода думки та право на інформацію. Кожна держава-учасниця Конвенції ООН про права дитини зобов'язана забезпечити умови, в яких діти могли вільно висловлювати свою думку [1].

Стаття 9 Закону України «Про охорону дитинства» гарантує право дитини вільно висловлювати свою думку, формувати власну думку, розвивати соціальну активність та отримувати інформацію, відповідну її віку. Це право включає свободу шукати, отримувати, поширювати та зберігати інформацію усно, письмово або іншим способом за допомогою творів мистецтва, літератури, засобів масової інформації, засобів зв'язку (комп'ютер, телефон тощо) або іншими засобами вибору. Дитина має доступ до інформації та матеріалів з різних національних та міжнародних джерел, зокрема тих, що сприяють здоровому фізичному та психічному розвитку, соціальному, духовному та моральному благополуччю [2].

Діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації, їх посадових осіб з коментарями та пропозиціями щодо їх діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації своїх прав та законних інтересів та скарг[2].

Реалізація права дитини на свободу вираження поглядів та інформації може бути обмежена законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, охорони здоров'я населення, захисту репутації чи прав інших осіб, запобігання розкриття конфіденційної інформації або збереження авторитету та неупередженості правосуддя [2].

Свобода сповідувати власну релігію або переконання може підлягати лише таким обмеженням, котрі передбачені законом і необхідні для захисту громадської безпеки, громадського порядку, моралі чи здоров'я населення або основних прав та свобод інших осіб.

«Діти сьогодення» все частіше займають активну життєву позицію: беруть участь у процесі прийняття рішень, займаються суспільною діяльністю. В результаті у деяких випадках, вони зазнають порушення свого права на свободу вираження поглядів, маючи свої погляди та переконання з певного питання.

Одним із прикладів вільного висловлення свої думки вважається участь дитини в житті школи. Все більше шкіл організовують спеціальні гуртки, що отримали назву парламентські збори. Кожного місяця відбувається засідання, де діти мають право висловити свою думку щодо певних організаційних питань школи або ж запропонувати певну ідею на обговорення. За допомогою таких гуртків діти навчаються самостійно приймати рішення та відстоювати свою думку, водночас, школа стає все більше демократичною та уважною до життя школярів.

Підтримка прав дітей, охорона їх процесуальних прав та сприяння їхнім правам шляхом забезпечення того, щоб діти були особисто або через інших осіб чи органи

поінформовані та допущені до судового розгляду щодо них, підпорядковуються Європейській конвенції з прав дитини [3].

Положення Конвенції визначають процедурні заходи, котрі повинні вживати держави для сприяння реалізації прав дитини при оцінці судом сімейних питань, зокрема тих, що стосуються здійснення батьківської відповідальності, місця проживання та доступу до дитини, – з метою найкращого врахування думки та інтересів дитини [3].

Враховуючи, що чинне українське законодавство передбачає різні випадки, коли дитині надається можливість бути поінформованою та висловлювати свою думку, і ця думка враховується з огляду на її ступінь зрілості, Європейська конвенція про здійснення права дитини повинна надалі розвивати найкращі умови захисту інтересів дитини, коли суди вирішуватимуть сімейні питання, що стосуються дитини [4].

Неможливо працювати, жити, бути захищеним, не знаючи меж своїх прав і свобод, дозволених і заборонених в інтересах суспільства. Активна та юридично компетентна особа повинна, таким чином, формуватися з дитинства. Права дитини – це те, що гарантує держава. Це своєрідна допомога дорослим у законодавчій формі, щоб дитина розвивалася та реалізовувалась.

Хоча в Україні реалізація права дитини вільно висловлювати свої погляди та отримувати інформацію регулюється, міжнародні та європейські конвенції, стандарти та рекомендації підтримують оновлення національного законодавства у цій сфері відносин. Правові норми щодо використання дітьми інформації, доступної в Інтернеті, мають бути, зокрема, закріплені законом, щоб запобігти їх згубному впливу на їхній розвиток. Крім того, існує потреба доопрацювати національне законодавство щодо створення та розповсюдження інформації дітьми через Інтернет, що може порушувати права, свободи та інтереси інших осіб або спонукати їх діяти незаконно. Водночас слід мати на увазі, що належне здійснення права дитини на одержання, використання та розповсюдження інформації, у тому числі за допомогою Інтернет-ресурсів, сприяє свободі вираження поглядів та її всебічному розвитку в сучасному інформаційному суспільстві.

Свобода вираження поглядів, свобода думок та право на інформацію є невід'ємними правами дитини, так само як і дорослого. Держави-учасниці Конвенції ООН про права дитини зобов'язані забезпечити умови, де діти могли вільно висловлювати свою думку та належним чином погляди дитини враховувались. Жодна дитина не може бути покарана за те, що вона говорить та думає. Але дитина не повинна підбурювати до вчинення злочину, ображати та кривдити іншу людину, наклепувати на когось. Думки кожної дитини повинні бути вільними.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 15.10.21)
2. Про охорону дитинства: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2402-14#Text> (дата звернення 15.10.21)
3. Європейська конвенція про здійснення прав дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text (дата звернення 15.10.21)
4. Головний спеціаліст відділу міжнародного приватного права. Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_19188 (дата звернення 15.10.21)

Науковий керівник: Філяніна Л., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права, ННІ права та міжнародно-правових відносин, Університет митної справи та фінансів

МЕНЬШАКОВА Дар'я

*Третій секретар відділу цифрової дипломатії
Головного управління публічної дипломатії
Директорату публічної дипломатії та комунікацій
Міністерства закордонних справ України*

ДОСВІД ФРАНЦІЇ У ВИКОРИСТАННІ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Цифрова дипломатія Франції, як і все, що відбувається у міжнародно-політичних відносинах стала відповіддю на стрімкий розвиток подій, що відбувається у світі. Як компонента публічної дипломатії цифрова дипломатія не припиняє розвиватись і слугує надійною формою комунікації і реалізації зовнішньополітичних інтересів держави. Науково обґрунтована, чітко окреслена, гнучка стратегічна політика держави є невід'ємним атрибутом діяльності цивілізованого, сучасного міжнародного актора. В свою чергу, саме використання цифрової дипломатії дозволяє державі дотримуватись необхідного рівня швидкості реагування, прозорості та відкритості для громадськості. В умовах сучасності, діджиталізації світу, Франція значні зусилля покладає саме на розвиток цифрової дипломатії.

Цифрова революція відкрила нові можливості і обшири для розвитку міжнародних відносин і використання м'якої сили, де бачення, принципи та інтереси можуть бути вкрай суперечливими. У розвитку діджитальної дипломатії Франція підтримує принципи відкритості, співпраці та свободи, започатковані Інтернет-революцією, що створила нові можливості для прогресу, культурного розвитку, просування свобод, рівного доступу до знань і культури, відкритості та співпраці. Водночас Франція стоїть на захисті стабільності та безпеки у кіберпросторі – невід'ємними наслідками і викликами цифрового прогресу [1].

Відповідно до міжнародної цифрової стратегії Франції, оприлюдненої 15 грудня 2017 року міністром Жаном-Івом Ле Дріаном, цифрова дипломатія Франції зосереджена на вирішенні наступних чотирьох питань:

- гарантуванні міжнародної безпеки кіберпростору, шляхом зміцнення європейської стратегічної автономії та сприяння стабільності кіберпростору в міжнародних органах і регулюванні змісту інформації, що поширюється в Інтернеті, а також регулюванні діяльності цифрових платформ [2];
- сприянні регулюванню дій в глобальній мережі, шляхом посилення її відкритості і різноманітності, а також завдяки зміцненню впевненості під час її використання;
- пропагуванні прав людини, демократичних цінностей та французької мови в цифровому просторі;
- посиленні впливу та привабливості французьких цифрових акторів.

Одним із завдань цифрової дипломатії у Франції є також сприяння лідерству Франції та Європейського Союзу в розробці та управлінні новітніми технологіями, зокрема, опануванні штучного інтелекту.

Використання цифрової дипломатії є необхідним і сучасним інструментом стратегічних комунікацій держави, що дозволяє утвердити позиціонування держави у світі, шляхом використання новітніх методів мережових комунікацій і публічного презентування власних наративів держави, задля створення позитивного іміджу держави, формування простору впливу і реалізації своїх національних інтересів [3].

Цифрова дипломатія набула популярності після «арабської весни» і стала продовженням традиційної дипломатії іншими засобами. Електронна дипломатія прискорює дифузії влади, яка довгий час знаходилась в руках конкретних країн до інших соціальних суб'єктів. Інформаційна революцію пояснюється ще і

приголомшливим зниженням витрат на передачу даних і можливостями, які відкриваються для всіх у режимі реального часу. Тим не менш, цифрова дипломатія породжує і прискорює дискусію про ступінь «демократизації» та «прозорості», а також про «дезінформацію» та «маніпулювання» людьми [4].

Інтернет став нервовою системою світової системи. Цифрова дипломатія ставить під сумнів звичайну географію, стирає кордони і змушує держави по-іншому подивитись на питання суверенітету, свободи слова та управління. Сьогодні дипломатія і суверенітет тісно переплелися. Дипломатія залишається прерогативою суверенної держави, що керується загальним правом і захищається збройними силами [5]. У цифровій же сфері держава хоче контролювати критичні інфраструктури, якими вона володіє, а також прагне зайняти лідируючі позиції в транснаціональному кіберпросторі. Кіберпростір можна розглядати як «спільний простір» так само, як і моря та космос, так само як і вони – простір мережі Інтернет потребує врегулювання і унормування на міжнародному рівні. Цифрові технології докорінно трансформують природу міжнародної системи, оскільки технології поширюються з безпрецедентною швидкістю. Питання про цифровий суверенітет тісно пов'язане із поняттям кібервійни та збільшенням кількості кібератак.

Офіційно у питання врегулювання дій у мережі Інтернет Франція виступає за багатостороннє управління, визнає центральну роль приватного сектора та «пропонує збалансований підхід, у якому чіткі політичні межі і громадський інтерес має допомогти створити передбачуване середовище, сприятливе для довіри та інвесторів» [3].

Збільшення ролі Інтернету у світі збігається зі збільшенням ролі Сходу у міжнародних відносинах. Ключовим завданням держав ЄС нині стає досягнення конвергенції цифрової дипломатії, щоб зайняти політичний та економічний простір між західними державами, з одного боку, і Китаєм з іншого. Значної уваги потребує також питання побудови відносин між користувачами Інтернету, тими, хто розвиває технології і їхнім монополістичним настроєм, а також державами [6]. Цифрова дипломатія може бути міцно інтегрована в економічну дипломатію і відповідно бути тісно пов'язаною із зовнішньою політикою, що може бути як абсолютною необхідністю в часи економічної кризи, так і ризиком для індивідуальних свобод у часи політичної кризи. Так чи інакше, саме опанування цифровими технологіями стане вирішальним у розвитку міжнародних відносин у найближчий час [7].

Глобалізація, розвиток технологій, перехід до віртуального спілкування внаслідок COVID-19, збільшення темпів життя і перехід до так званого «кліпового мислення» ставлять перед державами нові цілі і завдання, зумовлюють трансформацію всіх сфер життя, в тому числі і дипломатії, де більшої ваги набуває цифрова дипломатія, як ефективний інструмент реалізації національних інтересів держави. Використання досвіду передових держав світу, як то Франція, може бути корисним для України, адже можливості цього напрямку дипломатії є більш гнучкими, а потенціал соціальних мереж і цифрових платформ досі прогресує.

Список використаних джерел

1. *La stratégie internationale de la France pour le numérique* (2021) France diplomatie. Retrieved from: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/diplomatie-numerique/la-strategie-internationale-de-la-france-pour-le-numerique/>
2. *La nouvelle diplomatie numérique et son influence sur la géopolitique de la culture et du commerce international. Culture, commerce et numérique* (2017) Retrieved from: https://www.ieim.uqam.ca/IMG/pdf/oif-volume12-numero1fev-2017ceim_vf.pdf
3. Thomas Gomart, « Écrire l'histoire des relations internationales après WikiLeaks » (2011), *Revue des Deux Mondes*, p. 88-89.
4. Michel Baud, « La cyberguerre n'aura pas lieu, mais il faut s'y préparer » (2012), *Politique étrangère*, № 2.
5. Julien Nocetti, *Dans la guerre de l'information aura-t-elle lieu ?* (2017), Retrieved from: <https://www.cairn.info/la-guerre-de-l-information-aura-t-elle-lieu--9782100759729-page-150.htm>
6. Fergus Hanson, « Revolution @State : The spread of ediplomacy », Lowy Institute for International Policy, mars 2012.
7. "What is digital diplomacy?", (2021) Retrieved from: <http://digitaldiplomacy.fco.gov.uk/en/about/digitaldiplomacy/>.

СЕКЦІЯ 8.

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ДАЦКІВ Ігор

*доктор історичних наук, завідувач кафедри міжнародних відносин та дипломатії
Західноукраїнського національного університету*

ВІЗНЯК Ярослав

*Почесний консул Литовської Республіки в м. Тернопіль та Тернопільській області,
аспірант кафедри міжнародних відносин та дипломатії Західноукраїнського
національного університету*

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ В УКРАЇНСЬКО–ЛИТОВСЬКИХ ВІДНОСИНАХ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Посилення інтересу історичної науки до дослідження українсько-литовських відносин у новітній геополітичній системі стало закономірною вимогою часу. Зокрема й через те, що зовнішньополітичний курс «багатовекторності», характерний для перших десятиліть незалежності, на нинішньому етапі все більшою мірою не відповідає своїм основним функціям і демонструє усе меншу спроможність ефективно відповідати на актуальні виклики, зокрема у ході вирішення та усунення насущних проблем міждержавних, міжнародних та міжнаціональних відносин.

Упродовж 1990–х років реалізуючи зовнішньополітичну програму, схвалену Верховною Радою України та затверджену Президентом, українське дипломатичне відомство визначило основні напрями та пріоритети, сформулювало цілі та завдання своєї діяльності, намітило коротко- та довгострокові перспективи. Попри те, що Україна проводить політику на розбудову відносин із численними країнами Європи і світу, розвиток багатоаспектних взаємин із Литвою носить пріоритетний характер.

Становлення відносин між Україною та Литовською Республікою, як незалежних держав, стало можливим завдяки змінам у Європі наприкінці XX – на початку XXI століття. Відносини між двома державами набули нового виміру і поступово переросли в тісну політичну, економічну, наукову та культурну співпрацю, що характеризується сьогодні як стратегічне партнерство.

З кінця 1990-х років починає зростати кількість публікацій узагальнюючого характеру про зовнішню політику України та місце незалежної української держави в глобальній системі міжнародних відносин, де українсько-литовські взаємини розглядалися у загальноєвропейському і регіональному контексті. Серед українських науковців, які зробили внесок у вивчення досліджуваних нами питань можна виділити праці Н. Кононенка та Р. Балабан (Kononenko, Balaban, 2000, с. 10–16), Т. Пушкаренка-Щербини (Pushkarenko-Shcherbyna, 2008, с. 64), В. Сергійчука (Serhiichuk, 1997, с. 14–16), І. Туряниці (Turianytsia, 2012, с. 19) та ін. Доречно зазначити, що в українській та зарубіжній історіографії проблема українсько-литовських відносин не є комплексно дослідженою. Загалом, українсько-литовські відносини у цих дослідженнях представлені як складова балтійського вектора зовнішньої політики України та висвітлюються лише побіжно.

Розвиток сучасних взаємин як між державами, так і національними спільнотами загалом, часто викликає запитання: в чому причина сприятливої соціально-психологічної атмосфери співробітництва тих чи інших країн, властивої як громадянському суспільству, так і політикам, намагання їх бути ближче і відкритіше один до одного і що лежить в основі такого позитивного сприйняття та ставлення?

Відказуючи на це, здавалося б просте питання, та застосовуючи його по

відношенню до українсько-литовських відносин, варто відзначити, що саме образ минулого, сконструйований в історичній пам'яті відіграли і продовжують відігравати неабияку роль у налагодженні нових відносин між країнами. Спогади про минуле виникають в соціальному, культурному, економічному та політичному контекстах, які вони відображають і з якими мають справу (Naukovets, 2009, с. 23). Отже, ці контексти безпосередньо впливають на образи взаємосприйняття індивідів і колективних суб'єктів у сучасних умовах суспільного буття. Образ України в Литві й навпаки, значною мірою, відштовхується від спільного українсько-литовського періоду історії, більше того, він став фундаментальним блоком національно-державної ідеології, котра прямо впливає на відносини обох країн і народів.

Загалом образ Литовської Республіки щодо України формувалася практично позитивно (як і в Україні по відношенню до Литви) та сприймається передусім через призму спільного практично безконфліктного існування з Україною в історичному, соціокультурному та політичному просторі спочатку у Великому князівстві Литовському, потім Речі Посполитій, Російській імперії та Радянському Союзі. Така звичка сприйняття: бути поряд – неодноразова знаходила відображення і у сьогоденних відносинах між обома країнами. Особливо вона стосується питань культурного співробітництва, адже саме культурні зв'язки між українським і литовським народами мають давню традицію та сягають ще княжих часів, зокрема періоду існування Галицько-Волинського князівства, складаючи вагомий сегмент тої ж історичної пам'яті.

Литовське князівство успадкувало чимало елементів культури і державності Київської Русі, що дало підстави російському історикові Г. Вернадському стверджувати, що рецепцію давньокиївської культурної та правничої спадщини радше варто шукати в Литовській Русі, ніж у Московській (Vernadskyi, 2008, с. 110).

Таким чином, з набуттям Україною незалежності міждержавні стосунки у культурно-гуманітарній сфері набули нових рис. З 1993 р. почали налагоджуватись прямі зв'язки між міністерствами, відомствами, державними установами, навчальними закладами, творчими спілками та художніми колективами. Узгодження основних питань про співпрацю у сфері культури, науки й освіти супроводжувалось підписанням перших угод у цій галузі. У серпні 1993 р. було укладено Угоду між Урядом України та Урядом Литовської Республіки щодо співпраці в галузі освіти, науки та культури.

У відповідності до цієї угоди українська та литовська сторони домовилися налагодити співробітництво між відповідними організаціями і установами обох держав у галузі освіти, науки, культури, спорту, туризму. Статтею 3 Угоди передбачено взаємодію в галузі освіти та науки шляхом обміну студентами та аспірантами, викладачами, вченими та фахівцями; налагодження прямих комунікацій між відповідними міністерствами, учбовими закладами та установами; виконання спільних науково-дослідницьких проєктів тощо (Uhoda 1993, с. 1–4).

Згідно із положенням статті 6 двосторонні відносин у сфері культури здійснюватимуться шляхом заохочення прямого співробітництва між органами управління та закладами культури, проведення Днів культури та мистецтв, фестивалів народної творчості, тижнів кіно (Uhoda 1993: 1–4). Помітними подіями стали відзначення пам'ятних дат та подій в історії двох держав.

Відтак, 12 жовтня 1995 р. у Вільнюсі у Національній бібліотеці ім. М. Мажвідаса була відкрита виставка української книги з історії, культури і мистецтва (Turianytsia, 2012, с. 157), присвячена 400-річчю від дня народження українського гетьмана Богдана Хмельницького.

Про зацікавленість у розвитку культурно-гуманітарного співробітництва свідчить створення спеціальних інституцій, що мають сприяти покращенню відносин між Україною та Литвою у цій сфері.

У 1999 р. з ініціативи президентів Литви й України було створено Українсько-литовський фонд імені Т. Шевченка. Це є неурядова громадська організація, що

покликана сприяти економічним, культурним, науковим, освітянським зв'язкам між Україною та Литовською Республікою. Крім того, в межах Фонду здійснюється щорічне вручення премій діячам літератури й мистецтв двох країн. Головою Фонду з українського боку є В. Антонов (з 2007 р. – Генеральний Почесний консул Литовської Республіки у Львові). З литовського боку співголовою Фонду – А. Кумжа – Посол Литви в Україні на протязі 1999–2006 рр.

У грудні 2000 р. премію Українсько-литовського фонду імені Тараса Шевченка отримав литовський письменник Й. Стрелкунас за переклади творів українських поетів литовською мовою. У лютому 2001 р. Фонд організував Дні литовської культури у Львові, виставку литовської графіки і живопису на папері у Музеї етнографії та художнього промислу, виставку литовської фотографії у Фотогалереї В. Пилип'юка. У грудні 2001 р. Фонд провів доброчинну акцію під назвою «Дітям – від святого Миколая» (Turianytsia, 2012, с. 160).

27 березня 2002 р. відбулася церемонія вручення премій в номінації «Лицарі Свободи». З литовської сторони нагороду отримали В. Ландсбергис, із української – І. Сенік, Ю. Шухевич та І. Гель. Окремі відзнаки також отримують львівська журналістка Л. Янас і режисер із Сімферополя В. Косов за «вагомий внесок у розвиток культурних зв'язків між Литвою та Україною» (Yatsenko, 2002).

Вручення премій Українсько-литовського фонду імені Тараса Шевченка відбулося і у 2004 р. Головну премію за видатний внесок у розвиток українсько-литовських відносин одержав відомий литовський поет і перекладач А. Балтакіс. Серед його досягнень Фондом були відзначені переклад творів Т. Шевченка й Д. Павличка литовською мовою.

Про інтерес Литви до України свідчить також створення товариства «Литва – Україна» (1997 р.) яке очолив відомий політичний і державний діяч Литви Р. Озолас. Зокрема, в ході зустрічі Р. Озоласа з литовськими підприємцями, що співпрацюють з українськими фірмами, литовські бізнесмени виявили зацікавленість в наданні благодійної допомоги в організації культурних заходів, в т.ч. українській діаспорі (Turianytsia, 2012, с. 161).

Доречно зазначити, що культурно-гуманітарна співпраця між Україною і Литовською Республікою здійснюється на основі підписаної під час офіційного візиту Президента України до Литовської Республіки 22–24 квітня 2001 р. рамкової Угоди про співпрацю між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури Литви, яка стала правовою основою культурних обмінів між державами та імпульсом для активізації співпраці в цій галузі (Uhoda 1993, с. 1–4).

Положення угоди спрямовані на розвиток співпраці у сфері культури шляхом обміну мистецькими колективами, виставками сучасного мистецтва та музейними експозиціями на умовах взаємності. З метою покращення стану відносин у культурній сфері країни визначилися у питаннях спільної зацікавленості, на які буде скерована їх діяльність: захист культурної спадщини, обмін делегаціями спеціалістів, експертів і митців, співробітництво на рівні закладів культури та мистецтв двох держав.

Динамічним напрямом культурно-гуманітарної співпраці став обмін творчими, театральними, музичними, естрадними та фольклорними імпрезами, проведення виставок образотворчого мистецтва, гастролей, творчих зустрічей з літераторами, митцями.

З нагоди 10-річчя незалежності України відбувся обмін виставками. Зокрема, в м. Клайпеда відбулось урочисте відкриття виставки українського народного мистецтва, на якій було представлено роботи українських майстрів вишиванки та чеканної справи. Окрім цього, 22 серпня 2001 р. в Литовській національній бібліотеці ім. М. Мажвідаса урочисто відкрилась книжкова виставка Національної Бібліотеки України ім. Вернадського «Незалежній Україні – 10 років». Експозицію цієї виставки склали більш ніж 200 видань про сучасну зовнішню та внутрішню політику України. Також, на

державних телеканалах Литви продемонстрували українські фільми («Данило – князь Галицький», «На полі крові», «Сон», «Фучжоу».) (Turianytsia, 2012, с. 163).

Конкретизовані напрями двосторонньої співпраці визначені положеннями Програми культурного співробітництва між Міністерством культури і туризму України і Міністерством культури Литви на 2008–2010 рр., (Programa 2008, с. 3), що була підписана 14 лютого 2008 р. Зокрема, Україна і Литовська Республіка домовились співпрацювати у сфері сучасної хореографії і балету, образотворчого мистецтва, сприяти співробітництву між українськими і литовськими кінематографістами, режисерами, продюсерами, кіностудіями, кінофестивалями і асоціаціями кінематографістів, театральними установами, в налагодженні прямих контактів між бібліотеками і музеями своїх держав.

Розвиток культурно-гуманітарної співпраці між Україною та Литовською республікою спрямовується на інтенсифікацію культурного обміну, активізацію роботи щодо збереження існуючих пам'яток культури і пам'ятних місць у Литві пов'язаних із Україною. Цікавою у цьому плані виявилася зустріч у Кам'янці-Подільському почесних консулів Литовської Республіки в Україні, голів литовських товариств в Україні, представників культури та бізнесу України та дипломатів Посольства Литви в Україні у жовтні 2008 р. Окрім питань, що стосувалися литовців, які проживають в Україні, у міській Ратуші під час круглого столу на тему «Збереження історичної спадщини в Україні та Литві» виступили українські та литовські історики, представники установ з охорони історичних пам'яток, які обговорювали роль князів Коріатовичів в історії регіону і всієї України, підняли питання збереження історико-культурної спадщини Великого Князівства Литовського. Представник Державної комісії культурної спадщини Литви Й. Глямжа розповів про основні напрями державної політики у сфері збереження культурної спадщини у Литві. З метою популяризації історичної спадщини, під час зустрічі, було вирішено, організувати конференцію істориків, до якої запросити вчених з Литви, України, Польщі, Білорусі, Росії, Угорщини, Румунії, Словаччини та інших країн. Теж визнавались за доцільне проведення у подальшому двосторонніх семінарів, конференцій з різноманітних історичних питань, розвиток співробітництва між музеями (Dni Lytvu).

У рамках заходів, присвячених відзначенню 75 роковин Голодомору з 15 по 19 липня 2009 р. на території Литви тривала міжнародна акція «Незгасима свічка». 15 липня у приміщенні Сейму Литви відбулася урочиста офіційна церемонія передачі смолоскипу акції, в якій взяли участь члени литовського парламенту, представники Канцелярії Президента Литви та МЗС Литви, литовська громадськість, представники української громади. Посольство України спільно з Литовським Центром дослідження геноциду та опору провело меморіальний захід «Запали свічку». Відбувся прем'єрний показ документального фільму «Голод», знятого групою литовських тележурналістів в Україні. З травня по серпень у Музеї жертв геноциду м. Вільнюса експонувалася фотовиставка про Голодомор в Україні 1932–33 рр. «Невідомий геноцид» (Turianytsia, 2012, с. 163).

У рамках Днів культури Литви також проведено «Тиждень литовської культури у Львові» присвячений спільній культурній та історичній спадщині двох народів. Основними подіями цього заходу стало проведення міжнародної конференції «Історична спадщина Великого Князівства Литовського в Україні: дослідження та збереження» та виставка «Портрети діячів Великого Литовського Князівства» яка відбулася у Львівській галереї мистецтв. Також в Музеї етнографії та художнього промислу було представлено виставку сучасного литовського текстилю.

Варто наголосити, що ще одним із напрямів взаємодії країн у сучасних умовах є часткове перенесення двосторонніх зв'язків на регіональний рівень, що відповідає намірам їхнього поглиблення та територіальної диверсифікації. Особливо яскраво це

простежується у науково-технічній та гуманітарній сферах. Про це свідчить, зокрема, встановлення безпосередніх зв'язків між містами-побратимами й окремими регіонами.

Говорячи про науково-освітнє співробітництво, то доречно зазначити, що відносини між Україною та Литовською Республікою в науковій сфері проявляються в налагодженні прямих стосунків між національними академіями наук, академічними інститутами, закладами вищої освіти, окремими науковцями та викладачами.

Однак, відсутність фінансування спільних наукових робіт з обох сторін у 1990-х рр. обмежувала активність й ініціативу академічних і навчальних установ у виробленні спільної наукової тематики. В основному, обмін інформацією здійснювався під час візитів делегацій науковців обох країн.

Новий імпульс співпраці у сферах освіти й науки з'явився у 2000-х рр. Міжнародні благодійні організації, як відомо, активно підтримують структурні трансформації в посткомуністичних країнах. Прикладом подібного роду багатосторонньої взаємодії за участю України й Литви став канадсько-українсько-балтійський проект навчальної програми з питань економічного менеджменту в Литві, що була ініційована Інститутом державного управління Литви. У рамках проекту були організовані три стажувальні програми для українських держслужбовців в транспортній, культурно-освітній та фінансовій галузях (Turianytsia, 2012, 173–174).

Ще одним із важливим напрямів гуманітарної співпраці України з Литвою є співпраця у сфері захисту прав національних меншин. Це поширена в міжнародних відносинах практика, котра бере свій початок ще з часів укладення багатосторонніх і двосторонніх міждержавних договорів, котрими після Першої світової війни творилася Версальська система міжнародних відносин в Європі. До кінця ХХ ст. ця практика набула характеру повноцінної взаємодії держав зі своїми національними діаспорами в країнах перебування, а також з урядами цих країн у справі забезпечення прав своїх співвітчизників за кордоном, збереження їхньої національно-культурної ідентичності та гармонійного розвитку. За останні роки Литва під тиском ЄС розробила і реалізує концепцію інтеграції соціуму, яка передбачає поступове залучення нацменшин у всі сфери суспільного життя та покращення їх статусу.

Національна політика України стосовно забезпечення прав представників різних національностей, здійснюється на основі положень Конституції України, Декларації прав національностей України, Закону України «Про національні меншини в Україні», а також прийнятими на їх підставі іншими законодавчими актами.

Крім базового національного законодавства спрямованого на захист прав національних меншин, важливим напрямом зовнішньої політики України є співпраця із закордонними українцями, спрямована на захист їх прав та інтересів. Реалізується вона шляхом укладення міжнародних договорів з іншими країнами. Відповідні угоди з питань міжнаціональних відносин існують також з Литвою (Dohovir, 1994, с. 78).

Вагому роль у координації діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо реалізації прав литовської нацменшини в Україні та української в Литовській Республіці покладено на міжурядову змішану українсько-литовську комісію з питань національних меншин. Завданням Комісії є вирішення проблемних питань пов'язаних із порушенням прав національних меншин, створення необхідних умов для розвитку мовної, культурної та релігійної самобутності національних меншин, тощо.

Отже, аналіз вище викладених подій дає змогу говорити, що відносини у сфері культурно-гуманітарної співпраці між Україною та Литовською Республікою насичені неабияким динамізмом. Відтак, культурний обмін надзвичайно динамічний, різноманітний по своїх формах і проявах, як на таку порівняно невелику державу як Литва. Присутність України у культурно-інформаційному просторі Литовської Республіки, так як і останньої в Україні був досить помітним, чому поясненням є як давні історичні традиції, так і нинішня взаємна зацікавленість наших країн і народів у «відкритті» одне одному.

Список використаних джерел

1. Кононенко Н., Балабан Р. (2000). Україна – Прибалтика: вектори співпраці // *Людина і політика*. 2000. № 4, 10–16.
2. Пушкарєнко-Щербина Т. (2008). Українсько-литовські культурні та літературні взаємини. *Мукачеве : Карпатська вежа*. 2008, 64.
3. Сергійчук В. (1997). Східна діаспора. *Прибалтика // Наука і суспільство*. 1997. № 1–2. С. 14–16.
4. Турияция Т. А. (2012). Українсько-литовські взаємини у політичній та гуманітарній сферах (1991–2011 рр.): Автореф. Дис... на здобуття наукового ступеня к. істор. наук. Спец. 07.00.01. історія України. ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2012, 19.
5. Науковець перед з'явою пам'яті. *Форум // Україна модерна*. К., 2009. Вип. 4. Пам'ять як поле змагань, с. 9–51.
6. Вернадский Г. (2008). *Начертание русской истории*. М.: Алгоритм, 2008, 331.
7. Угода між Урядом України і Урядом Литовської Республіки про співробітництво в галузі освіти, науки та культури // Поточний архів Міністерства культури Литовської Республіки. Спр. 01–04.
8. Турияция Т. А. (2012). Українсько-литовські взаємини у політичній та гуманітарній сферах (1991–2011 рр.): Дис... на здобуття наукового ступеня к. істор. наук. Спец. 07.00.01. – історія України. ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2012, 245.
9. Яценко О. (2002). «Лицарі Свободи» України та Литви // *Поступ*. № 43. 2002. 23–24 берез. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://postup.brama.com/usual.php?what=1386>
10. Угода про співробітництво між Міністерством культури і мистецтв України і Міністерством культури Литовської республіки // Поточний архів Міністерства культури Литовської Республіки. Спр. 01–04.
11. Програма культурного співробітництва між Міністерством культури і туризму України і Міністерством культури Литовської Республіки на 2008–2010 рр. // Поточний архів Міністерства культури Литовської Республіки. Спр. 01–04.
12. Дні Литви у Кам'янці-Подільському [Електронний ресурс] / Посольство Литовської Республіки в Україні. Режим доступу : <http://ua.mfa.lt/porip2.php?ru=bs9tX2F>.
13. Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Литовською республікою // *Політика і час*. 1994. № 3, 77–80.

ГРАЧЕВСЬКА Таміла

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**«ЛЮБЛІНСЬКИЙ ТРИКУТНИК» - НОВА РЕГІОНАЛЬНА ПЛАТФОРМА
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ**

У сучасному світі держави мають постійно оперативно реагувати на численні виклики та загрози, які постійно трансформуються, серйозно дестабілізуючи розвиток міжнародних відносин, як на глобальному, так і регіональному рівнях. Серед них наразі доцільно виокремити безпекові виклики, проблеми із забезпеченням енергоносіями, гібридні загрози, проблеми, спричинені поширенням COVID-19. Саме через зазначені обставини держави не обмежуються наявними інституціями та механізмами міжнародного співробітництва, а створюють нові формати, покликані зробити його більш ефективним та результативним. У зазначеному контексті важлива подія відбулася 28 липня 2020 р. у Любліні, де міністри закордонних справ України, Польщі та Литви оголосили про створення «Люблінського трикутника» - принципово нового формату співробітництва, який має забезпечити більш широкі можливості для регіонального співробітництва даних держав.

Багато експертів та аналітиків акцентували увагу на певному символізмі, притаманному започаткуванню нового формату регіонального співробітництва, адже саме у Любліні у 1569 році було оголошено про укладення Люблінської унії, в результаті якої Велике князівство Литовське та Королівство Польща утворили нову державу – Річ Посполиту (Алексєєва Т.І., Чеботарьов Є.В. (2021)). Оформлення «Люблінського трикутника» дає підстави стверджувати про циклічність та тяглість історичного процесу, що проявляється у прагненні представників України, Польщі та Литви знову консолідувати свої зусилля задля вирішення нагальних питань у різних сферах.

Природньо, що започаткування нового формату регіонального співробітництва актуалізує питання про потенціал та перспективи його діяльності. Саме тому доречно детально проаналізувати завдання, поставлені учасниками «Люблінського трикутника» та ті виклики, з якими вони можуть зустрітись на регіональному та глобальному рівнях.

Важливим складником діяльності «Люблінського трикутника» має стати робота над поглибленням та розбудовою співробітництва України, Польщі та Литви у різних сферах. У «Спільній декларації міністрів закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки щодо заснування «Люблінського трикутника»» було наголошено, що ці три держави мають непересічний вплив на перебіг політичних, соціальних та культурних процесів у Центральній Європі (Спільна Декларація (2020)). У вказаній декларації зазначається, що у рамках нового співробітництва держави мають намір охопити практично всі сфери співробітництва – безпеку, боротьбу з пандеміями, політику, міжпарламентське співробітництво, розвиток програми Європейського Союзу «Східне партнерство».

Для окреслення практичних шляхів та механізмів реалізації співробітництва в окреслених сферах було розроблено низку документів, які деталізують ключові завдання та перспективні напрямки діяльності «Люблінського трикутника», - «Декларацію про спільну історичну спадщину та спільні цінності», Дорожню карту розвитку «Люблінського трикутника», «План заходів з протидії дезінформації».

Одним із важливих напрямків співробітництва України, Польщі, Литви є протидія агресивній політиці Російської Федерації шляхом посилення власних військових потужностей. Варто зауважити, що означений напрям співробітництва почав практично реалізовуватись ще у 2014 р., коли була створена литовсько-польсько-українська військова бригада імені Костянтина Острозького. Ця військова бригада вже пройшла сертифікацію НАТО, що є визнанням високого рівня підготовки її солдатів та готовності виконувати бойові завдання у відповідності з високими міжнародними стандартами. Пріоритетні напрямки співробітництва між державами були визначені у «Дорожній карті співробітництва між Україною, Литовською Республікою та Республікою Польща в рамках «Люблінського трикутника»» й полягають у наступному: надання підтримки поточній оборонній реформі та розвитку обороноздатності України, в тому числі через програми та інструменти НАТО та ЄС; підтримка розвитку бригади імені Костянтина Острозького, проведення регулярних консультацій з питань безпеки між секретарем Ради національної безпеки і оборони України, керівником Бюро національної безпеки Польщі та головним радником Президента Литви з питань національної безпеки (Дорожня карта (2021)).

Усвідомлюючи важливість протидії гібридним загрозам, які наразі широко використовуються для дискредитації партнерів та посилення напруженості на міжнародній арені, представники «Люблінського трикутника» у липні 2021 року підготували План протидії поширення дезінформації, яка отримала широке поширення останніми роками. У цьому контексті сторони домовились здійснювати підготовку доповідей та розробити механізми спільного реагування на дезінформаційні випадки Російської Федерації та постійно обмінювати досвідом задля посилення механізмів протистояння гібридним загрозам.

Для України важливим аспектом участі у «Люблінському трикутнику» є отримання більш широких можливостей для відстоювання свої національних інтересів у міжнародних організаціях. Задля цього Польща та Литва будуть допомагати Україні реалізувати її інтеграційні устремління, будуть сприяти більш динамічному розвитку співробітництва у рамках програми «Східне партнерство» та «Асоціаційного Трію» (Україна, Грузія, Республіка Молдова).

Держави-учасниці «Люблінського трикутника» мають на меті розвивати й економічне співробітництво. На думку українського дослідника Є. В. Чеботарьова, реалізація економічного співробітництва в рамках даного формату дозволить Україні

отримати унікальний досвід соціально-економічного розвитку, зважаючи на ту обставину, що Литва належить до так званих «Балтійських тигрів», а Польща також демонструє високі показники економічного зростання (Чеботарьов Є.В. (2020)). Зважаючи на сучасний стан розвитку співробітництва між трьома державами, можна висловити припущення, що найбільш динамічно буде розвиватися їх співробітництво в аграрній, енергетичних сферах та логістиці.

Участь у роботі «Люблінському трикутнику» окрім вирішення спільних завдань на міжнародній арені, передбачає й забезпечення національних інтересів кожної держави-учасниці. Приєднання до даного формату створить для України можливості для проведення більш самостійної політики в регіоні, що дозволить їй посилити свою позицію та покращити свою репутацію як надійного та стабільного міжнародного партнера. Звичайно, що за умови успішної реалізації означеного формату значно покращаться євроінтеграційні та євроатлантичні перспективи України. Саме тому більш тісна кооперація з державами ЄС дозволить активізувати співробітництво України з Європейським Союзом не лише в економічній, безпековій сферах, а й в політичній.

Представник Аналітичного центру ADASTRA Станіслав Ковальчук виділяє наступні перспективи розвитку «Люблінського трикутника»: перетворення на ефективний змістовний формат, у рамках якого сторони досягатимуть спільних цілей; перетворення на низько ефективний, але дієвий формат, у рамках якого сторони матимуть можливості обговорювати спільні плани; перетворення на абсолютно формальне об'єднання, яке не призведе до досягнення ніяких практичних результатів (Ковальчук С. (2020)). Безперечно, що реалізація зазначених потенційних варіантів подальшого «Люблінського трикутника» у першу чергу буде залежати від бажання самих його учасників наділити цей проєкт прагматичним змістом. Звичайно, що наразі «Люблінський трикутник» перебуває у стадії становлення, що вимагає докладання значних зусиль всіх його учасників з метою перетворення його на діючу платформу, яка буде надавати можливість всім учасникам вирішувати нагальні проблеми та спільно протидіяти існуючим загрозам. Для цього його учасники мають розробити довгостроковий план розвитку, в якому визначити ту унікальну нішу, яку має зайняти означений формат у сучасній регіональній архітектурі співробітництва, й наполегливо працювати, щоб не повторити долю інших регіональних утворень, які залишились лише на папері.

Участь України у «Люблінському трикутнику» сприятиме позитивному розвитку відносин не лише з її давніми партнерами, Польщею та Литвою, а й може відкрити вікно можливостей для більш активного її залучення до інших регіональних проєктів.

Отже, наразі «Люблінський трикутник» - це перспективний новий формат співробітництва, який зможе надати широкі можливості для зміцнення позицій всіх його учасників на регіональному рівні за умови того, що всі вони будуть плідно співпрацювати та докладати максимум зусиль для досягнення спільних цілей.

Список використаних джерел.

1. Алексеева Т.І., Гончарук К.О. (2021) Міжнародні відносини між країнами Люблінського Трикутника – новий формат співпраці крізь призму історичного минулого URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/2_2021/4.pdf (дата звернення: 5.10.21).
2. Дорожня карта співробітництва між Україною, Литовською Республікою та Республікою Польща в рамках «Люблінського трикутника» (2021) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dorozhnya-karta-spivrobitnictva-mizh-ukrayinoyu-litovskoyu-respublikoyu-ta-respublikoyu-polshcha-v-ramkah-lyublinskogo-trikutnika> (дата звернення: 5.10.21).
3. Ковальчук С. Люблінський трикутник: що передбачає новий формат тристоронньої співпраці? (2020) URL: <https://adastra.org.ua/blog/lyublinskij-trikutnik-sho-peredbachaye-novij-format-tristoronnoyi-spiivpraci> (дата звернення: 6.10.21).
4. Спільна декларація міністрів закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки щодо заснування «Люблінського трикутника» (2020) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ministriv-zakordomnih-sprav-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki-shchodo-zasnuvannya-lyublinskogo-trikutnika> (дата звернення: 5.10.21).

5. Чеботарьов Є.В. (2020) «Люблінський трикутник»: інституціональні передумови та економічний потенціал створення URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/173842> (дата звернення: 6.10.21).

MURADOV Ibrahim

*Ph.D., Assoc. Prof. in The Department of International Relations and Audit
Dnipro University of Technology*

THE LATEST WAR IN THE CAUCASUS AND LESSONS FOR UKRAINE INTRODUCTION

One year ago, on 27 September 2020, the so-called *frozen* conflict of Nagorno-Karabakh once again caught the attention of the world community since the OSCE Minsk Group, which has begun to function since 1994, failed to provide a peaceful settlement between the warring parties. The ceasefire reached in 1994 was severely broken and thus the latest phase of the Nagorno-Karabakh war broke out in September 2020. The second Nagorno-Karabakh war, which is also called the 44-Day War, came to an end on 10 November 2020, when the parties agreed to halt fighting.

Although Armenia and Azerbaijan were two warring parties, it would be too superficial to appraise the Nagorno-Karabakh issue only in the context of the interests of these two countries. In this respect, several international actors need to be considered in order to grasp the complexity of the conflict. Not surprisingly, the Russian Federation is the most critical one among those actors which can not be overlooked while assessing the Nagorno-Karabakh Conflict. This inquiry, therefore, offers an understanding of the 44 day-war in connection with the involvement of the Russian Federation.

Additionally, the research aims to provide an elucidation for the recent war in the South Caucasus in a wider range of politics in the post-Soviet space. Even though each of the conflicts in the former Soviet geography has its own dynamics and should be analyzed distinctively, they are quite comparable to each other in terms of their resolution processes. Approximately thirty years have passed since the outbreak of the conflicts in Transdnestr, South Ossetia, Abkhazia, and Nagorno-Karabakh. Since then, no progress has been made in finding a peaceful solution to these conundrums. Moreover, far from finding a solution to the conflicts in question, the Donbas Conflict was included in this infamous list in 2014. Nevertheless, after protracted peace negotiations, progress has been made in Nagorno-Karabakh, not at the table but on the battlefield. Therefore, it is worth understanding how and under what conditions the status-quo in Nagorno-Karabakh, one of the so-called frozen conflicts, has been deconstructed. The Nagorno-Karabakh case is worth to be examined due to its significance in foreseeing the possible outcomes of other conflicts in the post-Soviet space, such as the Donbas Conflict, which is another focus of this research. To this end, this work first outlines the 44-Day War in Karabakh and delivers how and under what circumstances Azerbaijan managed to liberate its territories from the Armenian occupation. It then covers the Donbas Conflict in relation to the recent war in Nagorno-Karabakh to draw possible lessons for Kyiv to deal with its occupied territories. In the end, the research introduces a number of outcomes for both, Nagorno-Karabakh and the Donbas Conflict.

THE PROCESS LEADING TO THE 44-DAY WAR AND ITS CONSEQUENCES ***The Process Leading to the First Karabakh War***

It is essential to probe into the developments that took place between 1988 and 2020 to arrive at a better understanding of the Second Karabakh War. However, it is beyond the main scope of this research to ensure a comprehensive inquiry regarding the issue. To this end, this section of the article highlights the most substantial developments that took place before the inception of the latest war in Nagorno-Karabakh. Furthermore, it describes the course of the 44-Day War and sheds light on its consequences.

Nagorno-Karabakh was an autonomous region within the Azerbaijan SSR during the Soviet Union. Ethnic Armenians living in the region gradually began to raise their voices to secede from Azerbaijan to unite with Armenia in August 1987. (Waal 2013, 21) In February 1988, they appealed to the USSR Supreme Soviet to transfer Nagorno-Karabakh to Armenian SSR. In response, the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR determined in July 1988 that Karabakh remains part of Azerbaijan and thereby refused to approve any alterations to the internal borders of the Soviet Union. Furthermore, the Gorbachev administration decided to establish direct control over Nagorno-Karabakh in January 1989 bypassing Baku, which satisfied neither side. Nevertheless, Azerbaijan's authority over Nagorno-Karabakh was restored in November 1989. Following the decision of Moscow, the Supreme Soviet of Armenia and Karabakh Armenians' National Council adopted a law that recognized Nagorno-Karabakh as a part of Armenia in December 1989. (Saparov 2015, 166-168)

The tension between the two sides escalated throughout 1990 despite the decisions which were taken by Moscow in favor of the territorial integrity of Azerbaijan SSR. In the wake of Azerbaijan's declaration of independence (30 August 1991), Karabakh Armenians declared their secession from independent Azerbaijan on 2 September 1991. In response, the Azerbaijani parliament abolished Nagorno-Karabakh's autonomous status in November 1991 and reinstated Stepanakert's former name, Khankendi. Following Baku's action, the Armenian population in Karabakh organized a "referendum" in December 1991 and declared the independence of Nagorno-Karabakh in January 1992. (Babayev 2020, 21)

Following the dissolution of the Soviet Union, Armenia and Azerbaijan, now two independent countries, engaged in a full-scale war in early 1992. Armenian forces, with the support of the 366th Regiment of the Russian army, captured the Azerbaijani populated town Khojaly in Nagorno-Karabakh in February 1992. (Geukjian 2012, 190) On 26 February 1992, Armenian forces carried out a massacre in the town. According to official data provided by Azerbaijan, 613 civilians were killed. The war lasted until May 1994, when a ceasefire agreement was reached between the belligerents in Bishkek, mediated by Russia. As a result of the war, Armenia captured Nagorno-Karabakh and seven surrounding districts.

The Negotiation Process

The negotiation process, which started during the war and continued after the ceasefire, took 28 years, but no results were obtained. The process was initiated by the Conference (later as the Organization) on Security and Cooperation in Europe (CSCE/OSCE) in Rome in June 1992. The Minsk Group, which operated under the auspices of the OSCE, was co-chaired by the USA, France, and Russia. In 1993, four well-known UN Security Council Resolutions were adopted demanding the *...unilateral withdrawal of occupying forces from the Zangelan district and the city of Goradiz, and the withdrawal of occupying forces from other recently occupied areas of the Azerbaijani Republic*. (UNSC, 1993) Moreover, UN General Assembly adopted a resolution named "The Situation in the Occupied Territories of Azerbaijan" demanded *the immediate, complete and unconditional withdrawal of all Armenian forces from all the occupied territories of the Republic of Azerbaijan* in 2008. (UN General Assembly 2008) In this respect, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe mentioned *the occupation by Armenia of Nagorno-Karabakh and other adjacent areas of Azerbaijan* while referring to the water crisis that took place due to the occupation. (PACE, 2016)

Since the Armenian administration did not show any signs of withdrawing its troops from the occupied Azerbaijani territories, negotiations continued under the chairmanship of the OSCE Minsk Group in Prague, where the personal representatives of the Presidents of Armenia and Azerbaijan met. (OSCE, 2002) The negotiations which were called Prague Process lasted from 2002 to 2007. The process was maintained by the Madrid Principles in 2007 and then the principles were updated in 2009.

The 44-Day War

The negotiation process which had been maintained in the context of the Madrid Principles could not help to find a peaceful resolution to the Nagorno Karabakh. When Nikol

Pashinyan came to power in Armenia in 2018, the whole negotiation process was turned upside down. Meanwhile, the pressure of Azerbaijan, which had been waiting for a long time for a peaceful resolution and was running out of patience, was increasing. Under such circumstances, Pashinyan stated that *Karabakh is Armenia, That's It* in August 2019 in Stepanakert/Khankendi. (Kucera, 2019) In response, Ilham Aliyev, delivering a speech at a meeting of the Valdai Club, proclaimed: *Karabakh is Azerbaijan and an exclamation mark!* (Strokan & Khalatyan, 2019)

Baku regarded Pashinyan's position as a rejection of the negotiation process and thereby the refusal of the de-occupation of Karabakh. In essence, Pashinyan stated that the Armenian administration before him did nothing but instill hope in the Azerbaijani authorities throughout the protracted negotiation process. He maintained that *I was the one to disappoint Azerbaijan against the background of said hopes.* (Pashinyan, 2021) All in all, a full-fledged war erupted between Azerbaijan and Armenia on 27 September 2020 which lasted 44 days and ended with the victory of Azerbaijan after the trilateral ceasefire agreement signed on 10 November 2020 among Azerbaijan, Armenia, and Russia. (Kremlin.ru 2020) Before signing the ceasefire agreement, Azerbaijan had already managed to liberate the following districts adjacent to Nagorno-Karabakh: Jabrail, Fuzuli, Zengilan, Qubadli, some parts of Lachin, along with the other strategically critical heights. Most importantly, Azerbaijani forces recaptured Shusha, which is of great symbolic importance as it is the cultural and historical center of Karabakh.

According to the 10 November Statement, the parties agreed to the following terms among the others:

1) Armenia returns Agdam, Kalbajar, and Lachin districts by 1 December 2020, respectively. (The process accomplished.)

2) The Lachin Corridor will sustain to ensure the connection between Armenia and Nagorno-Karabakh.

3) New transport links shall be built to connect the Nakhchivan Autonomous Republic and the western regions of Azerbaijan through Armenia.

4) The peacemaking forces of the Russian Federation, namely, 1960 troops armed with firearms, 90 armored vehicles, and 380 motor vehicles and units of special equipment, shall be deployed along the contact line in Nagorno-Karabakh and along the Lachin Corridor.

DECONSTRUCTION OF THE STATUS QUO IN KARABAKH AND THE LESSONS FOR THE DONBAS CONFLICT

Unsettling the Status Quo in Karabakh

Usually, the winners in wars exert immense political leverage on the table to dictate their own terms for the eventual peace treaty. However, this was never the case between Armenia and Azerbaijan since 1994. Probably the main reason behind this fact was the illusory victory of Armenia in the First Nagorno-Karabakh War. It did not reflect reality due to the manpower ratio and potential economic power between the warring parties. The better organized Armenian forces, with the support of the above-mentioned Russian Army, had defeated the Azerbaijani forces, which were not well organized compared to the rival. Obviously, the foreign policy orientations of Armenia and Azerbaijan in the early 1990s were of great significance in terms of the war in Karabakh. For instance, following the election of Levon Ter-Petrosyan at the end of 1991 in Armenia, Turkey had offered Yerevan economic cooperation. However, Ter-Petrosyan had to abandon his pro-Western foreign policy and thus return to the traditional pro-Russian foreign policy in order to secure the Kremlin's support. (Geukjian 2012, 185) On the contrary, Azerbaijan under Abulfaz Elchibey (June 1992-June 1993) preferred an openly anti-Russian foreign policy, prioritizing Turkey and the United States. Nevertheless, when Heydar Aliyev came to power, Azerbaijan made a U-turn and prioritized Kremlin-based foreign policy that lasted from June 1993 to January 1994. Heydar Aliyev adopted a more balanced foreign policy between 1994 and 2003 which has been successfully maintained by Ilham Aliyev until today. (Aslanli 2013, 20)

Adopting a pragmatic foreign policy Baku sustained good relations with Moscow and cooperated with the West, especially in the energy sector. On the contrary, Yerevan had to follow increasingly pro-Kremlin foreign policy, especially since the early 2000s. (Aslanli 2013, 21) In this regard, Azerbaijan's position gradually strengthened vis-à-vis Armenia. Since Armenia is considered an occupier, Azerbaijan has had no difficulty in gaining international support from the beginning of the conflict. In this sense, while Azerbaijan participated in the negotiation process to seek a peaceful solution, it never fully relied on this process and thereby developed its alternative plan. Due to the revenues from energy resources, Azerbaijan constantly invested in military affairs and modernized its army.

In essence, the balanced foreign policy of Azerbaijan not only ensured it to purchase military equipment from Russia but also the latest military technologies from other countries such as Israel and Turkey. For instance, unmanned aerial vehicles such as the Bayraktar TB-2 or the Hermes 900 purchased from Turkey and Israel, respectively, gave the Azerbaijan Army a great advantage against the Armenians, who heavily relied on outdated Soviet military equipment. In short, as Taras Kuzio underlines, "the recent conflict in the South Caucasus was a clash between Azerbaijan's twenty-first-century tactics and Armenia's twentieth-century military." (Kuzio, 2020) A similar statement was made by Alexander Iskandaryan, director of the Caucasus Institute in Yerevan. (Krechko, 2020)

However, assessing Azerbaijan's success in unsettling the status quo in Karabakh only within the context of military modernization would be illusory. Azerbaijan's victory in Karabakh cannot be fully understood unless it is evaluated with a holistic approach. In this sense, Baku pragmatically invested in international projects such as Baku-Tbilisi-Ceyhan or South Caucasian Pipeline to boost its economy. Economic growth is inevitably reflected in the modernization of the military. However, as stated, this was not enough for Azerbaijan to launch an offensive against Armenia. Baku had to seek geopolitical allies in order to have a chance to exert pressure over Moscow. Azerbaijan's relations with Israel and especially with Turkey could serve this plan well. Guaranteeing Ankara's political and psychological support, Azerbaijan had to wait for favorable conditions to go to war. Otherwise, Azerbaijan could have faced a scenario similar to that of Georgia in 2008.

The favorable conditions began to emerge after 2014 when Russia annexed Crimea and destabilized eastern Ukraine. Faced with Western criticism along with sanctions, Russia was isolated in international relations, and therefore the Kremlin could not afford to lose Baku in the case of a war between Azerbaijan and Armenia. Moscow, which does not have unlimited resources, had to shift its focus to some extent from the South Caucasus when it became involved in the war in Syria as of 2015. However, even when the Four-Day War broke out in April 2016, Baku did not think that favorable conditions had arisen. Therefore, Azerbaijan was patiently waiting for the right time, which began to take shape in the wake of 2018. The perfect environment was formed for Baku when Nikol Pashinyan, known as an anti-Kremlin leader, came to power and attempted to undermine the negotiation process with his rhetoric. As a result, Azerbaijan's victory came after a long-term strategy, following a pragmatic foreign policy that allowed, on the one hand, to maintain peace negotiations, on the other hand, to prepare for war with Armenia by neutralizing Moscow.

Having said that, it should be borne in mind that the Nagorno-Karabakh conundrum is still far from being completely solved. As stated in the previous section, Russian peacekeepers are deployed right in the heart of Nagorno-Karabakh and in the Lachin Corridor that connects Armenia to the region. In fact, Azerbaijani officials constantly emphasize that the Nagorno-Karabakh issue remained in history. President Aliyev stated in a number of interviews that the conflict has been resolved by the *iron fist* of the Azerbaijani Army and then at the table. For Aliyev, the 10 November Statement is not just a ceasefire agreement, it is quite more than that which envisions opening communication lines between Armenia and Azerbaijan. (Aliyev, 2021) President Aliyev correctly emphasizes the importance of the November 10 declaration in terms of the resolution of the disputes between Armenia and Azerbaijan. However, the issue

that needs careful consideration is the deployment of Russian peacekeeping forces in Karabakh. As it is known, Russian peacekeepers are also stationed in Georgia and Moldova, and conflicts in these countries have not been resolved since 1992. In fact, the conflicts in Georgia are far from being resolved, as the independence of Abkhazia and South Ossetia are recognized by the Russian Federation after the 2008 August War. Nevertheless, Azerbaijan has a great advantage as it pursues a balanced foreign policy and relies on a long-term strategy rather than an immediate settlement. In this sense, Baku has accomplished the first phase on the battlefield by modernizing its army, establishing strategic allies, and, of course, waiting for favorable conditions. In the second phase, which started right after the November 10 Statement, Azerbaijan will settle accounts with Moscow rather than Yerevan.

Lessons for Ukraine

As mentioned earlier, the Nagorno-Karabakh case cannot be directly compared with the Donbas case for various reasons. However, the Nagorno-Karabakh case provides a number of factors that the Ukrainian authorities can consider when making decisions regarding the liberation of the Ukrainian territories that are under occupation. Thus, this part of the study lists possible lessons for the Kyiv administration from the Karabakh case.

The first lesson Ukraine should consider is to be careful about relying on a one-way foreign policy. In this respect, Baku has not put all the eggs in one basket, unlike Ukraine. Azerbaijan, as noted, developed a balanced foreign policy and relied on its own capabilities since 1994. By contrast, Ukrainian politicians pursued either a pro-Russian foreign policy, as under Yanukovych or a pro-Western one, as could be observed under Yushchenko, which eventually paralyzed the process of formulating long-term national interests. Ukraine should recall the Budapest Memorandum, according to which Ukraine relinquished its nuclear arsenal in exchange for the commitment of Russia, the USA, and the UK to respect the territorial integrity of Ukraine. Unfortunately, Ukraine has realized to rely first on its own resources only in the wake of Russian aggression. This is also clearly stated by Oleksii Reznikov, the Deputy Prime Minister of Ukraine for Reintegration of the Temporarily Occupied Territories. (Reznikov, 2020)

The second lesson which Kyiv officials should bear in mind is that peaceful resolution is almost beyond the bounds of possibility. Of course, it is always useful to leave the door open to seek a peaceful solution, but expectations from this process should not be too high. Ukraine should not seek peace at all costs. There is no doubt that hasty concessions will put Kyiv in a more difficult situation vis-a-vis Moscow. The Nagorno-Karabakh case, therefore, provides an excellent guide for Kyiv, as Baku has never agreed to compromise, instead choosing to wait for favorable conditions that took 28 years. This position has already been emphasized by experts. Maria Zolkina, an analyst at Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, underscores that Kyiv must even be ready to halt the negotiation process if its demands are not met. (Zolkina, 2020) James Brooke, a correspondent for Ukraine Business News, asserts alike argument by stating that *a frozen conflict may be Ukraine's best option*. (Brooke, 2020) Similarly, Taras Kuzio, in his article entitled "Putin's imperial ambitions mean Ukraine must learn to live with frozen conflict" stresses the significance of the development of long-term strategy rather than impetuous compromise. (Kuzio, 2019)

The third lesson Ukrainian officials can consider is the importance of regional allies. As noted in the previous section, Israel and especially Turkey played a critical role in Azerbaijan's victory. Along with their sophisticated unmanned aerial vehicles, Israel and Turkey have firmly demonstrated their political support to Baku. Immediately after the Armenian rocket attack on Ganja, Azerbaijan's second-largest city beyond the battlefield, Israel's ambassador to Baku visited the city to offer condolences to the civilian victims. Immediately after the Armenian rocket attack on Ganja, Azerbaijan's second-largest city beyond the battlefield, Israel's ambassador to Baku, George Dick visited the city to offer condolences to the civilian victims. In addition, Israel offered humanitarian aid and medical supplies to Azerbaijan in the course of the war. (Rahimov, 2020) Together with Israel's backup, Turkey's role in the war was

exceptional. Turkish President Recep Tayyip Erdogan stated that he laid out the red lines of Turkey quite clearly to President Putin in their phone conversation. (“Erdoğan Putin’le Yaptığı Karabağ Görüşmesini Anlattı: Kırmızı Çizgilerimiz Aşılırsa Babamızın Oğlu Olsa Gözümüz Görmez,” 2020) Furthermore, Ankara kept a number of F-16 fighter jets in Ganja to highlight the seriousness of Turkey regarding the issue. (Soylu, 2020)

Ukraine has also great potential to cooperate with both of the abovementioned countries. In the case of Turkey, Kyiv officials have already begun to cooperate with Ankara in developing the defense industry. Ukrainian President Volodymyr Zelenskyy paid a working visit to Turkey on October 16, 2020, when the Karabakh war continued. The parties signed a series of cooperation agreements in the military sphere. (President.gov.ua, 2020) In essence, Turkey and Ukraine are two natural partners in ensuring the security of the Black Sea as well as dealing with the Crimean crisis. To counterbalance Russia’s increasing influence in the Black Sea, both countries need cooperation. Since their defense industries are complementary to each other, there is no obstacle to cooperation. Ukraine has already supplied engines to the newly developed Bayraktar Akıncı drones. (Ukrinform.net, 2021) The parties are also keen to cooperate on new projects to develop aircraft and missile engines. In addition, Turkey supports the territorial integrity of Ukraine, which has been violated by Russia since 2014. Ankara’s interests in defending the rights of Crimean Tatars strengthen the cooperation between the two countries. Similarly, Israel has a great potential to be an ally of Ukraine, as Ukraine is one of the major centers of European Judaism and is home to many holy sites. Besides regional players, China should be considered as an important partner, not only providing a range of economic opportunities but also making Ukraine one of the gateway countries of China’s Road and Belt Initiative to Europe. China has already surpassed Russia and has become Ukraine’s largest trading and economic partner. In his phone conversation with Chinese President Xi Jinping, President Zelensky has already expressed its intention to convert Ukraine to a bridge country for Chinese business to Europe. (President.gov.ua, 2021) All in all, Ukraine can strengthen its position in reintegrating the Donbas region by diversifying its international allies.

The final lesson for Ukrainian officials to consider is that modernizing the Ukrainian Army and strengthening the country’s economy together with diversified international allies may still not be enough to liberate the occupied territories. Instead of making an immediate concession in the name of a peaceful resolution to the Donbas Conflict, Ukraine should seek a favorable condition to act after meeting the factors mentioned above. Precisely this was the factor that led Azerbaijan to victory in Karabakh.

CONCLUSION

The latest war in the Caucasus was one of the conflicts in the former Soviet geography defined as *frozen* conflicts. They are labeled as frozen because of the difficulties in their resolution. With the exception of Nagorno-Karabakh, no progress has been made in any conflict that has unfolded in the post-Soviet space since 1992. Therefore, it is worth examining how and under what conditions the long-standing status quo in Karabakh was unsettled. To this end, this research aimed to understand the environment that paved the way for Azerbaijan’s victory in the Second Karabakh War. It has revealed that Azerbaijan’s success relied on a number of factors, the first of which was the balanced foreign policy pursued since 1994. In essence, by balancing foreign policy orientations between Moscow and the West, Azerbaijan managed to build a Baku-centered foreign policy. It allowed the country to strengthen its economy and thereby modernize its army, not only with weapons of Russian origin but also with sophisticated weapons manufactured in the West.

Another factor that led to Azerbaijan’s victory over Armenia was the regional allies that Baku had long-established and relied on during the war. The last but not the least reason was Baku’s patience throughout the negotiation process that lasted nearly three decades. Although the Azerbaijani authorities had been holding peace talks for decades, they were also preparing their armies for war as an alternative plan. Nevertheless, they still did not launch the offensive

when their army was ready to deal with the adversary. On the contrary, Azerbaijan dispassionately waited for favorable conditions to engage in war.

Obviously, each of the conflicts in the former Soviet republics has its own dynamics and therefore needs to be evaluated separately. There is still one component common to all these conflicts that play an indispensable role in their resolution. Predictably, the Russian Federation is directly or indirectly involved in each of the conflicts in the post-Soviet space, depending on the circumstances. This is also the case in Ukraine, which has two breakaway districts backed by the Kremlin. Moreover, Crimea was annexed by the Russian Federation in 2014. In this sense, deconstructing the status quo in Karabakh ensures a quite productive template for Kyiv officials. Consequently, Ukraine should be ready for a protracted conflict in the Donbas. On the one hand, Kyiv needs to prepare for war while maintaining peace negotiations. On the other hand, it should seek convenient conditions to onset the offensive by following the footsteps of Azerbaijan.

BIBLIOGRAPHY

1. Aliyev, I. (2021). Ilham Aliyev was interviewed by Azerbaijan Television. *Prezident.Az*. <https://en.president.az/articles/51454>
2. Aslanli, A. (2013). *Yeni Küresel Mücadelede Kafkasya ve Karabağ Sorunu*. EkoAvrasya.
3. Assembly, G. (2008). The situation in the occupied territories of Azerbaijan. <https://doi.org/10.1017/s0251107x00020617>
4. Babayev, A. (2020). Nagorno-Karabakh: The Genesis and Dynamics of the Conflict. In A. Babayev, B. Schoch, & H. Spanger (Eds.), *The Nagorno-Karabakh deadlock: insights from successful conflict settlements*. Springer VS. <http://link.springer.com/10.1007/978-3-658-25199-4>
5. Brooke, J. (2020). A frozen conflict may be Ukraine's best option. *Atlantic Council*.
6. Erdoğan Putin'le yaptığı Karabağ görüşmesini anlattı: Kırmızı çizgilerimiz aşılsa babamızın oğlu olsa gözümüz görmez. (2020). *Yenisafak*. <https://www.yenisafak.com/gundem/erdogan-putinle-yaptigi-karabag-gorusmesini-anlattı-kırmızı-cizgilerimiz-asılrsa-babamızın-oglu-olsa-gozumuz-gormez-3572746>
7. Geukjian, O. (2012). *Ethnicity, Nationalism and conflict in the South Caucasus*. Ashgate.
8. Krechko, Y. (2020). Карабах і Донбас. Чого може навчитися Україна? *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/30948936.html>
9. Kucera, J. (2019). Pashinyan calls for unification between Armenia and Karabakh. <https://eurasianet.org/pashinyan-calls-for-unification-between-armenia-and-karabakh>
10. Kuzio, T. (2019). Putin's imperial ambitions mean Ukraine must learn to live with frozen conflict. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-imperial-ambitions-mean-ukraine-must-learn-to-live-with-frozen-conflict/>
11. Kuzio, T. (2020). Ukraine can learn from Azerbaijan's recent victory. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-can-learn-from-azerbaijans-recent-victory/>
12. OSCE. (2002). Personal representatives of Armenian and Azeri Presidents hold Nagorno-Karabakh talks in Prague. <https://www.osce.org/mg/54337>
13. PACE. (2016). Inhabitants of frontier regions of Azerbaijan are deliberately deprived of water. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=22429&lang=en#>
14. Pashinyan, N. (2021). The Origins of the 44-Day War. Prime Minister of The Republic of Armenia. <https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2021/01/04/Nikol-Pashinyan-04-01/>
15. President.gov.ua. (2020). Ukraine and Turkey have a common vision of cooperation in the field of security and defense. <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-j-turechchina-mayut-spilnu-tochku-zoru-shodo-spiivpr-64669>
16. President.gov.ua. (2021). Volodymyr Zelenskyy's first phone conversation with President of China Xi Jinping took place. <https://www.president.gov.ua/en/news/vidbulasya-persha-telefonna-rozmova-volodimira-zelenskogo-z-69509>
17. Rahimov, R. (2020). Israel Delivers Aid to Azerbaijan: Background and Implications. *Eurasia Daily Monitor*, 17(159). <https://jamestown.org/program/israel-delivers-aid-to-azerbaijan-background-and-implications/>
18. Reznikov, O. (2020). To stop Putin, the Western world must revisit the 1994 Budapest Memorandum. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/to-stop-putin-the-western-world-must-revisit-the-1994-budapest-memorandum/>
19. Saporov, A. (2015). *From Conflict to Autonomy in the Caucasus*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315758992>
20. Soylu, R. (2020). Turkish F-16s kept in Azerbaijan "as deterrent against Armenian attacks." *Middle East Eye*. <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-armenia-azerbaijan-f16-deterrent-against-attacks>
21. Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation. (2020). *Kremlin.Ru*. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/64384>
22. Stokan, S., & Khalatyan, H. (2019). Двух точек здесь быть не может. *Kommersant*. <https://www.kommersant.ru/doc/4117307>
23. Ukrinform.net. (2021). Turkish drone with Ukrainian engine breaks altitude record. <https://www.ukrinform.net/rubric-defense/3278038-turkish-drone-with-ukrainian-engine-breaks-altitude-record.html>
24. UNSC. (1993). UN Security Council Resolution 884. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/884>
25. Waal, T. de. (2013). *Armenia and Azerbaijan Through Peace and War: Black Garden*. In *Paper Knowledge . Toward a Media History of Documents*. New York University Press.

26. Zolkina, M. (2020). Уроки міжнародних конфліктів для деокупації Донбасу. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/article/uroki-mizhnarodnikh-konfliktiv-dlya-deokupatsii-donbasu>

ДОВГАЛЬ Ірина

здобувачка вищої освіти І курсу магістерського рівня, кафедра податкової політики та оподаткування, Навчально-науковий інститут економіки, оподаткування та митної справи, Університет державної фіскальної служби України

ПУБЛІЧНІ, ДЕРЖАВНІ ТА МІСЦЕВІ ФІНАНСИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТА СУТНОСТІ

В умовах глобалізації економіки наявність ефективної системи управління публічними фінансами має фундаментальне значення для забезпечення стабільної фінансової системи, стійкості національної економіки, фінансової безпеки та сталого економічного зростання. Система управління публічними фінансами посідає провідне місце в системі державного управління.

Публічні фінанси охоплюють доходи і видатки державних та місцевих фінансів, фонди обов'язкового соціального страхування та структурні зв'язки між ними. З розвитком суспільства змінюється традиційне розуміння сутності публічних, державних і місцевих фінансів. Але діяльність держави та ефективність реалізації реформ визначальною мірою залежать від чіткого та системного розуміння цих понять, їх ролі та функцій в економічній системі.

Виклики, що постали перед сучасною наукою та державним управлінням, потребують чіткого розмежування понять публічні, державні та місцеві фінанси, з'ясування точок дотику і відмінностей між ними.

Публічні фінанси Н. Пришва розглядає як сукупність суспільних економічних відносин, які спрямовані на формування, розподіл і використання публічних фондів, необхідних для безперебійного функціонування як держави загалом, так і її територіальних утворень, задоволення публічного інтересу [1, с.22]. Ключовими особливостями публічних фінансів є: відсутність часових меж існування, підпорядкування публічним інтересам, пріоритетність видатків над доходами, складність, примусовість участі у публічних фінансових відносинах усіх членів суспільства тощо.

Якщо державний інтерес задовольняється через державний бюджет України, суспільний територіальний інтерес – через місцеві бюджети, то публічний інтерес розуміється як спільні інтереси, котрі можна розглядати як узагальнення особистих, групових інтересів, без задоволення й реалізації яких неможливо, з одного боку, реалізувати приватні інтереси осіб, з іншого, забезпечити цілісність, стабільність і нормальний розвиток організацій, соціальних прошарків суспільства і держави загалом.

На думку С. Корецької, «державні фінанси в сукупності з місцевими (муніципальними) та іншими публічними фондами утворюють публічні фінанси.. Незважаючи на відносну самостійність державних й місцевих фінансів у межах держави, публічні фінанси являють собою єдину категорію, що підтверджується унітарним устроєм держави; єдністю грошової системи, економічної, фінансової та митної політики; єдністю державної та місцевої систем управління та регулювання фінансово-кредитної системи» [2, с.25].

На думку І. Волохової, «до складу суспільних або публічних фінансів належать фінанси суб'єктів господарювання комунальної форми власності, які є складником місцевих та регіональних фінансів». Вона вважає, що публічні або суспільні фінанси – це економічні відносини, пов'язані з розподілом та перерозподілом частки вартості створеного валового внутрішнього продукту шляхом використання централізованих

фондів грошових ресурсів органів державної влади та місцевого самоврядування з метою надання суспільних благ населенню [3].

Вважаємо, що категорії «суспільні фінанси» і публічні фінанси» не є тотожними за своєю суттю. Суспільні фінанси охоплюють усі економічні відносини країни, результатом яких є рух частини фінансових ресурсів, спрямованих на задоволення суспільних та індивідуальних інтересів. Окремою частиною таких відносин, котрі мають імперативний характер та в результаті яких формуються централізовані фонди грошових коштів, державні та місцеві позабюджетні цільові фонди і фонди суб'єктів господарювання державної й комунальної форми власності, є публічні фінанси. А частина публічних фінансів, економічні відносини яких не враховують фінансів мезорівня (місцеві бюджети та фінанси підприємств комунальної форми власності), є державними фінансами [4, с.121].

Публічні фінанси України включають державні й місцеві фінанси, оскільки вони спільно використовуються громадянами на місцевому чи державному рівні. Склад публічних фінансів визначається також у Законі України «Про відкритість використання публічних коштів», згідно з яким до публічних коштів належать: кошти державного бюджету України та місцевих бюджетів, кредитні ресурси, надані під державні та місцеві гарантії, кошти Нацбанку та інших держбанків, державних цільових коштів, Пенсійного фонду та фондів загальнообов'язкового соціального страхування, а також кошти суб'єктів господарювання державної та комунальної власності, отримані ними від їхньої господарської діяльності [5].

Державні, місцеві та публічні фінанси розглядаються в зарубіжній літературі під заголовками "public economics", "public sector economics" "public finance" та "municipal finance". Термін публічні фінанси традиційно використовується або застосовується до блоку питань політики, пов'язаної з використанням податкових і витратних заходів. Ототожнення публічних фінансів з державним господарюванням, а місцевих фінансів з господарюванням публічних союзів пішло ще з кінця ХІХ сторіччя і досі присутнє в інших країнах. Так, наприклад М. Добриловський писав, що «чинність публічних союзів, метою яких в здобування матеріальних коштів, що необхідні їм для здійснення своїх безпосередніх завдань, та управління цими коштами зветься фінансовим господарством» [7, с.1].

Публічні фінанси (public finance) в Україні за часів СРСР перекладалися як державні фінанси. Проте за змістом вони містять і місцеві бюджети, і доходи місцевого самоврядування, і фінансування суспільних благ органами місцевого самоврядування, і фінансове вирівнювання тощо, що виходить за межі категорії «державні фінанси».

В. Андрущенко вважає, що в країнах – колишніх республіках Радянського Союзу на зміну ринковій концепції прийшло ідеологічно заангажоване трактування державних фінансів як «специфічних» виробничих (економічних, грошових) відносин. Воно позбавлене фундаментальних економічних характеристик: власності й володіння, кількісної визначеності та ресурсної обмеженості, ризику. «Відносини», по суті, виводили якісний і кількісний стан державних фінансів з-під впливу людських, приватних інтересів і ставили у залежність від дії «об'єктивних» економічних законів [1, с.24].

Виникнення й розвиток державних фінансів історично нерозривно пов'язані з еволюцією функцій держави. Останні не є статичним поняттям, вони актуалізуються, змінюються та зникають відповідно до тих завдань, які постають перед державою в конкретних історичних умовах. Державні фінанси – це сукупність фінансових ресурсів, які перебувають у власності держави і використовуються для забезпечення виконання її функцій [8, с.81].

Ключова роль у поліпшенні добробуту та розширенні можливостей людей відводиться державним фінансам. «Державним фінансам властивий нерозривний зв'язок з розвитком держави та суспільства», зауважує А. Крисоватий [8, с.10]. Державні

фінанси є невіддільною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики. У наукових працях західних учених логіка висвітлення природи державних фінансів нерозривно пов'язана з концепціями суспільного блага й суспільного вибору. Теорія суспільного вибору досліджує, як політичні інститути та уряд працюють насправді (а не як вони мають працювати), визнає можливість державних невдач, тобто коли політика держави не відображає інтересів суспільства й таким чином веде до погіршення соціального добробуту [2, с.61].

Західні вчені-економісти будь-яку економічну категорію розглядають з позиції ринку та поведінки людей, їх суб'єктивно-психологічного вибору. В. Андрущенко, відповідно, зазначає, що теорія і практика державних фінансів у країнах Заходу давно перебуває під впливом соціальної філософії гуманізму й антропоцентризму, що проповідує абсолютну цінність особистості, ставить благо, права і свободи людини у центр державної діяльності. «Зі сторінок наукових трактатів західних авторів державні фінанси постають сферою дійсності, що знаходиться на перехресті економіки з політикою, є елементом біполярної ринково-державної суспільно-економічної системи. Проте наявність квазіринкових і навіть позаринкових рис не бентежить послідовників позиції, що ринок – ключове поняття для пояснення природи державних фінансів контрастом із ним» [7, с.4].

Місцеві фінанси є одним із головних елементів фінансової системи країни, базовою передумовою стабільного соціально-економічного розвитку відповідних територій. Наявність міцної фінансової ресурсної бази дає можливість органам місцевого самоврядування повною мірою виконувати покладені на них функції. О. Василик визначив місцеві фінанси як сукупність форм і методів створення й використання фондів фінансових ресурсів для забезпечення органами місцевого самоврядування виконання покладених на них функцій у галузі економічного й соціального розвитку відповідних територій [8, с.180].

Низка науковців вважають, що поняття місцевих фінансів належить до загальної категорії державних фінансів та розглядають елементи місцевих фінансів як елементи державних фінансів. Вважаємо, що місцеві фінанси не складником державних фінансів, хоча перебувають у значній залежності від них. Погоджуємось, що місцеві фінанси є складником публічних фінансів. Поділяємо погляди О. Длугопольського, який вважає муніципальні підприємства й місцеві фінанси складника-ми суспільного (публічного) сектору економіки [9, с.14]. У цьому ж дослідженні автор наводить думку, що публічні фінанси охоплюють доходи і видатки центрального та місцевого урядів, а також структурні взаємозв'язки між ними, визначення яких відбувається у середовищі представницької влади [9, с.222].

«Місцеві фінанси» і «фінанси місцевих органів влади» не є синонімами, оскільки місцеві органи влади не тотожні органам місцевого самоврядування. Також поняття місцевих фінансів не є синонімом поняття фінансів органів місцевого самоврядування, проте є синонімом поняття фінансів місцевого самоврядування та муніципальних фінансів. На нашу думку, фінанси міст, сіл, селищ, районів у містах, ОТГ є формами місцевих фінансів. Фінанси районів і фінанси областей є формами регіональних фінансів. Місцеві фінанси та регіональні фінанси є підпорядкованими категоріями фінансів та елементами фінансової системи держави. Отже, місцеві фінанси не є складником державних фінансів, хоча перебувають у значній залежності від них. Місцеві фінанси є складником публічних фінансів. Місцеві фінанси – це економічні відносини між органами місцевого самоврядування, державної влади, фізичними та юридичними особами, пов'язані з розподілом та перерозподілом частки вартості створеного в суспільстві валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб населення у суспільних благах.

Оскільки місцевий та регіональний рівні влади мають різні можливості задовольняти індивідуальні потреби населення, їх фінанси доречно відмежовувати.

Місцеві та регіональні фінанси є підпорядкованими категоріями фінансів та елементами фінансової системи держави. Серед їх ознак слід вважати: грошову форму відносин, односторонній рух вартості від одного суб'єкта до іншого, безоплатний рух вартості, розподільно-перерозподільчий характер, формування фінансових ресурсів, примусовий характер, регламентовану форму фінансових відносин, обов'язкову участь органів місцевого і регіонального самоврядування та жителів територіальної громади як суб'єктів економічних відносин [10, с.82].

Таким чином, виокремлення у вітчизняному законодавстві публічних фінансів як сукупності державних і місцевих фінансів у поєднанні державної і комунальної форм власності відповідає світовим тенденціям і рівню розвитку світової наукової думки. Публічні фінанси включають державні й місцеві фінанси, оскільки вони спільно використовуються громадянами на державному чи місцевому рівнях. Держава є лише одним із видів суспільної організації людей, отже, державні фінанси є лише одними із видів публічних фінансів. Місцеві фінанси не є складником державних фінансів, хоча перебувають в значній залежності від них. Вони є складником публічних фінансів. Державні й місцеві фінанси в інструментах реалізації функцій інститутів організації суспільного життя – держави та місцевого самоврядування. Важливо знайти такі форми взаємодії державних і місцевих фінансів, за яких буде гарантовано фінансову автономію місцевої влади та забезпечено ефективність державного управління публічними фінансами.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В.Л. Західна фінансова думка про природу державних фінансів. *Фінанси України*. 1996. N 9. С. 21-25.
2. Хомутенко А.В. Прагматика та семантика термінів фінансової науки «суспільні фінанси», «публічні фінанси» та «державні фінанси». *Фінанси України*. 2017. № 1. С. 111-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FU_2017_1_9
3. Волохова І.С. Місцеві фінанси України в умовах децентралізації: дисертація д-ра екон. наук: 08.00.08, Одес. нац. екон. ун-т. Одеса, 2015. 460 с.
4. Карлін М. Місцеві платежі в системі публічних фінансів України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 28. 163 с.
5. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015р. N 183-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/183-19>
6. Кравченко В. Фінанси України: сучасні виклики і проблеми розвитку. *Економіка та держава*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.in.ua>.
7. Андрущенко В.Л. Соціогуманітарна доктрина західної фінансової думки. *Фінанси України*. 2000. N 7. С. 3-10.
8. Василюк О.Д. *Теорія фінансів: підручник*. К.: НІОС. 2000. 416 с.
9. Длугопольський О.В. *Теорія економіки державного сектору: навчальний посібник*. К. «ВД «Професіонал», 2007. 592 с.
10. Коляда Т.А. Вплив суспільних фінансів на регіональний розвиток: теоретичний вимір. *Науковий вісник. Одеський державний економічний університет*. 2015. № 11 (231). С. 75-89.

Науковий керівник: КОЛЯДА Тетяна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент – доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул, Університет державної фіскальної служби України

ДЗЕРКАЛЬ Вікторія

Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук та міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ – РОЗВИТОК СПІЛЬНИХ ВЕКТОРІВ

На сучасному етапі розвитку відносини на міжнародній арені, відносини Україна – Німеччина є особливо важливим вектором зовнішньої політики для України.

По-перше, це спричинено, тією роллю, яку відіграє ФРН у врегулюванні конфлікту на Сході України. Тому вивчення взаємовідносин між країнами та аналіз точок їх дотику та інтересів є актуальним і важливим для пошуку можливих шляхів

поглиблення співпраці та встановлення більш тісного партнерства між державами. Загалом, Німеччина та Україна уже багато років поспіль пов'язані між собою продуктивними двосторонніми відносинами. Що, в свою чергу закріплено в договорі між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки в 1993 р.

Як відомо, всередині Європейського Союзу Німеччина – це важливий і надійний партнер України. ФРН є як одним із найбільших інвесторів, так і одним з найважливіших торговельних партнерів України.

Порівняно з іншими західними державами Німеччина почала приділяти Україні значно більше уваги ще тоді, коли на офіційному рівні про її державну незалежність ще навіть не йшлося. Крім того, Федеративна Республіка Німеччина є однією з перших серед країн Заходу, яка визнала незалежність України [1].

До спільного вектора розвитку взаємовідносин двох країн, а саме інтерес зі сторони Німеччини може залишатися в перспективі за двох кардинально різних умов. Перша більш приваблива саме для України, друга в протиріч.

1. Безпекова ситуація в регіоні погіршуватиметься, відбуватиметься ескалація конфлікту між Україною та Росією. За таких умов Україна, без сумніву, входить до трійки пріоритетів зовнішньої політики ФРН.

2. Україна демонструватиме стрімкі дива реформування, боротьби з корупцією – німецькі політики зможуть використовувати український приклад як власне досягнення[2].

До речі, треба звернути увагу на українське питання у німецьких виборах: чого очікувати Києву від нової коаліції. Наразі це питання можна вважати основоположним так як з нього випливає ряд питань щодо того якою буде позиція Німеччини щодо України? Чи не означатиме відхід Ангели Меркель від великої політики кінець європейської єдності щодо України.

В жодному варіанті парламентської коаліції Україні не варто очікувати принципової зміни прихильного ставлення з боку Німеччини. Тобто, не варто очікувати зміни позиції щодо європейських санкцій.

Німеччина буде підтримувати їх продовження, поки влада Росії не буде готова до закінчення конфлікту. Для усіх політичних партій, які можуть увійти до правлячої коаліції, вступ України до ЄС залишається віддаленою теоретичною перспективою. Саме це має велике значення так як зачіпає розвиток міждержавних відносин в пріоритеті [3].

Великого значення має саме те що найзначнішої поразки на парламентських виборах зазнали партії, неформально підтримувані Росією – АдН та «Ліві».

Це свідчить водночас про втрату довіри до популістів та про успішність заходів державних органів ФРН з перешкодження втручання у вибори зовнішніх сил[4].

Отже, на сучасному етапі розвиток співробітництва між Україною та Німеччиною відбувається на основі спільних цінностей, як то забезпечення безпеки, демократії та міжнародної співпраці, що дозволяє висловити припущення про те, що й у майбутньому воно буде динамічно та конструктивно розвиватися, не дивлячись на зміну парламенту.

Список використаних джерел:

1. Договір між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276_010. (дата звернення 05.10.2021)
2. Гетьманчук А. Аудит зовнішньої політики. Україна та Німеччина [Електронний ресурс] / Гетьманчук А., Солодкий С. // Європейська правда. – Інститут світової політики. – (дата звернення 05.10.2021) – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/>
3. Марія Коваль-Гончар. Українське питання у німецьких виборах: чого очікувати Києву від нової коаліції [Електронний ресурс] // Європейська правда. – Інститут світової політики. – (дата звернення 05.10.2021) – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/>

4. Валерій Кравченко. *Щодо результатів парламентських виборів в Німеччині. [Електронний ресурс]*
// Аналітична довідка – Київ. – (дата звернення 05.10.2021) – Режим доступу: www.niss.gov.ua

Науковий керівник: Петров. П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук у міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГЛАДКИХ Анастасія
*студент III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС ТА МЕТА УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Україна - молода держава. Її зовнішньополітичний напрямок геополітичні орієнтації ще виробляються і конкретизуватимуться відповідно до міжнародної ситуації.

На двосторонньому рівні Україна прагне застосовувати увесь потенціал стратегічного партнерства на основі взаємного інтересу та спільних підходів до розвитку відносин з США, Росією та Польщею; досягти та підтримувати добрі відносин з країнами-сусідами в атмосфері поваги до суверенітету та територіальної цілісності. Україна досягатиме мети з поширення в регіоні європейських цінностей, в наслідок активної участі у розв'язанні заморожених конфліктів.

Україна проводить активну багатосторонню політику в рамках універсальних та регіональних міжнародних організацій. Участь в ООН спрямована перш за все на просування інтересів України у процесі прийняття найважливіших для усієї світової спільноти рішень. Діяльність у рамках ОБСЄ залишатиметься важливим чинником доповнення та розширення регіональної та загальної стабільності і безпеки в Європі.

Важливим пріоритетом для забезпечення стратегічних інтересів України є економічна експансія як на традиційних, так і нових ринках для українських товарів та послуг на Близькому Сході, в Латинській Америці, Азії та Африці.

Можна сказати, що складовою та невід'ємною частиною політичної діяльності держави є зовнішня політика, яка покликана регулювати взаємовідносини між державами та народами на міжнародній арені. Зовнішньополітичний курс будь-якої держави – є продовженням її внутрішньої політики та відображує характер державного та суспільного устрою.

Головна мета та основні напрямки зовнішньої політики України на міжнародній арені сьогодні – це гарантування сприятливих умов для удосконалення та демократизації суспільства, просування його шляхом соціального прогресу, досягнення загальної безпеки й роззброєння, зростання міцних дружніх, добросусідських відносин та різностороннього співробітництва, участь у вирішенні глобальних проблем сучасності, сприяння укріпленню та прогресу світової спільноти.

Саме Україна виступає на міжнародній арені як без'ядерна, позаблокова держава, котра прагне дотримуватися принципів і норм міжнародного права. Як суб'єкт міжнародних відносин вона активно співпрацює з ОБСЄ, ЄС, МВФ і Світовим банком, підтримує добросусідські стосунки з Росією, Польщею, Чехією, Угорщиною та ін.

На жаль, є і слабкі стороною міжнародної політики України.

До таких можна віднести:

1) постійне балансування між Заходом і Євразією, що спричинює буферну роль України у цьому процесі;

2) невикористання зацікавленості країн Заходу в суспільній модернізації України як фактора демонтажу імперських структур Росії;

3) несприятливий правовий режим для впровадження прямих іноземних інвестицій в українську економіку, обумовлений боязню частини правлячої еліти, а крім

того монопольних промислових, аграрних і фінансових кланів втратити внаслідок поширення іноземних капіталів на український ринок.

Також важливо зазначити, що факторами впливу української держави на міжнародні справи є наступні: географічне розташування України – вона має внутрішню об'єднану територію, вихід до моря, налагоджені канали зв'язків з багатьма країнами Європи та Азії; багатомільйонне населення ставить Україну в ряд великих держав світу; багаті залежи вугілля, залізної та марганцевої руди, плодородні чорноземи, значні запаси прісної води, пригожий для здоров'я клімат; розвинена енергетика, металургійна та машинобудівна галузі промисловості, могутній потенціал літакобудування, космічної та військової галузей; боєздатні військові сили; відсутність гострих міжнаціональних конфліктів; визнання українським суспільством в якості пріоритетних загальнолюдських цінностей та засудження подвійних стандартів; поступовий розвиток демократичної політичної системи; бажання більшості населення бачити українську державу міцною та процвітаючою; зростаюча популярність України в усіх сферах суспільного життя у світовому співтоваристві тощо.

Отже, із вище написаного можна зробити висновки, що Україна бере активну участь у формуванні політичних умов на міжнародній арені тим, що є членом багатьох впливових міжнародних організацій, в межах яких вона провадить активну роботу, яка, до того ж, віддзеркалює не лише загальні, а й національні інтереси нашої держави. З моменту досягнення незалежності Україна отримала членство у впливових міжнародних організаціях однією з перших з числа колишніх республік СРСР, що говорить на користь нашої держави, є показником зростаючого авторитету України в світі.

Але, як говорить давня мудрість, краще якість ніж кількість. Тому, як на мене, Україна перш за все має вдосконалювати та покращувати свою роботу в організаціях, членом яких вона вже є, а потім вже розглядати можливості входження до інших міжнародних організацій. Насамперед це стосується ЄС та НАТО.

Список використаних джерел

1. Соснін О.В., Воронкова В.Г., Постол О.В. (2015). *СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ РОЗВИТОК* (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри). Київ. Відтворено з https://pidru4niki.com/74115/politologiya/ukrayina_sistemi_mizhnarodnih_vidnosin
2. Тхорик Д. (2019). *МІСЦЕ І РОЛЬ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН*. Відтворено з <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34868/1/261.pdf>

Науковий керівник: Петров. П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

БАБАНІНА Владислава

*Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин,
Факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Вступ. Міжнародні відносини України — тема, якою переймається не одне покоління вітчизняних та зарубіжних дослідників. Її історіографія, проте, є досить строкатою щодо вибору й розробки проблем і сюжетів. Заповнення існуючих лакун і прогалин завдяки введенню в обіг незайманих історичних джерел, що розпочалося від 90-х рр. минулого століття, змінює стан дослідження на краще. На порядок денний постають питання створення узагальнюючих праць, присвячених як окремим періодам, так і в цілому історії міжнародних зв'язків України.

Після того, як Україна здобула у 1991 році незалежність, значно посилюється значення міжнародних факторів у її суспільно-політичному, економічному і культурному розвитку. Перед країною постає розв'язання великої низки проблем, яка

перейшла у сферу міждержавних відносин — двосторонніх і багатосторонніх. Важливі позиції в їх здійсненні цілком відіграє дипломатія. Нині Україна підтримує повномасштабні дипломатичні відносини з понад 170 державами всіх континентів, співпрацює у численних регіональних і світових організаціях, в універсальній і найвпливовішій з них — Організації Об'єднаних Націй.

Україна в системі міжнародних відносин. Внаслідок розпаду СРСР Україна стала незалежною державою і вийшла на міжнародну арену в якості самостійного суб'єкта світової політики. Цьому сприяли прийняття “Декларації про державний суверенітет України” та “Акту проголошення незалежності України”, а також його підтвердження всенародним референдумом в грудні 1991 р.

Україна активно проводить відкриту зовнішню політику на основі десяти принципів міжнародних відносин, які складені учасниками Наради з безпеки і співпраці в Європі в 1975р. Країна прагне адаптуватись до Європи на основі Паризької хартії для нової Європи, декларації “Виклик часові змін”, прийнятої в липні 1992 р. на зустрічі лідерів країн-учасниць Гельсінського процесу, у якій брала участь і Україна. Такий зовнішньополітичний курс закріплений ст. 18 Конституції України.

Зовнішня політика України носить системний характер. Її структурними елементами є інтереси, цілі, задачі, методи і напрямки зовнішньополітичної діяльності. Основні цілі, пріоритети та напрямки зовнішньої політики України сформульовані в “Декларації про державний суверенітет України” та у зверненні Верховної Ради України “До парламентів і народів світу” від 5 грудня 1991р. Вищим національним інтересом України є її розвиток як незалежної, могутньої, впливової держави, яка здатна відігравати важливу роль у забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі та вирішенні глобальних проблем. Головні цілі зовнішньої політики України — забезпечення суверенітету країни як суб'єкта міжнародного права, гарантія національної безпеки, створення сприятливих умов для політичного, соціально-економічного й духовного розвитку українського суспільства та його громадян. Досягнення цих цілей передбачає вирішення низки зовнішньополітичних завдань: забезпечення стабільності міжнародного становища України; збереження територіальної цілісності та непорушності кордонів; встановлення взаємовигідного співробітництва із всіма зацікавленими країнами; захист прав та інтересів українських громадян та юридичних осіб за кордоном; створення умов для підтримання контактів з українською діаспорою; присутність на міжнародній арені в якості надійного партнера. В ній також було проголошено, що Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру й міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі і європейських структурах, визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.

На міжнародні справи впливають деякі фактори української держави: по-перше, географічне положення України — вона має внутрішню об'єднану територію, вихід до моря, налагоджені канали зв'язків з багатьма країнами Європи та Азії; по-друге, багатомільйонне населення ставить Україну в ряд великих держав світу; по-третє, запаси вугілля, залізної та марганцевої руди, плодоносні чорноземи, значні запаси прісної води, сприятливий для здоров'я клімат; також розвинена енергетика, металургійна та машинобудівна галузі промисловості, могутній потенціал літакобудування, космічної та військової галузей; боєздатні військові сили; відсутність гострих міжнаціональних конфліктів; визнання українським суспільством в якості пріоритетних загальнолюдських цінностей та засудження подвійних стандартів; поступовий розвиток демократичної політичної системи; бажання більшості населення бачити українську державу міцною та процвітаючою; зростаюча популярність України в усіх сферах суспільного життя у світовому співтоваристві тощо.

Висновок. Отже, Верховна Рада прийняла зовнішньополітичну концепцію України, яка стала основою її зовнішньополітичного курсу, всієї діяльності її владних структур і української дипломатії на міжнародній арені. За час, що минув після проголошення незалежності, Україна досягла в міжнародних справах значних успіхів, про що свідчить, зокрема, широке міжнародне визнання незалежної України. Як велика європейська держава, розташована в центрі європейського континенту, наша держава може відігравати роль важливого чинника миру і стабільності в Європі. Враховуючи нові геополітичні реальності, що виникли у світі та в Європі після закінчення "холодної війни", Україна здійснює зважену міжнародну політику, прагнучи, розвивати відносини з країнами Заходу і міжнародними організаціями в Європі.

Список використаних джерел

1. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д-Й / Відп. ред. М. М. Варварцев. — К.: Ін-т історії України НАН України, 2010. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5696-5/978-966-02-5696-5.pdf>
2. Україна в системі сучасних міжнародних відносин. Насіковська Валентина Анатоліївна <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-ukra-na-v-sistemi-mizhnarodnih-vidnosin-232005.html>

Науковий керівник: Петров. П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук й міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЛІЖАНСЬКА Вероніка

студентка VI курсу, кафедра адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, факультет менеджменту та права, Вінницький національний аграрний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ЇХ ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Новий рівень розвитку особистості потребує нового рівня системної організації, який у змозі забезпечити її безпеку, що зумовлено необхідністю перебудови старої соціальної системи та побудови нової.

Правове регулювання, з одного боку, є результатом цілеспрямованого впливу держави на розвиток суспільних відносин, а з другого – фактором їх стабільності, засобом досягнення суспільно значущих інтересів у процесі забезпечення зворотного зв'язку між результатами регулювання і діяльністю держави.

Так, у ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека проголошуються найвищою соціальною цінністю [4]. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Вказані конституційні засади відображено також і в Концепції адміністративної реформи в Україні, яка визначає надання державних і громадських послуг засобом реалізації таких прав і свобод [6].

Запровадження нової ідеології функціонування, насамперед органів виконавчої влади, є одним із основних завдань адміністративної реформи, у процесі реалізації якої необхідно досягти такого стану, коли виконавча влада, реалізуючи призначення демократичної соціальної правової держави, створює умови для втілення в життя прав і свобод громадян, а також надання їм широкого кола адміністративних (управлінських) послуг.

Такий підхід до запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади покладений в основу здійснення реформування системи державного управління. При цьому акцентується на необхідності виробити нову управлінську ідеологію, спрямовану на оновлення адміністративної культури, формування орієнтації управлінського персоналу на служіння людині. Зазначений підхід вихідними концептуальними засадами реформування органів виконавчої влади визначає необхідність, зокрема, переорієнтації

діяльності цих органів із суто адміністративно - розпорядчих функцій на надання адміністративних (управлінських) послуг усім особам. Демократична, гнучка й ефективна організація управління повинна базуватися на формуванні ефективного механізму надання населенню повноцінних адміністративних (управлінських) послуг.

Ураховуючи наведене, Концепцією адміністративної реформи в Україні пропонується законодавчо унормувати порядок надання органами виконавчої влади адміністративних (управлінських) послуг. У рамках юридичного підходу право органу влади надавати будь-яку послугу є його повноваженням. Належною правовою підставою для здійснення цього повноваження відповідно до Конституції України є виключно закон. Донедавна нормативно-правове регулювання такої важливої сфери діяльності держави, як надання адміністративних послуг, в Україні перебувало на низькому рівні.

Окремі питання надання адміністративних послуг було врегульовано Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” [5], постановами Кабінету Міністрів України “Про порядок використання коштів, отриманих органами державної влади від надання ними послуг відповідно до законодавства, та її розміри” від 25 червня 2001 р. № 702 [4] та “Про затвердження переліку груп власних надходжень бюджетних установ, вимог щодо їх утворення та напрямів використання” від 17 травня 2002 р. № 659 [1], розпорядженнями Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади” від 15 лютого 2006 р. № 90 [7] та “Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади” від 27 червня 2007 р. № 494 [10]. Після затвердження Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади питання надання адміністративних послуг стало одним із першочергових у діяльності Президента України й уряду. Починаючи з 2009 р., Президентом України та Кабінетом Міністрів України активно вживаються численні заходи, спрямовані на врегулювання порядку та умов надання адміністративних послуг органами державної влади. З цією метою видаються Указ Президента України “Про заходи із забезпечення додержання прав фізичних та юридичних осіб щодо одержання адміністративних (державних) послуг” від 3 липня 2009 р. № 508, постанови Кабінету Міністрів України “Деякі питання платних державних послуг” від 11 березня 2009 р. № 234 , “Про утворення Комісії з питань удосконалення порядку надання державних та адміністративних послуг” від 20 травня 2009 р. № 486 , “Про затвердження Методики визначення собівартості платних адміністративних послуг” від 27 січня 2010 р. № 66, “Деякі питання надання адміністративних послуг” від 11 жовтня 2010 р. № 15, “Деякі питання надання платних адміністративних послуг” від 5 січня 2011 р. № 33 [4], а також цілий ряд доручень та розпоряджень.

Водночас тривалий час процедуру надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в межах делегованих їм органами виконавчої влади повноважень, підприємствами, установами та організаціями, на які згідно з нормативно-правовими актами покладено повноваження надавати адміністративні послуги, було визначено лише Тимчасовим порядком надання адміністративних послуг, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 р. № 737 [3].

Зважаючи на те, що в адміністративному законодавстві України саме процедурна частина є найменш розвинутою, надзвичайно важливим було запровадження у сфері управління раціональних та демократичних адміністративних процедур, зокрема у сфері надання управлінських (адміністративних) послуг. За результатами аналізу стану правового регулювання відносин у сфері надання адміністративних (управлінських) послуг як в українському законодавстві, так і в законодавстві європейських держав узагальнення думки провідних українських та зарубіжних фахівців, з метою врегулювання на законодавчому рівні багатоманітних процедурних відносин в

управлінській діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та на виконання відповідних доручень Кабінету Міністрів України Міністерством юстиції України розроблено проект Адміністративно-процедурного кодексу України, який перебував на розгляді Верховної Ради України.

Правове регулювання порядку надання адміністративних (управлінських) послуг існує і в більшості європейських країн, де ефективно діють кодифіковані акти, які присвячені детальній регламентації процедур у діяльності органів влади в частині їх взаємовідносин із фізичними та юридичними особами. Зокрема, у Федеративній Республіці Німеччині та Естонії існують закони про адміністративну процедуру, у Австрійській Республіці – Загальний закон про адміністративну процедуру, в Нідерландах – Акт із загального адміністративного права, у Польщі – Кодекс адміністративного провадження, в США – Федеральний закон про адміністративну процедуру.

Серед країн СНД вперше в Україні розроблено законодавчий акт про адміністративні процедури. У проекті Кодексу надається визначення зазначених послуг, за яким адміністративні (управлінські) послуги – це результат діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умови реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо) [2].

Кодекс встановлює також основні принципи діяльності органів влади з надання адміністративних (управлінських) послуг, серед яких принципи верховенства права, рівності перед законом, законності, гласності та відкритості, повноти, об'єктивності та неупередженості, етичності у стосунках, оперативності та доступності. У проекті названого Кодексу розкрито зміст цих принципів.

Так, принцип верховенства права полягає в забезпеченні пріоритету прав і свобод людини та громадянина, справедливості й гуманності відповідно до Конституції та законів України; принцип законності забезпечується здійсненням державним органом процедурних дій та прийняттям рішень виключно на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; принцип повноти, об'єктивності та неупередженості зводиться до забезпечення всебічності, повноти й об'єктивності з'ясування обставин адміністративної справи, безпосереднього дослідження доказів та інших матеріалів, недопущення в діяльності державного органу проявів будь-якої неправомірної заінтересованості в результатах розгляду та вирішення адміністративної справи; принцип етичності у стосунках полягає в дотриманні учасниками провадження поважного, ввічливого і коректного ставлення один до одного. Дотримання встановлених принципів під час надання адміністративних (управлінських) послуг забезпечується шляхом здійснення відповідного контролю органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами у межах своїх повноважень, визначених законом. Положення щодо контролю за дотриманням закріплених принципів у ході надання зазначених послуг передбачені проектом Адміністративно-процедурного кодексу України [1].

Така увага принципам та їх дотриманню в актах з питань адміністративно-правових відносин приділяється чи не вперше. Особливе місце в проекті Кодексу посідає процедура оскарження рішення, дії чи бездіяльності органу влади, що має на меті захист порушених прав фізичних та юридичних осіб.

Положеннями Закону України “Про адміністративні послуги”: [3].

- визначені поняття адміністративної послуги та принципів її надання, суб'єкти надання адміністративної послуги, засади їх діяльності, обов'язки адміністративного органу, у тому числі щодо забезпечення права одержувачів адміністративних послуг на надання їм повної та достовірної інформації про порядок та строк надання адміністративної послуги;

- встановлено, що лише законом визначається вичерпний перелік адміністративних послуг;
- встановлено заборону делегування суб'єктам господарювання повноважень із надання адміністративних послуг. При цьому передбачається можливість делегування у разі, якщо це передбачено законом, таких повноважень лише бюджетним установам, що перебувають у сфері управління відповідних адміністративних органів;
- встановлено заборону адміністративним органам (крім бюджетних установ, яким відповідно до закону делеговано повноваження з надання адміністративної послуги) надавати платні господарські послуги;
- визначено критерії, за якими встановлюється розмір плати за послуги, порядок встановлення плати за надання адміністративних послуг;
- запроваджено порядок, за яким фізична особа має право на отримання адміністративної послуги у відповідному адміністративному органі чи центрі з надання адміністративних послуг, незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування такої особи, а оплата повної вартості платної адміністративної послуги здійснюється одноразово за весь комплекс робіт;
- передбачено надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг;
- запроваджено інститут адміністратора центру надання адміністративних послуг;
- визначено механізм взаємодії центрів надання адміністративних послуг з адміністративними органами, функціонування Єдиного державного порталу адміністративних послуг, а також надання адміністративних послуг шляхом використання засобів телекомунікації під час надання адміністративних послуг;
- передбачено персональну відповідальність для керівників адміністративних органів, посадових і службових осіб, які уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги, та на адміністраторів за невиконання вимог цього ж Закону.

Перелік адміністративних послуг також має бути визначено на рівні закону. Крім того, Законом України “Про адміністративні послуги” визначено порядок інформування про адміністративні послуги та умови їх надання, вимоги щодо якості надання адміністративних послуг, сам порядок та строки надання таких послуг, а також порушено питання плати за надання адміністративних послуг (адміністративний збір), надання супутніх (по відношенню до адміністративних) послуг, порядок функціонування Реєстру адміністративних послуг та Єдиний державний портал адміністративних послуг. Прийняття Закону України “Про адміністративні послуги” має сприяти “впорядкуванню та подальшому розвитку системи надання адміністративних послуг на чітко визначених правових засадах, що дасть змогу забезпечити потреби споживачів адміністративних послуг, захист гарантованих та охоронюваних законом їх прав та інтересів” [5].

Отже, слід зазначити, що чітка і максимально повна регламентація способу діяльності органів виконавчої влади під час надання адміністративних (управлінських) послуг (тобто процедури їх надання) унеможливить зловживання при здійсненні посадовими особами своїх повноважень, що, у свою чергу, сприятиме забезпеченню дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Однією з найважливіших гарантій цього є чітке регулювання процесуального аспекту відносин між особою та владою, за таких обставин державний службовець або працівник органу місцевого самоврядування може діяти не довільно, а відповідно до чітко визначеної процедури, це забезпечує рівність осіб перед законом, використовуючи ті самі процедури. У той же час існування встановленої законодавством процедури є відправною точкою для контролю законності державної діяльності.

Отже, слід зазначити, що чітка і максимально повна регламентація способу діяльності органів виконавчої влади під час надання адміністративних (управлінських)

послуг (тобто процедури їх надання) унеможливить зловживання при здійсненні посадовими особами своїх повноважень, що, у свою чергу, сприятиме забезпеченню дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 року . Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 року № 5203-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
3. Михайлюк Я. Б. Загальна характеристика правового регулювання надання адміністративних послуг в Європейському Союзі та Україні / Я. Б. Михайлюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2015. № 34. С. 113-117.
4. Жук Ю.М. Організаційно-правове регулювання адміністративних послуг в Україні. Ефективність державного управління. 2015. № 43. С. 236-242.
5. Капуловський А. В. Нормативно-правові засади надання адміністративних послуг: їх еволюція та сучасний стан. Державне управління : теорія та практика. 2013. № 2. С. 246-254.
6. Наконечний В.В. Нормативно-правове забезпечення щодо адміністративної послуги в Україні. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. / редкол. О. Ю. Амосов (голов. ред.) та ін. Х.: Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр». 2015. № 4 (51). С. 125 – 132.

Науковий керівник: Колесник Т., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, факультет менеджменту та права, Вінницького національного аграрного університету

ДОН Андрій

студент III курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук та міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЗАГРОЗИ ТА НАСЛІДКИ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Міграція є природним процесом, який необхідно враховувати при розробці державної економічної, соціальної, демографічної, етнокультурної і зовнішньої політики. Значення міжнародних міграцій та необхідність їх регулювання в сучасному світі зростає в умовах побудови відкритого суспільства, поглиблення міжнародного співробітництва, оскільки рух населення, з одного боку, є індикатором рівня суспільних процесів, а з іншого – вагомим фактором їх розвитку[1].

Географічне положення та політичне становище України, її місце в глобальних міграційних процесах, визначають особливості потоків міжнародних трудових мігрантів. Серед основних причин активної зовнішньої трудової міграції в Україні можна назвати: бажання отримання більшої винагороди, набуття сучасних професійних навичок та нового трудового досвіду, пошук стабільного, передбачуваного та безпечного життя для себе й членів сім'ї, покращення добробуту, бажання професійно розвиватися та реалізувати особисті мрії й прагнення членів своєї родини. Але подальше зростання потоків міжнародної трудової міграції у короткостроковій перспективі може призвести до низки негативних наслідків.

За даними Міністерства соціальної політики України, у 2018 р. у статусі трудових мігрантів перебували 7–9 млн ос. (16–21 % населення). Постійно за межами України працювало 3,2 млн українців, або 7,6 % населення [2]. З метою врегулювання потоків трудової міграції Україна підписала двосторонні міждержавні угоди з 13 країнами світу щодо працевлаштування мігрантів, а ще з 15 проходять переговори.

Серйозною загрозою для України стає те, що останніми роками зростає чисельність громадян, які працюють за кордоном без будь-яких документів, належних дозволів, тобто нелегально (рис.1).

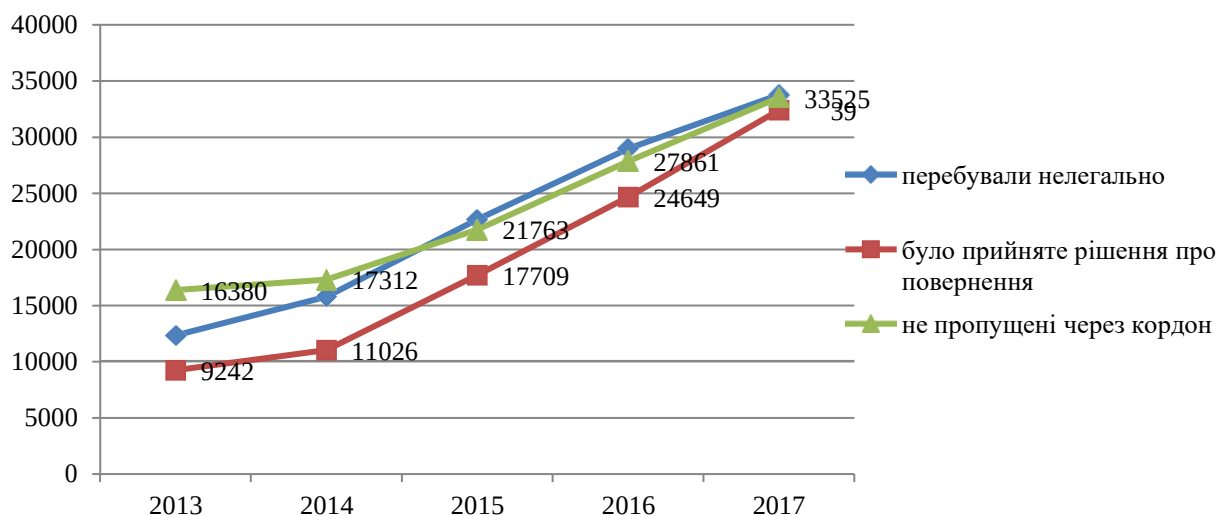

Рис. 1. Динаміка чисельності нелегальних мігрантів-громадян України в ЄС, щодо яких прийнято рішення про повернення

За даними Держстату, 2008 р. в неврегульованому правовому полі перебували 23,2 % мігрантів, у 2012 р. їхня частка зменшилася на 6,5 % і складала 16,7 %, у 2017 р. вона знову зросла на 1,2 % до 17,9 %. Ще 5,5 % працювали за туристичною візою. Усі виявлені мігранти не мали правових підстав для перебування та працевлаштування за кордоном. Ще у 4,8 % мігрантів правовий статус встановити не вдалося, що в більшості випадків означає його відсутність [3]. Крім загроз, на які наражаються нелегальні мігранти, це негативно впливає на імідж України. Саме тому, така ситуація потребує негайного вирішення.

Згідно з результатами досліджень компанії GFK-Україна тільки у 2015 р. «без офіційного оформлення трудового контракту працювало 41 % мігрантів» [4]. Але відповідно до «Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні», проведеного МОМ в 2017 – 2019 рр., виявлено, що «частка людей, які готові працювати без офіційного працевлаштування, знизилася з 17 до 11 % відповідно» [5]. Для нелегальних трудових мігрантів найбільш розповсюдженими проблемами є: понаднормований робочий день / тиждень, виконання робіт з порушенням правил техніки безпеки, недоступність страхування, роботи в небезпечних та шкідливих для здоров'я умовах, низька заробітна плата, неповна / невчасна її виплата. Крім цього, мігрантам загрожує небезпека стати жертвами торгівлі людьми. Офіційна медична допомога нелегальним мігрантам є недоступною [6].

Подальше збільшення потоків трудової міграції вже у короткостроковій перспективі може призвести до низки негативних наслідків, які відображені у табл. 1.

Таблиця 1

Загрози та наслідки української трудової міграції

Загрози	Наслідки
Економічна та політична нестабільність в економіці та суспільстві	Погіршення демографічної ситуації, деформації національного ринку праці
Низький рівень офіційної заробітної плати	Неофіційна заробітна плата зростає, природне прагнення населення у працездатному віці отримати більшу винагороду шляхом трудової міграції
Наявність тіньового ринку праці	Збільшення чисельності українських нелегальних трудових мігрантів

Економічна нерівномірність розвитку регіонів України	Вигода для державного бюджету, якщо зароблені гроші будуть повертатися до України
Дискримінація роботодавцями працівників (понаднормований робочий день, незадовільні умови праці, порушення трудового законодавства)	Набуття трудовими мігрантами професійного досвіду та можливість його практичної реалізації в українських реаліях
Можливість реалізувати себе за кордоном	Відтік висококваліфікованої робочої сили
Висока вартість навчання у ВНЗ III–IV рівнів акредитації	Відтік потенційної робочої сили – молоді, його щорічне збільшення

Отже, українські трудові мігранти роблять значний внесок в економічне зростання інших країн світу замість того, щоб зміцнювати та розвивати національну економіку. Для України це означає, що демографічні та соціально - економічні проблеми будуть і надалі лише загострюватися. Саме тому для збереження трудового потенціалу та повернення працездатного населення, уряду України необхідно якнайшвидше адекватно реагувати й приймати оптимальні, іноді нестандартні рішення щодо усунення негативних наслідків міжнародної трудової міграції. Загалом міжнародна трудова міграція в Україні продовжує залишатися соціально значущим суспільним явищем.

Список використаних джерел

1. Пуригіна О.Г., Сардак С.Е. Міжнародна міграція: Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 312с.
2. URL: <https://www.msp.gov.ua>
3. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. When citing this report, please use the following wording: Euro found. Minimum wages in 2019: Annual review. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
5. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_ukraine_covid19_migration_messages_ukr.pdf
6. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні (2017). URL: <http://www.iom.org.ua>

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Щербак Віктор Михайлович

КУЛИК Ярослав

Студент 3 курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В РАДІ ЄВРОПИ

Основною статутною умовою для вступу країн до Ради Європи (РЄ) є визнання державою-кандидатом принципу верховенства права, її зобов'язання забезпечити права та основні свободи людини всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією. Вступ країни до РЄ свідчить про її демократичний вибір, спрямованість на захист прав людини та зміцнення демократичних інститутів. До набуття членства в РЄ Україна стала стороною декількох конвенцій цієї Організації, зокрема Європейської культурної конвенції, Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, Європейської конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства, Рамкової конвенції про захист національних меншин. Відповідно до Статуту РЄ Україна представлена у всіх трьох головних органах РЄ. Міністр закордонних справ нашої країни відстоює інтереси держави у Комітеті міністрів Ради Європи – керівному органі цієї Інституції. Постійне представництво України при Раді Європи забезпечує участь нашої держави у повсякденній роботі КМ РЄ, його робочих органів та надає сприяння всім представникам нашої держави, що задіяні у

співробітництві в рамках Ради Європи. Програма Українського головування базувалась на трьох основних пріоритетах: захист прав дітей, права людини та верховенство права в контексті демократії і стабільності в Європі, а також зміцнення та розвиток місцевої демократії. На період українського головування припала найбільш активна фаза другого етапу реформи Ради Європи, основною метою якої було визначення стратегічних пріоритетів Ради Європи на поточне десятиліття та їх практична реалізація на основі застосування нових інструментів і методів діяльності Організації. Від початку збройної агресії Російської Федерації проти України майданчик Ради Європи став важливим місцем протидії цій агресії, як в політичному, так і в юридичному вимірах.

Українській стороні вдалося домогтися ухвалення низки рішень Комітету міністрів РЄ, якими засуджується незаконна анексія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (Україна) Російською Федерацією; РФ закликається дотримуватися усіх своїх зобов'язань відповідно до міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, включаючи Європейську конвенцію з прав людини, а також принципи та стандарти Ради Європи; від РФ вимагається вжити всіх необхідних заходів для дотримання прав людини в Криму та негайного припинення всіх порушень цих прав, включаючи заперечення свободи вираження поглядів, свободи мирних зборів, свободи релігії та переконань, дискримінаційні заходи та практики, довільні затримання, катування та інші жорстокі, нелюдські або принизливі види поводження та репресії проти осіб, що належать до меншин, включаючи кримських татар, а також українців та осіб, які належать до інших етнічних та релігійних груп. Парламентська асамблея у квітні 2014 р. запровадила санкції до делегації РФ, а у січні 2015 р. продовжила їх дію. Це змусило російську сторону призупинити участь в роботі Асамблеї до червня 2019 р. Асамблея ухвалила більше 10 резолюцій та рекомендацій, якими визнала, що усі дії Росії, спрямовані на анексію Криму, стали відвертим порушенням норм міжнародного права, включно із Статутом ООН та Хельсінкським заключним актом ОБСЄ. Зафіксувала порушення Будапештського меморандуму та Статуту РЄ. Спростувала закиди Росії щодо утиски Україною російськомовних громадян. Так, Резолюція ПАРЄ 2133 (2016) від 12 жовтня 2016 року «Засоби правового регулювання проти порушень прав людини на українських територіях, що знаходяться поза контролем української влади» – перший міжнародний документ, який визнав Російську Федерацію стороною конфлікту та застосував для цього термін «ефективний контроль». Резолюції та рекомендації ПАРЄ не мають зобов'язуючого характеру втім є важливими з точки зору здійснення інформаційного та політичного тиску на країну-агресора. Російська Федерація традиційно ігнорує рішення та вимоги ПАРЄ, що пов'язані з агресією проти України. На розгляді Європейського суду з прав людини перебувають позови нашої держави проти Російської федерації, що безпосередньо пов'язані зі збройною агресією останньої проти України. Від початку збройної агресії Російської Федерації проти України майданчик Комітету міністрів Ради Європи став важливим місцем протидії цій агресії, як в політичному, так і в юридичному вимірах. Українській стороні вдалося домогтися ухвалення 12 рішень Комітету міністрів РЄ, якими засуджується спроба незаконної анексії Автономної Республіки Крим та міста Севастополь (Україна) Російською Федерацією; РФ закликається дотримуватися усіх своїх зобов'язань відповідно до міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, включаючи Європейську конвенцію з прав людини, а також принципи та стандарти Ради Європи; від РФ вимагається вжити всіх необхідних заходів для дотримання прав людини в Криму та негайного припинення всіх порушень цих прав, включаючи заперечення свободи вираження поглядів, свободи мирних зборів, свободи релігії та переконань, дискримінаційні заходи та практики, довільні затримання, катування та інші жорстокі, нелюдські або принизливі види поводження та репресії проти осіб, що належать до меншин, включаючи кримських татар, а також українців та осіб, які належать до інших етнічних та релігійних груп. Постійне представництво України при Раді Європи

забезпечує представленість України в роботі всіх груп доповідачів Комітету міністрів Ради Європи та надає сприяння роботі українських делегацій в діяльності понад 40 експертних органів. Отже з усього вище сказаного можна зробити висновок, що Україна приймає активну участь у ділах Ради Європи та намагається активно вирішити сучасну проблему з агресією Російської Федерації.

Список використаних джерел

1. Документ Міністерства закордонних справ : «Участь України у діяльності Ради Європи» від 25 жовтня 2019 року
2. Опришко В. Для чого Україні Рада Європи / В. Опришко // *Право України*. – 1997.
3. Тарасюк Б. Україна і Рада Європи / Б. Тарасюк // *Право України*. – 1999.

Anna RIVNA

*3rd year PhD student, Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava*

CHALLENGES OF THE FDI IN UKRAINE

This paper explores specific obstacles that foreign investors and foreign Multinational Enterprises (MNEs) from certain sectors and origins faced during the establishment of their FDI projects in Ukraine.

1. Unstable legal framework

Genco et al. (1993) found out, that the lack of clearly defined legislation and complicated permit procedures are the most important challenges in all the CEE countries.

It was found out that the majority of foreign investors claim that the incoherent and unstable legal system is one of the most serious problems for their operations in Ukraine. It is difficult to understand the legal system as it is constantly changing, and investors cannot keep up. Unstable laws cause long-term plans of foreign companies to change all the time.

2. Corruption

There have been several studies that examined the relationship between foreign direct investment flows, the level of the corruption and the quality of institutions. In his study, Wei (2000) examined 45 different OECD countries to find out the effect of corruption on FDI. He concluded that corruption-induced uncertainty has a negative impact on FDI. Due to the high level of corruption in Ukraine, the majority of the investors confirm that they would rather team up with local investors through a merger as local partners may have advantages and knowledge in dealing with corrupt offices. Javorcik and Wei (2009) describe similar patterns of why some investors do not establish their own subsidiaries in foreign countries with a high level of corruption. Globerman and Shapiro (2002) not only show how important having a low level of corruption is, but they also link the overall quality of economic institutions (or governance infrastructure) with FDI inflows.

3. Weak intellectual property rights

A study by Mathur and Singh (2013) confirms that countries scoring high on the property rights index perform better on the investment inflows as property right protection is of high relevance to FDI inflow in the EU and other OECD countries.

Some of the findings suggest, that a strong protection of property rights alone is not a sufficient factor when it comes to an investment decision. What matters overall to FDI is rather a combination of institutional qualities that form a competitive business environment. These findings could also be found in a study by Maskus (2000).

A study by Watkins and Taylor (2010) presents similar results, failing to find support for the hypothesis that stronger intellectual property protection affects FDI inflows. The study further suggests that higher property rights protection might be beneficial for the host country's development but is not necessarily responsible for the destination's attractiveness as far as FDI is concerned. Also, McMillan and Woodruff (2002) state that the ability to access property protection is necessary, but not always sufficient for firms to choose one country over another.

Research conducted by Glass and Saggi (2002) claims that stronger intellectual property rights protection might even lead to a reduction in FDI inflows as resources are wasted on imitation and crowd out FDI, which results in a decrease in innovation. Similar results were found in the work of Ivus (2010).

In a recent work by Canals and Sener (2014), the findings suggest that intellectual property right protection is only relevant to the high-tech industry, where the importance of the patents is quite sensitive.

4. Power of the oligarch

Another difficulty for FDI, associated with the absence of an adequate protection of property rights is the power of oligarchs in Ukraine. Rent-oriented structures possessed by oligarchs have taken control of a substantial share of the national economy and, consequently, the oligarchs prefer relatively poor protection of property rights.

The power of the oligarch is also reflected in the privatization process of Ukrainian entities, which are sometimes included in the investment process. The latter usually consists of long processes and untransparent rules. Except for very few sales of major assets in Ukraine, privatization usually results in the acquisition of formerly state-owned enterprises by Ukrainian oligarchs. In some cases, Ukrainian businessmen even excluded foreign investors by usurping the privatization process. Also, the participation in tenders, according to the findings, is not a good choice for investors, as it is very likely that the decision will be made on the basis of bribes or political connections.

In his work, Kuznetsov (1996) describes this challenge as a reflection of the lawlessness of the economy and its fundamental weakness, which stems from the pre-reform era.

5. Availability and accessibility of relevant information

There is an acute limitation of the information regarding investment licensing, employment regulation and litigation of disputes in Ukraine. Despite the fact that some ministries have started to digitalize information and make it available during Covid-19 times, access is still difficult and untransparent. Moreover, most documents are written in Ukrainian or Russian and are difficult to interpret by foreigners. Hafiz (2009) emphasizes this challenge for foreign investors highlighting the importance of making information available to and understandable for foreign investors. He considers this a step towards making rules transparent and coherent.

6. Language, culture, mentality

According to the findings, the language, culture, and mentality of Ukrainians is another challenge which investors have to deal with when investing in this country. Culture is an embracing concept as it arises from the interaction among people who develop principles and values that are externalized through practices.

There have been several studies that discussed subjective factors (e.g. culture) and their influence on FDI in deciding where to invest (Feils & Rahman, 2011; Makino & Tsang, 2011; Malhotra, Sivakumar & Zhu, 2009; Rothaermel, Kotha & Steensma, 2006; Thomas & Grosse, 2001).

The mentality and culture of the host country as well as its influence on FDI decisions could also be found in the work of Shenkar (2012). In his work, Shenkar confirms that cultural friction may hinder relationships. The reasons for not investing in a country with a different mentality poses a risk of having a cultural shock caused by doing business differently. This is further described in the studies of Johanson & Valhne (1977). Also, Yoshino (1976) and Ozava (1979) support these findings by claiming that foreign investors would rather invest in

countries with similar cultural values. As noted by Berry et al. (2010), the more similarities there are between two countries, the greater the ratio of international trade between those countries, since uncertainty is reduced, and it becomes easier to understand and learn how to do business and negotiate in the country.

Other scholars, on the other hand, came to different conclusions. Shenkar (2012), for example, argues that even though culture could impact the decision of FDI, it is important to keep in mind that culture might change over time, and several other determinants might be taken into consideration before an investment decision.

7. Lack of trust between business partners

Some of the investors claimed to have issues with the negotiation process and doing business with other people from Ukraine, as their culture often differs from the culture of the foreign investors. Some of the investors found it hard to build long term relationships as there was some kind of a “lack of trust” present in Ukrainian culture. Some of the reasons for this lack of trust might be several different economic and political crises, a lack of trust in politicians, the frequent change of the president, etc.

This culture of suspicion is also reflected in the business world and often complicates business processes, negotiations and overall communication.

This aspect is often described in literature as “uncertainty avoidance” and is a very important point when discussing the internationalization of companies. House et al (2002) define uncertainty avoidance as “the extent to which members of an organization or society strive to avoid uncertainty by reliance on social norms, rituals, and bureaucratic practices to alleviate the unpredictability of future events”. Ferraro (2002) understands it as the behavior of people when dealing with uncertainty. Hofstede (2002) involves this aspect in his theoretical model where he quantifies cultural differences across international lines in order to better understand why some ideas and business practices work better in some countries.

Some of the researchers found that companies would rather invest in countries with a lower uncertainty avoidance level and choose their target market for investment according to that as this feature strengthens relationships of trust (Bhardwaj, Dietz, & Beamish, 2007).

Shenkar (2012), furthermore, describes the problems arising from the cooperation between two countries with different uncertainty avoidance levels. Ferraro (2002) claims that people with a high uncertainty avoidance level are not good businessmen as uncertainty avoiding societies are characterized by anxiety about the future, emotional resistance to change, the fear of failure and, consequently, a fear of risk-taking. The results from negotiations are never predictable and there is always a mistrust between the parties, causing unexpected interruptions to negotiations. This might create barriers to FDI. He, furthermore, assumes that countries with similar cultural values interact easily with each other in business.

Brouthers and Brouthers (2001) support these findings and concluded that the bigger cultural distance and higher aversion to risk between two countries, the higher the FDI cost and the relationship cost between them.

8. Political instability

This fact is justified by the changing events in Ukraine, new presidency and – the most important fact, the war in the eastern part of Ukraine. This fact is especially challenging for companies which invested in the eastern part of Ukraine and do business with Russian partners. Existing and future investors alike consider investing in Ukraine because of its proximity to Russia, however it is also this very fact that deter them from investing in this part of the country.

According to literature, this is not only the case of Ukraine, but also other developing countries which are going through a transition. These usually have a higher political risk than industrialized countries (Lucas, 1990).

Other studies also noted that transition economies have greater political instability due to uncertainty about the evolution of democracy, the stability and effectiveness of governments and the possibility of social unrest.

When investing in another country, foreign investors assess various aspects of a country, one of them is a prediction of the level of political stability. The answer to this question often determines whether or not businessmen will invest in a country. According to literature, the reason may be explained by two different principals. The first one is: if the domestic instability is high or the country is facing a war with neighboring countries, investors are concerned that their profitability will be reduced as the domestic sales or exports might be impaired, production might be disrupted, and the facility might get damaged or destroyed. Another important consequence of political instability is the fact that in more instable countries, the value of a currency will fluctuate and there is a higher risk that the companies' assets invested in the host country will lose profits.

Alesina and Perott (1996) support these principles by concluding that the intensity of political instability decreases the investment in the host country as it slows down the entire economic growth and puts the investment in a risky position.

Several other studies, such as one by Carmignam (2003), provide a survey of literature concerning the negative correlation between political instability and economic performance.

Fielding (2003) analyzes Israel as a host country and finds a negative link between the intensity of political instability and the effect on foreign investments.

Another relevant strand of literature examines the link between political instability and other important macro and microeconomic conditions. These relationships hinder the decision to invest in Ukraine. Robin, Liew and Stevens (1996) investigated the negative affect of political instability in terms of asset markets. Another scholar concentrates on the effect political instability has on the behavior of stock markets. Han and Wei, 1996; Bittlingmayer, 1998; and Aggarwal, Inclan, and Leal, 1999 describe that political instability is in many cases responsible for the volatility of the stock market.

Other researchers further examine the effect of political instability on foreign exchange markets, which resulted in investors declining the decision to invest in a country with higher political instability as it makes the exchange rate more volatile, making investments more costly for investors (Kutan & Zhou, 1993). Crowley and Loviscek (2002) also report a statistical significance between political instability and a country's currency after having investigated six Latin American countries. Because of the instances of political unrest as well as its impact on the country's currency, the FDI inflow decreased.

The decrease of the inflow of FDI during the annexation of Crimea in Ukraine may basically be explained by the political instability in the country and is also described as one of the major reasons of the FDI decline. Bennett and Green (1972), Schneider and Frey (1985), Singh and Jun (1995), Globberman and Shapiro (2002) all came to similar conclusions in this regard.

9. The quality of institutions

Most of the investors agreed that the problem of indirect expropriation is usually the lack of the quality of the institutions responsible for defining guidelines to ensure compliance to the rules. If the country has a lack of formal or legal definitions, indirect expropriation acts are more difficult to document in a consistent manner.

The quality of the institutions in the host country have recently gained interest among scholars. The most important argument for FDI is that good governance and institutions which strive for excellent service and quality reduce the transaction costs of investing in a particular country (Brouthers, Gao, & McNicol, 2008). Especially after 1990 many researchers started to investigate the impact of institutions on foreign direct investment, testing the hypothesis on CEE countries (Kersan-Škabić, 2013; Peres et al., 2018). However, not all of them came to the same conclusion.

Several studies which use panel data analyses do not find any statistically significant impact on FDI inflows (Bayar et al., 2016; Abdella et al., 2017).

Peres et al (2018), however, define the impact of the quality of institutions by measuring the control of corruption and the rule of law as indicators. In their study, they came to the

conclusion that institutional quality has a positive impact on FDI inflows in developed countries, while it is not a significant variable in developing countries. Pournarakis et al (2002) support these findings in their research. In their work they pointed out that the quality of the institution as well as the civil and political rights and the freedom of press are prerequisites of attracting and absorbing FDI inflows to CEE countries.

References

1. Alessina, A., & Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability, and investment. *European Economic Review*, 40 , 1203-1228.
2. Bennett, P., & Green, R. (1972). Political instability as a determinant of direct foreign marketing investment. *Journal of Marketing Research*, 9 , 182-186.
3. Bhardwaj, A., Dietz, J., & Beamish, P. (2007). Host country cultural influences on foreign direct investment. *Management International Review*, 47 , 29-50.
4. Brouthers, K., & Brouthers, L. (2001). Explaining the national culture distance paradox. *Journal of International Business Studies*, 32 , 177-189.
5. Brouthers, L. E., Gao, Y., & McNicol, J. P. (2008). Corruption and Market Attractiveness Influences on Different Types of FDI. *Strategic Management Journal*, 29(6) , 673-680.
6. Canals, C., & Şener, F. (2014). Offshoring and intellectual property rights reform. *Journal of Development Economics*, 108 , 17-31.
7. Carmignani, F. (2003). Political instability, uncertainty, and economics. *Journal of Economic Surveys*, 17(1) , 1-54.
8. Crowley, F., & Loviscek, A. L. (2002). Assessing the impact of political unrest on currency returns: a look at Latin America. *Quarterly Review of Economics and Finance*, 42(1) , 143-153.
9. Ferraro, G. P. (2002). The cultural dimension of international business. New Jersey: Prentice Hall .
10. Fielding, D. (2003). Modeling political instability and economic performance: Israeli investment during the Intifada. *Economica* 70 , 159-186.
11. Glass, A., & Saggi, K. (2002). Intellectual property rights and foreign direct investment. *Journal Of International Economics*, 56(2) , 387-410.
12. Globerman, S., & Shapiro, D. (2002). National political infrastructure and foreign direct investment. *Industrie Canada Working Paper*, 37 .
13. Globerman, S., & Shapiro, D. (2002). Global Foreign Direct Investment Flows: The Role of Governance Infrastructure. *World Development*, 30 , 1899-1919.
14. House, R., Javidan, M., & Hanges, P. (2002). Understanding cultures and implicit leadership theories across the globe: and introduction to project GLOBE. *Journal of World Business*, 37 , 3-10.
15. House, R., Javidan, M., & Hanges, P. (2002). Understanding cultures and implicit leadership theories across the globe: and introduction to project GLOBE. *Journal of World Business*, 37 , 3-10.
16. Javorcikand, B., & Wei, S. (2009). Corruption and cross-border investment in emerging markets: Firm-level evidence. *Journal of International Money and Finance*, 28 , 605-624.
17. Johnson, S., McMillan, J., & Woodruff, C. (2002). Property Rights and Finance. *American Economic Review* , 1335-1356.
18. Kutun, A. M., & Zhou, S. (1993). Political turmoil and financial market behavior in reforming market-oriented economies: the case of Poland. *Applied Economics*, 25 .
19. Kuznetsov, A., & Kuznetsova, O. (1996). Privatisation, shareholding and the efficiency argument: Russian experience. *Europe-Asia Studies*, 48(7) , 8-1173.
20. Lucas, R. (1990). Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries? *The American Economic Review*, 80(2) , 6-92.
21. Maskus, K. (2000). Intellectual Property Rights and Foreign Direct Investment. Centre for International Economic Studies, Working Paper No. 22 .
22. Mathur, A., & Singh, K. (2013). Foreign direct investment, corruption and democracy. *Applied Economics*, 45(8) , 991-1002.
23. Peres, M., Waqar, A., & Xu, H. (2018). The impact of institutional quality on Foreign Direct Investment Inflows: Evidence for Developed and Developing Countries. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 31(1) , 626-644.
24. Pournarakis, M., & Varsakelis, N. C. (2002). Foreign Direct Investment in Central and Eastern European Countries: Do Institutions Matter. *Transnational Corporations*, 13(2) , 77-94.
25. Robin, L., Liew, J. M., & Stevens, R. L. (1996). Political risk in emerging and developed markets. *Financial Analysts Journal*, 52 , 71-76.
26. Schneider, F., & Frey, B. (1985). Economic and Political Determinants of Foreign Direct Investment. *World Development*, 13(13) , 161-175.
27. Shenkar, O. (2012). Cultural distance revisited: Towards a more rigorous conceptualization and measurement of cultural differences. *Journal of International Business Studies*, 43 , 1-11.
28. Singh, H., & Jun, K. (1995). Some new evidence on determinants of foreign direct investment. *World Bank Working Paper*, 1531 .
29. Watkins, M., & Zachary, M. (2010). Intellectual Property Protection and US Foreign Direct Investment in Emerging Economies. *Journal of Intellectual Property Rights*, 15 , 415-428.
30. Wei, S. (2000). How Taxing is Corruption on International Investors? . *The Review of Economics and Statistics*, 82 , 1-11.

ЗАКОРА Анастасія

Студент III курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Україна займає вигідне геополітичне становище між Заходом і Сходом, однак це не забезпечує автоматичної вигоди для країни, а передбачає ведення зовнішньої політики країни.

Зовнішня політика України – стратегічний підхід української держави до відносин з іноземними державами, співпраці з міжнародними організаціями, просування своїх національних інтересів та захисту прав своїх громадян і української діаспори за кордоном.

Стратегічна мета зовнішньої політики України полягає в європейській та євроатлантичній інтеграції, формуванні відносин стратегічного партнерства з ЄС, США, активній діяльності в ООН та інших міжнародних організаціях, забезпеченні ефективної участі країни у світовій економіці з максимальним захистом національних інтересів, перетворенні України на потужну регіональну державу.

Угода про асоціацію України з ЄС була підписана після приходу до влади в Україні нових політичних сил: 21.03.2014 Прем'єр-міністр України підписав політичну частину, а 27.06.2014 Президент України – економічну. Для набуття Угодою про Асоціацію чинності в повному обсязі потрібна її ратифікація всіма сторонами. 16 вересня 2014 р. Європейський парламент ратифікував Угоду про асоціацію між Україною і ЄС синхронно з Верховною Радою України. Станом на 01.09.2017 процес ратифікації було завершено. Курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію впливає із самої природи державної незалежності України, її прагнення стати невід'ємною та повноцінною частиною єдиної Європи.

Пріоритетами зовнішньої політики визначені “інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі...” та “поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства в цій організації” [1]. 8 червня 2018 р. парламент остаточно визначив євроатлантичну інтеграцію зовнішньополітичним пріоритетом України, і 07.02.2019 відповідні зміни стосовно європейського і євроатлантичного зовнішньополітичного курсу були внесені у Конституцію України.

Європейську та євроатлантичну інтеграцію України справедливо розглядати як найважливіші чинники внутрішньої і зовнішньої політики держави, що мають унеможливити її перетворення на буферну зону і сприятимуть включенню України до євроатлантичного безпекового та європейського політичного і соціально-економічного просторів.

Перспективи європейської і євроатлантичної інтеграції України прямо залежать від співвідношення як зовнішніх, міжнародних, так і внутрішніх факторів. Дослідження інтеграційних процесів і формування політики в цій сфері має передбачати:

- аналіз наявних інституційних механізмів забезпечення безпеки в Європі та євроатлантичному регіоні;
- ретельне урахування національних інтересів України щодо умов, строків, рівнів і механізмів інтеграції у відповідні структури безпеки;
- усвідомлення стратегічних і тактичних цілей провідних країн Заходу щодо європейської та глобальної безпеки, збігу та розбіжностей їх інтересів, параметрів розширення НАТО і ЄС у найближчому майбутньому;

- прогноз політичного та соціально-економічного розвитку України в сучасних умовах;

- вплив рівня і специфіки взаємин України із провідними країнами Заходу на вирішення проблем внутрішньополітичного розвитку країни, досягнення досить високого рівня економічного добробуту, політичної стабільності з метою набуття в перспективі членства в НАТО і ЄС. [3]

Базовою вимогою до здійснення зовнішньої політики України є якнайповніше і якнайефективніше забезпечення національних інтересів країни. Існує три основні групи національних інтересів України у сфері міжнародних відносин:

- стратегічні та геополітичні – пов'язані із забезпеченням національної безпеки України та захистом її політичної незалежності;

- економічні – пов'язані з інтегруванням економіки України у світове господарство;

- регіональні, субрегіональні, локальні інтереси, пов'язані із забезпеченням специфічних потреб внутрішнього розвитку України.

Засади зовнішньої політики України відображені також у Конституції України. Так у розділі 1, ст. 18 вказано: “Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права”. Відповідно до цього Україна проводила зовнішню політику за такими головними напрямками:

- 1) розвиток двосторонніх міждержавних відносин;
- 2) розширення участі в європейському регіональному співробітництві;
- 3) співробітництво в межах Співдружності Незалежних Держав.
- 4) членство в ООН та інших універсальних міжнародних організаціях.

На цей час пріоритетними стратегічними напрямками у сфері зовнішньої політики є активний розвиток політичних, економічних, науково-технічних, культурних та інших відносин з державами. Триває розвиток двосторонніх відносин із прикордонними державами, західними державами – членами ЄС і НАТО, державами Азії, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Африки і Латинської Америки.

Регіональне співробітництво спрямоване на розвиток європейського регіонального співробітництва в усіх сферах з метою зміцнення своєї державної незалежності та ефективного забезпечення фундаментальних національних інтересів:

- державного суверенітету і територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, недопущення втручання у внутрішні справи України;

- сталого розвитку національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

- інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в ЄС та Організації Північноатлантичного договору, розвитку рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами [2].

Участь України у всесвітніх міжнародних організаціях створює реальні можливості для взаємодії практично з усіма державами світу в межах багатосторонньої дипломатії. Членство в них доповнює і розширює двосторонні та регіональні механізми забезпечення фундаментальних національних інтересів України, відкриваючи доступ до світового досвіду, інформації, статистики, експертних послуг, джерел технічної та фінансової допомоги. Всесвітні міжнародні організації сприяють підвищенню ролі і впливу Української держави у світі. Через членство в них Україна бере участь у формуванні архітектури світового правопорядку, вирішує проблеми гарантій своєї національної безпеки. Пріоритетним напрямом діяльності України у всесвітніх міжнародних організаціях є активна участь в ООН та її спеціалізованих установах.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про внесення змін до деяких Законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості” від 23.12.2014 № 35-VIII // *Голос України*. – 2014. – 31 грудня.
2. Закон України “Про національну безпеку України” від 21.06.2018 № 2469-VIII // *Відо-мости Верховної Ради України*. – 2018. – № 39. – Ст. 351.
3. Міжнародні відносини і зовнішня політика України : підручник / кол. авт. ; за ред. О. І. Пошедіна – К. : НУОУ, 2013. – 374 с. 9. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / [М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2016. – 540 с.

Науковий керівник: Петров П., доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук та міжнародних відносин Дніпровського національного університету Олеся Гончара

Martin GREŠŠ

*Associate professor, Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava*

**UKRAINE AND THE OECD COUNTRIES – CAN UKRAINE CATCH UP
BY 2050?**

Introduction

As the standard of living is largely determined by the level of economic growth and productivity, we ask whether Ukraine is able to catch up with more developed economies – members of the Organization of Economic Cooperation and Development (OECD). According to Thirlwall and Pacheco-López (2017), there are three possible mechanisms by which catch up may occur:

1. Productivity gap – the larger the gap between a poor country’s technology, productivity and per capita income and the level of productivity in advanced countries, the greater the scope for a poor country to absorb existing technology and catch up with richer countries. Technology is thought of as a public good, so for a given amount of technological investment, a poor country can reap high returns because it has paid none of the development costs.

2. Resource shift – the process of development is characterized by a shift of resources from low-productivity agriculture to higher productivity industrial and service activities. Other things being equal, this should also produce a move towards convergence, to the extent that the resource shifts are greater in poor countries than in rich countries.

3. Diminishing returns – neoclassical growth theory predicts convergence because of the assumption of diminishing returns to capital. Rich countries with a lot of capital per head will have a lower productivity of capital than poor countries. Thus, if tastes and preferences are the same, the same amount of saving and investment in poor countries should lead to faster growth than in rich countries.

Above points suggest that poor countries can achieve higher economic growth gains than richer countries, which should inevitably lead to convergence. Based on the fact, that Ukraine is lagging behind the OECD member countries in main economic characteristics (Grešš, 2014), we suppose there will be a convergence between Ukraine and the OECD member states. However, the question is, how long it will take the Ukraine to get to the welfare level of the OECD member countries.

In terms of the effect of catching up with richer countries, works by Baumol, Dowrick, Pritchett and Zind are interesting. Baumol (1986) showed a strong inverse correlation between a country’s productivity level and its average productivity growth among industrial countries and those at an intermediate stage of development, but no evidence of convergence as far as the poorer countries are concerned. Dowrick (1992) also showed that while there was some evidence of catch up in the 1970s and 1980s, when the growth rates were negatively related to initial levels of productivity but noted that other factors caused per capita income growth to be faster the higher the level of per capita income, producing a divergence of living standards

across the world. Pritchett (1997) analyzed 117 countries over the period 1960–88 and found no evidence of unconditional convergence. Zind (1991) focused on 89 developing countries and found no evidence of overall convergence, but there was some evidence of convergence taking place between countries with relatively high per capita incomes.

The aim of the paper is to determine whether Ukraine can achieve the living standard of the OECD member countries, based on past levels of GDP p. c. and with the use of compound interest, by 2050.

In view of the above goal, we formulate following question: Will Ukraine reach the future living standards of the OECD member countries by 2050?

1 Methodology

For our analysis, we used the data provided by World Bank (2021). We based our analysis on data covering the period 2000 – 2020 and two basic indicators – GDP per capita in current USD and annual GDP per capita growth. GDP per capita is gross domestic product divided by midyear population. GDP is the sum of gross value added by all resident producers in the economy plus any product taxes and minus any subsidies not included in the value of the products. It is calculated without making deductions for depreciation of fabricated assets or for depletion and degradation of natural resources. Data are in current U.S. dollars. Annual percentage growth rate of GDP per capita is based on constant local currency. Aggregates are based on constant 2010 U.S. dollars.

In the analysis and answering the question formulated in the introduction, we use the following formula from financial mathematics:

$$S_{OECD}(1 + r_{OECD})^n = P_{UKR}(1 + r_{UKR})^n \quad (1)$$

where S_{OECD} is the current GDP p. c. for the OECD member countries, P_{UKR} is the current GDP p. c. for Ukraine, r is the growth rate and n the number of years.

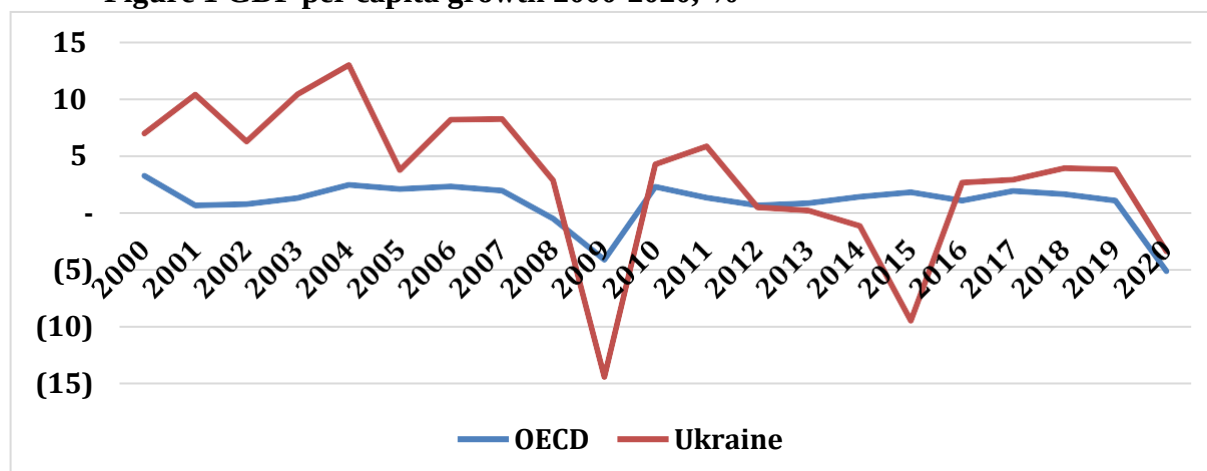
After editing (1) and for expressing n we get the equation:

$$n = \frac{\log(S_{OECD}/P_{UKR})}{\log(1+r_{UKR}) - \log(1+r_{OECD})} \quad (2)$$

2 Results

Figure 1 presents the development of GDP per capita growth in both Ukraine and the OECD member countries for the whole observed period of 2000-2020. We note the higher starting position at the beginning of the 21st century for Ukraine at 6.97% in 2000. The annual growth rates were also higher for Ukraine with the annual average of 3.13% compared to 0.91% for the OECD member countries suggesting the possible convergence of GDP per capita between Ukraine and OECD member states.

We note much higher growth rates prior to the global crisis in Ukraine with peak in 2004 at 12.96%. During the whole observed pre-crisis period of 2000-2008, the OECD member countries were lagging behind in the growth of GDP per capita. During the crisis year of 2009, there was a decline in both (-14.38% in Ukraine and -4.11% in the OECD member countries). The decline in Ukraine was significantly higher than in OECD member countries. In the second decade of the 21st century, the growth rates were evolving in the similar way with higher rate for Ukraine during 2010-2011 and 2016-2020. Because of the COVID-10 crisis in 2020, there was a decline in the GDP per capita growth for both (-3.37% in Ukraine and -5.11% in OECD member countries), however, the decline was less significant for Ukraine than for the OECD member countries. Based on this development, we try to find the answer to the question from the introduction whether Ukraine will be able to converge and catch up with the future level of GDP per capita of the OECD member countries by 2050.

Figure 1 GDP per capita growth 2000-2020, %

Source: Own calculations based on World Bank (2021).

In our analysis we consider two scenarios. The first scenario is based on hypothetical situation of difference between the average annual growth rates between Ukraine and the OECD member countries by 1%. The second scenario is based on actual data provided by the World Bank (2021) – actual average annual growth rates for both groups. For calculations, we used the latest known data for GDP p.c. (year 2020) for Ukraine and the average GDP p.c. for 2000-2020 for the OECD member countries, with Ukraine having 3 726.93 USD and the OECD member countries 33 287.96 USD. The average annual growth rates for the observed period (2000-2020) were 3.13% for Ukraine and 0.91% for the OECD member countries.

Table 1 shows the results for both scenarios. In case of hypothetical scenario with 1% difference in growth rates for both Ukraine and the OECD member countries (we delimited the rates as 4% for Ukraine and 3% for the OECD member countries), the former should achieve the future living standard of the latter in almost 227 years, i.e., in the year 2246 (base year was 2019).

Second scenario uses real data from World Bank (2021). We note higher average annual growth rate of GDP p.c. for Ukraine at 3.13% for the observed period of 2000-2020 and significantly lower growth rate for the OECD member countries at 0.91% in the same period. Based on the averages, one may conclude that there will be convergence between these two groups and Ukraine will eventually reach the future living standard, measured by GDP p.c., of the OECD member countries. The results (see table 1, column Scenario 2), however, show that this convergence will take 100 years and Ukraine will then reach the future living standard of the OECD member countries in the end of the second decade of the 22nd century (year 2120). Even if we consider the scenario where the OECD member countries have a zero-growth rate in the future, it will take Ukraine 71 years to reach the current living standard of OECD countries, i.e., Ukraine will reach it no sooner than in 2090.

Table 1 Catching up timespan

	GDP p.c. (USD)*	GDP p.c. average growth rate 2000-2020 (%)	Scenario 1	Scenario 2
OECD	33 287. 96	0.91		
Ukraine	3 726.9 3	3.13	226.62	100.62
Catch-up occurs in year:			2246	2120

Note: * OECD – average for 2000-2020, Ukraine – 2020.

Source: Own calculations.

Conclusion

The aim of this article was to determine whether Ukraine is able to achieve the living standard of the OECD member countries by the middle of this century. Based on the results presented above, we conclude that with average growth rates for both Ukraine and the OECD member countries, it would take 100 years for Ukraine to catch up with future living standard of the OECD member countries, meaning that it will get to the level of OECD GDP p.c. in the end of the second decade of the 22nd century in year 2120. However, we remind that this will not be the case in the economic reality of the world economy since we assume in our calculations fixed growth rates of GDP p.c. based on annual growth rates between 2000-2020. On the other hand, if the development of the growth rates for both Ukraine and the OECD member countries continues, we can conclude that the convergence of these two will eventually happen, albeit in the long run. Therefore, we conclude that in case of future development similar to the development between 2000-2020, Ukraine will not reach the future living standard of the OECD member countries by 2050.

References

1. Baumol, W. J. (1986). *Productivity growth, convergence and welfare: What the long-run data show*. *American Economic Review*, 76(5), pp. 1072-1085.
2. Dowrick, S. (1992). *Technological catch-up and diverging incomes: Patterns of economic growth 1960-1988*. *The Economic Journal*, 102(412), pp. 600-610.
3. Grešš, Martin. *Is Ukraine ready for the OECD membership? Actual Problems of Economics*, 2014, no. 8, pp. 40-49.
4. Pritchett, L. (1997). *Divergence, Big time*. *The Journal of Economic Perspectives*, 11(3), pp. 3-17.
5. Thirlwall, A. P. – Pacheco-López, P. (2017). *Economics of development: Theory and evidence*. Tenth edition. New York: Palgrave Macmillan.
6. World Bank (2021). *World Development Indicators*. Available online: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>.
7. Zind, R. G. (1991). *Income convergence and divergence within and between LDC Groups*. *World Development*, 19(6), pp. 719-727.

ГУСЬКОВА Анна

*магістрантка 2 курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

КОСМІЧНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ДІЙСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розвинена ракетно-космічна галузь є важливим аспектом національної та економічної безпеки й обороноздатності України. Власні супутники на орбіті можуть значно допомогти військовій розвідці, чого потребує Україна, яка зараз змушена розраховувати на іноземних постачальників.

Україна одна з провідних космічних держав. Близько 40 великих та середніх підприємств, зокрема ДП «Південне» та Дніпровський машинобудівний завод, розробляють елементи ракет-носіїв, космічних кораблів, систем контролю, орієнтації й вимірювання траєкторії.

Науково-практичні засади окремих аспектів управління, розвитку та конкурентоспроможності підприємств космічної галузі на макро-, мезо- та мікрорівні присвятили свої праці такі українські науковці та державні діячі, що зайняті в сфері космічної діяльності, як Ю. Алексєєв, О. Дегтярев, В. Горбулін, С. Конюхов, А. Шевцов, В. Шеховцов, О. Пилипенко та інші.

Об'єктом даної роботи виступає космічна галузь України.

Предметом роботи є дійсний стан та перспективи розвитку космічної галузі України як ключового фактору національної безпеки та оборони.

Метою роботи є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку космічної індустрії в Україні.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- проаналізувати сучасний стан космічної галузі України;
- дослідити перспективи розвитку космічної промисловості як важливого аспекту національної, економічної безпеки й обороноздатності держави.

Задля вирішення поставлених завдань були використані наступні методи: порівняльний, детерміністський, хронологічний, аналітичний, історичний, системний, метод типології, класифікації, індукції та дедукції, метод вивчення документів в галузі міжнародного права, міжнародних відносин.

Незалежна Україна впевнено увійшла до когорти космічних держав світу завдяки науково-технічному потенціалу космічної галузі. На світовому ринку відома вітчизняна космічна продукція: ракети-носії «Зеніт-2», «Циклон-3», «Дніпро»; космічні апарати «Січ» і «АУОС»; супутники, апаратура «Курс» для Міжнародної космічної станції тощо. З 1995-го до 2011 р. Україна виводила в космос свої супутники: Січ-1, Січ-2 та Океан-О (Анисенко, Бабіна, 2018, с. 56).

Державна космічна програма 2021-2025 рр. також передбачає поступову інтеграцію в Європейське космічне агентство шляхом реалізації спільних проектів та програм з європейськими компаніями. З цією метою ще в травні 2018 р. Державне космічне агентство України та Європейська комісія ухвалили Угоду про співпрацю з метою спільного спостереження поверхні. У грудні 2019 р. Брюссель та Київ запустили спільний проєкт, який спрощує доступ приватних та державних космічних компаній України до даних з іноземних супутників (Беглий, 2020, с. 112).

Сьогодні космічна галузь знаходиться в центрі уваги політичних кіл України. Беручи до уваги приклад США, ОАЕ, Люксембургу, Японії, які усіляко підтримують комерціалізацію космосу, 25 жовтня 2019 р. був прийнятий закон, який дозволив приватним компаніям в Україні виробляти та запускати космічні апарати. Дана ініціатива має допомогти розвинути конкурентне середовище і залучити іноземні інвестиції.

Державна космічна програма 2021-2025 рр. містить плани щодо поступового вступу в Європейське космічне агентство. Співпраця стане важливим фактором забезпечення сталого розвитку в таких сферах, як безпека, економіка, енергетика, навколишнє середовище, транспорт та дослідження.

Україна колись була центром радянської космічної галузі та важливим ланцюжком у виробництві та запуску ракет. Україна не має власного космодрому і не може самостійно запускати супутники. Багато українських заводів із вироблення деталей для космічних апаратів були зав'язані на співробітництві з російськими підприємствами. Гібридна війна з Росією, складне економічне становище, відсутність політичної волі, недостатнє державне фінансування не дозволило космічній сфері стати інноваційною та виробляти високотехнологічні та високоінтелектуальні продукти та послуги.

Сучасним трендом міжнародних відносин є комерціалізація космічної дослідницької діяльності субнаціональних акторів. США, ОАЕ, Люксембург та Японія розробили нормативну базу, що гарантує приватні права на ресурси, видобуті в космосі.

Керуючись прикладом провідних космічних держав, Верховна Рада України у 2019 р. ухвалила закон, який дозволяє недержавним суб'єктам виробництво ракет-носіїв та вільне проведення переговорів з іноземними контрагентами з питань космічної діяльності. Закон відміняє реєстрацію в Космічному агентстві договорів між українськими приватними суб'єктами господарювання та іноземними компаніями.

Важливим наслідком прийняття даного закону є залучення іноземних інвесторів до реалізації українських проєктів. Британська компанія Spacebit, заснована українцем Павлом Танасюком, анонсувала співпрацю з державним підприємством Конструкторське Бюро «Південне» над Лендером – модулем для посадки на поверхню Місяця. Spacebit

спеціалізується на будівництві космічної робототехніки для космічних місій на Місяць та планети. На всесвітній виставці компанія Експо-2020, компанія представила міжнародній спільноті проєкт Великобританії та України – Місія на Місяць 2022 р., яка реалізується за програмою NASA CLPS. Передбачається, що спеціальний робот-павук Asaguto вивчатиме лавові трубки на поверхні Місяця.

29 вересня 2021 р. Кабінет міністрів України підтримав проєкт Закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021-2025 рр.» (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2021). Згідно Державної космічної програми планується запустити 7 українських супутників на орбіту Землі з метою гарантування національної та економічної безпеки, а також в цілях оборони. Космічні апарати будуть фотографувати поверхню Землі з космосу для виявлення військової техніки, збройних угруповань, природних ресурсів, та для запобігання природним катастрофам, зокрема пожежам, повеням, циклонам. Проєкт Державної космічної програми передбачає розробку космічних систем спостереження поверхні Землі середньої та високої просторової розрізненості.

Супутники середньої просторової розрізненості, близько 8 метрів, здатні одним кадром охопити смугу у 46 км. Їх властивостей не вистачає для виконання завдань розвідки, тому вони слугують оглядовому моніторингу поверхні. Супутники високої просторової розрізненості здатні виконувати складні завдання військової розвідки та оборони. Варто зазначити, що Державна космічна програма 2021-2025 рр. передбачає, що українські супутники можуть бути розроблені й виготовлені приватними компаніями.

Важливим кроком у розміщенні української групи космічних апаратів на орбіті є запуск супутника Січ-2-30, який має відбутися орієнтовно у грудні 2021 р. або січні 2022 р. Для запуску супутника Україна підписала контракт з уповноваженим підрядником американської компанії SpaceX, європейською компанією ISILAUNCH. Український супутник Січ-2-30 буде виведений на орбіту ракетою-носієм Falcon-9.

Отже, сьогодні космічна галузь України має всі необхідні компоненти для значного прориву. Маємо повний цикл виробництва ракетної техніки, необхідна база наукових та інженерних знань, успішний досвід реалізації міжнародних космічних проєктів. Завдяки розвитку космічної галузі Україна може вдосконалити оборонний потенціал, ініціювати створення нових приватних підприємств, що в свою чергу стане запорукою тривалого економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Анисенко О. В., Бабіна Д. О. (2018). Розвиток космічної галузі України. *Агросвіт*, 2018. № 11. С. 55-59. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2018/12.pdf
2. Безлий О. В. (2020). *Правове регулювання світового ринку космічних послуг і технологій: дис... канд. юрид. наук: 12.00.11; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2020. 195 с.*
3. Войтко С. В., Григораши Д. І. (2008). *Прогнозування ринку високотехнологічних послуг (на прикладі космічної галузі). Економіка та упр. п-вами машинобуд. галузі: пробл. теорії та практики*, 2008. № 1. С. 34–43.
4. Гавриш О. А., Войтко С. В., Бухун Ю. В. (2014). *Особливості інноваційного розвитку космічної галузі України на початку XXI ст. Економіка України*, 2014. № 8. С. 34–46.
5. Гавриш О. А., Войтко С. В., Бухун Ю. В. (2015). *Синтез проривних технологій космічної галузі на основі поєднання дослідницької, науково-технічної, виробничої та інвестиційної діяльності. Економіка і регіон*, 2015. № 6. С. 3–10.
6. Галкіна Л. І., Чугунов Є. В. (2012). *Можливості науково-технічного зростання України (на прикладі космічної галузі). Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Соціологічні науки*, 2012. № 23. С. 107–118.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021). *The Law of Ukraine “Commercial Code of Ukraine”*, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws> (Accessed 15 October 2021).
8. The State Space Agency of Ukraine (2021), available at: <http://www.nkau.gov.ua/nsau/pravonsau.nsf> (Accessed 15 October 2021).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020). *The Law of Ukraine “On space activities”*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/502/96> (Accessed 15 October 2021).

Науковий керівник: Іщенко І., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ЖУРАВЕЛЬ Анастасія

*Студентка 3 курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук та міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ВИТОКИ СПІЛЬНИХ ВЕКТОРІВ В ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА - НІМЕЧЧИНА

Порівнюючи з іншими західними державами, Німеччина почала приділяти Україні значно більше уваги ще тоді, коли на офіційному рівні про її державну незалежність ще навіть не йшлося. Бонн був першою столицею Заходу, яка відкрила Генеральне консульство своєї держави у Києві 1 серпня 1989 р. Після проголошення незалежності України Німеччина у числі перших держав світу 26 грудня 1991 р. визнала нашу країну. Першим серед зарубіжних керівників, які відвідали Україну з офіційним візитом, був тогочасний віце-канцлер ФРН Г. -Д. Геншер.

Аналізуючи період кінця 1992 – початок 1993 рр., можемо констатувати конструктивність і більш повне врахування інтересів обох держав у їх відносинах. Для розвитку економічного співробітництва з Україною з 1992 р. діє Міжурядова німецько-українська рада з питань співробітництва. Вона складається з робочих груп у галузях сільського господарства й переробки продуктів харчової промисловості, машинобудування й конверсії, хімічної, нафтопереробної і фармацевтичної промисловості, металургії, інфраструктури й телекомунікацій, а також банківської справи. Створено також робочу групу з питань співробітництва у галузі енергетики. Економічні відносини між країнами мають стати тим фактором, який посприє піднесенню економіки та визнанню України як рівноправного члена світового співтовариства.

Розвиток українсько-німецького співробітництва створює сприятливе середовище для формування правового фундаменту відносин між незалежною Україною та об'єднаною Німеччиною. У цьому контексті також особливе значення має співробітництво між законодавчими органами обох країн – Верховною Радою України та Бундестагом ФРН.

Аналізуючи процес формування договірних засад взаємовідносин України та Німеччини, потрібно зазначити, що Українсько-німецьке економічне співробітництво, як і інші форми співпраці, виходить на якісно новий рівень відносин – рівень стратегічного партнерства. [1, 2]

Наразі Німеччина приділяє велику увагу відносинам з Україною. На думку багатьох українських спостерігачів, недавні угоди Німеччини та США щодо «Північного потоку-2» відображають «антиукраїнську позицію» Берліна. Незважаючи на домовленості по «Північному потоку-2», Німеччина розглядає Україну як важливого партнера в своїх планах щодо розвитку водневої стратегії, а також готова обговорювати компенсацію Києву за втрати пов'язані з «Північним потоком-2». Довгострокові тенденції на Заході в цілому і в Німеччині зокрема вказують на зближення, а не на подальше віддалення між двома країнами в середньостроковій перспективі. Зокрема, конфлікт на Донбасі залишається пріоритетним напрямком зовнішньої політики ФРН. Хоча виборча кампанія в Німеччині більше спрямована на обговорення внутрішніх проблем в країні, і питання окупованих територій звучить не так часто, як раніше, в німецькому політикумі є консенсус щодо необхідності розвивати з Києвом відносини і продовжувати роботу над досягненням хоч якогось «прогресу» в ситуації з Донбасом. [3]

Отже, на сучасному етапі є три питання нині є ключовими для двох країн: енергетична безпека, російсько-український конфлікт і подальший формат відносин між Україною і Німеччиною з урахуванням виборів в Бундестаг і трансформацій на рівні міжнародної політики. При всій складності кожного з них, жодне з цих питань не є критичною загрозою для німецько-українських відносин. Енергетика останнім часом особливо турбує політичні та аналітичні кола в Києві і Берліні.

Список використаних джерел:

1. Гайкен Е. На головних напрямках співробітництва // Політика і час. – 1996. – № 12.
2. Кравчук Л. Нова Україна у Новій Європі // Політика і час. – 1992. – № 2
3. <https://uifuture.org/publications/otnoshenyya-germanyu-y-ukrayn%D1%8B-pod-zanaves-%D1%8Dpohy-merkel/>

Ilya TESHNER

*1st year masters student, Faculty of International Relations and Journalism,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

UKRAINE IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

Recently, international relations between states have become stronger, today there are no countries left that do not participate in international organizations. After the Second World War, an increasing number of international organizations began to appear, which began to unite countries economically, politically and defensively. The process of economic unification of countries was also accelerated by globalization, which began in the XII-XIII centuries. (Herlihy D, 1971), but the real breakthrough in the development of globalization happened in the Kennedy Round in 1964-1967 (Cambridge Economic History of Europe, 1989).

Every year, globalization has had an increasing impact on the politics and economies of countries around the world, and today most people participate in the development of globalization, for example, by buying foreign products. But this process is quite contradictory, on the one hand, globalization facilitates economic interaction between states, creates conditions for countries to access the advanced achievements of mankind, ensures resource savings, and stimulates world progress. On the other hand, globalization leads to negative consequences: the consolidation of the peripheral economic model, the loss of their resources by countries not included in the “golden billion”, the ruin of small business, the spread of global competition to weak countries, a decrease in the standard of living, etc.

Thus, after the Second World War, the development of globalization and international organizations strengthened contact between countries and created a system of international relations. States occupy different places in this system, and a country's place in the system of international relations depends on many factors. It is believed that the G7 and G20 countries have the greatest influence on international relations; the countries that are part of these informal associations are conventionally the most economically advanced and can influence the policies of states around the world. The influence of the G7 countries can be indicated by their share in world GDP.

For 2020, the share of the G7 countries in world GDP is 28.87%, in 1990 the same figure was 51.2%. And although this figure decreases over time, but it still remains very high, a third of the world's production is concentrated in seven countries. The same indicator for Ukraine in 1992 was 1%, and in 2020 0.3%. These values indicate the low economic influence of Ukraine on other countries. Nevertheless, this is not a critical indicator that determines the place of the country in global relations, as mentioned above, the influence of the state on the world economy and politics is conditional and can consist of a large number of factors.

REFERENCES

1. *The Cambridge Economic History of Europe from the Decline of the Roman Empire: Volume 8, The Industrial Economies: The Development of Economic and Social Policies Hardcover – Import, 15 June 1989*

2. Hinner M. B. *The importance of intercultural communication in globalized world* / M. B. Hinner. – 1998. – Mode of access : <http://www.bwl.tu-Freiburg.de/english/forschung/Global/pdf>

Науковий керівник: *Отенко І.П., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

ГРИГОРОВА Ліна

*студентка III курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Україна, як співзасновник Організації Об'єднаних Націй, є членом 20 її організацій. Зовнішньополітична діяльність України під час її перебування в складі СРСР була істотно обмежена, оскільки права союзних республік на здійснення відносин з іноземними державами були передані загальносоюзним зовнішньополітичним органам. Щоправда, на початку існування СРСР Україна мала певні можливості впливати на формування зовнішньополітичного курсу Союзу. Внаслідок розпаду СРСР Україна стала незалежною державою і вийшла на міжнародну арену в якості самостійного суб'єкта світової політики. Цьому сприяли прийняття “Декларації про державний суверенітет України” (16 липня 1990р.) та “Акту проголошення незалежності України” (24 серпня 1991р.), а також його підтвердження всенародним референдумом в грудні 1991 р.

Уже з перших місяців незалежності Україна зустрілася з низкою зовнішньополітичних проблем, визначених рутинною щоденною практикою міжнародного життя. Скажімо, визнаючи українську незалежність, чимало румунських політиків за щонайменшої нагоди нагадували, що не вважають лінію українсько-румунського кордону “історично справедливою”, посилаючись при цьому на так званий пакт Ріббентропа — Молотова.

Прагнучи зробити свій внесок у процес ядерного роззброєння, йдучи послідовно до без'ядерного статусу, Україна першою на земній кулі заявила про відмову від ядерної зброї: спочатку підписала угоду СНД з питань ядерних озброєнь (грудень, 1991 р.), а згодом — Лісабонський протокол (травень, 1992 р.). Приєднання після цього України до Угоди про нерозповсюдження ядерної зброї закріпило позитивний імідж нашої держави. Україна виступила за безстрокове продовження дії цього договору. Відповідне рішення було одностайно прийняте на міжнародній конференції у Нью-Йорку в травні 1995 р.

Вищим національним інтересом України є її розвиток як незалежної, могутньої, впливової держави, яка здатна відігравати важливу роль у забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі та вирішенні глобальних проблем. Головні цілі зовнішньої політики України — забезпечення суверенітету країни як суб'єкта міжнародного права, гарантія національної безпеки, створення сприятливих умов для політичного, соціально-економічного й духовного розвитку українського суспільства та його громадян.

Базуючись на послідовному дотриманні загальновизнаних норм і принципів міжнародного права, Статуту ООН, Гельсінського завершального акту ОБСЄ та інших міжнародних документів, Україна реалізує зовнішню політику на засадах відкритої зовнішньої політики й співпраці з усіма зацікавленими партнерами, уникнення залежності від певних держав чи груп держав, розбудови своїх двосторонніх та багатосторонніх відносин з іншими державами і міжнародними організаціями на основі принципів добровільності, взаємоповаги, рівноправності, взаємовигоди, невтручання у внутрішні справи, засудження війни як знаряддя національної політики, незастосування сили та загрози силою за вирішення будь-яких міжнародних суперечок, вирішення їх винятково мирними засобами, відсутності територіальних претензій до сусідніх держав

та невизнання територіальних претензій до себе, неухильного дотримання міжнародних стандартів прав людини, забезпечення прав національних меншин на своїй території та вжиття належних заходів щодо збереження самобутності зарубіжних українців згідно з нормами міжнародного права, дотримання принципу неподільності міжнародного миру і міжнародної безпеки, пріоритетності загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права та сумлінного виконання всіх своїх міжнародних зобов'язань.

Природно, що Україна зацікавлена у прихильності до неї США як великої наддержави, статус якої визначається військовою могутністю, рівнем економічного розвитку, незаперечним лідерством у розробленні й запровадженні найсучасніших високих технологій в усіх секторах економіки, притягальною силою американського способу життя.

Позитивним чинником США вважають збереження незалежності України, адже без України Росія втрачає статус імперії. Щодо економічних взаємовідносин, то український ринок цікавить США настільки, наскільки американський капітал вважає його привабливим. Як відомо, за рівнем інвестицій в економіку України США посідають перше місце. Хоча цей рівень є незначним, порівняно з американськими капіталовкладеннями в Польщу й Угорщину. Причини — несприятливий інвестиційний клімат в Україні.

Україна проводить активну багатосторонню політику в рамках універсальних та регіональних міжнародних організацій. Участь в ООН спрямована, перш за все, на просування інтересів України у процесі прийняття найважливіших для всієї світової спільноти рішень. Діяльність в рамках ОБСЄ залишатиметься важливим чинником доповнення та розширення регіональної та загальної стабільності і безпеки в Європі.

Важливим пріоритетом для забезпечення стратегічних інтересів України є економічна експансія як на традиційних, так і нових ринках для українських товарів та послуг на Близькому Сході, в Латинській Америці, Азії та Африці.

Отже, головною метою та основними напрямками зовнішньої політики України – це забезпечення сприятливих умов для удосконалення та демократизації суспільства, просування його шляхом соціального прогресу, досягнення загальної безпеки й роззброєння, розвиток міцних дружніх, добросусідських відносин та різностороннього співробітництва, участь у вирішенні глобальних проблем сучасності, сприяння укріпленню та прогресу світової спільноти.

Список використаних джерел

1. Гончаренко О. Поширення НАТО і Україна // *Економічний часопис*. — 1997
2. Україна та міжнародне співтовариство // *Політична думка*. — 1993.
3. Тімоті Гартон Еш. Модель - Європейський Союз // *Міжнародний світ*. - 1999.
4. Про "Основні напрямки зовнішньої політики України". Постанова Верховної Ради України // *Голос України*. - 24 липня 1993 р.

КОПТЄВ Олександр

*аспірант кафедри міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.*

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

На сьогоднішній день важко уявити цивілізовану країну, що розвивається без соціально-політичної діяльності на міжнародній арені. Україна також не є виключенням. Держава, починаючи зі здобуття незалежності, веде активну діяльність на міжнародній арені, налагоджуючи зв'язки з представниками різних країн. Велику роль у створенні гарного іміджу нашої країни відіграє саме публічна дипломатія. Ця технологія є

інструментом створення іміджу країни та її суспільства, а також впливу на громадську думку для формування позитивного ставлення до країни, у результаті полегшення досягнення цілей міжнародної політики. Згідно з Ейтаном Гілбоа, публічна дипломатія зіштовхнулася з новими викликами і потребами після «холодної війни» та після терористичної атаки 9 вересня 2001 року, що пов'язано з розвитком масових комунікацій, політики та міжнародних відносин (Gilboa, с.58).

Публічна дипломатія України є основним засобом просування «м'якої влади» держави, яка, в свою чергу, має три джерела:

- цінності внутрішньої політики і соціального порядку;
- культура країни;
- зовнішня політика.

Тому публічна дипломатія займається просуванням цих трьох джерел «м'якої влади» держави за допомогою трьох методів.

Перший метод – це щоденна комунікація із зарубіжною аудиторією для пояснення зовнішньої політики держави (цю роль виконують посольства, консульства, представництва при організаціях).

Другий метод – здійснення кампаній, спрямованих на просування бренду держави («Ukraine: Freedom, Dignity, Creativity»; «Ukraine NOW»)

Третій метод – проекти, спрямовані на побудову рівноправних взаємин між країнами (Міністерство, 2001).

У ХХІ сторіччі в епоху розвитку мережі Інтернет та, зокрема, соціальних мереж іміджу політиків та країн відводиться дуже велика роль. У політичних штабах створюються спеціальні департаменти цифрової комунікації, а у країнах – міністерства (Коптєв, 2019). Наприклад, починаючи з 2019 року, в Україні діє Міністерство цифрової трансформації, яке відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, та взаємодії мережевих систем на базі уніфікованих інтерфейсів або протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян. Завдяки діяльності цього органу Україна увійшла у ТОП-20 за рейтингом відкритості даних. Про це повідомив Володимир Зеленський у виступі на «DiiaSummit 2.0» в рамках всеукраїнського форуму «Україна 30. Цифровізація» (Зеленський, 2021). Потрапляння у цей та інші подібні рейтинги позитивно впливає на формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені, що дозволяє залучати інвестиції, обмінюватися досвідом та досягати нових соціально-політичних домовленостей.

Діяльність Міністерства цифрової трансформації – це лише частка розгалуженої системи, яка працює на розвиток міжнародних відносин, але вона, на мою думку, є доцільним прикладом дієвості публічної дипломатії як технології міжнародних відносин України.

Список використаних джерел

1. Gilboa, E. (2008). Searching for a theory of public diplomacy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, No.55. P. 55-77.
2. Міністерство закордонних справ України. (2001). *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.], К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, Т. 3, К.-М., 792с.
3. Коптєв, О.С. (2019). *Демократичні перетворення в Україні*, <https://www.youtube.com/watch?v=4C8y5zVtxMw&t=210s>.
4. Зеленський похвалився, що Україна у top-20 за відкритістю даних. (2021), *Українська правда*, 17.05.21, <https://www.pravda.com.ua/news/2021/05/17/7293785/>.

Науковий керівник: Іщенко І.В. доктор політичних наук, завідувач кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

БУРКА Станіслав

*магістр, кафедра міжнародних відносин та дипломатії,
Західноукраїнський національний університет*

СТРУКТУРА ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Дослідження проблеми міжнародної інформаційної політики зумовлено прискореною еволюцією цивілізаційних процесів останньої чверті XX – початку XXI сторіччя, глобалізацією комунікації, формуванням ідеології інформаційного суспільства, які вирішальним чином впливають на міжнародне середовище, радикально змінюють міжнародну політику, національні зовнішньо- і внутрішньополітичні доктрини, обумовлюють необхідність з'ясування пріоритетів та розробки оптимальних програм у політичній, економічній, соціальній та культурній сферах міжнародного співробітництва. Інформаційна домінанта посилює ефект глобальної політики, визначає значущість країн у світовій ієрархії, виступає чинником міжнародних впливів, інструментом дипломатії та глобальної стратегії світового порядку.

Міжнародні організації та інститути, неурядові асоціації, країни-члени, країни-партнери міжнародних організацій активізують політичні дискусії, обговорення актуальних проблем міжнародних відносин, обумовлених глобалізацією комунікації, з метою формування спільної стратегії та узгодження політичних рішень в умовах становлення інформаційного суспільства (Гринберг, (2010), с. 532-533).

Основні засади щодо вивчення феномену глобалізації комунікації ґрунтуються на синергетичній теорії багатовимірності і динамічності глобальних інформаційних процесів, що передбачає здійснення аналізу взаємодій основних векторів цього системного явища на національному, регіональному і глобальному рівнях. Аналіз наукових ідей щодо трансформації міжнародних відносин на основі феномена глобалізації комунікації дає можливість виділити такі основні напрями досліджень, як: еволюція постіндустріального розвитку, дилема глобалізація або регіоналізація, стратегія інформаційного суспільства як політична побудова діяльності міжнародних, регіональних та національних інституцій, питання впливу сучасних технологій на увесь спектр міжнародних відносин, прогностичне моделювання позитивів та негативів інформаційної революції (Information Document, (1999)).

Глобалізація міжнародних зносин, формування глобальної інформаційної інфраструктури та спільної інформаційної спадщини людства, міжнародна інформаційна політика, спрямована на політичну, економічну й культурну інтеграцію світових спільнот на основі використання нових перспективних технологій, створення ефективної системи забезпечення прав людини і соціальних інститутів на вільний доступ та обмін інформацією як умову демократичного розвитку виступають характерними ознаками інформаційного суспільства, нового етапу існування цивілізації.

Світова спільнота, та окремі країни, а також, незалежно від рівня соціально-економічного розвитку, вирішують глобальні проблеми, від оперативного і ефективного розв'язання яких залежить сучасне і майбутнє цивілізації. Ці проблеми стосуються суспільно-історичної еволюції, науково-технічного прогресу, складних політичних, соціально-економічних, комунікаційних та інших процесів.

Вирішення глобальних проблем зумовлює координацію намагань усіх учасників міжнародної спільноти, високий рівень довіри і співпраці держав для досягнення спільної мети. Міжнародна співпраця на всіх рівнях і у всіх галузях характеризується високим рівнем взаємовідносин, що в новітньому розумінні є міжнародним обміном інформацією. Ефективність глобальної співпраці, здатність міжнародного форуму країн до спільного вирішення екстремальних проблем великою мірою залежить від «інформаційного стану» системи міжнародних відносин, від інформованості учасників міжнародних відносин, які впливають на процеси в системі (Міжнародний, (2018), с. 138).

Європейська інформаційна політика здійснюється в рамках компетенції міжнародних регіональних організацій, які вирішують весь комплекс політичних, економічних і соціальних проблем європейських країн. У політичній площині – це вдосконалення нового суспільного середовища, поглиблення міждержавного співробітництва в умовах становлення інформаційного суспільства, забезпечення вільного обігу інформації в суспільстві для підвищення ступеня демократичної участі країн у політичних процесах; в економічній площині – побудова економіки знань (інформаційної економіки), використання інформаційних ресурсів та потенціалу Європи для конкурентоспроможності в міжнародному економічному середовищі, недопущення економічних злочинів у кіберпросторі; в соціальній площині – це забезпечення соціальних і трудових прав населення Європи у зв'язку із зміною технологічного укладу (працевлаштування в інформаційному суспільстві), вільний доступ до ресурсів мережі Internet, недопущення розшарування суспільства за інформаційною ознакою на «інформаційно багатих» та «інформаційно бідних»; в культурній площині – це усвідомлення, що новий електронний світ має відображати культурну багатоманітність і національну ідентичність, поширення нового суспільного блага (ідей, знань, інформації) на рівноправних підставах для всіх народів європейського регіону, використання спільної європейської інформаційної спадщини на благо цивілізації. Комунікація як пріоритетна програма діяльності входить до всіх проектів міжурядових європейських організацій, концепцій зовнішньополітичної діяльності європейських держав є складовою економічного розвитку регіону (Макаренко, (2016), с. 85-86).

Отже, процеси світової глобалізації, тенденції зрощування глобальних і регіональних проблем вплинули на можливості суверенних держав визначати напрями і стратегії політичних змін як всередині країни, так і в світі в цілому, обумовили необхідність створення потужного механізму міжнародних інститутів на регіональному рівні для розв'язання глобальних проблем міжнародного співробітництва. Характерною рисою європейської інформаційної політики в галузі безпеки та превентивної дипломатії є включення у систему прийняття рішень регіональних міжурядових інститутів ОБСЄ та НАТО. Діяльність ОБСЄ в галузі інформаційної безпеки та міжнародного обміну інформацією суттєво вплинула на міжнародні відносини та міжнародні інформаційні потоки, виявила диспропорції і нерівність європейських країн в інформаційному розвитку, сформувала нові контури геополітики, безпеки, світової економіки та соціокультури.

Список використаних джерел

1. Гринберг И. А. (2010). *Информационная парадигма современной цивилизации. Монография. СПб.: АТТ, 2010. 814.*
2. Information Document 30th Session General Conference UNESCO (1999). "Social, Ethical and Legal Issues of Cyberspace in the twenty-fifth Century", D 30C/INF, 48. 16 November, 1999, Paris.
3. Міжнародний конгрес «Інформаційне суспільство в Україні: стан, проблеми, перспективи» / Матеріали конгресу. К.: НТУ «КПІ», 2018, 328.
4. Макаренко Є. А. (2016). *Європейське інформаційне суспільство: виклики XXI століття для країн Центральної та Східної Європи // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини. 2016. № 16. 81-87.*

Науковий керівник: Дацків І., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та дипломатії, Навчально-наукового інституту міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль).

ПОЛИЧ Мар'яна

*кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри міжнародних відносин та дипломатії, Західноукраїнський
національний університет*

ЛОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ НА ДИПЛОМАТИЧНІЙ СЛУЖБІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

За роки української державності наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. дослідниками заповнено певний вакуум в українській історичній науці. Розширено тематику досліджень, повернуто українському народові багато його визначних постатей – науковців, політиків, громадських діячів. Історична персоналістика стала важливим напрямом наукових досліджень сучасності. Саме в цей період з'явилися розвідки, присвячені М. Грушевському, В. Липинському, І. Крип'якевичу, Д. Дорошенку, С. Рудницькому, М. Галущинському, І. Шараневичу, О. Назаруку та ін. Проте чимало забутих імен ще чекають своїх дослідників. Серед них – постать Лонгина Цегельського, який належить, без сумніву, до найвизначніших українських діячів першої половини ХХ століття. Його дипломатична та громадсько-політична діяльність припала на час піднесення національного руху початку ХХ століття, Першої світової війни й Української революції 1917–1921 рр. Лонгин Цегельський завжди знаходився в епіцентрі українського громадського й політичного життя, виступав як активний учасник подій, нерідко особисто впливав на їхній перебіг.

Лонгин Цегельський народився 29 серпня 1875 року в містечку Камінка-Струмилова (тепер Кам'янка-Бузька на Львівщині). Був нащадком давніх священницьких родів Цегельських і Дзеровичів, відомих своїм патріотизмом і жертвністю для українського народу й Української Церкви.

Початкову освіту Лонгин Цегельський здобув у Камінці. Потім навчався в Першій державній академічній гімназії у Львові, після закінчення якої вступив до Львівського університету на юридичний факультет. У 1898 році його скерували до Відня на правничо-адміністративну практику при Міністерстві закордонних справ, звідки незабаром його делегували на рік до австрійського посольства в Стокгольмі (Швеція). Після повернення у Львів Лонгин Цегельський захистив докторську дисертацію з міжнародного права. Становлення Л. Цегельського як громадсько-політичного діяча відбувалось у складних і суперечливих умовах перебування Галичини у складі Австро-Угорщини, і, зокрема, колонізаційної політики польської крайової влади.

Ще в студентські роки організаторські здібності, ґрунтовні знання та патріотичні почуття ввели Л. Цегельського в середовище найбільш активних молодих діячів, і він завжди намагався брати активну участь в різних акціях. Так, 1896 р. у складі австрійської делегації побував на студентському конгресі в Англії.

Задля поширення національних ідей Л. Цегельський включився в процес творення студентських товариств. Він був членом нелегального Проводу української організації «Молода Україна». Значною мірою саме він посприяв злуці «Ватри» та «Академічного Братства» в єдине студентське товариство, що взяло назву «Академічна громада» та відіграло велику роль у житті українських студентів.

У 1899 р. Л. Цегельський виступив організатором з'їзду українських студентів у Львові, на якому виголосив політичний реферат. Свою промову він розпочав словами: «Русько-Український народ!» (Здоровега, 2009, с. 42). Таким зверненням він завжди починав свої промови перед великими зборами галицької громадськості. На підставі його доповіді було схвалено дві найважливіші постанови: вимогу до австрійського уряду про заснування українського університету у Львові і документ про змагання до створення української суверенної соборної держави.

На студентському віці у Львові 14 липня 1900 року Л. Цегельський виступив з доповіддю, в якій основною метою українців оголосив незалежність українського народу

і закликав до соборного єднання галицьких і російських українців (Гунчак, 1993, с. 55).

Це був один із перших привселюдних закликів, спрямованих на популяризацію ідеї української державності, на здобуття політичної і духовної незалежності. У цьому важлива заслуга Лонгіна Цегельського. Молодий політик Л. Цегельський став одним із головних організаторів селянських страйків 1902 р. проти польських землевласників у Галичині; активним учасником боротьби за ухвалення нового виборчого закону на основі загального, безпосереднього, рівного й таємного виборчого права, замість реакційної куріальної системи. Ключовою проблемою виборчого закону для галицьких політиків був кількісний розподіл мандатів між поляками й українцями в парламенті.

Обговорення проєкту виборчої реформи супроводжувалося у Галичині поважними виступами з боку українців. Основними формами боротьби стали масовий легальний вічевий рух, виступи і заяви українських послів у парламенті та сеймі, публікації у пресі.

Л. Цегельський був блискучим оратором, розповсюджувачем підпільної літератури. Як редактор і один з найкращих українських публіцистів свого часу працював у різні роки в провідних українських часописах: «Молода Україна», «Свобода», «Діло», «Літературно-Науковий вісник». Був членом НТШ у Львові.

Яскравою сторінкою у житті Л. Цегельського була боротьба за український університет у Львові та за українську народну школу загалом. Він був серед тих громадсько-політичних діячів, які гуртували молодь у сокільсько-січових спортивно-мілітарних формуваннях (Західно-Українська, 2009, с. 309-312).

В особі Л. Цегельського успішно поєднувався талант юриста, письменника, публіциста і дипломата, який проводив активну парламентську діяльність. В 1908 р. стає послом до австрійського парламенту. З 1911 р., обіймає посаду секретаря австрійського парламенту. Крім того, він був членом комісії закордонних справ, тому нерідко виїжджав за дорученням цієї комісії в інші країни з дипломатичними місіями. Доречно згадати, що у 1914 році разом із С. Бараном у складі австро-угорської дипломатичної місії побував на Балканському півострові (зокрема в Софії), а також у Стамбулі, Бухаресті. Також брав участь у дипломатичних поїздках у Берлін і Стокгольм (Здоровега, 2009, с. 43). Відтак будучи депутатом австрійського парламенту й одночасно Галицького сейму, Л. Цегельський зорганізовував Всеслов'янський з'їзд послів у 1913 році. Ініціаторами заходу були чеські політики, з якими д-р Л. Цегельський мав добрі стосунки. На з'їзді йшлося про реформу устрою Австро-Угорської імперії, про надання більших прав слов'янським народам.

Слід зазначити, що Л. Цегельський був активним учасником підготовки проголошення Західноукраїнської Народної Республіки. Вів переговори з поляками під час боїв у Львові. У момент утворення першого галицького уряду 9 листопада 1918 року д-р Л. Цегельський став державним секретарем (міністром) внутрішніх справ ЗУНР (Литвин, 1995, с. 131-132).

З 4 січня 1919 р. Л. Цегельський обіймає посаду керівника Секретаріату закордонних справ ЗУНР. Після проголошення Акту злуки 22 січня 1919 р. Л. Цегельський став одночасно заступником міністра закордонних справ Української Народної Республіки у Києві Володимира Чехівського.

Завдяки своїм знанням іноземних мов і досвіду дипломатичної діяльності Лонгін Цегельський очолював переговори з усіма закордонними представниками. Однією з найважливіших була місія від Мирної конференції, керована французьким генералом – маркізом де Бертелемі. Але ці перемовини не увінчалися успіхом.

13 лютого 1919 року подав у відставку і деякий час жив у Відні. Весною 1920 р. Л. Цегельський за дорученням Є. Петрушевича виїжджає з дипломатичною місією у США. З 1920 по 1921 рр. він очолює посольство Західноукраїнської Народної Республіки у Вашингтоні (США).

Використовуючи свої особисті знайомства та контакти, мав завдання домогтися визнання ЗУНР Сполученими Штатами Америки, а також мусив організувати

постачання в Галичину медикаментів і боєприпасів. У Нью-Йорку Л. Цегельський створив Тимчасовий головний український рятунковий комітет «Поміч рідному краю» і став його головою. Узимку 1921 р. Є. Петрушевич викликав Л. Цегельського до Відня, де дав йому спеціальне дипломатичне доручення поїхати в Японію.

Повернувшись звідти в США, Л. Цегельський подав у відставку з посади посла, заявивши про свою незгоду з прорадянським курсом, який обрав Є. Петрушевич. Деякий час Лонгин Цегельський працював викладачем українознавчих предметів в українському відділі протестантської теологічної семінарії у Блуфілді, штат Нью-Джерсі. У Нью-Йорку Л. Цегельський редагував часопис «Український вісник», а потім переїхав у Філадельфію, де працював редактором часопису «Шлях». 1937 року видав монографію під заголовком «Митрополит Андрей Шептицький», яку схвально оцінив сам Митрополитом. Із 1943 року і до самої смерті був редактором популярного часопису «Америка» (Купчик В., 2001, с. 3).

Помер д-р Лонгин Цегельський 13 грудня 1950 року у Філадельфії, у своєму робочому кабінеті, що було, з одного боку, досить загадково, а з другого, символізувало його активне й невтомне життя. Похований на українському цвинтарі на Факс Чейс біля Філадельфії.

Таким чином, Лонгин Михайлович Цегельський був одним із небагатьох українських дипломатів і політичних діячів, особа якого була широковідома поза межами України і користувалася повагою серед державних і громадських діячів у різних країнах. Його діяльність була визначним вкладом у дипломатію України, сприяла її утвердженню на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Здоровега М. Лонгин Цегельський біля витоків української дипломатії // *Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець»*. 2009. № 2. 42-44.
2. Гунчак Т. *Україна: перша половина ХХ ст.: нариси політичної історії*. К.: Либідь, 1993. 288.
3. *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Уряди. Постаті* / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2009. 350 с.
4. Литвин М., Науменко К. *Історія ЗУНР*. Львів: Олір, 1995. 362.
5. Купчик В. Лонгин Цегельський – речник Української Держави // *Шлях Перемоги*. 2-8 серпня 2001 р. 2-3.

ЛЯСКОВЕЦЬ Сергій

*аспірант, кафедра міжнародних відносин та дипломатії,
Західноукраїнський національний університет*

УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Сьогодні одним із ключових питань для України є зміцнення її геополітичного становища не тільки в регіоні, а й у світі загалом. Варто зазначити, що значення впливу США на геополітичне становище України важко переоцінити. Можна стверджувати, що США є країною, інтереси якої визначають як глобальне, так і регіональне геополітичне становище України.

США визнали Україну 25 грудня 1991 р. Дипломатичні відносини між обома країнами було встановлено 3 січня 1992 р. З часу відновлення незалежності України США надають практичне сприяння її утвердженню як сучасної демократичної та економічно розвиненої європейської держави.

У рамках першого офіційного візиту Л. Кравчука до США 5–11 травня 1992 р. було закладено політичну і договірно-правову основу для розвитку міждержавних відносин. У результаті підписано заяву про американсько-українські відносини і розбудову демократичного партнерства Також у ході візиту підписано «Угоду про торговельні відносини між Україною і США», «Меморандум про взаєморозуміння між урядом України і урядом США» (Shylga, (2011), с. 97).

Загалом основним питанням цього періоду була проблема набуття нашою державою без'ядерного статусу. Після розмови у Держдепартаменті США з послом з особливих доручень С. Телботтом, його заступником Е. Ейдельманом, співробітниками Держдепартаменту США У. Денверсом і Д. Креймером щодо без'ядерного статусу України 25 травня 1993 р. О. Білорус на прохання української діаспори зустрівся із керівниками провідних українських організацій США. В зустрічі взяли участь голова Українського народного союзу (далі – УНС) У. Дячук, директор Вашингтонського офісу УНС Є. Іванців, голова Українського конгресового комітету Америки (далі – УККА) А. Лозинський, голова Українського британського союзу І. Олексин, заступник директора Української національної інформаційної служби (далі – УНІС) Т. Галло, віцепрезидент УККА О. Бараник. Оцінюючи зустріч, керівники українських організацій зазначили, що за суттю політика США щодо України не змінилася (Недошитко, (2013), с. 181).

З приходом до влади адміністрації Б. Клінтона в січні 1993 р. завдяки позиції впливових представників української діаспори в Конгресі США політика Білого Дому щодо України змінилася. Коли у 1994 р. Президент України Л. Кучма прибув з державним візитом до США, то, вітаючи його, президент Б. Клінтон назвав українського провідника «...посланцем наймолодшої європейської незалежної держави і водночас репрезентантом найстарішої світової нації». Представники Українсько-американської координаційної ради (далі – УАКР) у листі до Президента України зазначили, що «...як і досі, ми вважаємо своїм почесним обов'язком, ...докладати всіх старань, щоб США вели приязну політику супроти України та давали їй повну моральну та фінансову допомогу у розбудові нової незалежної держави Україна» (Войтович, (2009), с. 7).

Важливим етапом у розвитку двосторонніх відносин між Україною та США стало підписання у листопаді 1994 р. «Хартії українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва», в якій зазначалося, що: «...визнаючи особливі зв'язки, що встановилися між двома країнами в результаті ролі американців українського походження, яку вони зіграли в розвитку США; уклали цю хартію для розбудови відносин між собою» (Недошитко, (2013) с. 181).

Відмова України від ядерної зброї, приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї стало важливим етапом, на якому Україна здобула міжнародний авторитет і зробила важливий крок на шляху до поглиблення партнерських відносин зі США. Із 1995 р. розпочався постійний діалог між США та Україною. У ході візиту Б. Клінтона (травень, 1995 р.) підписано спільну заяву, за якою визнано Україну як державу з перехідною економікою (Shylga, (2011), с. 97).

У 1996 р. Україна посіла третє місце після Ізраїля та Єгипту за величиною виділеної зарубіжними країнами допомоги від Конгресу США. З цього приводу Г. Удовенко зазначив, що «...важлива роль нашої громади в ЗСА, яка допомогла в тому, що тепер Україна є третьою з черги, коли йдеться про підтримку ЗСА, і це Україні дуже на потребу» (Недошитко, (2013), с. 182).

У діяльності діаспори чималий сегмент складає популяризація матеріалів про життя українців у США, про суспільно-політичну ситуацію в Україні, та поширення цієї інформації на міжнародних форумах. Це знаходить практичне відображення у опублікуванні інформаційних матеріалів англійською мовою, статей українських авторів у зарубіжних ЗМІ, в залученні іноземних авторів до української інформаційної служби, підготовці спеціальних видань для мас-медіа, власних інформаційних видань, а також спеціальних видань, приурочених подіям, які відбулися в Україні.

У США створені українські інформаційні аналітичні центри, які відіграють значну роль у політичному та економічному житті країни. Це насамперед УНІС – представництво УККА у Вашингтоні, відкрите у 1977 р., яке представляє інтереси української американської громади в уряді США та подає своєчасну інформацію про Україну до академічних кіл Америки та засобів масової інформації та фундація

«Україна-США», члени якої регулярно відвідують аналітичні та деякі закриті урядові центри в США і мають дієві контакти з виконавчою та законодавчою гілками влади в американському уряді. Такі зустрічі забезпечують неформальний обмін ідеями та створюють умови для залучення представників української діаспори для розроблення зовнішньої політики щодо України (Kuzio, Deuchakivsky, (2005), с. 9).

Варто зазначити, що кожні чотири роки в США проводяться конгреси українців Америки. У вітальній адресі учасникам і гостям XVII конгресу українців Америки, який відбувся 18 жовтня 1996 р. Президент України Л. Кучма наголосив: «...Ми високо цінуємо і Вашу діяльність, спрямовану на допомогу українському народові у розбудові своєї держави, зміцненні українсько-американських стосунків» (Недошитко, (2013), с. 184).

З огляду на заангажованість інформації про Україну, через що втрачаються можливості доносити до світової спільноти правду про нашу державу, представники української діаспори долучилися до активної інформаційної діяльності у США. Громадська організація «Наше місто» запропонувала у 2002 р. провести Дні Києва в Нью-Йорку, «...що сприятиме підвищенню позитивного іміджу нашої держави в Сполучених Штатах Америки». Офіційний візит делегації Києва на чолі з міським головою О. Омельченком до Нью-Йорка відбувся з 6 грудня 2002 р. до 11 грудня 2002 р. У рамках програми візиту 9 грудня 2002 р. відбулась зустріч у Департаменті поліції та транспорту Нью-Йорка, редакції щотижневика «Бізнесуїк». У ході зустрічі обговорювалися питання налагодження співробітництва між Києвом і Нью-Йорком щодо відродження пам'яток історії та культури у Києві, спорудження у Києві меморіалу Бабиного Яру. Однією з головних подій було відкриття виставки «Ренесанс Києва» (Недошитко, (2013), с. 187).

Активна інформаційна діяльність українських діаспорних установ у тому числі на теренах ООН, сприяє поширенню правди серед представників міжнародних організацій, органів влади та мас-медіа країни щодо прагнення українського народу розбудувати власну незалежну державу (Петричка, (2010), с. 8).

У 2008 р. договірною базою між Україною та США поповнилася надзвичайно важливими документами. Перебуваючи у Вашингтоні, міністр закордонних справ України В. Огризко підписав із держсекретарем США К. Райс українсько-американську «Хартію про стратегічне партнерство та безпеку». Як зазначив колишній посол України в США Ю. Щербак, Хартія «...підкреслює наші особливі відносини зі Сполученими Штатами Америки, свідчить про те, що США небайдужі до нашої геополітичної долі під впливом зростаючих загроз щодо нашої незалежності і нашої територіальної цілісності». У цьому році було підписано «Меморандум про взаєморозуміння між урядом України та Америки» та «Меморандум про взаєморозуміння між міністерством економіки України і міністерством торгівлі США» (Недошитко, (2013), с. 187).

У 2008 р. активно обговорювалося питання щодо членства України в НАТО. На початку року Сенатори Р. Лугард та Д. Байден винесли на розгляд Сенату США резолюцію S.Res. 439, в якій йшлося про те, що Уряд Грузії та Уряд України висловили бажання приєднатись до Євро-Атлантичного Альянсу; Грузія і Україна тісно співпрацюють з НАТО і членами цієї організації, щоб відповідати критеріям наступного членства у НАТО. 14 лютого 2008 р. за неї одноголосно проголосували в Сенаті. Зважаючи на важливість цього питання для України, УККА надіслав листа до Світового конгресу українців (далі – СКУ) з проханням звернутися із закликом до українських громад країн-членів НАТО працювати з їхніми урядами для підтримки ініціативи України щодо постійно діючих членів (далі – ПДЧ) у НАТО (Конгрес, (2008), с. 2).

Після приходу в США до влади у 2009 р. Б. Обама члени УККА вважали своїм обов'язком обговорити з представниками Державного департаменту США, Білого Дому, Сенату і Палати представників США політичні плани нової Адміністрації щодо України. За словами президента УККА Т. Олексій, «...тепер дуже важливим для української

громади є донести до відома нової Адміністрації наші турботи, особливо під час цього критичного періоду формування політичного напрямку, і ми надіємось на початок такого діалогу». Висловлено занепокоєння під час зустрічі з урядовцями, що Україна може «згубитись у мішку» із «перезапуском» відносин із Росією (Делегація, (2009), с. 2).

Упродовж 2010 – 2011 рр. реальний діалог розгортався щодо ролі України у стабілізації відносин на європейському континенті та майбутніх відносин між країнами Сходу і Заходу. Так, 22 липня 2010 р. Конгресовий український кокус (далі – КУК) спільно з УНІС співорганізували в Капітолії брифінг із помічником заступника державного секретаря з європейських справ Д. Расселом. Головні проблеми обговорення стосувалися енергетичної безпеки; відходу від демократичних тенденцій в Україні; політичного переслідування лідерів опозиції, а також стратегічного партнерства між Україною та США. Ця ж проблематика стала визначальною під час проведення відеоконференцій між КУК і депутатами українського парламенту (Олексій, (2011)).

Діалог України з багатьма державами світу, в тому числі й зі США, не припиняється і до сьогодні. Однак його рівень, зміст зазнають втрат, об'єктивно зумовлених внутрішнім становищем у нашій державі.

Особливою подією для української громади в США та й усього світу стало проведення 19 травня 2012 р. у Чикаго міжнародної конференції «Оцінка відносин між Україною і НАТО напередодні Саміту НАТО в Чикаго». Конференція стала результатом об'єднаних зусиль організованої української діаспори, з метою привернення уваги учасників Саміту НАТО у Чикаго і Президента України В. Януковича до питання справжньої загрози, перед якою опинилося демократичне майбуття України та її національна безпека (Іванишин-Угриня, (2012), с. 4).

За досліджуваний період українсько-американські взаємини пройшли різні етапи: від визнання України незалежною державою та встановлення з нею дипломатичних відносин до підписання договору про «стратегічне партнерство».

Таким чином, основні напрями співробітництва української діаспори з офіційними установами США відповідають внутрішнім і зовнішнім інтересам України. КУК, УНІС, УККА, мережа інших організацій проводять активну діяльність, спрямовану на висвітлення основних потреб українців, становлення незалежної Української держави та забезпечення її позитивного іміджу, що є важливим чинником захисту та просування її національних інтересів. Інформаційна діяльність цих установ, у тому числі на теренах ООН, сприяє поширенню об'єктивної інформації серед представників міжнародних організацій, органів влади та мас-медіа США про прагнення українського народу розбудувати власну незалежну державу та виробити стратегію, спрямовану на європейську інтеграцію, забезпечення міжнародної безпеки, створення світу, вільного від ядерної зброї. Багатостороння діяльність українців США слугує створенню міжнародної інформаційної атмосфери, сприятливої для політичного та соціально-економічного розвитку України, і, зокрема, сприйняття нашої держави світовим співтовариством як надійного, передбачуваного партнера, що є прихильним до справи зміцнення демократичних засад суспільного життя та подальшої лібералізації економіки, володіє значним потенціалом, має багату культуру та історію.

Список використаних джерел

1. Shylga O. (2011). *Foreign policy of independent Ukraine. Summing-up the twenty-year period* // *Ukraina dyplomatychna: Scientific yearbook / Compiling editors: Leonid Gubersky ect.* Kyiv: The Directorate General for Servicing of International Representation, 2011. 1039.
2. Недошитко І. Р. (2013). *Українська діаспора США у державотворчих процесах в Україні (1991–2011 рр.): Дис... на здобуття наукового ступеня к. істор. наук. Спец. 07.00.01. – історія України. Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2013, 320.*
3. Войтович З. (2009) *Пам'ять про минуле – запорука майбутнього* // *Свобода (США)*. 2009. 17 квіт. С. 7.
3. Kuzio T., Deychakiwsky O. (2005) *A guide to who's who in D.C.'s Ukraine-related activities* / T. Kuzio, O. Deychakiwsky // *The Ukrainian Weekly*. 2005. № 32. 6, 9.
4. *Привітання Президента України Леоніда Кучми учасникам і гостям XVII Конгресу Українців Америки // Україна: антологія пам'яток державотворення (X-XX ст.) : у 10 т. / редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]. – К. : Вид-во*

Соломій Павличко «Основи», 2008. Т. 10: Відродження й утвердження української державності (1997–2005 роки) / упоряд., передм. та прим. В. Сергійчука. 2009. – 672 с.

5. Петричка Р. (2010) У Вашингтоні проходять «Українські дні – 2010» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ukrainian.voanews.com/content/ukrainian_days_2010_03_18-8434147/229812.html.

6. Конгрес США підтримує ПДЧ НАТО для України // Український Клівленд. 2008. Вип. 2(10). С. 2.

7. Делегація УККА зустрілася з урядовими посадовцями напередодні візиту президента США Обами до Москви // Час і події. 2009. Ч. 26. 12.

8. Олексій Т. (2011). Звіт із діяльності Українського конгресового комітету Америки (вересень 2010 – червень 2011) [Електронний ресурс] // Річні загальні збори світового конгресу Українців (21–23 серпня 2011 р. К.). Режим доступу : http://www.ukrainianworldcongress.org/UserFiles/File/Annual_Meetings_2011/Reports/UCCA.pdf

9. Іванишин-Угрин С. (2012). Репортаж з міжнародної конференції «Оцінка відносин між Україною і НАТО напередодні Саміту НАТО у Чикаго» // Час і події. 2012. Ч. 21. 4.

10. Якою бачить Україну міжнародна спільнота. Міжнародний імідж України [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/additional/analytical_report_NSD3_ukr.pdf.

Науковий керівник: Дацків І., доктор історичних наук, доцент, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та дипломатії, Навчально-наукового інституту міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль).

ЛИСА Кароліна

*магістр, кафедра міжнародних відносин та дипломатії,
Західноукраїнський національний університет*

МІЖНАРОДНІ ВЗАЄМИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ З КРАЇНАМИ АНТАНТИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

Утвердження України на міжнародній арені як суверенної держави, її обґрунтоване прагнення посісти гідне місце в геополітичному просторі об'єктивно спричиняють підвищений інтерес до історичного минулого процесу державотворення, в тому числі й до першоджерел української дипломатії як надзвичайно цінної скарбниці позитивного історичного досвіду взаємовідносин з іншими державами, традицій відстоювання національних інтересів на зовнішньополітичній арені.

Впродовж літа 1917 р. Антанта і США не виявляли особливої зацікавленості Україною з огляду на державотворчу концепцію проводу Центральної Ради щодо здобуття автономії у складі Росії та бездарною тактикою Тимчасового уряду, націленою на продовження війни до переможного кінця. У ті дні фаворитом у європейській політиці була Франція, яка складала ядро Антанти й спромоглася у ході світової війни, особливо на її кінцевому етапі, стати провідною державою світу. Париж і його зовнішньополітичне відомство не сприймали виникнення будь-яких державних утворень на території колишньої імперії й докладали всіх зусиль для збереження єдиної Росії та її збройних сил, зокрема на Україні.

До збереження єдиної Росії Францію, зрештою як і Англію та США, спонукали економічні інтереси. Вкладені іноземні капітали у промисловість Російської імперії, сягали 2242 млн. золотих рублів. Із них Франція інвестувала – 581,4 млн., Англія – 507,5, Німеччина – 441,3, Бельгія 341,6, США – 117,8 млн. Як бачимо, Антанта і США, безперечно, не мали наміру втрачати свої капітали в Росії. У промисловість України найбільше капіталів вклала Франція – 210,6 із загальних коштів 419,2 млн. руб. (Косик, (2004), с. 27–28). Відтак, переважна більшість іноземних капіталів, інвестованих в Україну, були французькими.

Безперечно, головним завданням французької дипломатії було втримати російський фронт від Балтійського до Чорного моря та домогтися збереження величезної військової потуги, зокрема в Україні. Адже на Східному фронті лише Німеччина впродовж 1917 р. утримувала 74 дивізії, що становило 31% від усіх її збройних сил в роки Першої світової війни (Дацків, (2009), с. 107).

Саме у ці дні розпочав свою плідну діяльність О. Шульгин – засновник новітньої української дипломатії і домігся перших успіхів у відносинах України з державами Антанти, насамперед Францією, Англією, Італією, Швейцарією і Чехословаччиною. Керівництву УНР надавався серйозний шанс порозумітися з країнами Антанти. Це, безумовно, могло радикально вплинути на процеси навколо України, яка могла бути Росією залучена в переговори про перемир'я. Зближенню з Антантою сприяв переїзд до Києва військових місій Антанти при російській Ставці 22 листопада 1917 р. (Косик, (2004), с. 116).

Восени 1917 р. столиця України стала осередком контактів і поживлення переговорів з представниками Антанти, перш за все Францією і Англією, висловлювались привабливі пропозиції і обіцянки. Зростання інтересу Антанти до України зумовлено, головним чином, їх цілком зрозумілим страхом перед ліквідацією Східного фронту і передислокацією дивізій Німеччини та Австро-Угорщини на захід, де на відстані 100 км від Парижа четвертий рік не стихали запеклі для обох сторін бої (Павленко, Храмов, (1995), с. 75).

За усвідомлення важливості тісних стосунків з Україною військові діячі країн Антанти і намагалися переконати Париж про доцільність і перспективність усілякої підтримки УНР. Керівник французької військової місії в Румунії і командувач союзними військами на Півдні Росії генерал Анрі-Матіас Бертельо у доповідній записці характеризував Україну як державу з власним парламентом і урядом, що практично відокремилася від Росії і наголошував: „Україна – найбагатший в Росії край. Вона може дати приблизно 500 тис. солдатів, її симпатії до Франції відомі... Оскільки російський уряд все ще не існує (уряд білої Росії), а українська Рада стає все більше й більше мішенню для німецьких і більшовицьких сил, я доношу до вашого відома глибоке переконання діяти” (Косик, (2004), с.112–113). Однак, Париж віддавав перевагу пропозиціям генерала Нісселя, який писав прем'єрові Франції Ж. Клемансо: „Ми повинні підтримувати український уряд, але офіційне визнання, здається, передчасне. Теперішня тактика уряду України не дозволяє знати точно, що він чинитиме у майбутньому”. Отже, уряд Франції схилився до пропозиції МЗС: „Утримуватися від заохочування до сепаратистської політики і бути надзвичайно обережними у питаннях незалежності України. Радше рекомендувати широку автономію” (Косик, (2004), с.124–126).

Орієнтація зовнішньополітичного курсу УНР на Антанту внаслідок згаданих обставин похитнулася, але зберігалася. Одним з її палких прихильників був О. Шульгин. 12 грудня у своїй промові він наголосив: „Ми змушені спиратися на віддалені західні держави. Ми повинні сказати цим державам – якщо вони хочуть допомогти Україні, то мусять дати відповідь на нашу ноту. Вони повинні визнати Українську республіку і надіслати сюди офіційних послів. Цим самим вони зміцнять наше становище”. О. Шульгин заручився підтримкою генерала А.-М. Бертельо, який у середині грудня надіслав Ж. Клемансо вимоги негайно визнати Україну й ужити відповідних заходів щодо встановлення міждержавних стосунків. „Визнати зараз Україну означає захистити її від австрійського просування; звільнити хоча б Південний фронт від доктрини миру за будь-яку ціну; дозволити собі, як тільки ми будемо офіційно уповноважені, надіслати туди наших інструкторів, перебудувати армію, контролювати залізницю і постачання фронту. На мою думку, ми повинні визнати Українську республіку і дати їй нашу підтримку – тим повнішу, чим більше вона входить в наші наміри” (Дацків, (2013), с. 127).

На вимоги України до Антанти щодо її визнання, призначення офіційних послів та встановлення дипломатичних стосунків у відповідності до міжнародних норм Париж обмежився призначенням генерала Ж. Табуї французьким комісаром при уряді УНР. 5 (18) грудня 1917 р. Ж. Табуї передав голові Генерального секретаріату В. Винниченкові листа з проханням прийняти його для обговорення важливих справ щодо українсько-

французьких відносин. Зазначимо, що раніше В. Винниченко відмовлявся від зустрічей з окремими представниками військових місій і категорично заявляв, що прийматиме лише офіційних послів держав Антанти після визнання ними України (Дацків, (2017), с. 24).

Позицію голови уряду УНР повністю поділяв О. Шульгин, який 17 грудня заявив впливовому французькому журналістові Ж. Пелісьє: „Ми хочемо визнання нашої Республіки. Ми не обговорюємо це питання з численними посланцями, які звертаються до нас: сьогодні це може бути лейтенант, завтра – сержант, післязавтра – ад’ютант. Ми хочемо кваліфіковану особу! Ми стомилися давати інформацію. Треба діяти!” (Косик, 2004, с.153).

Париж ніяк не міг визначитися щодо української проблеми. Довідавшись, що українська делегація відбула до Бреста у статусі спостерігачів на переговори Раднаркому з Центральними державами, 23 грудня 1917 р. у столиці Франції відбулася спеціальна конференція за участю Ж. Клемансо, міністра закордонних справ Франції С. Пішона, голови Військового комітету союзників маршала Франції Ф. Фоша, а також представників, які прибули з Англії, військового міністра лорда Мілнера, заступника міністра закордонних справ лорда Р. Сесіла, генерала Дж. М. Мак-Донау та ін. Французька сторона висловлювалася більш прихильно до України, англійці пропонували висловлювати прихильність, але офіційно не визнавати за незалежну державу. Генералові Нісселю була передана телеграма із вказівками: французький уряд поки що не може визнати офіційно українського уряду без попереднього погодження з союзниками; водночас Франція визнає право народів на самовизначення і підтримуватиме український національний рух (Дацків, (2010), с. 23–24).

Між тим, 20 грудня 1917 р. розпочалася проти УНР агресія радянської Росії. Генерал Ж. Табуї вимагав від Парижа негайно визнати Україну, інакше Німеччина визнає УНР і запропонує прийнятні умови миру. У доповідній записці генерал А.-М. Бертельо зазначав: „Наші зусилля повинні бути спрямовані головним чином на Україну. Діяльність французької групи, посланої до Києва, могла б бути вирішальною, якби була підтримана ясним і щирим бажанням держав Антанти” (Косик, (2004), с. 166).

Наприкінці грудня 1917 р. Україна опинилася перед реальною загрозою втрати завоювань революції за відсутності власних збройних сил для захисту від більшовицької агресії. Відтак, по-суті в безвихідній ситуації 24 грудня уряд УНР передав воюючим сторонам Центральних держав і Антанти ноту про намір взяти участь на Брестській мирній конференції. Поряд з цим Київ вважав необхідним зберегти добрі стосунки з державами Антанти. Серед прихильників орієнтації на Антанту було чимало впливових діячів, зокрема О. Шульгин, С. Петлюра, В. Винниченко, а також М. Грушевський який, слід зауважити, ніколи не виявляв проницьких настроїв чи думок, про що заявляв відверто українській громадськості.

Нарешті, 3 січня генерал Ж. Табуї з великим піднесенням у зверненні до Винниченка доповідав, що передає українському урядові офіційні документи про визнання Францією української держави. Аналогічно вчинив і представник Англії в Україні П. Баге, який запевнив, що його країна має добрі наміри і підтримуватиме Україну у розбудові її державності (Історія, (1992), с. 396). У ті дні, коли УНР була визнана Францією де факто незалежною державою, член французького посольства у Швейцарії граф де Шатоне писав М. Тишкевичу: „Отже, ми представлені офіційно перед новою державою, до існування якої Ви спричинилися з таким запалом” (Дацків, (2014), с. 215).

Ці та інші заяви і документи, надані представниками Антанти, не означали повного і офіційного визнання незалежної України й не набули державно-правових актів з боку відповідних урядів. Крім того, морально-політична і матеріальна допомога, яких прагнула Україна, ставилася у залежність від її участі у спільній збройній боротьбі проти країн Четверного Союзу, від продовження війни, що стало дуже проблематичним у

зв'язку із зовнішньополітичними акціями більшовицької Росії – заходами щодо перемир'я з Німеччиною і виходом із війни.

Оскільки згідно з домовленістю Парижа з Лондоном Україна увійшла до зони діяльності Франції – як військової, так і дипломатичної, генерали А.-М. Бертельо і Ж. Табуї у січні 1918 р. домоглися від уряду УНР поряд з делегацією у Бресті надіслати делегацію до Ясс на переговори з Антантою. В. Винниченко і О. Шульгин відгукнулися й негайно скерували 16 січня своїх представників на чолі з заступником міністра закордонних справ А. Галіпом. Українці зустрілися з представниками Франції, Англії, США, Італії й висунули вимоги: визнати незалежність України великими державами Антанти; встановити дипломатичні стосунки й надіслати послів до Києва; надати матеріальну і фінансову допомогу на пільгових умовах (Дацків, (2013), с. 130).

Країни Заходу доповнили українські пропозиції численними застереженнями й заходами, які унеможливили їх виконання. Отже, переговори не привели до позитивних результатів. А після проголошення IV Універсалу Центральної Ради, визнаного поступу української делегації в Бресті як представників незалежної держави й визнання УНР Центральними державами Антанта остаточно втрачає інтерес до України. 1(14) лютого Ю. Бертельо розпачливо доповідав у Париж: „Головна влада проголосила повну незалежність України... Ні Франція, ні, я думаю, всі інші союзні держави не можуть визнати таке рішення. Наш інтерес на сході Європи – це сильна і єдина держава, така, як колись Росія. Лише така Росія може стати протиположною Центральним державам... Проголошення незалежності зруйнувало б цю надію, а роздіблена Росія стала б німецькою здобичю” (Косик, (2004), с. 215).

Таким чином, ще до підписання Україною мирного договору з Центральними державами у Бресті Антанта остаточно визначилася щодо України і Росії. Коли після вступу до Києва військ більшовицької Росії їх командувач М. Муравйов зібрав представників Антанти, генерал Ж. Табуї заявив йому, що Франція виступає проти незалежної УНР і укладання нею Брестського миру й встановив стосунки з більшовиками. У доповідній записці Леніну і Троцькому Муравйов зазначав, що на зустрічі 13 лютого 1918 р. усі представники Антанти запевнили його у лояльності, засудили IV Універсал Центральної Ради та її мирні угоди з Центральними державами (Антонов-Овсиенко, (1924), с.157–158).

Важко складалися й стосунки між Україною і США. Американський посол у Петрограді застерігав консула Дженікса, який їхав до Києва, не визнавати ніякого українського уряду. Отже, він лише раз мав неофіційну зустріч із О. Шульгиним і був, по-суті, пасивним спостерігачем подій Української революції. США бачили Росію єдиною і неподільною державою, а українське питання вважали її внутрішньою справою. Найголовнішим питанням для Антанти й США в грудні 1917 р. було утримати Східний фронт проти Німеччини. Союзники, насамперед Англія і Франція, горячково шукали на території Росії ті сили, які могли б продовжувати воєнні дії проти Німеччини до остаточної перемоги. Захід вважав, що на це спроможна лише єдина Росія, про що свідчили заяви державного секретаря Р. Лансінга та проголошені з великою помпезністю у Конгресі 8 січня 14 пунктів президента В. Вільсона, в яких Україна навіть не згадувалася (Павлюк, Сідак, (2001), с. 320).

Таким чином, важливим недоліком Центральної Ради, який спричиняв таке ставлення до неї з боку США, зрештою й інших країн Заходу, була автономістська концепція державного будівництва. Впродовж 1917 р. вона не сформувала зовнішньополітичного відомства, засобами якого можна було винести українські справи на міжнародну арену. Лише у грудні 1917 р. О. Шульгин вперше звернувся з листом до уряду США у пошуках підтримки і налагодження контактів. Проте зневірившись у сприянні з боку Антанти і США, та можливості за їх допомогою зберегти незалежність і домогтися визнання, Київ все більше схилявся до сепаратного миру з Центральними

державами, оскільки на миролюбні пропозиції щодо закінчення війни і загального миру Захід не відгукнувся.

Список використаних джерел

1. Косик В. (2004). *Франція та Україна: Становлення української дипломатії (березень 1917 – лютий 1918 рр.)*. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 262.
2. Дацків І. Б. (2009). *Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр.: Монографія*. Тернопіль: Астон, 2009. 520.
3. Павленко Ю., Храмов Ю. (1995). *Українська державність у 1917–1919 рр. К.: Манускрипт, 1995. 262.*
4. Дацків І. Б. (2013). *Українська дипломатія (1917–1923 рр.) у контексті світової історії: Монографія*. Тернопіль: КРОК, 2013. 621.
5. Дацків І. (2017). Дипломатичні орієнтири Української Центральної Ради на Антанту: здобутки і втрати // «Зовнішні справи», науковий журнал. МЗС України. № 4, 2017. 23–27.
6. Дацків І. (2010). Дипломатичні відносини Української Центральної Ради з країнами Антанти // *Всеукраїнський науковий журнал „Мандрівець”*. 2010. № 4 (88). 21–26.
7. *Історія українського війська. (1992). Вид. 4-те. Львів : Світ, 1992. 702.*
8. Дацків І. (2014). Концептуальні засади організації і функціонування дипломатичної служби України в добу Центральної Ради // *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: Щорічник. Вип. 19. Ч. 1. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 210–218.*
9. Антонов-Овсиенко В. (1924) *Записки о гражданской войне. 4 т. Т. 1. М.; Ленинград : Госвоениздат, 1924. 314.*
10. Павлюк О., Сідак В. *Дипломатія незалежних українських урядів (1917–1920) // Нариси з історії дипломатії України. К.: Альтернативи, 2001. 314–397.*

Науковий керівник: Дацків І., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та дипломатії, Навчально-наукового інституту міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль).

СЕКЦІЯ 9.

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

BROCKOVÁ Katarína

Ass. professor Department of International Law, University of Economics in Bratislava, Slovakia

LIPKOVÁ Ludmila

Professor, Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy, University of Economics in Bratislava, Slovakia

PECULIARITIES OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF ARGENTINA

Introduction

The specificities of Argentina's economic development have in the past been limited by its favorable natural conditions, which have led to a huge increase in agricultural exports and significant economic growth. The growth of the country's wealth has not forced Argentine governments to adopt economic policy measures that would have led to a change in the economic structure and, consequently, to a change in the commodity structure of exports. Moreover, in the middle of the 20th century, during the administration of President Juan Domingo Perón, many financial national social measures were adopted, which the Argentine population has been unwilling to give up to this day. Both the economy and the national budget are heavily dependent on the income generated by agricultural exports and, consequently, on price changes in world commodity markets. One of Argentina's characteristics is its high external indebtedness, which has led to many defaults.

In this paper, we want to show the dependence between economic growth, the government budget deficit and the current account balance of the Argentine balance of payments.

Literature Review

As a special phenomenon in the world economy, Argentina's economic development has attracted the attention of theorists who have sought to define the problems in the country's economic development and, at the same time, to propose measures to change the often-critical economic situation. In the scientific economic literature, we encounter many fundamental articles on the subject. Let us mention at least some of the articles published in the world's renowned scientific journals.

Our attention was drawn to an analytical article by Lewis (1998), published under the title "Explaining Economic Decline: A review of recent debates in the economic and social history literature on the Argentine". The article focused on an assessment of published quantitative and qualitative data that sought to explain the failure to complete the relatively smooth transition from rapid economic growth and institutional change in the late 19th century to a developed economy and economic policy in the second half of the 20th century. The paper describes the data on Argentine growth in its three distinct phases over the last hundred years: strong, sustained growth from about the 1870s to the end of the 19th century; a period of rapid cyclical change but a negative overall trend from 1910 to 1940; and another strong upswing from the 1940s to the 1970s. Since this period, Argentina has not experienced any notable positive results in economic growth. In terms of political economy, this suggests an institutional failure to resolve allocative and distributive conflicts between accumulation and consumption and between different sectors of the economy.

Another interesting paper by Spruk (2019), “The rise and fall of Argentina” examines again the institutional failures in ensuring the long-term positive development of Argentina’s economy. It is based on a rather rare situation in the world economy, when a rich country - Argentina - gradually becomes an economically backward country. The author draws on Argentina’s extensive historical bibliography to identify institutional failures and traces them over the period 1850-2012. Author concludes that with effective economic management and the necessary structural changes, Argentina would have largely avoided decline and would have been among the rich countries with a per capita income similar to that of New Zealand.

Scharf (2003) in his article “Argentina: from hyperinflation to deflation and foreign economic insolvency” also reflects on the achievements of the historical development of Argentina’s economy up to the issue of its insolvency and the declaration of many defaults. He examines Argentina’s economic growth historically comparing it to the situation of the US, Australia, Canada and OECD member states during the 20th century. He analyzes the impact of interest rates and their effect on economic growth, explains the role of the currency board in stabilizing the Argentine economy and its subsequent default. He tries to find the cause of the long-term decline of the Argentine economy.

Our attention was drawn to the article by Brambilla et al. (2018), “Argentine trade policies in the XX century: 60 years of solitude”. Like many other articles, it pays attention to the peculiarities of Argentina’s economic development. At the turn of the 19th and 20th centuries, the Argentine economy was on the road to prosperity, which, however, was never achieved in the absence of a change in the economic structure. International trade and trade policy are identified in the article as the culprit of the economic problems. The authors point to the fact that in the past Argentine governments have favored industrial development over agriculture, in which Argentina has a major comparative advantage. The economic policies of the state have not led to the expected economic growth and restructuring of the economy.

Discussion

Argentina represents a special phenomenon in the world economy. Its remarkable development began at the end of the 19th century thanks to two technical inventions that modernized and accelerated shipping and that led to the mass production of refrigeration equipment. Both inventions made it possible to transport meat over long distances. The second factor that influenced meat exports from the end of the 19th century onwards was the ongoing industrialization in the USA and in Western Europe, particularly in the United Kingdom. The incomes of the newly emerging working class were rising, allowing them to increase their consumption of better-quality goods. Domestic supply was insufficient to meet the increased demand, and imports of food from South American countries, particularly Argentina, Uruguay and Brazil, increased. Argentina’s very rapid economic growth was thus triggered by a ‘factor supply shock’ at the end of the 19th century. A ‘golden era’ began for the Argentine economy from the 1880s onwards. At the beginning of the 20th century, Argentina ranked among the richest countries in the world.

Table 1 GDP per capita in USD

	1900	% USA	1950	% USA	2000	% USA	2020	% USA
Argentina	2 753	67%	4 987	52%	7 708	21%	8 442	13%
USA	4 096	100%	9 573	100%	36 335	100%	63 544	100%
S. Korea	850	20%	876	9%	12 257	34%	31 489	50%

Source: NATIONMASTER (2021).

In Table 1, we report the absolute values of gross domestic product per capita for Argentina, the US and South Korea. Although we will not go deeper in this analysis by comparing the economies of Argentina and South Korea. Both of these economies have experienced non-standard developments. Argentina in a negative sense and South Korea in a positive sense. We are aware that this statement is as simplistic as possible. Both countries’

economic growth has been affected by internal and external factors, the analysis of which is not the purpose of our short paper. We make this comparison to illustrate the fact that economic development can be positive as well as negative. We will only briefly state that Argentina is a rather exceptional phenomenon in the world economy, as it is experiencing a relative decline compared to other economies, which leads to many negative effects for the state of its basic economic indicators. On the other hand, the economy of South Korea, which has been discussed by many experts in their scholarly articles, is a reverse case in the development of the economy, where a poor, industrially underdeveloped economy has become an industrially developed and rich economy.

Table 2 GDP structure by sector in 2020

	Argentina	New Zealand	Canada	Australia
Agriculture	6.84%	5.6%	1.6%	1.9%
Industry	22.47%	20.42%	28.2%	25.69%
Services	54.34%	65.5%	70.2%	66.04%

Source: STATISTA (2021).

The gradual decline of the Argentine economy has been observed since the Great Depression, when the demand for agricultural products exported by Argentina decreased in world markets, not only in terms of volume but also by the fall in prices in world commodity markets. Argentina's exports of agricultural products still account for around 59% of total exports (OEC, 2021).

As we have already noted, the Argentine economy has started to prosper thanks to demand and supply shocks. What is to be found in the country's current negative economic situation, which is manifested by a relatively low GDP per capita? At the beginning of the 20th century, it was possible to compare Argentina's economy with that of such major agricultural producers in the past and present as Australia, Canada or New Zealand. Even today, these countries are among the world's major exporters of agricultural products comparable to Argentina. However, these countries have a significantly lower share of agriculture in gross domestic product.

Once again, at the beginning of the 20th century, when Argentina was one of the richest countries, other rich countries such as the US, the UK, France, etc., were industrialized countries and their wealth grew mainly due to the modernization of the industrial production sectors. Argentina has not experienced an analogous development. Despite the fact that there was no significant modernization during the period of Juan Perón's government (BRITANNICA, 2021), which promoted trade unions and thus the population employed in the industrial sectors. Juan Perón introduced many social amenities for the broad masses of the population, which the citizens are not willing to give up. To this day, health care and higher education are provided free of charge in Argentina, not only to Argentine citizens but also to foreign nationals. Education and health funding also represent significant items of expenditure in the Argentine state budget. From the time of the administration of President Juan Perón, the trade union movement has played an important role in the country. Every government's attempts at structural reforms that would immediately lower the standard of living of the population are accompanied by large-scale protests and demonstrations, which usually eliminate the reforms that are being prepared. The result is the perpetuation of the status quo.

In the following table, we want to point out the interconnectedness of the government budget deficit with the current account deficit of the balance of payments, although we are aware that this is a rather simplistic comparison. Nevertheless, there is a high dependence between the volume of export earnings and the state budget revenues and also economic growth.

Table 3 Development of selected economic indicators of Argentina in 2000-2020

Year	State budget as % of GDP	Current account in billion USD	Current account balance as % of GDP	GDP growth
2000	-3.6%	-9.00	-3.0%	-0.8%
2001	-6.4%	-3.80	-1.4%	-4.4%
2002	-2.0%	+8.70	+9.0%	-10.9%
2003	+0.9%	+8.40	+2.0%	+8.9%
2004	+3.8%	+3.20	+2.7%	+9.3%
2005	+2.1%	+5.30	+2.8%	+8.8%
2006	+1.9%	+6.50	+1.5%	+9.0%
2007	+1.1%	+6.80	+2.2%	+10.1%
2008	+1.2%	+5.40	+1.6%	+4.0%
2009	-1.5%	+7.25	-0.4%	-5.9%
2010	+0.1%	-1.60	-1.0%	+10.1%
2011	-1.7%	-5.34	-0.4%	+0.6%
2012	-2.5%	-2.10	-2.4%	-1.0%
2013	-2.6%	-13.10	-1.7%	+2.4%
2014	-3.8%	-9.10	-3.0%	-2.5%
2015	-5.4%	-17.60	-2.7%	+2.7%
2016	-4.6%	-15.10	-4.8%	-2.0%
2017	-6.1%	-31.10	-5.2%	+2.8%
2018	-5.0%	-27.00	-5.2%	-2.6%
2019	-3.8%	-4.00	-0.9%	-2.0%
2020	-8.5%	+3.00	+0.8%	-9.9%

Source: *TRADING ECONOMICS (2021), WORLD BANK (2021)*.

Conclusion

We have seen several times that Argentina represents a very specific phenomenon in the world economy. Economists consider the main problem of the Argentine economy to be its lack of modernization. In today's globalized world, only large economies can develop relatively independently. Changes in the structure of Asian economies that have modernized significantly since World War II include Japan, South Korea, Taiwan, and Singapore. External factors such as foreign credit, foreign capital, and the willingness of the governments of the most advanced countries to support these economies economically have played a significant role in the industrialization of these economies. The external factors of growth have been strongly supported by domestic economic policies. Another example of an economic miracle is the economy of China. With a huge internal market - domestic demand - however, China does not represent a standard example of national economic restructuring. If we were to express an opinion on the restructuring of the Argentine economy in the near future, the answer would not be clear-cut. The measures taken by center-right Argentine governments over the last thirty years have led to short-term economic stability. Argentina's center-left governments have only experienced positive economic indicators due to the extremely favorable conditions in world commodity markets, which have meant an increase in Argentina's foreign exchange earnings under the impact of the rise in world prices. However, the long-term problem has not been addressed. We are of the opinion that it is not realistic to expect fundamental changes in Argentina's economic situation in the short or medium term. Without the influence of external factors, which cannot be anticipated, Argentina can only experience gradual changes as it implements economic policy measures that will lead to its modernization and restructuring.

References

1. Brambilla, I. et al. (2018). *Argentine trade policies in the XX century: 60 years of solitude*. *Lat Am Econ Rev* 27, 4 (2018). <https://doi.org/10.1007/s40503-017-0050-9>.
2. BRITANNICA. (2021). *Juan Peron*. Available on-line: <https://www.britannica.com/summary/Juan-Peron>.
3. Lewis, C. M. (1998). *Explaining Economic Decline: A review of recent debates in the economic and social history literature on the Argentine*. *European Review of Latin American and Caribbean Studies / Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe*, 64 (June 1998), pp. 49-68.
4. NATIONMASTER. (2021). *GDP per capita: Countries Compared*. Available on-line: <https://www.nationmaster.com/country-info/stats/Economy/GDP-per-capita>.
5. OEC. (2021). *Argentina*. Available on-line: <https://oec.world/en/profile/country/arg>.
6. Scharf, E. (2003). *Argentina: from hyperinflation to deflation and foreign economic insolvency*. *ИЗВЕСТИЯ БАЙКАЛЬСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА*, 2003/1 (34), pp. 133-142.
7. Spruk, R. (2019). *The rise and fall of Argentina* *Lat Am Econ Rev* 28, 16 (2019). <https://doi.org/10.1186/s40503-019-0076-2>
8. STATISTA (2021). Available on-line: <https://www.statista.com/>.
9. TRADING ECONOMICS. (2021). *Argentina Government Budget*. Available on-line: <https://tradingeconomics.com/argentina/government-budget>.
10. WORLD BANK. (2021). *Indicators*. Available on-line: <https://data.worldbank.org/indicator>.

doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc.
Faculty of International Relations
University of Economics in Bratislava
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovak Republic
e-mail: lubomir.cech@euba.sk

POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF THE ISLAMIC ECONOMIC MODEL IN TURKISH ECONOMY³

Introduction

The global economic and financial challenges of the past two decades have made economists study those mechanisms and structures that could resist these tremors, including the Islamic economic system.

Ever since it came to power in 2002, Turkey's ruling Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP) has been promoting a market economy as well as implementation of self-regulating principles and entrepreneurial initiatives (as main engines of economic development). However, it is impossible to overlook the great attention this party devotes to Islam and its links with economy. In these terms, the Justice and Development Party can be regarded as a representative of “moderate Islamism”, which ideologically opposes the Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Partisi – CHP), the People's Democratic Party (Halkların Demokratik Partisi – HDP) and the Nationalist Movement Party (Milliyetçi Hareket Partisi – MHP).

1. AKP's agenda and its Islamic values

The undeniable power of Islam is largely based on its rigid and mass character. It focuses on desires and dreams of countless orphans and poor people in Muslim countries and, therefore, this religion has such a great voter mobilisation potential. The 104th chapter of the Quran (The Slanderer) says: “Woe to every backbiter, slanderer / who amasses wealth greedily and counts it repeatedly / thinking that their wealth will make them immortal / No! Such people will be certainly thrown into *al-Hutama!* / And how will you know what *al-Hutama* is? / It is the fire kindled by Alah / the fire that blazes above hearts. / Indeed, it is an arch / on tall columns.” (Hoghová, H. – Muntágová, L. [translation], 2001, p. 395). Islam emphasizes the

³ The paper was written as part of the project entitled **VEGA 1/0490/19 – Islamic Factor in the World Economy**.

just society and fair and equitable distribution of income and wealth. The social structure and the religious map of Turkey indicate that Islamic beliefs will persist in spite of the successful model of liberal capitalism.

The Justice and Development Party is perceived as a successor to the Welfare Party (*Refah Partisi* - RP), which came to power in 1996 also thanks to the fact that it used Islamic ideology and rhetoric by means of the so-called green populism. In its efforts to woo the voters, *Refah Partisi* was explaining its intention to create a “just economic order” (*adil düzen*). The book written by the party’s leader Necmettin Erbakan describes the then economic system as slavery (*kölesi düzen*) negatively influenced by interests, unfair taxes, the exchange rate regime and the banking system. Erbakan wrote: “When we rise to power, we will immediately begin a transformation that will rid Turkey of these negative influences” (Urazova, E. I., 2000, pp. 223 – 233).

Perceptions of Islamic economics was negatively affected by the dispute over two development models for Turkey. The majority of researchers preferred the dichotomy version according to which Islam embodied autonomy, reliance on domestic resources and inhibition of the “enslaving” cooperation with the International Monetary Fund (IMF). On the other hand, economic liberals called for further cooperation with the IMF and the EU, the use of foreign currency loans and the minimum government intervention in the market. It is important to bear in mind the fact that this political climate could be best described by the word “chaos”. Never-ending coalition charades constricted the manoeuvring space for the Welfare Party (*Refah Partisi* – RP). Seeking endless compromises made the party give up some of its ambitions and plans. The chaos culminated when the Turkish Constitutional Court banned the Welfare Party for violating the principles of secularism. However, the Justice and Development Party (AKP), a new improved version of *Refah Partisi*, managed to find the golden middle way by introducing its viable plans and programme, which promoted the deepening of cooperation with the EU and other foreign partners. The Justice and Development Party has fostered and enforced the principles of social justice throughout the period of its rule. According to Ömer Taşpınar, “*Turkish Islamic political parties are resurrected after each dissolution, which makes them even more pragmatic and realistic*” (Taşpınar, Ö., 2012). This opinion was supported by the Economist journal in 2008, according to which “none of the Islamic parties have been as pro-Western as the AKP, which rose to the top in 2002 by supporting Turkey’s membership in the European Union.” (Wright, R. B. ed., 2012, p. 128)

Its convincing victory in the national elections of 2002 and its pluralities in other legislative elections held in the first and second decades of the new millennium provided the party sufficient means for implementation of its policies, which distinguished it from its predecessor parties that discredited themselves due to their populism and inconsistency. The comparison of the AKP’s political agenda and the research conducted by MUSIAD (the Independent Industrialists and Businessmen Association founded in 1990) shows a lot of similarities (Mamedova, N. M. – Ulčenko, H. J., 2006, pp. 13 – 33).

The comparison between two largest business organisations in Turkey - TUSIAD (the Turkish Industry and Business Association founded in 1971) and the aforementioned MUSIAD – also shows interesting results. While the first organisation promotes Turkey’s pro-western orientation and a free market economy, the second one represents the interests of the “green (Islamic) capital”, which is mostly composed of small and medium-sized enterprises (Ulčenko, H. J., 2004, pp. 394 – 405). MUSIAD is supported mainly by the Anatolian Tigers, the owners of small and medium-sized businesses who adhere to traditional Islamic beliefs. The majority of them live in Anatolia, whose “green” business environment is one of the major sources of support for the AKP and an important lobbyist for implementation of Islamic economic principles.

The entire third chapter of the AKP’s manifesto is dedicated to economy. In 2001, when the crisis reached a boiling point, the party vowed to implement a tax reform that would create new financial tools aimed at enhancing the financial sector efficiency. The Justice and

Development Party promoted sustainable economic growth. In its political platform, it called for new attitudes especially toward business and industrial sectors that would require participation of the entire society. The party also pledged to prevent the use of public resources on behalf of individuals (Programma Partiji spravedlivosti i razvitija - AK Parti Programı).

2. Incorporation of Islamic principles in the Turkish economy

All the attempts by the previous governments to dramatically raise taxes had failed. They accelerated inflation and harmed Turkey's economy. However, the AKP managed to avoid these unpopular measures. The Turkish tax system has a wide variety of functions typical of Muslim countries. It is aimed at a more equitable distribution of wealth among various social classes and prevention of dramatic differences between them. The overall income taxation system is progressive. The year 2020 saw the repeal of 16 indirect taxes and the imposition of special taxes on four categories of goods:

- fuel and industrial lubricants, petroleum products and petrochemical products;
- motor vehicles and maritime transport means;
- alcoholic beverages and tobacco products;
- luxury products.

In order to stimulate investments and distribute them rationally, the government can bear 25% of energy costs, 50% of social welfare fund payments and 100% of pension fund levies for the period of five years. However, this applies only to investments in large projects, which have to be perspective and in line with government strategies. Other projects can be funded as well, but not to such an extent.

Capital investments in export-oriented manufacturing have special privileges. If businesses manage to export specified volumes of products within the first five years of the beginning of the project supported by a stimulation investment certificate, their long-term investments as well as their loans are fully exempted from taxes, customs duties and loan interest payments (Zobova, I. J., 2012, pp. 84 – 95).

It could be said that the Turkish tax system contains some discrimination elements regarding goods that do not fall into the „*halal*“ category and that it focuses on the distribution of income in favour of those who need the state support, which is in harmony with Islamic principles. The Justice and Development Party and its rule enabled the building of a strong middle class, thanks to which the AKP stays in power. One of the most significant factors that allowed this was its social policy, within which the government finally reached an agreement on social security reforms, which was signed as part of the agreements with the IMF. It involves the following steps and actions:

- the retirement age will gradually rise to 65 years during the period between 2060 and 2070 (until recently, Turkey had basically lacked the concept of retirement age);
- pension indexation will be adjusted taking into account changes in prices;
- the existing pension funds will be replaced by a single national pension fund (Ulčenko, N. J., 2012, pp. 83 – 101).

December 2004 saw the enactment of the Law No. 5263 aimed at enhancing the organisational structure of the Social Assistance and Solidarity Fund. The government sought to broaden the fund's framework and these efforts are undoubtedly associated with the fund's aims and characteristics, which are really close to Islamic principles of mutual assistance and responsibility within the Muslim *Ummah*.

3. Islamic economics and financial institutions in Turkey

Turgut Özal began to serve as the Prime Minister of Turkey in 1983. He was a big reformer who dreamt of transforming Turkey into a little U.S. The crisis caused by the failure of the etatist policy, which hindered the real potential of the Turkish economy, led to the enactment of several laws that were not based on hard secularism and the extreme authority of the state introduced by Kemal Atatürk. For example, the 1983 Federal Law enabled the

establishment of special financial institutions – banks – which followed the Islamic economic principles and did not allow *Gharar*. These reforms were primarily aimed at attracting Arab capitals.

When the AKP came to power, it took real actions that stimulated Islamic banking. In 2006, the government adopted the 5411 Banking Law, which replaced the term “special financial institutions” with the new term “participation banks”. Pursuant to this law, the Association of Special Financial Institutions was transformed into the Participation Banks Association of Turkey (Türkiye Katılım Bankaları Birliği – TKBB). The major change that enhanced the entire system of Islamic banks was their adaptation to the general system of banking and insurance. Deposits up to 50,000 Turkish liras were insured by means of the Savings Deposit Insurance Fund. Insurance for higher deposits was covered in accordance with Turkish bankruptcy laws (Hardy, L., 2012, pp. 1 – 15). The Law No. 6011, which was passed in 2011, specifies administrative procedures related to this activity (BAZI ALACAKLARIN YENİDEN YAPILANDIRILMASI ĞLE SOSYAL SĞGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SĞGORTASI KANUNU VE DĞĞER BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEĞĞĞĞKLĞK YAPILMASI HAKKINDA KANUN, 2011).

The Participation Banks Association of Turkey (TKBB) plans to increase the market share of participation banks to 15% by 2025 and offer high-quality financial products and services. The four banks: *Bank Asya (Katılım Bankası A.ğ.)*, *Türkiye Finans (Katılım Bankası A.ğ.)*, *Albaraka Türk (Katılım Bankası A.ğ.)* and *KuveytTürk (Katılım Bankası A.ğ.)*, which have dominated the market in recent years, were founded with great participation of Arab capital. The association explains its goals on its website, including the protection of the rights and interests of Islamic banks in the market economy and the full participation in banking activities based on legal assistance provided to all banks. The TKBB has its committees and expert groups, which prepare statistics and conduct research on relevant issues, including financial consulting, risk management and the fight against money laundering.

Even though the credit rating agency Standard & Poor’s claims that the Islamic finance sector has a potential to grow seven times faster (Rykova, I. N. – Andrejanova, E. V., 2011, pp. 37 – 42), most experts agree that Turkey should stay down-to-earth when it comes to its hopes and ambitions. The Turkish language has a common expression “*yedi kubbeli hamam kurmak*”, which literally means to build *hammam* (a spa) with seven cupolas. Its figurative meaning is “building castles in the air”. With this regard, many experts point to the fact that the potential of Islamic banking in Turkey has its limits. For example, Liam Hardy claims that “despite its growing popularity, Islamic banking remains a small part of the total financial sector and will likely remain so owing to strong competition from the conventional banking system. Turkey also has much deeper conventional markets than other Muslim majority countries, which did not undergo modernisation in the 20th century. The compatibility between the traditional banking system and state forms of participation finance, such as *sukuk* bonds, is still far from perfect (Hardy, L., 2012, pp. 1 – 15).”

Ardent advocates of Islamic finance (e. g. Osman Akyuz and Tufan Jomert) claim that there is no rivalry between conventional financial institutions and Islamic banks. They point out the consensus achieved in the past 25 years and Turkey’s efforts to diversify its investment portfolio (Islamskij banking ukrepljajet poziciji v Turciji, 2020). Turkey regards Islamic bonds as a gateway that can help its economy enter a whole new world. However, nobody is willing to speak officially about financial activities of the Fethullah Gülen Movement, which was recently attacked personally by Recep Tayyip Erdoğan and his smear campaign.

4. Turkey’s current economic problems

Some economic analysts who focus on Turkey’s economic problems agree that the current financial crisis has been caused by Erdogan’s authoritarianism. The truth is that, not long ago, the Turkish economy was considered to be a tiger among developing markets.

However, the policy pursued by President Erdogan threw the country into a deep recession. Ten years ago, many countries envied Turkey its economic situation. The country was attracting many investors. Its lira was stable and the purchasing power of its inhabitants was at a satisfactory level. In the first decade of the new millennium, Turkey's average GDP annual growth rate was 7.5% and, in contrast to BRICS countries, it had a tendency to grow. The per capita gross domestic product was more than \$15,000. In addition, Turkey had also good results when it comes to Gini income inequality index. In 2016, Turkey's and the U.S. Gini coefficients were 0.39 to 0.40 (according to the OECD). However, Turkey's per capita GDP was less than half of the U.S. GDP. The AKP proudly claimed that it was taking all possible actions to build a strong welfare state.

However, these times are over. The Turkish lira has tumbled several times and currently it has hit an all-time low against the U.S. currency. In fact, it has dropped by more than 30 percent over the past year. Some economists claim that the unemployment rate in Turkey is now at 25 percent. According to the Middle East Eye, the Central Bank has negative foreign exchange reserves reaching 50 billion dollars. In the first half of the last year, the Central Bank of the Republic of Turkey lost its foreign investment stocks worth 8 billion dollars. Their value is currently one-fourth compared to 82 billion dollars reached in 2013 (Radušević, M., 2020).

This raises a legitimate question what or who caused these problems. Was it Erdogan's authoritarianism and the fact that he refused to increase interest rates in 2012? Erdogan was deeply devoted to his religion and decried high interest rates. Some experts believe that he looked up to Necmettin Erbakan. In fact, Erdogan began his political career under his rule. Erbakan was a devout adherent of Islam and, therefore, he believed that high interest rates caused inflation and made businesses increase prices so that they could pay off their loans. This led to an increase in a number of monetary policy opponents among employees of financial institutions.

These trends continued also when Erdogan came to power. The more powerful he was becoming, the more vigorously he criticised high interest rates and the Central Bank as well. Since 2016, the Central Bank (headed then by the new governor Murat *Çetinkaya*) has not been allowed to act independently. Erdogan constantly opposes the monetary policy. During his 2018 state visit to the UK, he delivered a speech in London in front of managers of the world's largest investment companies, in which he proclaimed that he did not believe in the Central Bank's independence. "Who will take responsibility for the harm the monetary policy will do to people? Will they blame the president?", he asked. The Turkish lira depreciated on the very same day. After that, Erdoğan appointed his son-in-law Berat Albayrak, whom he named as the country's finance minister, to lead the Turkish economy. However, the tasks he was given – to maintain low interest rates and revive the currency – were unrealizable. Interest rates were higher than annual inflation rates and, thus, it was obvious that foreign investors started to flee the Turkish market.

Meanwhile, Turkey invaded north-east Syria, which led to U.S. sanctions against the country. Rising inflation resulted in higher foreign currency loans, which trapped Turkey in a vicious circle of debts.

When looking for solutions to the economic crisis, President Recep Tayyip Erdogan turned toward Islamic rhetoric. In his speech delivered at the 12th International Conference on Islamic Economics and Finance (Istanbul, November 2020), he proclaimed that Islam was the key to overcoming the economic crisis. He also pointed out that the current economic model does not take social and humanitarian factors into consideration. In addition, Erdogan said that it would be necessary to use other products, such as *sukuk* (an Islamic financial certificate similar to a bond), in order to finance long-term large infrastructure investments. He also pointed out that the Turkish authorities were seeking to turn Istanbul into a centre of Islamic finance and economy and that Ankara should not take into consideration assessments provided by rating agencies, which are no longer objective and credible.

Implementation of Islamic beliefs into economy and finance began with personnel changes, including the ousting of the central bank governor Murat Uysal and the finance minister Berat Albayrak. Even though investors were excited about this change and some banks even improved the outlook for the Turkish lira after a long time, there are not many reasons to be overly optimistic. Turkey's economic recovery will probably take a long time and it will require coherent economic policies, which will not be driven by conspiracy, slandering and authoritarianism of the past few years.

Conclusion

Claiming that the economic situation in Turkey is double-faced would be too audacious, but sometimes that is the way it is. As far as religion, culture, politics and economy are concerned, Turkey combines traditional elements characteristic of the Muslim society with the latest purely western structures. Turkey's political landscape, which naturally affects its economy, can be compared to a life of a ropewalker who constantly seeks balance between eastern and western values and between traditions and modern trends.

The AKP is incorporating Islamic elements into the Turkish economy while realising that the Turkish model is a kind of non-exportable hybrid. Turkey will not be able to get out of the debt trap on its own. Even though it has close ties with the West, it will pursue its Islamic rhetoric. Turkey is still a secular state with a market economy. However, its Islamic identity will receive increasing attention. The “green” sector has ambitions to become more competitive thanks to new laws, simplified administrative procedures and new technologies. As a result, it will have a greater impact on the country’s economic landscape. The Turkish government perceives Islam in terms of greater independence, national identity, opposition to western powers, the right of independent decision-making and shaping its own destiny.

Bibliography:

1. BAZI ALACAKLARIN YENİDEN YAPILANDIRILMASI GLE SOSYAL ŞİĞORTALAR VE GENEL SAİLİK ŞİĞORTASI KANUNU VE DİĞER BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEİİĞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN. Kanun No. 6111. [online]. In *tbmm.gov*, 13. 02. 2011. [Retrieved 03. 05. 2021]. Retrieved from: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6111.html>
2. Giniho index. (index Gini). [online]. In *investopedia.sk* [Retrieved 25. 04. 2021]. Retrieved from: <https://investopedia.sk/2020/10/17/giniho-index-gini-index/>
3. HARDY, L.: The Evolution of Participation Banking in Turkey. [online]. In *Al Nakhlan. Online Journal on Southwest Asia and Islamic Civilization*. Winter 2012. The Fletcher School – al Nakhlah – Tufts University [Retrieved 29. 04. 2021]. Retrieved from: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/aln/aln947/f_0024178_19719.pdf
4. Islamskij banking ukrepljajet poziciji v Turciji 2020. [online]. In *Islam news*. [Retrieved 25. 04. 2021]. Retrieved from: <http://www.islamnews.ru/news-96821.html>
5. KORÁN: translated by Helena Hoghová – Livia Muntágová. Žilina: Knižné centrum, 2001. 399 pp. ISBN 80-88723-81-7.
6. MAMEDOVA, N. M. – ULČENKO, H. J.: Osobennosti ekonomičeskovo razvitija sovremennyh musulmanskich stran (na primere Turciji i Irana). Moscow: 2006. 288 pp. ISBN: 5-9584-0122-X.
7. Programma Partiji spravedlivosti i razvitija (AK Parti Programi). [online]. [Retrieved 03. 05. 2021]. Retrieved from: <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi>
8. RADUŠEVIČ, M.: Kam Erdogan přivede Turecko a tamní měnu: volný trh nefunguje s autoritářskými tendencemi. [online]. In *peak.cz*, 30. 12. 2020. [Retrieved 05. 05. 2021]. Retrieved from: <https://www.peak.cz/kam-erdogan-privede-turecko-a-tamni-menu-volny-trh-nefunguje-s-autoritarskymi-tendencemi/26613/>
9. RYKOVA, I. N. – ANDREJANOVA, E. V.: Razvitije islamkovo bankinga i novych financovyh instrumentov. In *Bankovskoje delo*, 2011, № 7. pp. 37 – 42.
10. TAŞPINAR, Ö.: Turkey: the new model? [online]. In *brookings.edu*, 25. 04. 2012. Retrieved 30. 04. 2021]. Retrieved from: <http://www.brookings.edu/research/papers/2012/04/24-turkey-new-model-taspinar>
11. ULČENKO, N. J.: Islam v delovom mire Turciji. Islam na sovremennom vostoce. Moskva: Institut vostokovedenija RAN, 2004. 440 pp. ISBN 5-89282-225-7.
12. ULČENKO, N. J.: Politekonomija sovremennovo islama: opyt Turciji/ Musul'manskoje prostranstvo po perimetru granic Kavkaza i Cental'noj Aziji. [online]. In *cyberleninka.ru*. Moskva: 2012. [Retrieved 28. 05. 2021]. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/politekonomiya-sovremennogo-islama-opyt-turtsii-1/viewer>
13. URAZOVA, E. I.: K ocenke islamskikh kapitalov v tureckoj ekonomike. [online]. In *Bližnij vostok i sovremennost'*. Moskva: Naučnoje izdanije, 2000. Vypusk 9, Institut izučenija Izrailja i Bližnevo vostoka. [Retrieved 29. 05. 2021]. Retrieved from: http://book.iimes.su/wp-content/uploads/2000/r2000sbor_3.pdf

14. WRIGHT, R. B. ed.: *The Islamists are Coming: Who They Really are*. In *The Economist*, US Institute of Peace Press, 2012. 169 pp. ISBN 9781601271341.

15. ZOBOVA, I. J.: *Nalogi i nalogoobloženije v stranach s islamskoj ekonomiko*. *Učebnoje posobije*. [online]. Kazaň: Kazaňskij (privoľzkij) federal'nyj universitet, 2012. 154 pp. [Retrieved 04. 05. 2021]. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/197369395.pdf>

Juraj ONDRIAŠ

*Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy, Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava*

František ŠKVRNDA

*Department of International Political Relations,
Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava*

ANCIENT GREEK POLITICAL THOUGHT AND ITS IMPACT ON THE CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS STUDIES

Introduction. When international relations (IR) became independent and acclaimed academic field of study in the early twentieth century, ancient law, as well as political, diplomatical and economical history, became almost immediately fundamental and integral part of a newly constituted science (Rostovtzeff, 1922, p. 31-65). In the IR theory, however, the situation was in the beginning more hostile towards ancient writers. It is true that Hans Morgenthau drew in his influential work *Politics among Nations* on some examples of ancient imperialistic tradition, stemming from Alexander the Great to Roman emperors Caesar, Augustus and Trajan, but he cites ancient literary sources only on one occasion (Morgenthau, 1949, p. 96). Systematic interpretation and analysis of ancient conceptions in international relations is in the pivotal works of modern realism wanting. The idealistic tradition of IR theory had treated ancient writers in the same manner. Although Edward Carr in his *The Twenty Years Crisis* mentioned numerous ancient philosophers (Plato, Aristotle, stoics) as well as ancient historians, he put aside any detailed analysis of their works and deals with them only *in passim*. In the following post-war period, as international relations theory gradually improved and evolved, ancient historians and philosophers became a more honorable subject of attention. In the following article we offer a synopsis of modern and contemporary evaluations of ancient literary sources, particularly historians and philosophers. We ask the question, whether ancient political thought is relevant and important for contemporary problems within the field of international relations and if so, where exactly lies its particular influences or inspirations.

Ancient historians. From the preserved works of ancient historians, Thucydides' *History of Peloponnesian War* has been unanimously the most important piece of literature in the field of international relations. Although Morgenthau and Carr did not preoccupied themselves with antiquity, later theoreticians and scholars tracked main features of realism – the most influential tradition of international relations theory – back to the Thucydides and deemed him “father of realism” (Amstutz, 2005, p. 48) and *History of Peloponnesian War* as “classic text of realism” (Brown, Nardin, Rengger 2002, 4). Thucydides was precursor not only for later ancient historians (e. g. Polybius, Tacitus), but also for renaissance writers (Machiavelli) and, most importantly, for Thomas Hobbes' political thought (Nardin 2013, 314), which became the most succinct classical account of realism in modern international relations theory.

The mostly discussed and influential parts in Thucydides are (1) *The Melian dialogue*, a dispute between two belligerent sides in Peloponnesian war, Athenian ambassadors and citizens of island state Melos, where the physical force and interest of the stronger are

emphasized as sole factors for diplomacy and strategical decision-making (Thucydides, *Hist.* V. 84 - 116). Then there is (2) *Mytilenian debate*, a deliberative discussion between Athenian generals Cleon and Diodotus about the punishment of Mytilenian captives. The debate presents two distinct views, one emphasizing the role of strict law and order (Cleon), second pragmatic, emphasizing interest and utility together with the need for compromise (Diodotus) (Thucydides, *Hist.* III. 36 - 50). Thirdly, (3) Pericles funeral orations from the beginning of Peloponnesian war are one of the first and earliest expressions of idealistic tradition in international relations. Athenian democracy is here described as superior form of government, which ought to prevail “globally” in all Greek cities due to its essential moral and ethical qualities (Thucydides, *Hist.* II. 34 - 54).

In recent years, scholars have frequently turned attention to another aspect of Thucydides' thought, which is commonly denominated as “Thucydides trap” (Mastro, 2019; Lee, 2019). The studies of Thucydides trap deals with the problematic relation between hegemon and emerging new power or “the challenger”. Current discussions focus on the problem whether the situation between classical city-states Sparta and Athens is analogical to the current situation between USA and China, and whether this situation will inevitably end in open war between these two super-powers as a consequence of power transition. From the theoretical point of view, the concept of Thucydides trap employs the notion of “balance of power” and thus keeps itself within the range of realism, where Thucydides thought traditionally belongs.

Ancient philosophers. Compared to Thucydides and ancient history, ancient philosophy plays only diminutive part in the modern international relations theory. Overall, there are only two ancient philosophers, which are in the focus of modern scholars' attention – Plato and Aristotle. Both philosophers wrote works which became the foundational texts of political thought. Plato wrote two voluminous dialogues *Republic* and *Laws*, where he penned down his utopian project for just city (the so-called Kallipolis) and philosophical monarchy. Aristotle wrote *Politics*, a work considered to be “the foundation of all sound thinking about politics” (Carr, 1946, p. 95).

As has been pointed out by Mark Zelcer, Plato outlined in his dialogues notions about the theoretical causes of war, and partially also hegemonic stability theory (Zelcer 2017). The cardinal notion in Plato' political philosophy is “justice” (*dikaiosynē*), which Plato analysed on tripartite scale, on psychological (justice in individual), political (justice in city or state) and international (justice among nations) level. Plato's analysis is gradual and hierarchical and, from the structural point of view, is primarily oriented on individual actors and domestic politics within the international relations. Justice as virtue in individual human being presupposes two qualitative features. One is theoretical and is connected with mathematically conceived knowledge (*epistēmē*) about higher, non-material forms. The second is practical and is conditioned by modesty or prudence, and self-restraint. Only the wise and modest man is capable to attain the highest virtue, justice, and is designated to rule over others, because he is able to rule over himself. Plato's view of international society is based on the same pattern of logic. State is just and well ordered only if it is able to achieve a high level of economic autarky, and it fits virtuous leaders or laws. In the system of states, or in the interstate community, there will be no peace and harmonious co-existence of different actors, if single state or actor did not attained these prerequisites (Pangle 1998).

Aristotle, compared to Plato, is more systematic and analytical thinker. Kenneth Waltz had been partially influenced by his methodology and mentions him side by side with Newton and Galilei like classical example of sound and critical scientific thinking, which ought to be employed also in the political science (Waltz, 1979, p. 3 - 6). Apart from his methodology, Aristotle's thought is primarily concerned with ethical and moral dimension of actors in interstate relations. For example, Aristotle explicitly formulates the notion of “just war” (*phusei dikaion polemon*): war is just, when it is waged against the natural slavish societies and nations, e. g. the nations and societies which fail to accomplish virtuous conduct on governmental level

(cf. Aristotle, *Politics* 1256b25). In contemporary discussions, Aristotle looms large due to his conception of practical wisdom (*phronēsis*), which is central to the so-called “practice turn” in international relations theory (Brown 2012). Most recently, scholars point to Aristotle's *Rhetoric* and forensic speech techniques and their intersection with the themes of international relations and law (Buis 2020).

Conclusion. Generally, it is possible to discern two main fields in contemporary studies of international relations, that deal with ancient political heritage – first is historiography of international relations, second theory of international relations. Students of international relations need to master the texts of classical authors and their content in order to acquaint fundamental knowledge in general history (economical and political), diplomatic history, history of international law, war studies and cultural anthropology. Works of Thucydides, Plato, Aristotle and other historians and politicians are sources for numerous timeless ideas and reflections, which could be adapted to every historical period and its peculiar issues. From the synoptic point of view, delineated in our survey of modern and contemporary scholarly literature employing ancient political thought, it is clear that classical antiquity plays distinct role in the field of international relations. Although this role is quite marginal in the field of international relations theory, ancient political thought is particularly useful as a source of inspiration for denomination of crucial contemporary phenomena in the realm of international politics, be it struggle for world hegemony between USA and China, ethical dimensions of diplomacy and international law practices, or purely theoretical issues, as above mentioned “practice turn” in postmodern explanations of international relations theory.

References

1. Rostovtzeff, M. (1922). *International Relations in the Ancient World*. In: Walsh, E. A. (ed.) *The History and Nature of International Relations*. New York: The Macmillan Company, p. 31-65.
2. Morgenthau, H. (1949). *Politics among the Nations*. New York: Alfred A. Knopf.
3. Carr, E. (1946). *The Twenty Years Crisis. 1919 – 1939*.
4. Amstutz, M. R. (2005). *International Ethics. Concepts, Theories, and Cases in Global Politics*. 2nd Edition. Lanham: Rowman & Littlefield.
5. Nardin, T. (2013). *International Political Theory*. In: Burchill, S., Linklater, A. (eds.) *Theories of International Relations*. 5th edition. Hampshire: Palgrave Macmillan, p. 291-318.
6. Brown, Ch., Nardin, T. Rengger, N. (eds.) (2002). *International Relations in Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Thucydides (1998). *The History of Peloponnesian War*. Transl. Lattimore, S. Indianapolis / Cambridge: Hackett Publishing.
8. Mastro, O. S. (2019). *In the Shadow of the Thucydides Trap: International Relations Theory and the Prospects for Peace in U.S.-China Relations*. In: *Journal of Chinese Political Science*, vol. 24, p. 25-45.
9. Lee, J. (2019). *Did Thucydides Believe in Thucydides' Trap? The History of the Peloponnesian War and Its Relevance to U.S.-China Relations*. In: *Journal of Chinese Political Science*, vol. 24, p. 67-86.
10. Zelcer, M. (2017). *Plato on International Relations*. *Philosophical Forum*, vol. 48, no. 3, p. 325-339.
11. Pangle, T. (1998). *Justice Among Nations in Platonic and Aristotelian Political Philosophy*. In: *American Journal of Political Science*, vol. 42, no. 2, p. 377-397.
12. Aristotle (1944). *Politics*. Transl. H. Rackham. Cambridge: Harvard University Press.
13. Brown, Ch. (2012). *Practice, Prudence and International Relations Theory: Bourdieu, Aristotle and the Classical Realists*. In: *Spectrum: Journal of Global Studies*, vol. 4, no. 1, p. 27-46.
14. Buis, E. J. (2020). *Aristotle in The Hague: Artistic Pleading and Emotional Theatricality in International Criminal Proceedings*. In: *American Journal of International Law*, vol. 114, p. 133-137.
15. Waltz, K. (1979) *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley.

Ľubica HARAKAĽOVÁ

*assistant professor, Faculty of International Relationships
Economics University in Bratislava*

Kristína BACULÁKOVÁ

*assistant professor, Faculty of International Relationships
Economics University in Bratislava*

SMART SOLUTIONS IN THE CONTEXT OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY OF EUROPEAN UNION AFTER 2020

Introduction

The concept of the Common Agricultural Policy EU (CAP EU) after 2020 differs from previous concepts in that the next one will not copy seven-year periods, but will take on a new form after 2023. Such a strategy was preliminarily agreed by the agriculture ministers during the Portuguese presidency in June 2021.

The Common Agricultural Policy has set 9 goals for the period after 2020 (European Commission, 2018). Through these goals, it is to achieve a stronger, more sustainable than competitive agriculture. The key areas for post-2023 CAP reform should be a greener, fairer and more competitive EU CAP. At the same time, agriculture and the countryside are to become the center of the European Green Deal.

In the article, we identify areas in which it is possible to apply smart solutions that would be a way to achieve the goals set in the new CAP. Smart solutions are primarily associated with solutions within smart cities and within the framework of rural development policy in the EU - smart villages. The literature dealing with the issue of smart solutions in agriculture refers to such agriculture as Agriculture 4.0 or even Agriculture 5.0. Within the articles, the authors give priority to analyzes of the use and possibilities of new information, digital, communication, technological, navigation and other systems. (Lytsos, Lagkas, Sarigiannidis, Zervakis, Livanos, 2020; Santiteerakul, Sopadang, Tippayawong, Tamvimol, 2020; Moysiadis, Sarigiannidis, Vitsas, Khelific, 2020)

However, Verónica Saiz-Rubio and Francisco Rovira-Más (p.21,2020) state that the essence of modern agriculture is good management. The basis of modern farm management is the use of data and technology, which, on the other hand, requires educated people, which inevitably leads to generational change in the agricultural sector.

Fields of smart solution in agriculture

Smart solutions are primarily associated with solutions within smart cities and within the framework of rural development policy in the EU - smart villages. Despite the existence of several concepts and definitions as presented by Baculáková (2020), we will use the Giffinger concept (Giffinger, 2007) to sketch smart solutions in the CAP after 2020 and later implement Harakaľová (2018) into the smart village project by comparative analysis. In general, smart solutions are associated with the introduction of new technologies into production processes, the use of information and communication technologies in agriculture, and we must also take into account that rural areas are currently changing, the development of satellite settlements has an impact on traditional rural areas.

In context of the greener CAP, it focuses on meeting the objectives of the Europe Green Agreement, examining progress in compliance with climate and environmental regulations. Conditionality on financial support will be linked to ecological schemes in both productive and non-productive agriculture, stronger incentives for environmentally friendly agricultural practices and approaches and climate change, and for those that focus on biodiversity. Within II. Pillar of the EU CAP, which is rural development, incentives for measures to promote climate, biodiversity, the environment and animal welfare will account for up to 35% of allocated support. (European Commission, 2018)

To achieve the goal of a fairer CAP, funding will go to small and medium-sized farmers and active farmers. Not only is a generational change needed, but the future CAP envisages a certain gender equality in favor of women. Social conditionality of receiving support is the ability to observe better working conditions for employees working in agriculture. Convergence of payments is an objective that presupposes the equalization of payments for farmers in all EU Member States.

Achieving better competitiveness of EU agriculture is a condition for improving and strengthening the bargaining power of producers, which means an orientation towards market principles, ie a real alignment of supply with market needs. In the future, the CAP will respond to possible crises with a financial reserve of EUR 450 million per year. (European Commission, 2018)

An important element of the CAP reform is that all objectives are implemented in the national strategic plans of the EU Member States.

In this part of the article we identify the main areas of possible smart solutions in agriculture in the context of the CAP after 2023. We will be based on the original Giffinger concept (Giffinger, 2007), which applies mainly to smart cities, but for the purposes they can also implement smart solutions in agriculture.

General characteristics and factors of smart solutions according to Giffinger are: smart economy (competitiveness), smart people (social and human capital), smart governance (participation), smart mobility (transport), smart environment (natural resources), smart living (quality of life).

Smart economy, which means the competitiveness of EU agriculture, which is generally one of the three areas of CAP reform. For agriculture, it means maintaining market principles - adapting supply and demand, creating strong agricultural communities through mutual cooperation, and the wine sector will be more strongly supported in order to improve competitiveness. As part of the CAP reforms, support was targeted at small farmers. In order to make them more competitive, it is necessary to financially support the use of smart solutions, because small and medium-sized farms do not have enough funds to buy them. Reducing disparities between farmers in all Member States not only increases the competitiveness of EU agriculture, but also increases EU food security.

Smart solutions for higher efficiency and competitiveness of agricultural production can be used not only in plant production, but also in animal production (Rattaj, Galambošová, Macák, 2020), but the application is more variable in plant production - they are various GPS systems, sensors, etc. There is no doubt that the use of smart technologies increases the productivity of agricultural production.

Smart people assume investment in human capital. As stated by Verónica Saiz-Rubio and Francisco Rovira-Más (2020), an educated workforce is a prerequisite for the introduction of smart solutions in agriculture. The CAP has long drawn attention to the high age of agricultural workers, which means less, but not necessarily, a lower propensity to use new technologies and working practices. Therefore, young farmers will continue to be financially supported. According to this characteristic, the new CAP considers the higher participation of women in agriculture to be important. Within the production cycle in agriculture, it is possible to obtain a lot of data with modern technologies, the problem is their timely diagnosis and evaluation. Only an educated workforce can properly evaluate the data and then make decisions. On the other hand, IT professionals could find employment in the jobs offered by the countryside. The new CAP envisages further investment in training and innovation, as well as in the lifelong learning of agricultural workers.

Smart governance presupposes greater participation of national governments in enforcing the principles of the new CAP, in the form of national strategic plans submitted by Member States on 1 January 2020. (European Commission, 2020) In these strategic plans, Member States set their own milestones in the framework of 9 objectives set in the context of the CAP after 2023. Each Member State has an analysis of the state of play in achieving the

individual objectives. They provide an overview of the agricultural sector and rural development at EU and country level, based on nine specific objectives and CAP indicators used to measure the performance of the common agricultural policy.

Smart mobility is a characteristic that at first sight is not suitable for smart solutions in agriculture, and also in the objectives of the CAP, the issue of transport as such is not exhaustively defined. For the purposes of our article, transport can be perceived as a distribution of agricultural commodities and food. The distribution of agricultural and subsequently food products is a necessity to ensure the lives of the population. Archived data from the various production stages of food products provide information on the products and thus can ensure full traceability of production (Trace ability). If they supplement this information with data from the processing process, then the consumer can be fully informed about the quality and origin of the product. (Rattaj, Galambošová, Macák, 2020).

Smart environment is a characteristic with the greatest potential for the application of smart solutions. It includes the protection of soil against erosion, water management, the production of healthy food, the reduction of fertilizer use and, last but not least, the protection of air and the reduction of air emissions from agricultural production. At the heart of the European Green Agreement is the Farm to Fork strategy (European Commission¹, 2020), which aims to move towards a sustainable food system. Ensuring food safety, nutrition and public health should at the same time have a neutral or positive impact on the environment. Food should also be available and the revenue from its production and distribution should be distributed fairly.

We can apply smart living to consumers, as their demand for organic food is increasing, which is a major factor in increasing the health of the EU population. A significant potential is the orientation towards the development of rural areas and rural communities within II. pillar of the CAP - rural development. Within this area, it is possible to use the concept of smart villages as amended by the Clark's declaration (2016), which can be considered as a comprehensive concept of rural development in the EU.

Discussion and conclusions

Agriculture provides a wide range of possibilities for the application of smart solutions. It is possible to discuss whether the model according to the smart cities formula is suitable for analyzing the possibilities of smart solutions in the context of the EU CAP after 2023. The fact is that most scientific and professional articles deal with strictly technical - smart solutions for agriculture. There is a lack of a comprehensive concept with characteristics and measurable indicators, which would be applied with all impacts and requirements on rural areas, where agricultural production is mainly carried out, and there is also a lack of impact on labor and agricultural management, environmental impacts. Such a dimension is mentioned by Santiteerakul, Sopadang Tipayawong, Tamvimol (2020), and which could also be applied to a case study in the EU. The authors perceive smart solutions in the economic, environmental and social dimensions.

The new EU CAP offers space for smart solutions in all 6 areas, as identified in the smart cities concept. All 9 objectives of the new EU CAP can be implemented in 6 characteristics as identified in the concept of smart cities, and vice versa. Naturally, the new EU CAP is not set up for the smart model (it is not the goal of agriculture), but it is clear that by setting targets, it identifies areas that such solutions will require and the EU is ready to support these solutions financially and politically.

References

1. Baculáková, K. (2020). *Selected aspects of smart city concepts: position of bratislava* In *Theoretical and Empirical research of Urban Managment*, volume 15, Issue 3
2. Cork 2.0 declaration. 2016. A Better Life in Rural Areas https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/events/2016/rural-development/cork-declaration-2-0_en.pdf
3. European Commission .(2018) .*REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the Common agricultural policy (CAP Strategic Plans) and financed by the European Agricultural Guarantee Fund (EAGF) and by the European Agricultural Fund*

for Rural Development (EAFRD) and repealing Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council and Regulation (EU) No 1307/2013 of the European Parliament and of the Council

4. European Commission. (2020). EU Agriculture in numbers https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/analytical-factsheet-eu-level_en.pdf

5. European Commission.. (2020). COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIO A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system

6. European Commission. (2021). The new common agricultural policy: 2023-27 https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/new-cap-2023-27_sk

7. Giffinger, R. et al. (2007). Smart cities: Ranking of European medium-sized cities. [online]. Available at: http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf. [accessed 06-09-2016]

8. Harakaľová, L. (2018). EU Smart Villages – New Concept of Rural Development of the EU. - Registrovaný: Web of Science. In International Conference on European Integration 2018. International Conference. International Conference on European Integration 2018 : Proceedings of the 4th International Conference on European Integration 2018 : May 17 – 18, 2018 Ostrava, Czech Republic. - Ostrava : VŠB - Technical University of Ostrava, 2018. ISBN 978-80-248-4169-4. ISSN 2571-029X, p. 413-423 online.

9. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2018/0392/COM_COM\(2018\)0392_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2018/0392/COM_COM(2018)0392_EN.pdf)

10. Lytos, A., - Lagkas, T., - Sarigiannidis, P., - Zervakis, M., - Livanos, G. (2020): Towards smart farming: Systems, frameworks and exploitation of multiple sources in Computer Networks Volume 172,8 May 2020, 107147 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1389128620301201>

11. Moysiadis, V., - Sarigiannidis, P., - Vitsas, V., - Khelifi, A. (2021). Smart Farming in Europe in Computer Science Review Volume 39, February 2021, 100345 <https://doi.org/10.1016/j.cosrev.2020.100345>

12. Rataj, V., - Galambošová, J., - Macák, M. (2020). Poľnohospodárstvo 4.0 a ako ďalej? | vladimir.rataj@uniag.sk in <http://www.agroporadenstvo.sk/stroje-rozne?article=1921>

13. Saiz-Rubio, V., - Rovira-Más, F. (2020). From Smart Farming towards Agriculture 5.0: A Review on Crop Data Management in Agronomy 2020, 10, 207; doi:10.3390/agronomy10020207 <https://www.mdpi.com/journal/agronomy>

14. Santiteerakul, S., - Sopadang, A., - Tippayawong, K.Y., - Tamvimol, K. (2020). The Role of Smart Technology in Sustainable Agriculture: A Case Study of Wangree Plant Factory in

15. Sustainability 2020, 12, 4640; doi:10.3390/su12114640 www.mdpi.com/journal/sustainability

Karol JANAS

Associate Professor, Doctor of Philosophy, Head of Department of Political Science,
Associate Professor of the Department of Political Science,
Alexander Dubček University of Trenčín, Slovak Republic

Zuzana HALADEJOVÁ

Magister in International Relations and Diplomacy,
Department of International Cooperation,
Town of Považská Bystrica, Slovak Republic

DEVELOPMENT COOPERATION THE SLOVAK REPUBLIC AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Introduction

Development cooperation is an integral part and instrument of the foreign policy of the Slovak Republic ⁴ and represents an internal component of the foreign policy of every developed state or community. By joining the OECD in 2000 and EU in 2004, Slovakia became part of a community of donors who regularly provide assistance to developing countries. Membership in these organizations significantly contributed to the formation of the mechanism of official Slovak development.⁵ Since 2013, the Slovak Republic has become a member of the OECD Development Assistance Committee, which brings together the world's

⁴ <https://slovakaid.sk/hlavni-akteri-slovakaid/>

⁵ HALUŠKOVÁ, Eva - BOŽIK, Jozef: Chudoba, spoločenské súvislosti a sociálne politiky na jej odstránenie. Bratislava, 2015, s. 99-101. ISBN 978-80-8153-040-1.

most important donor.⁶ Development cooperation with the Republic of Moldova is based on the Agreement on Development Cooperation between the Government of the Slovak Republic and the Government of the Republic of Moldova, dated October 2013. In 2014, Moldova became a programming country for Slovak development assistance SlovakAid.⁷ The development cooperation program of the Slovak Republic and Moldova is based on its own transformation experience, the development of a market economy and the fulfilment of the principles of democracy. The national coordinator for development cooperation is the Ministry of Foreign Affairs and European Affairs, which oversees bilateral official development assistance (ODA), largely implemented through the Slovak Agency for International Development Cooperation SAIDC.⁸

An important factor for the effective implementation of development cooperation with Moldova is the establishment of the position of development diplomat at the Slovak Embassy in Chisinau in 2013.⁹ The Development Diplomat contributes to the effective analysis of development needs, communication with relevant domestic and foreign partners and donor organizations operating in Moldova. Through development cooperation, the Slovak Republic strives to contribute to Moldova's rapprochement with the European Union, the implementation of economic and social reforms and better living conditions while maintaining the country's territorial integrity.¹⁰

Development cooperation of the Slovak Republic with the Republic of Moldova in the period 2014-2019

Until 2019, the main goal of development cooperation was to support Moldova in building a stable democratic state and improving the living conditions. All available SlovakAid tools were used: grant projects, financial contributions provided by the embassies of the Slovak Republic, Sharing Slovak Expertise¹¹ program activities, projects for sending volunteers and experts, government scholarships of the Slovak Republic and financial contributions. Within the framework of multilateral development assistance, projects in Moldova were also implemented in cooperation with other international donors - UNDP, USAID¹² and the Czech Republic. The volume of development aid to Moldova in 2014-2019 amounted to almost EUR 4.8 million.¹³ In this period, subsidies were the most used development aid instrument, accounted for almost half of the allocated financial expenditure.¹⁴ The cooperation was implemented under two sectoral priorities: Good Governance and Water and Sanitation.

The Moldovan self-governments were mostly interested in financial contributions provided by the embassy, the so-called microgrants, through which small infrastructure projects, such as reconstruction of buildings of educational facilities, revitalization of sports

⁶ https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/strednodoba_strategia_rozvojovej_spoluprace_sr_2019-2023-2.pdf

⁷ <https://www.devex.com/organizations/slovak-agency-for-international-development-cooperation-slovakaid-52150>

⁸ <https://www.oecd.org/dac/development-assistance-committee/>

⁹ This position is occupied by the Ambassador Dušan Dacho.

¹⁰ Stratégia Slovenskej republiky pre rozvojovú spoluprácu s Moldavskou republikou na roky 2019-2023.

¹¹ Until 2018 known as CETIR - Centre for Experience Transfer from Integration and Reforms

¹² United Nations Development Programme, United States Agency for International Development

¹³ Source: Správy o oficiálnej rozvojovej pomoci Slovenskej republiky za roky 2014-2019, Štatistický systém ODA Slovenskej republiky.

¹⁴ Stratégia Slovenskej republiky pre rozvojovú spoluprácu s Moldavskou republikou na roky 2019-2023.

grounds and public spaces, repairs and completion of technical infrastructure in municipalities, were implemented.¹⁵ Through co-financing, SlovakAid participated in the extensive USAID project "My Community" aimed at increasing the level of services to citizens and supporting their active involvement in the functioning of local governments, as well as building client centers of local governments according to the Slovak model.

Cooperation with Moldova in the field of water and sanitation concerned mainly the construction of infrastructure. All infrastructure projects included components aimed at supporting the protection of water resources, the sustainable use of water and raising environmental awareness, especially in rural settlements. In the area of water management, the project of building the capacity of national surface water monitoring was supported, which was financed by SlovakAid and implemented by UNDP. The Czech Republic is a natural partner in development cooperation with Moldova in terms of sectoral penetration. It is mainly the use of complementarity in the implementation of small projects for local communities, e.g. in the social field or in support of civil society, or improving access to drinking water.

Country Strategy Paper

Development cooperation strategy with Moldova, the so-called Country Strategy Paper (CSP) is based on the Medium-Term Development Cooperation Strategy of the Slovak Republic for 2019-2023. The CSP is based on the implementation of development projects in the country. The purpose of the CSP is to approach and deepen the priorities of the development cooperation of the Slovak Republic in Moldova with the current needs of the country and the real possibilities of Slovak entities.

The Slovak Republic's strategy for development cooperation with Moldova for 2021 - 2023 defines three sectoral priorities: The first priority is to support the building of a stable and democratic Moldova with an effectively functioning state administration by sharing the transformation experience of the Slovak Republic. Activities in the area of strengthening the state's administrative capacity are based on the Association Agreement between the EU and Moldova and the DCFTA agreement implemented in 2014. Based on these agreements, Moldova receives financial support as well as an economic orientation to the West.¹⁶ The implementation of the changes resulting from the Association Agreement is a long-term process, which is often hampered by the country's political instability. In this area, Slovakia can provide expertise based on its own experience in the reform process in the field of public finance, social and health insurance, regional development or public administration more efficient performance of self-government management, especially towards improving the level of services for citizens and activating civil society.

The second priority of the strategy is to improve the quality of life and health of the people of Moldova through efficient and sustainable management of water and other natural resources, waste management and environmental protection. This priority focuses on increasing the level of drinking water supply, wastewater treatment, waste management and environmental protection, including environmentally friendly waste management. Environmentally oriented activities will be aimed primarily at children and young people with the aim of activating them for environmental protection.

Third priority of bilateral development cooperation with Moldova - Improving the performance of the business sector by supporting the take-up of innovation in SMEs and promoting sustainable employment supports the creation of innovation and sustainable jobs in higher value-added sectors. This priority is focused on linking the market environment with the education sector and new business initiatives with innovation potential in environmentally friendly sectors. Development cooperation reflects the objectives of Agenda 2030 - the topic of

¹⁵ Ibid.

¹⁶ HLAVÁČEK, Petr – ROMANCOV, Michael: Vytěsnená Evropa? Kontexty a perspektivy evropské „východní otázky“, Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3138-9.

the environment is reflected in the support of activities aimed at streamlining the functioning of state administration and self-government with the aim to reduce pressure on the environment and climate change, e.g. by reducing emissions, water consumption as well as organic farming.¹⁷

Development cooperation tools

The main tools for the implementation of bilateral development cooperation of the Slovak Republic in the Republic of Moldova are grant projects implemented by Slovak entities on the basis of calls announced by SAIDC. Financial contributions provided by the embassy, the so-called “microgrants” are also used. An important role in development cooperation with Moldova is played by the tool for providing knowledge and experience - Sharing Slovak Expertise. This tool supports the exchange of experience between Slovak and Moldovan public sector entities. In order to mobilize private resources for development needs, in 2021 the Slovak Challenge Fund in Moldova is available.¹⁸

In the field of education, government scholarships from the Slovak Republic remain available to Moldovan students to support the mobility of students and researchers.

The Slovak Republic is also involved in the EU Joint Programming. The Republic of Moldova is included among the 6 countries of the Eastern Partnership¹⁹ with a view to the political association and economic integration of the Eastern Europe partners.

Cooperation with international donors

In Moldova, the Slovak Republic is also actively involved in cooperation with other major development donors and organizations. Until the end of 2021, there is cooperation with USAID on the “My Community” project. Under this project, with the involvement of the Czech Republic, the Slovak Republic supports the construction of a sewage treatment plant in the Town of Straseni. The Slovak Republic strives to develop cooperation within the Visegrad Group, the Slavkov Format as well as other established donor countries. At the same time, support continues within the strategic project of the Ministry of Finance of the Slovak Republic and UNDP in the area of public finance management “Public Finances for Development” and support of innovations in the public sector through the current project of the Ministry of Finance of the Slovak Republic and UNDP “Transformative Governance and Funding”. Thanks to the dynamic approach of the Embassy of Chisinau and the activity of a development diplomat in the country, an effective combination of available tools is ensured, as well as functional coordination with existing EU programs and economic diplomacy.

Conclusion

In terms of the Medium-Term Development Cooperation Strategy of the Slovak Republic for the years 2019 - 2023, Moldova is one of the three SlovakAid program countries. Development cooperation with the Republic of Moldova is based on the Agreement on Development Cooperation between the Government of the Slovak Republic and the Government of the Republic of Moldova, which was signed in October 2013. Moldova has been SlovakAid's partner country since 2009. Since then, cooperation intensity has increased significantly. In 2013, the Slovak Embassy in Chisinau was established in Moldova and the

¹⁷ Stratégia Slovenskej republiky pre rozvojovú spoluprácu s Moldavskou republikou na roky 2021-2023.

¹⁸ The Slovak Challenge Fund is focused on involving the private sector in SlovakAid's development activities. The program supports synergies between the goals of Slovak development cooperation and business goals in developing countries. The result of the program is the emergence of new partnerships with local entrepreneurs.

¹⁹ See more on: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation/eastern-partnership_en

implementation of development cooperation is supported by the activity of a development diplomat, who contributes to a more effective implementation of development interventions of the Slovak Republic in Moldova. In 2017, the Slovak Republic also won the important position of Head of the EU Delegation in Moldova.

By signing the Association Agreement with the EU in 2014, Moldova has committed itself to implementing reforms. In the same year, Moldova became a SlovakAid programming country. The Slovak Republic has long supported Moldova's transformation efforts, its economic growth, providing assistance in implementing reforms. At the same time, the development cooperation of the Slovak Republic with Moldova respects the Objectives of the 2030 Agenda for Sustainable Development. The Slovak Republic, as an established donor and a developed country, is obliged to continuously increase the budget for development cooperation and at the same time focus on the effectiveness of its provision.²⁰

In 2020, the long-term development cooperation's challenges were extended by the COVID-19 pandemic. The development cooperation of the Slovak Republic with Moldova has thus been largely adapted to the country's urgent needs arising from the pandemic.²¹

The effectiveness of development cooperation in Moldova is largely dependent on the country's internal political situation. In the presidential elections in November 2020 and in the early parliamentary elections in July in 2021, voters gave a strong mandate to the pro-European government and the president, giving Moldova a unique opportunity for further reforms during this period of domestic political stability, especially in the areas of justice and the fight against corruption.²²

Despite the fact that Slovakia is a small country with limited economic potential, there are several options for effective implementation of development assistance to Moldova. One response is the wider involvement of the non-governmental sector in development cooperation as well as sustainable private sector investment in Moldova. In this case, the involvement of the Slovak Chamber of Commerce and Industry through its regional chambers, or activity of the Slovak Agency for Investment and Trade Development would be appropriate. During the transformation process of Moldova, Slovakia can also offer the professional experience of diplomats or personnel capacities in the form of experts and volunteers. Another possible tool to support development cooperation with Moldova, which is still much underused, is the involvement of local and regional authorities through the sharing of experience. Municipalities can be helpful in activities focused on public finance management and program budgeting of local governments, improving services to citizens, support for decentralization of local governments, smaller infrastructure projects, citizen participation in public affairs or waste management.

References

1. HALUŠKOVÁ, Eva - BOŽIK, Jozef: *Chudoba, spoločenské súvislosti a sociálne politiky na jej odstránenie*. Bratislava: Iris, 2015. ISBN 978-80-8153-040-1.
2. HLAVÁČEK, Petr – ROMANCOV, Michael: *Vytěsnená Evropa? Kontexty a perspektivy evropské „východní otázky“*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3138-9.
3. *Hlavní aktéři SlovakAid*. [online, 23.10.2021] In: <https://slovakaid.sk/hlavni-akteri-slovakaid/>
4. *Moldavsko má podporu Slovenska, ubezpečoval Korčok v Kišínove*. [online, 23.10.2021] In: <https://www.aktuality.sk/clanok/j3113rj/moldavsko-ma-podporu-slovenska-ubezpecoval-korcok-v-kisinove/>
5. *Slovak Agency for International Development Cooperation*. [online, 23.10.2021] In: <https://www.devex.com/organizations/slovak-agency-for-international-development-cooperation-slovakaid-52150>
6. *Slovak Agency for International Development Cooperation*. [online, 23.10.2021] In: <https://slovakaid.sk/en/samrs/>

²⁰ Foreword of the former minister Miroslav Lajčák, *Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023*.

²¹ *Správa o rozvojovej spolupráci Slovenskej republiky za rok 2020*.

<https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/Vlastny-material.docx.pdf>.

²² <https://www.aktuality.sk/clanok/j3113rj/moldavsko-ma-podporu-slovenska-ubezpecoval-korcok-v-kisinove/>.

7. *Správa o rozvojevej spolupráci Slovenskej republiky za rok 2020.*(2021): [online, 23.10.2021]In:<https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/Vlastny-material.docx.pdf>.
8. *Správy o oficiálnej rozvojevej pomoci Slovenskej republiky za roky 2014-2019.* (2020): [online, 23.10.2021]In: *Štatistický systém ODA Slovenskej republiky; správy UNDP*
9. *Strednodobá stratégia rozvojevej spolupráce SR na roky 2019-2023.* (2019): [online, 23.10.2021]In: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/strednodoba_strategia_rozvojevej_spoluprace_sr_2019-2023-2.pdf
10. *Stratégia Slovenskej republiky pre rozvojovú spoluprácu s Moldavskou republikou na roky 2021-2023*(2021): Bratislava: Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2021. [online, 23.10.2021]In: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/CSP-Moldavsko_online_23.7.pdf
11. *Výbor OECD pre rozvojovú pomoc.* [online,23.10.2021]In:<https://www.oecd.org/dac/development-assistance-committee/>
12. *Východné partnerstvo EÚ.*[online, 23.10.2021] In:https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation/eastern-partnership_en

Juraj ONDRIAS

Assistant Professor, Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

RUSSIA'S ROLE IN THE CHINESE POLAR SILK ROAD

Abstract: The aim of this paper is to briefly present the role of Russia in the Chinese initiative of the Polar Silk Road (PSR), which is part of the broader Belt and Road Initiative (BRI). The paper will first describe the origin of the BRI with a focus on why the PSR is seen as a necessary component of this initiative. It will next look at Russia's role in the PSR and the mutual benefits of cooperation to both China and Russia. The complementarities between the PSR and Russia's own Northern Sea Route (NSR) are highlighted, and some of the key projects of mutual cooperation are mentioned.

Introduction

The rapid economic rise of China has led it to an expansion of its trade and investment interests ever further afield. This trend has led China to create its Belt and Road Initiative (BRI), which comprises a land-based and a sea-based component – respectively, the Silk Road Economic Belt (SREB) and the Maritime Silk Road (MSR). But global warming and the consequent melting of the polar sea ice has led to the increased viability of another route, this time through the Arctic, named by China as the Polar Silk Road (PSR). The aim of this paper is to briefly present the role of Russia in the Chinese initiative of the PSR, which is part of the broader BRI. The paper will first describe the origin of the BRI with a focus on why the PSR is seen as a necessary component of this initiative. It will next look at Russia's role in the PSR and the mutual benefits of cooperation to both China and Russia. The complementarities between the PSR and Russia's own Northern Sea Route (NSR) are highlighted, and some of the key projects of mutual cooperation are mentioned. The main method of research was the study and analysis of policy and research papers of decision-making institutions and internet portals of relevant media. The conclusion reinforces the necessity of cooperation between both countries to enable the PSR (and NSR) to reach its full potential.

1 Origin of the Polar Silk Road

The Belt and Road Initiative was introduced by Chinese President Xi Jinping during a visit to Astana in Kazakhstan in September 2013 (Viehe et al., 2015). The project was initially intended to develop infrastructure across Central Asia, and foster trade and other exchanges with the Central Asian countries, to aid in the development of China's relatively poorer Western provinces and autonomous regions. However, the initiative quickly expanded to entail the connection of China to Europe and the Middle East through the overland routes of Russia and Central Asia. This was to be facilitated mainly by constructing or renewing roads, railroads, bridges, pipelines and other projects of physical infrastructure. Together, these

overland routes, or corridors, are called the Silk Road Economic Belt (SREB), and comprise the land-based component of the BRI. The second component of the BRI, the Maritime Silk Road (MSR) was introduced by Xi Jinping on another foreign trip, this time to Jakarta in Indonesia, in October 2013 (Wu, Zhang, 2013). The MSR is meant to develop routes through the South China Sea and Indian Ocean all the way to the Mediterranean Sea, by investing in port infrastructure.

However, the MSR has some drawbacks that make an alternative maritime corridor (such as through the Arctic – i.e. the PSR) quite attractive to China. The principal concern for China is the power projection of the USA, which has allies and bases throughout the regions traversed by the MSR. Among these are the US military base on the Indian Ocean island of Diego Garcia, which enables US power projection over the entire Indian Ocean and its shipping routes, or the US naval base at Camp Lemonnier in Djibouti, near the strategic Bab-el-Mandeb strait, which could potentially seal off the Red Sea to Chinese shipping. However, the status and capabilities of India are also a rising concern for China, due to increased rivalry between the two countries, since the entire stretch of the MSR in the Indian Ocean passes within easy reach of India. India itself is worried that the various projects within the scope of the MSR are aimed at encircling the country, and Indian analysts have joined their Western counterparts in labeling the MSR as a “string of pearls” strategy by China. In this view, the MSR is not merely an economic project, but it also has geopolitical security and strategic implications and serves as a means for China to tighten its grip on the region of the South China Sea and Indian Ocean through the individual “pearls”, i.e. investment projects along the MSR (Pehrson, 2006, p. 3). China of course denies any such ambitions but India feels threatened enough to deepen security cooperation with the USA. One of the most visible results of this cooperation is the Quadrilateral Strategic Dialogue, known as the Quad. This is an informal strategic dialogue between the USA, Australia, Japan and India, aimed at countering the rise of China (Pejsova, 2018, p. 1). This cooperation has extended into joint naval exercises, which is particularly alarming to China due to its reliance on maritime routes and its lack of power projection or a blue-water navy to protect its interests along these routes against these or any other potential adversaries.

For these reasons, China has decided to include a third component into the BRI – that of the Polar Silk Road (State Council, 2018). This route connects Chinese ports with those of Northern Europe via the Arctic Sea. The most viable route currently sticks close to the Russian Arctic coast, giving Russia an important role in the project.

2 Russia and the Polar Silk Road

Russia is of course already active in the region, with its own project of the Northern Sea Route (NSR), which is meant to develop the Russian Arctic and turn the coastal seas into a viable international waterway. The NSR and the PSR overlap significantly in their location and their goals, making Russia and China natural partners in the region due to the complementarities of their strengths. Russia has control over the territory and the coastal waters, as well as the natural resource wealth under the ground and water surface (with claims stretching far out into the Arctic). It also has generations’ worth of know-how about the Arctic. However, it lacks the finances to properly develop the region and exploit its natural wealth, especially oil and natural gas but also various ores. This created an opening for China, which has a surplus of capital and a hunger for natural resources, especially energy commodities.

But to fully exploit the potential of the route, both countries will have to overcome the issue of navigability – until a few years ago, it was only ice-free and navigable for a few months in the summer. This increased the risks to passing vessels of damage by sea ice and made the route much more expensive due to the need to hire Russian icebreakers to enable other ships to pass. However, rising global temperatures due to climate change have resulted in the melting of the Arctic polar ice cap, and consequently ensured that Russian Arctic waters are free of sea ice for longer stretches of time each year.

A navigational breakthrough came in August 2017, when the LNG tanker *Christophe de Margerie*, which belongs to the Modern Commercial Fleet (Sovcomflot) shipping company of Russia, became the first vessel to cross the NSR without an icebreaker escort (Barkham, 2017). The tanker also set a record by accomplishing the voyage from Hammerfest in Norway to Boyeong in South Korea in 22 days, of which 6.5 days were spent on traversing the NSR (TASS, 2017). The vessel is one of a new class of 15 expected tankers with icebreaking capabilities (Port Technology, 2018). The lack of reliance by these vessels on an auxiliary icebreaker should serve to decrease the travel time even more significantly. Another success for the *Christophe de Margerie* came in 2020 when it became the first such ship to complete an eastbound voyage in May, two months earlier than the usual transit window from July to September. The same vessel pulled off another coup demonstrating the potential of the NSR in January and February 2021, when it performed an experimental round trip of the NSR from the port of Sabetta, about which more will be written below. The tanker accomplished the first phase of the journey to China in January without the assistance of an icebreaker. On the return journey in February, it did utilize the services of a nuclear icebreaker for 2 500 km during the voyage along Russia's Arctic coast. Even so, the voyage broke the record for winter navigation. It also doubled the window of navigation for that part of the Arctic, according to the CEO of Sovcomflot, Igor Tonkovidov (Odynova, 2021).

These developments serve to increase the attractiveness of the passage for China. But possibly even more important than the passage is the potential for the Russian Arctic in supplying oil and natural gas to the Chinese. There have been breakthroughs on this front as well. The Russian energy enterprise Gazprom claimed that *"it took 47 days to deliver a cargo with 144,000 tonnes of light Novy Port oil grade to the Chinese port of Yantai on the Bohai Sea from Russia's north-western city of Murmansk"* (Reuters, 2020). As such, China has become the privileged partner for Russia in developing the NSR (as well as other regions of Russia East of the Ural Mountains), because few other countries can match the sheer size of the Chinese economy, its appetite for natural resources and the amount of capital that China is willing to export abroad. Several projects have been developed by Russia and China to exploit the region using the strengths of both partners.

One such project is the creation of the Yamal-LNG facility for the production of LNG near the village of Sabetta on the Northeastern tip of the Yamal Peninsula in the Russian Arctic. The facility is the world's largest LNG project (Chun, 2020). It will be accompanied by a seaport and an airport, and should have a production capacity of 16.5 million metric tons of LNG annually. Because of the high costs involved and the necessity for foreign capital and market demand, Russia entered into partnerships with foreign companies. While the major Russian gas company Novatek has a 50.1% stake in the project, other shareholders include the French gas company Total with a 20% stake, and, more significantly for the future of the region, the China National Petroleum Corporation (CNPC) a Chinese state-owned enterprise (SOE) with 20% and the Silk road Fund with 9.9%, which is also a Chinese state-owned investment fund (TASS, 2017).

Another example of mutual cooperation is the planned expansion of port of Zarubino, which is situated Southwest of Vladivostok, close to the border with China. This agreement was signed in 2014 between the port operator in Zarubino, the government of Jilin Province in Northeast China and the China Merchants Group, another SOE. While not part of the Arctic, it is part of the PSR and an example of the importance of Russia in this initiative. The intention is *"(...) to develop Zarubino into the biggest port in northeast Asia over 18 years, with capacity to handle 60 million tonnes of goods a year"* (Chun, 2020). A shipping route along the Tumen river from Hunchun in Jilin Province to Zarubino and then on to Zhoushan in Zhejiang Province on the central coast of China has been in operation since September 2018. The deal also includes the construction of railroads which will connect the port to China by land as well. It is therefore intended to develop Russia's Far East as well as Northeast China. This region of China was formerly the seat of heavy industry in the country, but it has been suffering from

economic stagnation over the past few decades in contrast to the dynamic development along the central and Southern coasts of China.

Conclusion

The Northeast passage is becoming an ever more viable maritime transport route due to global warming. This is good news for Russia, which can use it for developing its Arctic regions. But Russia is not the only power interested in this route – China is also eyeing it as an alternative to the Maritime Silk Road within its Belt and Road Initiative. For China, this route, which it calls the Polar Silk Road, is a welcome way to reduce dependency on the traditional trade routes along Southern Eurasia that are within the reach of potentially hostile powers, especially as regards the chokepoints such as the Malacca Strait, the Bab-el-Mandeb or the Suez Canal. Russia is the main partner for China in this initiative, since the bulk of the PSR follows the Russian coast. The Russian Arctic is also a valuable source of oil, natural gas and other commodities which China wants. For its part, China can supply the massive amounts of capital needed for the development of the route and the region as a whole. Mutual cooperation along this route is therefore in the interest of both countries.

References

1. Barkham, P. (2017). Russian tanker sails through Arctic without icebreaker for first time. *Guardian*. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2017/aug/24/russian-tanker-sails-arctic-without-icebreaker-first-time>
2. Chun, Z. (2020). China's 'Arctic Silk Road' projects. *China Dialogue Ocean*. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: <https://chinadialogueocean.net/12569-chinas-arctic-silk-road-projects/>
3. Odynova, A. (2021). Russian tanker cuts a previously impossible path through the warming Arctic. *CBS*. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: <https://www.cbsnews.com/news/russian-tanker-cuts-a-previously-impossible-path-through-the-warming-arctic/>
4. Pehrson, C. J. (2006). *String of Pearls*. Strategic Studies Institute. 36p. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: <http://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/pub721.pdf>
5. Pejsova, E. (2018). The Indo-Pacific: A Passage to Europe? *EU Institute of Strategic Studies*. (3), 4p. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%203%20The%20Indo-Pacific_0.pdf
6. Port Technology (2018). LNG Carrier Breaks Northern Sea Record. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: https://www.porttechnology.org/news/lng_carrier_breaks_northern_sea_record/
7. Reuters. (2020). Russia's Gazprom Neft sends its first oil cargo to China via Arctic Route. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: <https://www.reuters.com/article/us-russia-oil-gazpromneft-china-idUSKCN24E1X6>
8. State Council (2018). China's Arctic Policy. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm
9. TASS. (2017). Christophe de Margerie LNG tanker covers Northern Sea Route in record 6.5 days. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: <https://tass.com/economy/961438>
10. Viehe, A. et al. (2015). *Understanding China's Belt and Road Initiative*. Center for American Progress. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/security/report/2015/09/22/121628/understanding-chinas-belt-and-road-initiative/>
11. Wu, J., Zhang, Y. (2013). Xi in call for building of new 'maritime silk road'. *China Daily*. [Accessed 24. 10. 2021]. URL: http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-10/04/content_17008940.htm

Barbora JANUBOVÁ

Assistant Professor, Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia
barbora.janubova@euba.sk

ISLAMIC BANKING IN THE EUROPEAN UNION²³

Introduction

Islamic Banking (IB) brings alternative forms of financing for households, companies, and the public sector, which can also be attractive and useful for European economies. In 2020, the presence of IB was recorded in 135 countries, of which 36 European and 25 Member States of

²³ The article is a part of the project of VEGA, no 1/0490/19 (The Islamic factor in the world economy).

the European Union (EU) (ICD, 2020, p. 70.). These are mostly small-scale activities, pioneering initiatives and slow-paced changes. This new form of financing for European economies offers new challenges, but also points to the obstacles that arise under IB. Of course, the political will, the attitudes of the majority population and the reactions to world events also contribute in some way to the perception of IB and Islamic learning in general in Europe.

In this paper, we focus on the development and potential of IB in the EU countries and the factors that are likely to affect the development of IB not only in the EU but also throughout Europe.

Current state and Results

According to the indicator, the Islamic finance development indicator (IFDI) offers the best conditions for the development of Islamic banking in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. It is followed by Bosnia and Herzegovina, Switzerland, and Luxembourg, with only the value of the IFDI for the United Kingdom showing a higher value than the world average. This is also related to the fact that London is one of the most important financial centres in the world, and conditions for Islamic banking have been gradually developed in the United Kingdom since the 1980s. We currently call the United Kingdom the leading European country in Islamic banking. Of the EU countries, Luxembourg, Cyprus, Latvia, and the Slovak Republic have the highest coefficient. However, it should be noted that the highest value of the IFDI index does not automatically mean the best conditions for services and goods produced in accordance with Sharia.

The index consists of 5 components: quantitative development, knowledge, management, corporate social responsibility, and awareness, with each category having its own subcategories. It is therefore a comprehensive index which, in addition to the scope of Islamic banks and products in the country, also notes the conditions for the entry of new companies, public and academic awareness, etc. (ICD Thomson Reuters, 2019). The following table shows, given the availability of the IFDI, value for all European countries.

Table 1: IFDI index values and its components for European countries

Country	IFDI	QD	Knowledge	CSR	Governance	Awareness
United Kingdom	12.214	1.611	14.943	26.62	11.184	6.711
Bosnia and Herzegovina	8.462	2.166	8.479	0	9.805	21.858
Switzerland	6.852	0.794	1.941	20.477	9.233	1.814
Luxemburg	4.391	8.316	3.679	0	5.556	4.405
Ukraine	3.983	0	2.123	0	11.111	6.682
Cyprus	2.758	3.478	0.438	0	0	9.873
Macedonia	2.678	0	2.69	0	0	10.701
Serbia	2.404	0	2.743	0	0	9.278
Albania	2.365	1.287	0	0	0	10.536
Latvia	2.245	0	1.053	0	0	10.171
Slovakia	2.208	0	2.738	0	0	8.302
Bulgaria	2.2	0	1.555	0	0	8.544
Hungary	1.997	0	2.718	0	0	7.264
Poland	1.972	0	6.214	0	0	3.647
Greece	1.858	0	3.377	0	0	5.915
Romania	1.764	0	2.47	0	0	6.35
France	1.455	0.223	2.108	0	4.314	0.63
Czechia	1.426	0	1.315	0	0	5.812
Russian Federation	1.172	0.275	2.427	0	0	3.158
Germany	1.151	0.131	0.536	0	4.359	0.728
Finland	1.099	0	0.827	0	0	4.667
Portugal	1.089	0	0	0	0	5.44

Ireland	1.062	0.416	0.996	0	0	3.9
Belgium	1.047	0.462	1.521	0	0	3.253
Denmark	0.974	0.16	1.116	0	0	3.593
Norway	0.919	0	0.416	0	0	4.18
Italy	0.874	0	3.006	0	0	1.364
Spain	0.868	0.039	2.44	0	0	1.86
Austria	0.806	0	0.378	0	0	3.652
Sweden	0.772	0.13	0.818	0	0	2.914
Netherlands	0.689	0.145	1.429	0	0	1.873
world	10.792	6.007	10.164	8.18	14.047	15.564

Notes: QD – Quantitative Development, CSR – Corporate Social Responsibility, not bold countries outside EU.

Source: ICD THOMSON REUTERS. (2019): Islamic Finance Development Indicator. In: *ICD THOMSON REUTERS*.

The very first Islamic banking system in the Western world was established in Luxembourg in 1978, because of oil shocks and the strengthening of the political influence of Arab countries. Subsequently, in 1981, the financial services provider Dar al-Mal al-Islami was established in Switzerland, in 1982 the International Islamic Bank in Copenhagen, Denmark, and Al-Barakah Bank in the United Kingdom (Bekkin, R., 2007). About a more significant increase in financial institutions, resp. providing Islamic financial products, we can speak from the beginning of the 21st century. Financial institutions and banks have started to emerge in Bosnia and Herzegovina and other banks in the United Kingdom (Alharbi, A., 2015). Thus, the rise of Islamic banking in Europe is developing to some extent in line with the gradual creation of market conditions and the focus of countries on the financial sector.

IB products in the broadest sense are also underdeveloped in the EU. It is retail banking, but also investment funds. Of course, large differences are perceived across Member States. This is not only on the supply side, but also on the demand side, as the presence of the Muslim population varies in the EU countries, as we state above. At the same time, a major challenge for EU countries is the legislative changes needed to license Islamic banks. It should also be noted that if a Islamic bank is licensed in a single EU Member State, it automatically has the right to offer its products and services in other EU countries (Masiukiewicz, P., 2017, p. 40). It is for this reason that we note considerable caution in licensing IB entities.

The factor that we perceive as decisive in the implementation of Islamic financial products on the European market and for the evaluation of their potential is the number of Muslims and their relative representation in the total European population, respectively at national level. There are almost 26 million Islamists in Europe. In 2016, the Muslim population in Europe represented 4.9% of the total European population (Pew Research Center, 2017). The largest Muslim population lives in France, Germany, Great Britain, Italy, the Netherlands, and Spain. In these countries, the number of Muslims exceeds 1 million (Statista, 2020). According to available statistics, countries with a higher Muslim population include Cyprus (25.4%), Bulgaria (11.1%), France (8.8%) and Sweden (8.1%). They also make up a significant proportion of the population in the Benelux countries, Austria, Norway, and Greece (Pew Research Centre, 2017).

According to a survey by the Pew Research Centre, the Muslim population in Europe will grow. The authors of the study estimate its increase in three possible scenarios according to the demographic development of the Muslim and non-Muslim population in Europe (Table 2).

Table 2: Populations in Europe according to 3 migration scenarios in 2050 (in millions)

	1st scenario	2nd scenario	3rd scenario
Muslims	35.8	57.9	75.6
Non-Muslims	445.9	459.1	463.0
Total	481.7	516.9	538.6
Share of Muslims	7.4 %	11.2 %	14 %

According to: PEW RESEARCH CENTER. (2017): Europe's Growing Muslim Population.

An important segment of the Islamic economic system is the market for halal products, which we consider to be undersized in Europe. Given the size of the Muslim population, this is a relatively attractive market segment. The attribute halal refers to products that are allowed to be consumed and consumed by active practitioners. It is not just about food, but also about cosmetic and medical products. The so-called Haram foods, on the other hand, are forbidden. The unambiguous definition of the products according to the two categories mentioned above is not entirely clear and Muslim consumers are therefore in practice reliant on reading the composition and assessing whether a particular food meets the halal conditions. For this reason, the existence of the so-called halal certificates are justified precisely in markets where the Muslim population does not represent the majority population, as is the case in European countries. However, the halal certification system is not uniform and, in many countries, not even present. Nevertheless, Kiššová and Müller point to the fact that *"a few decades ago, Muslims relied on their community's recommendations and laborious tracing of food and products; today, halal products or editions of well-known manufacturers and brands are commonly available in supermarkets"* (Kiššová, K. – Müller, V., 2019, s. 63). The halal market is developing to some extent, and the further development of the halal market represents a huge opportunity for (not only) European companies to generate profits, either through the placement of halal products on the domestic but also on the foreign market. However, for this to be possible, it is necessary to support the existence and unify the halal certificate system, which is currently decentralized, and thus the criteria for awarding a certificate are different for different providers, which may ultimately create chaos on the part of the consumer. At the level of individual states, there are so-called halal institutes or Muslim organizations that issue halal certificates.

In the practice of European countries, we note the dual importance of the existence of halal certificates. In countries with a higher proportion of the Muslim population to the total population, halal certificates are a tool for identifying authorized products for the Muslim consumer. On the other hand, in countries without a significant Muslim minority, halal certification serves as a support tool aimed at increasing exports to Muslim countries.

The presence of halal certificates is most pronounced in countries such as the United Kingdom, France, Norway, Germany, and Sweden, for example in countries with a higher Muslim population. However, we also find companies that hold a halal certificate in countries with a minimal proportion of Muslims. An example is the Polish chocolate and confectionery manufacturer Wawel (Wawel, 2019).

In the Slovak Republic, we also observe the presence of halal certification, albeit to a limited extent, which is due to the fact that the production of halal products (poultry and turkey meat) is intended for export. In 2019, the company Novofruct SK, s.r.o. Nové Zámky is also interested in producing baby food for Muslim consumers, presenting its products in February 2019 as part of the Slovak exposition at the Gulfood 2019 food fair in Dubai (The Slovak Spectator, 2019). The production of these baby foods would be for export.

Among other things, the halal market is ideally financed by Islamic finance, for example in accordance with Sharia rules. To do this, it is necessary to create space for IB in countries that are interested in expanding the halal market.

Conclusion

IB products in the broadest sense are underdeveloped in the EU. It is retail banking, but also investment funds. Of course, large differences are perceived across Member States. In general, we can divide EU countries into certain categories in accordance with the researched issues. Countries that develop IB, especially Islamic funds, are motivated by their own to develop their financial markets. These are therefore financial centres such as Luxembourg, Malta and Cyprus.

In the second category, we record countries where a larger Muslim minority lives, so the demand for IB, especially retail services, is relatively high. However, it should be noted that none of the EU countries in the implementation and provision of IB reaches the level of the United Kingdom. The most significant changes in recent years have been made by Germany, France, Ireland, and Italy.

We also observe countries with a relatively higher representation of the Muslim minority, which, however, lag the above-mentioned countries in the development of IB. These are, for example, Austria, Sweden, and Bulgaria.

In the last category we include countries with a low representation of Muslims in the population, accompanied by a low interest in the migration of Muslims to these countries. Nevertheless, some of them devote space to research and study of IB.

References

1. Alharbi, A. (2015). Development of the Islamic banking system. In: *Journal of Islamic Banking and Finance*, 2015, vol. 3, n. 1, 12-25.
2. Bekkin, R. (2007). Islamic finance: Western and Russian approaches. In: *the Understanding Islamic Finance from Capital Markets to Real Estate Conference Proceedings*. Geneva. [online]. [Cited 19.3.2021] p. 19-20. Available: <http://www.bekkin.ru/eng/index.php?rub=35&art=226>.
3. ICD Thomson Reuters. (2019). Islamic Finance Development Indicator. In: *ICD THOMSON REUTERS*. [online]. [Cited 20. 4. 2020] Available: <http://www.zawya.com/islamic-finance-development-indicator/>
4. ICD. (2020). Islamic Finance Development Report 2020. [online]. [Cited 24. 9. 2021] Available: https://icd-ps.org/uploads/files/ICD-Refinitiv%20IFDI%20Report%2020201607502893_2100.pdf
5. Kiššová, K. – Müller, V. (2019). Vplyv pravidiel halal na pozíciu Európskej únie v medzinárodnom obchode. In: *Islamské ekonomické myslenie - mýtus alebo realita?* 2019, 144 p. ISBN 978-80-225-4668-3.
6. Masiukiewicz, P. (2017). Expansion of Islamic Finance in Europe. In: *Journal of Intercultural Management*, vol. 9, n. 2, 2017, p.31-51.
7. Pew Research Center. (2017): Europe's Growing Muslim Population. In: *Pew Research Center*. [online]. [Cited 24. 4. 2020]. Available: <https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>
8. Statista. (2020). Estimated Muslim populations in European countries as of 2016. [online]. [Cited 20. 4. 2020] Available: <https://www.statista.com/statistics/868409/muslim-populations-in-european-countries/>
9. The Slovak Spectator. (2019). Nové Zámky will produce baby food for Muslim consumers. [online]. [Cited 19.3.2021] Available: <https://spectator.sme.sk/c/22055734/nove-zamky-will-produce-baby-food-for-muslim-consumers.html>
10. Wawel. (2019). Tradition with sweet history. [online]. [Cited 19.3.2021] Available: <https://www.wawel.com.pl/en/about>

Simona CHUGURYAN

PhDr., PhD., assistant professor, Department of International Political Relations, Faculty of international Relations, University of Economics in Bratislava

Rudolf KUCHARČÍK

Doc., PhDr., PhD., dean, Department of International Political Relations, Faculty of international Relations, University of Economics in Bratislava

NORWEGIAN PARLIAMENTARY ELECTIONS AND THE VICTORY OF THE LEFT

The Kingdom of Norway is a Scandinavian country located in northern Europe. It is part of the Nordic region, which is defined by certain characteristics, including a common language, religion, economic interrelation, as well as similar political institutions.

“With regards to these similarities, a co-called "Scandinavian" or "Nordic" model is commonly used in political science to analyze and to point out a number of identical or similar features.” (Brunclik, M., Havlík, V. & Pinková, A., 2011, p.1)

These features have developed gradually during a long and common historical evolution of the Scandinavian countries. These facts distinguish these countries from the rest of Europe and make this region a kind of interconnected coherent unit.

At present, we can characterize the states in this region as economically advanced democracies built on a market economy with a strong and stable welfare policy system. The same is true for Norway, whose political system is based on the parliamentary form of government. The system of political parties can be described as multipartist, and the electoral system is based on proportional representation. Minority governments are equally common also.

In Norway, 169 members of the legislature are elected to the so-called “Storting” for a 4-year term. The proportional electoral system has been used for the election of deputies to the Storting since 1920, when it replaced the majority electoral system used until then.

The Storting was established as a semi bicameral Parliament, where all members were elected in the same general election. Afterwards, one fourth of the MPs were appointed members of the Lagting. This was done by the Storting itself and based on proportionality among parties. The remaining MPs became members of the Odelsting. However, the separation of chambers applied to legislation (decisions on formal Acts) only. In most cases, including the state (fiscal) budget, the Storting operated as a unicameral Parliament. In 2007, the Constitution was amended and at the implementation of the new provision in 2009, the Storting turned into a unicameral Parliament. (Spiller, M., 2000, s. 3)

In 2017, a 17-member committee was set up to analyze the existing electoral system used to elect Members to the Storting. The task of the committee was to reform the existing system and to create a new electoral law. In its 2020 report, the committee kept the number of Storting members at 169, as well as leaving 19 constituencies. There was a change in lowering the voting threshold to 3%, and it also stated that it was necessary to abolish the used two-tier formula for the distribution of seats. These changes would not happen until 2022 and would not be implemented until the next parliamentary election in 2025.

Even the number of members of the Storting was constantly changing and only later stabilized at today's number.

„The Norwegian parliament had 155 members from the time of Eidsvoll constitution in 1814 to 1985, when the number was increased by two, and it rose again to 165 in 1989.“ (Arter, D. 2016, p. 213)

This year's elections took place in accordance with the existing unchanged electoral law.

"Currently (since 2003), for electoral purposes, the territory of Norway is divided into 19 constituencies corresponding to the administrative division of the country and their size varies between 4-17 seats. In the first phase, 150 seats are allocated at constituency level according to the modified Sainte-Laguë method. This is followed by the allocation of 19 compensation seats, with one compensation seat reserved for each constituency. Only those political entities that have received at least 4% of the votes nationwide have the right to participate in the distribution of mandates. The non-existence of an electoral clause at the constituency level, the size of constituencies and the electoral formula used result in the existence of relatively simple conditions necessary to obtain a mandate in the Storting.” (Havlík, V., 2011, p. 287)

In September this year, latest parliamentary election was held in Norway, which gained the adjective "climate election" due to the focus of the election campaign. The most important topic of the election campaign was the fight against climate change and also efforts to eliminate fossil fuels. The execution of this change is both questionable and interesting, as this is one of the most important pillars of Norwegian economy. Migration policy, which was the central

theme in previous election, remained one of the themes of the election campaign again, but it was no longer central.

The election was won by the left-wing opposition, which returned to power after eight years and replaced the right. It was the longest rule of the Conservative Party in the history of Norway.

The winner was the Social Democratic Workers' Party, which was also favored by pre-election polls. The leader of the Labor Party is the former Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre, who has been leading the party since 2014. He has held two ministerial positions. He has been the Minister of Foreign Affairs and the Minister of Health and Care Services. He has also been a Member of the Storting for Oslo since 2009.

Characteristic of the last election period was a certain shift from left-wing political parties and their policies to more radical political parties, which was also visible in other European countries. It is also interesting that since 1959, in all five Nordic countries (Norway, Sweden, Denmark, Finland, Iceland) the left now rules at the same time.

The following table summarizes the results of the parliamentary election.

„The Labor Party received the highest share of votes in the Norwegian parliamentary election, with 26.3 percent. The Conservative Party, who has been the senior partner in a coalition government over the last eight years, received 20.4 percent of the votes.” (“Share of votes”, 2021)

Table: Storting 2021 election results

PARTY	%
Labour	26,3
Conservative	20,4
Centre	13,5
Progress	11,6
Socialist Left	7,6
Red	4,7
Liberal	4,6
Green	3,9
Christian Democratic	3,8
other	3,6

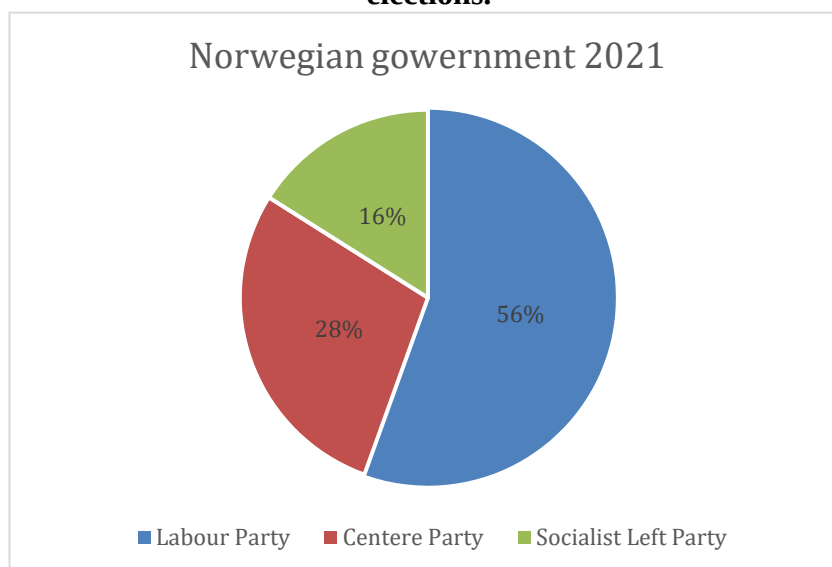
Source: Own elaboration based on: “Share of votes”, 2021

The Labor party won 48 seats, which is one less than in the previous election. Nevertheless, it became the strongest political party with a gain of 26.3%, with its president Jonas Gahr Støre forming the new government. The Conservative Party led by the former Prime Minister Erna Solberg, won second place and 36 mandates (20.4%). The party's gain was 9 seats lower than in the previous election, which is the steepest fall out of all political parties. The Center Party with its leader Trygve Slagsvold Vedum became the third gaining 13.5%, and thus 28 seats, which is a 9 seats improvement compared to the previous term. It is also one of the parties included in the future government. The fourth political party is the

Progressive Party, which is considered to be far-right in Norway, led by Sylvi Listhaug. It won 11.6% occupying 21 seats with 6 seats lost compared to 2017. We see the cause of this change in stricter migration policy and the consequent change in Norwegians' interest in the subject, as well as a growing positive attitude towards migrants. This reality was also reflected in the topics of the election campaign. The fifth position was taken by the Socialist Left Party with Audun Lysbakken in the lead with a gain of 7.6%. It occupies 13 seats in the Storting and the party improved by 2 seats. It is also one of the governing parties. The Red Party took 8 mandates with a score of 4.7%. This party had only one representative in parliament in the last term. The Liberal Party won 4.6% what led to a gain of 8 members of parliament. In the previous government they had no representation. The Green Party has now three representatives with a gain of 3.9% and has improved its position by 2 mandates. The penultimate parliamentary party became the Christian Democratic Party, winning only 3.8% and 3 seats, which was a 5 seat drop compared to the previous election. The last parliamentary party is Patient Focus with one seat. This is a new political party, founded shortly before the election in April 2021. The following graph shows the composition of the new Norwegian government.

(Processed by: ("Share of votes", 2020, 2021)

Graph: Structure of the new Norwegian government after the 2021 parliamentary elections.

Source: Own elaboration based on: Share of votes..., 2021

The election results designated the winning Labor Party's president Jonas Gahr Støre to be the new Norwegian Prime Minister. The government consists of three political parties: the Labor Party, the Center Party and the Socialist Left Party. These parties are members of a center-left coalition, which will have to come to an agreement on many issues in the areas concerning taxation, the environment, and relations with the European Union, as their positions have been inconsistent on these issues. The new government took office on Thursday, October 14, 2021.

References

1. Arter, D. (2016). *Scandinavian Politics Today*. Third edition. Manchester: Manchester University Press, ISBN 978-0-7190-9568-9, p. 446.
2. Brunclik, M. & Havlík, V. & Pinková, A. (2011). *Skandinávie. Proměny politiky v severovýchodních zemích*. Praha: Wolter Kluver p.303, ISBN 978-80-7357-703-2
3. Havlík, V. (2006). *Proměny norské politiky. Developments in Norwegian Politics* 285-305 Retrieved from:
4. https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2006/3/Polcas_2006_3_pp_285_305.pdf
5. *Share of votes in the Norwegian parliamentary election in 2017, by party*. (2020). In: Statistika 2021. 30. March 2020. Retrieved from:
6. <https://www.statista.com/statistics/739355/share-of-votes-in-the-norwegian-parliament-election-by-party/>

7. *Share of votes in the parliamentary election in Norway in 2021.* (2021), In: Statista 2021. I. October 2021. Retrived from:
8. <https://www.statista.com/statistics/1263404/election-results-norway/>
9. Spiller, M. (2000). *The Norwegian Storting: A less predictable parliament.* Retrived from:
https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/ROMMETVEDT%20-%20The%20Norwegian%20Storting_1.pdf

Ján DANČO

*PhD student, Department of International Political Relations,
Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava*

IRAN'S ROLE IN THE NEW SILK ROAD INITIATIVE

Introduction

Chinese investments in strategic areas such as energy and infrastructure are currently present in almost all regions of the world. Chinese investors develop their projects mainly in the areas of Southeast Asia, Europe, Latin America, and Africa. The Middle East region has a specific position in this regard, which is a long-term interest of Chinese investors. Mutual economic cooperation with the region has taken on a significant dimension, following the announcement of the New Silk Road initiative aimed at strengthening bilateral economic relations between China and other countries of the international community. The Islamic Republic of Iran has an important role in the implementation of the projects following the construction of the Belt and Road Initiative. Its strategic position connecting East Asia with Turkey and subsequently the rest of Europe, combined with such rich oil and gas reserves, are fundamental determinants that encourage China to increase its investment plans in that country. The aim of this paper is to identify the basic Chinese investments in Iran and the state of their implementation in the coming period.

1 Iran-China partnership

Since the Revolution of 1979, Iran's spiritual leaders have long sought to steer their country towards independence from the policies of both Western and Eastern countries. Despite this foreign policy orientation, the influence of China and Chinese investors in this country seems to be intensifying. The history of Iran-China trade relations goes deep into the past, but gained momentum, especially after 2013, when a landmark statement was made regarding the ambitious New Silk Road project (Belt and Road Initiative) by Chinese President *Xi Jinping*. Iran plays a key role in this project for two main reasons. The first is the raw material base, as Iran is one of the largest importers of oil to the Chinese market and also has significant reserves of natural gas. The second motive for Chinese investment in Iran is its strategic transit location. Iran is the gateway to other markets, including the Turkish one, and thus plays an important role in building infrastructure corridors to the European Union (Conduit – Akbarzadeh, 2018, p. 468-481).

The interest of Chinese investors in the Iranian oil industry is related, as already mentioned, to Iran's position as the main supplier of oil to the Chinese market. According to data from 2020, more than 50% of Iran's oil exports go to the People's Republic of China, a standard which both countries maintain despite the United States' system of sanctions (U.S. Energy Information Administration, 2021). The key company is the National Iranian Oil Company (NIOC), in which the Chinese giant Sinopec invested. The Chinese National Oil Company (CNPC) and its investments in the NIOC, as well as the French oil company Total also play an important role (Borovská, 2019, p. 147-156). It is clear that China is not only interested in the import of crude oil itself, but through its investments in oil and gas infrastructure it is trying to gain a dominant position on the Iranian market. This trend is also

likely to be not exacerbated by the sanctions system imposed on Iran by the Donald Trump administration.

2 China-Iran Cooperation Agreement and Ebrahim Raisi administration

The agreement between Iran and China, signed on the occasion of the 50th anniversary of the establishment of birateral relations between these two countries, plays an important role in terms of New Silk Road project. The 25-Year Comprehensive Cooperation Agreement was signed in March 2021 between Iran's Foreign Minister Mohammad Javad Zarif and the Chinese Foreign Minister Wang Yi. Through this agreement, Iran has committed itself to supplying China with oil at affordable prices for 25 years. The Chinese promise is to reinvest \$ 400 million, mainly in key Iranian infrastructure such as railways and ports. The document does not focus only on trade cooperation but also mentions joint cooperation in the military and defense fields, focusing in particular on joint training and research (China Briefing, 2021). It is clear that under this agreement, Iran will become the center of the Silk Road in the Middle East region and gain a significant ally in pursuing its political ambitions. However, many experts fear that Iran's excessive dependence on China could mean the creation of a modern colonial state that would be of particular benefit to the Chinese side. Another important issue is the relationship between the newly elected President of Iran Ebrahim Raisi, and his foreign partners. Many experts anticipate that this conservative leader will continue on the path of his predecessor Hassan Rouhani and will continue to support strengthening cooperation with Iran's main allies, Russia and China (Kalehsar, 2021).

Conclusion

After the Iranian Islamic Revolution in 1979, Iran's foreign policy orientation has changed significantly. The original Western allies were replaced in trade cooperation by Asian countries - especially Russian federation and China. The effort to strengthen mutual economic relations can be seen even today, when the issue of a bold New Silk Road project comes to the fore, which is to ensure China's access to new markets and thus strengthen its trade and geopolitical influence. It is clear that Iran, together with Pakistan, is a priority for China in its investment plans in the Middle East region. The leading field of interest is the Iranian oil industry, as China is the largest importer of Iranian oil. An important document in the development of Iran-China relations is also the agreement signed by the ministers of both countries in March 2021, committing the countries to deeper economic cooperation over the coming decades. The future of the Iranian economy will thus depend on maintaining friendly political but especially economic relations with its Chinese partner.

References

1. Borovská, Z. (2019). Projekt BRI a zhodnotenie jeho významu na Blízkom východe (s dôrazom na Irán), *Studia commercialia Bratislavensia*, No. 42, Vol. 12, p. 147-156.
2. Conduit, D. – Akbarzadeh, S (2018). Great Power-Middle Power Dynamics: The Case of China and Iran, *Journal of Contemporary China*, 28:117, p. 468-481, DOI:10.1080/10670564.2018.1542225.
3. China Briefing (2021). The China-Iran 25-Year Cooperation Agreement: What is it and Should Investors be Encouraged? Retrieved from: <https://www.china-briefing.com/news/the-china-iran-25-year-cooperation-agreement-what-is-it-and-should-regional-investors-traders-pay-attention/>
4. U.S. Energy Information Administration (2021). Country Analysis Executive Summary: Iran. Retrieved from: https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Iran/pdf/iran_exe.pdf
5. Kalehsar, O. S. (2021). How Will Ebrahim Raisi Deal With China? In *Gulf International Forum*. Retrieved from: <https://gulffif.org/how-will-ebrahim-raisi-deal-with-china/>

Jakub PERNICKÝ

1th year PhD student,

*Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava*

THE QUESTION OF SOVEREIGNTY CASE OF TAIWAN (REPUBLIC OF CHINA)

Even though in last few decades, wars for territory around the globe has reduced by quite a bit, there are still some countries, or better said regions, that haven't had the luck of settlement, and continues to fight for their rights and acknowledgment. One of the last three most mentioned examples would probably be Palestine, Hong-Kong, and Taiwan. The last two, which are located in Asia, East of China, are in a difficult regional uneasiness.

Palestine, although in different location and different cultural approach, faces not quite the same, but similar problems with recognition in the world. Not that long ago, we observed a new fighting spark between Palestine and Israel which brought, once again, another unrest to international relations. Fortunately, the "active conflict" situation mostly calmed down as quickly as it started, but there are still definitely noticeable tensions between the two nations.

Hong-Kong have been going through tough times for a few years now as well. Since 2014, when China published policy paper, which signaled the Chinese intentions to enlarge the interventions into political sovereignty of Hong Kong, overall optimism about the full autonomy was declining. China was slowly, but visibly, adapting it's policy to prevent further enlarging of Hong Kong autonomy. The point, where people of Hong Kong felt like China went too far, was probably in 2019. Hundreds of protesters surrounded the Central Liaison Office which is China's primary arm in Hong Kong. The demonstrations had begun in a peaceful manner, against a bill that would have allowed extraditions to mainland China. Unfortunately, China could afford to look incapable, and needed to deal with this situation, while their acceded to the socialist practice. Socialist party was able to create an agency in Hong Kong, that answered directly to them. After that, authorities of the agency, have arrested more than 110 people in national security investigations over the past year, charging 64, including most of the city's best-known pro-democracy activists. Oppression continues to this day.

The thing is, China is facing another big problem, which could weaken their strong position. That problem, which was discussed even more recently, is Taiwan.

While Taiwan was still under Japanese rule, the Republic of China was founded on the mainland on 1 January 1912. From the beginning, it was based in mainland of China. The situation would change, only after the end of World War II, and resumption of Civil War in China. Chinese Nationalists, which were led by Chiang Kai-shek, were on the defeated side and needed to find a new refuge in 1949. But China never stopped caring for the island. During the more than 60 years in which the Taiwan (Republic of China) government and the China (People's Republic of China) government have coexisted, the PRC government has claimed that the island of Taiwan is China's territory.

Currently, only a few countries recognize Taiwan. Most recognize the Chinese government in Beijing instead. The US has no official ties with Taiwan but does have a law which requires it to provide the island with the means to defend itself. Then there is also a fact, that Taiwan is not a member of United Nations. Fifty years ago, it was decided at the UN headquarters, that the Republic of China was out of the organization. On the other side, People's Republic of China was recognized as the "only legitimate representative of China" and admitted into the UN as a permanent member. This was not an easy situation for ROC government. At the beginning, there was still a lot of countries, that acknowledge ROC, but as the situation developed in the world, and China was getting a much bigger political subject,

other states changed their directions as well, leaving Taiwan with only 15 diplomatic allies today.

Last weeks the tension has risen significantly. The record number of Chinese military flights near Taiwan shows that Beijing is prepared to step up pressure on the Taiwanese leadership. China's military flew tens of fighter aircraft as many as 149 times toward Taiwan in just a few days. When Song Yu-Ning, a senior editor at Defence International magazine was asked, what was the intention behind those flights, he answered : "We don't know the reason behind it, but the intensity of military exercises could increase the chances of incidents that would start a war."

Another factor that could be behind those threats, is a historical development of policy making in Taiwan. In 2000, ROC elected Chen Shui-bian as president which made Beijing alarmed, since Mr Chen had openly backed independence. Four years later, people of Taiwan decided in a vote, and Mr Chen was re-elected. In a short time as a reaction to this fact, China passed a so-called anti-secession law, stating the possibility to use "non-peaceful means" against Taiwan if it tried to "secede" from China.

Eight years later, in 2016, Taiwan's current president Tsai Ing-wen was elected. This once again, wasn't a very good message for China since she is the leader of the Democratic Progressive Party (DPP), which leans towards eventual official independence from China. At the time of the elections for her second term, described disturbing situation was going on in Hong Kong, which was closely observed by Taiwan people. They felt that the situation of Hong Kong could also transfer to Taiwan. China's implementation of a national security law in Hong Kong was widely seen as yet another sign that Beijing was becoming more assertive in the region.

As of Taiwanese leaders, Tsai Ing-Wen (president) said that "Taiwan will not bow to pressure from China and will defend its democratic way of life." These words were said on Taiwan's National Day, which came after China's President Xi Jinping vowed to fulfil reunification of China. Reaction from China didn't took too long, while it denounced Ms Tsai's speech, saying it "incited confrontation." It is clear that Taiwan is not looking for any devastating outcomes out of these confrontations. Defense Minister Chiu Kuo-cheng stated, that Taiwan have no intention to starting war with China, but will defend itself in a full scale. They also want to maintain status quo with China.

Very important fact in all of that, is a position of other states. US, as one of the long time supporter of Taiwan, led by Joe Biden, stated that they would defend Taiwan if China attacked, which was in an apparent departure from a long-held US foreign policy position. Although the has no official diplomatic ties with Taiwan, president Biden stated that they have a commitment to help Taiwan in case of an attack.

Even though China still keeps threatening Taiwan, the citizens see the situation quite differently. Most of them states, that they are not concerned, because the threats has always been there and there is nothing to worry about. There are in fact a lot of Chinese people living in Taiwan, and many Taiwanese people living in China. The cultural identity is nearly the same and therefore they don't feel threatened by China, since in their eyes, it would be an attack of their own citizens.

At the end, what needs to be said, regardless of the real threat of this situation, is that it is damaging the international relations throughout the whole world. Countries that would accept political representatives of Taiwan could face an unpleasant situation with China, that could take it offensive. On the other hand, countries that are not accepting them, and refusing any kind of diplomatic connection may look undemocratic and support the socialist regime. There is also a question of collective responsibility. Whether UN countries should stay behind autonomy of Taiwan, and not allow China to use any means to approach the reunification, or leave these "internal" matters to China in order to keep good relations with it. After all, China is an important economical subject, and no country would want to be deprived of the possibilities within this country. As I conclusion we could state, that looking at history, it is

likely that current actions would not lead to an immediate war, but still show some bad signs to the future, where China might constantly try to intervene into autonomy of Taiwan.

References

1. Alice Su, (2020), *Analysis: With a new law for Hong Kong, Beijing makes clear sovereignty is its bottom line*
2. Chris Buckley, Vivian Wang and Austin Ramzy (2021), *Crossing the Red Line: Behind China's Takeover of Hong Kong*
3. Frank Chiang, (2018), *China's Sovereignty Over Taiwan Before the US One-China Policy*
4. Jessie Yeung, (2021), *China celebrates 50 years of being in the UN -- and it's determined to keep Taiwan out*
5. Stephen McDonnell, (2021), *Biden says US will defend Taiwan if China attacks*
6. Eric Cheung, Will Ripley and Ben Westcott, (2021), *Taiwan tensions are raising fears of a conflict. In Taipei, however, people don't seem worried*
7. Tsung-Hsien Lee, (2021), *Why are tensions increasing between China and Taiwan?*
8. Ben Blanchard, (2021), *Taiwan won't start a war with China, defence minister says*

Lucia BOCKOVÁ

*JUDr., PhD., Assistant Professor, Department of International Law,
Faculty of International Relations,
University of Economics in Bratislava, Slovak Republic*

IS IT POSSIBLE TO ACQUIRE CITIZENSHIP BY INVESTMENT?

Citizenship denotes the relationship between the individual and the state which requires citizens to undertake certain responsibilities including obedience to the laws governing the state and the state then rewards the citizens by giving them rights to work, own property, vote, etc..

Generally, we can identify different concepts of acquisition of citizenship of the state. Acquisition of citizenship at birth can be either by descent (*ius sanguinis*) or by birth in the territory (*ius soli*) which is automatic acquisition linked to circumstances of birth. States also give possibility to those who are not “natural born” citizens to acquire citizenship through naturalisation. Naturalisation is never automatic but requires an application by the individual concerned. States tend to have provisions for the naturalisation of the immigrants in their legal systems. There is a lot of variation with regard to naturalisation conditions and procedures among states and there exist different types of naturalisation. One of them is citizenship by investment (CBI).

CBI is a process whereby individual can become citizen of a particular state by meeting certain specific requirements, usually making an approved investment into the economy or donation. The aim of CBI is to attract investment in exchange for citizenship of the country concerned. These programmes tend to be informally called “citizenship for sale” or “golden passports”. Besides that, Kälén calls this sub-type of naturalisation as “*ius doni*” (Kälén, 2019). The definitions of CBI schemes vary. In its 2018 study, Transparency International has focused on CBI schemes in the European Union (EU) countries which involve a large and passive form of investment, and which tend to offer a facilitated route to citizenship with limited requirements for physical presence (Transparency International, 2018, p. 2). A definition developed by the OECD based on analysis of schemes in OECD countries suggests that CBI schemes involve immediate granting of nationality in exchange for a certain investment (OECD, 2019, p. 3).

Džankić explains, that “in the context of the competitive market pressures that exist in the era of global economic interconnectedness, citizenship has become a good with which both states and investors seek to optimise their performance” (Džankić, 2012, p. 2). CBI schemes reduce citizenship to a commodity that is traded for money and not for genuine ties with the state, as is the case in ordinary naturalisation.

CBI programmes are becoming increasingly popular around the world in the last thirty years. Origins of CBI can be found in Caribbean. In 1984, Saint Kitts and Nevis, a federation of two Caribbean islands pioneered the idea of CBI, just one year after it gained independence from United Kingdom. Of those who have established CBI programmes, that of Saint Kitts and

Nevis is the oldest, both in the region and in the world. The country passed a law offering citizenship to individuals (and their family members) who made a substantial investment in the state and were of good character and not a threat to the country. The legal basis regarding CBI is contained in Part II, Section 3 (5) of the Citizenship Act 1 of 1984 as amended and supplemented and Citizenship by Investment Regulations of 2011 as amended and supplemented. These provisions allow the government to operate CBI program under which citizenship is granted to persons who qualify under criteria set by cabinet decision. The government established a legal independent authority Citizenship by Investment Unit (CBI Unit), responsible for CBI programme. The islands' weak economy was the main rationale for establishing citizenship on grounds of investment. Since then it became the key supporter of the economy besides tourism. However, because of hurricanes in the past decade which negatively affected the economy of the country, the government of Saint Kitts and Nevis had to reduce the initial investment requirements (Belton, 2020, p. 28).

Under current rules ²⁴ of the Saint Kitts and Nevis Citizenship by Investment Programme, applicant (at least 18 years of age) may apply to become a citizen by making a minimum of the three following investment options in the country:

- one-off contribution US\$195,000 ²⁵ to Sustainable Growth Fund (established in 2018), which is government-held fund,
- investing in real estate by investing from US\$200,000 (resalable after seven years) to US\$400,000 (resalable after five years) in a pre-approved real estate development, which may include hotel shares, villas, and condominium units or, for a limited time only²⁶, through the purchase of qualifying private residential property with a value of more than US\$400,000,
- Alternative Investment Option by investing in qualified infrastructural and other projects which are developed by Private Enterprise Developers (minimum investment US\$200,000) or Public Good Project Developers (minimum investment US\$175,000).²⁷

There is no residency requirement and applicants are not obliged to live in the country before or after the citizenship is granted. Furthermore, the investors don't need to pass any language or history tests, nor to surrender their existing citizenship. The process of obtaining the citizenship of Saint Kitts and Nevis through investment can only be done through the authorized agents who are designated to act on behalf of applicants and submit their applications to the CBI Unit. The entire process takes an approximate time from 4-6 months. There are strict due diligence procedures and are expected to be further strengthened by upcoming processes focusing on fingerprinting and biometrics (Financial Times, 2021, p. 35). The country also demands application-processing fees. Other relatives (spouse, children parents, grandparents) of the main applicant are also allowed to register for citizenship under the CBI programme. Those who hold citizenship of St. Kitts and Nevis, have visa-free access to over 150 countries around the world (including all EU Member States and United Kingdom) which investors consider to be the main advantage of acquiring citizenship. This number is the highest of any CBI country in the Caribbean (Financial Times, 2021, p. 35).

²⁴ Published on the official web site of the Saint Kitts and Nevis CBI programme
<https://www.ciu.gov.kn/>

²⁵ The contribution was reduced to US\$150,000 for families of up to four. This "Covid-19 discount" is valid only limited time until 31 December 2021.

²⁶ It is allowed for a period of two years, starting 1 November 2020 to 1 November 2022.

²⁷ In the past the investors had to make contribution to the Sugar Industry Diversification Foundation (introduced in 2006), as a consequence of the closure of Saint Kitts and Nevis's sugar industry the previous year. It was a public charity which helped the transition of sugar workers to other industries.

Since Saint Kitts and Nevis introduced CBI programme, a few other states have decided to grant citizenship to investors. CBI programmes are common in other Caribbean countries: Antigua and Barbuda (since 2013), Dominica (since 1993), Grenada (since 2013) and Saint Lucia (since 2015) as well as in some European states: Bulgaria (since 2005), Cyprus (since 2007, abolished from 1 November 2020), Malta (since 2013), Montenegro (since 2018) and Turkey (2017).

It is clear that CBI schemes can boost the economy of the state concerned. The CBI schemes have an economic rationale because these programs are either aimed at recovering the state's economy, or to have a positive spill-over on the state's economy (Džankić, 2012, p. 6). Caribbean countries have used CBI revenues to successfully mitigate the effects of national disasters. Even the International Monetary Fund recognised the positive impact of CBI for Caribbean states as a significant contributor of revenues, as well as its contribution to the gross domestic product (Organisation of Eastern Caribbean States, 2020). In this regard Surak argues that the microstates in the Caribbean will become ever more dependent on CBI as a revenue source (Surak, 2020). Within the EU, these schemes became part of citizenship legislation of some member states in the aftermath of the collapse of the banking sector and the financial crisis in 2009. However, the CBI schemes of Malta and Cyprus have encountered major political issues, because they "present an evident European dimension" (Carrera, 2014, p.1) and granting of member state nationality goes hand in hand with the supranational status enshrined in citizenship of the EU.

It is equally clear that CBI programmes if misused or abused, could carry risks of financial and economic crimes, including bribery and corruption, tax crimes and money-laundering, deriving from insufficient due diligence and weak governance of the schemes. Both Malta and Cyprus had been criticised by EU authorities because of their CBI programmes which lacked transparency and had negative publicity due the several scandals that occurred. Furthermore, states that fail to take background checks seriously risk a premature end of their CBI programmes and Cyprus is an example.

Despite all these facts, acquiring citizenship in exchange for investment via naturalisation is legal practice of states conducted entirely through the national law. Traditionally, investors come from Asia, Russia, Middle East or Africa. The motivation of third-country nationals to apply for CBI scheme of specific state varies and depends in particular on freedom of movement, standard of living, minimum investment outlay, mandatory travel or residence, citizenship timeline, ease of processing and due diligence, availability to family members and certainty of CBI programme. The economic and travel uncertainties originating from the Covid-19 crisis have led many to reconsider both their personal priorities and their investment portfolios. As a consequence, CBI became the beneficiary of this re-evaluation process. There is increased interest among investors seeking new citizenship since the advent of the pandemic because holding second passport allows higher mobility which was abruptly withdrawn due to Covid-19 (Financial Times, 2021, p. 4). Furthermore, CBI stand to benefit from new work from home normal and from the employees who want to trade in the office life for a chance to work overseas (Financial Times, 2021, p. 12).

References

1. Belton, K. A. (2020). *Comparative regional report on citizenship law: Anglophone Caribbean*. Global Citizenship Observatory. 2020/03. Retrieved from: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/66909/RSC_GLOBALCIT_Comp_2020_03.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Carrera, S. (2014). *How much does EU citizenship cost? The Maltese citizenship-for-sale affair: A breakthrough for sincere cooperation in citizenship of the union?* Brussels: Centre for European Policy Studies, No. 64/ April 2014. Retrieved from: [http://aei.pitt.edu/50744/1/LSE_No_64_Price_of_EU_Citizenship_final2_\(1\).pdf](http://aei.pitt.edu/50744/1/LSE_No_64_Price_of_EU_Citizenship_final2_(1).pdf)
3. Džankić, J. (2012). *The pros and cons of ius pecuniae: investor citizenship in comparative perspective*. European University Institute. EUI Working Paper, RSCAS 2012/14. Retrieved from: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/21476/RSCAS_2012_14.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Financial Times. (2021). *A guide to global citizenship. The 2021 CBI Index. Special report. August/ September 2021*. Retrieved from: <https://www.pwmnet.com/Special-Reports/CBI-Index/2021/A-guide-to-global-citizenship-The-2021-CBI->

Index?trfcsrc=_ext_SEM_GA___!!&cid=14755917325&agid=130147182400&adid=547989650089&gclid=CjwKCAjwn8SLBhAyEiwAHNTJbXAF77AVe5vlg1U0NOQaPHzmqpz9aIX_4vAi31WTw8o9uplqDYEhrxoCUtUQAvD_BwE

5. Kälén, Ch. H. (2019). *Ius Doni in International Law and EU Law*. Brill Nijhoff.
6. OECD. (2019). *Corruption Risks Associated with Citizen- and Resident-by-Investment Schemes*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/corruption/integrity-forum/oecd-corruption-risks-of-citizen-and-resident-by-investment-schemes-scoping-note-2019.pdf>
7. Organisation of Eastern Caribbean States. (2020). *IMF Credits CIP for Positive Economic Performance of OECS Countries with the Programme, Local And Regional Authorities React*. Retrieved from: <https://pressroom.oecs.org/imf-credits-cip-for-positive-economic-performance-of-oecs-countries-with-the-programme-local-and-regional-authorities-react#>
8. Saint Christopher and Nevis Citizenship Act and Subsidiary Legislation. Act 1 of 1984. Retrieved from: <https://aglskn.info/documents/Act17TOC/Ch%2001.05%20Saint%20Christopher%20and%20Nevis%20Citizenship%20Act.pdf>
9. Surak, K. (2020). *How Covid-19 will transform the market in investment migration*. Global Citizenship Observatory. Retrieved from: <https://globalcit.eu/how-covid-19-will-transform-the-market-in-investment-migration/>
10. Transparency International, Global Witness. (2018). *European Getaway: Inside the Murky World of Golden Visas*. Retrieved from: http://transparency.eu/wp-content/uploads/2018/10/REPORT-European-Getaway-Inside-the-Murky-World-of-Golden-Visas_web.pdf

ЗМІСТ

ПРОМОВА РЕКТОРА СЕРГІЙ ОКОВИТИЙ		5
СЕКЦІЯ 1. ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ		
ІЩЕНКО Ігор	СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМА АНАЛІТИКИ С ПОЗИЦІЇ КОНСТРУКТИВІЗМУ.....	6
МУКУТЧУК Nataliia	ENERGY FACTOR OF INTERNATIONAL RELATIONS IN CENTRAL ASIA.....	9
КРУТЕНЬ Христина	ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	12
СЕГЕДА Вікторія	ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ..	14
КОРОТКОВ Дмитро, МИРШАВКА Анастасія	КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ «МЯКОЇ СИЛИ».....	16
ЯРУШИН Євгеній, СКРИПНИК Наталія	ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ.....	18
ЗАВАЛІЙ Богдан, СКРИПНИК Наталія	ЛІБЕРАЛЬНА (АМЕРИКАНСЬКА) МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	20
ГОРБАЧОВА Анна	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	22
ГУСЬКОВА Анна	КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ КОСМІЧНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	25
САМОЙЛО Настя	СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	29
ВДОВИКО Дар'я	ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ, ЯКІ ЗАГРОЖУЮТЬ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ.....	31
ШИРШОВА Яна	ФРАНЦІЯ ЯК КРАЇНА-ДОНОР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	34
ГУСЕНИЦЯ Анна	МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ..	36
КИБІЧ Яна	ВПЛИВ БРИТАНСЬКИХ ЗМІ НА РЕФЕРЕНДУМ ПРО ВИХІД З ЄС.....	39
ПИЛИП'ЮК Катерина	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН В ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОМУ ПРОТИБОРСТВІ КРАЇН СВІТУ (ЗА ОФІЦІЙНИМИ ДОКУМЕНТАМИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ США).....	42
ГРИНЧАК Маргарита, ДЕРКАЧ Катерина	СПЕЦИФІКА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРО КОРОНАВІРУС В ІСЛАМСЬКИХ КРАЇНАХ.....	45
БРОВКО Олег	ЩО НАСПРАВДІ Є ГІБРИДНОЮ ВІЙНОЮ?.....	47
ІЛЮХІНА Катерина	СТАН ЖІНОЧОГО СПОРТУ В АФГАНІСТАНІ ПІСЛЯ ПРИХОДУ ДО ВЛАДИ ТАЛІБІВ.....	49
ЛЕПСЬКА Наталія	ІКОНОГРАФІЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЧНОГО СВІТУ.....	50

СЕКЦІЯ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ

ЖЕРЕБЯТНІКОВА Ірина	ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	53
ПЕРМІНОВ Володимир Tino GWATIDZO, Mariia REXHA	ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ТА КОНФЛІКТИ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	56
ШИПЕЛИК Олександр ГРИНЧАК Маргарита, КОВЕРЯ Володимир Oleksii	TO THE THEORY OF NEGOTIATION PROCESS AND INTERNATIONAL CONFLICT.....	57
НАРАОВУТСЬКИЙ БАРБАШИНА Катерина ЯРОШЕНКО Яна	ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЦІЇ.....	61
	ФЕНОМЕН МІСТ-ПОБРАТИМІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ.....	63
	INTERNATIONAL ACTORS IN CONTEMPORARY WORLD POLITICS.....	65
	ВПЛИВ ЯДЕРНОГО ФАКТОРУ НА РОЗВИТОК ГЕОСТРАТЕГІЇ ФРАНЦІЇ.....	69
	НЕОФІЦІЙНА ДИПЛОМАТІЯ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ	72

СЕКЦІЯ 3. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК

ШАМРАЄВА Валентина	НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОДНОСТОРОННІХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ НА ПРОБЛЕМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ⁷⁴	
ФІЛЯНІНА Людмила	РЕФОРМУВАННЯ АРМІЇ ТА ГЕНДЕРНІ ПЕРСПЕКТИВИ.....	76
ІВАНОВА Марія	СПЕЦИФІКА ПРОЦЕДУРИ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З БАТЬКІВ, ЩО ВИЇЗДЖАЮТЬ ЗА КОРДОН НА ПОСТІЙНЕ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ	77
ЗЮБ Олександра	МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК	80
ГОРДІЄНКО Єлизавета	ДЕФІНІЦІЯ ТА ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ.....	81
Dorota HARAKALOVÁ Zuzana Beňová	THE SEABED AND INTERNATIONAL LAW THE ROLE OF CLCS AND ISA.....	83
	KOSOVO'S DECLARATION OF INDEPENDENCE FROM POINT OF VIEW OF INTERNATIONAL PUBLIC LAW	87
НАЗАРЕНКО Марина, ГОЛЮК Марія	СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	89

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

ДАНИЛЬЯН Олег, ДЗЬОБАНЬ Олександр СИВОЛАП Дмитро	МЕРЕЖЕВІ ВІЙНИ ЯК ФОРМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКСПАНСІЇ.....	92
СТАРОДУБ Даяна	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ІНСТИТУТАМИ ЄС ТА НАТО У РЕАЛІЯХ СЕПАРАТИСТСЬКИХ РУХІВ.....	95
БУЗИНОВ Андрій	СТАН СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	100
БОБРОВА Дар'я	НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ КРАЇН ЗАХІДНОГО СВІТУ.....	102
ДЕМЧЕНКО Єлизавета ПОДОРОЖКО Поліна ДВУРЕЧЕНСЬКА Олександра Michael AUGUSTÍN	МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	104
КОВАЛЕНКО Вікторія ГРІЩЕНКО Данило	ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ РОЗВІДКИ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ.....	106
СТОРОЖУК Тетяна	МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА РУЙНІВНА СИЛА.....	110
БОГДАН Олександра	СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ОБСЄ В СФЕРІ ХІМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	112
КОВАЛЕНКО Валерія САЛАМАНІНА Софія ЗАХАРЧЕНКО Богдан ОВЧАРУК Кирило	EUROPEAN COOPERATIVE SECURITY AND ITS KEY CHALLENGES AT THE BEGINNING OF THE NEW DECADE.....	115
ЛЯКІШЕВА Лілія	УКРАЇНА В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	120
СОВА Анастасія	ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ ЯК ВИКЛИК В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	123
СТУПАК Анастасія	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ КОМПОНЕНТІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	125
	«ПІВНІЧНИЙ ПОТІК-2» ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ТА КРАЇНАМ ЄС.....	127
	ВПЛИВ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ НА БЕЗПЕКУ ЄС.....	129
	ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КОМПАНІЙ В УМОВАХ COVID-19.....	131
	НЕКОНТРОЛЬОВАНІ МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ ЯК ЗАГРОЗА РЕГІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЄС.....	133
	МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ КРАЇН СВІТУ.....	135
	МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	137
	ВПЛИВ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ НА СТАН МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....	139
	ГЛОБАЛЬНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ.....	142

Kateryna G. NAUMIK-GLADKA, Sofiia NALAPKO	SECURITY IN INTERNATIONAL RELATIONS (ASPECT OF PSYCHOLOGY).....	145
ТИХОНЕНКО Ірина	ФЕНОМЕН ТАЛІБАНІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ КООРДИНАТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ПАКИСТАН.....	147
БУТЕНКО Єлизавета	ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ БЕЗПЕЦІ.....	150
КОСТРУБІНА Тетяна	ПРИМУС ДО МИРУ: ЧИ Є ВТРУЧАННЯ У КОНФЛІКТ МИРОТВОРЦЯМИ, АГРЕСІЄЮ?.....	153
Olena PTASHCHENKO, Irakli IMNADZE, Nino IMNADZE	CURRENT CHALLENGES OF INTERNATIONAL AND NATIONAL SECURITY.....	155
ДЖИГА Лілія	СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	157
Iryna OTENKO, Maxim MOSENTSOV	SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF TERRORISM.....	159
СТЕЦІОК Микола	КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ НАТО: ЕКСПЕРТНИЙ ДИСКУРС.....	161
КАЗАКЕВИЧ Дар'я	БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. ПЕРСПЕКТИВИ ДОТРИМАННЯ СТРАТЕГІЇ.....	164
ФЕДИШИН Дмитро	КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД В ОСМИСЛЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН... ..	166

СЕКЦІЯ 5. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-2019

КУЗЬ Олег, ЧЕШКО Валентин	ТРАНСБІОПОЛІТИКА ТА ПАРАДИГМАЛЬНА ЕКСПЛІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ЧИННИК COVID-19.....	169
ТИМЧЕНКО Михайло	ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ.....	174
ГОЛОВКО Іван	ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПОГЛИБЛЕННЯ ПАРАДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ.....	176
ТЯГУН Ростислав	МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ЗА ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	177
ПЕТРОВСЬКА Альбіна	МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ.....	179
ЄВТУШЕНКО Анна	МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID – 19.....	181
ЛІННИК Оксана	ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-2019 НА РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	187
ОСТАПЕНКО Анастасія	НАСЛІДКИ БОРОТЬБИ З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19 У СФЕРІ ГЕОПОЛІТИКИ, ДИПЛОМАТІЇ ТА ЕКОНОМІКИ.....	189
Андріанна БАЛЕГА	ВИЩА ОСВІТА КАЗАХСТАНУ, ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ.....	191
ГРАБ Владислава	COVID-19 І СВІТОВИЙ ТУРИЗМ: АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ	195

СОКУР Аліна	ФАКТОРИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ.....	197
СЛІПЕНСЬКА Естер	МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ЕРУ COVID-19: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ.....	199
PÁSZTOROVÁ Janka	IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON MERGERS AND ACQUISITIONS IN THE BANKING SECTOR.....	200
ПОПОВИЧ Катерина	ПАНДЕМІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ПРИСКОРЕННЯ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА МЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	203
ТКАЧЕНКО Ярослав	МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID- 2019.....	206

СЕКЦІЯ 6. СОЦІО-КУЛЬТУРНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Lukasz DONAJ	INTERNATIONAL RELATIONS AS A SCIENTIFIC DISCIPLINE. PROGNOSTIC FUNCTION OF SCIENCE....	209
ДУДКА Раїса	ТРАНСФОРМАЦІЇ ХРИСТІАНСТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ.....	213
ШАМРАЙ Вероніка	ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ.....	215
ПАВЛОВА Тетяна	СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ СВІТУ І УСВІДОМЛЕННЯ СВОБОДИ В ФІЛОСОФІЇ Е. ФРОМА.....	217
СІРИЙ Микита	РЕЛІГІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ.....	218
Иля DURNEV	THE IMPORTANCE OF EMOTION IN NEGOTIATIONS..	220
Zuzana ROZKOŠOVÁ	SELECTED ASPECTS OF ISLAM IN RUSSIAN FEDERATION.....	221
ХОХЛОВА Марія	ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ, РЕГІОНАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІДЕНТИЧНОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	223
Alina CHIHIRA	THE KOREAN WAVE PHENOMENON: K-POP AS A FACTOR OF CULTURAL DIPLOMACY.....	225

СЕКЦІЯ 7. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ПЕТРОВ Павло	ТРАНСФОРМАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ЦИФРОВИЙ ВИМІР.....	229
СОТНИК Ольга	РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	230
УГРЮМОВА Катерина, ЯГОДЕНКО Ірина	ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....	232
НІКОНЧУК Анастасія	E-COMMERCE ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ.....	234
Larysa MYTSYK	SPECIFICS OF THE DEVELOPMENT OF DIGITAL DIPLOMACY AS A DIRECTION OF PUBLIC DIPLOMACY	238

УСМАНОВ Ілля	ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ..	243
ТОЛСТЕНКО Ольга	ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	245
КОХАНЧУК Катерина	ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	247
ДОНДІК Катерина	ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ.....	249
ЩЕРБАК Віктор	ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОГО УРЯДУ У ФРАНЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	250
КОЗАК Дарина	ОНЛАЙН-ІГРИ ЯК АГЕНТ ТА ПРОСТІР СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	255
КУЧЕР Дарина	ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	259
Kateryna G. NAUMIK-GLADKA, Dmytro YEVSIEIEV	DIGITALIZATION, SECURITY, INTERNATIONAL RELATIONS.....	261
ГРИНЧАК Маргарита, ЗАМНІУС Сніжана	ОБМЕЖЕННЯ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ УРЯДАМИ РІЗНИХ КРАЇН ЯК ЗАСІБ ВПЛИНУТИ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ ДЕРЖАВИ.....	264
КАРПУЩЕНКОВ Михайло	ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ У ВІЙНІ УКРАЇНИ ПРОТИ РФ.....	266
ПУЦ Ольга	ПРАВО ДИТИНИ НА ВІЛЬНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ СВОЄЇ ДУМКИ ТА ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ.....	270
МЕНЬШАКОВА Дар'я	ДОСВІД ФРАНЦІЇ У ВИКОРИСТАННІ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	272

СЕКЦІЯ 8. УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ДАЦКІВ Ігор, ВІЗНЯК Ярослав	ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНСЬКО–ЛИТОВСЬКИХ ВІДНОСИНАХ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.).....	274
ГРАЧЕВСЬКА Таміла	«ЛЮБЛІНСЬКИЙ ТРИКУТНИК» - НОВА РЕГІОНАЛЬНА ПЛАТФОРМА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ.....	279
MURADOV Ibrahim	THE LATEST WAR IN THE CAUCASUS AND LESSONS FOR UKRAINE.....	282
ДОВГАЛЬ Ірина	ПУБЛІЧНІ, ДЕРЖАВНІ ТА МІСЦЕВІ ФІНАНСИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТА СУТНОСТІ.....	289
ДЗЕРКАЛЬ Вікторія	ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ – РОЗВИТОК СПІЛЬНИХ ВЕКТОРІВ.....	292
ГЛАДКИХ Анастасія	ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС ТА МЕТА УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	294
БАБАНІНА Владислава	УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	295
ЛІЖАНСЬКА Вероніка	НОРМАТИВНО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ЇХ ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН.....	297
ДОН Андрій	ЗАГРОЗИ ТА НАСЛІДКИ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	301

КУЛИК Ярослав	УЧАСТЬ УКРАЇНИ В РАДІ ЄВРОПИ.....	303
Anna RIVNA	CHALLENGES OF THE FDI IN UKRAINE.....	305
ЗАКОРА Анастасія	ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	310
Martin GREŠŠ	UKRAINE AND THE OECD COUNTRIES – CAN UKRAINE CATCH UP BY 2050?.....	312
ГУСЬКОВА Анна	КОСМІЧНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ДІЙСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	315
ЖУРАВЕЛЬ Анастасія	ВИТОКИ СПІЛЬНИХ ВЕКТОРІВ В ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – НІМЕЧЧИНА.....	318
Іуа TESHNER	UKRAINE IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS.....	319
ГРИГОРОВА Ліна	УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	320
КОПТЄВ Олександр	ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ.....	321
БУРКА Станіслав	СТРУКТУРА ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	323
ПОЛИЧ Мар'яна	ЛОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ НА ДИПЛОМАТИЧНІЙ СЛУЖБІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....	325
ЛЯСКОВЕЦЬ Сергій	УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.).....	327
ЛИСА Кароліна	МІЖНАРОДНІ ВЗАЄМИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ З КРАЇНАМИ АНТАНТИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД.....	331

СЕКЦІЯ 9. ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

BROCKOVÁ Katarína,	PECULIARITIES OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF ARGENTINA.....	336
LIPKOVÁ Ludmila	POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF THE ISLAMIC ECONOMIC MODEL IN TURKISH ECONOMY.....	340
Eubomír Čech	ANCIENT GREEK POLITICAL THOUGHT AND ITS IMPACT ON THE CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS STUDIES.....	346
Juraj ONDRIAŠ,	SMART SOLUTIONS IN THE CONTEXT OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY OF EUROPEAN UNION AFTER 2020.....	349
František ŠKVRNDA	DEVELOPMENT COOPERATION THE SLOVAK REPUBLIC AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	352
Eubica HAKAKAEVÁ,	RUSSIA'S ROLE IN THE CHINESE POLAR SILK ROAD	357
Kristína BACULÁKOVÁ	ISLAMIC BANKING IN THE EUROPEAN UNION.....	360
Karol JANAS, Zuzana HALADEJOVÁ	NORWEGIAN PARLIAMENTARY ELECTIONS AND THE VICTORY OF THE LEFT.....	364
Juraj ONDRIAŠ		
Barbora JANUBOVÁ		
Simona CHUGURYAN,		
Rudolf KUCHARČÍK		

Ján DANČO	IRAN'S ROLE IN THE NEW SILK ROAD INITIATIVE.....	368
Jakub PERNICKÝ	THE QUESTION OF SOVEREIGNTY CASE OF TAIWAN (REPUBLIC OF CHINA).....	370
Lucia BOCKOVÁ	IS IT POSSIBLE TO ACQUIRE CITIZENSHIP BY INVESTMENT?.....	372

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
OLES HONCHAR DNIPRO NATIONAL UNIVERSITY
UNIVERSITY OF ECONOMICS IN BRATISLAVA
ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAŃ
YURIY FEDKOVYCH CHERNIVTSI NATIONAL UNIVERSITY
WEST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY
SIMON KUZNETS KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY OF ECONOMICS
B.HAVRYLYSHYN EDUCATION AND RESEARCH INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS OF WEST UKRAINIAN
NATIONAL UNIVERSITY
UNIVERSITY OF CUSTOMS AND FINANCE
ALFRED NOBEL UNIVERSITY
EU INFORMATION CENTRE IN DNIPRO
NATO INFORMATION CENTRE IN DNIPROPETROVSK OBLAST

**Proceedings of the international scientific and practical conference
CURRENT PROBLEMS OF MODERN INTERNATIONAL RELATIONS**

**Ukraine, Dnipro
November 05-06, 2021**

Наукове видання

Редакційна колегія:

Іщенко І. В. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Головко І.К. кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Петров П.Г. кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

А 98 Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 05-06 листопада 2021 р., м. Дніпро. / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головко, П.Г. Петров. Дніпро: ПрінтДім, 2021, 384 с.

У збірнику представлено тези наукових докладів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин». Досліджено актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин, критично осмислено стан та проблеми сучасних міжнародних відносин, визначено дієві заходи і оптимальні шляхи подолання негативних явищ в сфері міжнародних відносин. Матеріал супроводжується необхідними статистичними аналітичними даними, ілюстраціями. Даний збірник доповідей має науково-практичне значення й розраховано на магістрів, аспірантів, викладачів, наукових працівників та менеджерів, які займаються дослідженням актуальних проблем міжнародних відносин.

ISBN 978-617-7371-81-5

Здано на складання 15.11.2021. Підписано до друку 16.11.2021. Формат 60×84 1/16.

Папір офсетний. Друк різнографічний. Гарнітура Times.

Умовн. друк. арк. 22,32. Обл.-видавн. арк. 20,13. Наклад 300 прим.Зам. № 642-5.

ТОВ «ПрінтДім»

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 69358 від 31.12.2018 р.
49000, м. Дніпро, вул. Магдебурзького права, 9,